

ЗБОРНИК
ДОКУМЕНАТА И ПОДАТАКА
О НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ
ЈУГОСЛОВЕНСКИХ НАРОДА

ТОМ
III
КЊИГА 8

РЕДАКЦИОНИ ОДБОР:
Вељко Зеновић, Саво Бркочеи
Фабијак Трго, пуловнин Душан Живковић, мајор,
Станка Поповић, мајор

Одговорни уреонин:
Фабијан Трго пуловнин

\

ПРИПРЕМА ЗА ШТАМПУ
ВОЈНОИСТОРИСНИ ИНСТИГУТ ЈУГОСПОВЕНСНЕ НАРОДНЕ АРМИЈЕ
ИЗДАЈЕ
ВОЈНОИЗДАВАНКИ ЗАВОД "ВОЈНО ДЕПО"

ВОЈНОИСТОРИСКИ ИНСТИТУТ ЈУГОСЛОВЕНСКЕ НАРОДНЕ АРМИЈЕ

ЗБОРНИК

ДОКУМЕНАТА И ПОДАТАКА
О НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ РАТУ
ЈУГОСЛОВЕНСКИХ НАРОДА

ТОМ

III

КЊИГА 8

БОРБЕ У ЦРНОЈ ГОРИ 1944 ГОД.

БЕОГРАД

1956

БОРБЕ У ЦРНОЈ ГОРИ 1944

ЈУЛИ—ДЕЦЕМБАР

I

**ДОКУМЕНТА ЈЕДИНИЦА НАРОДНО-
ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ И ПАРТИЗАНСКИХ
ОДРЕДА ЈУГОСЛАВИЈЕ**

БР. 1

**БОЈНА РЕЛАЦИЈА ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ
ЗА ВРИЈЕМЕ ОД 15 ЈУНА ДО 1 ЈУЛА 1944 ГОДИНЕ¹**

Ш Т А Б
IX ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ
О. бр. 25
1 јула 1944 год.

ШТАБУ III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Достављамо релације за вријеме од 15-У1-44 г. до 1 јула 1944 год.

15 јула² 1944 год. Штаб бригаде сагласио се са Штабом Зетског НОП одреда да се изврши напад на четничке банде, које су два дана раније биле успјеле да дотисну одред са његових положаја. Извршен је напад. Четници су тфотјерани и према сигурним обавјештењима непријатељ је имао 16 мртвих и 7 рањених.

16, 17 и 18 јула 44 На читавом сектору бригаде није било никаквих промјена.

19 јула 1944 год. На сектору једног нашег батаљона убијен један четник, на секторима других батаљона без промјена.

20 јула 1944 год. Издато је наређење једном батаљону да са двије чете изврши чишћење Бинце и Рикавца од четничких групица. Није нађен онај број за који се је било добило обавјештење. Убијен је један четник. Један батаљон имао је да изврши чишћење Корита. Није нађен нико.

21 јула 1944 год. Није било никаквих промјена.

22 јула 1944 год. По једном сигурном обавјештењу четници су се концентрисали према положајима које држи

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 33/3, к. 754.

² У оригиналу је свуда погрешно написано јули умјесто јуни.

Зетски одред. Издато је наређење Зетском одреду и једном батаљону ове бригаде да нападну непријатеља. Извршен је напад ноћу 22/23 и непријатељ протјеран иа линију р. Зете. Непријатељ је имао 4 мртва. Наше јединице нијесу имале губитака.

23 јула 1944 год. Савезнички авиони митраљиралн су гарнизон у Подгорици прије подне, а послје подне бомбардовали. Није било успјешно.

24 јула 44 год. Није било никаквих промјена на читавом сектору бригаде.

25 јула 1944 год. Савезнички авиони бацили су бомбе на Подгорицу. Погођена је радионица за оправку аутомобила и оштећена. Запаљено је 20 камиона. Било је 6 мртвих и 8 рањених Њемаца.

26, 27 и 28 јула 44 На читавом сектору бригаде није било никаквих промјена.

29 јула 1944 год. Издато је наређење Зетском одреду и једном батаљону ове бригаде да изврши напад на непријатеља, који је држао Каљат и Височицу. Напад је извршен ноћу. Успјели су да сатјерају непријатеља и нанесу му прилично губитака, међу којим замјеник команданта Јово Јововић. Омогућили су у долини Бјелопавлића жњетву. Наше јединице нијесу имале губитака.

30 јула 1944 год. На сектору Зетског одреда и једног нашег батаљона непријатељ-четници покушали су да поврате одузете положаје, али без успјеха. Наши су их том приликом протјерали до села Секулића близу Даннловграда. На положајима осталих батаљона није било промјена.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Поклинички комесар
Милисав Кољеншић

Зам. команданта, мајор
Војислав Ђурашевић

Начелник, мајор
Душан Драговић

\

БР. 2

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ ОД 2 ЈУЛА 1944 ГОД. ЗА ФОРСИРАЊЕ ЛИМА РАДИ ОЛАКШАЊА ДРУГОЈ ПРОЛЕТЕРСКОЈ ДИВИЗИЈИ¹

Ш Т А Б
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Оп. бр. 40
2 јула 1944 године

ШТАБУ V, VII И VIII ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ

Непријатељ је у току прошле ноћи успио да форсира Лим у области с. Штитара. Немамо обавјештење колике снаге непријатељ је употребио за ову акцију, као ни величину мостобрана који је успоставио.²

Може се претпоставити да је форсирањем Лима на поменутом отсјеку непријатељ хтио да једним маневарским правцем напада угрози Беране као основни циљ њиховог напада на овом сектору.

Према подацима са којима располажемо непријатељ на положајима испред нас нема неких нарочитих снага. Напротив, подаци говоре, непријатељ је посљедњих дана на том сектору извршио смјену и прегруписавање својих јединица. Чисто њемачких јединица изгледа да нема или, ако их има, оне су врло мале и разбијене су на мање дијелове, које имају задатак контроле сателитских војничких снага и одржавања борбености у њима. Примијећено је посљедњих дана да непријатељ на десној обали Лима има мањи број аутоматских оруђа, док се топови посљедњих дана нијесу испољавали. Према обавјештењима, непријатељ је чисто њемачке јединице оријентисао према Беранама.

У вези новоствореће ситуације и да би што успјешније одбранили лијеву обалу Лима, као и олакшали притисак на другу дивизију

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — V Црногорска ударна бригада — (по нашој јутрошњој депеши) преузеће положаје VII Црногорске ударне бригаде до р. ЈБубовије. Батаљон из области Бродарева

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 52/1, к. 754.

² О снази непријатеља и величини мостобрана види у док. бр. 356.

пребациће одмах у састав бригаде. Задатак бригаде остаје и даље онај који је и до сада имала.³

2. — **VIII Црногорска ударна бригада** — остаће **И** даље на истом отсјеку и са истим задатком.⁴ Лијево одржавати везу са дијеловима I Крајишке бригаде, чији ће један таљон преузети сектор 4 батаљона V Црногорске бригаде у области Бродарева.

3. — **VII Црногорска ударна бригада** — рокираће свој дијелове са лијеве на десну страну р. Љубовије И посјестн отсјек од р. Љубовије до Штитара, заузимајући најподеснији распоред за успјешно контролисање р. Лима, затвараће правца од Штитара и повезивање са дијеловима III Српске бригаде, која оперише од правца Берана према Штитарима.

За што успјешније извршење овога задатка, Штаб VII бригаде ставиће под своју команду I бригаду италијанске дивизије „Гарибалди“, којој ће Мо у духу овога издати, паралелно са овим, потребно наређење.

Штаб VII Црногорске бригаде одмах по пријему овога наређења упутиће потребан број људства и коња, преко Рујишта, према дијеловима II дивизије за пријем једног противколског топа, који ће VII бригада узети у свој састав до даљег наређења.

4. — У току следеће ноћи свака бригада ће на свом отсјеку и по могућности (згорсирати Лим са по једном четвртином својих снага. Идеја овога маневра је угрожавање бока и позадине непријатеља који је прешао на лијеву обалу Лима, како би се овим принудио на повлачење на десну обалу ове ријеке. У исто вријеме то ће бити драгоцјено садејство II Пролетерској дивизији.

Напад оних дијелова које бригаде оријентишу преко Лима уперити на најосјетљивије тачке непријатељскога распореда, избегавајући при томе и напад на оне тачке које је непријатељ утврдио и на којима има уочљиву одбранбену моћ. Наше снаге одређене за овај маневар морају бити лаке, еластичне, продорне и самоиницијативне да прошире свој евентуални успјех на десној обали Лима.

При раду на десној обали Лима, као и на лијевој обали, упозоравамо јединице на најоштрију будност и опрезу, јер није искључено да непријатељ покуша да уради и на нашем отсјеку оно што је урадио у области Штитара. Мјесто форсирања Лима за своје дијелове штабови бригаде ће изабрати на основу података и личног осматрања оног отсјека на којем

³ Види док. бр. 19 и том III, књ. 7, док. бр. 323.

⁴ Види том III, књ. 7, док. бр. 321.

мисле да форсирају Лим. Имати на уму да је ноК мјесечна и да се форсирање ријеке мора изводити у највећој тајности.

5. — Телефонску ли-нију стално контролисати и не дозволити да је у прекиду,

6. — О свим промјенама најхитније и најкраћим путем извјештавати. До даљег наређења извјештаје, макар и негативне, достављати свака два сага.

7. — За јединице од Л^убовије до Штитара скрећемо пажњу на будност и опрезу и од стране Бјеласице.

8Г — Штаб VII Црногорске бригаде извјестиће нас што прије о хватању везе са јединицама III Српске бригаде. VII бригада ће на своме отсјеку радити у духу ситуације, што значи да, уколико то прилике дозвољавају, а по добро процијењеној ситуацији и у заједници са III Српском бригадом, настојати да организује и изврши оштри напад на дијелове неирижатељских снага на лијевој обали Лима, са тежњом да истог одбаци преко ријеке прије него што би овај успио да учврсти или евентуално прошири свој мостобран.

9. — VII Црногорска бригада ће на своме отсјеку шо-сјести најзгодније положаје без нарочите тежње да линију ових спусти близу саме ријеке.⁵

10. — До даљег наређења рањенике не упућивати ка Беране.

11. — Хируршка екипа налазиће се у Равној Ријеци.

12. — Штаб дивизије биће у Равној Ријеци, гдје нам ц извјештаје достављати.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб
начелник, потпуковник
Нико Јовићевић

⁵ О предузетим мјерама и извршењу задатка види у док. ор. 4.

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 2 ЈУЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ ИТАЛИЈАНСКЕ БРИ-
ГАДЕ ДА СЕ СТАВИ ПОД КОМАНДУ СЕДМЕ ЦРНОГОР-
СКЕ БРИГАДЕ У ЦИЉУ ПРЕБАЦИВАЊА НЕПРИЈАТЕЉА
НА ДЕСНУ ОБАЛУ ЛИМА¹**

Ш Т А Б
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
К. Оп. бр. 40
2 јула 1944 године

**ШТАБУ I БРИГАДЕ ИТАЛИЈАНСКЕ ДИВИЗИЈЕ
„ГАРИБАЛДИ“²**

Непријатељ је у току прошле ноћи успио да форсира Лим у области с. Штитара. У вези с тим наредили смо VII Црногорској бригади да се са свим својим јединицама рокира према Штитарима. Задагак ове бригаде је затварање тога правца, онемогућавање даљег шлрења непријатеља на лијевој Обали Лима и иротјеривање истог на десну обалу. Једновременно с тим то је задагак и ваше бригаде. Но, да би се тај задатак што боље и организованије извршио, команда на томе отсјеку, нашим данашњим наређењем, дата је Штабу VII Црногорске ударне бригаде, који ће рбјединити команду над вашом и својом бригадом. На основу тога ви ћете се ставити под команду Штаба VII Црногорске бригаде и радити у духу његових наређења. Одмах по пријему овога наређења ступити у везу са Штабом VII Црногорске ударне бригаде и ставити му се на расположење, с позивом на ово наше наређење, у циљу што успјешнијег и заједничког дејства по постављеном задатку,

Врховни штаб НОВ и ПОЈ похвалио је III Дивизију НОВ и вашу бригаду за усијешне операције посљедњих дана. Чим будемо добили текст ове похвале упутићемо вам га.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. Г1.)

За Штаб
начелник, потттуковник
Нико Јовићевић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 9/4, к. 754.

² О формирању и саставу ове Дивизије види у тому III, књ. 6, док. бр. 114 и 120.

БР. 11

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ КОМАНДАНТА СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE
НОУ БРИГАДЕ ОД 1 ЈУЛА 1944 ГОД. ПОЛИТКОМЕСАРУ И
ЗАМЈЕНИКУ КОМАНДАНТА БРИГАДЕ О НАРЕЂЕЊУ
ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ ДА ЊИХОВА БРИГАДА
КОНТРОЛИШЕ ЛИЈЕВУ ОБАЛУ ЛИМА ИЗМЕЂУ Р. ЉУ-
БОВИЈЕ И ШТИТАРА¹**

Ш Т А Б
VII ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
Оп. бр. 44
1 јула² 1944 год. у 3.50 часова
Положај

V'

ЗАМЈЕНИКУ КОМАНДАНТА VII ЦРН. УДАР. БРИГАДЕ
И ПОЛИТКОМЕСАРУ

Положај

Према наређењу Штаба III Ударне дивизије од данас Оп. бр. 40³ наша бригада добила је задатак контролисања лијеве обале Лима, од ријеке Љубовије до села Штитара. Заузимаће најподеснији распоред за успјешно контролн-сање ријеке Лима, затварање правца од Штитара и повезивање са III Српском бригадом, која оперише од правца Берана према Шт^итарима.

На овом простору од ријеке Љубовије до Штитара налази се I 'италијанска бригада „Гарибалди“, која се ставља под нашу команду до даљег наређења.

У духу јутрошњег телефонског наређења Штаба III дивизије ми смо упутили два батаљона у правцу Штитара, а према наређењу Оп. бр. 40 наредили смо'нашем 3 батаљону да се пребаци на просторију села Фемића Крш и да се повеже са Вама, те да у заједници садејствује у извођењу ма какве акције, као и затварања правца од Затона ка лијевој обали Лима. Четвртом батаљону да се пребаци на Десну страну ријеке Љубовије да затвара и контролише лијеву обалу Лима, од ушћа ријеке Љубовије у Лим до Превијанског Крша (к. 955); с тим што ћемо му дати ве-

¹ Копија оригинала, писана на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 10/3, к. 759.

² У оригиналу је омашком написано 1, а треба 2 јула.

⁴ Види док. бр. 2.

чсрас у задатак да се пребаци са једном својом четом и са извиђачким водом III Ударне дивизије да испита терен; као и нашим извиђачким водом и извиђачким водом II Таба III Ударне дивизије да испитају непријатеља, да истог нападну и по могућности протјерају. Уколико непријатељ не би имао неке нарочите снаге да се задржи на десној обали Лима, с тим што би стално узнемиравали непријатеља и евентуални успех искористили за даље операције на том¹ сектору, како би непријатељу угрожавали изадину. Нареджено је у овом духу једном батаљон¹ V бригаде, као и једном батаљону VIII бригаде.

Према наређењу Штаба III Ударне дивизије нама је стављено у дужност да ухватимо везу са III Српском бригадом, која оперише од Берана ка Штитарима, да у задњим процијенимо ситуацију, да нападнемо непријатеља и по могућности истог пребацимо на десну обалу Лима.

У случају напада } потребићете италијанску бригаду која се налази од Фемића Крша до Штитара на најподеснијем мјесту и ондје гдје је најкорисније.

Скреће се пажња на будност и осигурање од Бјеласице с обзиром да не би дошло до неког изненађења од постојећих четничких група које се налазе на том сектору.

Зато ћете настојати да што прије ухватите везу са III Српском бригадом.

Према наређењу Штаба дивизије додијељен [намј је један противколски топ до даљег наређења, којег ћемо морати примити преко Рујишта од дијелова II дивизије. Зато нам је потребно да из сваког батаљона одредимо по 3 борца, по могућности артиљерца, као посаду на овај топ. Зато ћеш одредити из I батаљона 3 борца, из II батаљона 2 борца и I другарицу. Ми ћемо наредити 3 и I батаљону да одреде потребан број људства, као и сваки батаљон по два коња, а из интендантур¹ наше бригаде 4, који ће бити. да приме овај топ са потребним бројем муниције. Потребно људство са коњима у току ноћи упутићемо код Вас да им дате правац да исти прихвате. Са овим људством послаћемо Талијана серђенту, као стручњака за ова оруђа.

До даљег наређења рањенике не упућивати у Беране. Хируршка екипа налази се у Равној Ријеци.

Сјутра прије подне Штаб бригаде пребациће се у правцу од села Оштреља до Штитара, гдје ће се повезати са Вама.

Скреће се пажња свим нашим јединицама на највећу будност и осигурање лијеве обале Лима од ријеке Љубовије до Штитара.

Свака два сата шаљите извјештаје да би исте преносили Штабу дивизије, као и да би упознали ситуацију! на нашем сектору.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Помоћ. политкомесара

Команлант, п.пуковник

П. С.

Скреће се пажња нашим борцима да како у ноћи, тако и у току дана траже од свих сусједних Јединица знаке распознавања јер ће овим путем најбзље контролисати непријатеља, да се не би под/.петокраком увукао у наше редове. Непријатељ је доста лукав и дрзак и од њега се треба свачему надати. Непријатељ не бира средства да би дошао до свога циља.

БР. 5

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ ОД 2 ЈУЛА 1944 ГОД. ЗА ОДБАЦИВАЊЕ НЕПРИЈАТЕЉА НА ДЕСНУ ОБАЛУ ЛИМА У ОБЛАСТИ ШТИТАРА¹

Хитно прије свега

Ш Т А Б
VII ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
Оп. бр. 45
2 јула 1944 г. у 7,30 час.
Положај

ШТАБУ. . . . БАТАЉОНА

Положај

Непријатељ у току ноћашње ноћи са мањим дијеловима извршио је прелаз Лима у области Штитара. Састав непријатеља непознат.²

Наша бригада са два батаљона треба најхитније да интервенише у поменутој области ради одбацивања непријатеља на десну обалу Лима.

Јединице III Српске бригаде у овом смислу добиле су нстовјетан задатак са правца Берана.

У вези изложеног

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 341, к. 759.

² О саставу непријатеља види у док. бр. 356.

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — Трећи батаљон биће б'дан на своме десном крилу гдје ће помјерити једну своју чету која ће се граничити са 4 батаљоном на мост на Рибаревину.

2. — Четврти батаљон ће једну своју чету пребацити у Острел, која ће у заједници са извнђачким водом Штаба III дивизије и са Затонском четом контролисати простор од Острела до Фемића Крша. На овом простору налазе се јединице талијанске бригаде, на које се не ослањати, већ над истима спроводити контролу. Са овом чеом поћи ће један од чланова Штаба батаљона.

3. — Први батаљон прикупиће се на најпогоднијем мјесту у правцу Штитара и убрзаће свој покрет прикупљајући податке у области Штитара, а уколико 2 батаљон наше бригаде не би успио на вријеме, напашће.

4. — Други батаљон најхигније ће извршити покрет на правцу Штитара у вези задатака 1 батаљона.

5. — Ради обједињавања команде над 1 и 2 батаљоном ићи ће један од чланова Штаба бригаде који ће јединицама дати задатак непосредно у одређеној области.

Други батаљон кретаће се: преко Побринице—Острела — поврх Прилога и даље ка Рујиштима.

6. — Батаљони ће са собом повести своје пратеће водове и четне кухиње, а остали дио интендантуре оставити у Равној Ријеци.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар (М. П.) Командант, п.пуковник

П. С.

Батаљони ће послати у интендантуру ове бригаде по два коња [са пратиоцима] да приме одређену количину муниције. Батаљони ће [их] одмах упутити да што прије приме муницију. Првом батаљону ће упутити овај Штаб и он није потребан да шиље људство.

БР. 6

**БОЈНА РЕЛАЦИЈА СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ
ЗА ВРИЈЕМЕ ОД 20 ЈУНА ДО 1 ЈУЛА 1944 ГОДИНЕ¹**

Ш Т А Б
VII ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ

К. ПОВ. бр. 60

3 јула 1944 год. у 11 час.

Положај

ШТАБУ III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Достављамо релације од 20-VI до 1 VII 1944 год.

Дана 24 ов. м.² достављен је томе Штабу извјештај о четвородневној борби са непријатељем на десној обали Лима.³

У току 22 ов. м. у 3 сата јединице наше бригаде по наређењу тога Штаба прешле су лпјеву обалу Лима са задатком затварања правца и контролисања ријеке Лима и свих газова од Затона, односно Оброва, десно закључно Фемића Крш — лијево село Крушево; везујући Ки се десно и контролишући јединице прве талијанске бригаде „Гарибалди“, а лијево везујући се са јединицама V бригаде.

Штаб бригаде налази се у Равној Ријеци, као и интендантура, а болница у Мајсторовини.

У току овних дана била је развијена велика будност и онрезност, као и упућиване су извиђачке патроле, односно одељења на десну обалу Лима, у правцу: Затон, Ивање, Обров.

На основу прикупљених података од извиђачких одјељења констатује се следеће:

Непријатељ се налази на десној обали Лима, искључно до села Врбице. Састав: Њемци, муслиманска милиција у њемачкој униформи, нешто Бугара, усташа, као и четници.

До 25 ов. м. налазила се велика комора, односно један батаљон Њемаца. Сада на нашем сектору, тј. Обров—Градина—Дубово, налазе се двије чете Њемаца, а остало је милиција.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 35/3, к. 754.

² У оригиналу је свуда погрешно написано „ов. м.“ умјесто пр. м.

³ Види том III, књ. 7, дск. бр. 318 од 26 јуна, а не 24 јуна.

Наоружање: један брдски топ 75 мм, као и доста аутоматског оруђа.

Непријатељ се утврђује, нарочито косу која се пружа између Затона и Ивања, односно Лозне.

За ово вријеме био је пасиван. Његове намјере нијесмо могли дознати.

. Двадесетседмог ов. м. јединице нашег 3 батаљона пребациле су једну тројку на десну обалу Лима у село Припчиће, гдје су се поставили у засједу и убили и рангли 6 Њемаца.

Наши губици су један тешко рањен, који је подлегао раиама.

Тридесетог ов. м. одржано је савјетовање Штаба бригаде са штабовима батаљона ради предузимања мјера у погледу извођења наставе, будности, дисциплине и др.

Снабдијевање је било преко углавном од наших резерви и исте су потпуно исцрпљене.

Морал и дисциплина су на завидној висини; борбени дух ниуколико није умањен.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Помоћ. полит. комесара
Драгутин Радовић

Командант. п.пуковник
Нико Стругар

(М. П.)

БР. 7

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ ОД 3 ЈУЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ О ПОКРЕТИМА ЊЕМАЧКИХ ЈЕДИНИЦА НА ПРОСТО- РИЈИ ПЉЕВЉА—ПРИЈЕПОЉЕ¹

3. VII. 44 1 јула отишло је из Пљеваља за Пријепоље рко 250 Нијемаца, 8 камиона и 40 коња. Истог дапа у Пријепоље стигле 4 компаније Нијемаца. Не знамо из ког правца. Непријатељ 2 јула неактиван.

Морача"

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 2/1а, к. 755.

² Милутин Морача, тада командант Пете крајишке дивизије која је имала задатак продора у Србију са Оперативном групом дивизија. Види док. бр. 49.

3. VII. 44 јутрос око 300 Нијемаца са 6 теикова и танкета извршили напад из Пљеваља ка с. Оцак. У Пријеполје јуче стигла њемачка моторизација међу којом 6 тенкова. Нијемци очекују још појачање од Сјенице.

Морача

БР. 8

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ
ОД 4 ЈУЛА 1944 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ
О БОРБАМА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ НА СЕК-
ТОРУ БЕРАНА¹**

10

С ' 1

93

1.) Јединице II Пролетерске дивизије у току 1 и 2 јула одбиле јак напад непријатеља на правцу Берана. Непријатељ јак око 3500 војника. и то: 2 батаљона „Принц Еуген“, 2 батаљота албанске војске,² а остатак муслиманска милиција Рожај—Бихор. Непријатељски губици: 93 мртва, нађена на бојишту, преко 25 мртвих непријатељ одвукао и 120 рањених. Заплијењено и уништено: 1 противтенковски топ, 2 тешка, и 1 лаки митраљез, 1 лаки бацач, 1 радио станица, преко 10000 -метака, много пушака, 15 коња и разне спреме.

Наши губици: 5 мртвих и 15 рањених.

Пеко⁴

4ЛП1-1944

Ман. Морача

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисторијског института под рег. бр. 36-2, к. 394.

² 21 СС легионарска дивизија „Скендербег“, чије је борачко људство било албанско са њемачким руководећим кадром и специјалистима.

³ Пеко Дапчевић, тада командант Другог ударног корпуса НОВЈ

БР. 9

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ
ОД 4 ЈУЛА 1944 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ
О ОДБИЈАЊУ ЧЕТНИЧКО-ЊЕМАЧКОГ НАПАДА СА
ПРАВЦА ПОДГОРИЦЕ (ТИТОГРАДА) И ДАНИЛОВГРАДА¹**

63

11

Јединице III дивизије у току 3 ов. мј. одбиле четничко-њемачки напад са правца Подгорице и Даниловграда.² Непријатељ повраћен и нанесени му губици од 45 мртвих и више рањених. Међу мртвима капетан Насто Деднћ, ком. чеп{. бригаде.

Пеко

Ман. Морача
4-УП-1944

БР. 10

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 5 ЈУЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
О ОДБИЈАЊУ НИЈЕМАЦА У ПЉЕВЉА¹**

5. VII. II У противнападу ноћу 2 на 3 јула одбили смо
7 ч Нијемце > Пљевља. Имало су 10 мртвих и рањених. 4 јула дошла је из Пријепоља у Пљевља једна чета Нијемаца. Код Пријепоља без промјена.

Морача^Ј

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 36-2, к. 394.

² Ову борбу су водиле јединице Девете црногорске НОУ бригаде и Зетског НОП одреда.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 2/1а, к. 755.

² Милутин Морача

БР. 11

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ ОД 6 ЈУЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ОСМЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ ЗА ПРИКЉУЧЕЊЕ ТРИДЕСЕТ СЕДМОЈ УДАР- НОЈ ДИВИЗИЈИ¹

Ш Т А Б
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Бр. сл.
6 јула 1944 године

ШТАБУ VIII ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ

1. — Према новим задацима које је Штаб I1 корпуса поставио пред нашу дивизију јединице ове дивизије рокираће се ових дана на нову просторију.² У вези с тим' ваша бригада ће ући у састав ваше дивизије.³ Прије но што поћете са садашње просторије, јединице ваше бригаде смјениће јединице V ударне дивизије. Чим' ова смјена буде извршена, ви ћете се са бригадом упутити за Павино Поље, одакле ћете ступити у везу са Штабом* ваше дивизије и ући у њен састав.

Покрет са садашње просторије не вршити прије но што добијете смјену. О извршеној смјени и о покрету ваше бригаде извјестите нас чим ово услиједи.

2. — Вод извиђачке чете овога Штаба који се налази код ваше бригаде упутићете, приликом вашег одласка са садашње просторије, у састав наше извиђачке чете.

3. — Упућујемо вам Андрију Ђукића, борца ваше бригаде, којега нам је снрвео Војни суд V команде лодручја као дезертера.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиву Војжтсторског института под рег. 5р. 1/2. к. 754.

² Види док. бр. 14.

³ Наредба о формирању Осме црногорске НОУ бригаде издата је 24 фебруара 1944 године (види том III, књ. 7, док. бр. 71). Наредбом штаба Другог ударног корпуса НОВЈ од 29 фебруара стављена је под команду Тридесет седме ударне дивизије (види том III, књ. 7, док. бр. 74). Наредбом штаба Другог ударног корпуса од 22 маја стављена је привремено под команду Треће ударне дивизије (види том III, књ. 7, док. бр. 253). У августу мјесецу улази у састав Прве пролетерске дивизије (види док. бр. 84). У њеном саставу је остала до марта 1945 год., када је стављена под команду. Једанаесте дивизије, у чијем се саставу и данас налази.

4. — Телефонски апарат који смо вам били дали на употребу упутићете нам, заједно са каблом, по куририма који ће нам донијети извјештај по тачци 1 овога наређења.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
начелник, потпуковник
(М. П.) **Нико Јовићевић**

БР. 12

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВЈ ОД 7 ЈУЛА 1944 ГОД. ЗА ЗАТВАРАЊЕ ПРАВЦА НА
КОМУНИКАЦИЈИ ПЉЕВЉА—ТАРА¹**

Ш Т А Б
XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
7 јула 1944 г. у 17.15 ч

ЗАПОВИЈЕСТ
(Секција: Пљевља 1:200.000)

Јуче смо радиограмом од Штаба III корпуса стављени под директну команду Врховног штаба до даљег наређења. До новог Наређења Врховног штаба, наша дивизија дошла је залатак од Штаба II корпуса НОВЈ да чврсто застави комуникацију Пљевља—Тара. У вези тога

НАРЕЂУЈЕМО:

1) II Крајишка НОУ бригада са просторије Подковач—Страхов До одмах по примитку овог наређења пребациће се на лијеву обалу ЋеотЦне и поставити се на просторију Д. Брвеница—Мељак—Плијешевца. Са поменуте просторије контролисати уз р. ЋеотЦну до Пљевља, као и низводно до Мрчева. Чврсто одржавати везу са јединицама VI Босанске НОУ бригаде на просторији Хоћевине. Терен за снабдијевање западно од Мељака и у правцу—Страхов До—Подковач.

2) VI Босанска НОУ бригада одмах по примитку овог наређења поставиће се на просторију Хоћевина—Какмужн Крушево. Са ове просторје извиђати и обезбјеђивати се од

¹ Оригинал, писан на машиш, налази се у архиви Војноисторијског института под рег. бр. 18-2, к. 987.

правца Пљеваља, чврсто се вежући у лијево са јединицама II КНОУ бригаде, а десно са јединицама XV Мајевичке НОУ оригаде. У случају исиада непријатеља од Пљеваља према Тари садејствовати снагама XV Мајевичке НОУ бригаде. На просторији с. Вучје—Видре—Пауче налазе се четничке банде Милутиина Јеловца, те исте ноћним ирепадима разбитн и снабдијевање усмјерити у том правцу, као и са просторнје на којој се налазите.

3) XV Мајевичка НОУ оригада поставиће се на просторију Подпећ—Влаховићи—Оцак, чврсто затварајући комуникацију Пљевља—Тара и одржавајући везу са јединицама или XXXVII дивизије на комуникацији Пљевља—Шаховићи. Са просторије Оцак упућивати јача извиђачка одјелења у правцу Пљеваља како би се могао контрОлисати сваки непријатељски саобраћај у правцу Пљевља—Пријепоље и Пљевља—Чајнице, као и благовремено уочити сваки покушај непријатеља од Пљеваља према Тари. Уколико друм Пљевља—Тара није темељито порушен — истог порушити. Терен за снабдијевање источно од комуникације Пљевља—Тара.

4) Штаб дивизије и хируршка екипа до даљег ће се налазити у с. Глибаћи.

НАПОМЕНЕ:

1) Важност задатка који према овој заповјестн имају јединице наше дивизије, нарочито је потенцирана осигуравањем аеродрома на Негобућу, одакле се транспортују наши рањеници.

2) Чета I батаљона II КНОУ бригаде, која де¹ прије два дана донијела пошту из ФочС у Штаб дивизије, остаће до даљег наређења код Штаба дивизије ради помоћи јрко сакупљања авионских пошилики.

3) Уколико штабови VI и XV бригаде оцијене да на својим просторијама и путем акција у правцу Пљеваља неће моћи осигурати добру исхрану својим јединицама, одмах ће извијестити овај Штаб, односно упутити по један полубатаљон са по једним чланом бригадне интендангуре, који ће преко Штаба дивизије отићи у Бобово ради набавке хране — меса.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полком, потпуковник
Б. Петричевић

Командант, пуковник
Глигорије Мандић

(М. П.)

² Бригаде« су се поставиле на одређене просторије, што се види из Операцијског дневника Седамнаесте ударне дивизије који се налази у архиви Војноисториског института под рег. бр. 1-5, к. 982.

БР. 13

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИ-
ГАДЕ ОД 8 ЈУЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕГ И ЧЕТВРТОГ
БАТАЉОНА ЗА АКЦИЈУ НА РОГАМЕ РАДИ ПРУЖАЊА
ЗАШТИТЕ ПАРТИЗАНСКИМ ПОРОДИЦАМА¹**

Ш Т А Б
IX ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
Оп. бр. 27
8 јула 1944 шд. у 9 час.

ШТАБУ 3 И 4 БАТАЉОНА ОВЕ БРИГАДЕ

Положај

Окупатор са четничким плаће'ницима, као реванш по-
слије неуспјеле акције противу нас, предузима репресивне
мјере противу партизанских породица и свих симпатизера,
стријељајући и затварајући оне који неће да им се стазе
на расположење и да их помогну у њиховом прљавом и
срамном раду. Поред тога конфискују и уништавају њихову
имовину, и кога не стрijeљају или затворе, онемогуће му
опстанак на њиховој територији. Са терена Рогама добили
смо писма од извјесних и траже нашу заштиту. Кажу да у
Д. Рогамима испод Страна има и четничке стоке и да б'г
се нашим заузимањем могла та стока истјераги. Да би се
првенствено омбгућио излаз партизанским породицама и
избацило што намирница, као и истјерало стоке,

НАРЕЂУЈЕМО:

1. 3 батаљон ће дати задатак својбј чети, која се наг-
лази у с. Завали, да изврши тај задатак. Да би задатак
што боље успио треба да са истом буде један члан Шгаба
батаљона, који ће помоћи Команди чете да се што боље
организује та акција. За ову акцију треба чети додати један
тешки митраљез Пратећег вода као појачање.

Са једним аутоматским оруђем требало би посјести Ме-
ђеђу Главу, с 3 п.митраљеза положаје Стране испод Г.
Рогама, који доминирају Д. Рогамима и под чијом заштитном
ватром могу изаћи сви који хоће. Поред тога одредити једну
патролу која ће се са добрим познаваоцима терена спустити
испод Страна и истјерати четничку стоку. Правце изв'ла-

¹ Орпгинал, писан на кешини, налази се у архиви Војноистори-
ског института под рег. бр. 1/1, к. 760.

чења људства и стоке изабрати иа терену. Као познаваоце терена уиућујемо волЈноГ делегата Пратећег вода Штаба брнгаде друга Вукашина Вучинића и друга Блажа Вукановића, а може се користити и друг Милинко Ђукић, кога нознаје Команда чете.

Положаје треба носјести данас у први мрак, како би препад био што прије, те ради тога предузети потребие Мјере да се извјестан терен користи и дању.

2. — 4 батаљон ће упознати са предњим чету у с. Цварин и издати истој наређење да са једном патролом послужи за обезбјеђење од правца Дољана и Златице и у случају потребе помогне чети 3 батаљона. А укОлико нађе за" сходно Штаб батаљоґна може извршити и мањи препад на сектору чете у с. Цварин.

3. — Одмах након изведене акције батаљони ће иоднијети извјештај.² Напомиње се да муницију треба чувати и без стварне потребе не отварати ватру. Патролама треба скренути пажњу на опрезност и коришћење свих војничких вјештина ноћне борбе.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
Милисав Кољеншић

Командант. мајор
Војо Тодоровић

Начелник. мајор
Душан Драговић

² Редакција не располаже поменути извјештајем. Према изјави тадашњег команданта Девете црноторске НОУ бригаде. Бригада је поступила по овом наређењу.

БР. 14

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 10 ЈУЛА 1944 ГОД. ЗА РОКИРАЊЕ ЈЕДИНИЦА¹**

\

Ш Т А Б
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 41
10 јула 1944 године
у 14 часова

(М. П.)

ЗА П О В И Ј Е С Т

**ЗА ПОМЈЕРАЊЕ СНАГА ДИВИЗИЈЕ НА НОВООДРЕЂЕНЕ ПРО-
СТОРИЈЕ И НОВЕ ЗАДАТКЕ²**

(Секције: Пљевља, Колашин — 1:100.000)

У вези нових задатака који се додјељују нашој дивизији вршимо помјерање свих јединица дивизије на нове просторије.

Јединице наше дивизије смијениће јединице V Крајишке дивизије.

На основу горњег

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — **V Црногорска ударна бригада** биће смијењена у току данашњег дана и следеће ноћи од X Крајишке бригаде. По извршеној смјени бригада ће се прикупити у области с. Церово и најдаље до 11 часова, 11 ов. мј., извршити покрет правцем: с. Церово—Мојковац—Колашин. У Колашину ће Штаб бригаде добити нови задатак од Штаба ове дивизије.³

2. — **VII Црногорска ударна бригада** по извршеној смјени кренуће се правцем Слепач Мост—Мојковац—Колашин—Матешево—Биоче. По доласку на просторију Биоче VII бригада ће смијенити IX Црногорску ударну бригаду

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 2/2, к. 754.

² После доласка Друге пролетерске и Пете крајишке дивизије из Србије у долину Лима, Трећа ударна дивизија добила је задатак да се главином снага оријентише ка долини Мораче и Зете.

³ О покрету бригаде види у док. бр. 15 и 19.

на њеним садашњим положајима и примити под своју Команду Зетски партизански одред. Задатак ове бригаде је исти као и IX Црногорске бригаде на сектору Кучи—Пиперп.⁴

3. — **VIII Црногорска ударна бригада**, кала буде смијењена на својим садашњим положајима, ући ће у састав своје дивизије.⁵ чији ће јој Штаб одредити нови задатак.

4. — **IX Црногорска ударна бригада**, кала је смијени VII Црногорска ударна бригада, извршиће покрет правцем Биоче—Матешево—Андријевица. По доласку у област Андријевице IX бригада ће смијенити II Пролетерску бригаду на њеним положајима, примајући на себе задатак који II Пролетерска бригада у момент смјене буде имала.⁶

5. — **I Бригада дивизије „Гарибалди“** остаће и даље на садашњим положајима, с тим што ће повући у састав и батаљон из области Бродарева. По одласку јединица наше дивизије са садашње просторије, ова бригада улази под команду Штаба II Пролетерске дивизије, са којим се одмах по пријему овога наређења повезати.

6. — **Инжињеријски батаљон ове дивизије** извршиће покрет једновременно са ЛАП Црногорском ударном бригадом и истим правцем, па се по доласку у Матешево одвојити и поћи за Баре Краљске, гдје ће се батаљон смјестити..

7. — **Интендантура ове дивизије** извршиће покрет са садашње просторије, по одласку свих јединица дивизије са садашњих просторија, и то правцем Мојковац—Колашин—Матешево. Интендантура ће се смјестити у области Матешева.

8. — **Хируршка екипа** кренуће се заједно са VII Црногорском ударном бригадом и смјестити се у Матешево.

9. — Смјену на садашњим положајима извршити што тајније, како непријатељ не би примијетио регруписавање. Наше бригаде ће у детаљима дати новим јединицама податке о нашим положајима; непријатељу, његовом распореду, снази и намјерама, уколико су ове познате.

10. — Приликом маршевања штабови бригаде ће се старати да се одржи потребна маршевска дисциплина и да се задовоље мјере нредострожности од напада из ваздуха. При пролазу кроз Мојковац и Колашин јединице ће настојати да прођу у најбољем реду.

11. — По доласку на нове просторије штабови бригаде ће се повезати са овим Штабом путем телефона и радио-везе.

⁴ О покрету бригаде види у док. бр. 16 и 29.

⁵ Тридесет седма ударна дивизија НОВЈ

⁶ О извршењу задатка види у док. бр. 43 и 52.

12. — По одласку свих јединица ове дивизије са садашњих просторија Штаб дивизије ће се пребацити у с. Јабуку, гдје нам извјештаје достављати и гдје се са нама повезати у духу претходне тачке.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант. генерал мајор
Радован Вукановић

БР. 15

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ ОД 10 ЈУЛА 1944 ГОД. ЗА ПРЕБАЦИВАЊЕ НА СЕКТОР КОЛАШИНА¹

Ш Т А Б
V ЦРНОГОРСKE У. БРИГАДЕ
III У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Оп. бр. 106
10-УЈ1-1944 г. у 19 час.
— Положај —

ЗАПОВИЈЕСТ

(Секција Пљевља—Колашин, 1:100.000)

У вези нових задатака који се додјељују нашој дивизији извршиће се помјерање свих јединица дивизије на нове просторије.²

Јединице наше дивизије смијениће јединице V* Крајишке дивизије.

VII Црногорска бригада по извршеној смјени пребациће се на Биоче, гдје ће смијенити IX Црногорску бригаду.

VIII Црногорска бригада ућиће у састав своје дивизије.

IX Црногорска бригада по смјени пребациће се у Андријевцу и смијенити II Пролетерску бригаду.

I бригада дивизије „Гарибалди“ остаће и даље на садашњим положајима.

Инжињерски батаљон наше дивизије пребациће се у Баре Краљске.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4/3, к. 758.

² Види док. бр. 14.

Интендантура наше дивизије пребациће се у Матешево, као и хируршка екипа.

Наша бјигада биће смијењена V току данашњег дана «1 слједеће ноћи од X Крајишке бригаде. По завршекој смјени бригада ће се прикупити у области села Церово и најдаље до II часова, 11 о. мј., извршити покрет лавцем: с. Церово—Мојковац—Колашин. У Колашину ће Штаб бригаде добити нови задатак од Штаба дивизије, гдје мора бити 12 о. мј. до 12 часова. Ово вјероватно ради прославе грогодишњице устанка.

У циљу извршења горњег

НАРЕЂУЈЕМО:

1 батаљон послје смјене пребациће се цестом до Слепач Моста, гдје ће сачекати остале јединице, а потом кренути у претходницу бригади.

3 батаљон ће сјутра ујутро извршити покрет до Слепач Моста, гдје ће сачекати остале јединице, а потом кренути за првим батаљоном.

4 батаљон послје смјене пребациће се преко Церова за Слепач Мост, одакле ће кренути за болницом и интендантуром у заштитницу бригади.

Чета пратећих оруђа ће сјутра ујутро извршити покрет заједно са болницом и интендантуром до Слепач Моста, гдје ће сачекати окупилање јединица бригаде, па потом кренути иза трећег батаљона. Овдје узети у састав и свзј топовски вод и бојницу.

Интендантура и болница ће кренути заједно са пратећом четом, те сачекати окупљање колоне, а затим кренути за пратећом четом. Вншак коња интендантура и болница нека ставе на расположење чети пратећих оруђа, како би ова могла пребацивати читав материјал.

Смјена на садашњим положајима треба да се изврши што тајније, како ненријатељ не би примјетио прегруписавање. Штаб 1 и 4 батаљона, приликом смјене, у детаљима ће упознати новодошлу јединицу са ситуацијом на свзм сектору.

Штаб 3 батаљона ће упутити одмах топовски вод код бојнице, на Церово. Исто тако овај Штаб ће на Слепач Мосту водити рачуна да се пристигле јединице ирема маршевском реду распореде дуж пута за Мојковац.

Штаб 1 батаљона настојаће да се повеже са X Крајишком бригадом, те да их упозна са нашим положајима,

као и са тим да морамо биги у Колашину 12 о. мј. Исто тако Штаб 1 батаљона телефонским путем повезаће се са X Крајишком бригадом.

Настојаги да се до предвиђеног времеИа, тј. до 11 часова, буде на Слепач Мосту.

Сви штабови ће настојати да у колони влада ред.и дисциплина, у ком циљу одредити дежур'ног у колони. — Прије покрета треба нахраниги људство, а полазак ће наредити са Слепач Моста овај Штаб.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

политички комесар
Свето' Радојевић

Замјеник команданта, капетан
Саво Станојевић

БР. 16

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ ОД 12 ЈУЛА 1944 ГОД. ЗА ПРЕБАЦИВАЊЕ У КОЛАШИН РАДИ ПРИСУСТВОВАЊА ПРОСЛАВИ 13 ЈУЛА¹

Штабовима батаљона, чети пратећих
оруђа, пнтендантури и болници ове
бригаде

Ш Т А Б
VII ЦР. УДАРНЕ БРИГАДЕ
Пов. оп. бр. 47
12 јула
Положај

ЗАПОВИЈЕСТ

. (Секција Пљевља—Колашин)

У вези нових задатака који су додијељени јединицама наше дивизије,² наша бригада добила је у задатак да смјени јединице IX Црногорске ударне бригаде на просторији Кучи—Пипери.

У вези изложеног

³ Светозар Радојевић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 37/1, к. 759.

² Види док. бр. 14.

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — 2 батаљон, чета пратећих оруђа са бојном комором, болницом и интендантура извршиће покрет из Влашкога Поља (гдје је смјештена интендантура бригаде) данас у 22 часа правцем Слепач Мост—Лепенац—Мојковац—Требаљево—Плана, гдје ће сачекати остале јединице ове бригаде.

2. — Први, четврти и трећи батаљон по смјени ОД јединица IV Крајишке бригаде извршиће покрет, неовисно један од другог, горе наведеним правцем, с тим што ће настати да стигну до 14 часова најкасније у с. Плану.

3. — У току сутрашњег дана сви штабови батаљона повешће рачуна о преузимању потребних мјера заштите од авијације у циљу чега предузети благовремено маскирање свих комора, интендантура као и јединица пратећих оруђа.

4. — Наша бригада треба у току сјутрашњег дана да приспије на прославу 13 Јула у Колашину најкасније до 14 часова, у циљу чега сви штабови и команде настаће да се покрет врши брзо, без задржавања и дужих застанака.

Чета пратећих оруђа, бојна комора, водови пратећих оруђа интендантуре и коморе биће сређени и правилно утоварени а сав кабасти материјал (казани, товари у џаковима и томе сл.) биће покривени шаторским крилима како би исте јединице дале слику добро спремљене и сређене војске. На маршу све јединице ће за свако товарно грло одредити коњоводце који ће бити упознати са својим! дужностима, како се не би десило застајкивање у току извођења марша.

5. — Приликом проласка кроз Мојковац све јединице ће ићи у правилном маршевском распореду, иако Неовисно једна од друге.

6. — На цести испод с. Плана формираће се колона бригаде овим редом: први батаљон, други, трећи, четврти, чета пратећих оруђа са бојном комором, болница и интендантура бригаде.

Штабови и команде настојаће да се у погледу формирања колоне и сређивања јединица са товарним грлима дуже не задржава, већ у овом смислу благовремено извршити све потребне припреме.

7. — Штаб трећег батаљона ће пожурити са својом смјеном како остале јединице бригаде не би очекивале на њега. Интендантура овог батаљона поћи ће са бригадном интендантуром.

8. — У вези прославе која ће бити у Колашину, наша бригада кроз град проћи ће парадним маршем! у циљу чега

све јединице ће настати да буду: закопчане, опасане, ћебад, односно шаторска крила или шињели правилно умотагнати око ранчева или преко рамена, а п.митраљежи код свих јединица биће у ставу „о десно раме“.

9. — По завршеној прослави јединице ове бригаде смјестиће се за преноћиште и то: први батаљон [у] с. Бабл^{ак}; други батаљон у с. Владош; трећи и четврти батаљон у Смаилагића Пољу. Интендантура и болница у с. Дуловину, чета пратећих оруђа са бојном комбром у касарне на Брези.

Уколико у поменутим селима буду већ размјештене јединице бригаде или пак неке друге, штабови батаљона наређење за смјештај добиће у Колашину.

Наредни покрет извршиће се 14 о. м. ујутро, уколико се другачије не наредн. \

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политксмесар

Замј. ком-анданта, капетан
Миливоје Грозданић

БР. 17

ПРОГЛАС ШТАБА ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА НОВИ ОД 13 ЈУЛА 1944 ГОД. ПОВОДОМ ПРОСЛАВЕ ТРОГОДИ- ШЊИЦЕ ЈУЛСКОГ УСТАНКА¹

НАРОДУ ЦРНЕ ГОРЕ¹⁵ И БОКЕ

Три године дијеле нас од највећег и најславнијег датума — Великог 13 јула 1941 године, дана који означава пут у ново раздобље живота народа Црне Горе и Бокe. 13 јула 1911 године отпочела је народна оружана борба против фашистичких освајача. Народ је пошао у борбу са истим оним оружјем на које су југословенски петоклонаши плунули да би се уз помоћ туђих бајонета сачували од најављене народне освете.

Три године дијеле нас од Петровданске скупштине, када су издајнице црногорског народа покушале да ударе на част Црногораца. да их преваре и заведу.

Народ је ношао својим путем а издајнице својим.

Много је крви проливиено да се отме оно оружје које су издајнице предале окупатору, много је дивних синова дало

¹ Оригинал. у облику летка. налази се у архиву ЦК СК Црне Горе под бр. 5296.

своје животе да би се народ наоружао. О тим славним данима и дијелима, са великим пошговањем и ионосом, причаће и пјеваће покољења вијекова. С кољена на кољено, с паса на иас спомињаће се имена синова Црне Горе и Боке, палих у борби за народну ствар. Њихова имена ц дјела! живјеће кроз вијекове заједно са Црном Гором и Боком и од њихових имена и дјела живјеће покољења Црне Горе и Боке.

Црногорци и Бокелји наоружали су оружјем отетим од окупатора јулских дана 1941 године чак и оне који су из кукавичлука и непоштења бацили оружје, наоружали су их надајући се да ће у тим најсуровијим и најсудбоноснијим данима ипак из њих проговорити и најмањи осјећај патриотизма. Али се народ опет преварио. Са оружјем које су од народа на превару добили и оружјем које су примили од окупатора издајници су отворили борбу против народа заједно са окупијатором. Највећи издајници, најгоре слуге најодвратнијих господара — германских освајача и италијанских окупатора — започели су братоубилачку борбу.

И у тим најмучнијим данима народ, увјерен у своје започето праведно дјело, предвођен испробаним и најнапреднијим својим синовима, пошао је смјело напријед. Кроз борбу са окупатором и издајницима постепено, уз велике жртве и самоодрицања, остварио је највећи програм — народно јединство.

Славне црногорске бригаде IV Пролетерска и V Ударна, којима црногорски народ дугује вјечиту захвалност, предузимају највећи марш у историји ослободилачке борбе црногорског народа. Пут од Бара до Бихаћа обиљежен је костима најбољих синова и бораца. Наша храбра Народно-ослободилачка војска, у чијим редовима Четврта и Пета бригада заузимају достојно мјесто, остваривала је кроз борбу против окупатора, кроз борбу за свој народ — највеће дјело овога рата — братство и јединство народа Југославије. Дефинитивно је потукла фашистичке империјалистичке разбојнике и њихове слуге на том пољу битке — разбијени су подмукли планови освајачких империјалиста и њихових слугу да на крвавој завади народа Југославије граде своју разбојничку политику. Остварено братство и повјерење народа југославије и војске рођене кроз борбу за то братство и из тога братства претставља камен темељац нове демократске федеративне Југославије — домовине славних партизана великог народног маршала Јосипа Броза Гита, творца и градиоца нове Југославије. Наша славна Народно-ослободилачка војска претставља страх и трепет за германске

освајаче и њихове биједије слуге. Она је чврста залога срећније будућности наших јуначких народа.

ЦРНОГОРЦИ И БОКЕЉИ!

Најгеже је прошло. Оно је далеко позади нас. Организаторе братоубилачког рата и слуге окупатора — људе који су вршили покоље над нашим народом, шји су сијали страх у народу, однијела је бура народне освете, куда ће ускоро однијети и њихове најближе саучеснике. Четврта и Пета бригада нијесу више саме у Црној Гори. Са њима се јуначки боре још хиљаде Црногораца и-Бокелја сврстаних у бригаде и партизанске одреде.

Италијански окупатор је поражен. Нијесу Њемци под Лењинградом. Нијесу германски освајачи под Москвом и Стаљинградом. Руси су на домаку Источне Пруске, колијевке пруског милитаризма и освајачког хитлеризма. Руси су близу Варшаве. Руси су на Карпатима. И Руси су близу Дунава. Црвена армија гони пред собом острвљене хорде њемачких разбојника. Црвена армија отпочела је велики поход за дефинитивно уништење њемачког фашизма, за ослобођење поробљене Европе, за мир и братство међу народима.

Јуначке армије Енглеске и Америке боре се у Централној Италији, боре се у француској Нормандији. Бори се читава поробљена Европа, бори се за себе — за своју слободу, бори се унутар хитлеровске „европске тврђаве“ у коју су Хитлер и његови разбојници ушли, ушли да више никада не изађу ни они који су му у том разбојничком дјелу помагали — издајници народа и држава Европе.

И данас, када је свакоме јасно ко ће побиједити, када је побједа непосредно пред нашим очима, још има Црногораца и Бокелја који сједе скрштених руку и по страни од Народно-ослободилачке борбе. Још их има који вјерују лажима преосталих и напуштених четничких команданата.

Последњи су дани када вам се даје могућност да се прикључите ослободилачкој борби наших народа, када вам се пружа прилика да ступите у редове наших славних и јуначких бригада и партизанских одреда; да пођете у борбу против непријатеља наше домовине и против оних који су вас завели на најсрамнији нут, на пут издаје цародних интереса.

Отворена су врата у наше редове сваком поштену Црногорцу и Бокелју који се није крваво огријешио о Народно-ослободилачку борбу. Ступајте данас, јер ће сјутра бити касно!

Међу нашом војском налазе се претставници Црвене армије и армија Енглеске и Америке. Наша војска снабдијева се оружјем из братске Совјетске Русије, Енглеске и Америке, оружјем које носи сигурну побједу над њемачким; фашизмом и свим непријатељима демократског и слободолубивог човјечанства.

БОГЦИ, ПОДОФИЦИТИ, ОФИЦИРИ И ПОЛИТИЧКИ КОМЕ-САРИ СЛАВНИХ И ЈУНАЧКИХ БРИГАДА И ПАРТИЗАНСКИХ СДРЕДА ЦРНЕ ГОРЕ И БОКЕ!

Позади нас је тешка борба, када су разни империјалисти и домаће издајнице настојали свим силама и средствима да сломају оружјем борбу народа Југославије и ња на њиховим костима и дјелима и даље пљачкају и поробљавају народе Југославије. Та се прошлост не може и не смије вратити. Својим оружјем чувајте тековине наше борбе и даље уништавајте окупатора и његове слуге. С вама су савезничке пријатељске Совјетског Савеза, Енглеске и Америке. С вама је читаво слободолубиво човјечанство. На вашој страни су симпатије читавог напредног човјечанства.

Својим оружјем и радом браните и потпомажите Народну власт — највећу тековину наше борбе. Уништавајте окупатора и његове слуге! На то вас зове домовина, на то вас зову крв и сузе наших мајки, сестара и дјеце и гробови наших палих другова. Ви сте живи зид позади којег стоји наша домовина. У томе зиду не смије бити ниједна пукотина кроз коју би се непријатељ пробио. Учвршћавајте дисциплину и своје редове и смјело напријед, заједно са осталим бригадама, дивизијама и корпусима Народно-ослободилачке војске и партизанских одреда Југославије, за велико дјело народног ослобођења, за демократску федеративну Југославију!

ОМЛАДИНЦИ И ОМЛАДИНКЕ ЦРНЕ ГОРЕ И БОКЕ:

Ви сте највише свом народу дали, ви сте својим младим животима одбранили славне традиције Црне Горе и Боке. Ви сте својом крвљу исписали и исписујете најславније странице историје наших народа. Ви сте дали и дајете примјер како се ваља борити за своју домовину и свој народ. На вашим дјелима нека се учи народ Црне Горе и Боке.

И још морате датн да би одбранили извојеване тековине, да би обезбиједили срећнију будућност, јер она је ваша. Сви до посљедњег дајте све од себе и помогните ослободилачку борбу наших народа.

(' , КАРОДЕ ЦРНЕ ГОРЕ И БОКЕ!

Нека 13 јули 191! године буде патриотски борбени
грозив свим народним стваралачким снагама за коначни обра-
чун са окупатором и његовим слугама, за мобилизацију свих
'народних снага, за изградњу слободне равноправне Црне
Горе и Боке и наше народне државе — федеративне Југо-
славије.

Живио 13 јули, дан оружаног устанка Црног Ораца и
Бокелја против окупатора, најсветлији и најславнији дан
на путу борбе за пуну слободу!

Живјеле славне и јуначке бригаде и партизански одреди
Црне Горе и Боке!

Слава синовима Црне Горе и Боке иалим у борби за
част и слободу домовине!

Живјело оружано јединство народа Црне Горе и Боке
у борби против окупатора и Домаћих издајца!

Живјела славна и ослободилачка Црвена армија, нада
и понос свих словенских народа и читаве поробљене Европе!

Живјеле храбре армије Енглеске и Америке!

Живјела Народно-ослободилачка војска и партизански
одреди Југославије, чврста залага будућности народа Ју-
гославије!

Живио маршал Југославије Јосип Броз Тито, творац
и вођа нове федеративне демократске Југославије!

Живјело Земаљско антифашистичко вијеће народног
ослобођења Црне Горе и Боке!

Живјело Антифашистичко вијеће народног ослобођења
Југославије!

Живио Национални комитет народног ослобођења Ју-
гославије!

Живјела федеративна демократска Југославија!

Смрт и проклетство њемачким окупаторима и њиховим
слугама!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

У ИМЕ БОРАЦА, ПОДОФИЦИРА, ОФИЦИРА И ПОЛИТИЧКИХ
КОМЕСАРА И УДАРНОГ КОРПУСА:

Политички комесар
пуковник
МИТАР БАКИЋ, с. р.

Командант
генерал-лајтнант
ПЕКО ДАПЧЕБИЋ, с. о.

13 јули 1944 годин

БР. 11

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВЈ ОД 14 ЈУЛА 1944 ГОД. ЗА ПРЕДУЗИМАЊЕ МЈЕРА
ПРЕДОСТРОЖНОСТИ ЗБОГ ПОЈАЧАЊА НЕПРИЈАТЕЉА
НА СЕКТОРУ ПЉЕВАЉА¹**

Ш Т А Б
XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Број: сл./44
14 јула 1944 г. у 9.06 ч.

ШТАБОВИМА БРИГАДА ОВЕ ДИВИЗИЈЕ

Према обавјештењу II одељења VI Босанске НОУ бригаде у Пљевља је 12 о. м. стигло око 1500 непријатељских војника обучених у немачке униформе, 6 већих и 3 мања топа, а у току 13 о. м. око 40' камиона са војском и нештој материјала. Један дио тих снага (око 500 војника) орпјентисан је према Бољанићу, а остатак снага смјештен је у Пљевљима и селима Калушићи—Дуратовићи—Грево. Четничке банде налазе се на просторији с. Видре—ПодкоМин, а један дио тих банди дошао је у с. Јбуће.

У циљу тачног провјеравања горњег навода као и чврстог затварања правца Пљевља—Тара

НАРЕЂУЈЕМО:

1) Све јединице ове дивизије преко својих об. органа и извиђачких одељења предузеће најхитније испитившке непријатељских снага у гарнизону Пљевља и околним селима и доставити их овоме Штабу.

2) Штабови бригада хитно ће запосјест све доминантне положаје на својим секторима према Пљевљима, одржавајући чврсту везу у лијево и десно са сусједним јединицама. Издати наређење штабовима батаљона, као и свим борцима да се на положајима укопавају.²

3) Штаб II КНОУ бригаде хитно ће обавијестити јединице „Авале“³ о Непријатељском појачању у Пљевљима, а Штаб XV Мајевичке НОУ бригаде јединице XXXVII дивизије.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторијског института под рег. бр. 19-2, к. 987.

² О положају бригада види у док. бр. 12.

³ Прва пролетерска дивизија

4) У случају непријатељског испада из Пљевана на нашем правцу затварања, истог упусти па блиско отстојање нападајући га дрским фронталним и бочним обухватима.

Правац Пљевља—Тара мора се чврсто бранити и одбранити у случају непријатељског испада ради аеродрома на Негобу¹И. Важност овога саопштити свим борцима и руководиоцима.

5) Јучер смо добили радиограм од „Авате“ да ће њихове двије бригаде смијенили наш¹ дивизију на линији Пљевља—Тара 15 о. м. У истом радиограму не јављају о даљем правцу наше дивизије.

Штабна бригада до смјене чврсто ће затворити одређене правце а у исто вријеме и припремити се за евентуални покрет 16 о. м. или 15 навече.⁴

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб
командант, пуковник
Глоторије Мандић

БР. 19

БОЈНА РЕЛАЦИЈА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ЗА ВРИЈЕМЕ ОД 1 ДО 15 ЈУЛА 1944 ГОДИНЕ¹

РЕЛАЦИЈА

(Секција Пљевља -Колашин, размјер 1:100.000)

- вођеним операцијама V Црногорске пролетерске бригаде у времену од 1 јула до 15 јула 1944 год.

1

1 јула: 'според бригаде бно је следећи: 4 батаљон Бродарево—Гостун—Кање', са задатком држања положаја на тој линији те спречавања непријатељу пролаза; 3 батаљон држао је положаје обачом Лима у Бијелом Пољу, закључно у Жутој Коси; 1 батаљон — од града лијево, тачно десно до закључно Крушева, 2 батаљон се налазио у

⁴ О даљим покретима јединица Седмине дивизије НОВЈ види у док. бр. 20, 23 и 33.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 37/31, к. 754.

Церову у оригадној резерви, гдје се налазио и Штаб бригаде; чета пратећих оруђа, болница, интендантура, били су у Мајсторовини.

Према прикупљеним подацима јачи'на непријатељских снага на десној обали Лима, од села Сопотнице до Затона закључно, износила је, отприлике, око 2.000 непријатељских војника, од којих два батаљона Њемаца. Остало је' била албанска војска дивизије „Скендербег“² и четници.

2 јула: Заповијешћу III Ударне дивизије наређено је да са четвртином снага изведемо демонстративни напад на непријатеља испред нас, са циљем олакшавања ситуације II дивизији. За овај задатак одређене су по Двије чете 1 и 3 батаљона. Доцније је ово наређење опозвано због настале потребе да се један батаљон пребаци у Колашин, али 3 батаљон већ је био ступио у борбу, 2 батаљон је одмах упућен Колашин, гдје је добио задатак. Двије чете 3 бат. успјеле су да овладају дијелом Оброва и нанесу непријатељу осјетне губитке, око 20 мртвих и рањених. Општвених губитака су имали једног мртвог и пет лакше рањених. 1. батаљон је по истом наређењу смијенио дијелове VII бригаде до ријеке Љубовије. 4-том батаљону је наређено да се из области Бродарева пребаци у Бијело Поље.

3 јули: 2 батаљон је извршио покрет Бијело Поље—Колашин и смјестио се на простору Башање Брдо—Бреза—Бабл-ак, са задатком обезбјеђења града Колашина. 4 батаљон је смијењен у области Бродарева од стране 3 батаљона I Крајишке бршгаде у 21 час. Непријатељ је на положају око Бијелог Поља тукао јаком артиљеријском и бацачком ватром, али без резултата.

4 јули: 4 батаљон је у 1 час извршио покрет из области Бродарева до Бијелог Поља и смјестио се у село Љешпицу као бригадна резерва.

5, 6 и 7 јули: није било никаквих парочитих промјена. Упућивање су извиђачке патроле на десну обалу Лима у циљу прикупљања података о непријатељу.

8 јули: Свечано је извршена заклетва 4 батаљона.

9 јула: Није било промјена, осим што је 4 батаљон смијенио 3 на положајима Бијело Поље—Жута Коса, а 3 батаљон остављен у бригадној резерви.

10 јули: Бригада је добила наређење да се пребаци у Колашин, а наше положаје да посједне X Крајишка бригада.

11 јули: Батаљонима су издата наређења за покрет. 3 батаљон, чета пратећих оруђа, интендантура и бо/шица кренули су ноћу 11 и 12, а стигли у Ровачко Требаљско 12 у

² Влди док. бр. 8. објашњење под 2.

8 часова, у чијој су се околини смјестили. 1 и 4 батаљон³ су између 17 и 21 часа и ратом су крећући за Колашин, гдје су стигли 12 у 11 сати.

12 јули: 1 батаљон је смјештен у с. Бабљак, а 4 у с. Дријенак код Колашина. Чета пратећих оруђа, болница, интендангура, смјештени су у с. Блатине.

Овога дана вршена је генерална проба за параду од 18 до 20 часова.

13 јули: Читава бригада учествовала је на прослави 13 јула, којом приликом је вршила парадни марш.

14 јули: Бригада се одмарала на истој просторији, издата је заповијест за нови размјештај батаљона, у циљу обезбјеђења града од ваздушног десанта.

15 јули: Батаљони су извршили покрет и размјестили се: 1 батаљон на Шљивовицу, 2 батаљон на Башање Брдо, 3 бат. — Бабља Грета, 4 на — Дријенак, док су чета пратећих оруђа, болница и интендантска Ура остале на истим мјестима.

За ових 15 дана батаљони су се прилично одморили и опоравили. По батаљонима су одржавани војнички и политички часови, те се у томе прилично постигло, нарочито код 2 и 4 батаљона. Морал и дисциплина су добри.

Исхрана људства вршила се преко команди подручја и из Дивизијског слагалишта. Десило се да за три-четири дана борци нијесу имали хљеба.

Рад санитета углавном се састојао у спровођењу хигијенских мјера. Одијело бораца је парено у свим батаљонима. Било је неколико случајева мањих обољења.

За Италију је упућено 9 руководиоца, од којих и начелник бригаде, мајор друг Милан Абрамовић, и три друга за команданте баталзона.³

Бригада је доста добро снабђевена оружјем, муницијом, док са одијелом слабије стојимо.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
Светозар Радојевић

Замјеник команданта, капетан
Саво Станојевић
(М. П.)

³ Врховни штаб НОВ и ПОЈ, који се тада налазио на Вису, имао је базу у Барију. Поред осталог база је служила и за пребацивање другова који су ишли као помоћ на остале секторе у земљи (види док. бр. 130, објашњење под 2), или су пак задржавани као руководећи кадар у јединицама које су формиране од бивших интернираца и морем пребациване за Далмацију.

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВЈ ОД 15 ЈУЛА 1944 ГОД. ЗА ПОКРЕТ НА ПРОСТОРИЈУ
СЈЕВЕРНО ОД КОМУНИКАЦИЈЕ ПЉЕВЉА — ПРИЈЕ-
ПОЉЕ¹**

Ш Т А Б
XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Брсгј: сл./44
15 јула 1944 г.
у 11,15 ч

ЗАПОВИЈЕСТ

(Секција: Жабљак—Пљевља—Вишegrad и Вардиште
1:100.000)

Наређењем Штаба II У. кориуса НОВЈ од 15 о. м. наша дивизија пребациће се сјеверно од комуникације Пљевља—Пријепоље, са задатком дејства на комуникације Рудо—Прибој—Пријепоље и Пљевља—Пријепоље, извиђајући и контролишући десну обалу Лима, одржавајући везу са јединицама I Пролетерске дивизије која ће се налазити на просторији Фоча—Челебић—Чајинче и на комуникацији Пљевља—Тара. За извршење постављеног нам задатка

НАРЕЂУЈЕМО:

1) II Крајишка НОУ бригада одмах по примитку овога наређења извршиће покрет са своје досадашње просторије најподеснијим правцем и смјестити се на просторију с. Голеша—Међуречја—Касидола, дејствујући на комуникацију Рудо—Прибој и контролисати десну обалу Лима на свом правцу дејства.

2) VI Босанска НОУ бригада одмах по примитку овог наређења извршиће покрет са своје досадашње просторије најподеснијим правцем прелазећи р. Теотину, комуникацију Пљевља—Чајинче и Пљевља—Усгитар и смјестити се на просторију с. Г. и Д. Бабине, са задатком дејства на комуникацији Пријепоље—Пљевља, на сектору Пријепоље—Јабука—Мијајловица и на комуникацији Пријепоље—Рудо, на сектору Пријепоље—Кучин.

3) XV Мајевичка НОУ бригада одмах по примитку овога наређења извршиће покрет са своје досадашње просторије

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 23-2, к. 987.

најподеснијим правцем, прећи р. Ћеотину и комуникацију Пљевља—Чајпиче и смјестити се на просторији с. Калуђеровићи—Бучје, са задатком дејства на комуникацију Пљевља—Пријепоље и Нљевља—Чајниче, као и чврсто затварање комуникације Пљевља¹ Устибар. Одржавати чврсту везу са јединицама II КНОУ и VI БНОУ бригаде.

4) Штаб дивизије и хируршка екипа налазиће се у с. Бучје код школе, гдје слати извјештаје.

Напомене:

1) Штабови бригада на додијељеним секторима предузеће што активније дејство онемогућујући непријатељу комуницирање. Извиђачким одјељењима контролисати долину р. Лима и настојати да се што прије прикупе подаци о непријатељским гарнизонима у Рудом, Прибоју, Пријеполу и на комуникацији Пријепоље-Пљевља, хитно о свему обавјештавајући овај Штаб.

2) Штабови бригаде предузеће све да избију на рдrene просторије 16 о. м. најдаље до у зору.

3) Исхрану јединица вршити на додијељеним секторима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

У 17.30 ч

(М. П.)

За Штаб
командант, пуковник
Глиго'

² Бригаде су извршиле наређење, што се види из Операцијског дневника Седамнаесте ударне дивизије, који се налази у архиву Војноисториског института под рег. бр. 1-5, к. 982.

³ Глигорије Мандић

БР. 21

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ИЗВИЂАЧКОГ БАТАЉОНА ДРУГОГ
УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 15 ЈУЛА 1944 ГОД. ШТАБУ
КОРПУСА О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ НИКШИЋА,
ЦЕТИЊА И БАРА¹**

Ш Т А Б
ИЗВИЂАЧКОГ УД. БАТАЉОНА
II УДАРНОГ КОРПУСА

Пов. бр.
15 јула 1944 г.
Положај

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА НОВ

Положај

Према подацима којима располажемо стање у непријатељским гарнизонима није се иромијенило. У погледу морала код непријатељских војника се сваког дана осјећа све већа деморализација, нарочито код четничких баиди. Лаз између четника и зеленаша сваким даном је све већи. Зеленашке масе гаје симпатије према нашој борби. Поједини четнички официри из Чева траже да разговарају са Цашим позадинским радницима.

Према најновијим подацима од позадинаца из Цуца ситуација тамо је оваква.

Послије наше акције 3 дана узастопце око 200 Њемаца и исто толико четника долазили су на Бату. Заљубани су се налазили у шуми, јер нијесу хтјели да чекају Њемце код кућа, а огорчени су ради четничког терора и убистава која су последњих дана починили над извјесним зеленашким вођама. Њемци су попалили 23 кућа и 42 појате, као одмазду за одметање у шуму. Куће око саме Баге нијесу палили. Стријељали су једног и једног сељака повели са собом ради тога што су им нашли пеку муницију и оружје.

У Ријечкој Нахији, поред стријељања, хапшења и злостављања од стране Њемаца и четника, ситуација је повољна. На терену Љуботина и Цеклија налази се једна партизанска чета у јачини око 80 војника. Ову чету ћемо укључити у састав нашег баталјона, према вашем ранијем наређењу. На територији Црм'нице и Паштровића налази

¹ Оригинал. писан на машини, налази се у архиви Војноисторијског института под рег. бр. 56-4, к. 392.

се такође једна чстица војника, око 30 другова. Ове чете изводе повремено акције на комуникацијама од Подгорице за Цетиње и поред морске обале.

Преко Штаба Приморске оперативне групе упутили смо вам 11 заробљених Њемаца п 1 четника са свим документима који су код њих нађени.

Послали смо један „шарац“ иа •оправку у вашу радионицу, па смо касније пронашли неке дијелове од истог које вам достављамо.

Пошто немамо могућности да набавимо штамбиље, молимо вас да нам пошаљете штамбиље према приложеној наредби.

Готоже ћемо се бавити углавном на неослободеној територији, јавите нам да ли да издајемо потврде о реквизицији и друге са нашим штамбиљем, јер према њима непријатељ може контролисати кретање наших јединица.

Последњој акцији заробили смо један сигнални пиштољ. али нијесмо могли пронаћи ракетле; молимо вас да нам пошаљете око 50 ком. разнобојних ракетла.

Прије неколико дана послали смо неколико коња за намирнице, муницију и оружје. Бомби ручних немамо ни десетак з^т батаљону, неопходно су нам потребне за наше претстојеће акције. Од намирница потребио је да нам интендантура шаље што више шећера, масти и конзервиране хране која се лако може преносити и зготовити. Шећер нам ЈС потребан с обзиром на напоре које имамо. У том смислу молимо да скренете пажњу интендантурп.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Лолитком
Ђуро Вукић

Командант
Стево Лопчић

**БОЈНА РЕЛАЦИЈА ШТАБА ИЗВИЂАЧКОГ БАТАЉОНА
ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ЗА ВРИЈЕМЕ ОД 6
ДО 15 ЈУЛА 1944 ГОДИНЕ¹**

Ш Т А Б
ИЗВИЂАЧКОГ БАТАЉОНА
II УДАРНОГ КОРПУСА
Пов. бр. С. 14
16 јула 1944 год.
Положај

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА НОВ

Положај

Доставља\го вам релацију рада нашег батаљона од дана формирања 6—15 јула 1944 год.

6—7 јула батаљон се налазио на просторији села Горња Трепча, срез Никшић, гдје је извршено формирање батаљона и 2 чете. Постављен је командни кадар, подијељено људство које је припадало Ловћенском НОП олреду. Вршене су војничке вјежбе, извиђање и обезбјеђење. Извршена је припрема за покрет у циљу извршавања постављених задатака.

8 јула батаљон се унутро правцем Трубјела Пониквице—Броћанан—Бијеле Пољане, гдје је заноћио. Дато је логорско обезбјеђење. Овдје смо нашта једну чету Никшићког НОП одреда.

9 јула батаљон је извршио покрет у правцу Бате. Прва чета добпла је задатак правцем Бијеле Пољане Убли—Бпјело Поље—Доловска Корита—Меоца-Ровине ла избије на Бату. 2 чета се упутила правцем Бијеле Пољане—Подлисац—Кобиљи До—Извори—Бата. Обје чете имале су задатак да испитају герене и евентуално протјерају слабије истурене непријатељске дијелове из гарнизона Чево и Грахово. Са првом четом кретао се Штаб батаљона и интендантура. Прва чета на свом правцу сукобила се са једном¹ четничком патролом код Ровина и протјерала је. Друга чета није нигдје наишла на непријатеља.

Батаљон је стигао око 23 сата на Бату. Прва чета упућена је у с. Граб са задатком извиђања и обезбјеђења од правца Чево—Ресна. Друга чета оставила је обезбјеђење

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 23-2, к. 987.

ЈД с. Трешњева, а остали дио чете отишао је у село Кучишта са задатком извиђања и обезбјеђења од правца Чекање—Његушп и Ораховац—Гркавац. Штаб батаљона иази се на Бати.

Непријатељ се налази на комуникацији Чево—Ресна—Чекање и Гркавац—Грахово. У току дана слао је слабије блиње патроле у нашем правцу.

Циљ нашег маневра је био да непријатељ стекне убјеђење да имамо намјеру оријентисати наше снаге према ком. Чево—Ресна, како би извршили лакше пребацивање нашег батаљона на просторију Ловћена.

Непријатељске авијације није било.

10 јула. У 10 сати једна непријатељска колона јачине 30 Њемаца и 31 четник избила је на Бату. Наше патроле су се сукобиле и прихватиле борбу¹ заједно са Штабом батаљона. Обавијештена је прва чета, док је друга чета интервеннсала непријатељу пза леђа. Наскоро су дошли дијелови прве чете и са лијевог крила извршили притисак на непријатеља. Непријатељ се нашао уобручен са сваке стране. Обруч се све више стезао, упркос жестоком отпору непријатеља који се очајнички бранио. Непријатељ се забарикадирао на једном брдашцу врло каменитом. Око 19 сати наши борци извршили су јуриш бомбама и у *борби прса у прса ликвидирали ово непријатељско упориште. У недостатку бомби, једна група од 5 Њемаца ликвидирана је уз помоћ камења.

У овој борби непријатељ је имао губитке: 20 мртвих Њемаца и 11 заробљених, међу којима један официр; 25 четника мртвих, међу којима и командир чете Драго Банићевић, бивши жанд. наредник, и један заробљен; 6 убијених коња.

Наши губици изиосе 3 мртва, међу којима и командир 2 чете Вељко Јовићевић и 3 лакше рањена.

Заплијењено: 4 митраљеза „шарац“, 4 машингевере, 5 парабелума, 1 револвер, 1 п.митраљез, 1 тромблонска пушка са 100 граната, 2 дурбина, 1 сигнални пиштољ, 50 пушака, 4000 метака, хране и разне спреме као и 5 коња.

У току ове борбе четничке банде са Ресне покушале су испад у правцу Бате, али су их (задржали дијелови 1 чете.

Пошто је потпуно унинггена ова колона приступило се свакуацији материјала, рањеника и заробљеника.

У овој борби Штаб батаљона је показао пуно сналажљивости и имао је чете у својим рукама. Команде чета су се такође прилично снашле. Борци су иоказали високи степен пожртвовања, одлучности и храбрости, али недо-

вољно војничке сналажљивости и вјештине. Без изузетака, борбеност је била на висини. Губици које смо имали углавном су били ради неопрезности и нечувања самих другова. Многи су погинули и рањени.

У акцији су се нарочито истакли: помоћник политкома батаљона друг Благо Вучковић, водник Радован Пејовић и пушкомитраљезац Луиђи Мацоли — Италијан.

Око 21 сат батаљон се упутио правцем Извори—Кобиљи До за Бијеле Пољане, како би онемогућили непријатеља да нас пресијече.

11 јула. Батаљон је стигао у Кобиљи До, гдје је имао одмор од неколико сати. После подне продужен је марш и спровођење рањеника, заробљеника и материјала. Батаљон је заноћио у Бијелим Пољанама.

Дато је логорско обезбјеђење.

Непријатељ није ништа предузимао из Грахова.

Непријатељске авијације није било.

12—15 јула. Батаљон се налази на одмору у Бијелим Пољанама. Упућени су заробљеници за Штаб Приморске оперативне групе и рањеници за болницу.

Непријатељ се није појављивао у правцу нас.

Према обавјештењима једна колона Њсмапа и четника у јачини неколике стотине војника долазила је на Бату у циљу прикупљања мртвих. Терора и репресалија над становништвом није било.

Извршена је попуна муниције, чистићење оружја и довођење опреме у ред. Држане су конференције на којима се детаљно претресла акција на Бати.

Прослављена је трогодишњица 13 јула за народ и војску.

Непријатељске авијације није било.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком
Ђуро Вукић

Командант
Стево Лопичић

БР. 35

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВЈ ОД 17 ЈУЛА 1944 ГОД. ЗА ПОКРЕТ НА ПРОСТО-
РИЈУ ШТИТАРИ—БЕРАНЕ¹**

Ш Т А Б
XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Број: сл. 44
17 јула 1944 г. у 11 ч

ЗАПОВИЈЕСТ
(Секција Пљевља 1:100.000)

Наређењем Штаба II У. корпуса НОВЈ наша дивизија добила је задатак да се постави на просторију Штитари—Беране. Ради извршења постављеног задатка дивизија Ке ноћу 17/18 о. м. пребаци се по ешалонима преко комуникације Пљевља—Пријепоље. У вези горе изложеног

НАРЕЂУЈЕМО:

1) II Крајишка ИОУ бригада са своје досадашње просторије извршиће покрет и пребаци се преко комуникације Пљевља—Пријепоље, на сектору између Мијајловице (к. 1411) и Јабукe (к. 1294), продужујући преко Камене Горе и смјестити се на просторији Граб.

2) VI Босанска НОУ бригада пребациће се преко комуникације Пљевља—Пријепоље на сектору од Јабукe до Сeљангнице, продужујући најподеснијим правцем и смјестити се на просторпјн Комарани (Ераковићи, Мијачиновић, Орашац).

3) XV Мајевичка НОУ бригада извршиће покрет преко Бабине и пребаци се преко комуникације Пљевља—Пријепоље на сектору Јабукa—Сeљашница и смјестити се на просторијн КаГена Гора.

4) Штаб дивизије и хируршка екипа кретаће се на правцу XV Мајевичке НОУ бригаде.

Напомена:

1) Јединице ће подесити свој покрет тако да у 23 часа 17 о. м. отпочне пребацивање преко комуникације, Пљевља—Пријепоље, водећи строго рачуна да непријатељ не примијети покрет, не уочи наше намјере.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 23-2, к. 987.

2) Све јединице Ке 19 о. м. тачно у 3 часа извршити покрет не чекајући заповијест овога Штаба и смјестити се:

— II КНОУ бригада на просторију Церово—Ракоње—Бијело Поље;

— VI БНОУ бригада на просторију Недакуси—Поткрајце;

— XV МНОУ бригада на просторију Ораохвица—Кукуље;

— Штаб дивизије и хируршка екипа 19 о. м. навече налазиће се у Бијелом Пољу, а за вријеме покрета 19 о. м. кретаће се са јединицама XV Мајевичке НОУ бригаде.

3) Јединице са собом да поведу што више крупне стоке и понесу што више брашна или жита, јер на просторији на којој ћемо бити 18, 19 и 20 о. м- услови за исхрану нису; најбољн.-

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

I

Политкомесао, ппуковник

Командант, пуковник

Б. Петричевић

Глиго³

(М. П.)

П. С.

Знаци за распознавање достављени су вам 9 о. м. и важе до 21 јула. Према томе знаке имате, ако их нисте изгубили, што се свакако морало јавити.

Глиго

БР. 24

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 19 ЈУЛА 1944 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ О БОРБАМА НА СВОМ СЕКТОРУ¹

67/89

Д. Д. Д.

Три хиљаде Њемаца и Албанаца нападају Андријевицу, потпомогнути са седам тенкова и 17 авиона. Циљ напада Беране. Данас су бомбардовали Беране са 17 авиона. Било је жртва међу становништвом. Водимо тешке борбе. Непријатељ се² концентрише у Подгорици, Пећи и Грахову.

² Јединице су извршиле покрет, што се види из Операцијоког дневника Седамнаесте ударне дивизије НОВЈ, који се налази у архиви Војноисториског института под рег. бр. 1-5, к. 982.

³ Глитортје Мандић

¹ Оригинал. писан руком. налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 36-2. к. 394.

Тражите хитно бомбардовање Подгорице и Пећи са Околином. Петнаест „штука“ сад бомбардовало Андријевицу.

Пеко

19-VII-44 год.
Ман. Морача²

БР. 25

ОБАБЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ТРЕБЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ ОД 19 ЈУЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА О ЗАУЗИМАЊУ ВЕЉЕГ КРША'

II корпусу: Командант је на положају према Андријевици и отуда ће вас извјештавати о ситуацији код њега. Овог. момента нам јави да је V бригада у 'контранападу освојила Вељи Крш. Са Биоча извјештавају да на њиховом сектору нема промјена. Павле Ђуришић је у Малишићима — 17 ов. мј. било је у Врмошу 300 косовара² у њемачким униформама. Њихове намјере су биле према Андријевици. У вези овога један батаљон VII брнгаде прелузео је потребне мјере.³

П. пук. **Јовићевић**¹

19-VII-1944 у 22 ч

БР. 26

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 20 ЈУЛА 1944 ГОД. ВРХОВНОМ ШТАБУ НОВ И ПОЈ О БОРБАМА НА СЕКТОРУ АНДРИЈЕВИЦЕ¹

69/145

На сектору. Андријевице продужују се тешке борбе. Неиријатељ је врло упоран иако трпи велике губитке. Пот-

V² Манастир Морача

¹ Оригинал, писа« руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 7/1а, к. 755.

² Јединице 21 СС легионарске дивизије „Скендербег“. Види док. бр. 8,³ објашњење под 2.

³ Не може се односити на батаљон Седме црногорске НОУ бригаде, јер је она била у покрету од Колашина за Подгорицу (Титоград), а на овом сектору су се налазиле јединице Пете црногорске пролетерске и Девете црногорске НОУ бригаде. Види док. бр. 16 и 29.

⁴ Нико Јовићевић

¹ Оригинал, писан руком. налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 36-2, к. 394.

помаже га 7 тенкова и артиљерија, а данас је бомбардовало сектор Беране—Андријевица 87 авиона. Ми вршимо противнападе. Пребацујемо снаге да би спријечили даље ширење и прешли у противнапад. Ову ситуацију морају релаксирати прије одласка на задагак.² У Херцеговини 8000 1-Бемаца из 369 и 370 див. потпомогнути четницима и усташама предузели општу офанзиву на наше снаге са линије Невесиње—Столац—Требиње. Тешке су борбе у току и непријатељ трпи велике губитке.

Пеко

20-УП 44 год.
Ман. Морача

БР. 27

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ ОД 20 ЈУЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА О ЗАУЗИМАЊУ ЛОКВИЧКОГ БРДА И МА- ЛЕША ОД ЈЕДИНИЦА ПЕТЕ ЦРНОГОРСКЕ ПРОЛЕТЕР- СКЕ БРИГАДЕ¹

II корпусу: 1. — V Пролетерска је данас заузела Локвичко Брдо и Малеш. Већи Крш непријатељ врло упорно држи. Падом Локвичког Брда и Малеша изгледа да непријатељ осјетио угрожен, па је позвао авијацију у помоћ. Кроз крајко вријеме дошло је 18 апарата, који су бомбардовали положаје у непосредној близини Велзег Крша. Од рвога су наши имали губитака.

2. — За вријеме бомбардовања непријатељ је прешао Бандовића Мост. Више се ангажује према Љубу.²

3. — Наши припремају повратни напад.

4. — Синоћни извјештај о Подгорици није потврђен.³

Нач. п. пук. Н. Јовићевић

20-VII у 2,35 ч (Н. Ј.)

² Односи се на Оперативну групу дивизија која је имала задатак пробоја за Србију. Види док. бр. 49.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 7/1а, к. 755.

² Љубо Вучковић, тада командант Друге пролетерске дивизије

³ Вјероватно се односи на неки извјештај о бомбардовању Подхорице.

БР. 11

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВЈ ОД 20 ЈУЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О ПРОДОРУ ДИЈЕЛОВА ДИВИЗИЈА „ПРИНЦ
ЕУГЕН“ И „СКЕНДЕРБЕГ“ У АНДРИЈЕВИЦУ¹

II корпусу: 1. — Непријатељска г^аоторизација је јутрос у 9 ч ушла у Андријевицу, гдје непријатељу пристижу појачања у људству и материјалу камионима.

2. — Снаге непријатеља 3 бат. Сд по 4 до 500 из див. „Принц Еуген“ и један бат. јачине до 500 из дивизије „Верма“,² која се налази у Албанији и Црној Гори. Састав непријатеља: Њемци, усташе,³ Швабе,⁴ арнаутска милиција литд. Четници служе као водичи и носноци муниције па појложаје, а у комори су Италијани. Према подацима има Бугара и Румуна. Имају 7 тенкова, 2 брдска и 2 противколска топа. Њихов циљ је Андријевица—Беране, Андријевица—Колашин.

3. — Према причању заробљеног Италијана батаљон из „Принц Еуген“ су дошли из 1\гатице у Албанију,⁵ гдје су се састали са батаљони^а из „Верме“.

4. — Непријатељ је овладао Баљем и наше су се јединице пребациле на лијеву обалу.⁶ Средоје⁷ затвара правац ка Љубу,⁸ а Војо⁹ ка мени. Вујадин¹⁰ дејствује са просторије Пех., Коњухе, Равн у позадини и затвара правац ка мени.

5. - - Потребно је бомбардовати комуникацију Андријевице—Мурина-Пех и Мурина-Плав, којима непријатељу пристижу појачања.

20-VII 16,45 ч (Н. Ј.) К-дант III див. ген. мајор
Радован Вукановић

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 7/1а, к. 755.

² Вјероватно се мисли на батаљон 21 легионарске СС дивизије „Скендербег“. Види док бр. 8, објашњење под 2.

³ Фолксдојчери из Хрватске

⁴ Аустријанци

⁵ Пигрешно означен географски појам. Мисли се на Плав и Гусиње.

⁶ Лкма

⁷ Средоје Урошевић, тада командант Друге пролетерске бригаде

⁸ Љубо Вучковић, тада командант Друге пролетерске дивизије

⁹ Војин Тодоровић, тада командант Девете црногорске НОУ бригаде

¹⁰ Вујадин Поповић, тада командант Пете црногорске пролетерске бригаде

БР. 29

**БОЈНА РЕЛАЦИЈА СЕДМЕ ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ
ЗА ВРИЈЕМЕ ОД 1 ДО 16 ЈУЛА 1944 ГОДИНЕ¹**

Ш Т А Б
VII ЦР. УДАРНЕ БРИГАДЕ
К. Пов. бр. 70
21 јула 1944 г.
Положај

ШТАБУ III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Достављамо вам релације од 1 до 16 VII 44 г.:

Непријатељ — Њемци, четници и муслиманска милиција у јачини до 700 бораца држе положаје Затон — Обров — Градина — Бистрица.

Наша бригада била је распоређена према непријатељу на сектору Фемића Крш — Равна Ријека — Крушево.

Десно од нас налазила се III Српска бригада на просторији Штитара, а лијево V пролетерска бригада на просторији Бијело Поље — Недакуси.

1 — непријатељ је дејствовао са Градине на положаје Крушево. Код наших јединица без иромјене. Губитака није било. Вријеме лијепо.

2 — ноћу 1/2 непријатељ је успио да се пребаци у области Штитара у јачини до 200 бораца. На сектору наших јединица без промјене. У вези наређења Штаба III дивизије оп. бр. 40² 2 батаљона наше бригаде упућују су у правцу Штитара ради интервенције и хватања везе са јединицама III Српске бригаде.

Услијед новостворене ситуације бригада је добила задатак да се рокира у десно: Ријека Љубовића — Штитари.

Вријеме лијепо, губитака није било.

3 — с обзиром да је непријатељ одбачен на десну обалу р. Лима бригада се повратила на првобитне положаје. Непријатељ је био пасиван. Извиђачке десетине вршиле су извиђање у правцу Затишје — Ивање. Вријеме лијепо. Губици: Један лакше рањен.

4 — без промјене.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рет. бр. 36/3, к. 754.

² Види док. бр. 3.

5 — !непријатељ је био пасиван. Код јединица ове бригаде одржана су предавања о падобранцима и ваздушном десанту. Вријеме лијепо, дезертирала 2 војника.

6 — без промјене. Одржано савјетовање штабова баталјона са командама чета. Вријеме лијепо.

7 — без промјене. Извиђачка дјелатност наших јединица.

8 — без промјене. Вријеме облачно.

9 — без промјене. Одржавани теоретички часови из ратне службе. Вријеме лијепо.

10 — непријатељ је са мањим одјељењима силазио у правцу: Затон—Припчићи. Код наших Јединица без промјене. Вријеме кишовито и облачно.

11 — без промјене. Вријеме кишовито.

12 — без промјене. У вези наређења Штаба III дивизије оп. бр. 41 наша бригада је смијењена од IV бригаде V дивизије. Бригада је предузела покрет правцем Слепач Мост—Мојмовац—Колашин. Вријеме кишовито.

13 — у 9 часова бригада је смјештена на одмор на просторији Колашина. Вријеме облачно.

14 — продужење покрета у 10 часова правцем: Колашин—Матешево—Лијева Ријека. Приликом пролаза кроз Колашин бригада је маршовапа парадним Маршем и извршена је смотре од стране делегата наших и савезничких, који су присуствовали тринаестојулској прослави. Бригада је приспјела увече на просторију Лопате—Лијева Ријека, гдје је била смјештена за пребивање. Вријеме облачно. Дејство непријатеља непромијењено.

15 — извршен је покрет батаљона и Штаба бригаде ради смјене IX бригаде: 2 батаљон — Пипери са задатком затварања правца од Казновице—Подгорица—Служ.

4 батаљон: Цварн—Медун, са задатком затварања правца од Подгорице.

1 батаљон: Медун—Орахово, са задатком контролисања албанске границе и затварања правца од Тузи.

3 батаљон: Лијева Ријека—Лопате—Веруша, са задатком затварања правца од Врмоша.

Чета пратећих оруђа, интендантура и болница у Лијевзј Ријеци.

Штаб бригаде Биоче.

Морал бораца је на достојној висини. Наоружање Мопрема доста добро.

Исхрана јединица до данас није била довољна, јер на ранијем терену Лијеве Ријеке није било у довољној коли-

чини жита. Са месом је вршено снабдијевање преко команди мјеста.

Инак код војске се осјећа задовољство и поводом овога нема никаквог негодовања.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб
начелник, капетан
Салих А. Радончић

БР. 30

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ ОД 21 ЈУЛА 1944 ГОД. ЗА ПОКРЕТ НА СЕКТОР С. ЦРНИ ВРХ—ПРАЋЕВАЦ—БУЧЕ¹

Ш Т А Б
V Н. О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА
Стр. пов. бр. служб.
дне 21 јули 1944 год.

ШТАБУ I, IV И X КРАЈИШКЕ НОУ БРИГАДЕ

Положај

1. — Наша дивизија треба да дође на сектор с. Црни Врх—Праћевац—Буче. Према томе бригаде треба да дођу на следеће просторије:

I бригада треба да стигне у с. Буче—Југовине. У првом маршу треба да стигне на сектор с. Пријелог—Рујиште, у следећем маршу треба да стигне што раније у с. Буче.

X бригада извршиће покрет 21 ов. мј. рано (по смјени од дијелова VIII Црногорске бригаде) и треба да у једном маршу стигне у с. Праћевац.

IV бригада извршиће покрет 22 ов. мј. прије дана на просторију с. Црни Врх.

Бригаде ће покрет извршити са старог сектора без обзира на долазак смјене.

2. — У покрету обратити пажњу на непријатељску авијацију и не кретати цестом у колони. Непријатељска ави-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рет. 5р. 41-3, к. 781-А.

јација је активна на сектору Беране—Андријевица—Колашин, а данас је извиђала комуникацију Лековина — Равна Ријека.

• I бригада треба да креће ио дијеловима и да не пролази кроз Шаховиће.

3. — Извјесне непријатељске снаге надиру од Чакора и стигле су до Андријевице. II дивизија номјерила се према непријатељу. Због тога наш покрет мора бити бржи на предвиђену просторију.

4. — Штаб дивизије кренуће по наиласку Штаба I бригаде, 21 ов. мј. преноћиће у с. Влашко Поље, а 22 ов. мј. стићи ће у с. Буче (заселак Југовине).

По доласку на нову просторију бићете упознати са даљим задацима. Об. центри бригада нека прикупе податке [од Команде у Беранама и од јединица XVII дивизије, која се налази на сектору Штитари—Беране.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политкомесар
Матерић

Ксшандант, пуко-вник
Мил.³ Морача

БР. 31

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ ОД 21 ЈУЛА 1944 ГОД ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА О НОВОСТИМА НА СВОМ СЕКТОРУ¹

II корпусу: 1. — Синоћ у први мрак је прешло 30 моторних возила преко Бандовића Моста.

2. — Војо² је прошле ноћн вршио напад на свом отсјеку и успио да непријатеља потисне са извјесних тачака, али се јутрос морао да повуче на полазне положаје.³ Према његовом извјештају непријатељ се више не испољава према Средој⁴, који се нешто рокирао према ЈБубу.⁵ Воја је сада на линији сЗбло Брдо—Сјеножета (к/483 — 184).⁶

² Илија Матерић

³ Милутин Морача

¹ Оригинал, гласан руком, налази се у архиви Војноисторијског института под рег. бр. 7/1а, к. 755.

² Војин Тодоровић

³ Види док. бр. 356.

⁴ Средоје Урошевић

⁵ Љубо Вучковић

⁶ Ове коте на секцији 1:100.000 нису нађене.

3. — Јутрос је од Мурине дошло 15 камиона.

4. — Од јучерашњеГ бомбардовања V⁷ није имала губитака — свега два. У јучерашњој борби јје имала 7 мртвих и 20 рањених. Бригада се сада иалази на јучерашњим положајима.⁸

5. — (Горња депеша VII бригаде у потпуности).

Нач. Н. Јовићевић

21-УИ у 10,30 ч (Н. Ј.)

БР. 32

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ОД 21 ЈУЛА 1944 ГОД. ЗА НАПАД НА СЕКТОРУ АНДРИ- ЈЕВИЦА — БЕРАНЕ¹

Ш Т А Б
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
Оп. број 78
21 јули 1944 г.
у 15,15 ч

ШТАБУ II, IV ПРОЛЕТЕРСКЕ, III СРПСКЕ БРИГАДЕ И
ШТАБУ АРТИЉЕРИЈСКЕ ГРУПЕ

Непријатељ са правца Андријевице и даље покушава да продре у Беране. Овог момента, због врло јаке артиљеријске и бацачке ватре, наши дијелови који се налазе на тинији Жаљевица—Стањево Брдо повукли су се на линију Врања Глава—Змиња Глава--Волујник—Вјетарник—Дрезга—Лекино Брдо.

На сектор Беране пристигла је XVII дивизија.

Наша дивизија је добила наређење да ноћу између 21 и 22 о. м. изврши напад на непријатеља који наступа са правца Андријевице.

У вези предњег

⁷ Пета црногорска пролетерска бригада

⁸ Види док. бр. 51.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рет. -бр. 25/2, к. 732.

1. II Пролетерска бригада извршиће напад са положаја на којима се сада налази² на непријатеља испред себе у правцу Андријевице. Правце за напад нека одреди сам Штаб бригаде. У случају да се непријатељ потисне, приступити даљем гоњењу. Уколико је могуће, у току вечерашњег напада избјећи фронталне борбе, а по могућству искористити сваки међупростор и нападати непријатеља бочно и са леђа.

2. Батаљон III Српске бригаде који се налази на комуникацији такође ће садејствовати у нападу и на свом правцу (најбоље уз сам Лим) напасти непријатеља, који се налази на комуникацији.

3. IV Пролетерска бригада, коју ће одмах смијенити XVII дивизија, нека изврши помјерање према Шекулару. У току ноћи 21/22 о. м. са читавом бригадом извршити напад на непријатељске положаје Сјекирица—Висибаба Баљ. Под своју команду узети и Васојевићки ударни батаљон, који се налази у Шекулару. Батаљону који се до сада налазио под командом начелника Штаба III бригаде издати наређење за напад на Баљ. На правац Сјекирица од Шекулара упутите најмање 3 батаљона. За случај да се заузме Сјекирица са извјесним дијеловима продужити у правцу Велике, гдје пресјећи комуникацију и поставити јаче засједе. Почетак напада у 23 ч.

4. Артиљеријска група издаће наређење једном свом дивизио(ну да вечерас између 21 и 22 часа туку непријатељске положаје Баљ, Тополову Главицу—Жаљевицу.

5. У случају неуспјеха задржати се на достигнутом положајима и према ранијим задацима упорно бранити положаје на правцу Андријевица—Беране. Положаје не посидјелати са читавим људством, већ само са извјесним бројем аутоматских оружја и извиђачима, а остале држати позади положаја у мртвом углу да не би трпјели губитке од непријатељске артиљерије. На положаје изводити људство онда када почне непријатељска пјешадија да подилази.

Раније предвиђени правци повлачења за све наше јединице важе и даље, те се према томе и управљати у случају да непријатељ ипак продре у Беране.

6. Обратити пажњу на правилност и рад у одржавању радио везе, пошто ће друга веза, нарочито са IV бригадом, бити скоро немогућа.

² Бригада се налазила на положају Врања Глава — Змиња Глава — Волујник.

II ПРОЛЕТЕРСКА БРИГАДА

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

15.8.42

НАРЕЂУЈЕМО:

1. II Пролетерска бригада извршиће напад са положаја на којима се сада налази на непријатеља испред себе у правцу Андријевце. Плана за напад нека одреди сам штаб бригаде. У случају да се непријатељ потицне присутити, бригади ће бити дозвољено да изврши напад у току вечерашњег напада изабави фронтне борбе, а по могућности искористити сваки мањпрестор и напасти непријатеља бојно и са лева.
2. Баталјон III Орловске бригаде који се налази на комуникацији такође ће извршити напад у правцу Андријевце (најбоље у савезу) напасти непријатеља који се налази на комуникацији.
3. IV Пролетерска бригада, коју ће одмах сменити XVII дивизија, нека изврши померање према шекулару. У току ноћи 21/22 с.м. са читавом бригадом извршити напад на непријатељске положаје Секарица - Високобаба - Ваљ. Под своју команду узети и Високобабски Ударни баталјон, који се налази у шекулару. Баталјону, који се до сада налазио под командом начелника штаба III бригаде, издати наређења за напад на Ваљ у правцу Сјекирица од шекулара упутите најмање 3 баталјона. За случај да се заузме Сјекирица, изврше им дјеловима продужити у правцу Велике, где пресећи комуникацију и поставити јаке заседе. *Начелник штаба у 21.4*
4. Артиљерска група издаће наређење једном свом дивизиону да вечерас изврши у 21 и 22 часа тучу непријатељске положаје Ваљ, Топчало, Гачу - Калашу.
5. У случају неуспјеха задржи се на достигнутим положајима и према ранијим задацима упорно бранити положаје на правцу Андријевце - Веране. Положаје не посједати са читавим људством већ само са извесним бројем аутоматских оружја и извиђачима, а остале дјелати позади положаја у правцу угла да не би трпјели губитке од непријатељске артиљерије. На положајима изводити људство онда када почне непријатељска пјесанија да подиже. Раније предвиђена правца повлачења за све наше јединице важе и даље, те се према томе и управљати у случају да непријатељ ипак продор у Веране.
6. Обратити пажњу на правилност и ред у одржавању радио везе, пошто ће друга веза, нарочито са IV бригадом бити скором немогућа.
7. XVII дивизија ће такође вршити нападе на непријатеља у правцу Смиљевце, као и на оне који су се спустили према Калашу.

Смрт фашизму - слобода народу

Политички комесар,
п. пуковник,

Милан Роговић

Командант - пуковник,

Милан Роговић

7. XVII дивизија ке такође вршити нападе ца непријатеља у правцу Смиљевице, као и на оне који су се спустили према Калудри.³

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политимски комесар
п. пуковник
Милинко Ђуровић

Командант, пуковник
ЈБубо Вучковић

БР. 33

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВЈ ОД 21 ЈУЛА 1944 ГОД. ЗА НАПАД НА НЕПРИЈА-
ТЕЉА НА СЕКТОРУ БЕРАНА¹**

Ш Т А Б
XVII Н. О. У. ДИВИЗИЈЕ
Оп. број
21 јула 1944 г.
у 15,40 час.

ЗАПОВИЈЕСТ

(Секција КолапМн—Пећ 1:100.000)

Непријатељ. Нијемци. Ар'наути. милиција, четници. надире од правца Андријевце према Берана^а и стигао је до с. Трешњево.

II Пролетерска дивизија и наша дивизија добиле су задатак да нападну непријатеља и да му осујете даље надирање према Беранама.

Јединице II Пролетерске дивизије које су се налазиле до 12 часова 21 о. м. на линији Жаљевица—Стањево Брдо, повукле су се услед артиљериске ватре на линију Врања Глава—Змиња Глава—Волујннк—В.јетарник—Дрезга—Лекино Брдо.

Наша дивизија са положаја Симовче—Радованово Брдз — Бабино Брдо—Дебело Брдо—Калудра, извршиће напад тогу

³ Према Операцијоком дневнику Дивизије, који се налази у архиви Војноисториског института под рег. бр. 2/2, к. 735, на сектору Четврте бригаде задатак је извршен, а Друга бригада је потиснута на Ториште — Турјак.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 22-2, к. 987.

21/22 о. м. на непријатељске положаје Кацибер—Жандармериска станица Таково—Смиљевица—Мокра Планина.

У вези предњег

НАРЕЂУЈЕМО:

1. II Крајишка Н.О.У. бригада са својих досадашњих положаја одмах ће извршити покрет и смијенити јединице IV Пролетерске бригаде и заузети положаје Брежа—Симовче—Радованово Брдо—Бабино Брдо. Са ових положаја предузетн напад на Кацибер, Жандармериску станицу Таково и на Смиљевицу. Смиљевица је отворен положај! И фронтално га не нападати, него бочним нападима уз јаку артиљериску ватру.

Са поменутих положаја одржавати чврсто везу у лијево са јединицама XV бригаде, а у десно са јединицама VI бригаде.

2. VI Босанска Н.О.У. бригада одмах по примптку овог наређења поставиће се на линији положаја Дебело Брдо—Калудра. Са тих положаја напашће непријатеља у правцу Мокра Планина, омогућивши IV Пролетерској бригади не-сметан пролаз према Шекулару и Великој и бочно је заштићујући. Уколико буде непријатеља у Калудри, напасти га и омогућити IV Пролетерској бригади што бржи покрет према Шекулару и Великој. Чврсто одржавати везу у лијево са јединицама II Крајишке бригаде, а у десно са јединицама IV Пролетерске бригаде.

3. XV Мајевичка Н.О.У. бригада одмах по примптку овог наређења извршиће покрет са своје досадашње просторије и поставити се на линији положаја Градина—Иванов Бр.—Веља Стена. Са ових положаја контролисати лијеву обалу ријеке Лешнице и Вељин Поток, ловезујући се у лијево са јединицама V Ударне дивизије у с. Лукавици, преко Лима, а у десно са јединицама 11 Крајишке бригаде.-

4. Штаб дивизије налазиће се у с. Будимљу, у кући гдје је био Штаб IV Пролетерске бригаде.

5. Хируршка екипа налазиће се у с. Будимље код Штаба дивизије.

Напомиња:

— Јединице II Пролетерске дивизије вечерас у 23 часа извршиће бочни напад на непријатељску групацију која надире од Андријевице, а њихова IV Пролетерска бригада извршиће напад на Шекулар и у правцу Велике.³

² О извршењу овог наређења види у док. бр. 35.

* О положају и борбама Друге пролетерске дивизије и Четврте црногорске пролетерске бригаде види у док. бр. 35 и 36.

V Ударна дивизија до 21 навечер стићи ће на просторију Штигари—Заостро—Беране.⁴

Знаци распознавања за 21 су *Ремен—Рашка*

” ” ” 22 су *Нож—Никић*

” ” ” 23 су *Војнак—Вишеград*

Исте ове знаке имају и јединице II Пролетерске дивизије.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар

п. пуковник

Б. Петричевић

Командант, пуковгож

Глигорије Мандић

БР. 34

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 21 ЈУЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИ- ЗИЈЕ ЗА НАПАД НА НЕПРИЈАТЕЉА РАДИ САДЕЈСТВА СЕДАМНАЕСТОЈ УДАРНОЈ ДИВИЗИЈИ¹

Од II корпуса: Непријатељ са правца Андријевице послје јаче борбе овладао десном обалом Лима до села Трепче и надире од Шекулара и Калудре ка Беранама. Примјећује се груписање око с. Орахова.

XVII дивизија смјењује IV Црногорску² и Глиго³ ће вечерас нападати на свом сектору. III и II бригада нападају такође вечерас у правцу Андријевице а IV ирема Шекулару, Баљу, Сјекирици.⁵ Потребно је да и ви ноћас нападнете непријатеља на вашем сектору најподеснијим правцем, ради садејства. На осталим секторима нема промјена.

Ако не успију, Њемци ће сјутра сигурно бити у Беранама.

Пол. ком. **Митар Бакић**

21-VII у 22,35 ч

⁴ О положају Пете- ударне дивизије НОВЈ види у док. бр. 36.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског Института под рег. бр. 7/1а, к. 755.

² Четврта црногорска пролетерска бригада

³ Глигорије Мандић

⁴ О положају и борбама Седмнаесте НОУ дивизије види у док. бр. 33 и 35.

⁵ Односи се на Другу пролетерску бригаду, Трећу сјрпску НОУ бригаду и Четврту црногорску пролетерску, које су тада биле у саставу Друге пролетерске дивизије НОВЈ.

БР.63

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВЈ ОД 23 ЈУЛА 1944 ГОД. ЗА АКТИВНОСТ НА СЕК-
ТОРУ СМИЉЕВИЦА—ТУРЈАК И ВЕЛИКА—ЧАКОР¹**

Ш Т А Б
XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Број: сл./44
23 јула 1944 г. у 13 ч.

ШТАБУ II КНОУ И VI БНОУ БРИГАДВ

II КНОУ бригада у току протекле ноћи и поред крајње (одлучности и ријешености није успјела да овлада јако утврђеним непријатељским положајима на линији Смиље^ вица—Кацибер—Турјак. На том одсеку непријатељ располаже са прилично jakim снагама (око 700 војника са извјесним бројем артиљерије, положај утврђен).

VI БНОУ бригада у току јучерашњег дана избила је на Мокру Планину—Капе—Усовиште (1932—1922), протјеравши непријатеља који је после тога покушавао са извјесним протунападима, али у томе није успио. У тим борбама VI БНОУ бригада заробила је 6 непријатељских војника (^шлициОнера-Арнаута) и убила већи број истих. Заплијенила је већу количину ратног материјала — њемачку комору, и, према непотврђеном извјештају, њемачку заставу.

На сектору XV МНОУ бригаде није било непријатељске активности.

1\ Прол. црногорска бригада овлада је положајима Шекулар, Сјекирица, Баљ и поТисла непријатеља даље према Андријевици. Остале јединице II дивизије поправиле су своје позиције и налазе се на положајима према Андријевици.

НАРЕЂ УЈЕМО:

1) II КНОУ бригада треба да се добро утврди на садашњим положајима према непријатељу, тако да те положаје одржи на сваки начин (укопати се), али да не понавља напад на непријатеља. У правцу непријатеља развити што јаче извиђање, тако да би се на вријеме, уколико би покушао, могао одбити.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. ор. 39/1, к. 759.

II бригада треба се за нешто рокирати у десно према VI-ој, да би се што чвршће повезала са њо^{*}.

2) VI БНОУ бригада одмах ће са дијелом својих снага •кренути и продирати напријед према линији Велика—Чакор, како би садејствовала IV Црногорекој бригади која је већ избила иа Ржаницу (према најновијој депеши коју смо примили овога часа), са задатком сјечеП>а отступнице непријатељ}' који се са дијелом снага повлачи цестом према Пећи, као и обезбјеђења лијевог бока IV Црногорској бригади.

Са остатком снага остаће на простору Мокре Планине, који ће се обезбјеђивати у лијево према Смкљевици.

Треба радити брзо, одлучно, да би се искористио повољан моменат.

3) XV МНОУ бригада остаје на досадашњим положајима.²

4) Ми остајемо иа истом мјесту.³

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Политкомесар, пуковник

Б. Петричевић

Командант, пуковник

Глигорије Мандић

Начелник Штаба

штуковник

Вукашин

² Види док. оп. 33.

³ Види док. бр. 33.

⁴ Вукашин Суботић

БР. 74

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА НОВИ
ОД 23 ЈУЛА 1944 ГОД. ЗА РАЗБИЈАЊЕ И ОДБАЦИВАЊЕ
НЕПРИЈАТЕЉА СА ПРОСТОРИЈА: РУЈИШТЕ, АНДРИ-
ЈЕВИЦА, ЧАКОР¹**

23-јула 44

ЗАПОВР4ЈЕСТ

**ЗА РАЗБИЈАЊЕ И ОДБАЦИВАЊЕ НЕПРИЈАТЕЉА СА ПРОСТО-
РИЈЕ РУЈИШТЕ, АНДРИЈЕВИЦА, ЧАКОР**

Секције:

Колашин — 1:100.000

Пећ — 1:100.000

Непријатељске снаге јачине: три њемачка батаљона, ди-
јелови албанске дивизије „Скендербег“, м"услиманска мили-
ција и групе четника извршили су напад на наше снаге у
реону Андријевица—Мурина—Кути и уз помоћ моториза-
ције, артиљерије и неколико десетина авиона успјеле су
да, после тешких борби, овладају Андријевицом и про-
дуже у правцу Берана доспјевши до Рујишта на лијевој
обали ријеке Лима.²

Непријатељ је на лијевој обали ријеке Лима заустављен,
а на десној одбачен у правцу Баља—Сјекирице—Мокре
Планине, а према најновијим подацима: 1\ Пролетерска
бригада избила је на комуникацију Андријевица—Пећ на
просторији село Горња Ржаница—Велика.

У циљу разбијања непријатељских намјера и очу-
вања, као и евентуалног проширења наше слободне тери-
торије, главнином наших снага на овом сектору предузе-
ћемо прогивнапад са задатком: разбијдње непријатеља, из-
бијање на Чакор и евентуално, према развоју ситуације,
ослободити варошице Плав и Гусиње, повезати се са нашим
снагама западно од Ђаковице. После извршења овога
задатка група дивизија, после краћег одмора, поћи ће
на главни задатак.³

У том циљу

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноистори-
ског института под рег. бр. 35-3, к. 392.

² О снази и дејству непријатеља на овом сектору види у Војно-
историском гласнику бр. 6 од 1951 год., стр. 34—44, издаше Војно-
историског института ЈНА.

³ О главном задатку Оперативне групе дивизија види у Војно-
историском гласнику бр. 6 од 1951 год., стр. 27—65, издаше Војно-
историског института ЈНА.

НАРЕЂУЈЕМО:

I.—

Лијева колона

Командант, пуковник Глиго Мандић.

Састав: XVII дивизија.

Свега: три бригаде.

1.) Са двије бригаде активним дејством затвара правце: долина р. Лешнице — с. Врбица—Турјак—Смиљевица.

2.) Једном бригадом најпогоднијим правцем, садејствујући V Крајишкој дивизији, избиће на Ливаде Хађевић и посјешће коте: 1856, 1714 и 1764, обезбјеђујући извршеше задатка V Крајишке дивизије са правца Ругово и наклањајући се на њено лијево крило.

Лијево нема наших дијелова, десно одржавати везу и ослањати се на јединице V Крај. дивизије на правцу Планиница (к. 2077).

—'П

Средња колона

Командант, пуковник Милутин

Морача.

Састав: V Крајишка дивизија и IV Пролетерска бригада, ојачане са брдским артиљ. дивизионом.

Свега: Четири бригаде и арт. дивизион.

1.) Нанада правцем:

а) С. Стране—пл. Брајница—Планиница (к. 2077) — Ваганица (2110) — Чакор—Девојачки Крш. (2046).

б) Ровце—Јанкова Глава—Девојачка Пећина—Сјекирица—Жарски Крш—Караманов Крш — с. Велика.

в) Ријека Марсеница—Ппшево—Баљ—Висибаба.

2.) Послије овлађивања Чакором и план. вијенцем Планиница—Сјекирица—Висибаба—Баљ, половину снага управити у, правцу с. Велике и Мурине у циљу, разбијања Непријатеља у Полимљу и Велики, а са осталим снагама затворити правац Чакор—Пећка Бистрица и посјести положај Баљ—Висибаба м

Сјекирица у циљу затварања и правца Пећ—Чакор и осигурања прихвата јединицама које ће дејствовати у Полимљу и Велики. Лијево одржавати везу са бригадом XVII дивизије на правцу Ливаде Хађевић а деОио на лијевој обали Лима са бригадама II Пролетерске дивизије.

III.—

Десна колона

Командант, пуковник Љубо Вучковић.

Састав: 11 Пролетерска Дивизија без једне бригаде, ојачана артиљеријски[^] дивизио¹ном¹.

Свега: Двије бригле и један брдски арт. дивизион.

Активним дејством затвараће и правца: Рујиште—Турија—Трепча—Градина. После избијања наших дијелова на Чакор ова колона ће прећи у противнапад у циљу прогоњења непријатеља у правцу Андријевице.

Десно јединице III дивизије на правцу Трешњевика, лијево на десној обали р, Лима јединице средње колоне.

IV.—

Десна бочна колона

Командант, генералмајор Радован Вукаловић.

Састав: V Пролет. црног. бригада без једног батаљона, IX Црног. бригада, Допунски батаљон II Ударног корпуса и Васојевићки батаљон.

Свега: Двије бригаде и један батаљон.

Нападаће (најпогоднијим правцем са задатком¹ овладати са с. Куљ—Зелетин и даље садејствовати на правцу Мурјина с јединицама средње колоне. Мањим дијеловима обезбиједити Трешњевик од правца Андријевице¹. Десно нема наших снага, лијево одржавати везу са десном¹ колоном на правцу Турија а касније Андријевица.

Непријатељ ће отступати, у случају разбијања, према Чамору или према Плаву и Гусињу. У случају да отступи у правцу Плава и Гусиња врло је вјеровати да ће по- (ново покушати да нападне наше снаге потпомогнут са снагама из Метохије. Зато ће средња колона главнином својих снага поћи у правцу Плава лијевим крилом преко Шабове Главе—Крсно Брдо—Трескавица—Плав и правце^ Цамија — источне падине пл. Визигор—Плав, везујући се са десном бочном колоном која ће преко Липовице и Визитора упасти у варошицу Гусиње, а једну бригаду оставиће на Чакору у циљу оатварања правца од Пећи и темељитог рушења комуникације Чакору. Послије чишћења непријатеља из Андријевице, Плава и Гусиња десна бочна колона^а ће са једном бригадом посјести Плав и Гусиње, а са једном бригадом посјес^и Чакор^1—Планиницу и наставити са систематским рушењем комуникације Чакор—Пећ и Чакор—Мурина. За рушење комуникације мобилисати цивилно становништво и користити расположиви експлозив за рушење.

Десна колона ће остати у реону Андријевица—Трепча, а средња колона ће се концентрисати на простору с. Калудре и Шекулара.

Напад отпочети 24/25 о. м. у 21 час. Припреме и подизање јединица 23/24 и 24 о. ж.⁴

Тсикс рањснике евакуисати у /7равцу Берана.

Плићен и заробљенике упућивати у правцу Берана.

Командант II Ударног корпуса налазиће се од 24 о. м. у селу Долац код Бера^на, код Штаба II Пролетерске дивизије, гдје слати све извјештаје.

Борбени знаци:

23 и 24 јули: Народ — Понос

24 и 25 „ Косово — Кључ

25 и 26 „ Правда — Побједа

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Положај, 23 јула 1944 г.
у 16.50 час."

Командант
генерал-лајтнант
(М. П.) **Пеко Дапчевић**

Достављено:

II Пролетер. дивизији

III Ударној дивизији

V Крајишкод уд. дивизији

XVII Ударној дивизији и

Артиљеријској групи II

Ударног корпуса НОВЈ

• • • *

⁴ О извршењу задатка види у док. бр. 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 47, 51 и 52.

БР. 74

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВЈ ОД 23 ЈУЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О ИЗВЛАЧЕЊУ ГЛАВНИНЕ НЕПРИЈАТЕЉА
ИЗ АНДРИЈЕВИЦЕ И ЊЕГОВИМ ГУБИЦИМА НА СЕК-
ТОРУ ДИВИЗИЈЕ¹**

II корпусу: Непријатељ постеггено извлачи главнину из Области Андријевице. Одвукао је већ и 2 топа. Савезнички су авиони, према извјештају IV бр"иगाде, данас у 13,30 бомбардовали Андријевицу и запалили 2—3 непријатељска камиона на комуникацији за Трепчу. Наше јединице ће вечерас извршити напад. У току ових неколико дана непријатељ је имао осјетне губитке. Само један баталон V бригаде убио је прошле (ноћи) 30 неприј. војника и већи број рањено. Заплијењено је: 1 „шарац", 2000 мѐтака и нешто војничке спреме.²

Нач., п. пук. Н. Јовићевић

23-VII- у 21,10 ч

¹ Оригтмал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 7/1а, к. 755.

² О борбама Пете црногорске стрелачке бригаде види у док. бр. 51.

БР. 50

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 23 ЈУЛА 1944 ГОД. ЗА РАЗБИЈАЊЕ И ОДБАЦИВАЊЕ
НЕПРИЈАТЕЉА СА ПРОСТОРИЈЕ ЧАКОР — ВЕЛИКА —
ПОЛИМЉЕ — ПЛАВ¹**

Ш Т А Б
V Н. О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА
Сл. бр. 169/44
Дне 23. VII. 1944 год.
у 21.45 ч

ЗАГЛОВОИЈЕСТ

**ЗА РАЗБИЈАЊЕ И ОДБАЦИВАЊЕ НЕПРИЈАТЕЉА СА ПРОСТО-
РИЈЕ ЧАКОР — ВЕЛИКА — ПОЛИМЉЕ — ПЛАВ**

Секције:
Пећ 1:100.000
Колашин 1:100.000

Подаци о непријатељу: Непријатељске снаге јачине 3 њемачка батаљона, дијелови албанске дивизије „Скендер-бег“, муслиманска Милиција и групе четника извршиле су 'напад на наше снаге у реону Андријевица—Мурина—Кути, и уз помоћ моторизације и артиљерије и неколико десетина авиона успјеле да, после тешких бојева, овладају Андријевицом и продуже у правцу Берана, доспјевши до Рујишта иа лијевој обали р. Лиџа.

Непријатељ је на лијевој обали р. Лима заустављен, а на десној обали заустављен и одбачен у правцу к. Баљ—пл. Сјекирица—Мокра Планина, а према најновијим подацима IV Прол. бригада избила је на комуникацију Андријевица—Пећ, на просторији с. Горња Ржаница—Велика.

Подаци о нашим снагама: Главнина наших снага На овом сектору Напада непријатеља, са следећим распоредом:

Јединице 17 дивизије, са двије бригаде, активним дејством затвараће правце: долина р. Лешнице—с. Врбица—к. Турјак—к. Смиљевица; са једном бригадом вршиће напад правцем Ливаде Хађевић (к. 1856, 1714, 1764), садејствујући јединицама наше Дивизије.

¹ Оригинал, писан ка машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 42-2, к. 781-А.

Двије бригаде II Прол. дивизије, II Пролетерска и III Сриска бригада активно ће спречавати непријатељско надирање правцем Рујишга—Турија—Трепча, а у погодном моменту дејствоваће према Андријевици.

Јединице III дивизије (двје бригаде и један батаљон)² нападаће најпогоднијим правце'м са задатком да овладају са с. Кути—к. Зелетијн, садејствујући јединицама наше дивизије и IV Прол. бригади. У даљем нападу јединице III дивизије греба да заузму варошицу Гусиње и да се повежу са нашом колоном на линији с. А^урина—Плав.

Задатак свих 'наших јединица је да одбаце непријатеља са сектора Андријевице и његово разбијање на читавом простору: Андријевица—Чакор—Плав—Гусиње.

Задатак наше колоне је да разбије непријатеља на сектору Баљ—Сјекирица—Велика—Чакор и посчије овог извршеног задатка да очистимо и заузмемо Полимље и варошицу Плав.

У циљу извршења овог. наређујемо:

1. — IV Пролетерска бригада, пошто се налази на сектору Баљ—Велика, држаће до сада заузете положаје до доласка бригаде ^-те дивизије, тј. држаће заузете положаје на свом правцу напада: Баљ—к. Висибаба (1598). Задатак IV Прол. бригаде је да у општем нападу на непријатеља заузме доминирајуће положаје на свом правцу напада, са којих може контролисати комуникацију Андријевица—Мурина у циљу спречавања непријатељског саобраћаја на истој. Лијево треба да одржава везу са I Крајишком бригадом ради заједничког садејства, а десно са бригадама II дивизије.

2. — I Крајишка бригада има задатак да разбије непријатеља на сектору Сјекирица—Жарски Крш—с. Велика и да овлада овим положајима, поруши комуникацију и да се повеже десно са IV Пролетерском бригадом код к. Висибабе, а лијево са IV Крајишком (на просторији Чакора.

1 бригада извршиће покрет из с. Цр'ни Врх, преко Берана, на с. Ровце—Јанкова Главица—Јашовићи—Сгтаљевићи, одакле ће да крене у напад.

3. — IV Крајишка бригада и два батаљона X Крајишке бригаде извршиће напад на сектор пл. Брајница - Планиница—Ваганица—Чакор—Девојачки Крш. Задатак ове групе је да разбије непријатеља на поменутом сектору и да

² На овом сектору дејствовале су: Пета црногорска пролетерска без једног батаљона, Девета црногорска НОУ бригада, Допунски батаљон Другог ударног корпуса и Васојевићи батаљон. Види док. бр. 36.

потпуно овлада са Чакором, како би непријатељу пресјекли саобраћај између Пећи и Андријевице. У том циљу група ће запосјести све домПнантне положаје на Чакору и Девојачшм¹ Кршу (к. 2046), зарушиће што боље комуникацију према Пећи и на самом Чакору и поставити добре засједе *са противколским оружјем на погодним положајима источно од Чакора. Група треба да одржава везу са дијеловима I бригаде деСно, а лијево нека осматра и послушкује борбу бригаде 17 дивизије на просторији Ливаде Хађевић.

Ова група кренуће на задатак правцем Беране—с. Калудра—с. Стране—планина Брајница, и даље, према задатку.

4. — Штаб X бригаде, како је речено под тач. 3, дати ће своја два батаљона са IV КНОУ бригадом у нападу на положаје Чакор и остале, а два батаљона биће дивизијска резерва, која ће се налазити по пролазу I бригаде у с. Спаљевићима. Према потреби, која се буде указала за вријеме борбе, сви батаљони употребиће се.

5. — Артиљеријски дивизион кретаће се правцем I Крајишке бригаде и ући ће у њен састав. Штаб I бригаде и Штаб дивизиона одредиће мјесто за тучење непријатељских положаја на просторији с. Велика—Жарскн Крш и касније према ситуацији. У ноћашњем покрету дивизион треба да се споји са I Крајишком бригадом.

6. — Бригаде треба да изврше покрет одмах по добијању овог наређења, како би користиле ноћни марш што даље према полазним положајима за напад. Бригаде и дивизион продужиће покрет и ио дану 24 ов. мј., како би на вријеме стигли -за напад на својим правцима.

7. — Почетак напада свих поменутих колона и наше колоне је ноћу 24—25 ов. мј. у 21 час.³

8. — Штаб дивизије кретаће се правцем Беране—Ровце—Спаљевићи, гдје ће бити Штаб дивизије у току ноћи 24—25 ов. мј. Штабови бригада слаће нам курире у с. Спаљевиће.

9. — Штабови бригада оставиће своје амбуланте И теже дијелове у близини села и то: X и IV бригада у близини с. Калудра, а I бригада код с. Јашовићи. Дивизијска болница у с. Загорје. Штаб IV бригаде треба да обавијести управу дивизијске болнице о томе. Са бригадама треба да пођу на положаје референти санитета, који ће организовати бригадна превијалишта. Хируршка екипа налазиће се у с. Спаљевићи, одакле ће се тешки рањеници евакуисати у дивизијску болницу.

³ О извршењу наређења види у док. бр. 47.

10. — Сав плијен и заробљенике слаће штабови бригаа у с. Спаљевиће, одакле ће се даље упућивати у правцу Берана. Са Штабом II корпуса наш Штаб ће регулисати подјелу плијена према потреби наше дивизије и IV Прол. бригаде, као и Арт. дивизиона.

11. — Бригаде ће одржавати редовно везу са нашим Штабом, а I и IV бригада између себе. Штаб IV Прол. бригаде слаће нам редовно курире, јер са својим Штабом дивизије не мора одржавати везу, пошто у овим операцијама потпада под нашу команду.

12. — Шаљемо вам знаке распознавања. Борбени знаци за вријеме акција биће:

23 и 24 јула 1944 г. *Народ* — *Понос.*,

24 и 25 јула 1944 г. *Косово* — *Кључ.*

25 и 26 јула 1944 г. *Правда* — *Лобједа.*

Напомињемо да се знаци правилно користе.

13. — Послије заузимања положаја и протјеривања непријатеља даљи план напада је следећи:

Непријатељ ће се вјеровано повлачити у правцу Плав—Гусиње—Пећ. Задатак наше групе је да онемогућимо непријатељу концентрацију и вршење противнапада. У том циљу, да би потпуно разбили непријатеља, IV Прол. бригада и I КНОУ бригада продужиће даље нападе. IV Прол. бригада нападаће Полимље са једним дијелом снага I бригаде, са тежиштем избијања преко к. 1 Дамија—с. Брезовица на сектор око Плава. Главнина I КНОУ бригаде и X КНОУ бригаде кретаће преко Шабове Главе у правцу Плава са циљем заузимања истог. IV КНОУ бригада и евентуално дијелови X бригаде чврсто ће држати положаје на сектору Чакора.

Овај план даљег напада према Плаву и заузимању Плава разрадићемо детаљније, према ситуацији која буде после ноћног напада 24—25 ов. мј.

У циљу тога штабови бригада су дужни да нас обавјештавају на вријеме о ситуацији и о помјерању непријатеља.

14. — Зарушавање комуникација треба спроводити брзо и у том послу мобилисати и цивилно становништво.

15. — По извршеном задатку наша група добиће нови задатак. Према томе брзина операција је врло важна.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком, тт.пукоБник
И. Матерић

Командант, пуковник
Мил. Морача

Достављено: Штабу IV Пролетерске, I, IV и X КНОУ
бригаде и Штабу II арт. дивизиона.

Савезничка авијација садејствоваће нам. Јављајте тачно о непријатељским положајима и резултату дејства савез. авијације.⁴

БР. 39

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВЈ ОД 24 ЈУЛА 1944 ГОД. ЗА САДЕЈСТВО С ЈЕДИНИ-
ЦАМА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ И ПЕТЕ КРАЈИШКЕ ДИВИ-
ЗИЈЕ У ОДБРАНИ БЕРАНА¹**

Ш Т А Б
XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
О. број: сл./44
24 јула 1944 год.
у 10.55 ч.

З А П О В И Ј Е С Т

(Секција: Колашин—Пећ 1:100.000)

У крвавим борбама које су јединице II И наше дивизије као и X Крајишке НОУ бригаде водиле против непријатеља од 20—23 о. м., осујећена је непријатељска намера да (овлада и заузме Беране које је у овој ситуацији биле за нас од огромне важности.

Према прикупљеним подацима и оригиналној заплијењеној њемачкој заповијести² утврђено је:

да су непријатељске снаге биле велике (њемачка регимента, дијелови албанске дивизије „Скендербег“, арнаутска регуларна војска и милиција, групе четника, све оја-

⁴ Двије последње реченице дописане су мастилом.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 24-2, к. 987.

² Види док. бр. 354.

чано са јаком моторизацијом и артиљеријом уз подршку авијације);

да је непријатељ имао намјеру да послѣје заузимања Андријевице заузме Беране, са нападним планом: упућивањем главних непријатељских снага комуникацијом Пећ—Андријевица—Беране и сјеверно и источно од те «комуникације, уз садејство пом'оћне и демонстративне непријатељске колоне која је западно од Андријевице преко Трешњевика требала да лијевим обухватом омогући продирање главне колоне од Андријевице за Беране и правцем Шекулар—Калудра—Беране. У исто вријеме непријатељска група са линије СмиљевПца—Турјак имала је задатак десним обухватом да упадне у Беране. Лијева демонстративна група, која је поред бочног дејства у правцу Берана истовремено демонстрирала напад на Колашин, имала је поред пјешадије и артиљерије у свом саставу и специјалне јединице за замагљивање (ради маскирања од савезничке авијације).

План ове непријатељске офанзиве припремљен је био врло темељно. Из заплијењене оригиналне њемачке заповијести види се да је непријатељ овој својој акцији придавао огроман значај, *овај похват одлучујући је за војнички положај у Црној Гори, Јужној Србији и Сјеверној Албанији*. истиче се у заповијести плаћинске СС дивизије „Скендербег“.

Ова акција припремљена је у највећој тајности, а покрети су, дјелимично и напади, вршени и ноћу.

Захваљујући брзом противнападу, сналажењу и пожртвовању наших јединица непријатељ је на лијевој обали Лима заустављен, а на десној обали одбачен у правцу Баља—Мурине—Велике и Чакора, избијањем VI Босанске НОУ бригаде на Мокру Планину, а IV Црногорске НОУ бригаде на Сјекирицу и Г. Ржаницу.

У циљу разбијања непријатељских снага, очувања, као и проширења наше слободне територије, главнина наших снага на овом сектору предузеће одлучни противнапад са задатком разбијања непријатеља, избијања на комуникацију Чакор—Пећ, заузећа Андријевице и према развоју ситуације заузећа Плава и Гусиња. Тиме се стварају услови за повезивање са нашим снагама западно од Ђаковице, као и предузимање даљих покрета у циљу извршења *Главне задатке*.³

Општи противнапад на непријатеља извршиће се ноћу 24/25 о. м. у четири колоне и то:

³ Продор за Србију. Види док. бр. 49.

а) **Лијева колона:** — наша дивизија има задатак да са 1вије бригаде активним дејством затвара правце — долина р. Лешнице — с. Врбица—Турјак—Смиљевица; са једном бригадом да избије на Ливаде Хађевић, ослањајући се «у десно на једи[шце V Крајишке дивизије.

б) **Средња колона:** — V Крајишка дивизија, IV Пролетерска бригада и Фрндски артиљериски дивизион — има задатак да напада непријатеља у тр'и правца (I: с., Стране—Брајница—Планиница—Вагапица 2110 Чакор—Девојачки Крш 2046... II: Ровце—Јанкова Глава—Девојачка Пећина—Сјекирица—Велика... III: Марсенића Ријека—Баљ—Висибаба).

Ова колона послје овлађивања Чакљом, Планиницом, Сјекирицом, Висибабом, Баљем, половину снага оријентише на линију Полимље—Велика, а са осталим снагама затвара правац Чакор—Пећска Бистрица, и лијево одржава везу са нашом дивизијом.

в) **Десна колона:** — II и III бригада II Пролет. дивизије и један арт. дивизион има задатак да затвори правац Рујишта—Трепча—Градиња, а потом по избијању наших анага на Чакор напада непријатеља у Андријевици.

г) **Бочна колона:** — V Пролет. црног. бригада, IX Црног. бригада, Допунски батаљон II У. корпуса и Васојевићки батаљон — има задатак да напада у правцу Мурине (јужно од Андријевице).⁴

У томе циљу •

НАРЕЂУЈЕМО:

1) **VI Босанска НОУ бригада** има задатак да избије на Ливаде Хађевић и посједне коте 1836, 1714 и 1764, држећи у исто врјеме Мокру Планину. Тиме ће обезбиједити извршење задатка V Крајишкој дивизији, наслањајући се на одржавајући чврсту везу са њом. Према Смиљевици VI бригада треба активно дејствовати, уколико ситуација то буде омогућила.

2) **II Крајишка НОУ бригада** има задатак да "чврсто затвори правце од Смиљевце и Турјака, заузимајући у томе циљу најповољније положаје према непријатељу. У десно ће чврсто одржавати везу са VI бригадом¹, а у лијево са XV Мајевичком.

3) **XV Мајевичка НОУ бригада** остаје углавном на истим положајима и са истим задатком као и до сада, затварајући

⁴ Детаљније о формирању колоне и правцима напада види у дбк. бр. 36.

правце од р. Лешнице и с. Адровића. У десно ће хватати и одржавати везу са II КНОУ бригадом 'иа раскрсници путева између Чујовца и Брезе.⁵

Напомене:

а) Општи напад свих дивизија отпочеће 24/25 о. м¹. у 21 час. Према томе ће бригада Iнаше дивизије подесити извршење својих задатака.

б) Штаб дивизије остаће на истом мјесту. Са тешким рањеницима поступак као и досада. Нарочиту пажњу обратити на хитно и благовремено упућивање тешких рањеника за хируршку интервенцију. *Не емпје се десити задоцњењс у томе.*

в) Борбени знаци

23 и 24 јулИ 1944: **Народ — Понос**

24 и 25 јули 1944: **Косово — Кл>уч**

25 и 26 јули 1944: **Правда — Побједа**

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар

потпуковник

Б. Петричевић

Командант, пуковник

Глигорије Мандић

Начелник Штаба

%1отпуковних

Вукашин

Ш, П.)

⁵ На сектору Друге крајишке и Петнаесте мајевичке НОУ бригаде није било борбе, а Шеста босанска НОУ бригада успјела је да изврши зад^так и да се кроз борбу задржи на одређеним положајима. Детаљније о овоме види у Операцијском дневнику Седамнаесте ударне дивизије НОВЈ, који се налази у архиви Војноисториског иазститута под рег. бр. 1—5, к. 982.

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
ОД 24 ЈУЛА 1944 ГОД. ЗА РАЗБИЈАЊЕ И ОДБАЦИВАЊЕ
НЕПРИЈАТЕЉА СА ПРОСТОРИЈЕ РУЈИШТА—АНДРИ-
ЈЕВИЦА—ЧАКОР¹**

ЗАПОВИЈЕСТ

I

ШТАБА II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ ЗА РАЗБИЈАЊЕ И ОДБА-
ЦИВАЊЕ НЕПРИЈАТЕЉА СА ПРОСТОРИЈЕ РУЈИШТА — АНДРИ-
ЈЕВИЦА — ЧАКОР

(Секција Колашин—Пећ, размјер 1 :100.000)

Састав и јачина непријатеља: СС дивизија „Скендербег“ са придодатим јој једЦницама, 14 СС алписки ловачки пук, без једног батаљона, оклопни панцирни батаљон са моторизованом батеријом, 2 албанска ловачка пука (регуларна војска) и око 2.000 добровољаца — милиције са разним групама четника. Непријатељ је извршио напад на наше снаге у реону Андријевица—Мурина—Кути и уз помоћ моторизације, артиљерије и неколико десетина авиона успјели су да последије тешких борби овладају Андријевицом и продуже у правцу Берана, доспјевши до Рујишта и Дрезге на лијевој обали Лима.

На лијевој обали Лима непријатељ¹) је углавном на овој линији заустављен, а на десној одбачен у правцу Баља—Сјекирице и Мокре Планине. Према најновијим подацима дијелови наше и XVII дивизије овладали су Мокром Планином—Сјекирицом и Баљем, док се IV Пролетерска бригада спустила на комУникацпју Андријевица—Пећ, и то на простору Горња Ржаница—Велика. Саобраћај Андријевица—Пећ је оне^огућен. Синоћ се је водила борба око Баља, али још не знамо резултате. Извјесни непријатељски дијелови на лијевој обали Лима повукли су се и сада се углавном налазе на линији Врања Глава—Змиња Глава—Трепча. У току јучерашњег и данашњег дана није било неке нарочите активности у овоме правцу.

У циљу разбијања непријатељских снага, онемогућавања њихових намјера и очувања, као и евентуалног проширења наше слободне територије, главнина наших снага на овом сектору предузеће противнапад са задатком: разбијање непријатеља, избијање на Чакор¹ и евентуално дрема

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторијског института под рег. бр. 24/1, к. 1240.

развоју ситуације ослободити варошице Плав и Гусиње, иовезати се са иаши\г снагама западно од Ђаковице.

У циљу извршења предњег наређено је следеће:

а) XVII дивизија затвара правце долином ријеке Лешнице, од Турјака и Смиљевике, а једном бригадом избија јна Ливаде Хађевића.

б) V дивизија и IV Пролетерска бригада нападају према комуникацији Пећ—Андријевица са главним задатком^ избијања иа Чакор, а затим предузимање напада у правцу МУрине—Андријевике и према Плаву и Гусињу.

в) III дивизија нападаће у правцу с. Кути—Зелетин—Мурина.

г) Наша дивизија без IV Пролетерске бригаде, која се привремено ставља под команду Штаба V дивизије, добила је задатак да активним дејством затвара правац Андријевица—Беране, углавном на лијевој обали Лима. Послије избијања наших дијелова на Чакор, наша дивизија ће прећи у противнапад у циљу прогоњења непријатеља према Андријевици и заузимања исте'.

Десно од нас налазиће се дијелови ПГ дивизије, а лијево IV Пролетерска бригада.

У циљу извршења добијеног задатка

НАРЕЂУЈЕМО:

1. II Пролетерска бригада и даље ће остати на својим положајима, а уколико се непријатељ повукао са Рујишта посјести положаје Рујишта—Вјетарник (к.'1473). Активним дејством затварати овај правац.

2. III Српска бригада и даље ће остати на положајима Дрезга — к. 1014 са задатком затварања правца Андријевица—Беране, који углавном води дуж комуникације.

3. Придодати брдски артиљеријски дивизион поставиће се на просторији између с. Буче и с. Веничка, одакле узетц елементе за тучење непријатељских положаја испред" II ц III бригаде. Ватру отвари само по нашем наређењу или по хитном тражењу штабова бригада за поједини непријатељски положај. Успоставити телефонску везу са овим Штабом, а релеју са Штабом III бригаде.

4. Штаб дивизије за сада ће се налазити у с. Долац.

5. Везу одржавати путем радија свака 3 сата по већ раније створеном плану, а псто тако детаљније извјештаје слати и по куририма.

6. Добро осматрати све непријатељске покрете и у случају да непријатељ почне са повлачењем, одмах пре-

дузети гоњење, а о томе најхитије обавјештавати нас и сусједне бригаде.

7. Општи напад отпочеће 24 о. м. у 21 час, а припреме и подилажење јединица извршиће се у току данашњег дана.

Наша дивизија без IV* бригаде извршиће противнапад тек по избијању средње колоне на Чакор¹, о чему ће бригаде добити накнадно наређење, но у случају да непријатељ почне раније са повлачењем, поступити како је то предвиђено тачком 6 ове заповијести.

8. Хируршка екипа налазиће се у с. Долац.

9. Дивизијска прихватна болница налазиће се у с. Долац, гдје слати само теже рањенике који долазе у обзир за транспорт у Италију.

10. Плијен и заробљенике упућивати у с. Долац.

11. Борбени знаци:

за 23/24 јули **Народ — Понос**

за 24/25 јули **Косово — Кључ**

за 25/26 јули **Правда — Побједа**

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
п. нуковник
Милинко Ђуровић

Командант, пуко!В!Ник
ЈБубо Вучковић

ШТАБ
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
Оп. број 80
24 јули 1944 г.
у 11 час.

(М. П.)

ДОСТАВЉЕНО

Штабу II Пролетерске бригаде

Штабу III Српске бригаде

Штабу артиљеријске групе II

Ударног корпуса

БР. 50

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 24 ЈУЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРО-
ЛЕТЕРСКЕ И ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ
О ЗАУЗИМАЊУ АНДРИЈЕВИЦЕ, ПЛАВА И ГУСИЊА¹**

Ш Т А Б
III НОВ ДИВИЗИЈЕ
О. бр. 42
24 јула 1944 год.
у 13 часова

ШТАБУ V ПРОЛЕТЕРСКЕ И IX ЦРНОГОРСKE БРИГАДЕ

Непријатељ, који је покушао по заузећу Андријевице да се пробије у правцу Берана, дејством јединица 11 Пролетерске дивизије, V Крајишке дивизије, XVII Источно-босанске и наше дивизије задржан је и принуђен на повлачење у правцу Андријевице и Мурине.

У циљу потпуног уништења ове непријатељске групе Штаб Корпуса издао је наређење свим напријед наведеним јединицама за напад на непријатеља. У току прошлог и данашњег дана поједине јединице већ су избиле [на доминантне иоложаје, који ће им послужити као полаз'ни положаји за предви!)ени напад на непријатеља. Дијелови V дивизије и IV Пролетерске бригаде још у току прошлог дана су избили на комуникацију Чакор—Велика, овладали Сјекирицом и нападају у правцу Мурине, док други дијелови ових јединица сада воде борбу на десној обали Лима, у правцу Баља и Андријевице. IX Црногорска бригада јутрос је овладава Развршјем и Ковачевим Брдом и предњим дијеловима избила изнад Бандовића Моста, код Андријевице. — V Црногорска бригада у току прошле ноћи, са својим дијеловима прешла је ријеку Злоречицу и дејствује у правцу Зелетина и Превије. — Савезничка авијација данас у 12 часова бомбардовала је Андријевицу.

У циљу проширења постигнутих успјеха, свим јединицама наређен је за вечерас општи напад на непријатеља. Ради постигнућа постављеног задатка на отсјеку наше дивизије

¹ Оригинал, писан ка машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр.42-2, к. 781-А.

НАРЕЂУЈЕМО:

1. V Црногорска пролетерска бршда са своја три оа-таљона и ДопунскПм батаљоном Штаба Корпуса напашће испријатеља најпогоднијим правцима, у циљу овладавања с. Кути—Зелетин и даље на правцу МурНне, садејствујући јединицама које у овом правцу нападају са десне стране р. Лима. Уколико непријатељ отступи у правцу Плава и Гу-сиња, наређено је јединицама V дивизије и IV Пролетерске бригаде да дејствују преко Шабове Главе—Крсног Брда—Трескавица—Плав, једним краком, а другим краком правцем Џамнја—источне падине планине Визитор—Плав. У том слу-чају V бригада треба да усм'јери правац напада „најпо-годнијим правцима преко Визитора и Липовнице у правцу Гусиња, у циљу заузећа овога мјеста.

2. IX Црногорска бригада затвориће правце од Андрп-јевице према Трешњвику и одмах смијенити Допунски батаљон и дијелове V бригаде, који се сада на овом правцу налазе код Вељег Крша. Везу одржавати лијево*са Једп-пицама II Пролетфске дивизије на правцу РУјиште—Трепча, а дес'но са V Пролетерском брпгадо.м на лравцу Зелетин Мурина.

Уколико се у току дана ситуација измијени на сектору АНдрпјевике у нашу корист и уколико наше јединице овла-дају Андријевицом и Јерињом Главом, бригада ће наста-вити гоњење непријатеља у правцу Мурина и Плава, како би на тај начин омогућила V Пролетерској бригади да одмах предузме дејство на правцу Гусиња.

3. Општи напад отпочеће на свим секторима 24/25 о. мј. у 21 час.

4. Тешке рањфике евакуисати у правцу Берана, а остале у дивизијску, односно бригадне болнице.

5. Борбени знаци: 23 и. 24 јули: **Народ — Понос**
24 и 25 „ **Косово — Кључ**
25 п 26 „ **Правда — Побјсда**

Знаци распознавања се прилажу.

6. По заузећу Ајндријевице, Плава и Гусиња јединице ће се размјестити по сљедећем: V Црногорска пролетерска брпгада, са Допунским' батаљоном, посјешће Плав и Гу-сиње, а IX Црногорска брпгада Велику—Чакор—Планини-цу, са задатком систематског рушења комуникације Чакор—Пећ и Чакор -Мурина, у коју сврху мобилисати цивилно становништво и користити Пионирски батаљон овога Штаба. Затворити правце ка непријатељу са ове просторије.

7. Командант дивизије налази се на правцу Андријевица—Мурина, гдје му достављати редовно и хитно извјештаје.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командаит, генерал-мајор
Радован Вукановић

БР. 42

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 24 ЈУЛА 1944 ГОД. ЗА ОПШТИ НАПАД НА НЕПРИТАТЕЉА ПРАВЦЕМ КУТИ—ЗЕЛЕТИН— МУРИНА¹

ШТАБ
V ЦРНОГОРСKE У. БРИГАДЕ*
III У ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
О. бр. СЛ.
24-VII-1944 г. у 15 час.
Положај

ШТАБУ БАТАЉОНА

У циљу проширења постигнутих успјеха свим јединицама (наредбом) ујем вечерас општи напад на непријатеља.

IX Црн. бригада затвориће Тршавац од Андријевице према Трешњевику и одмах смијенити Допунски батаљон и наш 2 батаљон.

Наша бригада са своја три батаљона! и Допунским батаљоном Штаба Корпуса напашће непријатеља правцем Кути—Зелетин—Мурина, садејствујући Јединицама које у овом правцу нападају са десне стране ријеке Лима. Уколико непријатељ отступа у правцу Плава и Гусиња, наређено је јединицама V дивизије и V Прол. бригаде да дејствују преко Шабове Главе—Крс'но Брдо—Трескавица—Плав. У том случају наша бригада има да усмјери правац

² О извршењу наређења види у док. бр. 42, 43, 44, 45, 51 и 52.

¹ Оригинал, писан на машици, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 5/2, к. 758.

² Од 13 јула 1944 год. бригада је добила званичан назив Пета црногорска пролетерска.

³ Редакција је из документа изоставила дио текста који у потпуности понавља податке из првог дијела заповијести Треће ударне дивизије НОВЈ од 24 јула 1944 године (види док. бр. 41).

мапада преко Визитора—Лпповнце у правцу Гусиња, у циљу, заузећа овога мјеста.

У циљу извршења постављеног задатка Допунски батаљон, 2 батаљон и пратеће чете свих батаљона, одмах после смјене IX бригаде, кренућемо правцем Ђулићи—Кути—Зелети¹ у циљу повезивања са другим дијелом бригаде.

По заузећу Андријевице, Плава и Гусиња, Јединице ће се размјести по следећем: V Прол. бригада посјешће Плав и Гусиње, а IX Црн. бригада Вељку—Чакор и Планиницу, са задатком системагског рушења комуникација. Све јединице ће на свом сектору затварати правце од непријатеља.

Општи напад почеће на непријатеља на свим¹ секторима 24/25 у 21 час.⁴

Тешке рањенике евакуисати у правцу Берана, а остале у дивизијску и бригадну болницу.

Борбени знаци: 23 и 24 јули	Народ — Понос
24 и 25 „	Косово — Кључ
25 и 26 „	Правда — Побједа

У прилогу се достављају знаци распознавања.

Бригадни санитет налазиће се са Штабом бригаде.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ¹

За Штаб

Замј. команданта, капетан

Саво Станојјевић

БР. 43

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ ОД 24 ЈУЛИ 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА О ЗАУЗИМАЊУ ЗУЛЕВА БРДА И ГУБИЦИ- МА НЕПРИЈАТЕЉА¹

II корпусу: IX бригада је на јуриш заузела Зулево Брдо. На бојишту је ишла 30 мртвих Немаца. Заплијењено је: 50 коња, 1 топ и доста ратног Материјала. Баљ је у рукама непријатеља. Обавијестите Љуба.²

24-VII у 21,10 ч > Нач., п. лук. **Н Јовићевић**

⁴ О борбама Пете црногорске пролетерске бригаде види у док. бр. 51.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Волноисториског Института под рег. бр. 7/1а, к. 755.

² Љубо Вучковић

БР. 74

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВЈ ОД 24 ЈУЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О УЛАСКУ ДЕВЕТЕ УДАРИНЕ БРИГАДЕ
У АНДРИЈЕВИЦУ И БОРБАМА НА БАЈБУ¹**

II корпусу: IX бригада је ушла у Андријевицу и напредује даље десним обухватом непријатеља. Заробљен је још 1 топ, 1 „шарац“, 7 сандука муниције. Баљ је у рукама непријатеља и тамо се чује јака борба.

24-УП у 23 ч (Н. Ј.) Нач., п. гтук. **Н. Јовићевић**

БР. 45

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВЈ ОД 25 ЈУЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О ЗАУЗИМАЊУ ПРЕВИЈЕ, ВЕЉЕГ КРША,
ЈЕРИЊЕ ГЛАВЕ И ЗЕЛЕТИНА¹**

II корпусу: Наше јединице овладале су данас положајима на Превији, Вељем Кршу, Јерињој Глави и Зелетину.²

Наша IX бригада је од 18 ов. јм³ до данас убила 242 Њемаца и Арнаута, заробљених Њемаца и Арнаута 45, рањених Њемаца и Арнаута 200. Заплијењено: 5 „шараца“, 2 топа, 1 тешки бацач, 3 машинке, 3 „Парабелума“, 80 коња, 2 телефонска апарата, 1 сигнални пиштољ, 120 иушака, 1 дурбин, 15.000 метака, 50 ручних бомби и још доста војничке спреме.

25-УП у 21,10 ч Нач., п. пук.-**Н. Јовићевић**

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 7/1а, к. 755.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 7/1а, к. 755.

² Јединице Пете црногорске дроблетерске и Девете НОУ бригаде. Види док. бр. 41.

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДАМНАЕСТЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
сд 26 ЈУЛА 1944 ГОД. ЗА ПРЕБАЦИВАЊЕ НА ПРОСТО-
РИЈУ БАБИНО—ГОРАЖДЕ—ЗАГРАЂЕ¹

Ш Т А Б
XVII У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Број: сл./44
26 јула 1944 г.
у 19 ч.

ШТАБОВИМА II, VI И XV БРИГАДЕ

Наређењем Штаба II У. корпуса НОВЈ од 26 о. м. наша дивизија у току ноћи 26/27 о. М. концентрисаће се на просторији с. Бабино—Горажде—Заграђе. На горе ломенутој просторији јединице ће се обезбиједити и чекати даље наређење.

У вези предњег

НАРЕЂУЈЕМО:

1) II Крајишка НОУ бригада са своје досадашње просторије извршиће покрет по паду мрака и смјестити се на просторије с. Горажда, обезбјеђујући се од правца с. Врбице и Турјака и чврсто се повезати у лијево са јединицама. XV бригаде, а у десно са јединицама VI бригаде.

2) VI Босанска НОУ бригада извршиће покрет са своје досадашње просторије и смјестити се на просторији с. Заграђе и Тмушићи. Извиђати и обезбјеђивати се од правца Смиљевце и Кацубера, чврсто одржавајући везу у лијево са јединицама II КНОУ бригаде.

Настојати да се јединице поставе на одређену просторију под заштитом мрака.

3) XV Мајевинка НОУ бригада по избијању јединица II КНОУ бригаде на просторију Горажде сконцентрисати бригаду на просторији Бабине—Драгосава, извиђајући долину р. Лешнице и обезбјеђујући се са тог правца. Везу одржавати са јединицама II КНОУ бригаде.

¹ Оригинал, писан ка машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 42-2, к. 781-А.

4) Штаб дивизије и хируршка екипа до даљег налазиће се на истом мјесту.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
командант, пуковник
Глигорије Мандић³

(М. П.)

БР. 47

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ИТЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 26 ЈУЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ КОР-
ПУСА О ОСЛОБОЂЕЊУ ПЛАВА И БАЉА¹**

ШТАБ
V. Н. О. УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
I КОРПУСА
Бр. СЛ.
дне 26-УП-1944 год.
23 ч.

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ

У продужењу напада у току 25 ов. јмј. два батаљона IV Пролетерске бригаде заузеле су Муруну после чега су два батаљона IV Пролетерске бригаде продужили напад на к. [1300] Цамију и исту заузели као и околне коте, остављајући дио снага у засједи према Плаву, а остале оријентишући према цести и Висибаби. Пред мрак два батаљона I бригаде кренула су ка Плавом са циљем да исти заузму, међутим у току ноћи 25/26 нису доспјели извршити напад и задржали се више с. Новшића, а пошто је исте ноћи један батаљон ушао у Плав, гдје је растјерао милицију, док других непријатељских снага није ни било, то [су] се батаљони I бригаде задржали на истом мјесту. Задатак¹ је био да спријече непријатељско надирање ка Плавом.

² У току ноћи 28/29 јула јединице Седамнаесте ударне дивизије НОВЈ извршиле су покрет са ових просторија за Србију. Детаљније о овоме види у Операцијском дневнику Дивизије, који се налази у архиви Војноисториског института под рег. бр. 1-5, к. 982.

³ Глигорије Мандић

4 Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 40-1, к. 782-А.

у току 25 ов. мј. један батаљон IV Пролетерске бригаде заузео је без губитака к. [1555] Баљ.

~ У току 25 ов. мј. непријатељска артиљеријска ватра била је прилично слаба. Непријатељске снаге, претрпјевши V току ових борби доста велике губитке, а сем тога осје-Најући се опкољени од наших јаких снага, нису уопште покушавали да врше ма какав пспад, већ су само утврђивали положаје.

У току 26 ов. мј. наше су једнице и даље држале непријатеља у блокади не дозволивши му да врши ма какве покрете. Артиљеријском ватром смо тукли непријатељске групе на цести, које [су] се окупиле око материјала који су иМ авиони бацали.

25 и 26 пред мрак транспортни авиони, под заштитом ловаца, бацали су материјал Нијемцима, вјероватно муницију.

У свим борбама, од почетка ове акције, непријатељ је имао следеће губитке:

мртвих: 5 официра (Нијемаца), од којих један мајор, и 202 непријатељска војника нађена на бојишту.

заробљено: 18, од којих 4 пуштена кући, 3 упућена у Корпус, а 11 се добровољно јавило у наше јединице (Арнаута). Непријатељ је имао вјероватно веће губитке у мртвима као и рањенима, у ноћним нападима као и од наше артиљеријске и бацачке ватре, а до којих јнисмо могли доћи.

заплијењено: 6 тешких бацача, 7 брзих „шараца“, 2 лакс бацача, 2 „бреле“, 3 п.митраљеза, 13 стројница, 15 пиштоља, преко 1.200 ручних граната, преко 120.000 пушчаних метака, талијанске пушчане муниције 6.000 метака, мина за тешки бацач 800 ком., мина за лаке бацаче 1.000, стројничке муниције 4.000 ком., тромблонских бомби 480 ком., топовских граната 75 мм 60 ком., неколико буради бензина подијељено народу, 4 лимузине уништене, 50 мазги са прибором.

Срушено је око 10 мостова, међу којима и мост „на Лиму код Мурине.

Заплијењена су два магацина војничке хране, око 40 товара, која је подијељена јединицама. Исто тако муниција и мазге су подијељене јединицама.

Наши губици у свим овим борбама су следећи:

4 мртва, 15 теже рањених и 16 лако рањених.

Акција се развијала постепено по предвиђеном плану и непријатељ, услјед губитака и незгодног терена којег је држао, био је у врло тешкој ситуацији. Снаге непријатеља биле су у главном једна пуковнија дивизије „Принц Еуген“, док су арнаутске снаге у већини разбијене и деморалисане

те су се разбјежале. Положаје које је држао непријатељ, непријатељ је утврдио и стално их утврђивао, али постојала је могућност да се уз мало веће жртве овај непријатељ потпуно разбије, као и уништи.

Војнички и политички је врло незгодно што ову борбу нисмо окончали. У овоме би случају на овом сектору било доста услова за нову мобилизацију.

Издали смо наређење нашим јединицама, у вези ваше депеше, али пошто су нам јединице на врло широком сектору, може се рачунати да ће тек у зору огпочети покрет са Сјекирице и Чакора, тако да ће у току дана стићи на предвиђену нову просторију.

Напомињемо да 25 и 26 ов. мј. ције дејствовала савезничка авијација, према смо непрекидно настојали да добијемо садејство.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политком, п. пуковник
И. М.²

Командант, пуковник
Мил.³ Морача

БР. 48

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСKE
БРИГАДЕ ОД 27 ЈУЛА 1944 ГОД. ЗА ЗАТВАРАЊЕ
ПРАВЦА ОД МУРИНЕ, ПЛАВА, ГУСИЊА И ВРМОША,
ПРЕМА АНДРИЈЕВИЦИ¹**

Ш Т А Б
V ЦРНОГОРСKE У. БРИГАДЕ
III У. ДИВИЗИЈЕ
Оп. бр. 115
27-УП-1944 17 час.
Положај

ШТАБУ.....БАТАЉОНА

Непријатељ на сектору Андријевице потпуно је разбијен и једним дијелом уништен. За ово неколико дана борбе наша три батаљона убила су око 260 јнепријатељских вој-

² Илија Матерић

³ Милутин Морача

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноистори-ског института под рег. бр. 24/1, к. 1240.

ника и официра, заплијењено 14 „шараца“, један енглески пушкомитраљез, један лаки бацач, једна „брета“ без постоља, неколико пиштоља и осталог ратног материјала. Податке о губицима непријатеља на сектору осталих јединица које су на овом простору оперисале још немамо. Непријатељ је одбачен у правцу Мурине и Плава. Према обавјештењима, јединице које су оперисале на десној обали Лима пресјекле су комуникацију Мурина—Чакор и спријечиле непријатељу повлачење у правцу Пећи. Детаљније о непријатељу, наиме гдје се налазе његове главне снаге, као и његове намјере, не знамо.

Према наређењу Штаба дивизије наша дивизија одустаје од предвиђеног задатка у правцу Гусиња и Плава, због тога што су јединице које су оперисале на овом сектору са нашом дивизијом добиле нови задатак.² Наша и IX Црногорска бригада посједају положаје на линији Сјекирица—Баљ—Јериња Глава—Зелетин, тј. IX бригада на десној обали Лима, а наша на лијевој обали, са задатком затварања правца од Мурине, Плава, Гусиња и Врмоша, у правцу Андријевице.

У вези извршења постављеног нам задатка

I I ;

НАРЕЂУЈЕМО:

; I ! I . . ! . !

1 батаљон посјешће положаје Зелетин и Стубицу, са задатком затварања правца од Мурине, преко ових положаја у правцу Андријевице. Лијево одржавати везу са 4 батаљоном, а десно се обезбјеђивати од правца Плава и Врмоша, преко Зелетина.

4 батаљон ће посјести положаје Јерињу Главу—Превију, са истим задатком кар и 1 батаљон!, с тим што ће организовати рушење темељито комуникације Мурина—Андријевица. За ову сврху употребиће се пионирски батаљон дивизије, који ће бити под директном контролом Штаба 4 батаљона. На порушена мјеста поставити добре засједе. Лијево одржавати везу преко Лима, а десно са првим батаљоном.

Оба ова батаљона истраће дубоко засједу према непријатељу, као и слати извиђачка одјељења, ради прикупљања података о његовим снагама и намјерама, што је у овој ситуацији врло важно. Положаје утврдити и маскирати за одбрану.

2 батаљон смјестиће се у с. Ђулиће са задатком затварања правца од Врмоша и Гусиња, преко Кути, и од Врмоша

² Види док. 5р. 36 и 49.

преко Мојана, у правцу Андријевице. У том циљу слати извиђачка одјељења дању у правцу Кути, Црне Горе и Мојана. Ноћу држати засједе у Кутској р. и Мојанској р. Ове засједе не морају бити ноћу непокретне. Преко дана држати Црну Гору. Овај батаљон у исто вријеме служио би као прихват 1 и 4 батаљону.

Штабови батаљона ће се заложити што више да прикупе податке о непријатељу, како би имали јаснију ситуацију.

Интендантура, чета пратећих оруђа, управо њен дио, болница, као и 3 батаљон остаје и даље у Колашину.

Штаб бригаде за сада ће се налазити у с. Тоулићи, ај у случају да се премјести обавијестиће штабове батаљона. — О свим промјенама и новостима извјештавати благовремено.³

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Помоћник политкомесара
капетан

Вуко Тмушић

Командант, потпуковник
Вујадин Поповић

БР. 49

НАРЕЂЕЊЕ КОМАНДАНТА ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ ДИВИЗИЈА ОД 28 ЈУЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ ЗА ИЗВРШЕЊЕ ПРИТИСКА НА НЕПРИЈАТЕЉА НА СЕКТОРУ АНДРИЈЕВИЦЕ¹

III дивизији: Штаб оперативне групе дивизија.² Штабу III дивизије. Са вашим снагама на сектору Андријевице извршите што јачи притисак на непријатеља да би помогли што боље извршење нашег задатка.³

Пеко⁴

28-УП у 17,40 ч

³ О извршењу наређења види у док. бр. 51.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 7/1а, к. 755.

² Оперативну групу дивизија сачињавале су: Друга пролетерска, Пета крајишка и Седамнаеста босанска дивизија НОВЈ.

³ О задатку Оперативне групе дивизија види у Војноисториском гласнику бр. 6 од 1951 год., стр. 27—65, издање Војноисториског института ЈНА.

⁴ Пеко Дапчевић

БР. 50

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВЈ ОД 29 ЈУЛА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА ДА НЕПРИЈАТЕЉ ДРЖИ СЈЕНИЦУ¹**

Ц корпусу: На нашем сектору нема битнијих промјена. Непријатељ даље држи Сјекирицу са снагама око 400. У Мурини их има свега 40 и превозе неки материјал (даске и др.) за Чакор.

29-У"П У 21,10 ч

Нач., п. пук. **Н. Јовићевић**

БР. 51

**БОЈНА РЕЛАЦИЈА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ
БРИГАДЕ ЗА ВРИЈЕМЕ ОД 16 ДО 31 ЈУЛА 1944 ГОДИНЕ'**

РЕЛАЦИЈА

(Секција: Колашин—Пећ, размјера: 1:100.000)

О вођеним операцијама V Црног. пролетерске бригаде у времену од 16—31 јула 1944 год.

16, 17, и 18 јула: Наша бригада била је на положајима око Колашина, са задатком обезбјеђења истог. Распоред батаљона био је следећи: 1-ви Шљивовица; 2-ги Башање Брдо; 3-ћи Дријенак и 4-ти Бабља Грета.

19 јула: У вези новостворене ситуације наша бригада са три батаљона извршила је хитан покрет у правцу Андријевице са задатком да спријечи непријатељско надирање с те стране а по могућству и да га протјера. Покрет је најхитније извршен. 1-ви и 2-ги батаљон добили су задатак: да затворе правац од Вељег Крша и Коњуха и да непријатеља на том сектору нападну, повезујући се лијево са дијеловима IX Црн. бригаде, а десно обезбјељујући се од Врмоша у правцу Моја'на. 2-ги батаљон заузео је Пех а 1-ви очистио Коњухе, а 4-ти батаљон је сгигао као ре-

¹ Орипшал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 7/1а, к. 755.

¹ Оригинал, писан ка машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 42-2, к. 781-А.

зерва. У 16 часова је 2-ги батаљон добио задатак да нападне Вељи Крш а 1-ви у правцу Ђулића, дајући једну чету: Равни—Црна Гора к. 1866. Са Вељег Крша је непријатељ уз губитке по њега стјеран, док на сектору 1-ог батаљона није било већих непријатељских снага. Заузимањем Вељег Крша, Локвичког Брда и Малеша 2-ги батаљон је запосјео положаје према Бојовићима и Цецуницама а 1-ви Коњухе—Црна Гора. Непријатељ је добио појачање у људству и артиљерији и извршио противнапад, који је према јединицама које су биле на лијевом крилу (допунски и дијеловима IX) успио и са већим снагама напао на Вељи Крш и послије неколика узастопна јурња успио да га заузме, јер су наше јединице биле дубоко десно Малеш—Кошутини. — Штаб бригаде налазио се на Пеху. Наш 3-ћи батаљон налазио се у околини Колашина за обезбјеђење истог.

20 јула: Непријатељске снаге стално су појачаване. Њихов састав био је јуришни батаљон, „Принц Еуген“ дивизија, „Верма“ дивизија и „Скендербег“ дивизија са мањим бројем четника и милиције. Такође су имали већи број тенкова и камиона са двије хаубице, више бацача, 4 брдска топа и др. Укупан број непријатељских снага који је оперисао на сектору Мурина—Андријевца у правцу Трешњевка и Берана може се оцијенити на 4 до 5 хиљада.² Њихове снаге према нашој бригади биле су промјенљиве и стално појачаване услјед нашег сталног притиска. Наши су положаји стабилизовани, ојачани топом (противколски).

21 јула: Ми се налазимо на положајима Пех—Црна Гора, к. 1866. Непријатељ покушава да заузме наше положаје, али без успјеха. Њихова артиљерија била је активна. Наши бацачи и топ тукли су њихове положаје. Чим су они престали, ми смо вршили притисак у циљу привлачења непријатељских снага и олакшавања нашим јединицама на лијевом крилу (IX и др.), гдје је непријатељ успио да продре.

22 јула: Положаји су остали исти. Непријатеља смо нападали за читаво вријеме. Непријатељ је потпомогнут артиљеријом и авијацијом (18 „штука“) покушао да заузме наше положаје и да нас одбаци, али му је било узалуд.

23 јула: Вршен је маневарски притисак преко читавог дана на непријатељске положаје. У току ноћи смо вршили притисак и успјели да у том притиску збацимо непријатеља са Малеша—Локвичког Брда, нанијевши непријатељу велике губитке, затим се поставили на своје полазне по-

² О снази непријатеља на овом сектору види у док. бр. 354.

ложаје. Да би 'непријатеља што боље познали и уништили, припремили смо заобилазни маневар који је имао за циљ да непријатеља пресекне преко Зелетина—Превије у правцу Улотине, и тим угрози њихове снаге које се налазе око Андријевице. Непријатељ је и овог дана потпомогнут артиљеријом и авијацијом.

24 јула: Још у току ноћи са два батаљона (1-ви и 4-ти) извршили смо заобилазни маневар и преко Ђулића—Цецуна избили на Превију—Стубицу—Зелетин са којих положаја смо стјерали непријатеља, иако јачег, због изненађења. Напали Јерињу Главу и дијелом је заузели. Оваквим заобиласком непријатеља, као и заобиласком и пресијецањем од стране IV Прол. бригаде, унијета је код непријатеља психоза страха, те је код сателитских јединица увелико умањена борбена снага, док су њемачке јединице биле доста жилаве. Непријатељ је на нашем сектору прешао на утврђивање својих положаја и на одбрану, напуштајући уз велики притисак наше навале један по један утврђени дио својих положаја. Овога дана је дејствовала и савезничка авијација.

Наш 2-ги батаљон за ово вријеме је затварао правец Врмош—Гусиње.

25 јула: У циљу уништавања непријатеља: Велики Крш—Малеш и ријеком Злоречицом, припремали смо општи напад повезујући се са IX бригадом. Напад је почео тачно у 10 часова и трајао је читавог дана. Напад на Малеш—Велики Крш завршен је опкољавањем. Пошто је непријатељ, на овим положајима био много јак, то је покушао да се пробије у правцу Зелетина и Превије, што му је дјелимично, Чограда по групама, и Успјело; док су главне снаге на овом сектору уништене и заплијењен велики материјал. Непријатељ је од паничног страха прегазио и ријеку Лим и попео се на Баљ. Џаши батаљони су дејствовали у правцу цесте Улотина—Мурина, коју је непријатељ са тенковима бранио, док је један дио и даље вршио уништавање група које су биле разбијене по шуми. — Наш 3-ћи батаљон добио је покрет у састав своје бригаде.

26 јула: Пошто смо били припремили батаљоне и дали задатке у духу опште заповијести, по новоствореној ситуацији, тј. да су остале јединице добиле нове задатке, наша бригада остала на положајима Улотина—Зелетин—Ткути—Мојан и дејствовала у правцу Мурине и Џамије к. 1300; док на десном нашем крилу непријатељ се није појављивао. Према добивеним подацима, а што се и могло уочити, непријатељ се извукао: Мурина—Велика—Чакор и тежио

да загасједне Сјекирицу. Да би му ово омели упућен је један батаљон (3-ћи) да би са једним батаљоном IX бригаде затворили тај лравац и по млогућств' стјерали непријател>а са истог.

27 јула: Наш 1-ви и 4-ти батаљон притискивали су у правцу Мурина и Џамије, а 3-ћи у правцу Сјекирице и Жарског Крша; док је 2-ги батаљон и дал>е остао на положајима према Гусињу и Врлтошу. Непријатељ је био активан саМо са тенковима (оруђем из њих).

28 јула: Наш 3-ћи батаљс^н је извршио иапад на Сјекирицу и исту дјелимично заузео. С обзиром да није било садејства од стране лијевог крила (батаљон IX бригаде), Пепријатељ је и даље остао на истој. ПремД Мурина су вршени такође препади. На сектору 2ног батаљона није било пром.јена.

29 јула: Вршејна су патролна извиђања и прикупљање података. Непријатељ се са својом главнином налази: Велика—Чакор (1000),³ док држи положаје Џамија—Мурина—Сјекирица. Био је активан у артиљерији. Прими.јећено је мање прегруписавање код њега.

30 јула: Неких знатних промјена није било, распоред снага како наших тако и непријатељских остао је лсти, нека нарочита дјелатност није била. Ми смо вршили мања извиђања (насилна).

31 јула: Распоред снага остао је као и прошлог дана. Непријатељска дјелатност осјећала се у артиљерији (хау-бица) које су тукле наше положаје.

Непријатељски губици су преко 260 мртвих, који су остали на положају, док је раће^них свакамо било нише. Заллијењећно је: 1 тешки митраљез „брета", 13 „шараца" (лаких), 1 пушкомитраљез, 1 лаки бацач, 5 „парабелума", већи број пушака и друге ратне спреме.

Наши губици су: 24 мртва, 9 теже рањених и 42 лакше рањена.

Морал код наших бораца је на висини.

Исхрана је вршена преко народно-ослободилачких одбора и интендантуре дивизије (није била довољна).

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Комесар, маЈор
Свето⁴ Радојевић

Командант, потпуковник
Вујадин Поповић

Начелник, капетан
Борђе Шарановић

³ Вјероватно се мисли на јачину непријатељских снага.

⁴ Свет>зар Радојевић

БР. 52

**БОЈНА РЕЛАЦИЈА ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИ-
ГАДЕ ЗА ВРИЈЕМЕ ОД 10 ДО 13 ЈУЛА 1944 ГОДИНЕ¹**

ШТАБ
IX ЦРНОГОРСKE УД. БРИГАДЕ
31. VII. 1944
О. бр. 33

ШТАБУ III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Достављамо релацијс за вријеме од и са 10. VII. до и са 31. VII. 1944 г.

10, 11, 12 јула није било никаквих промјена на сектору бригаде, која се налазила на положајима Куча и Пипера према Подгорици.

13 јула 1944 г. није било на положајима никаквих промјена, мада се је имало обавјештење да ће непријатељ извршити напад на наше положаје. До напада није дошло. Извршена је свечана прослава 13 јула на сектору наше бригаде и Зетског одреда, и то у Лијевој Ријеци, Биочу и Гостиљу. У име војске на Биочу је говорио командант бригаде, на Гостиљу политички комесар бригаде а у Лијевој Ријеци замјеник команданта батаљона.

14 јула 1944 г. добивено је наређење од Штаба дивизије² да наша бригада има извршити покрет са дотадање просторије Куча и Пипера на просторију Андријевица—Мурина и смијенити II Пролетерску бригаду на њеним положајима. Издато је наређење свим јединицама за покрет и то: 1 батаљон да крене 15-тог у 12 часова из Лијеве Ријеке до Краљских Бара, 2 батаљон из Орахова у Лијеву Ријеку, 3 батаљон из Пипера у Лијеву Ријеку, 4 батаљон са Медуна у Лијеву Ријеку.

15 јула 1944 г. батаљони су били у маршу на одређеном правцу.

16 јула 1944 г. сви батаљони били су у маршу на одређеном правцу и закончили: 2, 3, 4 и интендантура у Барама Краљским а 1 у Краљима.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 39, 3, к. 754.

² Види док. бр. 14.

17 јула 1944 г. издато је наређење свим батал>онима за посједање положаја које су држали батаљони II Пролетерске бригаде. Добивено је обавјештење да непријатељ има намјеру извршиТи напад на наше положаје, те се убрзао покрет јединица у правцу положаја. Први и трећи батаљон посјели су положаје Омарска Глава—Висибаба—Грачаница. Други батаљон Бојовићи—Превија—Цецуне. четврти батаљон задржан као резерва бригаде.

18 јула 1944 г. непријатељ је у току ноћи 17,18 извршио покрет од правца Пећи и са моторизацијом стигао до Мурине. У току ноћи развио је своје (Снаге у правцу свих положаја које су држале наше јединице и јединице II Пролетерске бригаде, и то правцима: Велика—Омарска Глава—Сјекирица—Мурина—Грачаница, Мурина—Улотина—Превија, Зелетин—Превија, Зелетин—Кути—Цецуне, Врмош—Асанец и Врмош—Мојан. Рано изјутра непријатељ је гађао артиљеријом, потпомогнут авијацијом, све наше положаје. Јачина непријатеља на свим овим правцима била је око 10 до 11 хиљада непријатељских војника са 12 тежих тенкова, 10 до 12 топова и велики број аутоматског оружја. Уз велике губитке по њега непријатељ је послје вишечасовне борбе заузео Омарск)Г Главу, Висибабу, Превију и Јерињу Главу и приморао наше јединице уза се новуку на положаје на лијевој обали ријеке Лима и Злоречице. Наша бригада држала је положаје Обло Брдо—Ковачево Брдо—Рудо Брдо.

19 јула 1944 г. дијеловима наше брпгаде задржали смо се на положајима Зуљево Брдо и косама поврх самог Бандовића Моста, те и поред тога што је непрјатељ јачим Снагама наваљивао као и тукао артиљеријом иаше положаје, задржали исте до 20. VII ујутро, наносећи непријател^у осјетне губитке.

20 јула 1944 г. С обзиром да се наше лијево крило услјед јаче непријатељске навале повукло, то се и наша бригада повукла На своје прихватне положаје Ковачево Брдо—Рудо Брдо са три батаљона, а једним батаљоном затварали смо комуникацију везујући се десно са V бригадом. Ноћу 20/21 извршен је контранапад на све положаје које је непријатељ држао и дјелимично успјели да непрпјатеља потиснемо са извјесних положаја.

21 јула 1944 г. Непријатељ је био читавог дана активан, како са артил>еријом и авијацијом тако и са нјешадијом, покушавајући да нас ирогони даље. Непријатељу су јнаношени осјетни губитци а положаји нијесу)Опште напуштани.

22 јула 1944 г. Према добивеном наређењу од Штаба дивизије, батаљонима је издато наређење за напад на све непријатељске положаје. Непријатељ је био утврђен и самома сектору једног батаљона успјели смо да непријатеља потиснемо на његове прихватне положаје/

23 јула 1944 г. На читавом сектору биле су само мање чарке и са једне и са друге стране. Послије подне непријатељ је на извјесним секторима покушао одузети наше положаје, али без успјеха. 23/24 вршен је препад на непријатељске положаје. Овога дана савезнички авиони бомбардовали су Андријевицу и положаје око ње и том приликом нанели непријатељу осјетне губитке.

24 јула 1944 г. На сектору наше бригаде као и на сектору бригада са којима смо имали везу лијево и десно извршен је општи напад на непријатеља и уз велике губитке по непријатеља сатјеран је са свих његових положаја које је држао на лијевој страни ријеке Лима, тако да се једино задржао на положајима око Андријевце, Зулево Брдо—Вељи Крш. Дијелови наше бригаде у 19 часова извршили су јуриш на непријатељска утврђења, овладали истим и извјесна непријатељска утврђења и положаје отсјекли од њихове главнине, избијајући са једним батаљоном на Превију и Јерпињу Главу.

25 јула 1944 г. Наша бригада у заједници са V Пролетерском бригадом наставила је уништавање отсјечених непријатељских дијелова тако да је очишћено Од непријатеља све до линије Зелетин—Улотица—Баљ. Наши батаљони поставили су се на положајима Зелетин—Преврња—Јерпиња Глава—Сућеска.

26 јула 1944 г. Добивено је наређење за посједање нових положаја и то: са једним батаљоном да се посједне Баљ, са једним батаљоном Сјекирица а са једним Шекулар. Један батаљон био је као резерва бригаде и смјештен у село Забрђе.

27 јула 1944 г. На сектору бригаде није било никаквих промјена. Батаљони су били на истим положајима.

28 јула 1944 г. Добијено је наређење да са три батаљона извршимо покрет у област Берана а са једним батаљоном да се задржимо на Сјекирици. Батаљони су размјештени: 4 батаљон село Драгосава са задатком затварања праваца од Лешнице и Врбице. 3 батаљон Дарцићи са задатком затварања правца од Турјака. 2 батаљон обезбјеђење аеродрома и 1 батаљон Омарска Глава—Сјекирица.

29 и 30 јула 1944 г. батаљони су остали на истим положајима без да је било икаквих промјена.

За вријеме од 18. VII. па до 26. VII. 1944 г. непријатељ је имао на сектору наше бригаде 278 Мртвих није су љешеви иађени и пребројани. Непријатељ је имао, што се да вјеровати, јер су стално камиони односили рањене, на сешчзру ове бригаде више од 200 рањених.

Наши губици били су 14 Мртвих, 35 рањених, од којих 4 теже рањена. Дезертера није било.

Напомињемо, морал код војника за све вријеме борбе, имамо су имали велики напор и отежаио снабдијевање с храном, био је на достојној висини. Наши борци, иако са примитивним алатом, правили су себи заклона прихватним шоложајима утврђивали се попут самбог непријатеља. Поједине чете узимале су непријатељске положаје на јуриш ускачући у непријатељске бункере, и то све са пјесмом.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Помоћник политкомесара Начелник, мјор Командант, мајор
Пејо Раичевић Душан Драговић Војо Тодоровић
(М. П.)

БР. 53

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВИ ОД 1 АВГУСТА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА О ЈАЧИНИ НЕПРИЈАТЕЉА НА КОМУНИКАЦИЈИ МУРИНА—ЧАКОР¹

Н корпусу: На комуникацији Мурина—Чакор непријатељ је имао 800. На Мурици један батаљон дивизије „ВермД“². Пут и мостови оправљени. Главнина од Око 2000 налази се на Бјелухи.

1-\"Ш у 17,40

Нач., п. гук. **Нико Јовићсвић**

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисторишког института под бр. 7/1а, к. 755.

² Вјероватно се мисли на батаљон 21 СС легионарске дивизије „Скендербег“

БР. 74

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 2 АВГУСТА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О ОСВАЈАЊУ СЈЕКИРИЦЕ¹**

II корпусу: V Прол. јавља: Један батаљон наше бригаде данас је овладао Сјекирицом, продужио је извјесним дијеловима према Ржаници и Велики. Према неким обавјештењима једна група четника упала је у Шекулар. Добио смо извјештај да је један непријатељски батаљон отишао из Шекулара за ПеН.

2-VIII у 15,50 (Н. Ј.) Нач. п. пук. **Н. Јовићевић**

БР. 55

1

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 2 АВГУСТА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О БОРБАМА НА СВОМ СЕКТОРУ И СЕКТОРУ
ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ¹**

! " : , ' \ ; | | |

II корпусу: 1. — Послије заузећа Сјекирице V Пролетерска бригада је извршила покрет према Мурици. Према кратком извјештају Штаба бригаде покрет су извршили на основу података да у Мурици неће бити непријатеља. О даљем раду V Пролетерске извјестиће о чим добијемо податке.

2. — VII бригада јавља: „Приморска група састављена од дијелова II Далматинске и VI бригаде водила је цио дан борбу. Цијенећи по ватри и развоју борбе наши држе: Ржиште, Богмилићи, Милојевићи, Слап. Непријатељ даје отпор са Орје Луке и у (изгледу је да наши уђу у Д. Град.² Састав непријатеља: 3 бат. новоформираног пука, 1 бат. Павла Ђуришића, 1 бат. Ружића,³ 1 бат. Јаковов,⁴ четници и Национална војска која носи половну њемачку униформу. Непријатељ не даје нарочито јак отпор, али се борба чула цијелога дана.”

2-VIII у 21,10 ч

Нач. п. пук. **Н. Јовићевић**

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 7/1а, к. 755.

² Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 7/1а, к. 755.

³ Даниловград
⁴ Иван Ружић, познати четник, официр бивше југословенске војске. Побјегао у иностранство.

⁵ Јаков Јововић, морнарички капетан бивше југословенске војске. Главни сарадник Баја Станишића. У данима ослобођења емигрирао.

/ БР. 56
**БОЈНА РЕЛАЦИЈА СЕДМЕ ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ
ЗА ВРИЈЕМЕ ОД 15 ЈУЛА ДО 1 АВГУСТА 1944 ГОДИНЕ¹**

Ш Т А Б
VII ЦР. УДАРНЕ БРИГАДЕ
Пов. бр. 82
4-УШ 1944 г.
Положај

ШТАБУ III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај
' I

Достављамо вам релације од 15 VII До 1 VIII 1944 г.ОД

Неиријатељ, Њемци 700, Италијани 250 и четници 2200 држе положаје западно од Фундине—МасЛине—Кокарицка Гора—Мало Брдо к. 205 — Врднићке Њиве—Казновица—Спушка Главица, а гарнизони су им Подгорица—Спуж.

У току овога периода !нијесу правили никаква испада према нашим положајима, једино што повремено туку са бацачима паше положаје на сектору Сјенице—Д. Медун.

Наше снаге држе гголоваје десно Стањевића Рупа, лијево Орахово, с тим што је један батаљон смјештен Ветуша—Лијева Ријека, ради контролисања праваца од Врмоша, тј. положаје Курлај—Козељ—Широкар.

У току овог периода имали смо 2 рањеника, и то један од четничке засједе на Широкару, а други рд савезничких авиона на Јабуци.

Снабдијевање јединице вршило се преко народно-јослободилачких одбора. Исхрана је прилично добра.

Здравствено стање задовољавајуће.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
(М. П.) начелник, капетан
Салих А. Радончић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторишког института под рег. бр. 38/3, к. 754.

БР. 74

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ ЦРПОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСKE
БРИГАДЕ ОД 7 ЛВГУСТА 1944 ГОД. ЗА ЗАТВАРАЊЕ
ПРАВЦА ОД ЧАКОРА КА КОМУНИКАЦИЈИ ПРЕМА
АНДРИЈЕВИЦИ¹

Ш Т А Б
V ПРОЛЕТЕРСKE БРИГАДЕ
Бр. 124
7 августа 1944 године
Положај
У 12.20 часова

ШТАБУ БАТАЉОНА

Након отступања непријатеља из Велике, наше јединице успјеле су да разбију ар'наутске банде² у Плаву и Гусињу, овладају овим мјестима. У току 5 и 6-га наши батаљони избили су на линију Планиница—Ваганица—Девојачки Крш (к. 2046)—Шабова Глава—Десни Метеј—Копиљача—Хоти—Караула—Вусање—Доља и даље према Врмошу. Арнаутске банде отступиле су у паници преко Хота, они који су били у Плаву, и преко Вусања они који су били у Гусињу. Немци још држе Чакор. У току прошле ноћи 3-ћи батаљон и Дијелови 4*тог батаљона вршили су притисак на Чакор, али без резултата. 4-ти батаљон је имао једног теже рањеног друга, док код 3-ћег немамо извјештаја. Непријатељ је имао губитака.

Према обавјештењима са којима располажемо непријатељ врши концентрацију на просторији Дечани—Пећ, као и то да је један ловачки пук кренуо из Пећи у правцу Чакора. Према овим обавјештењима намјера је непријатеља да нас нападне, да овлада Плавом и Гусињем, појачање Рожаја а можда и дубље према Андријевици.

У вези ових података, а у циљу предузимања војничких мјера ради ометања евентуалног непријатељског продора комуникацијом у правцу Андријевице,

НАРЕЂУЈЕМО:

1-ви батаљон ће се прикупити и одмах са своје садање просторије кренути правцем Вршњево—Плав—Новшићи—

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 7/2, к. 758.

² Односи се на јединице 21 СС легионарске дивизије „Скендер-бег“. Види док. бр. 8.

Горња Ржаница, путем ејеверозападно од к. 1281 и ухватити везу са замјеником команданта бригаде који се налази код 3-ћег батаљона, а који ће му дати задатак.

2-ги батаљон ће једну чету задржати у Гусињу са задатком контроле града и извиђања у правцу Доља и Врмоша са осматрањем батаљона смјестити се на просторији Вишњево—Будејовица, са задатком извиђања од Хота и Богићевице. Одржавати везу са Косметовским батаљоном у Вусању као и лијево са нашим 4-тим батаљоном.

3-ћи батаљон ће се задржати и даље на својим садањим положајима и заједно са 1-вим батаљоном затварати правац од Чакора преко Планинице—Мокре [Пл.]—Сјекирице, ка Андријевици. Команду над ова два батаљона објединиће замјеник команданта бригаде.

4-ти батаљон ће једну своју чету задржати на косама изнад Плава (к. 1475, 1692 Копиљача) извиђајући у правцу Трескавице—Хота и Богићевице. Остатак батаљона посјећује линију положаја Лијеви Метеј—Шабова Глава—Дивојачки Крш, са задатком затварања правца од Чакора према Плаву и Муруни. Извиђати у правцу Бабиног Поља. Одржавати везу лијево са 3-ћим батаљоном, односно са 1-вим, а десно са 2-гим батаљоном.

У случају јачег непријатељског притиска 1 и 3-ћи батаљони оријентисати ће се десном обалом Лима, имајући на уму основни задатак; 4-ти батаљон Брезовица—Пеићи—Цамија—Мурина; 2-ги батаљон са дијеловима који се налазе на просторији Вишњица³—Будејовица повлачио би се најпогоднијим правцем на косе изнад Брезовице—Мраморје—Угљеновачка Глава, одржавајући везу са 4-тим батаљоном. Ојачана чета из Гусиња заједно са Косметовским батаљоном затварали [би] правац од Гусиња преко Кута ка Цецунима.

Штабови батаљона ће предузети све мјере обезбјеђења, шаљући извиђачка одјељења дубоко у правцу непријатеља и развијајући обавјештајну службу до Максима, како не би доживјели какво изненађење. Нарочито треба поевентуално пажњу да се помоћу извиђачких и обавјештајних органа сазна стање у непријатељској позадини (Бјелуха, Ругова, Пећ, преко Богићевице у правцу Дечана. Имати на уму да овај правац може доћи у обзир за непријатеља;.

³ Вјеројатно Вишњево

Штаб бригаде [налазиће се у Пепићима, где му најмање три пута дневно подносити извјештаје а по потреби и више. Бригадно превијалиште налазиће се у Мурини.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Ксхееар. мајсиз

Командант, потпуковник
В. П.⁴

БР. 58

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ШЕСТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ ОД 8 АВГУСТА 1944 ГОД. ЗА НАПАД НА СЕКТОРУ ВЛУСЕ — ПОДБОЖУР И ГРАХОВО — ЗАГОРА — ПОДБОЖУР¹

ШТАБ
VI ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ
БРИГАДЕ Н. О. В. ЈУГОСЛ.

О. бр. 31
8 август 1944 г.
у 17,30 час.

ЗАПОВИЈЕСТ

Секција Требиње 1:100.000

Ситуација: Непријатељ у јачини од 1500—2000 војника напада са двије колоне: Од правца Вилусе—Подбожур ц од правца Грахово—Загора—Подбожур. Према сигурним обавјештењима непријатељ треба да добије још 600 „вражјака“ као појачање за своје операције противу нас. Непријатељ је јуче овладао Загором, Околиштем¹, Јасеном и својим предњим дијеловима избио на БожурОво Брдо (к. 975). На своме лијевом крилу избио је на положаје према коти 975 и к. 1006. На десном крилу свога распореда овладао је Црвеном Китом (к. 1108), котом 1120 и котом 1097. Непријатељ је примјенио са мањим дијеловима и десно од коте 1120 у правцу Велике Раките. У току данашњег дана непријатељ није показивао скоро никакву активност. Његова артиљерија (2 топа) такође није била активна.

⁴ Вујадин Поповић

¹ Орипшал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 33/1—2, к. 398.

Наша бригада добила је задатак да, у садејству са јединицама II Пролетерске далматинске бригаде, Бокешким батаљонима и једним батаљоном Херцеговачке дивизије нападне и уништи непријатеља или га бар принуди на повлачење у правцу својих утврђених упоришта.

Ради извршења предњег

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — 1 батаљон прикупиће се у Рамовића Алуги данас, 8. мј., најдаље до 21 час., ради напада на непријатеља општим правцем дејства: к. 1097—Триглав—к. 1068—Околишта—комуникације—Савино Брдо. Зона ширења десно: к. 975 и даље к. 1028 искључно, на којој линији одржавати везу са дијеловима II Далматинске бригаде, односно Бокешким батаљонима. Зона ширења лијево: линија напада од правца батаљона, укључно.

2. — 3 батаљон прикупиће се, данас до 21 час., на линији к. 1081—к. 1024, ради извршења напада на непријатеља правцем: к. 1009—Црвена Кита (к. 1108)—с. Загора—комуникација—Осјеченица. Зона ширења десно: к. 1097—Триглав—Плешевац—јужна страна с. Околишта искључно, на којој линији батаљон ће одржавати чврсту везу са нашим 1 батаљоном. Зона ширења лијево: Крстача—Шиљев До—с. Загора искључно, на којој линији одржавати везу са 2 батаљоном.

3. — 2 батаљон пребациће се у с. Плитки До у засеок Дочићи, данас најдаље до 21.30 часова, ради напада на непријатеља правцем: к. 1120—Размуће—Ђулов До—Бобјер. Зона ширења десно: Крстача—Шиљев До—Загора искључно. Овај батаљон, будући да се налази на лиjevом крилу брбеног распореда, осигураваће се бочно од правца Грахова. У случају да батаљон на своме нападном правцу наиђе на веће тешкоће услед евентуалног бочног притиска од правца Грахова, најхитније обавијестити овај Штаб *како би на вријеме интервенисао батаљоном који је у резерви.

4. — 4 батаљон биће у почесној резерви бригаде. Он ће се, за прво вријеме, пребацити из с. Подлисац у сјеверни дио с. Рокочи, са задатком извиђања у правцу Грахова и Закурјаја. Овај батаљон биће спреман да интервенише у свакоме правцу кад то ситуација буде налагала. Једна чета овога батаљона остаће, као осигурање неборацких дијелова наше бригаде, у с. Плитки До у току ноћи, док ће се, у току дана 9. мј., поставити на к. 1173 или негдје другдје, гдје буде потребно.

5. Све јединице дужне су се узајамно потпомагати и везу најтешњу одржавати.

6. — Напад почиње 8 о. мј. у 22,30 часова.²

7] — Штаб бригаде, пред почетак напада, пребациће се у с. Овчи До, а после ликвидације с. Јабуке пребациће се у исто.

3 — Бригадно превијалиште налазиће се са Штабом бригаде.

9. — Борбени знаци за 8/9 доставиће се накнадно.

СМРТ ФАШИЗМУ — ОЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар

мајор

Јован Ђуровић

(М. П.)

Командант

потпуковник

Вељко Жижић

ДОСТАВЉЕНО:

Штабу 1, 2, 3 и 4 батаљона

БР. 59

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 8 АВГУСТА 1944 ГОД. ЗА НОВИ РАСПОРЕД¹

Ш Т А Б
IX ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

О. бр. 34

8. VIII. 1944 г.

ШТАБОВИМА СВИХ БАТАЉОНА ОВЕ БРИГАДЕ

Положај

Услијед побољшања ситуације на сектору V Пролетерске бригаде и нашег 1 батаљона овај наш батаљон по-

* О извршењу поменутог наређења нема докумената, а према изјави Благоја Марковића, тадашњег замјеника политичког комесара Бригаде, јединице су извеле напад по наређењу и непријатељ је разбијен на подручју Трубјеле, Подбожура и Велимља. У овој борби учествовале су и јединице Друге далматинске пролетерске бригаде, Бокељски батаљони и дијелови 29 херцеговачке дивизије. Међутим, у току исте ноћи једна јача непријатељска колона, заобилазећи колски пут, сукобила се на сектору Трубјела—Кусиде—Никшић са јединицама Четвртог батаљона Шесте црногорске НОУ бригаде и једног батаљона Друге далматинске пролетерске бригаде. И поред великих својих жртава (преко 50 мртвих) непријатељ је успио да 9 августа продре у Никшић.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 2/1^а к. 760.

вратићемо у састав наше бригаде² и вршити нови распоред наших јединица на сектору наше бригаде. У вези тога

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — 1 батаљон одмах по пријему овога наређења извршиће покрет са досадашњег положаја правцем Шекулар—Ријека Марсецића—Пешца, где ће се смјестити са двије чете, Штабом батаљона и интендантуром. Једну чету упутите у Беран Село — у близини Манастира [Ђурђевих] Стубова — ради обезбјеђења аеродрома. Батаљон ће остати као бригадна резерва.

2. — 2 батаљон ће у току дана извршити све припреме за покрет и по доласку 1 батаљона одмах ће извршити покрет правцем Беране—Горажде са задатком затварања правца Дуб—Веља Стена--Симовче. Овај ће батаљон обићи сектор Чујовац—Симовче—Остра Јела, који држи један талијански батаљон, и у заједници са Штабом талијанског батаљона извршити распоред снага талијанског батаљона и наредити што јаче утврђивање на положају.

3. — 3 батаљон остаће на досадашњим положајима Радованово Брдо—Градина, с тим што ће чета овога батаљона која држи Градину контролисати што више сектор у правцу¹ Дебелог Брда, везујући се и контролишући талијански батаљон који се налази десно од њих. Штаб батаљона ће према свом увиђају рокирати у десно и поставити јединице талијанског батаљона на положаје Дебело Брдо, настојећи да овај батаљон контролише што више у десно сектор Калудре. Штаб батаљона ће повремено путем патрола контролисати читав сектор талијанског батаљона којим се налази на десном крилу, упућивати патроле или извиђачку десетину за везивање са дијеловима V бригаде и теренском четом у Шекулару. Штаб батаљона ће поклонити нарочиту пажњу свом десном крилу и извјештавати нас о стању на овом дијелу свог сектора и сектора талијанског батаљона, а уколико нађемо за сходно упутићемо на сектор Калудре и једну чету нашег 1 батаљона.

4. — 4 батаљон остаће на досадашњим својим положајима Иваново Брдо—Градина. Батаљон ће контролисати талијански батаљон на сектору Дуб—Иваново Брдо и наредити му утврђивање на овом положају. Лијево се везивати

² Због ситуације код Пете црногорске пролетерске бригаде, која се тада налазила на сектору Андријевице, Први батаљон Девете црногорске НОУ бригаде придодат је ради појачања на том сектору. После 10 дана овај батаљон вратио се у састав своје бригаде.

путем патрода са дијеловима IV талијанске бригаде која се налази на лијевој обали Лима у правцу Штитара.

5. — Сви остали дијелови бригаде остају на досадашњим мјестима.

6. — Сви штабови батаљона настојаће да на својим секторима истрепа што детаљније податке о непријатељу, у којем циљу ангажовати извиђачке десетине и о чему нас редовно извјештавати. Такође настојати да се на овим положајима што више одмори и нахрани људство, у којем циљу положаје добро утврдити, на положајима држати што мање дијелове са аутоматским оруђима, а остало људство одморати позади положаја. Нарочиту пажњу поклонити новоме људству.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пом. поштомесара	Начелник, мајор	Командант, мајор
Пејо Раичевић	Душан Драговић	Војо Тодоровић

БР. 60

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВИ ОД 10 АВГУСТА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА О ПОЛОЖАЈУ СВОЈИХ И НЕПРИЈАТЕЉСКИХ ЈЕДИНИЦА¹

II корпусу

10Л/Т11-1944 г.

Наши држе Брајницу [Пл.], Планиницу, Ваганицу, Чеме. Девојачки Крш, Шабову Главу, Јечмишта, Старац, Копиљачу, Будејовицу, Вишњево, Гусиње. У Гусињу 1000 бораца са Космета. Непријатељ је: Мокра [Пл.]—Планиница—Чакор. Примијећени покрети непријатеља Пећ—Митровица и Пећ—Приштина. НИКО.²

¹ Оригинал, пиоан на машини, налази се у архиви Војноисторпског института под рег. бр. 3/А, к. 755.

² Нико Јовићевић

БР. 63

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ ОД 12 АВГУСТА 1944 ГОД. ЗА САДЕЈСТВО СА ЈЕДИНИЦАМА ПЕТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ НА СЕКТОРУ АНДРИЈЕВИЦЕ¹

Ш Т А Б
IX ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ
О. бр—
12 августа 1944 године

СВИМА ЈЕДИНИЦАМА ОВЕ БРИГАДЕ

Током ноћи 11/12 ов. мј. непријатељ је дјелимично напао јединице V Пролетерске бригаде, а јутрос рано извршио је напад на читавом сектору исте бригаде и већ је постигао мјестимичне успјехе.

У вези новостворене ситуације

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — Наш 1 батаљон најхитније ће извршити покрет правцем: с. Лукац—Андријевица. гдје ће добити детаљнији задатак од команданта III НОУ дивизије или Штаба V Пролетерске бригаде. Батаљон ће редовно одржавати везу са нама. Интендантура овог батаљона ићи ће са батаљоном.

2. — 2 батаљон оставиће на досадашњем положају. Једну своју чету, са замјеником команданта батаљона. Ова ће чета затварати правац: Веља Сте¹на—Симбвче и, по могућству, што више контролисати сусједне талијанске батаљоне на свом десном и лијевом крилу. Штаб батаљона са осталим дијеловима извршиће покрет, падом првог мрака, до Штаба ове бригаде, гдје ће добити распоред.

3. — 3 и 4 батаљон остаће на досадашњим положајима.

4. — 2, 3 и 4 батаљон упутиће своје интендантуре у с. Лукац, одакле ће се повезати са бригадном интенданту¹ром. Код јединица на положају задржати све четне кухиње са резервном храном за 1—2 дана.

5. — Сви батаљони главну ће пажњу скре¹нути на патролну, извиђачку и обавјештајну службу на својим секторима, како би онемогућили непријатељу да нам припреми изненађење ма какве врсте. Такође скрећемо пажњу да се

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. ор. 39/1, к. 759.

непријатељ служи пребацивањем врло малих дијелова у лозадину, у циљу ноћног и изненадног напада на неборачке дијелове и штабове. Све ово имати у виду, повећати опрезност до максимума. У случају неодољивог напада непријатеља прихватни су положаји: Црни Врх—Виниц.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полигички комесар

мајор
Милисав Кол»еншић

Замјеник команданта

мајор
Војислав Ђурашевић

(М. П.)

Напоњта: Накнадно смо обавијештени путем телефона од Штаба III дивизије да је непријатељ успио са извјесним снагама да продре до Грачанце. Наш 1 батаљон је већ добио задатак да посједне сектор Јернња Глава—Превија. Због овакве ситуације не држати по сваку цијену положаје на десној обали Лима. 2-ги батаљон ће настојати да се, без једне чете, што прије пребаци на горе одређено мјесто.³

БР. 62

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 13 АВГУСТА 1944 ГОД. ШТАБУ ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE
НОУ БРИГАДЕ ЗА ПОСТАВЉАЊЕ НА ЈЕЛЕНИК—
БЕЛИЛО¹**

IX бригади

13-УШ-1944

V. треба 14 ов. мј. ујутру да буде на линији Бач—Врањештица. Ви се поставите на Јеленик—Белило. Држите везу са V. и равнајте се према њој. Извијестите о ситуацији.² Ми ћемо бити: Колашин—Липово. САО.³

² Вјероватно Виницка

³ О положају и борбама Девете црногорске НОУ бригаде види у док. бр. 110.

¹ Оригинал, гисан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под бр. 3/2, к. 755.

² О ситуацији код Пете црногорске пролетерске и Девете ударне бригаде види у док. бр. 109 и 110.

³ Саво Бурић

БР. 63

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДМЕ ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИ-
ГАДЕ ОД 13 АВГУСТА 1944 ГОД. ЗА НАПУШТАЊЕ ПОЛО-
ЖАЈА У КУЧИМА¹**

Ш Т А Б
VII ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
Стр. ПОВ. бр. 50
13 августа 1944 год.
Положај

ШТАБУ. БАТАЉОНА

Положај

На сектору: Андријевица—Мурина непријатељ је угро-
зио нашим јединицама и с обзиром према тој ситуацији ми
смо приморани да напустимо садашње положаје, тј. поло-
жаје на лијевој обали Мораче—сектор Кучи.

У вези предњег

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — Наш 4 батаљон падом првог мрака пребациће се
са батаљбном на сектор правцем: Биоче—Г. и Д. Мрке—
Петровићи, гдје ће се повезати са замј. ко^анданта бри-
гаде који се налази код Штаба 2 батаљона, од којег ће
добити даља наређења. Прије него се повеже са замј. ко-
манд. бригаде повежите се са 2 батаљоном, који се налази
у Вежешнику—Радећа. У случају непријатељског надирања
прије него би се повезао са замј. команданта бригаде, спре-
чавати непријатељско надирање десном обалом Мораче и
наслањати се на 2 батаљон. Непријатељу на том сектору не
смије се дозволити да се пробије на нашу слободну те-
риторију.

2. — Замј. команданта бригаде преузеће комаНду над
4 и 2 батаљоном VII бригаде-и свим партизанским једи-
ницама на сектору: Пиперн—Бјелопавлићи. С тим што ће
затварати правац и неће дозволити непријатељу да надире
у правцу Манастира Мораче. Ова^ сектор је врло важан
и замј. команданта бригаде настојаће да не дозволи не-
пријатељу да продире на слободну теригорију у одређеном
правцу.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви ВоЈноистора-
рског института под рег. ор. 39/1, к. 759.

3. — Наш 1 батаљон ће током првог мрака у највећој тајности учинити покрет са батаљоном правцем: Кржања—Церовац—Брскут са Брскута избиће на Вјетарник—затварајући правац од Братоножића на положајима: Стари Лази*и Њеће дозволити непријатељу да продре до Подгорнице ка Лијевој Ријеци. По избијању у Брскут и Јаблач одмах ухватите везу са 3 батаљоном и обавијестите се о ситуацији на његовом сектору. Вашу интендантуру оријентисати: Душке—Птич, јер у случају јачег непријатељског надирања Ваш ће правац повлачења бити у том смјеру. Чврсто држати везу са 3 батаљоном и према њему оријентисати се ради сваког случаја да нам непријатељ не би отсјекао отступницу са сектора Андријевице.

4. — Трећи батаљон одмах ће ухватити везу са нашом V бригадом и обавијестити се о ситуацији на том сектору, у случају да непријатељ потисне нашу V бригаду оријентисаће свој батаљон у правцу: Прекобрђа, али претходно у, споразуму са нашим 1 батаљоном.

5. — Други батаљон по добивеном задатку од замј. команданта бригаде оријентисаће своју комору у правцу његових положаја.

6. — Четврти батаљон оријентисаће своју комору: Петровићи—Трмање.

7. — Бригадна интендангура пребациће се у Прекобрђе—Лијева Ријека—Орница—Вељи Стуб—Прекобрђе. Ту ће се задржати до даљег наређења.

8. — Болница: Лијева Ријека—Орница—Вељи Стуб—Прекобрђе. Ту ће остати до даљег наређења.

9. — Пратећа чета: Лијева Ријека—Орница—Вељи Стуб—Прекобрђе. Ту ће и остати до даљег наређења. Покрет учинити у току ноћи.

10. — Штаб бригаде налазиће се у Међуријечју, гдје ћете му слати извјештаје.

11. — Бригадни санитет налазиће се са Штабом бригаде.

12. — Штабови батаљона настојаће да мобилишу нешто коња за нашу бојну комору и болницу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар,
мајор
Бранко Тацовић

Начелник, капетан
Салих Радончић

Командант,
п. гучовник
Нико Стругар

(М. П.)

БР. 64

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 14 АВГУСТА 1944 ГОД. ШТАБУ ДЕВЕТЕ ЦРНОГРСКЕ
НОУ БРИГАДЕ ЗА ХВАТАЊЕ ВЕЗЕ СА ПЕТОМ ПРОЛЕ-
ТЕРСКОМ КОЈА СЕ НАЛАЗИ НА ЛИСИ¹**

IX бригади

14-У1П-1944

Непријатељ иде ка Трешњевмку и овладао је Штавном. V. ће бити лијево на Лиси.² Ухватите и држите са љом везу. Немојте остајати дубоко позади ње. Јединице држите прикупљене. НИКО.³

БР. 65

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ
ОД 14 АВГУСТА 1944 ГОД. ЗА НОВ РАСПОРЕД РАДИ
ЗАТВАРАЊА ПРАВЦА НИКШИЋ — ШАВНИК И НИК-
ШИЋ—ВИЛУСЕ—ГРАХОВО—ТРЕБИЊЕ¹**

Штабу VI Црногорске уд. брпгаде

Ш Т А Б
ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ
Стр. пов. бр. 53
14 августа 1944 године

ЗАГ10ВИЈ ЕСТ

(Секције: Требиње и Никшић 1:100.000 југ. изд.)

Ситуација:

Непријатељ јачим снагама продире према Андријевици од правца Пећи. Пре'ма обавјештењима из разних извора непријатељ се спрема да нас нападне и са других страна.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/2, к. 755.

² О положају и борбама Пете црногорске пролетерске бригаде види у док. бр. 109.

³ Нико Јовићевић

¹ Оригинал. писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 7/1—1, к. 397.

у ту сврху концентровао се у Пећи, Митровици, Пријеполу, Пљевљима, Подгорици и «е'што у Никшићу.

I дивизија НОВЈ затвара правце од Пљеваља и Пријепоља. VIII бригада² је у области Бијелог Поља заједно са II италијанском бригадом. III дивизија са двије бригаде³ затвара правац Андријевица—Трешњевик и Беране—Бјеласица, и, поред тога, има на расположењу двије италијанске бригаде; са једном бригадом затвара правац Подгорица—Лијева Ријека, с тим да се један њен батаљон налази на десној обали ријеке Мораче, ради затварања правца према Ровцима. XXIX дивизија дејствује у Херцеговини.

Наша Приморска група добила је задатак да са једном бригадом заговори правац Никшић—Шавник, водећи рачуна о правцу ка Жупи.⁴ Са осталим снагама да дејствује на комуникацији Никшић—Вилусе—Грахово и Требиње.

НАРЕЂУЈЕМО:

2. — II Далматинска пролетерска бригада са два Бокелска батаљона:

Свега пет батаљона (3- пролетерска далматинска и два хељеска).

Командант, мајор
Обрад Егпћ.

Распоредиће се на простору: с. Брођанац—Вилусе—Спила, са задатком затварања правца Вилусе—Билсћа, Вилу. се—Требиње и Вилусе—Грахово. На одређеној просторији држаће батаљоне прикупљено, а извиђачким одјељењима контролисати правац Брођанац—Билсћа, Вилусе—Требиње и просторију према Требишници. Исто тако извиђачким одјељењима контролисати правце према Грахову и ЈабУки. Приликом распореда снага водити рачуна да остане што јача резерва. У случају непријатељског напада енергично интервенисати са снагом од једног до два батаљона, не упуштајући се сувише далеко од својих положаја, већ кратким и енергичним нападима отјерати непријатељске истакнуте колоне.

3. — Група батаљона капетана Бруна Вулетића Два пролетерска

Распоредиће се и то: један пролетерски далматински батаљон на простору с. Крушчица (сјевероисточно од Трубјеле) са задатком затварања правца од

² Односи се на Осму црногорску НОУ бригаду.

³ Пета црногорска пролетерска и Девета црногорска НОУ бригада.

⁴ Никшићка Жупа

далмагинск.д бата-
љрна и НикшиКкн
ударни батаљон.
Свега три бата-
љона; командант,
капетан БрУно Ву-
летић.

Јабукe, 'Грешњева, Бијелих Пољана и
Броћанца. Главнину овога батаљона по-
ставити на простору Крушчица, а изви-
ђачким одјељењима кОнтролисати поме-
нуте правце, с тим да се Маће снаге
истуре на доминантне положаје јужно
од комуникације.

Никшићки ударни батаљон постави-
ти на простору Кусиде (комуникација),
а маће снаге распоредити на простору
Риђани—Клачина, са задатком затвара-
ња правца Никшић—Трубјела, Будош
Трубјела и правца Бијеле Пољане—Бро-
ћанац. ИзвиђачкиМ одјељењима контро-
лисати све по^ејнуте правце, а једно
јаче одјељење поставити на Штедиму.
Нарочито обратити пажњу на везу из-
међу овога батаљона и баталзона II Про-
летерске далматИнске бригаде иреко Ко-
чанског Поља.

>

Један батаљон II Пролетерске дал-
матинске бригаде распоредити на про-
стору **Стуба**—Кулина, са задатком да
обезбиједи правац Никшић—Сгуба и
држи чврсто положај Кулину. Изви-
ђачким одјељењима ко'нтролисати ове
правце и Уздом'ир. Одржавати тијесну
везу са Никшићким ударним батаљо-
ном преко Кочанског Поља, јер је ова
равница врло осјетљива.⁵

4. — VI Црногор- ска ударна бри- гада:

Свега четири ба-
таљона.

Командаит, ппу-
ковник Вељко
Жижић.

Распоредите се на простору Брезо-
вик—Товић, са задатком затварања пра-
ваца Никшић—Пива, Никшић—Шавннк
и контролисања правца Никшић—Жупа.
Извиђачким одјељењима' контроЛисати
Драгову Луку, Рубежу, правац Драгово-
љићи—Жупа и дубок!им извиђачким Одје-
љењима правце који воде од комуника-
ције Подгорица—Никшић према кому-
никацији Никшић—Жупа. Десно одржа-
вати тијесну везу са батаљоном II ГТро-
летерске далМатинске бригаде на про-
стору Кулина.

⁵ О положају Друге пролетерске далматинске и батаљона под
њеном командом види у док. бр. 353.

5. — С обзиром на елемент изненађења који непријатељ покушава да искористи у највећој мјери, скрећемо пажњу свим јединицама на највећу будност. Имати у виду, да непријатељ, пошто нема довољно снага да нас туче фронталним нападом, користи изненадне брзе ударце добро извјежбајим мањим колонама, које имају задатак да исијеку, наше јединице, скидају везе између њих и поједине од њих уништавају. Да би им успјело изненађење имају обичај да се неколико дана притаје. да напусте неке истакнуте тачке, да привремено ослабе поједине гарнизоне. а затим да за најкраће вријеме концентришу и изненадно изведу шамјераване акције. Ради овога све јединице морају се стално обавјештавати о свим покретима и промјенама у ближим и даљим гарнизонима и о томе нас свакодневно обавјештавати. Осим тога треба имати јединице прикупљене и резерве на таквим правцима са којих ће моћи интервенисати у разним правцима у случају да непријатељ на неком мјесту изврши пробој. Избјежавати линијски распоред, већ се груписати, а поставити довољно јака обезбјеђења. користећи до максимума извиђачку и обавјештајну службу.

6. — Запажено је да непријатељ преко пете колоне про- тура често вијести да ће се пасивно држати и да поставља мине из страха од наших напада. Ради овога развити до највеће мјере обавјештајну службу и бар два пута дневно бити обавијештен о стању и промјенама код непријатеља. По могућству се обавијестити о намјерама и квалитету непријатељских снага, а приликом смјена за најкраће Еријеме сазнати све потребно.

7. — Веза: путем курира, патрола за везу и путем телефона (шифром, која је достављена јединицама) одржавати непрекидну везу са овим Штабом и унутар Ваших јединица. Не дозволити да штабови и наш Штаб буду необавијештени на вријеме о промјенама код непријатеља или о промјенама у распореду наших јединица.

Штаб II Пролетерске далм. бригаде биће у Ријечанима, Штаб канетана Бруна Вулетића у Стуби, а Штаб, VI Црногорске бригаде у Ивању.

8. — Група болница и хируршка екипа налазиће се у с. Мужевицама.

9. — За снабдијевање оружјем и муницијом рораћати се овоме Штабу.

10. — Штаб Групе налазиће се у с. Каменско, гдје што чешће достављати све извјештаје, а обавезно ујутро и увече, и ако не буде новости.

Напомена: Извиђачки батаљон ће за сада бити на просторији с. Убли(чевски)—Бијело Поље и затварати правце

од Чева. Батаљон у Крушчици и Никшићки батаљон треба да стално одржавају везу са Извиђачким батаљоном. Такође све јединице морају одржавати тијесну везу на границама својих сектора, а II Пролетерска далм. бригада и са XXIX дивизијом.

Потребна објашњсња тражити телефонском шифром или преко курира.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
гшукoвник
Јагош Ускоковић

Командант, пнуковник
Радомир Бабић

Начелник Штаба
мајор
Мил. Ј. Дапчевић

(М. П.)

Достљено: II Прол. далм. бригади,
VI Црн. уд. бригади и
капетану Бруну Вулетићу

БР. 66

**КАРЕЋЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 15 АВГУСТА 1944 ГОД. ШТАБУ СЕДМЕ ЦРИГОРСKE
НОУ БРИГАДЕ ЗА ПОСТАВЛЈАЊЕ ДВА БАТАЉОНА НА
ПРЕКОБРЋЕ¹**

VII бригади

15-^111-1944

Непријатељ је јутрос избио на Јабуку. Ваша два бат. да се поставе На Прекобрђе. Ухватите везу са V на линији: Тори. САВО.²

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рсг. бр. 3/2, к. 755.

² Саво Бурић

БР. 67

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 15 АВГУСТА 1944 ГОД. ШТАБУ СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE
НОУ БРИГАДЕ ЗА ИЗРАВНАЊЕ СА ПЕТОМ ПРОЛЕТЕР-
СКОМ БРИГАДОМ КОЈА СЕ НАЛАЗИ НА ЦРКВИНИ¹**

VII бригади

15-^111-1944 у 13,

Непријатељ у Колашпну. V. десним крилом на Дрквину.
Хптно се изравнајте са њом. Неборачке дијелове за Драго-
виКа Поље. САВО.

БР. 68

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 15 АВГУСТА 1944 ГОД. ШТАБУ ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE
НОУ БРИГАДЕ ЗА ОДБРАНУ ЛИПОВА¹**

IX бригади

15Л/ТП-1944 у 13,30 ч

Са Маркова Брда браните прилаз Липову и држите
чврсту везу са V бригадом.² САВО.

БР. 69

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 15 АВГУСТА 1944 ГОД. ШТАБУ СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE
НОУ БРИГАДЕ ЗА САДЕЈСТВО СА ПЕТОМ ПРОЛЕТЕР-
СКОМ БРИГАДОМ — ПРАВАЦ ЈАВОРЈЕ¹**

VII бригади *

15-^111-1944 у 15.40 ч

Управљајте се према V бригади. Ваш правац Јаворје,
правац V.: Вратло. По изласку на те тачке веза према
Градишту. Повлачите се под јачим притиском. СА.ВО.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноистори-
ског института под рег. бр. 3/2, к. 755.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноистори-
ског института под рег. бр. 3/2, к. 755.

² Пета црногорска пролетерска бригада налазила се тада на
линији Влатина—Д. Вучје—Црквина. О положају и борбама Девете
НОУ бригаде види у док. бр. 110.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноистори-
ског института под рег. бр. 3/2, к. 755.

БР. 74

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 15 АВГУСТА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О ПАДУ КОЛАШИНА И НАСТУПАЊУ СВО-
ЛИХ ЈЕДИНИЦА¹**

II корпусу

15-УШ-1944 г.

Непријатељ заузео Колашин и овладао Бабљом Гредом, Дријенком и Марковим Брдом. Батаљони VII јутрос осва-нули у Прскобрђу. Дали смо правце: V² Вратло, VII³ Ја-ворје, а IX⁴ извор Штитарице—Савина Греда. Непријатељ надире и према Мојковцу и према Лијевој Ријечи. Свуда је упоран и продире и поред великог отпора. САВО,⁵ ЈОВО.⁰

БР. 71

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 16 АВГУСТА 1944 ГОД. ШТАБУ ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСКЕ
НОУ БРИГАДЕ ЗА ПОВЛАЧЕЊЕ НА ЛИНИЈУ КОРМАН
— СТРАЖНИЦА И ОРИЈЕНТАЦИЈУ У ОБЛАСТИ Г. БУ-
КОВИЦА — ПРОВАЛИЈА¹**

IX бригади

ддд

16-^111-1944 г.

Повуците се одмах на линију Корман—Стражница. V бригада ће се повући на Бабин Врх—Снијежница. Чувајте се обухвата са лијевог бока. Ваша даља оријентација у области Г. Буковица—Провалија. Јавите да ли је наш курир Љубо Ацић стигао јуче код вас. САВО.² ЈОВО.³

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноистори-ског института под рег. бр. 3/2, к. 755.

² Пета црногорска пролетерска бригада

³ Седма црногорска НОУ бригада

⁴ Девета црногорска НОУ бригада

⁵ Саво Бурић

⁶ Јован Капичић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноистори-ског института под рег. бр. 3/2, к. 755.

² Саво Бурић

³ Јован Капичић

БР. 74

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 16 АВГУСТА 1944 ГОД. ШТАБУ СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE
НОУ БРИГАДЕ ЗА ЗАТВАРАЊЕ ИЗЛАЗА ИЗ МОРАЧЕ
НА ЛИНИЈИ СЕМОЉ — ЈАВОРЈЕ — ДЕБЕЛА ГОРА¹**

VII бригади

16Л1П-1944 год.

Са линије Семољ—Јаворје—Дебела Гора затворите излаз из Мораче. Лијево према Градишту вежите се са V.² Непријатељ у Мојковцу. Ми на [Катун] Потрку. Извијестите о ситуацији. САВО.

I ! :

БР. 73

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВЈ ОД 16 АВГУСТА 1944 ГОД ШТАБУ ДЕВЕТЕ ЦРНО-
ГОРСKE НОУ БРИГАДЕ О УПУЋИВАЊУ ДРУГЕ ИТАЛИ-
ЈАНСКЕ БРИГАДЕ НА ЊЕНО ЛИЈЕВО КРИЛО¹**

IX бригади

16ЛЛП-1944 у 12,30 час.

Ми смо на [Кату1н] Потрку. V:² Јабланов Врх—Вратло. Упутили смо II италијанску³ на ваше лијево крило.⁴ САВО.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноистори-ског института под рег. бр. 3/2, к. 755.

² Пета црногорска пролетерска бригада

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноистори-ског института под рег. бр. 3/2, к. 755.

² О положају и борбама Пете црногорске бригаде види у док. бр. 119.

³ Друга италијанска бригада

⁴ О положају Девете НОУ бригаде види у док. бр. 110.

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАНАЕСТОГ УДАРНОГ КОРПУСА
НОВЈ ОД 16 АВГУСТА 1944 ГОД. ЗА ПОСИЈЕДАЊЕ
ПОЛОЖАЈА НА ПИВСКОЈ ПЛАНИНИ И ЗАТВАРАЊЕ
ПРАВЦА ОД МРАТИЊА, ПИВСКОГ МАНАСТИРА ШЋЕ-
ПАН ПОЉА И УЗЛУПА¹**

Ш Т А Б
ХП КОРПУСА НОВЈ
Бр. сл.
16 август 44 г.

ШТАБОВИМА XVI и XXXVI НОУ ДИВИЗИЈЕ

1. Према извјесним подацима шест њемачких дивизија треба да пређу преко Црне Горе и Санџака из Грчке.² Вјероватно је да се ради о одвлачељу снага на Источни или Западни фронт, а можда и на Јадран. Сигурно је то да Ке евентуални пролазак тих дивизија условити бар дјелимично чишћење терена, одбацивање од комуникација, како би се те снаге што прије пребациле на одређени сектор.

2. На овом сектору не постоје неке јаче снаге Народно-ослободилачке војске и партизанских одреда. Главнина снага налази се према Никшићу и Пљевљима. Овдје се налазе мањи партизански одреди и мјесне страже.

3. Услијед тешког стања унутар нашег Корпуса, изазваног тешким покретима, непрекидним борбама и гладовањем, потребно је да се задржимо на овом сектору како бисмо добили минималан одмор и прехранили људство и коње, да би били способни за даље покрете.³

Да бисмо добили у времену потребно је обезбиједити сектор на коме се налазимо. Ради тога ће Штаб XXXVI дивизије предузети све потребне мјере под пуном одговорношћу да спријечи евентуалан продор непријатеља са сектора Мратнја на нашу територију. Такође предузети потребне мјере да се спријечи евентуални продор од правца Крстац—Пивски Манастир.⁴

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 15—1, к. 589.

² Односи се на 21 и 91 армијски корпус Групе армија „Е“, чије се повлачење очекивало из Грчке и Албаније.

³ Пробој за Србију. Детаљније о пробоју Корпуса види у Војноисториском гласнику бр. 5 и 6, стр. 1—37 и 26—82, издање „Војног дела“ 1953 године.

⁴ На оба правца налазиле су се јединице 7 СС дивизије „Принц Еуген“.

Штаб XVI дивизије предузеће све потребне мјере да се спријечи евентуални продор са сектора Крушево—Шћепан Пол—Узлуп. Једну своју бригаду ће Штаб XVI дивизије поставити на сектор Бабићи—Јеринићи, да одатле служи као општа резерва било према главнини XVI дивизије, било према XXXVI дивизији.

4. Штабови дивизија предузеће хитне мјере сређивања својих јединица. У вези са тим хитно поступити по следећем:

а) Све тешке рањенике, инвалиде и исцрпљене, једном ријечју све оне који су непокретни, тј. који не могу пјешачити, одмах упутити у с. Нпковнћп. Непокретни рањеници треба да се концентришу тамо до 22 часа, како би одмах у зору могли наставити пут за Жабљак, одакле ће се даље евакуисати.⁵ Коњанике ће јединице снабдјети својим коњима, који ће на повратку из Жабљака дотјерати за јединице храну (гшринач и брашно). За носила ће овдашње власт мобилизирати сељаке. Свака дивизија одредиће по једног одговорног друга, од рајвеппка или инвалида, који ће формирати рањенике по четама и спровести их даље. Референти санитета направити спискове са одговарајућим рубрикама за сировод рањеника. Такође са рањеницима упутити и извјестан број болничарки, које ће се повратити из Жабљака.

б) Све противколске пушке и тешке митраљезе штабови дивизија предаће на реверс Команди мјеста у с. Грса или, услјед тога што је то прилично далеко, Општинском одбору, с тиме да то достави Команди мјеста на склањање. Од тешког наоружања задржати тешке бацаче, чији број се такође, према увиду штабова може омањити. Такође предати и све друго неисправно оружје. На тај начин греба растеретити коморе и добити извјестан број коња за резервну храну, муницију и мине. Упоредо са тим треба јнастојати да се преко Команде мјеста или одбора извјестан број исцрпљених коња замијени за сељачке коње. То ће овдје бити тешко, али тај курс треба водити.

в) Одмах у току данашњег дана и ноћи прикупити све људство по јединицама, формирати јединице, поставити потребно командно особље и отпочети нормалан војно-политички рад, држећи одређене положаје. Извршити преглед људства и расподјелу обуће. Расформирати нете батаљоне у свим бригадама и створити бригаде од по четири батаљона са добрим батаљонским руководством.

5. Штаб Корпуса предузима све могуће мјере да би се јединице снабдјеле храном. Потребно је да сви штабови, све компанде јединица, све организације предузму потребне

⁵ Са аеродрома код Негобуђа.

мјере како би се спријечио неправилан однос према овом народу који нас дочекује као своју војску и гдје постоји организирана власт.

6. Услијед тога што на овом сектору не постоји нигдје мост на Тари, а она, изгледа, није газна -- 'вјероватно је да ће наш Корпус, после одмора, кренути преко Жабљака на Левертару да би се пребацио у Санџак. Ово задржати у тајности, а имати у виду ради опште оријентације.⁶

7. Штабови дивизија поднијеће хитне извјештаје о стању на својим секторима и о предузетим мјерама по овом наређењу.⁷

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб Корпуса

Командант
генералмајор
Д.⁸ Лекић

БР. 75

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ШЕШНАЕСТЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВЈ ОД 16 АВГУСТА 1944 ГОД. ЗА ЗАТВАРАЊЕ ПРАВА
ОД УЗЛУПА И ШЕПАН ПОЉА, ДА БИ СЕ БОРЦИМА
ОБЕЗБИЈЕДИО КРАЋИ ОДМОР¹**

ШТАБ
XVI УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Бр. . . . сл.
16 августа 1944 г.

ШТАБУ I, II И IV БРИГАДЕ

2

Ради тога:

а) / *бригада* извршиће одмах покрет за Доње Поље, одакле затворити правац од Узлупа и остале правце који изводе из корита Таре према нама.

⁶ О маневрисању Корпуса на овој просторији и коначном одређивању правца пробоја види у „Војноисториском гласнику“ бр. 6, стр. 51—55 и 67—71, издање „Војног дела“ 1953 године - и у док. бр. 96.

⁷ О предузетим мјерама за извршење овог наређења види у док. бр. 75 и 76.

⁸ Данмло Лекић

¹ Оригинал. глас. на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рет. бр. 11—1, к. 951.

² Редакција је из документа изоставила дио текста који у потпуности понавља податке из првог дијела заповијести Дванаестог ударног корпуса НОВЈ од 16 августа 1944 године. (Види док. бр. 74).

•

б) *IV бригада* одмах ће извршити покрет за Г. Поље, гдје се задржати и одакле затварати правац од Шћепаш Поља, као и правац од Г. Крушева. Са аоб'ом повеети дивизиску оолницу, коју смјестити са једним евојим бата-
ЛЮНОМ у *Копривњачи*.

в) // *бригада* поставиће се у селу *Бабићи* и служиће као дивизиска резерва, било на правцу *IV* и *I* брнгаде, било на сектору *XXXVI* дивизије.

4. Штабови бригада предузеће хитне мјере сређивања својих јединица. У вези са тим хитно поступити по следећем:

а) Све тешке рањенике, инвалиде и исцрпене, једном ријечју све оне који су непокретни, тј. који не могу пјешачити, одмах упутити у с. *Јасиковац*. Непокретни рањеници треба да се концентришу у Јасиковцу до 20 часова, како би одмах могли продужити за Нинковиће, одакле би у зору 17 о. м. могли наставити пут за Жабљак, одакле ће се даље евакуисати. Коњанике ће јединице снабдјети својим коњима, који ће на повратку из Жабљака дотјерати за јединице храну (пиринач и брашно). За носила ће овдашње власти мобилизирати сељаке, али до Јасиковца, односно Нинковића носила морају однијети наше јединице, ради чега одредити гтотребан број људи. Референти санитета направити спискове са одговарајућим рубрикама за спровод рањеника. Такође са рањеницима упутити и извјестан број болничарки, које ће се повратити из Жабљака.

б) Све противколске пушке и тешке митраљезе штабови бригада дотјераће у Јасиковац, гдје ће бити предате овдашњем Општинском НОО, с тим да то достави Команди мјеста на склапање. Од тешког наоружања задржати тешке бацаче и то: по три у бригади, вишак тешких бацача такође дотјерати у Јасиковац. Такође предати и све друго неисправно оружје, пушкомитраљезе који се не могу одмах поправити, као и све резервне пушке. На тај начин треба растеретити коморе и добити извјестан број коња за резервну храну, муницију и мине.

в) Олмах у току данашњег дана и ноћи прикупити све људство по јединицама, формпрати јединице, поставити потребно командно особље и отпочети нормалан војно-политички рад, држећи одређене положаје. Извршити смотру над оружјем, преглед људства, расподјелу обуће.

Расформирати пете батаљоне и четврге четс по батаљонима, те на тај начин створити бригаде од по четири батаљона са добрим батаљонским руководством.

5. Штаб Корпуса и Штаб Дивизије предузимају све могуће мјере да би се јединице снабдјеле храном. По-

требно је да сви штабови, све команде јединица, све организације предузму потребне мјере како би се спријечио» и неправилан однос према овом народу који нас дочекује као своју војску и гдје постоји организирана власт.

6. Штабови бригада одржаваће са Штабом Дивизије радио везу и то:

— IV бригада сваког непарног сата а

— II бригада сваког парног сата.

— I бригада одржаваће редовно радио везу.

Осим тога одржавати што чешћу кзфирску везу.

7. Штаб Дивизије налазиће се данас до 17 ч у Јасиковцу, а потом у селу Бориковац.

8. У току сутрашњег дана одржати конференције са борцима на којима им *одлучно* ставити до знања: да ће сваки прекршај у односу према народу бити сурово кажњен. Позвати борце да се повежу љубављу са црногорским народом, који их радо и братски прима. Те конференције треба да буду кратке и на њима обавезно да присуствују чланови штаба бригаде.

По сваку цијену прекинути са самовласним снабдијевањем. Снабдијевање ће се обављати искључиво преко командних мјеста, и то искључиво преко интендантуре Корпуса. Значи забрањује се свима интендантима дивизија и бригада да прикупљају храну, осим интендантуре Корпуса.

Одмах у пуној мјери активизирати политичку [и] културну дјелатност, како би се ликвидирало што прије данашње стање у јединицама.³ Поклоњити нарочиту пажњу културно-здравственом раду међу народом.

9. За вријеме бављења на овој просторији, а док је год лијепо вријеме, стајивати ван села. Не смије се ноћевати по кућама нити сједјети у селима.

10. Штабови бригада поднијеће хитно извјештај, о стању на својим секторима и о предзетим мјерама по овом наређењу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
потпуковник **З.⁴ Ромац**

Командант
мајор **Каменар⁶**

Начелник
потпуковник **Пер.⁵ Грујић**

³ Тешки услови под којима се Корпус пробијао кроз Источну Босну довели су до физичке исцрплености, што се код дијела бораца одразило и на психичком расположењу. Детаљније о томе види у књизи депеша која се налази у архиви Војноисториског института под рег. бр. 8—10, к. 589.

⁴ Пашко Ромац-Здравкс

⁵ Периша Грујић

⁶ Марко Перичин

П.С. Са сваком групом рањеника, болесника и изнурених доћи ће по један члан штаба бригаде у с. Јасиковац. **Рањеницима** и болесницима, уколико буде могуће, дати нешто да једу.

БР. 76

ЗАПОВИЈЕСТ ШТАБА ТРИДЕСЕТ ШЕСТЕ УДАРИЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ ОД 16 АВГУСТА 1944 ГОД. ЗА ЗАТВАРАЊЕ ПРАВЦА НА ЛИНИЈИ МРАТИЊЕ — ПИВА — БАРНИ ДО * И ПЛУЖИНЕ — КРСТАЦ¹

Ш Т А Б
XXXVI НОУ ДИВИЗИЈЕ
О. бр. 96
16 августа 1944
у 06,45 ч

Штабу III и V бригаде

ЗАПОВЕСТ

(Секција Гацко, раз. 1:100.000)

1. — Јединице III и V бригаде задржаће се на садањој просторпји — Барни До са следећим задацима:

а) **III бригада:** поставиће два своја батаљона у заседу на правцу: Мратиње—Пива—Барни До (загварајући правац којим су се наше јединице испеле из Пиве) са задатком *да по сваку цсну* спречи продор непријатеља поменутих правцем.

У том циљу Штаб III бригаде ће детаљно проучити начин постављања заседе на поменутом правцу, као и места непосредне резерве у близини заседе (од батаљона одређених за заседу). Јединице у заседи снабдети довољним количинама муниције и бомби, а распоред аутоматских оруђа извести тако да један део пушкомитраљеза буде што ниже, а други део са тешким митраљезима распоредити тако да туку пут по целој његовој дужини.

План ватре у заседи треба организовати тако да се аутоматско наоружање максимално искористи у бочним и уздужним врстама ватре.

¹ Оригинал, писан на машини. налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/2, к. 755.

Преконтролисати места постављања аутоматског оружја, контролишући нарочито секторе дејства појединих пушкомизраљаза чија поља дејства треба да се укрштавају.

Аутоматска оруђа укопати.

Бомбашка одељења снабдети довољним количинама бомби, правилно их распоређујући, Омогућавајуки им максимално дејство ручним бомбама.

Патролама контролисати долину р. Пиве, нарочито правац од Мратиња, не дозвол>авајући ма каква изненађења од стране непријатеља.

У заседи се обавезно мора налазити стално по један члан Штаба бригаде, чија је дужност да цепрекидно прати развој ситуације, контролише будност заседе и руководи ев[^]нтуалном одбраном.

б) V бригада: Поставиће свој један батаљон на правац (пут) који са линије: Плужине—Крстац избијд преко Суводола на Барни До са задатком контроле и затварања тога правца по сваку цену.

Батаљон обавезно да истура мања одел[^]ења испред себе у циљу контроле правца на већој дужини и онемогућења изненађења од стране непријатеља, како се то до сада у више махова V бригади десило.

Поменути батаљон снабдети довољном количином муниције.

2. — Јединице XVI дивизије поставиће се са две бригаде на сектор Г.—Д. Поље са задатком заговарања р. Пиве на сектору Шћепан Поље—Крушево и Таре на сектору Шћепан Поље—Узлуп—Ћемска Лука. Једна бригада XVI дивизије налазиће се на сектору с. Бабићи као општа резерва, било XVI див. било јединицама III бригаде на правцу горе помениуте заседе.

У случају потребе члан Штаба III бригаде који ће се налазити у заседи може ту јединицу XVI дивизије из с. Бабића директно користити.

3. — Овде се морамо задржати извесно време у циљу евакуације тешких рањеника, примања материјала и хране и да, бар минимално, одморимо и средимо јединице. У вези тога шабови бригада ће најхитније предузети следеће мере:

— Хитно прикупити све заостале делове (уморне борце, заостале групе бораца, рањенике, заостале делове комо-ра и др.).

— Средиги и преконтролисати јединице које нису на положајима, како би за случај чега јединице биле на окупу и у рукама.

Лично обићи поједине јединице помажући при томе штабовима батаљона при сређивању.

По извршеном прикупљању и сређивању свих јединица обавестити овај Штаб писменим извештајем о стању у јединицама (бројно стање и наоружање) као и број до сада упропаштених или несталих оруђа, стоке и остале ратне опреме.

4. — Одржавати што *тешњу* везу са Штабом дивизије који се налази у с. Барни До (кућа Благоја Митрића).

5. — Напомињемо штабовима бригада да је готребно развити максималну будност и непосредну контролу штабова бригада, не само над радом штабова батаљона, него и над самим борцима и јединицама, тим пре што је могућност даљег Наставка узнемиравања од стране непријатеља (вероватна).

6. — Обзиром да се налазимо на ослобођеној територији Црне Горе, где се огромна већина (парода налази у Народноослободилачкој борби, потребно је успоставити најправилнији однос према народу,...

Штабови бригада ће хитно предузети следеће мере:

а) У току данашњег дана одржати конференције са борцима на којима им **одлучно** ставити до внађа да ће се сваки прекршај у односу прем!а народу **сурово** кажњавати. Позвати борце да се повежу љубављу са црногорским народом, који их радо и братски прим!а. Те конференције треба да буду кратке и на њима обавезно треба да присуствују чланови штаба бригадае.

б) **По сваку цену** прекинути са самовласним снабдевањем. Снабдевање ће се једино искључиво вршити преко команди места и **интендантуре** Корпуса. Значи забрањује се свим интендантурама дивизија и бригада да прикупљају храну осим интендантуре Корпуса.

в) Одмах у пуној мери активизирати политичко-културну делатност како би се ликвидирало што пре данашње стање у јединицама.

7. — У циљу будног и непрекидног праћења даљих покрета непријатеља *одмах* активизирати и употребити обавештајна одељења и то:

III бригада ца правцу Мратиње — долина р. Пиве—Барни До;
! ! , !

V бригада на правц}' који од Плужина |и Крстаца преко Суводола изводи на Барни До.

При употреби ових одељења давати им конкретне задатке о извиђањима одређених праваца или просторија и прикупљању података о непријатељу на што ширем сектору.

8. — Предузете су мере у циљу хитне набавке хране за јединице.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб дивизије
командант, мајор
(М. П.) **Р.~ Јовић**

БР. 77

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВИ
ОД 17 АВГУСТА 1944 ГОД. ЗА ГРУПИСАЊЕ НА НОВЕ
ПРИХВАТНЕ ПОЛОЖАЈЕ: ДУРМИТОР — ЈАВОРЈЕ¹**

Ш Т А Б
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 43
17 августа 1944 год.

ШТАБУ V, VII И IX БРИГАДЕ

Ситуација:

Непријатељ је јаким снагама још прије неколико дана напао наше снаге на сектору Чакор—Беране. Поред тога непријатељ је извршио напад на наше снаге из праваца Пљевља, Пријеполје, Сјеница, Подгорица- и Даниловград. Јачина непријатеља који напада јединице наше дивизије није тачно процијењена, али, према подацима са којим располажемо, може се процијенити да само од правца Чакора и Берана оперише једна комплетна окупаторска дивизија гланинске пјешадије ојачане моторизацијом. Уз окупатора налазе се четници, на свим секторима, и муслиманска милиција на сектору Андријевица—Беране.

Посматрајући овај непријатељски подухват, можемо закључити да му је циљ чишћење наше слободне територије.

² Радосав Јовић

¹ Оригинал, писан на машини. налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/2, к. 755.

Непријатељ је у нападима врло дрзак и не устручава се од сопствених губитака само да би имао успјеха.

Под овако јаким прН*гиском, уз жилаве борбе и уз тешке губитке по непријатеља, наше јединице повукле су се до линије Јаворје—Градиште—Јабланов Врх—Стражница—Корман.

На платоу Пиве налази се XII корпус НОВЈ у пуном саставу. На десној обали Тарс оперише I Протетерска дивизија, у чијем је саставу и VIII Црногорска бригада.

На основу овакве ситуације Штаб II корпуса донио је одлуку да се наше јединице повуку на нове положаје, са којих ће моћи да непријатеља боље задрже, да се мало одморе. У исто вријеме јединицама I Пролетерске дивизије дат је задатак бочног дејства у непријатељски бок и позадину. Приморска оперативна група затвара правац од Никшића.

На сектору XXIX дивизије и Приморске оперативне групе до сада није било никаквих значајнијих промјена.

Нови задатак иаше дивизије јесте да се у току сљедеће ноћи групише на нове прихватне положаје: Дурмитор—Јаворје.

На основу тога

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — V **Пролетерска бригада** настојаће да у току данашњег дана што више задржи непријатеља, подешавајући свој распоред тако да већ у први мрак може да главнино!^ прекида контакт са непријатељем. Још у току данашњег дана све неборачке дјелове бригаде, прикрпвеним правцима, пребацити у област с. Годијељи.

Падом првог мрака главнину бригаде извући на линију Гракала—Стрмац—Доња Слатина—Мљетичак. Задатак: са ове просторије затворити правце непријатељског надирања уз Б\ковицу (оба крака — онај према горњој Буковици и онај према Шавннку). У области Сињајевине оставити мања извиђачка и демоПстративна одјељења која ће прикривено пратити покрете непријатеља и у згодним моментима из засједа нападати непријатељске дјелове у циљу nanoшења му губитака и успоравања надирања. Главнину бригаде, на Одређеним позицијама, одморити и нахранити. Лнјево од вас налазиће се IX Црногорска бригада са својом главнином на Добром Долу. Док се ваши мањи дијелови буду налазили у области Сињајевине, њени ће се налазити у области Језера, око Пошћенског Катунa, и на том правцу са њом одржавајте чврсту везу. Касније, када та веза на том правцу'

буде онембгућена, са IX бригадом Нете се везати на гребену Ивице према Бољу. Десно од вас у области Струг—Малинско налазиће се VII Црногорска бригада, са којом одржавати везу на правцу Шавника.

2. — **VII Црногорска ударна бригада** прикупиће се током следеће ноћи на просторији Јаворје—Лукавица. Са те просторије затвараће правац од Мораче, Роваца и Жупе Никшићке. Бригада ће на овој просторији остати до даљег наређења или док ту буде угрожена. У овом другом случају бригада ће се оријентисати овако: дијелови са Лукавице према Гвозду и Ивању, а група са Јаворја према Крнову и Мокром. Даљи правац обје групе је Брезна. Прикупљање бригаде у области села Брезна извршиће се тек онда када бригада буде². односно ако буде принуђена да ову напусти. (На просторије Јаворје—Струг обратити пажњу на правац из котлине Крња Јела—Боан.

3. — **IX Црногорска ударна бригада** у току данашњег дана све своје неборачке дијелове ггрикривеним правцима упутиће правцем Локвица—Добри До. По паду првог мрака главнина бригаде ће се истим правцем кренути са Доброг Дола. При овоме тежити да се главнина бригаде у току ноћи пребаци на одређену просторију. За одржавање контакта са непријатељем, извиђања његовог правца кретања и нашоњења му губитака оставити мања одјељења, за коју сврху би (најбоље било оставити један батаљон на просторији Пошћенски Катун—Провалија. Под јачим непријатељским надзирањем овај батаљон би се помјерао према Добром Долу са прихватом, тј. остављајући засједе са аутоматским оруђима испод Седла на прилазима Добром Долу. Са просторије Добри До задатак бригаде је затворити правце непријатељског надирања од Језера. За ту сврху на доминантне тачке испред Доброг Дола имати даноноћне осматраче који ће моћи да контролишу и правце од Жабљака.

Десно од вас налазиће се V Пролетерска бригада са којом одржавати везу по директиви датој под тачком 1 овога наређења, уколико се односи на одржавање везе између V и ваше бригаде.

4. — Италијанске бригаде и батаљони 0,3Н-е остаће и даље под командом штабова наших бригада под чијом су сада. Штабови бригаде командоваће са овим јединицама у оперативном смислу као својим.

5. — **Дивизијска оолница и дивизијска интендантура** бациће се током следеће ноћи у Дубравско (засек Доње

На овом мјесту у оригиналу текст је пректгаут.

Поље). Инжињеријски батаљон кретаће се са дивизијском болницом.

6. — Хируршка екипа налазиће се у области села Дужи ил у засеоку Суво Поље.

7. — Штаб дивизије налазиће се данас рд 14 часова на правцу Крња Јела—Баре—Боан—Превиш—Дужи, а сјутра у селу Крњачи.

8. — Ако IX бригада услијед опасности са лавца Жабљака, односно Негобуђа, буде онемогућена да свој покрет за Добри До изврши одређеним правцем, она ће морати да направи заобилазни покрет уз Комарницу на Добри До. У том случају ићи ће на Горњу Буковицу преко Голдијеља и даље уз Комарницу у Добри До. Добро би било да макар мање дијелове лакшег састава упуте преко Пошћенског Катуне за Добри До, гдје би имали временску могућност да прије избију и осигурају прилазе Добром Долу, односно загворе излаз на Седло.

9. — Ако би непријатељ вршио даље испаде до ријеке Пиве, наше снаге би се оријентисале на просторију Пивска Жупа—Голија—Горње Поље.

Али због потребе задржавања непријатеља, а нарочито због XII корпуса, непријатељ ће се морати још упорније задржавати на линији Добри До—Никшић.

10. — IX бригада ће се повезати са једним батаљоном ОЗН-е и пратећим батаљоном на Кучајевци.³

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ)

Политички комесар

потпуковник

Јован Капа

(М. П.)

В. д. команданта

потпуковник

Саво Бурић

Начелник, потпуковник

Нико Јовићевић

³ О извршењу овог задатка види у док. бр. 82, 85, 86, 87, 88, 89, 91, 92, 93, 94, 95, 106, 110 и 119.

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА
НОВЈ ОД 17 АВГУСТА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАНАЕСТОГ
УДАРНОГ КОРПУСА О ОФАНЗИВИ ЊЕМАЧКО-БУГАР-
СКИХ СНАГА НА СЛОБОДНУ ТЕРИТОРИЈУ ПРАВЦЕМ
АНДРИЈЕВИЦА — КОЛАШИН — ЖАБЉАК¹**

Ш Т А Б
II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. сл.
17/УШ 1944 год.
у 12 час.
Мљетичак

ШТАБУ XII УДАРНОГ КОРПУСА Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ

Прије десетак дана јаке њемачко-бугарске снаге потпомогнуте бандама и милицијом отпочеле су офанзиву на нас. Непријатељ је успио послје тешких борби да заузме Беране, Андријевицу и Колашин и синоћ је избио на Сињајевину на линију: Вратло—Ружица—с. Бистрица—Добриловина и данас очекујемо напад ка Негобуђу. Преко Сињавине напада најмање 4.000 до 5.000 Њемаца, добро наоружаних, борбених, и брдске формације. Од Подгорице притисак је мањи. До сада су били одбијени сви испади из Никшића.

Прије почетка офанзиве на нас били смо обавијештени да су у Метохију биле приспјеле двије њемачке дивизије из Грчке, од којих је једна, Прва алииска, чисто њемачка дивизија. Вјероватно да су ове снаге са око 2.000 Бугара у офанзиви на нас. Прије ове офанзиве у Пљевљима је било 600 Њемаца, у Пријепољу 800, а у Ужицу, Пожеги, Вардишту, Ивањници били су углавном сами Бугари.² Непотврђено смо били обавијештени да су примијећени неки њемачки покрети на линији: Калиновик—Фоча—Горажде—Чајнпче. Ово је вјероватно било уперено на нас.

У исто вријеме са нападом од Колашина, Берана и Андријевице непријатељ је почео нападе и са линије: Сје-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 29—5, к. 392.

² О снази непријатеља који се у овој офанзиви борио против јединица Другог ударног корпуса НОВЈ види у „Војноисториском гласнику“ бр. 5, стр. 9, издање „Војног дела“ 1953 године.

•ница—Пријепоље—Јабука—Пљевља. Те нападе до синоћ зауставила је I Пролетерска дивизија, која је синоћ отпочела покрет простором западно од Пљеваља (вјероватно од Металке) са циљем да се пробије на простор Златибор, Голија, Златар, гдје ће маневрисати и ухватити везу са XXXVII дивизијом. Вјерујемо да ће имати јачих борби, а нарочито на Љубишњи преко Теотине и комуникације Чајнице—Пљевља. Њен одлазак на простор сјеверно од Пљеваља требао би да скрене најљућу непријатељу на себе и ослаби притисак са те стране ка Тари. XXXVII дивизија прије петнаестак дана заузела је била Прибој и Рудо, а сада се налази негдје мало источније или сјеверније од тих мјеста, осигуравајући тако лијеви бок Пекове главне групе око Ибра.³

Могло би се претпоставити да је један од разлога напада на нас и аеробазе и ваш долазак.

До прије два дана у Гацку је било 600 четника и 200 Њемаца, у Невесињу такође сличне снаге, док у Билећи поред 1.400 четника стигло је и око 1.000 Њемаца, који су, пошто су неколико пута посљедњих дана били разбијени, понова отпочели са нападом од Билеће ка Плани—Гацку. Са њима борбу води XXIX дивизија. Вјерујемо да ће их разбити.¹

О стању низ Борач, Улог немамо података.

До синоћ наша III дивизија била је на линији: Корман (к. 1896) — Сињајевина планина—Никшићка Жупа (12 км источно од Никшића), а мањи дијелови око Негобуђе. Вјероватно ноћас да ће се морати повући лијевим крилом и центром на линији: Шавник — с. Годијељи—Добри До, ослањајући се лијевим крилом на Дурмитор. На правцу Жабљак — с. Црна Гора не би било цаших снага, али ви би, мислимо, са минималним снагама могли затворити тај правац према вама док сте ту на гребенима лијеве обале потока Сушица. Ову линију покушаћемо упорније бранити, те да би се ви могли такође бар мало ту одморити. Могло би се десити да непријатељ и не испољи јаче активности западно од Жабљака и Шавника. Ако би се то догодило и он иовукао своје главнине, могли би заједно са вама јускоро прећи у контраофанзиву простором јужно од Таре ка Колашину и јужном Санцаку. Ово би било нарочито корисно због поновног овлађивања са Негобуђом и евакуације и наших и ваших рањеника.

³ О Оперативној групи дивизија види у док. бр. 49.

⁴ О разбијању непријатеља на сектору Двадесет девете дивизије види у „Војноисториском гласнику“ бр. 6, стр. 43—46, издање „Војног дела“ 1953 године.

Уколико би непријатељ са оволиким снагама и даље продужио нападе ка ријеци Пиви, ми би се оријентисали привремено на простор: Никшић—Горанско—Голија. У томе случају, ако би вама било немогуће пребацивање сјеверно од Таре, а ако то ваши задаци дозвољавају, вјероватно би вама најлакше било офанзивом проћи простором између Гацка и Зеленшре ка Бјелемићу,⁵ гдје би врло вјероватно имали макар привремени одмор.

Једна бригада⁶ XXIX дивизије је на простору села: Дулићи—Вратковићи и дејствује ка Гацку, упадајући новремено поред Автовца на простор сјеверно од Гацка и Фојнице. Остале снаге ове дивизије су у Херцеговини и њихова слободна територија је углавном између Стоца, Билеће, Невесиња и Гацка.

Шаљемо вам шифру за радио везу са нама. Слушамо вас чим добијемо од вас план везе.

О свему даљем споразумјели би се радио путем.

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар

пуковник

Радоје Дакић

(М. П.)

Б. д. Командант

генералмајор

Радован Вукановић

Начелник штаба

генералмајор

Раде Хамовић

⁵ Озаци код Коњица

⁶ Једанаеста

МНО. ОНРА
1945
1945
1945

морати повући лијевим крилом и центром на линију: Шавник - с. Годи-
јеви - Гобрин По ослањајући се лијевим крилом на Турмитор. На правцу
Таблак - с. Црна Гора не би било наших снага, али би ми мислимо са ми-
нималним снагама могли затворити тај правац према вама док сте ту,
на гребенима лијеве обале потока Сушица. Ову линију покушаћемо упор-
није бранити, те да би се ви могли такође бар мало ту одморити. Мо-
гло би се десити да непријатељ и несподобно јаче активности западно
од Жабљака и Шавника. Ако би се то догодило и он повукао своје глав-
нине могли би заједно са вама ускоро прећи у контрафанзиву простор
јужно од Таре ка Колашину и јужном Санџаку. Било би нарочи-
то корисно због поновног овладавања са Негобуће и евакуације и ка-
ких и ваших ратника.

У колико би непријатељ са оволиким снагама и даље
продужио нападе ка ријеци Ниви, ми би се оријентисали привремено на
простор: Никшић - Горанско - Голија. У томе случају ако би вама било
немогуће пребацивање сјеверно од Таре, а ако то ваши задаци дозвоља-
вају вјероватно би вама најлакше било офанзивом проћи простором из-
међу Гацка и Зеленогоре ка Бјелимићу гдје би било вјероватно имати
макар привремено одмор.

Једна бригада XXIX дивизије је на простору села: Ду-
дићи - Вратковићи и дејствује ка Гацку упадајући повремено поред
Азтовца на простор сјеверно од Гацка и Фојнице. Остале снаге ове
дивизије су у Херцеговини и њихова слободна територија је углавном
између Стоца, Видеће, Невесиња и Гацка.

Шадемо вам цифру за радио везу са нама. Слушамо вас
од 19.00. О свему даћемо споразумјели би се радио путем.

Лично Роберт
од вас...

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ - СЛОБОДА НАРОДУ !

Политички комесар,
пуковник
Радослав

Начелника штаба,
генерал мајор

Командант,
генерал мајор

БР. 98

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБ ДВАНАЕСТОГ КОРПУСА НОВЈ ОД
"7 АВГУСТА 1944 ГОД. ЗА ПРЕБАЦИВАЊЕ НА НОВЕ
ПОЛОЖАЈЕ¹

ШТАБ
XII КОРПУСА НОВЈ
Оп. бр. 16
17 августа 1944

ЗАПОВИЈЕСТ

(Секција Жабљак: 1:100.000)

Ситуација: У току јучерашњег и данашњег дана VI немачка алпска дивизија² у свом напредовању стигла је од Колашина и Мојковца на Сињајевину.

II немачка алпска дивизија креће се од правца Пљеваља. Са њом је водила жестоке борбе у току јучерашњег дана наша I Пролетерска дивизија.⁴

Од правца Никшића и Гацка непријатељ није испољио никакву активност.

Према подацима овог момента добивеним непријатељски предњи дијелови стигли су већ до Жабљака.

Наш задатак: Перспектива остаје иста. Али обзиром на јаче непријатељске снаге вјероватно да ћемо се наслонити на херцеговачке јединице, гдје је углавном оријентација и снага II корпуса. У вези с тим

НАРЕЂУЈЕМО:

1) XVI НОУ дивизија у току још и сутрашњег дана ноставиће се на следећој просторији: са једном бригадом у с. Недајну, која ће контролисати и извиђати са мањим одјељењима правац од Жабљака преко Штулца; са једном бригадом на просторији Војиновића Катуни—Ковачица—Ст. Гладишге, са задатком одржавања тијесне везе са бригадом у Недајну и контроле стазе која води од Жабљака преко

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 16/1, к. 589.

² Односи се на Прву брдску дивизију, с којом су на овом сектору били и четници Павла Ђуришића.

³ Прва пролетерска дивизија водила је борбу са 14 пуком 7 СС дивизије и 2 пуком „Бранденбург“, којима су поматали Бугари и четници.

Дурмитора, и са једном бригадом у с. Војиновићи, која ће контролисати прелаз преко Крстаца и Плужине.

2) XXXVI НОУ дивизија поставиће се на лросторији Д. и Г. Унач, а са извјесним покретним дијеловима у Барни До, који ће контролисати прелаз од Мратиња.

3) Оријентација дивизијама, тј. следећа простОрија, биће и то: XVI НОУ дивизије Пивска! Жупа (Жупски манастир), а XXXVI НОУ дивизије с. Плужине.

4) Штабови дивизија предузеће све мјере да се свака бригада на свом сектору снабдије са довољним количинама' хране преко одбора. Штабови дивизија и штабови бригада биће лично одговорни уколико борци не буду цмали до-вољне количине хране.

Прије покрета борцима треба дати да се добро наједу.

5) Уколико у току «оћашње ноћи дођу пошилке, шта-бови дивизија регулисаће да се исте хитно прнме и упуте у јединице.

7) Штаб XVI дивизије повући ће у току ноћли своје истурене дијелове из Горњег Полџа и обезбјеђења са ријеке Таре и Пиве, а Штаб XXXVI дивизије извући ће своје батаљоме, уколико их има ниже од Барног Дола. Ово из разлога да непријатељ не би примијетио иаше извлачење.

7) Штаб XVI дивизије смјестиће се у с. Трса. код те-лефона, а Штаб XXXVI дивизије у с. Г. Унач, ради брже везе.

8) Штаб Корпуса премјестиће се сутра ујутро у с. Пи-гнће, гдје ће нам ш^табови дивизија редовно слати све извјештаје.

Напомена: У ток^ ноћашње ноћи смјестиће се у околини сви тешки, тј. непокретни рањеници, док ће остали бити враћени у своје јединице.

— Штаб II корпуса предузео је мјере да нам се доставе извјесне количине намирница и стоке. Поред осталог 10.000 кгр мяса, 300 литара уља, 700 кгр риже и пасуља и око 23 товара жита. Ове намирнице чим се добију подијелиће се јединицама.

— Штабови дивизија предузеће све мјере да ниједан борац не смије изостати из једиинце, нити лутатп од једне до друге јединице.

— Штаб XVI НОУ дивизије све рањенике и болеснике који не буду склоњени у базе, упутиће ^са бригадом која јиде за с. Војиновиће, одакле ће XXXVI дивизнја одмах своје узети и расподијелити по јединицама или V див. болницу.

— Штаб XVI дивизије бригаду у Недајно рдмах ће упу-тити, тако да буде иа мјесту најкасније до 12 часова ујутро.

— Све јединице, од десетине па до дивизије, чврсто лржати у рукама како би биле спремне за покрет у сваком моменту. На обезбјеђења и извиђачка одјељења слати борце физички јаче и који ће по путевима И селима изостајати. Са сваком групом или одјељењем упућивати по једног или два добра и свјесна руководиоца.⁴

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб Корпуса

(М. П.)

Начелник
п.пуковник
М.® Ђукић

П.С. Коморе за пријем пошиљке најхитније упутити.

БР. 80

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ШЕСНАЕСТЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВЈ ОД 17 АВГУСТА 1944 ГОД. ЗА ПОКРЕТ НА НОВЕ
ПОЛОЖАЈЕ¹**

Ш Т А Б
ХВИ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Бр. сл.
17 августа 1944 у 22.30 ч.

ЗАПОВЕСТ

Д) (Секција: Жабљак, размер 1:100.000)

Наш задатак: Избећи главне ударце непријатеља, на-
слањајући се на јединице Т1 корпуса и на херцеговачки терен.
У вези са тим

НАРЕЂУЈЕМО:

1) / *бригада* у току ноћи извући ће своје делове, исту-
рене на обезбјеђењу према Узлупу, и рано у зору са бри-

⁴ О предузетим мјерама за извршење наређења види у док.
бр 80 и 81.

⁵ Милета Ђукић, погинуо 1944 године.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноистори-
ског института под рег. бр. 12—1, к. 951.

² Редакција је из докумената изоставила дио текста који у
потпуности понавља податке из првог дијела заповијести Дванаестог
ударног корпуса НОВЈ од 17 августа 1944 године (види док. бр. 79).

гадом извршити иокрет преко Никовића за Недајно. На простору око Недајна задржати се и одатле контролпсати пут који води од Жабљака преко Штулца и Сушице ка Недајну.

2)7/ *бригда* прикупиће своје истурене делове и ујутру у 5^ч кренути са бригадом правцем: Шарићи—Кнежевићи—Војиновићи. На простору Војиновића задржати се са бригадом и (Одатле спустити извесне делове према мосту код Крстаца. Задатак је бригаде да обезбеђује мост на Крстацу и контролише долину Пиве.

3) *IV бригада* прикупиће до зоре своје истурене делове са обезбеђења и у 5 ч кренути са бригадом правцем: Јасиковац—Кнежевићи—Трса—Војиновића Кат.—Ковачица. На простору Ковачица—Ст. Гладиште—Војиновића Катун задржати се са бригадом.

IV бригада ће повести са собом дивизиску болницу.

4) Штаб Дивизије налазиће се у Трси, где слати све извештаје, одржавајући поред тога сталну уповорену радњу везу.

5) Услед офанзиве на Црну Гору рањеници и болесници нису се могли евакуисати за Италију. Тешки рањеници ће се базирати по селима, док ће се сви остали вратити у своје јединице.

I бригада примиће своје рањенике и болеснике ујутру по пролазу кроз Никовиће, док ће сви остали са једним батаљоном II бригаде бити спроведени рано ујутру за Војиновиће, где ће се извршити расподела по бригадама.

6) Штабови бригада у сагласности са одборима реквирираће изванредан број стоке, водећи притом рачуна да се не прекораче границе у односу према народу, који је и до сада добровољно давао. Вечерас је око 10 авиона бацило хране за наше јединице, тако да за сада неће бити глади. Осим тога Штаб II корпуса наредио је да нам се достави из његових магацина 10.000 кг mesa, 30 лит. уља, 700 кг риже и пасуља и око 20 товара жита. Ово саопштити и борцима.

7) Одмах по пријему заповести штабови бригада упутиће хитно све своје товарне коње ради пријема хране. Најпотребнији број коња задржати да би бригада могла извршити покрет. За храну доћи у с. Јеремине.

8) Штабови бригада ће предузети све мере да у току сутрашњег покрета не изостане ниједан борац, а на новој просторци људство ће бити у довољној количини храњено. За сваког заосталог борца одговараће лично штабови бригада. Такође не дозволити да борци лутају из колоне.

9) Штабови бригада по доласку на нову просторију обићи ће све своје јединице, прегледати људство и уцутити људство осталих јединица (из других бригада и XXXVI дивизије) у њихов састав. Такође по један члан штаба бригаде поћи ће до XXXVI дивизије и прикупити људство, уколико га буде, из своје бригаде и вратити у јединицу.

10) Јединице XXXVI дивизије налазиће се у току сутрашњег дана на просторији Д. и Г. Унач, са извесним деловима на Барном Долу ради затварања правца од Мратиња.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар	Начелник	Командант
п.пуковник	п.пуковник	мајор
отсутан	Пер.³ Грујић	Камењар⁴

П.С. Штаб IV бригаде саопштиће управи див. болнице да упутити што више коња рано ујутро у с. Јеремиће за храну.

³ Периша Грујић

⁴ Марко Перичин

БР. 98

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРИДЕСЕТ ШЕСТЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ ОД 18 АВГУСТА 1944 ГОД. ЗА ПОКРЕТ НА НОВЕ ПОЛОЖАЈЕ СА НАСЛОНОМ НА ХЕРЦЕГОВАЧКЕ ЈЕДИНИЦЕ¹

ШТАБ
XXXVI НОУ ДИВИЗИЈЕ
О. бр. 97
18 август 1944.
у 4.15 ч.

Штабу III и V бригаде

ЗАПОВЕСТ

Секција Жабљак. раз. 1:100.000

о

*

У вези с овим

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — III бригада: Одмах по пријему овог наређења извршиће покрет са досадашње просторије на просторију: с. Г. Унач. где ће се сместити. Ради контроле прелаза код Мратиња оставиће тамо један свој баталон без коморе, како је то већ наређено посебним наређењем раније достављеним.

Покрет на нову просторију извршити прикривено, да не би непријатељ са Вучева осмотрио наше! извлачење. Ово је врло важно.

Баталону који контролише правац од Мрагиња оставити довољну количину хране.

Задатак: Одржавати тесну везу са јединицама XVI див. у с. Војиновићу, као и са Штабом XVI див. у с. Трса и непрекидно се обавештавати о ситуацији, о чему најхитније извештавати овај Штаб. Везу одржавати такође и са јединицама наше V бригаде на просторији с. Д. Унач.

2. — V бригада: Одмах по пријему овог наређења извршиће покрет са досадашње просторије на просторију: с. Д. Унач, где ће се сместити.

¹ Оригинал, гласан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 25—1, к. 1240.

² Редакција је из документа изоставила дио текста који у потпуности понавља податке из првог дијела заговјести Дванаестог ударног корпуса НОВЈ од 17 августа 1944 године (види док. бр. 79).

Задатак: Контролисати правац од Плужине. Одржавати тесну везу са јединицама наше III бригаде, као и са јединицама XVI див. у с. Војиновићи, цнтересујући се непрекидно о ситуацији. Све промене ситуације најхитније достављати овом Штабу.

Дивизиска болница извршиће покрет са V бригадом и она остаје до даљег у свему на бризи Штабу Пете бригаде.

Покрет на нову просторију извршити прикривено, да исти не буде осматрен од стране непријатеља који се налази на Вучеву. Врло је важно да непријатељ не осмотри наше извлачење.

3. — Штаб дивизије биће у с. Г. Уиач. Штаб XVI див. (налазиће се у с. Трса, а Штаб Корпуса у с. Пишче)

Напомене:

1. — XVI див. у току ноћи и данашњег дана поставиће се на следећој просторији: са једном бригадом у с. Недајно ради контроле и извиђања правца од Жабљака преко Штулца. Са једно* бригадом на просторији Војиновићи—Катулини—Ковачица—Ст. Гладиште ради контроле стазе која од Жабљака води преко Дурмитора, а са једном бригадом у с. Војиновићи, која ће контролисати прелаз преко Крстаца и Плужине.

2. — Оријентација: За нашу дивизију биће просторија: Плужине, а за XVI див. Пивска Жупа (Жупски хла-настир).

3. — Исхрана: Штабови бригада предузеће све мере да се бригаде на својем сектору снабдеју довољним количинама хране преко одбора. Штабови бригада биће лично одговорни уколико борци не буду имали довољну количину хране.

Штаб II корпуса предузео је мере да нам се доставе извесне количине намирница и стоке: око 10.000 кгр меса, 300 лит. уља, 700 кгр риже и пасуља и око 23 товара жита. Чим се ове намирнице добију поделиће се јединицама.

4. — Штабови бригада предузеће све мере да ниједан борац не изостане од јединице, нити да лута од једне до друге јединице.

5. — Предузете су мере да се у току ноћашње ноћи сместе по околиим селма сви тешки и непокретни рањеници, док ће остали бити враћени у своје јединице. Ове рањенике који се враћају повешће са собом бригада XVI дивизије која ће се сместити у с. Војиновићи. Из овог села ови рањеници биће прихваћени од стране Штаба дивизије и распоређени по јединицама, односно [у] див. болницу.

6. — Све јединице, од десетине па до бригаде, чврсто држати у рукама како би биле спремне за покрет у сваком

моменту. На обезбеђења и у извиђачка одељења слати борце физички јаче, који неће изостајати по путевима и селима. Са сваком групом или одељењем упућивати по једног или два добра и свесна руководиоца.

7. — Јединице треба да изврше покрет, не чекајући коморе које су ноћас Упућене за пријем авионских пошиљки. Ове коморе, пошто стигну на садашњу просторију, упутиће се за јединицама бригом начелника дивизиске интендантуре.

8. — Правац покрета ка новој просторији са садашње просторије је следећи: Под Водом—Бешиће—Тисови До—Кракала. Од Кракале преко Јаворка за Г. Унач и од Кракале иреко Набрежака за Д. Унач. (Правац се даје из разлога што бригаде не располажу секцијом.)

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

И
Политкомесар (М. П.) Командант-мајор
потпуковник **Р.¹ Јовић**
отсутан
Начелник, мајор
Ребула³

³ Ото Ребула

⁴ Радосав Јовић

БР. 82

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕР-
СКЕ БРМГАДЕ ОД 18 АВГУСТА 1944 ГОД. ЗА ЗАТВАРАЊЕ
ПРАВЦА ОД ЛИПОВА И ШТИТАРИЦЕ ПРЕКО СИЊАЈЕ-
ВИНЕ У ПРАВЦУ ШАВНИКА¹**

Ш Т А Б
V ЦРНОГОРСKE У. БРИГАДЕ
III У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
О. бр. сл.
18-УП1-1944 год. у 14.45 час.
— П о л ж а ј —

ШТАБУ.....БАТАЉОНА
Секција Никшић—Жабљак—Колашин

2

У вези задатка наше бригаде

НАРЕЂУЈЕМО:

1 батаљон смјестиће се на просторију Доња Слатина—Ковачево Брдо, са задатком¹ да на овим положајима служи као прихват 2 и 3 батаљона, који се налазе на линији Бабин Врх—Мраморје. Са ове просторије упућивати извиђачке патроле правцем Тушиња—Баре ради контроле правца од Вратла преко Крње Јеле. Одржавати везу са 3 батаљоном, а по могућству и са дијеловима VII бригаде који се налазе на косама Јаворје—Семољ, изнад Тушинског Потока. Лијево одржавати везу са 2 и 4 батаљоном.

2 батаљон поставиће се на линији Расова—Бабин Врх, с тим што ће истурити једну своју чету у правцу Пећарца, која би имала више извиђачки карактер, а у исто вријеме да дејствујући успорава непријатељско надирање и наноси му губитке. На линији Расова—Бабин Врх — к. 1934 — дати непријатељу што јачи отпор, али водити рачуна о свом лиjevом крилу, пратећи будно развој ситуације на сектору IX бригаде, која се са главнином налази на просторији Мрђеновац—Провалија, док је један батаљон упутила правцем Осуђеник—Стражница—Корман, са задатком успоравања непријатељског надирања. На овом правцу одржавати чврсту везу са њима. Десно одржавати везу са 3 батаљоном. У случају јачег непријатељског притиска батаљон Ке се по-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторијског института под рег. бр. 8/2, к. 758.

- Редакција је из документа изоставила дио текста који у потпуности понавља податке из првог дијела заповијести Треће ударне дивизије НОВЈ од 17 августа 1944 године (види док. бр. 77).

влачилиги 'Општим правцем Бабин Врх—Дубраве—Стрмац, гдје Ке ухватити везу са 4 баталзОном лијево, а десно са 1 батаљо!ном.

3 батаљон ће се иоставити на линији Сњижежнлца—Мраморје, с тим што ће истурити једну своју чету у правцу Оарца, са истим задатком као и чета 2 батаљона. Извиђати и у правцу Крње Јеле. Лијево одржавати везу са 2 батаљоном'. У случају јачег непријатељског притиска батаљОн ће се повући општим правцем Мраморје—Сњижежница—Тушиња—Горња Слатина—Мљетичак, гдје ће ухватити везу Лијево са 1 батаљоном', а десно на просторији Малинско—Сгруг са VII бригадом.

4 батаљон поставиће се на просторији Боровац—Доња Буковица, са задттком нрихвата 2 батаљона. Одржавати везу лијево са IX бригадом (на просторији Мрђеиовац—Провалија, као и са њеним дијеловима у правцу Осуђеник—Стражница. Десно одржавати везу за прво вријеме са 1 батаљоном, а после евентуалног цовлачења 2 батаљона ла одређене му положаје одржавати са њиме везу. Лијево се чврсто везати са IX бригадом, па за случај да се IX бригада рокира лијево прем"а Добром Долу, он ће рокирати своје дијелове на ноложај Гракала, тј. прем"а потреби.

Нови прихватни положај наше Дивизије јесте Јаворје—Дурмитор, а ако би цепријатељ вршио даље притисак до ријеке Пиве, лнаше снаге би се оријентисале на просторију Пивска Жупа—Голија—Горње Поље.

Скреће се пажња да морамО користити све прихватне положаје како би непријатеља што дуже задржали и нанијели му губитке. Према томе старати се да се даде јака одбрана, како на линији Расова—Бабин Врх—Мраморје, тако и на линији Гракала—Мљетичак, па ирема томе организовати положаје за одбрану. Држати батаљон што је могуће више на окупу повезаНо, како између чета, тако и батаљона, како не би доживјели изненађење или била нека јединица отсјечена. Крилни батаљони са сусједним јединицама наше Дивизије.³

Штаб бригаде Налазиће се у селу Горња Слатина.

Болница, интендаитура, чета пратећих оруђа налазиће се у селу Горње Годијеље.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

**Пол. комесар
мајор**

**Командант
п.ттуковник
В. П.⁴**

О положају Пете цриогорске гпролетерске бригаде види у цок. бр. 119.

⁴ Вујадин Поиовић

БР. 98

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА
НОВЈ ОД 19 АВГУСТА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАНАЕСТОГ
УДАРНОГ КОРПУСА О НАСТУПАЊУ НЕПРИЈАТЕЉА ОД
КОЛАШИНА ПРЕМА СИЊАЈЕВИНИ И ОД ПЉЕВАЉА
ПРЕМА ЛЕВЕРТАРИ¹**

Ш Т А Б
II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. сл.

19 августа 1944 год.
у с. Дужи, чае.

ШТАБУ XII УДАРНОГ КОРПУСА Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ

Данас смо вам послали шифровану депешу телефоном, нијесмо сигурни да ћете је разумјети због слабог преноса, па вам¹ јављамо и овим' путем.

До сада осмотрено око 4.000 Њемаца на простору Си-Нјајевина—Колашин—Мојковац, борбе се воде на линији: Семол—Бабин Врх—Корман, непријатељ има мањих успеха и ноћас ће вјероватно главнине III У. дивизије и дијелова дивизије „Гарибалди“ да се пребаце на линију: Добри До—с. Годијељи, са мањим дијеловима на Штулац (на правцу од Негобуђе ка вама), а свакако ће остати и мањи дијелови источно од комуникације Жабљак—Шавник. Синоћ су јаче колоне Бугара и Њемаца избиле на простор Левертара—Ђурђевића Тара од Пјеваља, а покушали су и да пређу Тару. Једна мања колона је примијећена на источној обали Таре према Тепцима.²

Послије тешких губитака, изнурености а вјероватно и других разлога жестиа непријатељске офанзивности се знатно смањила посљедњих дана.

Наша је намјера да пребацимо све рањенике у Италију, дотле задржавајући по сваку цијену непријатеља на линији: Добри До—Никшић, а тада да се главнинама снага забацимо непријатељу за леђа, у коме случају би ви тада били изложени напад од непријатеља који је сада пред нама.

В. Ш. нам наређује да вам прихватимо рањенике, а примићемо и рањенике VI дивизије. Укупно биће са нашим

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 30—5, к. 392.

² О борбама на овом сектору види у „Војноисториском гласнику“ бр. 6, стр. 55—56, издање „Војног дела“ 1953 године.

око 800, што је за нас велики баласт, а ако се не би транспортовали на вријеме, није сигурно да би их могли сачувати, јер су јаке њемачке снаге пред нама. Сем тога толики рањеници стварају нас непокретним, не маневарским, и све операције вежемо нужно за њих, што нас опет кошта жртава. Ово вам напомињемо да би били тачни у погледу времена и мјеста предаје рањеника.

Ми смо у току израде аеродрома за дневну употребу на Брезни, исти ће бити оспособљени 21 о. мј. до подне, а од В. Ш. смо тражили да се истог дана и ослије подне спусте авиони и све понесу уз заштиту ловаца. Надам се свакако да ће авиони доћи.³

Ваши рањеници треба да буду до зоре 21 о. мј. најдаље у селу Сељани и Рудинице, гдје ће их примити наш командант евакуације и одмах даље транспортовати на базу. Ако не budete могли мобилисати довољно људства за ношење рањеника, нужно је да по потреби употребите и бригаду, јер ако рањеници не стигну до зоре 21 о. мј. у Поменута села, окасниће са транспортом, пошто Немци од Никшића могу брзо угрозити и базу у Брезни.

Наше је мишљење да би ви чим се ослободите рањеника требали кретати према вашим задацима.⁴ Према садашњим поделикама изгледа нам да би вам се најгодније било пробити за Ђоко.⁵ Уколико не би постојале баш никакве могућности да кренете за Ђоком, а ако се то слаже са вашим задацима, обзиром на садашњу ситуацију могли би се изгледа са мањим борбама пребацити простором између Никшића и Шавника ка (Матешеву, па одатле би могли преко Колашина или иешто јужније ка Рожају (поред Берана) и даље ка Пеку,⁶ или простором Источно од Сјенице ка Жарку⁷ и Васи.⁸ Са простора Берана можда би могли кренути и право сјеверу, поред Мојковца и Пријепоља. Уколико би се ви одлучили на овај покрет поред Никшића, потребно је да од вас одмах неко дође за везу у наш Штаб, да нам пошаљете плач везе, те да би одмах отпочели Покрете док вас још Немци не нападну.⁹

В. Ш. час је извијестио да Немци читају* ваше депеше. Стога он вам је упутио нове шифре за везу са њим. Какси

³ Види док. бр. 93.

⁴ Пробој за Србију

⁵ Ђоко Јовастић, тада командант Шесте пролетерске дивизије, која се такође пробијала за Србију.

⁶ Пеко Дапчевић, тада командант Окретних лупе дивизија које су се пробиле за Србију. — Види док. бр. 8.

⁷ Жарко Видовић, тада командант 37 ударне дивизије НОВЈ

⁸ Васо Јовановић, тада командант Дрве пролетерске дивизије

⁹ О правцу -покрета види у док. бр. 96.

те шифре још није биле стигле, то смо вам ио наређењу В. Ш. уиутили шифре које су иначе требале да служе за везу између В. Ш. и наше XXIX дивизије. Јуче су стигле код нас ваше шифре за везу са В. Ш., али смо их ми задржали и упутићемо их нашој XXIX дивизији. Ово ради знања. О овоме је извјештен В. Ш.

Упућујемо помоћника шефа нашег II одељења друга Воју Зечсвића ради евентуалних договора са вама. Он вам доноси и нека наређења шифрантског одељења В. Ш. и приватну пошту.

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
начелник Штаба, генералмајор
Раде Хамовић

БР. 84

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРВЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВЈ ОД 19 АВГУСТА 1944 ГОД. ЗА ПОКРЕТ НА НОВЕ
ПОЛОЖАЈЕ У ПРАВЦУ ЗЛАТИБОРА¹**

Ш Т А Б
I ПРОЛЕТЕРСКЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. бр. 479
19 августа 1944
у 19,30 ч

I ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
III ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
ШТАБОВИМА: XIII ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
VIII САНЦАЧКЕ БРИГАДЕ²
НОВОФОРМИРАНЕ САНЦАЧКЕ БРИГАДЕ •

За продужење маневра у већ раније предвиђеном правцу⁴
све јединице наше групе отпочеће сутра са даљим покретом.
У том циљу

НАРЕЂУЈЕМО:

1.— I Пролетерска бригада креиуће са садање просторије сутра 20 о. м. у 6 часова изјутра и поставиће се на просторију с. Голеша од ријеке Сутјеске до на Побијеник планину са задатком затварања праваца од Пјеваља низ Сутјеску и од Бабине ка Побијенику.

2.— III Пролетерска бригада кренуће сутра у 8 часова изјутра на просторију с. Касидол — па источно на гребен од Побијеника до закључно са Бич Планином (к. 1386), оријентишући се ка Лиму (Прибојски сектор).

Са овом бригадом биће и дивизијска артиљерија.

3.— XIII Пролетерска бригада кренуће сутра у 6 часова изјутра низ ријеку Поблачницу и поставиће се на сектор Леђуречје—Саставци—Слатина—Даљевина, затварајући правце од Рудог, Устибара и Увца. Своја крила на-

¹ Оригинал, ттисам на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рет. бр. 53^1—1, к. 712.

² Односи се на Осму црногорску НОУ бригаду.

³ Пета санџачка бригада

⁴ Правац Златибор—Златар—Голија^А ради продора за Орбију. О свом продору види у „Војноисториском гласнику“ бр. 5, стр. 30—33 и бр. 6, стр. 33—40, 47—50, 59—64, издање „Војног дела“ 1953 године.

слањати: десно на Бич Планину, а лијево на Соколину и Мецелево Брдо (к. 1139).

Са овом бригадом ићи ће и Дивизијска болница, к'ојој ће Штаб XIII Пролетбригаде издати наређење за покрет и мјесто смјештаја, обезбјеђујући је притом.

у састав ове бригаде биће Топовско одјељење 65 мм.

4. — **VIII Црногорска бригада** кренуће сутра у 7 часова изјутра из ријеку Поблачницу и поставиће се као резерва на простору с. Пожегрмац. Са овом бригадом кретаће се болница XXXVII дивизије.

5. — **Новоформирана Санџачка бригада** кренуће сутра у 7 часова изјутра позади VIII Црногорске бригаде и смјестиће се на простору с. Замрштен—с. Жирча.

6. — По неким обавјештењима у Прибоју и Рудом налазе се делови XXXVII дивизије, мо то није сигурно, по другим обавјештењима у тим мјестима налазе се неке четничке јединице. Све јединице најхитније ће провјерити стање на овом сектору Лима и о Томе нас радио-везом или куририма одмах извјештавати. Од овога зависи даља оријентација у нашем следећем задатку, који ће отпочети сутра увече или рано изјутра 21 о. м.

7. — Повезати се и одржавати везе са сусједним јединицама. Са овим Штабом обавезно одржавати све радио-везе, јер ће се вјероватно том везом дати следеће наређење.

8. — Овај Штаб биће сутра у с. Саставци или у с. Касидол.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полигкомесар
пуковник
В.⁵ Шћекић

Начелник
пуковник
Мома Ђурић

Командант
пуковник
Васо Јовановић

(М. П.)

⁵ Владо Шћекић

БР. 85

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСКЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ
БРИГАДЕ ОД 19 АВГУСТА 1944 ГОД. ЗА НАПАД НА НЕ-
ПРИЈАТЕЉА НА ПОЛОЖАЈУ РАСОВАШ, БАБИН ВРХ,
СНИЈЕЖНИЦА И МРАМОРЈЕ УЗ САДЕЈСТВО СА ДИЈЕ-
ЛОВИМА СЕДМЕ ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ¹**

О. сл.
19-УШ-44 у 20

ШТАБУ.....БАТАЉОНА

Због неопходне потребе да се непријатељ на Сиваје-
вини што више задржи, да се успори његово надирање,
омогућавајући на тај начин евакуацију великог броја ра-
њеника наше дивизије и XII корпуса, Штаб дивизије наредио
је да се у току ноћашње ноћи изврши напад на непријатеља,
са тежњом да се исти одбаци са линије положаја Расоваш—
Бабин Врх—Снијежница—Мраморје. У случају овлађивања
овим положајима продужили би гоњење даље. Углавном,
напад на непријатеља извршиће наша бригада и дијелови
VII бригаде, док ће се IX бригада поставити према непри-
јатељу који се појавио према Негобуђи и Ђурђевића Тари.

У вези овог

НАРЕЂУЈЕМО:

4 батаљон обзиром да је повукао главнину на просто-
рију Гракала—Гусаревци, неће моћи комплетан учествовати,
јер не би стигао на вријеме, према томе он ће у садејству
са 2 батаљоном напасти положаје Расоваш и Бабин Врх, с
тим што ће чета 4 батаљона нападати Расоваш, помажући
је у томе 2 батаљон, о чему ће се доповорити штабови ба-
таљона, односно нека Штаб 2 батаљона ову чету из Бо-
ровца узме под своју команду.

2 батаљон ће напасти непријатеља заједно са четом 4
батаљона на положајима Бабин Врх—Расоваш, одржавајући
лијево везу са батаљоном VIII бригаде, који ће бити на
Осуђенику, но то може бити тек сутра после овла-
ђивања овим положајима. Десно Одржавати везу са четом 1
батаљона.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноистори-
ског института под рег. бр. 92, к. 758.

1 батаљон ће са једном четом која ће узети и лаке бацаче напасти непријатеља на Снјежници, одржавајући лијево везу са 2 батаљоном, а десно са 3 батаљоном.

3 батаљон • ће напасти непријатеља на Мраморју и у правцу Црвене Греде, одржавајући везу лијево са 1 батаљоном, а десно контролишући иравац према Крњој Јели.

Уколико батаљони овладају овим положајима, продужиће гоњење сваки у свом правцу, јнаиме, 2 батаљон са четом 4 батаљона, у правцу Сиљева Брда и Пећарца. Чета 1 батаљона—Врањска Глава—Главе—Старац; 3 батаљон правцем Мраморје, к. 1880,² тежећи да ухвати везу са батаљонима VII бригаде који ће напасти непријатеља на правцу Кулина—Вратло. Штабови батаљона тежиће да непријатеља одбаце са ове линије, због ситуације коју смо малоприје (навели. Имати на уму да се непријатељ уопште не нада нашом нападу, па то треба свестрано искористити. Међусобну везу одржавати врло тијесно, а садејство међу батаљонима да буде потпуно заступљено. Чета 1 батаљона одмах ће се повезати са Штабом 3 батаљона, под чијом ће командом бити.

За случај да овај напад не успије штабови батаљона ће се благовремено извући на линију која им је била предвиђена општом заповијешћу, остављајући извјестан број засједа према непријатељу, сваки на свом правцу. Линију положај Доња Буковица—Стрмац—Слатина—Зуква—к. 1298 темељито организовати за одбрану и не дозволити непријатељу, и то цијену великих жртава, да пређе ову линију. Аутоматска оруђа распоредити како могу најефикасније дејствовати у свим правцима, спуштајући их дубоко према кориту ријеке Буковице.

Лзудство тако распоредити како ће цајмање трпјети артиљериску ватру. Направити заклоне и маскирати.

У ноћашњој акцији употребити своје лаке бацаче, а ватру аутоматских оруђа потпуно искористити. Бити у нападу енергичан. Настојати да се зароби неки непријатељски војник, јер би нам то донијело драгоцјене податке.

Напад ће почети тачно у 1 сат послје цола ноћи, 20 о. мј., без закашњења, па ће штабови батаљона предузети све мјере да се благовремено изађе на полазне положаје.

Борбени знаци: за ноћас и сјутра биће: **Зиливоје—Максим.**

Знак за овлађивањем Бабиним Врхом и Мраморјем биће: једна црвена и једна зелена ракетла, коју ће дати штабови батаљона, односно команде чета.

² Вјероватно кота 1852.

Штаб бригаде кретаће се правцем Доња Слатина—Тимар—Омари—Бабин Врх.

У случају да штабови батаљона не мају сигналне пиштоље, онај који има нека га употреби, онај који нема нека даде знак са пет црвених метака опаљених увис.³

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За лкхлштичког комесара,
Вуко Тмушић

Командант, п. пуковник
В. П.⁴

БР. 86

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ ОД 20 АВГУСТА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА О ИЗБИЈАЊУ ЈАЧИХ СНАГА НЕПРИЈАТЕЉА НА ЈАВОРЈЕ И ТЦМАРСКО ПОЉЕ¹

II корпусу

Бр. 2

• Гр. 66

20-VIII

Непријатељ јачим снагама избио на Јаворје од Крње Јеле и од Мораче. На сектору V² избијају на Тимарско Поље. Нужна нам је јача помоћ преко Штулца. ^АВО.³

³ О извршешу задатка и борбама Пете црногорске пролетерске бригаде види у док. бр. 119.

⁴ Вујадин Поповић^

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторијског института под рег. бр. 3/2, к. 755.

² Пета црногорска пролетерска бригада

³ Саво Бурић

БР. 84

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДМЕ ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИ-
ГАДЕ ОД 20 АВГУСТА 1944 ГОД. СВОЈИМ БАТАЉОНИМА
ЗА ПОСИЈЕДАЊЕ ПОЛОЖАЈА — КРНОВСКА ГЛАВИЦА,
МЛЕЧНО БРДО, КРНОВСКО ПОЉЕ И ЈАБЛАН БРДО⁵**

Ш Т А Б

VII ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ

Оп. бр. 51

20 августа 1944 год. у час.

Положај

ШТАБУ.....БАТАЉОНА

Положај

Први батаљон нека одмах посједне Крновску Главицу и спријечи свако надирање непријатеља ка цести.

Други батаљон нека чврсто држи положаје Млечно Брдо и спријечи свако даље надирање непријатеља.

Трећи батаљон нека се пребаци на лијево крило нашег 2 батаљона и нека посједне положаје Крново Поље.

Четврти батаљон нека оријентише свој батаљон према: Крушевице—Јаблан Брдо.

Други батаљон ОЗН-е нека се рокира на садашње положаје 3 батаљона.

Сви батаљони добиће заповијест вечерас за даљи рад.²

Непријатељ се не смије пустити ни стопе напријед.*

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб

командант, п.пуковник

Нико Стругар

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архизи Војноисторнског института под рег. бр. 40/1, к. 759.

² Редакција не располаже овом заповијешћу.

³ Сви батаљони су посјели одређене положаје у току ноћи 21 августа, пробијајући се кроз борбу, осим 4 батаљона, који се повлачио у цравцу Бијеле и Острвице, а затим по наређењу нкчелника Штаба бригаде према Мокром. Због овог повлачења батаљон није стигао да учествује у борби на Ђеранића Гори, што је свакако омело Бригаду да постигне још већи успјех, јер су се разбијени четници пробили на лијевом крилу. О овој борби види у док. бр. 106.

БР. 98

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИ-
ГАДЕ ОД 20 АВГУСТА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕГ БАТА-
ЉОНА И ДРУГОМ БАТАЉОНУ ОЗНЕ ЗА ПОСИЈЕДАЊЕ
ПОЛОЖАЈА РАЦКОВИХ ГРЕДА И БОРОВНИКА¹**

Ш Т А Б
VII ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
Оп. бр. 52
20 августа 1944 год. у час.
Положај

1

ШТАБУ 3 БАТАЉ. VII БРИГАДЕ И 2 БАТАЉ. ОЗН-е

Положај

Положаји које држе сада наше јединице морају се држати до даљег наређења.

У вези овога предузмите сљедеће:

Трећи батаљон VII бригаде нека посједне најистакнутији дио Рацкових Грета, камењаре испод Влашког Брда, ослањајући се својим крилом на Мечно Брдо, које држати заједнички са 2 батаљоном наше бригаде. Десно се везати за 2 батаљон ОЗН-е на просторији Боровника.

Други батаљон ОЗН-е посјешће Боровник, Олечке Стране, к. 1431,² к. 1393 (Коњско) везујући се десно за јединице VI Цр. удар. бригаде, а лијево за наш 3 батаљон са којим бити у сталној непрекидној вези.

Спровести штедњу муниције код свих бораца јер се испоставило да наше јединице сувише троше муниције.

Ноћу испред својих положаја у јаругама и удубљењима спуштати засједе које ће благовремено отјерати сваки непријатељски покушај.

Лијево од нашег 3 батаљона на просторији Крнова налази се наш 2 батаљон. Изнад Шавника на просторији: Милошевићи—Цуклин налази се наш 1 и 4 батаљон.³

Штаб бригаде налази се у Градачкој Пољани (одмах преко пута путарске куће), гдје нам достављати редовно извјештаје.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
командакт, п. пукозник
Нико Стругар

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Бојноисториског института под рег. бр. 41/1, к. 759.

² Вјероватно к. 1437.

³ О даљем покрету батаљона види у док. бр. 89.

БР. 89

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИ-
ГАДЕ ОД 20 АВГУСТА 1944 ГОД. ЗА ПОСИЈЕДАЊЕ ПО-
ЛОЖАЈА НА СЕКТОРУ КРНОВО—ШАВНИК¹**

Ш Т А Б
VII ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
Оп. бр. 53
20 августа 1944 год. у 14,25 час.
Положај

ПГТАБУ..... БАТАЉОНА

I
Положај

1. — Четврти батаљон продужиће са положаја на којим се сада налази: Милошевићи—Мичијевац и посјести положаје Чуклин, к. 1603² преко Кикањица к. 1257. Са ових положаја треба тући непријатеља који се спушта од Малинска преко Бијеле за Шавник. Од велике су важности ови положаји, те исте морамо држати. У том правцу хватаћете везу са дијеловима V бригаде.

2. — Први батаљон најхитније ће се пребацити са положаја на којим се сада налази и посјести све доминантне положаје од Милошевића, тј. од Бијеле, к. 1304, преко Милошевића—Мичијеваца, к. 1213, до Кикањица, гдје ће се везати са нашим 4 батаљоном. Са ових положаја непријатеља тући у бок који се спушта од Малинска преко Бијеле ка Шавнику.

3. — Четврти батаљон ОЗН-е најхитније ће посјести положаје Острвица, к. 1841—Коњев До и контролисати пут који иде од Бијеле ка Голубињаку и Крнову. То су положаји на којима се сада налази наш 1 батаљон, њега треба најхитније да смјените.

4. — Други батаљон најхитније ће пребацити једну своју чету на Острвцу, к. 1841, са једним тешким митралезом. и у заједници бранити прилаз непријатеља на овим положајима, а са остале двије чете чврсто држати Млечно Брдо, к. 1739, и контролисати Крново Поље да се непријатељ не би провукао помеђу положаја Мличног Брда и Острвице.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноистори-
ског института под рег. бр. 42/1, к. 759.

² Вјероватно к. 1163.

5. — Замј. командајнта VII бригаде, ркжираће дијелове 3 батаљона ка Млечном Брду—Баре ЦиПовића. Такође оријентиши према овој заповијести и баталон ОЗН-е, тј. Луке Бојовића—Олеца Страна—Вратло. Ово ћеш још одмах урадити, а ти можеш доћи у састав Штаба бригаде.

6. — Скреће се пажња свим штабовима батаљона да најхитније, без икаквог оклијевања посједјну положаје према заповијести и да исте чврсто држе и не дозволе непријатељу даље надирање.³

7. — Штаб бригаде налазиће се у Крнову, гдје редовно слати извјештаје.

У току сјутрашњег дана доћи ће нам појачање на ове положаје. Тако смо добили обавјештење од Штаба III Удар. дивизије.

На нашем десном крилу у области Ивање налази се VI Цр. удар. бригада.

7. — Бригадни санитет налазиће се код Штаба бригаде.

8. — Борбене знаке добићете накнадно.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полиг. комесар, мајор

Бранко Тацовић

Команд., п.пуковник

Нико Стругар

Начелтшк, капет.

Салих Радончић

БР. 90

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАНАЕСТОГ УДАРНОГ КОРПУСА ПОВЈ ОД 20 АВГУСТА 1944 ГОД. ЗА ПРОТИВНАПАД И РАЗБИЈАЊЕ НЕПРИЈАТЕЉА НА СЕКТОРУ ПИВСКЕ ПЛАНИНЕ¹

ЗАПОВИЈЕСТ

Секција *Жабљак* 1:100.000

Ситуација: Непријатељ — дијелови „Прицц Еугена“ је у току јучерашњег и даиашњег дана форсирао Пиву и Тару и избио на линију Бобетин Врх—Кнежевићи. Једи-

³ О извршењу задатка и борбама на овом сектору види у док. бр. 91.

¹ Оригинал, писан на машини. налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/2, к. 755.

нице XII кориуеа водиле су са непријатељем у току данашњег дана оштре борбе и нанијеле му осјетне губитке. Јачина непријатеља на овом сектору је до 1.500 војника, са већом комором.

I

Јединице Прве алпске дивизије успјеле су да се прјeba преко Таре, на сектору Левертаре. Друге јединице овладале су доминантним положајима на Сињајевини. Према овим јединицама налазе се јединице II Ударног корпуса, чије се лијево крило сада наслања на Дурмитор.²

На осталим секторима стање без промјене.

Задатак: Јединице нашег Корпуса, VI Пролетерске дивизије и II Ударног корпуса имају задатак од В. Ш. да проведу евакуацију рањеника преко новоизграђеног аеродрома, — да изврше противнапад на непријатеља на својим секторима и да омогуће одмор и предах својега људства. Разбијање непријатеља на нашем сектору нужно је не само ради тога што се на тај начин једино омогућава евакуација наших рањеника, него и ради стварања потребног прелома у развоју нашег оперативног рада. Нужно је разбити непријатеља и тако развити офанзивни дух унутар наших јединица.

За извршење предњег задатка

НАРЕЂУЈЕМО:

1. Штаб XVI дивизије формираће од својих јединица двије јаке колоне, способне да изврше постављени задатак и са њима напасти непријатеља са полазне линије Милогора—Недајно, општим правцем Градац—Међеђа Глава—Никовићи, настављајући продор преко Карауле према Доњем Пољу. Са извјесним снагама обезбиједити свој бок од правца Жабљака (сектор р. Сушице).

2. Штаб VI Пролетерске дивизије поставиће у току ове ноћи једну јачу бригаду на сектор Трештено Брдо—Јаблан Врх. Та ће бригада напасти општим правцем Вучје Селиште—Караула (трг. 1.542)—Шарићи—Јасиковац—Г. Поље, повезујући се у десно са јединицама XVI дивизије, а у лијево са јединицама XXXVI дивизије.

3. Штаб XXXVI дивизије формираће од својих јединица једну јаку колону, која ће напасти са полазних положаја Суморова Гора—Вагани општим правцем Бобетин Врх—Барни До—Бабићи—Жеично—Рудине. По ликвидацији Барног Дола оставити потребна обезбјеђења према Мратињу.

4. Штаб VI дивизије поставиће у току ноћи једну своју бригаду на сектор с. Трса, одакле ће служити као општа резерва за операције.

- Јединице Треће ударне дивизије НОВЈ

5. Све јединице ће се поставити у току ноћи на полазне (положаје, одморити и нахранити, тако да општи • против-напад отпочне *таш* у 5 часова 21 ов. м.

6. Борбени зна*ци:

17/18 ов. м. **Марко — Ђоко**

18 ов. м. **Мишко — Мутап**

7. У нападу ће крилне колоне настојати да брзим продорима ударе Непријатеља са бокова, док ће централне колоне навалити свом снагом, тако да се непријатељ У онемогући организовано извлачење.

8. Оперативни штаб кретаће се правцем Борјаница—Близанац—Ерцегова Страна—Јаблан Врх—Кнежевићи—Јасиковац—Рудине. Оперативни штаб чине: политички комесар XII корпуса, командант VI Пролетерске дивизије и начелник Шгаба XII корпуса..

9. Сви штабови дивизија предвиђаће најмање по један батаљон са потребним бројем коња за брзу евакуацију рањеника. Рањеници морају бити најхитније евакуисани правцем Крстац—Рудинице, да би одатле били евакуисани даље од мјештана и јединица II корпуса. Мора се водити рачуна о томе да ће евакуација рањеника са новог аеродрома отпочети у току сјутрашњег, дана а завршити се, вјероватно, у току 22 ов. м.³

10. По разбијању Непријатеља и његовом протјеривању са сектора Доње Црквице јединице ће добити нови распоред и задатке.⁴

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

20 август 44 г.
у 20 ч

Командант
генералмајор
Д. Лекић

11. Једна бригада VI П. див. остаће на сектору с. Плујине, држећи тако мостобран на Пивп и спречавајући продор непријатељу уз Пиву према Крстацу.

³ Види док. бр. 93.

⁴ О извршењу задатка и даљем распореду и правцу кретања види Књигу депеша Корпуса у архиви Војноисториског института под рег. бр. 8—10, к. 589; „Војноисториски гласник“ бр 6, стр. 57—58, издање „Војног дела“ 1953 год. и док. бр. 96.

¹ Данило Лекић

БР. 91

**НАРЕЂЕЊЕ СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ ОД 21
ДВГУСТА 1944 ГОД. ЗА НАПАД НА НЕПРИЈАТЕЉА И
ОДБАЦИВАЊЕ ИСТОГ СА ОСТРВИЦЕ — СЕКТОР ЛУКА-
ВИЦА—КРНОВО¹**

Ш Т А Б
VII ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
Оп. бр. 54
21 августа 1944 год. у 21,30 час.
Положај

ШТАБУ 2 БАТАЉОНА

Положај

Наша бригада у току данашњег дана водила је борбу са непријатељем на просторији: Лола—Штирни До—Лукавица. Непријатељ је успио потиснути наше јединице на линији: Боровник—Млечио Брдо—Крново—Крновска Главица.

Непријатељ је са својим предњим дијеловима заноћио на Острвици и Штирном Долу. Непријатељ је састављен од Нијемаца и четника, у јачини која није тачно утврђена. Од јнаоружања има два тешка бацача и више аутоматских оруђа.

У току послје подне непријатељ је успио запосјести Острвицу, којом је себи створио могућност за даље надирање.

Да би онемогућили непријатељско даље надирање на нашем правцу све јединице ове бригаде ће ноћас предузети ч напад на непријатеља.

У вези изложеног

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — Други батаљон ОЗН-е ће својом једном четом поставити се на Боровник, затварајући правац: од Бара Бојовића и Лука Бојовића, а са остале двије чете запосјест Млечно Брдо у заједници са нашим 2 батаљоном и на том правцу онемогућити даље надирање непријатеља. У току ноћи контролисати међупростор: Боровник и Рацкове Гредe.

2. — Други батаљон ове бригаде са својом једном четом, а у заједници са двије чете батаљона ОЗН-е, запосјешће

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института оод рег. бр. 43/1, к. 759.

Млечно Брдо у циљу затварања правца гребеном: Рацкове Грете.

Са остале двије чете падинама Мличног Брда вршити притисак на јаругу Штирног Дола ради онемогућавања непријатељског појачања Острвице.

3. — Трећи батаљон¹ напашће непријатеља са просторије Крново Поље обухватајући Острвицу са јужне стране са циљем да истом овлада.

4. — Први батаљон напашће непријатеља правцем: Крнова Глава—Голубињак—Острвица, с тим што ће контролисати све путеве који излазе из Бијеле, а у случају потребе на истима постављати засjede.

5. — У нападу бити енергичан и брз, тежећи сваки начин да се непријатељ одбаци са положаја Острвице. По одбацивању непријатеља истог гонити.

6. — Међу собом све јединице ће одржавати тијесну везу и узајамно се потпомагати.

7. — На овладаним положајима јединице ће организовати положај за одбрану, угврђујући се.

8. — У случају да напад не успије јединице ће запосјести положаје и то:

Батаљон ОЗН-е: Боровник—Влашко Брдо—Млично Брдо.

Други батаљон²ове бригаде: косе Мличног Брда.

Трећи батаљон: Крново Поље и косе изнад Ћеранића Горе.

Четврти батаљон: Крнову Главицу и Голубињак, с тим што ће пуну пажњу поклонити правцу: Бијела.

У одбрани спровести крајњу упорност.

9. — Борбени знаци за ноћас: **Бранко—Бошко.**

10. — Напад има да отпочие тачно у 1 сат после пола ноћи.

11. — Штаб бригаде биће у Градачкој Пољани.¹

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар, мајор
Бранко Тацовић

Замј. команданта, капетан
Миливоје Грозданић

* О резултатима борбе на овом сектору види у док. бр. 106.

БР. 98

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЛ
ОД 22 АВГУСТА 1944 ГОД. ШТАБУ СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE
УДАРНЕ БРИГАДЕ ЗА ОТСТУПНИЦУ ПРЕМА С ПРАГИ
И ВОЈНИКУ¹**

VII бригади " 22-УШ-1944 у 15,20 час.

V² се налази: Турија—Пошћење. Ви се поставите: Мокро—Крушевице—Гвозд. Батаљон из Мокрог под јачим притиском [нека] отступн прем'а Брез'ни, а ви према с. Праги и Војнику. САВО.³

БР. 93

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА НОВЛ
ОД 22 АВГУСТА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИ-
ВИЗИЈЕ ЗА ПРЕБАЦИВАЊЕ ЊЕНИХ ЈЕДИНИЦА НА
ЛИЈЕВУ ОБАЛУ КОМАРНИЦЕ¹**

Ш Т А Б
II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. бр. сл.
22. VIII. 1944 год.
у 17,20 час.

Данас су Савезници са 36 транспортних авиона евакуисали преко 800 наших рањеника и болесника.

Данас и јуче у Гацко од Невесиња стигло 100 камиона — а има концентрације и у Билећи.

XII У. корпус данас у 14 часова са простора МиљКовац иродужио преко Голије ка простору села Казанци—Дулићи.²

VI Пролетерска дивизија води данас тешке борбе на линији: Божур — и даље сјевероистоку. Она ће се цоћас

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/2, к. 755.

² Пета црногорска пролетерска бригада

³ Саво Бурић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 51—3, к. 392.

² Детаљније о правцу кретања Дванаестог удесфиог корпуса НОВЛ види у док. бр. 96.

извући преко Дубљевића ка простору села Пивске Жупе (Ковачи, Орах, Равно). Она ће отићи даље према задатку.³

411 У. дивизија треба у току ноћи да прекине дјодир са непријатељем и да се пребаци цјелокупна са дивизијом „Гарибалди“ на лијеву обалу Комарнице, с тим што ће VII бригада и даље сјутра упорно задржавати непријатеља на Линији: Мокро—Гвозд, јер је то потребно због претстојећег покрета главнине III дивизије — вјероватно ка Штитову.

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — III У. дивизија:

VII бригада и /шље упорно задржава непријатеља на линији Мокро—Гвозд.

Она затвара и правац од Мокрог прско Конциле ка Брезни.

IX бригада хитно одмах да почне покрет ка Дужи, преко Комарнице на Јаворак—Жива, гдје ће се смјестити постављајући засједе на Кита—Луг ради затварања прелаза преко Комарнице од Дз'жи, као и засједу на Ограде — к. [1244] ради затварања и тучења правца преко Комарнице од Дубљевића. Патроле имати и испред Брезне ради осматрања покрета непријатеља с ону страну Комарнице. Нешто послати и на Војник, одакле ухватити везу са VII бригадом на Мокром.⁴

2. — V бригада:

Оставиће потребно осигурање на проспору Турија с. Комарница док се не извуче читава IX бригада и дивизија „Гарибалди“ као и глашина V бригаде, а главнина V бригаде преко Дужи—Брезна—Јаворак—Липова Раван да се смјести у шуми код Јасеновог Поља. По пребацивању напријед наведених дијелова преко Комарнице повући ће се и остатак V бригаде у састав главнине истим правцем, тежећи пред зору испољити демонстративно дејство са положаја пред повлачење.

Из новог логора V бригада да ухвати везу са VI и VII бригадом.⁵

3. — Дивизија „Гарибалди“

Повући ће се према ситуацији скупа са IX бригадом истим правцем и њу ће се, смјестити код Јаворка позади

⁴ Пробој за Србију

⁴ О извршењу задатка види у док. бр. 110.

⁵ О извршењу задатка види у док. бр. 119.

IX бригаде. Ту ће је чекати њена IV бригада. Чим се прикупи читава дивизија, да ухвати везу са нама и биће год нашом непосредном командом.

4 — Артилеријска група:

Сјутра 23 о. мј. у зору премјестиће се у Папратне Долн (сјеверно за један километар од Липове Равни).

5. — VI Црногорска бригада:

Остаће на садашњим положајима упорно -затварајући правце ка Горњем Пољу и Ивању од Никшића, а само мањим дијеловима ка Кусидама. Држите везу са VII бригадом. Сјутра нас до 15 часова извијестите детаљније о стању у Никшићу—Бјелопавлићима—Подгорици—Штитову.

6. — Болница III У. дивизије:

Биће код Артиљеријске групе. Покрет ће јој наредити вечерас овај Штаб.

7. — Важно је да све бригаде испоље мање ватрено дејство на сектору: Шавник—Добри Доли са дијеловима који последњи отступе, те да непријатељ добије утисак да сте заноћили на истим положајима. Ово Може бити и пред саму зору на простору: Турија—Комарница, па макар и мањим дијеловима.

При покретима не галамити, не свјетлукати нити цуцати, прикривено се кретати те да не само авијација већ и непријатељ са земље не уочи уопште ваш покрет, д најмање ваш правац кретања.

. — Сјутра, чим јединице стигну, да ступе у везу са VI бригадом и снабдију се са храном бар за два дана.

9. — Радио везу са нама уредно одржавати, а безусловно и куририма, те да веза буде дупла.

10. — Овај Штаб заноћиће у с. Дужи, а сјутра пријб зоре креће преко Брезне—Јаворка и смјестиће се за један километар јужно од Јаворка — 200 м даље од пута, гдје и извјештаје слати.

Све јединице сјутра одмах по стизању у нове лоПоре да нам поднесу извјештај о стању код њих, као и губитке

које су имале наше јединице и који су нанијели непријатељу од борби са Чакора до данас.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
пуковник
Радоје Дакић

В. д. команданта
генералмајор
Радован Вукановић

Начелник Штаба
генералмајор
Раде Хамовић

(М. П.)

ДОСТАВЉЕНО:

- Штабу III У. дивизије
- VI Црногорској бригади
- Артиљеријској групи

БР. 94

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ ОД 22 АВГУСТА 1944 ГОД. ШТАБУ ЧЕТВРТОГ БАТАЉОНА ЗА ПОСИЈЕДАЊЕ ПОЛОЖАЈА ЦУКЛИН — ГРАДАЦ — КИКАЊИЦЕ¹

Ш Т А Б
VII ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
Оп. бр. 55
22 августа 1944 год. у час
Положај

КОМАНДАНТУ 4 БАТАЉОНА VII ЦР. УДАР. БРИГАДЕ

Много нас чуди зашто сте отст/пили ка Војнику кад за то није било потребе, а ако сте примили наређење за то од друга начелника, одмах ме извјестите да знам.²

По пријему овога наређења најхитније посједните положаје Цуклин—Градац—Кикањице. На Цуклину и Грацу налази се извиђачка чета III Ударне дивизије. Исту ћете

¹ Копија оригинала, писана на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 44/1, к. 759.

- О повлачењу батаљона види у док. бр. 87, објашњење под 3.

смијенити и упутити у састав своје дивизије. У Крушевици и Мокроме налази се наш 3 батаљон, са ким чврсто одржавати везу.

Положај чврсто држати и редовно одржавати везу са 3 батаљоном. Положаји се не смију напуштати без јаке борбе са непријатељем или наређења овог Штаба.

О свим детаљима обавијестићете овај Штаб, као и о овоме случају, зашто је уследило ово панично отступање, јер са оваквим радом може се довести читава бригада у питање. Овакав рад не одговара ситуацији нити задатку наше бригаде.

Пошаљите извиђачке дијелове да ухвате контакт са непријатељем на вашем сектору. Обавјештења хитно достављајте о непријатељу и његовим кретањима.

Наш 1 батаљон налази се на Крновској Главици, а 2 батаљон на Острвици и Водном Долу. Батаљон ОЗН-е Млечно Брдо, тј. на његовим косама.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
командант, п.пуковник

БР. 95

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 22 АВГУСТА 1944 ГОД. ШТАБУ ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСКЕ
НОВЕ БРИГАДЕ ЗА ПОКРЕТ ПРЕКО ДУЖИ ЗА БРЕЗНУ¹**

IX бригади

22-УШ-1.944 у 20 час.

Све ваше и деташоване дијелове одмах крените преко Дужи за Брезну. Старајте се да то буде у тајности. САО.²

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/2, к. 755.

² Сазо Бурић

БР. 98

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДВАНАЕСТОГ УДАРНОГ КОРПУСА
НОВЈ ОД 22 АВГУСТА 1944 ГОД. ЗА ПОСТАВЉАЊЕ НА
НОВЕ ПОЛОЖАЈЕ¹

ШТАБ
XII КОРПУСА НОВЈ
Оп. број: 21. — -
22 VIII 1944

ЗАПОВЕСТ

(Секција Жабљак и Гацко 1:100.000)

Ситуација: Непријатељ јачим снагама надире на сектору Шавник—Дурмитор, али га наше јединице задржавају.

На сектору VI Пролетерске дивизије стање нам није познато.²

Са осталих праваца (од Никшића и Гацка) нема покрета непријатеља.

Наш задатак: Све јединице на овом сектору омогућиће у току данашњег и сутрашњег дана евакуацију рањеника за Италију. По извршеној евакуацији јединице ће се откачити од непријатеља и поставити на другој просторији.

Наш Корпус у том правцу већ је добио задатак И иравац кретања.³ У вези тога

НАРЕЂУЈЕМО:

1) Јединице нашега Корпуса извршиће покрет 23 ов. М. **тачно у 3 часа ујутро** са садашње просторије, правцем:

а) XVI дивизија Поље Пејовића—Бабин До—Вишњића До—Штитари—Заљутница—Крстац—Чараде — Вратковићп.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 22—1, к. 589.

² О положају и пробоју Шесте пролетерске дивизије види у „Војноисториском гласнику“ бр. 6, сто. 57—58 и 71—72, издање „Војног дела“ 1953 године.

³ Деша Врховног штаба НОВ и ПОЈ од 22 августа гласи овако: „Непријатељска офанзива дошла је од Андријевице, Берана, Пљеваља, те имамо утисак да се креће ка јуту. Ваш покрет према Матешеву изгледа ишао би у сусрет непријатељу. Пут преко Матешева је дуг. То не би издржали. Налазимо да треба маневровати ско Голије, Никшићког сектора, Бањана и Херцеговине, па се у погодном моменту пребацити ка Санцаку. Водите рачука да не будете опкољени. Биће потребно кретати се у савезу са 29 дивизијом. Прва дивизија прешла без борбе. У Сјеверном Санцаку нема непријатеља“. Књига деша налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 8—10, к. 539.

На просторији Вратковићи—Орлиа—Казанци—Заграђе сместити дивизију, обезбеђујући се од правца: Автовац—Гацко. На просторији Вратковићи—Казанци налази се XI Херцеговачка бригада, са којом ћете одмах ухватити везу, а која ће по вашем доласку кренути у другом правцу.

б) XXXVI дивизија истим правцем који је наведен за XVI дивизију, с тим што ће се сместити на просторији: Чараде—Крстац, обезбеђујући се од правца Шгитара. Одржавати сталну везу са XVI дивизијом.

2) Штабови дивизија одмах ће приступити прикупљању целокупног свога људства, тако да ни један једини борац не сме изостати било на досадашњој просторији, било у самом покрету. За ово ће бити лично одговорни штабови дивизија. Такође хитно предузети све Мере да се прикупе коњи који су преносили рањенике на аеродром.

Целокупни овај посао мора бити завршен до часа поласка јединица.

3) Уколико у току ноћи дођу авионске пошиљке за наш Корпус, штабови дивизија одредиће по један батаљон са комором и начелницима интендантура који ће остати да прикупс пошиљке и по завршеном послу да се крену у састав својих јединица. Штаб XVI дивизије батаљон који ће спроводити комору послаће данас у 20 часова да се јави начелнику интендантуре Корпуса.

4) Пре покрета борце обавезно нахранити. Штабови дивизија преконтролисаће лично да ли су борци пре покрета добро нахрањени.

5) Штабови дивизија издаће потребна наређења и директиве начелницима интендантура да се успут врши реквизиција стоке. Уколико у појединим местима постоје народно-ослободилачки одбори, онда преко њих тражити хитну испоруку потребних количина меса, у противном одмах приступити реквизицији. За овај посао штабови дивизија овластиће штабове бригада и штабове батаљона.

6) Штаб Корпуса на новој просторији сместиће се у с. Вратковићи (засеок на раскрсници нутева између⁴ слева К и О—Орлина).⁴

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб Корпуса

Начелник

п. пуковник М. Ђукић

(М. П.)

⁴ О проооју јединица и извршешу наређења види у „Војно-историском гласнику“ бр. 6. стр. 69—71, издање „Војног дела“ 1953 . године.

БР. 84

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ
ОД 23 АВГУСТА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИ-
ВИЗИЈЕ ЗА ЗАБАЦИВАЊЕ ПРЕКО ШТИТОВА НА СЕК-
ТОРУ СРЕЗА БЕРЛИНСКОГ И КОЛАШИНСКОГ¹**

ШТАБ
II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
0. Пов. бр. 485
23 августа 1944 год.
V 23 час.

ЗАПОВИЈЕСТ

(Секција: Никшић—Требиње—Колашин—Жабљак 1:100.000)

Овог момента добили смо депешу од Приморске ударне групе следеће садржине:

„Четници јачине 1.000 људи потисли су дијелове VII бригаде од Лоле. Ворбе се воде у Коњском и ненријатељу лристижу појачања." Ово је пренио генералмајор Шегрг. Можда је ово и старо извјешће. зато ће Штаб III У. дивизије прикупити по овоме податке од своје VII бригаде.³

Према још непровјереним подацима једна лвемачка армија је у покрету из Грчке и треба да пређе преко Црне¹ Горе и Санџака, што је свакако условљено општом међународном ситуацијом. Јединице које са нама воде борбу зјероватно су претходнице те армије која би требала осталим колонама да нролази углавном комуникацијама.

У овој ситуацији III У. дивизија ће се забациити преко простора Штитова на простор Среза беранског и колашинског, маневрисаће на томе сектору док се не разјасни ситуација, а тада ћемо прећи у офанзиву.

Приморска ударна група и XXIX У. дивизија остаће на досадашњим задацима.

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — III У. дивизија

Отпочеће покрет у току 24 о. мј. општим правцем преко Ш^ппова ка срезу Колашин—Беран^, на коме про-

¹ Оригинал, писан на машини, нглази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 52—3, к. 392

² О борбама Седме црногорске НОУ бригаде на овом сектору види у док. бр. 106.

стору маневрисати скупно или по бригалама, према ситуацији, избјегавајући јаче борбе.

Под команду III У. дивизије се ставља и I италијанска бригада. Најбоље би (било да батаљоне ове бригаде расгодијелите по бригалама те дивизије, тежећи им дати потребну помоћ у руководиоцима.

Четничке банде које су се испољиле према вашој VII бригади треба разбити, гонити их у правцу њиховог отступања према Штптову и даље, у складу са вашим наступањем.

Добро би било једну бригаду оставити на простору: Штитово—Каменик—Лисац—Торње Ровце, одакле испитивати ситуацију према Подгорици, разбијати четничке банде које би евентуално биле на овој просторији и послужити за евентуални прихват главнине дивизије која буде прешла ријеку Морачу. Бригаду задржати на овој просторији према ситуацији која буде владала на просторији гдје се пребације главнина дивизије.

Главнину дивизије требало би што прије оријентисати преко Мораче ка простору Бјеласице, одакле испитивати ситуацију према Андријевици, Беранама и долини Гаре, као и јужном Санцаку. На случај потребе можете се релационати извјесним снагама ка Плаву—Гусињу, евентуално ка Синајевини и јужном Санцаку.

Сјутра до зоре ваши дијелови треба да се прикупе са простора Брезна, те да непријатељ не примијети то извлачење, и добро би било да V бригаду по дану примакнете на простор: Рађево—Студена, IX бригаду на простор Прага, с тим да се она добро обезбједи бочно на правцу Мокро и Војник, а I италијанску у Јасеново Поље. Ако вам непријатељ неће у току дана угрозити ваше уредно пребацивање, најбоље би било у току дана не прелазити комуникацију, већ прикупити снаге западно од ње на напријед наведеном простору, па у први сумрак кренути напријед те да непријатељ не сазна наше намјере. Нарочито бити будаи на правцу Мокро—Војник—Горње Поље, гдје не дозволити непријатељу да вам у току сјутрашњег дана продре на томе правцу, већ га упорније ту задржавати до мрака а потом кренути напријед. Уколико четничке банде буду угрожавале у току дана ваш намјеравани правац, треба их напасти са У-том бригадом, разбити и онда са осталим бригадама у први сумрак продужити за У-том бригадом.

Задач

Извидјети стање на простору до Таре и Лима и хитно извјестити. У почетку избјежавати борбе скопчане са већим губицима, више нападати из засједа, спречавати

и нападати саобраћај, рушити све Јлостове, уништавати четничке банде, а нападати и мање њемачке колоне. Напомињемо да у почетку будете довољно будни, да јединице држите у руци, прикупљене и спремне увијек за удар, а извиђачка одјељења по потреби упућивати даље. Акције претежно изводити ноћу, изненада и обухватно. Логоре добро обезбјеђивати, не логор'овати близу комуникација, а логоре у почетку мијењати сваку ноћ. Покрете вршити ноћу, а повремено изводити и акције за обманивање непријатеља.³

2. — VI Црногорска бригада

Рокираће своје главнине на простор: Пиштета — с. Шуме — с. Сјенокоси — с. Завраца, са мањим дијеловима у Кусиде, остављајући само извиднице на правцу Горње Поље—Луково, на правцу ка Војнику, на правцу Јаворак—Брезна, а осматрати правац Голија—Дуга.

Сјутра ћете извршити демонстративни мањи притисак ка Никшићу и у току дана заузети наређени распоред. Одржавајте сталну везу са Приморском групом и извјештавајте нас о стању код њих.

Док се не разјасни ситуација на простору: Безује—Шавник—Никшић ви ћете главнине држати прикупљене, ослањајући се на Његош.

Сјутра навече најкасније до 18 часова да буде ваша једна чета на Јаворку, гдје ће смијенити Пратећи батаљон овога Штаба и преузети осмаграње прелаза преко Комарнице, правца од Пивског Манастира, а нарочито од с. Дужи и самог Војника. Ова чета да вас хитно извјештава р свим запажањима непријатељских покрета. Ако би непријатељ кренуо, чета би га задржавала а онда би се повукла у ваш састав.

Пионирски батаљон Корпусне области, који ће сјутра бити у с. Пресјека, стављамо под вашу команду. Упутите му наређење гдје да дође из Пресјеке.⁴

О свим промјенама хитно нас извјештавати у с. Врзипов До⁵ (Пресјека).

3. — II и IV Италијанска бригада дивизије „Гарибалди” скупа са штабом своје дивизије

извршиће ноћас покрет правцем: Брезна—Поље Пејовића—Голија—Утес и заноћиће сјутра, 24 о. мј., у с. Ду-

³ О извршењу задатка види у док. бр. 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 107, 108, 110, 113 и 119.

⁴ О ситуацији на правцу Бригаде види у док. бр. 111.

⁵ Нејасно, на секцији 1 : 100.000 није нађено.

бочке. Сљедећег дана ће се пребацити у Велимље, одакле се повезати са Штабом Приморске ударне групе, под чију се команду ставља.

4 — Артиљеријска група

Пребациће се сјутра преко Пиштета у с. Пресјеку, одакле ухватити везу са дијеловима VI бригаде у Горљем Пољу, и ако непријатељ почне напад из Никшића, потпомоћи наше дијелове.

5. — XXIX У. дивизија и Приморска у. група

остаће на досадашњим задацима са најподеснијим распоредом према ситуацији.

Приморска У. група да буде опрезнија на правац од Никшића, а XXIX У. дивизија на правац: Планина Пивска—Дулићи.

6. — Овај штаб

креће сјутра у зору правцем: Јаворак—Пиштета—Пресјека, гдје ће сјутра зановити.

7. — Све јединице да одржавају што чешћу радио везу са овим Штабом, извјештавајући детаљније о ситуацији. Ближе јединице извјештаваће нас и куририма.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
пуковник

Радоје Дакић⁶

Командант
Генералмајор

Радован Вукановић

Начелник Штаба
генералмајор
Раде Хамовић

ДОСТАВЉЕНО:

- Штабу III У. дивизије;
- Штабу VI Црногорске бригаде;
- Штабу Приморске у. групе;
- Штабу XXIX У. дивизије;

»

⁶ Народни херој Радоје Дакић-Брко, тада организациони секретар ПК КПЈ за Црну Гору. Умро као пуковник ЈА у Москви 1945 године, гдје је био на лијечењу.

БР. 98

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 24 АВГУСТА 1944 ГОД. ЗА ПРОБИЈАЊЕ НЕПРИЈА-
ТЕЉСКОГ ФРОНТА — ПРАВАЦ ШТИТОВО, РАДИ ЗА-
БАЦИВАЊА НА СЕКТОР СРЕЗА КОЛАШИНСКОГ И
БЕРАНСКОГ¹**

ШТАБ
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 44
24 августа 1944 год.
у 10.15

ЗАПОВИЈЕСТ

Секција Никшић 1:100.000

Према непровјереним подацима једна њемачка армија је у покрету из Грчке и треба да прође преко Црне Горе и Санака. Јединице које са нама воде борбу вјероватно су претходница те армије.²

Јуче је непријатељ, већином четници, у јачини од 1000 војника напао нашу VII бригаду из правца Лоле према Боровнику и Коњском и изгледа овладао Боровником.³

С обзиром на овакву ситуацију, Штаб II Ударног корпуса донио је одлуку да се наша дивизија забаци преко Штитова на простор Берањског и Колашинског среза, одакле би, у погодној ситуацији, могла да пређе у офанзиву. Маневар наше дивизије дио је општег плана по којем ће јединице које су оперисале на масиву Дурмитора и Пивске Планине деконцентрисати и развући непријатеља.

Приморска оперативна група и XXIX дивизија остају на досадашњим задацима.

На основу горе постављеног задатка нашој дивизији, ми се једним муњевитим налетом морамо пробити кроз непријатељски фронт правцем за Штитово. За извршење тога

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. оп. 7/2, к. 754.

² Мисли се на јединице које су почетком августа отпочели офанзиву на слободну територију Другог ударног корпуса НОВЈ. О њиховом саставу виду у „Војноисториском гласнику“ бр. 5, стр. 9, издање „Војног дела“ 1953 године.

³ О борама Седме црногорске НОУ бригаде на овом сектору види у док. бр. 106.

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — VII Црногорска ударна бригада. — Током данашњег дана најупорније ће задржавати непријатеља на линији Мокро—Гвозд, старајући се да на тај начин осигура себи згодне полазне положаје. Због тога ће у току данашњег поподнева тежити да бригаду концентрише на просторији Командирово Брдо—Градачка Пољана—Гвозд. Баталyonu ове бригаде који се повлачи од Мокрог за Брезну наредили смо преко IX бригаде да се одмах крене иза Војника правцем за Гвозд.

По извршењу ових припрема бригада ће падом првог мрака напасти четничке банде основним правцем Ћеранића Гора—Гацкове Греде—Илин Врх—Божурни Врх—Рогодјед. Напад мора бити силовит и брз. По овлађивању маркантним тачкама на истима остављати заштитне дијелове. Сјутрашњи дан бригада би требала да искористи за одмор на просторији Прибатов До, под заштитом својих дијелова на Божурном Врху, Рогодједу, са којих тачака треба затворити правац од Вељег Дубоког. Такође се обезбиједити од правца Лукавице.

Десно држати везу са V Пролетерском бригадом.

2. — V Пролетерска бригада. — По нашем јутрошњем радиограму најхитније се мора концентрисати на просторији Студена—Рађево. На овој просторији мора извршити све припреме за покрет и напад на непријатеља. У ту сврху одмах се мора повезати са дијеловима VII Црногорске бригаде према Гвозду. У случају потребе, тј. у случају да би непријатељ хтио да одбаци VII бригаду, V Пролетерска мора се ангажовати да VII помогне и да непријатеља у заједници са њом још у току дана разбије. За ово не жалити напоре, јер од разбијања тога непријатеља зависи наш покрет у одређеном правцу. Ако би непријатељ данас Остао неактиван, V Пролетерска бригада ће са одређене просторије (Студена—Рађево) падом првога мрака напасти непријатеља правцем Коњско—Луке Бојовића. Својим лијевим крилом ликвидираће Боровник (1934), и на том правцу ухватити везу са VII Црногорском бригадом. Десним крилом овладаће Розиним Врхом, Крњом Јелом и Пресјеком, па сјутра преданити на просторији Луке Бојовића—Петрова Руиа, под заштитом својих јачих дијелова на Боровнику и Розином Врху.

3. — IX Црногорска ударна бригада. — Хитно ће се прикупити на просторији Прага и са те просторије ће се обезбиједити од Војника и ухватити везу са VII Црногорском бригадом и по потреби помоћи је у духу директиве V

Црногорској бригади. IX Црногорска бригада падом првога мрака треба да буде прикупљена у међупростору к. 1090—к. 1404 (западно и јушзападно од Гвозда). Са те просторије бригада ће одмах по покрету * Пролетерске извршити покрет правцем Доње Вучје—Ђурково Брдо—Јаворак—Голо Брдо—Кутско Брдо—Штитово. Лијево држати везу са V Пролетерском а десно обезбјеђивати свој бок од Никшићке Жупе, а «а свом правцу, уколико буде непријатеља, брзо га разбити и проћерати. Сјутра преданити на просторији Свињи До—Бијочки Стан, под јаком заштитом од правца Никшићке Жупе и од правца Буковика. Извиђати правац Штитово и Никшићку Жупу.

4. — Све три бригаде добиће по један батаљон I италијанске бригаде за ношење рањеника.

5. — Борбени знаци за 24/25 **Пробој — Побједа**
за 25/26 **Борба — Беране**
за 26/27 **Авијација — Помоћ**

6. — Штаб дивизије кретаће се позади V Пролетерске бригаде са осталим јединицама Шгаба дивизије (хируршка екипа, културна група, интендантура).

7. — Скрећемо пажњу свима руководиоцима и борцима да је вечерашњи задатак наше дивизије првостепене важности и да од њега зависи умногоме, ако не и у свему, наш даљи рад. Са тога становишта треба задатку приступити.⁴

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
потпуковник
Јован Капа

В. д. команданта
потпуковник
Саво Бурић

Начелник
потпуковник
Нико Јовићевић

⁴ О извршењу наређења види у док. бр. 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 107, 108, 110, 113 и 119.

БР. 82

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕР-
СКЕ БРИГАДЕ ОД 24 АВГУСТА 1944 ГОД. ЗА ПРОБОЈ
НЕПРИЈАТЕЉСКОГ ФРОНТА НА ПРАВЦУ ШТИТОВА¹**

ШТАБ
V ЦРНОГОРСKE У. БРИГАДЕ
III У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Оп. бр. 150
24ЛШ1-1944 г. у. 12,40 час.
— Положај —

**ИНТЕНДАНТУРИ, БОЛНИЦИ И ЧЕТИ ПРАТЕЋИХ ОРУВА
БРИГАДЕ**

—2

Читава иаша дивизија у први мрак прелази у општи
напад и то:

VII бригада општим¹ правцем Ћеранића Гора—Гацкове
Греде—Илин Врх—Бож(урни Врх—Рогодјед. Сјутра би се
одмарала та просторији Прибатов До.

Наша бригада општим¹ правцем Коњско—Луке Бојовића.
Сјутра би преданили на просторији Луке Бојовића—Петро-
ва Рупа.

IX Црногорска бригада општим правцем Д. Вучје—
Ђурково Брдо—Јаворак—Голо Брдо—Кутско Брдо—Шти-
тово. Сјутра б'и преданили на просторији Свињи До—
Бијочки Стан.

У циљу извршења горе постављеног задатка

НАРЕЂУЈЕМО:

Бригада ће тачно у 12 часова кренути правцем Ј^асеново
Поље—Прага и кОнцентрисати се на просторији Рађево—
Студена—Г. и Д. Вучје. Са ове просторије напашће не-
пријатеља и то: г

4 батаљон¹ општим¹ правцем Дажиик—Шишман—Јадо-
вик—Боровник, хватајући на том правцу везу са VII брига-
доМ, а десјно са 3 батаљоном. Овлађујући Боровником батај-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института под (рег. бр. 10Д к. 758.

² Редакција је из документа изоставила дио текста који у пот-
пуности понавља податке из првог дијела заттовијеги Треће ударне
дивизије НОВЈ од 24 аегуста 1944 године (види док. бр 98)

љон Ке се задржаги на Боровнику, држећи истога са својим дијеловима, док ће се са остатком баталона одмарати.

3 батаљон ће напасти непријатеља општим правцем Ђурково Брдо—Коњско (к. 1393—1437)—Олеца Страна, одржавајући лијево везу са 4 батаљоном а десно са 2 батаљоном. Овај ће батаљон, уколико буде непријатеља, са Олецких Страна саћи у Луке Бојовића, гдје ће одмарати.

2 батаљон ће напасти непријатеља општим правцем Јаворак—Голо Брдо—Кобиља Глава—Розин Врх—Крња Јела—Пресјека—Присоје. По овлађивању овим положајима батаљон ће [се] смјестити на одмор у Петрову Рупу, с тим! што ће држати Присоје, одржавајући лијево везу са 3 батаљоном, а десно са IX бригадом¹, која ће се у току сјутрашњег дана одмарати на Свињем Долу и Бијочком Стану. Извиђати у правцу Штитова.

1 батаљон кретаће се са болницом, интендантуром и четом пратећих оруђа општим правцем: Д. Вучје, путем између Ђуркова Брда и Дажника—Коњско—Луке Бојовића, гдје ће се у току сјутрашњег дана одмарати. Овај баталон ће служити као заштитница ових дијелова и као бригадна резерва. Штаб батаљона ће одржавати сталну везу са Штабом бригаде, како би га овај Штаб могао благовремено употребити у неком правцу. Штаб бригаде кретаће се правцем Ђурково Брдо—Коњско—Луке Бојовића, тј. општим, нападним правцем 3 батаљона.

Бригадни санитет кретаће се са Штабом бригаде.

Хирушка екипа кретаће се са Штабом дивизије, општим нападним правцем наше бригаде.

Скренута нам је пажња од стране Штаба корпуса и Штаба дивизије да је овај задатак наше дивизије од првостепене и неопцењиве важности и од њега зависи }^г свему даљи рад наше дивизије. Према томе, скрећемо пажњу свим руководиоцима наше бригаде и апелујемо на њих да даду све од себе да једним муњевитим налетом разбијемо у парампарчад Непријатеља на сектору наше бригаде и тиме оправдамо наде које Штаб дивизије и Штаб корпуса у нашу бригаду полажу и омогућимо рјешавање задатка који је постављен нашој дивизији. Не заборавити да црношрски народ полаже највише наде у нашу бригаду, због њене традиције, и упире поглед у нас да му олакшамо тешку ситуацију.

Према обавјештењима на нашем сектору непријатељ је састављен скоро, или без скоро, од четника.

Борбени знаци: за 24—26 **Пробој — Иобједа**
за 25—26 **Авијација — Помоћ**
за 26—27 **Борба — Беране**

Извјештаје слати Штабу бригаде што чешће.

Штаб 1 батаљона постараће се да са свим батаљонским интендантурама и осталим установама крене што прије, а најдаље до 16 часова. До тада мора бити готова сва резервна храна за батаљоне. Уколико се буде у могућности, та' храна ће се подијелити борцима прије поласка у напад, **уколико** то не буде, батаљонске интендантуре ће ту храну гонити са коњи^а.

Због тога се треба старати да храна буде што прије готова, како би се иста благовре^ено издијелила.

Штаб 1 батаљона ће узети под своју команду италијански батаљон и употребити га за ношење рањеника.

Са овим установама 1 батаљон ће ићи правцем Јасеново Поље—Прага—Гвозд, па скренути десно ком^уникаци^оном на основни правац.³

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, мајор
Свето Радојевић

Командант. п. пуковник
Вујадин Пеповић

БР. 100

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДМЕ ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 24 АВГУСТА 1944 ГОД. ЗА ПРОБОЈ КРОЗ НЕПРИЈАТЕЉСКИ ФРОНТ — ПРАВАЦ ШТИТОВО¹

ШТАБ
VII ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
Оп. бр. 56
24 августа 1944 г. у чао.
Положај

ЗАПОВИЈЕСТ

Секција Никшић 1:100.000

ШТАБУ.....БАТАЉОНА

Положај

2

Зато је потребно да се свп наши батаљони пр'икупе на просторији Комаидирово Брдо—Градачка Пољана—Гвозд.

³ О извршењу задатка види у док. бр. 101, 102, 107, 108 и 119.

¹ Оригинал, нисан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 45/1, к. 759.

² Редакција је из документа изоставила дио текста који у потпуности понавља податаке из првог дијела заповијести Треће ударне дивизије НОВЈ од 24 августа 1944 године (види док. бр. 98).

Батаљони ће се најкасније прикуити до 9 сати, одакле ће прећи у општи напад и једним муњевитим налетом разбити непријатеља са садашњих положаја и проћи одређеним правцем. За извршење предњег

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — Четврти батаљон креће у напад општим правцем Крновска Главница—Крново Поље—Млечшз Брдо (к. 1739)—Гацкове Греде, остављајући за собом заштитна одјељења, на којем ће сачекати, уколико прије изађе, 3 батаљон и рокирати се преко Великог Журима, у заједници са 3 батаљоном ликвидирати Илин Врх, уколико на њему буде непријатељских дијелова. На истом остављати заштитне дијелове, тј. Гацкове Греде, Илин Врх, затим се савити у колону и продужити десно Прибатов До, гдје ће [се] батаљони одморити до даљег наређења.

2. — Трећи батаљон продужиће општим правцем Крново Поље—Ћеранића Гора и у заједници са 1 батаљоном ликвидирати Ћеранића Гору и по ликвидацији Ћеранића Горе продужити: Гацкове Греде, гдје ће сачекати своје лијево крило, тј. 4 батаљон, и у заједници са њим ликвидирати Гацкове Греде. По ликвидацији истих у заједници са 4 батаљоном ликвидирати Илин Врх. По ликвидацији Илин Врха 3 батаљон ће се оријентисати преко Лукавице за Прибатов До, с тим што ће оставити једну своју чету у Требијешу, гдје ће затвараш правцу од Вељег Дубоког. Батаљон ће чврсто држати везу са својим* лијевим крилом и не смије дозволити ни у ком случају да га претјече на положајима, него положаје мора водити паралелно са својим лијевим крилом. На свој део крилу насланаће се на 1 батаљон, са којим ће одржавати чврсту везу.

3. — Први батаљон нападће непријатеља општим правцем Ћеранића Гора—к. 1612—Влашко Брдо, гдје ће сачекати дијелове 3 батаљона док избију на Гацкове Греде. По избијању на Гацкове Греде, 1 батаљон ће се оријентисати десно према Божурни Врх—Радојева Глава.³ По ликвидацији истих оставиће заштитне дијелове и обезбјеђење од Вељег Дубоког. Батаљон ће се свити у колону и продужити [ка] Прибатовом Доу. Батаљон ће за сваки случај поставити јача обезбјеђења према Вељем Дубоком. Батаљон ће чврсто држати везу са својим лијевим крилом тј. 3 батаљоном, с тим што ће настојавати да не претјече дијелове трећег батаљона, него да иде са њим упоредо. На лашем

³ Сао мјесни на секцији 1 : 100.000 није наведено.

десном крилу налазиће се V бригада, тј. од Боровника, са којом чврсто одржавати везу.

4 — 2 батаљон ОЗН-е напашће непријатеља општим правцем са садашњих положаја ка Влашком Брду. Ту ће сачекати наш 2 батаљон и Штаб бригаде и биће ју бригадној резерви. Напад неће извршити прије него наши дијелови отпочну напад на свом сектору. У саставу Штаба бригаде налази се и Штаб X бригаде од којег ће 2 батаљон ОЗН-е добити даља наређења.⁴

5. — Наш 2 батаљон задржаће се на садашњим положајима док наши батаљони не проћерају непријатеља према општој заповијести. а пошто наши дијелови овладају садашњим непријатељским положајима, прикључиће се на Градачкој Пољани и одатле ће чинити бригадну резерву, тј. сачекаће на Градачкој Пољани док се прикупи наша болница, интендантура, пратећа чета и исти ће бити у бригадној резерви и заштитници.

6. — Батаљони оријентисаће своје пратеће водове и коморе према својем правцу. Не смију дозволити никада да су оволико удаљене батаљонске интендантуре од својих батаљона. Оволика удаљеност од својих батаљона отежава редовну исхрану наших јединица. Ово не буде посљедња опомена за све штабове батаљона за овакву удаљеност од својих јединица.

7. — Штаб бригаде кретаће се Градачка Пољана—Бара Циговића—Лукавица—Радојев Врх—Прибатов До.

8. — Бригадни санитет кретаће се са Штабом бригаде.

9. — Интендантура, болница, пратећа чета кретаће се правцем Штаба бригаде, као и батаљон Талијана, уколико вечерас стигне у састав наше бригаде.

10. — Напад мора тачно бити у 23 часа, зато треба да се добро припреме и повежу међусобно батаљони ради тачнијег извршења напада. Напад мора бити муњевит, брз, дрзак, јер непријатеља морам потући и протјерати са садашњих положаја.

11. — Скреће се пажња свим руководиоцима и борцима да је вечерашњи задатак наше дивизије првостепене важности и од њега зависи многоме, ако не и у свему, наш даљи рад. С тога становишта треба задатак извршити, а за његово извршење припремити све борце и руководиоце.

12. — Борбени знаци за 24 на 25 Пробој — Побједа.

⁴ Не односи се на Десету црногарску НОУ бригаду, јер је иста формирана 18 септембра 1944 године. Ту се мисли на Штаб Прве бригаде ОЗНЕ.

13. — На нашем десном крилу налазиће се V" Пролетерска бригада, а на њеном истом десном крилу налазиће се IX Цр. удар. бригада.

14. — На нашем лијевом крилу нећемо имати наших дијелова, зато треба да су наше јединице будне и да неј смију дозволити да би дошло до ма ког изненађења.

15. — Бригада ће у току сјутрашњег дана одмарати у просторији Прибатов До. Зато ће батаљони на истакнутим тачкама и одређеним мјестима давати обезбјеђења бригади од нашег лијевог крила.⁵

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!
Полит. комесар, мајор Командант, п.пуковник

Бранко Тацовић

Нико Стругар

Начелник, капетан

Салих Радончић

(М. П.)

БР. 101

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 25 АВГУСТА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О ИЗБИЈАЊУ У ОБЛАСТ ШТИТОВА¹**

II корпусу

25-УШ-1944 у 11 час.

Уз јачу борбу са четницима успјели смо да избијемо у област Штитова. Немамо података ни о нашим ни о не- пријатељским губицима.² Предузели смо мјере да испитамо правце нашег даљег кретања.³ САВО.

⁵ О изЕршењу задатка и пробоју Бригаде види у док. бр. 101. 105, 106 и 107.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/2, к. 755.

² О губицима види у док. бр. 106.

³ О правцима геретања види у док. бр. 107.

Г

БР. 102

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 27 АВГУСТА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О ИЗБИЈАЊУ ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕ-
ГЕРСКЕ БРИГАДЕ НА ЛИНИЈУ ЦРКВИНА — РАВНИ¹**

корпусу ддд 27-УШ-1944 у 12 час.

Јуче се нијесмо јавили због покрета. Јутрос V избила на линију Црквина—Равни. У манастиру² убијено 20 четника, заплијењене 2 „бреде“ са муницијом. Наши губици: 3 мртва и четири рањена. У Колашину четници са нешто Нземаца. САВО.

БР. 103

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 27 АВГУСТА 1944 ГОД. ШТАБУ ДЕВЕТЕ ЦРНОГОР-
СКЕ НОУ БРИГАДЕ ЗА ПОКРЕТ КА ЦРКВИНИ¹**

IX бригади 27-VIII-1944 у 16 час.

Најхитније се крените за Црквину. САВО.

БР. 104

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 28 АВГУСТА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О ГУБИЦИМА НЕПРИЈАТЕЉА У БОРБАМА
ЗА КОЛАШИН, МАТЕШЕВО И ЈАБУКУ¹**

корпусу 27-УП1-1944 год.

У Колашину убијено 37 а заробљено 5 четника. На Матешеву и у Јабуци 100 Њемаца и 200 четника. Беране и Андријевица непознато. Овом територијом до сада прошле 3 дивизије са преко 1500 возила и већим^г бројем топова. Имена дивизија јавили смо. За замјеника команданта IX поставили смо Божа Јоваиовића. Слажете ли се. САВО.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/2, к. 755.

² Односи се на Манастир Морачки.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/2, к. 755.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/2, к. 755.

БР. 105

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ ОД 28 АВГУСТА 1944 ГОД. ЗА ЛИКВИДИРАЊЕ НЕПРИЈАТЕЉСКОГ УПОРИШТА МАТЕШЕВО — ТРЕШЊЕВИК¹

ШТАБ
VII ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
Пов. бр. 57'
28 августа 1944 год. у 20 час.
Положај

ШТАБУ.....БАТАЉОНА

Положај

Према усменом наређењу Штаба дивизије наша је дивизија оријентисана у правцу: V бригада — у правцу Бјеласице; VII бригада—Матешево—Трешњевик, а IX бригада у (област Колашина, с тим што ће затварати правац од Мојковца. Наше бригаде је задатак да по могућности ликвидира 'непријатељско упориште у Матешеву и Трешњеву, а према прикупљеним подацима на ова два мјеста налазе се по 20—30 њемачких војника, и уколико не би дошло ј неко ново појачање ми би могли ликвидирати ова њихова посадна одјељења. У вези тога

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — Замјенику команданта VII бригаде са два батаљона да по могућности неутралише посаду у Матешеву, с тим што ће се старати да мост — дрвени — који се налази између Матешева и Бара спали и сва мјеста поруши иа којим би се могао спријечити пролаз моторизације од Бара до Матешева, као и, уколико је могуће, да исто тако поруши мост и пут од Матешева до Јабуге.

Непријатеља у Матешеву треба добро контролисати да ли му долази појачање са које стране. Исто треба стављати са по једном четом са Планинице ноћне засједи на путу Матешево—Трешњевик. Непријатеља треба тући у самом Матешеву бацачем и на околним зграђама, и тако истога по могућности разбити. Уколико немате бомбе за тешки бацач, то тражите од бојне коморе да вам даде, или по могућности употребљавајте тешке бомбе.

¹ Оригинал, писан ка машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 46/1, к. 759.

У случају ликвидације Матешева, најхитније обавијестите овај Штаб, као и о свим промјенама на том сектору.

Непријатеља у Матешеву треба маневрисати и више га маневром присилити на повлачење, а што дубље му ставити засједу између Матешева и Бара, али засједа треба да буде тајна, како непријатељ не би знао за њу приликом! напуштања Матешева.²

2. — **Штабу 3 батаљона.** Штаб 3 батаљона учињеће' Покрет V току ноћашње ноћи правцем Поље Смајилагића—Смрчје—Врањештица, с тим што ће избити до сванућа на Врањештицу и контролисати правац ка Врањештици и спријечити непријатељу свако надирање са те стране. Што дубље шиљати извиђачка одјељења да контролишу непријатељско кретање између Матешева и Трешњевика. Чврсто одржавати везу са нашим јединицама на десном крилу, тј. на Планиници; као и на својем лијевом крилу, тј. 1 батаљоном, који ће се налазити на Сувој Гори.

О свим промјенама извјештавати овај Штаб.

3. — **Штабу 1 батаљона.** Први батаљон кренуће општим правцем у току ноћашње ноћи Поље Смајилагића—Мујића Речина—Сува Гора, с тим што ће са својим дијеловима стићи до зорле на Суву Гору. Контролисати правац Сува Гора—Лиса и не дозволити да непријатељ изврши притисак од Трешњевика—Лиса и Сува Гора. Зато ће упутити једну чету на Лису која ће контролисати непријатељску посаду на Трешњевику, и уколико не би дошло неко појачање исту ће 1 батаљон ликвидирати Ш посјести ивицу Трешњевика.

Непријатеља треба добро контролисати да не би неопажено појачао своје посаде или исте повукао у правцу Алдријевице или Матешева. Непријатеља треба добро контролисати и ни у ком случају не смије се непријатељ губити из вида.

Чврсто држите везу са нашим 3 батаљоном на Врањештици, к. 1153. На нашем лијевом крилу налазе се јединице V* бригаде које се налазе на положајима: Меова Гора—Клисура—Троглав. Са њима ћете одржавати везу на Бачу, јер је то мјесто уговорено између ова два штаба бригада.

О свим промјенама редовно извјештавати овај Штаб.

4. **Интендантура, болница, пратећа чета,** учињеће покрет 29 ов. м. у 5 часова од Поља Смајилагића у селу Смрчје. Ту ће се сјестити До даљег наређења.

² Напад није успио. Види Операцијски дневник Бригаде који се налази у архиви Војноисториског института под рег. бр. 16/9. к. 759.

5. Штаб бригаде у току сјутрашњег дана пребациће се у село Смрчје.

6. Бригадни санитет налазиће се код Штаба бригаде.

О свим промјенама код непријатеља штабови батаљона најхитније ће обавјештавати Штаб бригаде ради даљег управљања и оријентисања наше бригаде.

У случају јачег непријатељског надирања бригада ће се више наслањати на Бјеласицу.

Замј. команданга бригаде са два батаљона који су у области Матешево контролисаће правац од Јабукe ка Матешеву да не би са те стране дошло какво појачање.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ:

Помоћ. полит. комесара

Команд., п. пуковник

Драгутин **Радовић**

Нико **Стругар**

Начелник, капетан

Салих Радончић

БР. 106

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА СЕДМЕ ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 29 АВГУСТА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА ОД 13 ДО 29 АВГУСТА И РЕЗУЛТАТИМА ТИХ БОРБИ¹

ШТАБ
VII ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
Пов. бр. 58
29 августа 1944 год.
Положај

ШТАБУ III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Доставља се кратак извјештај о борбама ове бригаде од 13 до 29 ов. м. 1944 го'д;

Непријатељ састава: Њемци, четници и Српски кадровски национални пук (1550 бораца). Непријатељ је био јак укупно свега око 3.000 људи, од којих је било око' 600 Њемаца, дијелови „Принц Еуген" дивизије, који су дошли у Подгорицу 10 ов. м.

¹ Ксмија оригинала, писана на машини. налази се у архиБН Војноисториског института под рег. бр. 11/3, к. 759.

Са непријатељем смо водили свакодневне борбе, у којима је непријатељ био потпомогнут са доста јаком артиљеријском ватром, доста насртљив, док наши борци упорни. у току досадашњих борби непријатељ је имао преко 230 мртвих и преко 300 рањених до 23 ов. м. У наведеним бр01 мртвих и рањених урачунавају се из борби у Кучима, Бјелопавлићима, Пиперима, преко Брскута, Роваца, Г. и Д. Мораче, као и у Јаворју, Градишту.

Дана 23, 24 и 25 ов. м. водили смо борбу преко Јаворја и Крнова са четницима Павла Ђуришића и Српским кадровским пуком, које смо потпуно разбили и уништили. Тако да смо до 25 ов. м. убили преко 350 четника, рањили већи број, од којих нам је познато да је њих 40 теже рањених пренесено пут Колашина, док су остали остали по положају, а бригада није имала времена да их броји и сакупља. Заробљених је било 180, који су распоређени по батаљонима наше бригаде и батаљонима ОЗН-е. Од ових је до сада дезертирало 6 бораца.

Укупни губици непријатеља:

Мртвих — 580, рањених — непознат број (око 6(X)), заробљених 180.

У материјалу: „БреДа“ — 10, п.митраљеза — 16, бацача — 3 тешка, 2 лака, пушака — 120, муниције преко 15.000 метака; граната од бацача — 60; ручних бомби 250; коња — 60. Велики број материјала остао је на терену који смо сломили јер се није могао дићи од ове бригаде, а исти није ни био потпуно исправан. Такође смо заробили један тешки „шарац“.

Наши губици у људству:

Мртвих — 14; рањених — 41; несталих — 28; дезертиралих — 70.

Наши губици у материјалу:

П.митраљеза — 7

Данашње бројно стање бригаде:

На лицу — другова: 769; другарица: 141. Укупно: 900.

У расходу — 146, од којих 75 у Италији, 71 [у] бригадној болници.

У бригадној болници има рањених: 45, болесних 25, од којих 5 Носила, 13 коњаника и 52 пјешака.

Преглед бројног стања и наоружања као и релације доставиће се накнадно.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Помоћ. полит. комесара
капетан

Командант, п. пуковник

Начелник, капетан

БР. 107

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ ПОВЈ
ОД 29 АВГУСТА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О РАСПОРЕДУ СВОЈИХ ЈЕДИНИЦА'**

II корпусу

29-УШ-1944 у 12 час.

Наше јединице: VII област Матешево, V Троглав, IX према Мојковцу. На десној обали Мораче један батаљон ОЗН-е. У Морачи такође. У Беранама, Андријевици и Матешеву Њемци, четници и милиција. У Мојковцу нема непријатеља. За Подгорицу немамо података. САВО.

БР. 108

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ ПОВЈ
ОД 30 АВГУСТА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА ДА ЈЕ ПЕТА ЦРНОГОРСКА ПРОЛЕТЕРСКА
БРИГАДА ЗАУЗЕЛА БЕРАНЕ¹**

II корпусу

30-УШ-1944 у 16,15 час.

V² заузела Беране. Непријатељ се повукао за Рожај и Пештер. Имамо везу са батаљоном ОЗН-е на Мојковцу. У Матешеву још Њемци. САВО.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/2, к. 755.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/2, к. 755.

² Пета црногорска пролетерска бригада

БР. 109

**БОЈНА РЕЛАЦИЈА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ
БРИГАДЕ ЗА ВРИЈЕМЕ ОД 1 ДО 15 АВГУСТА 1944 ГО-
ДИНЕ¹**

ШТАБ
V ЦРНОГОРСKE У. БРИГАДЕ
III У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Пов. бр. 164
31. VIII. 1944 г. у час.
— Положај —

РЕЛАЦИЈЕ

(Секција: Пећ—Колашин размјер 1:100.000)

0 вођеним операцијама V Црногорске пролетерске бригаде у току од 1—15 августа 1944 год. са Њемцима, муслиманском милицијом и четницима.

1 августа: Наша бригада је била на положајима: Висабаба (к. 1598)—Катуниште (к. 1652)—Зелетин (к. 2033)—Црна Гора (к. 1866). Непријатељ је био на положајима: Сјекирица (к. 1989)—Мурина—Цамија (к. 1300)—Визитор (кк. 2015,2210)—Гребен (к. 2196)—Липовица (к. 2070 — к. 1924). Непријатељске снаге на овим* положајима биле су у јачини од 2.500—3.000 (Н>емци), око 1000 Милиције и нешто четничких група, које су служиле као водичи, са око 40 моторних возила која су се налазила на Простору Мурина—Велика, међу којима и 4 тенка. Непријатељ је имао и 4 топа 75 мм, 2 хаубице 105 мм и другог оруђа (бацача, противколских топова итд.).

Ми смо у току овог дана вршили пробне нападе у циљу испитивања непријатељских снага на читавом сектору: Сјекирица—Визитор. Непријатељ је био активан у артиљерији, из тенкова и са положаја из утврђених бункера.

2 августа: Распоред снага, како наше бригаде тако и непријатељских, био [је] исти као и прошлог дана. Јачина такође. Примјећивало се извјесно пребацивање цестом за Чакор. Вјероватно из-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторијског института под рег. бр. 42—3, к. 754.

влачеле својих рањеника и утврђивање положаја: Мокра—Планинница—Чакор. Ми смо у духу наредбе кренули у напад правцима: Висибаба—Чакор; Зелетин—Мурина—Плав; Зелетин—Визитор—Плав; Ђулићи—Кути—Гусиње, у циљу ослобођења ових мјеста и протјеривања непријатеља. У овом нападу дошли смо до положаја: Сјекирица (к. 1989)—Ржаница—Мурина—Пепићи—Цамија — Брезовица — Визитор—Липовица. Овог дана непријатељ је давао јачи отпор и стварао баражну ватру из својих артиљеријских оруђа. Непријатељ се задржао на положајима Приједолска Глава (к. 2005)—Велика—Новшићи—Плав—Гусиње. Наши извиђачи су уз помоћ јединица 4 бат. запалили један непријатељски камион у с. Пепићи, као и нанијели непријатељу веће губитке. Припремали смо напад ради ослобођења Плава и у том циљу концентрисали централне снаге наше бригаде (4 и 1 бат., противколски топ и брдски дивизион).

3 августа: Наша бригада остала је на положајима прошлога дана, с тим што је доведено до краја питање концентрације и напада ради ослобођења Плава. Непријатељска активност била је махом у артиљерији. Појављивала се и авијација, која је била без опасности по наше јединице.

4 августа: Напад је извршен од стране наше бригаде на читавом сектору и у нападу је ослобођена по први пут варош Плав, више насељених мјеста, опкољено Гусиње и заузета доминантна тачка у правцу Чакора—Приједолска Глава (к. 2005). Бригада је остала на положајима: Приједолска Глава (к. 2005)—Велика—Новшићи—Шабова Глава (к. 1906)—Копиљача (к. 1826)—Мартиновићи и око Гусиња. Непријатељ је на централном сектору Брезовица—Плав—Копиљача био разбијен, уз више губитака, међу којима и један милицијски командант батаљона. Заплијењен је један бацач 81 мм.

5 августа: По заузећу Плава још у току прошлог дана извршене су припреме у циљу ослобођења Гусиња, што нам је у потпуности успјело. Непријатељ је на овом сектору дао врло слаб отпор; ово зато јер је већ био дубоко заобиђен с левог крила од пл. Копиљаче, те се морао из-

влачити да не би био потпуно уништен или заробљен.

6 августа: По ослобођењу Плава и Гусиња, а у духу наређења Штаба дивизије, ојачали смо наше лијево крило према Чакору, на којем се непријатељ прилично утврдио и појачао нарочито муслиманском милицијом. У току овог дана била је заузета Планиница (к. 1988) и Дјевојачки Крш (к. 2046), али услијед јаче артиљеријске ватре и непријатељске одбране није се могло одржати.

7, 8 и 9 августа: Распоред наше бригаде и положај, према непријатељу остали су исти. Вршени су јачи притисци на Шабовој Глави и чарке на простору Планиница—Приједолска Глава. Непријатељске снаге биле су отприлике као, и у почетку.

10 и 11 августа: Према обавјештајној служби, а и обавјештењу Штаба дивизије, сазнаје се да се непријатељ појачава на нашем сектору, да гомила снаге на простору Митровица—Пећ—Ђаковица и да су стигла појачања у моторним возилима. Непријатељ је појачао и сектор Дечани—Богићевица, са такође већим снагама, о чему су обавијештени руководиоци свих јединица, као и Штаб дивизије.

>

Непријатељ је успио да заузме мањи бријег између Дјевојачког Крша и Шабове Главе, у току 10. У току оба ова дана примјећује се дуж читавог положаја комешање непријатељских снага. Неке нарочите активности није било од стране непријатеља, изузев на Шабовој Глави.

12 августа: Још у почетку овог дана непријатељ је сачином од једне њемачке ловачке дивизије напао наше положаје. Поред ове дивизије било је нешто Арнаута и четника. Непријатељски напад био је дрзак, брз и одлучан, без обзира на сопствене жртве. Брзину су му омогућавали камиони са којима је стално замјењивао уморне снаге. Ово му је омогућило да брзо овлада комуникацијом Чакор—Улотина и тиме онемогући повезивање наших јединица све до 22 часа. Могућност брзог напредовања била је условљена још и тиме што је положај који смо држали био прилично велики, тако да је одбранбена снага развученошћу била доста слаба. Наше јединице су давале на свим секторима јак отпор,

али су биле мјестимично изненађиване услијед брзине непријатељског продора и празних простора којима је непријатељ пролазио и долазио нашим јединицама у бок или леђа. И поред овакве брзине и непријатељске дрскости све јединице су, било као цјелина, било као дијелови, имале војничко држање и давале примјер храбрости, снажљивости и продорности, јер су у више махова више одјељења имали прилике да се пробијају кроз Еусте непријатељске редове. Овог дана су забиљежене јаче борбе на следећим мјестима: Велика (Чеме)—Приједолска Глава (к. 2005)—Шабова Глава (к. 1906)—Плав—Брезовица—Пепиће- Висибаба (к. 1598)—Сјекирица (к. 1989—1898)—Грачаница—Крушево—Баљ—Визитор, Јериња Глава—Зуљево Брдо и Шекулар. На крају овога дана наша бригада је била у следећем распореду: Шекулар (1 бат.)—Баљ (к. 1555—3 бат.), Превија—Зелетин—Липовица (4 и 2 бат.). Услијед брзе продорности и бојазни да непријатељ не овлада са моторизацијом комуникацијом Мурина—Андријевица—Беране и Мурина—Андријевица—Трешњевик, Штаб је хитно тражио да се на иоложајима Јериња Глава—Превија² поставе извјесне Снаге, било IX бригаде, било неке друге јединице, и тиме задржи (непријатељ, да не би наше снаге биле испресијецане и доведене у још тежу ситуацију. Ово су посјеле и наше пушкомитраљеске групе, које су биле отсјечене од својих јединица а дошле у везу са Штабом.

13 августа: Губици овог дана су, како непријатељски тако и Наши, већи.

Непријатељ је наставио са офанзивом. Ми смо предузели све мјере да се фронт изравна и да све јединице буду повезане. Непријатељ нас је мнопо ометао у томе, јер је на положаје довлачио нова и нова појачања и потпуно замјењивао своје уморно људство. Оваквом смјеном омогућавао је својим трупам да брзо продире, иако уз велике губитке, одбацују наше јединице са положаја. Да не би дозволили да нам извјесни дијелови буду пресјечени, пре-

² На секцији 1:100.000 није нађена.

дузели смо све да се све јединице пребаце с лијеве обале р. Лима, као и да се јединице које су биле на положајима Зелетин—Липовица извуку на прихватним положајима Црна Тора (к. 1866)—Вели Крш—Зуљево Брдо и повежу са дијеловима лијево од комуникације Трешњевик—Аидријевица. Ово је било омогућено тиме што је са сваким батаљоном, изузев лијевог крила, био и неки члан Штаба бригада. Наше јединице су овога дана забиљежиле јаче борбе дуж читавог сектора, а нарочито је подвлачили Малеш—Ковачево Брдо, гдје је, на првом, непријатељ имао веће губитке, док је на Ковачевом Брду непријатељ 4 пута одбијен. Непријатељска артиљерија била је нарочито активна. Непријатељ је помогнут авијацијом, која је онемогућавала правилно извлачење наших јединица, а нарочито кола. Овог дана непријатељ је успио да заузме и дође до следећих положаја: Трепча—Лиса (к. 1877)—Хан Дрндарски.

Напомињемо да, услед велике брзине непријатељских снага, било је онемогућено да се једна чета 2 батаљона која је била у заштитници на Липовици пребаци и повеже са својим батаљоном, већ је била набачена на Обзовик—Жива⁹ и изгубила везу. Иста се повезала и ослијеблико дана са VII бригадом у Прекобрђу.

14 августа: Непријатељ је стално довлачио нове снаге, гаквим одморним људством био је у стању да нас потискује са наредних положаја. Ми служ читавог положаја давали озбиљнију одбране и поред измореног људства, које је било неиспавацо и гладно. Непријатељ је нарочито надирао комуникацијом Трешњевик—Матешев—Колашин, служећи се моторизацијом, танковима и помажући своје јединице са јачом артиљеријском ватром. У току овог дана успјели смо да се повежемо са јединицама IX бригаде, која је била на нашем лиjevом крилу. На сектору нашег лиjevог крила непријатељ се јогао задржати, док је дуж комуникације Трешњевик—Матешев—Колашин био незадржив. У вези тога, а у духу заповијести, пребацили смо се на леву обалу р. Таре и организовали при-

⁹ Можда Жијева Гл.

хвaгне положаје за одбрану: Дрнјенак—Јасено-
ви—Бабл>a Грeдa—ОКиба—Лом—Пјешчаница, сa|
побoчницoм на Црквини.

15 августа: Непријатељ је и даље надирао. Наше једи-
нице* овдје добиле су задатак да непријатеља
* шгo јаче. дочекају. Непријатељ је са јачим сна-
гама дуж читавог сектора од р. Пјешчанице До
ДријеЈнка,,као и даље лијево ирема IX бригади,
вршио 'нападе и уз велике губитке успио, под
заштитом артiљеријске ватре, да се пребаци
на лијеву обалу р. Таре. Губици су му велики.
Наши патoжа.ји остали су Блатина—Д. Вучи-
је—Црквина.

У време!ну од 1—15 августа непријатељ је
нмао 450 мртвих, док је рањених имао мнопо
више. Ми см!о за ово вријеМе имали сљедеће гу-
битке: м^ртвих 15, рањеЈних 12, несталих 14, де-
зертиралих 35, укупно 76. УслијеД брзине не-
пријатељског напада није се м(огао извући про-
гивколски топ, и ИСИ је покварен, посада је
дијелом страдала.

Такође је Нешто тешког оруђа (један те-
шки митраљез и гтротивколска пушка) закоПано
испод Сјекирице, прем'а Ржа'ници, јер се није
могло извлачити. Напомињемо да су све је-
динице биле исувише уМорне, ненахрањене, не-
испаване, но и поре!д ових тешкоћа све јединице,
као цјелина, имале су 'велики Морал и бор-
бену јачину. У току овог вреМена запажени су
недостаци брзог повезивања, што Је заиста било
ометаНо непријатељском брзином надирања —
мнбге су патроле за повезивање морале да се
пробијају кроз ненријатељске редове, мада је
могло бити и боље.

Ове рањејне другове сМо изнијели и на ври-
јеме упутили за болницу.

Међу несталим друговима има изгледа да се
Још м!ноги врате, јер Је повезивање било, зoоЈ-
великог броја непријатеља који је био на те-
рену на којем\ су остали, онемогућено.

СМРТ ФЛШИЗМУ — СЛ10Б0ДА НАРОДУ!

Полптички комесар, мајор

Свето Радојевић

Командант, потпуковник

Вујадин Поповић

Начелник, капетан

Ђорђије Шарановић

БР. 109

**БОЈНА РЕЛАЦИЈА ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИ-
ГАДЕ ЗА ВРИЈЕМЕ ОД 10 ДО 30 АВГУСТА 1944 ГОДИНЕ¹**

**ШТАБ
IX ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ**

Пов. бр. 21
31 август 1944 г.

ШТАБУ III УДАРНЕ ДИВИЗИЛЕ

Положај

Достављам релације за вријеме од и са 10. VIII. 1944 год. до и са 30. VIII. 1944 год.

10. VIII. 1944 године. Добили смо обавјештсње да непријатељ врши покрет од правца Пећи у правцу Чакора, у правцу Рожаја и од правца Новог Пазара у правцу Рожаја. Наша бригада налазила се на положајима Полица—Горажде—Дапсићи—Лужац—Бера'не. На положајима није било никаквих промјена.
11. VIII. 1944 године. На сектору наше бригаде није било никаквих промјена.
12. VIII. 1944 г. — Непријатељ је извршио напад на наше десно крило и на сектор V Пролетерске бригаде, а на сектору наше бригаде било је сукоба са патролама код три батаљона а код једног нашег батаљона извршен је јачи притисак и непријатељ је успио да овлада извесним тачкама. На Радовановом Брду наш 3 батаљон водио је јачу борбу и том приликом нанео непријатељу осјетне губитке — 12 мртвих и више рањених. Наши губици — 1 мртав и 5 рањених.
13. VIII. 1944 г. — На сектору читаве бригаде непријатељ је у 3 часа извршио јачи притисак. Успио да продре на положајима које су држале италијанске јединице и око 10 часова упадне у Бера'не. Наши батаљони током дана пребацили су се на лијеву обалу ријеке Лима и посјели положаје на линији Црни Врх—

¹ Ор-итинал, писан на машини. налази се у архиви Војноисторишког института под рег. бр. 42—3, к. 754.

Градина—комуникација Беране—Андријевица. Овога дана непријатељ је имж) 25 мртвих. Ујништена су 2 тенка и 1 мотоцикл. Даљим иапредован>е\г непријател.а наша бригада по- ј
вукла се ца линију Локва—Говеђе Брдо—Пре-
ки Смег—Бјеласица.

14. VIII. 1944 г. — Под јачим непријател^ским притиском наша бригада пребацила се на лијеву обалу ријеке 'Таре »на лпнију Марково Брдо—Лу-
качко Брдо—Дјевојачка Глава. Са једним' ба-
таљоном задржала се на Бојишту. Нспр!ија-
тељска авијација није била активна.
15. VIII. 1944 г. — Непрчјагелъ је од правца Матешева, од
правца Јелов>:це ^и Бјеласице надирао у прав-
цу Колашина и наших положада и ок)о 8 часова
успио да упадне у Колашин. Послије краће
борбе наши батаљони повучени су на при-
хватне положаје Лучка Гора—Гусар.
16. VIII. 1944 г. — Непријатељ је мзвршио напад на поло-
жаје које је држала лнаша брнгада и после
јачег отпора, гдје су непријатељу нанесени
губици 15 мртвих, бригада се повукла на по-
ложаје Јаворова Глава—Бор(ова Глава—Ја-
бланов Врх. Наши губици 2 м^ртва, 3 лакше
рањена.
17. VIII. 1944 г. — Пошто је непријатељ све Јаче нади-
рао добивено је наређење да са бригадом
шосједнемкз положаје Корман—Стражнипд—
Пећарац. На овим положајнма преко читавог
дана уопште није било борбе, непријатељ је
био неактиван као и његова авијација.
18. VIII. 1944 г. — Према добивбном наређењу наша бри-
гада је пребачена на положаје Проватија—
Седло—Дур^итор, а са је!д]ним батаљоном који
је одржавао ко!нттакт са непријатељем' осталн
смо на Осу1)енику—Шљемену. Није било борбе.
19. VIII. 1944 г. — Наш батал^он који је био на Осуђенику—
ШљемСну водио је борбу са непријатељем
који је иадирао од Студенаца и Одраг Поља
и истог задржавао. Губитака !није било. На
сектору осталих батаљОна није било борбе.
20. VIII. 1944 г. — Бригада је била распоређена на сектору
Горња Буковица—1'ракала—1Јрепуљни Врх—
Ранисава—Оедло—Дурм'.итор—Штулац, Непри-

јатељ је извршио напад на еектору 3 и 4 оатаљона на предња одјељења исиред Провалије и Буковице и исти био задржан у току читавог дана. Непријатељска авијација била је овога дана активнија, јер су непријатељски авиони митраљирали наше положаје и бомбардовали неборачке дијелове.

21. VIII. 1941 г. — Наша бригада остала је на истим положајима, непријатељ такође остао је на својим положајима.
22. VIII. 1944 г. — Непријатељ је извршио напад у 2 часа на положаје Штулац—Дурмитор -Седло. Успио је да у зору овлада са овим положајима и потисне наша два батаљона на положаје Лојаник—Бољ. Непријатељ је на овим положајима задржан, а док их је заузео имао је велике губитке — 50 мртвих и више рањених. Наши губици: 5 мртвих, 7 несталих и 10 рањених. Добивено је наређење да се бригада пребаци на лијеву обалу ријеке Комарнице. Три батаљона су одмах извршили покрет док један батаљон са Штабом бригаде пребацио се тек сјутрадан.
23. VIII. 1944 г. — Са два батаљона и Штабом бригаде било се је на одмбру у Живој—Јаворку, а са два батаљона на лијевој обали ријеке Комарнице са задатком затварања праваца и прелаза преко ове ријеке.
24. VIII. 1944 г. — Са читавом бригадом извршен је покрет правцем Јаворак—Прага—Гвозд и ноћу 24/25 бригада се пребацила преко комуникације на сектор Бијочки Стан.
25. VIII. 1944 г. — Бригада се одмарала на Бијочком Стану.
26. VIII. 1944 г. — Извршен је покрет Бијочки Стан—Пиперска Локва—Пониквица—Горња Ровца и Пиперске Локве—Границе.
27. VIII. 1944 г. — 27/28 извршен је покрет Међуречје—Црквина.
28. VIII. 1944 г. — Бригада је добила задатак да посједне положаје Горње и Доње Вучје—Марково Брдо—Ровачко Требаљево—Облутак и затвори све правце од Мојковца, Вратла и Мораче. Са три батаљона посјели су се односни положаји,

- а један батаљон је задржан код болнице и интендантуре.
29. VIII. 1944 г. — На сектору бригаде није било никаквих промјена.
30. VIII. 1944 г. — На сектору бригаде без промјена.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, мајор в. д. Командант, мајор
Милисав Кољеншић отсутан

Начелник, мајор
Душан Драговић

БР. 111

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ШЕСТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ ОД 31 АВГУСТА 1944 ГОД. ЗА ЗАУЗИМАЊЕ ПОЛОЖАЈА РАДИ ЛИКВИДИРАЊА НЕПРИЈАТЕЉСКОГ УПОРИШТА У ГОРЊЕМ ИОЉУ¹

ШТАБ
VI ЦРНОГ. УДАР. БРИГАДЕ
О. бр. 41
31 август 1944 год.
у 12,30 час.

ЗАПОВИЈЕСТ

Секција Иикшић 1:100.000

Ситуација: Према добивеним подацима од наших извјештачких патрола, као и других јединица на томе сектору, непријатељ је отступио са комуникације Горње Поље Шавник и комуникације Ивање—Тавник, као и са простора између ових и околних комуникација. Непријатељ још држи Горње Поље са снагама 300—350 Њемаца, четника и талијанских фашиста. Главне тачке и снаге на њима у простору Горњег Поља су: на Градини, на положајима око цркве, гдје постоје стари изграђени бункери (и на брзу руку дотјерани) западно од к. 727, положај Смерковача, Брезовачке Главице и мост на Брезовику. За везу

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 35/1—2, к. 398.

између ових непријатељских положаја постоје сталне станице распоређене ту и тамо, као и покретне патроле (према обавјештењима). Треба рачунати на евентуалне засједе. Не располаже се са тачним подацима о распореду снага и средстава непријатеља на указаним тачкама, као и између ових. Ту (и тамо) може бити да има по која четничка група.

Наш један батаљон бригаде ОЗН-е налази се од 30 с^м мј. на простору Ивање—Луково ради испитивања терена на томе простору и око Оло, као и у правцу Сињајевине, Жупе² и др. Сем тога наш 4 батаљон и извиђачки вод овога Штаба налазе се у правцу Шавник—Гвозд ради испитивања ситуације на томе терену и даље.

Наш задатак је да ликвидирам непријатељска упоришта у Горњем Пољу са нашим снагама, уз садејство јединица II Пролетерске далматинске бригаде.³

За тај циљ

НАРЕЂУЈЕМО:

Да се напад изврши по ниже наведеном наредби 31-III 1 IX.

3 батаљон: Полази данас до 13 часова са својих до-3 чете и пратилица садашњих положаја и пребацује се, неопажено, тећи вод. изабраним правцем (на терену) углавном преко Дубраве—Пиштета—Брезовог Јзрха—С^трдупа «а простор Кнеж Поље—источне стране Шавнога Брда, тако да на овоме простору буде на један сат прије мрака. Одавде полази на полазне положаје за напад и то: са једном четом на положаје Стара Кула, а другом четом Иа положаје Смерковача. Ове чете повезују касније дејство према Смерковачи уколико би положај Кула прије пао. Са једном својом четом управља дејство према Врањскоме Врху.

Повезује се десно са 1 батаљоном, а благовремено V току дана извиђати положаје и успоставити везу са батаљоном ОЗН-е. За тај циљ унапријед послати извиђачка одјељења, са којима уговорити потребно у погледу везе V духу задатка.

1 батаљон: Полази и заузима полазне положаје нај-3 чета и пратилица даље до 18 часова за напад на непријатељска упоришта код цркве у Горњем Пољу. У томе циљу добро проучити правце провођења једи-

² Никшићка Жупа

³ О положају и борбама Друге пролетерске далматинске бригаде види у док. бр. 353.

ница, као и стројеве за покрет. Батаљон Не заузети подесан распоред снага^а и оруђима, која добро управити према указаним циљевима у циљу тучења ових. Треба имати у виду да ће ове положаје тући паша артиљерија, чије се дејство види из заповијести. Уколико би успиједило овлађивање указаним положајима прије, батаљон ће се оријентисати према положајима Товића и повезати даље своје дејство, лијево са 3 батаљоном, а десно са 2 батаљоном.

2 батаљон:
3 чета и пратећи вод.

Под заштитом мрака заузима полазне положаје за напад на непријатељска упоришта Брезовик (мост и главице) и управља своје дејство према ГрадИни. У напад ће прећи пошто се јаче испољи дејство 1, а нарочито 3 батаљона, не истурајући се много напријед и усклађујући своје дејство са дејством 1 и 3 батаљона, како је већ истакнуто у погледу времена, а нарочито земљишта.

Артиљерија:
2 топа 65 и 75 мм.

Поставиће се на погодном положају данас 31 августа до 17 часова (најбоље источна страна Дубраве), у коме циљу извидјети положаје за излазак на положаје, као и саме положаје (ватрени и резервни), а у циљу тучења непријатељских утврђених тачака, у првом реду око цркве у Горњем Пољу и других тачака чије тучење буде тражено у току борбе. Дејство артиљерије да буде, нарочито у почетку, брзом паљбом, ради стварања забуне и изненађења код непријатеља.

У циљу боље координације рада повезаће се са 1 батаљоном, који напада положаје око цркве, и повезаће се са овим Штабом.

3. Сам напад држати у највећој тајности, у коме циљу све покрете, као и припреме за директан напад на поједине објекте за напад додијељене појединим батаљонима и јединицама ових, извести неопажено.

4. — Извиђања извршити благовремено, као и остале припреме, Нарочито у погледу припреме аутоматских оруђа и другог тешког наоружања за дејство.

5. — Уколико поједине тачке не би пале у току дана 31 августа и наредне ноћи, исте блокирати са подесних тачака. Уколико би исте биле подесне да се туку артиљеријом, одредити тачно мјесто ових као и положаје својих јединица у извјештају артиљерији, чије дејство тражити.

6 — Све јединице имају до одређеног времена бигн на својим иоложајима.

7. — Почетак напада у духу изнијетога.

8. — Знаци распознавања су: **Пропаст — Пруска.**

Уговорени знаци су **Војо — Јово.**

9. — У случају неуспјеха батаљон ће се извући цо СЂе-дећем:

1 батаљон према Вировштаку.

2 батаљон према Јакаљу и Стуби.

3 батаљон на линији Јелови Врх (к. 1039)—Брезови Врх (к. 1163).

10. — Бригадно превијалиште биће у с. Шуме, гдје упућивати рањенике. Брнгадна болница ће се налазити у с. Тиси.

11. — Исхрану [ће] регулисати на најподеснији начин штабови батаљона, а интендантуре батаљона остаће на погодним мјестима, евентуално у с. Тиси за 1 батаљон, односна према 'нахођењу штабова, којима скренути пажњу на будност.

12. — Бојне коморе са својим јединицама.

13. — Све јединице обратиће пажњу на међусобну везу, као и да не би дошло до забуне и несрећних случај^ва због. тога. * "

Водити рачуна о економији живе снаге.

14. — Ми ћемо се налазити на правцу кретања н дејства 1 багаљона, гдје нам слати извјештаје.⁴

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
мајор

Начелник
Војислав Н. Нововић

Командант
потпуковник

⁴ Према изјави Благоја Мармовића, тадашњег замјеника политичког комесара Бригаде, јединице Бригаде у садејству једне батерије Артиљеријске групе Другог ударног корпуса извршиле су наређење и непријатељ је разбијен.

БР. 112

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 1 СЕНТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О БОРБАМА НА МАТЕШЕВУ¹**

II корпусу

1-IX-1944 г.

У Матешеву Њемцп. Нападали смо два пута без успје-
ха. О Подгорици не знамо ништа. Ђуришић са 400² за-
ноћио на Мојковцу. Преко Бистрице прешло 4—500 чет-
ника. Има их и у Прекобрђу. На Трешљевнку нашн. Шта
Јавља Павле³ о Метохији. САО.

БР. 113

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 1 СЕНТЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ОБЕЗБЈЕЂЕЊЕ ТЕРИТО-
РИЈЕ КОЛАШИН, БЕРАНЕ, АНДРИЈЕВИЦА³**

ШТАБ
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 45
1 септембра 1944 год.

ШТАБУ V, VII И IX БРИГАДЕ

Непријатељска офанзива, која је почела 11 ов. мј.² на
нашу ослобођену територију. завршена је. Окупатк:ра данас
нема у мјестима оне ослобођене територије, којима је бпо
успио да овлада. Према томе можемо закључити да оку-
патор није припремао офанзиву специјално за чишћење
наше слободне територије. већ је имао задатак да својм
снагама које је пребацивао са једног оекторја- на други
одбаци наше снаге са праваца њиховог кретања. Маневар

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиву Војноисто-
• риског института под рег. бр. 3/2, к. 755.

² Павле Ђуришић са 100 четника.

³ Павле Јовићевић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
рiskoг института под рег. бр. 8/12, к. 754.

² Треба да стоји 11 прошлог- мјесеца.

КОИ је наша дивизија предузела забацивањем у позадину непријатеља успио је. Наше бригаде данас се налазе на својим старим позицијама, изузев Биоча.

Према последњим подацима окупаторске снаге у Никшићу, Даниловграду, Подгорници, Бијелом Пољу и другим околним гарнизонима врло су мале. Непријатељ је успио да оправља мостове на Смоковцу и Биочу и да одржи комуникацију Подгорица—Матешево. Окупаторске снаге које су биле успјеле да овладају Спњајевином, Дурмнатором и Пивом пошле су са овога терена и то добрим дијелом сливајући се на комуникацију Шавник—Жабљак.

Четничке банде које су и овога пута вјерно иотпомагале окупатора разбијене су у мање и веће групе. Њихова оријентација за сада нам је непозната, али се примјећује да су прилично дезорганизоване. Веће групе налазе се са зликовцем Ћуришићем у области Мојковца.

Овлађивањем Колашином, Беранама и Андријевицом наша дивизија избила је на маневарску просторију на коју смо били оријентисани. Наш задатак је на њој да што више можемо проширити слободну територију. Поред тога треба настојати да одморимо и нахранимо наше јединице. Док се ситуација више не расвијетли, све јединице и дивизија као таква морају бити окупљене и компактне за сваки евентуални задатак. Ми се нећемо, моментано, упуштати у тешке фронталне борбе, које би нас довеле до тога да за Марамо војску, добијамо губитке и да се не можемо извући из контакта са непријатељем. То ипак не значи да нећемо ударати тамо гдје буде потребно у циљу разбијања и уништавања четничких банди, као и ометања нормалног комуницирања окупаторских снага комуникацијама преко наше слободне територије.

Да би горњи задатак дивизија што боље испунила

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — **V Пролетерска бригада** остаће у распореду који сада има: два батаљона на линији Бабино—Дапсићи, један батаљон у Заостро а један батаљон у селу Буче. Задатак бригаде је да извиђа и обезбјеђује се од праваца Бијело Поље, Сјеница, Рожај и Чакор. Пазити на покрете непријатеља од Метохије и Санцака, као и пазити на даље кретање Ћуришићевих банди из области Мојковац—Шавовићи.

2. — **VII Црногорска ударна бригада** у току 2 ов. мј. заузеће распоред: један батаљон Трешњевик, а три батаљона на просторији Сјеножета—Трепча. Задатак бригаде

је чврста веза са дјеловима IX бригаде у области Матешева и садејства са њом у случају непријатељског покушаја да продре комуникацијом од Подгорице преко Матешева на просторију коју дивизија контролише. Са батаљонима са просторије Сјеножета—Трепча контролисати Кољухе—Комови и извиђати Врмош; извиђати и обавјештавати се о непријатељу, његовим снагама и намјерама на сектору Гусње—Пећ.

3. — IX Црногорска ударна бригада почев од вечерас распоредиће се на просторији Требаљево—Матешево: један батаљон Требаљево са задатком затварања правца Мојковац и извиђања Сињајевине и Липова; један батаљон Смаилагића Поље са задатком извиђања Бјеласице и држања чврсте везе са 4 батаљоном ОЗН-е на просторији Мбраче; два, батаљона Пла'ниница—Врањештица са задатком затварања правца Подгорица—Матешево—Колашин.

4. — Интендантура дивизије и хируршка екипа палазиће се у области села Долац.

5. — Штаб дивизије од 2 ов. мј. биће у селу Долац.

Вапомена:

По један батаљон ОЗН-е налази се у Бјелопавлићима п Пиперима, Морачи, области Шавника и у области Андријевице. Бригаде сусједне овим областима одржаваће са поменутиим батаљонима чврсту везу, иреко њих се обавјештавати о ситуацији, а у конкретним случајевима са њима координирати рад на појединим задацима, што је наређено и тим батаљонима у односу на бригаде.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

оитички комесар
потпуковник
Јован Капа

Командант
потпуковник
Саво Бурић

**ИЗВЈЕШТАЈ ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КНЈ ЗА НИКШИЋ
ОД 3 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИ-
ТЕТУ ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ О ВОЈНО-ПОЛИТИЧКОЈ
СИТУАЦИЈИ НА ТЕРЕНУ СРЕЗА ШАВНИЧКОГ¹**

ДРУГАРСКОМ ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КНЈ
ЗА ЦРНУ ГОРУ И БОКУ

Гдје буде

Драги другови,

Јуче смо се иовезали са друговима из Шавника и лутем курира, а исто тако у току јучерашњег дана осПособили смо и телефонску линију. Последње вијести са територије Среза шавничког су: највећи дио четника из онога Среза приликом одласка Ђуришића и Ружића у правцу Пљеваља и даље преМа Србији остдо је на терену, негдје чак као(војничке јединице на броју и до 20С>, а негдје у мањиМ групицама. На читавом терену о'нога среза према извје-штају нема уопште њемачких јединица. На Сињајевини се налази Павле Радојевић—Јасеновац из Општине ускочке са око 70—80 четника. У Пашиној Води налазилО с'е прек-јуче око 200 четника на челу са Радивојем Јауковићем који су дошли у сукоб са извиђачком групом. Непр^ијатељ је оставио на бојишту 8 мртвих и наши су га прогонили у правцу Шаранаца. Исто тако у току ноћи смо обавијеште-ни да су дијелови извиђачке групе у Шаранцима ухватили Бошка Бојовића и попа Станка Шаулића са још око 20 чет-ника. Једна групица четника из Бијеле позвала је јуче на разговор команданта мјеста из Шавника, изгледа имају на-мјеру да се предају. Команди мјеста у Шавнику стално се пријављују они који су у току борби и раније дезертирали из наших војних јединица; тако да их се до синоћ било покупило око 30.

У Језерима Њемци су стријељали на послу дијељења народу четничких легитимација наредника-водника бивше југословенске војске Павла Абазовића и некОг Уроша Ја-уковића.

На територији Дробњачке општине непрнјатељ је за-палио око 10 кућа и поубијао око 11 особа.

У околини Шавника остао је извјестан број. наших ра-њеника, који сада пристижу и икупљају се у Шавнику. Има

¹ Оригинал, писан на мштини, налази сѐ у архи®)1 ЦК СК Црне Горе под бр. 2278.

их чије је стање ирилично тешко, а ови другови тамо немају могућности да им укажу лекарску помоћ због тога што др. Вилотијевића нијесу успјели ни до данас да пронађу. Ми мислимо да би нужно било, ако има тамо могућности, 'да се пошаље неко добро стручно лице са извјесном количином санитетског материјала које ће овим рањеним друговима указати бар прву помоћ.

У саставу извиђачке групе пошао је т.зв. Никшићки батаљон Команде подручја, који је претежно састављен од људи из НОО-а, команди мјеста, као и других одбора антифашистичких организација, и вјероватно да ће СК КПЈ Никшић дати предлог да се он одмах врати на терен Среза никшићког из разлога: што то људство треба вратити на дужности на којима је било до формирања овог батаљона. У вези са овим, а нарочито у вези са садашњим стањем у Срезу шавничком, јачином четничких банди тамо, ми мислимо да овај батаљон треба задржати на територији; Среза шавничког бар још неколико дана, без обзира што су они заиста потребни на терену Среза никшићког. Исто тако ми мислимо да су снаге извиђачке групе која данас чисти Срез шавнички од четничких банди с обзиром на јачину четника у оном срезу мале, и да би их требало појачати са 1 батаљоном Народне одбране, уколико на положајима око Никшића нема неких важнијих војничких задатака које треба да извршава овај батаљон.

Што се тиче стања на подручју Среза никшићког вјерујемо да вас је обавијестио СК КПЈ Никшић — наиме, ту нема неких значајнијих промјена.

СК КПЈ Шавник пребацио се на свој терен и пред њима су постављени конкретни задаци.

Пошаљите нам вијести.

Уз другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За ОК КПЈ Никшић
Саво К. Брковић

3 септембра 1944 г. (М. П.)

Шеста бригада упутила љекара у Шавник.

БР. 115

**ОБЛБЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВЈ ОД 3 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДЕВЕТЕ
ЦРНОГОРСKE БРИГАДЕ О ЧИШЋЕЊУ БЈЕЛАСИЦЕ ОД
ЧЕТНИКА¹**

IX бригади

3-IX-1944 у 16,30 ч

Група четника појавила се на Бјеласици. Будите опрезни. Пошаљите одмах једну чету према Раскрсници за обезбјеђење.² V. сјутра чисти Бјеласицу са 2 батаљона. САВО.

БР. 116

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 3 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE
УДАРНЕ БРИГАДЕ О ПРЕБАЦИВАЊУ БАТАЉОНА
У РИЈЕКУ МАРСЕНИЋА — ДАПСИЋИ¹**

VII бригади

. 3-IX-1944 у 17 час.

Батаљон према Мурини да ради брзо и да се што прије врати. Један пребаците у Ријеку Марсеџића—Допоићи, јер 2. V бригаде бацамо на четнике на Бјеласицу. САВО.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/2, к. 755.

² О распореду Девете црногорске НОУ бригаде види у док. бр. 113.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/2, к. 755.

БР. 145

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРИЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 3 СЕНТЕМБРА 1944 ТОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О ОТПРЕМАЊУ РАЊЕНИКА СА АЕРОДРОМА
БЕРАНЕ ЗА ИТАЛИЈУ¹**

II корпусу

ддд

3-IX-1944

Отпремили смо рањенике за Италију.² Добили постројења за аеродром.³ Једна моторизована дивизија у Метохији на просторији: Г. и Д. Исток, Љубожда, Црнце, Врело, Бања. На комуникацији Подгорица—Матешево 1000 Њемаца и четника. Потребно бомбардовати мостове Биоче и Смоковац. Наше јединице: V. Бера'не, VII. Андријевица, IX. Врањештица—Требаљево. САВО.⁴

БР. 118

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 4 СЕНТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О ЧИШЋЕЊУ БЈЕЛАСИЦЕ ОД ЧЕТНИКА
ПАВЛА ЂУРИШИЋА¹**

II корпусу

4-IX-1944 у 16 час

Ђуришић² у Б. Пољу.³ Његове банде: Липово—Мојковац—Б. Поље. Јуче једна група била на Бјеласици, коју данас чистимо. Њемци у Матешеву ојачани! САВО.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/2, к. 755.

² Види док. бр. 125.

³ Односи се на аеродром код Берана.

⁴ Саво Бурић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/2, к. 755.

² Павле Ђуришић

³ Бијело Поље

БР. 119

БОЈНА РЕЛАЦИЈА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ
БРИГАДЕ ЗА ВРИЈЕМЕ ОД 16 ДО 31 АВГУСТА 1944 ГО-
ДИНЕ¹

ШТАБ
V ЦРНОГОРСKE У. БРИГАДЕ
III У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Стр. пов. Бр. 165
5 IX 1944 год: у час.
Положај

РЕЛАЦИЈЕ

(Секције Колаиџи—Шавник—Никшић—Пећ, размјер
1:100.000)

О вођеним операцијама V Црногорске пролетерске бригаде, у току од 16—31 августа 1944 године, са Њемцима, муслимаша—милицијом и четницима.

16 августа: У духу заповијести Штаба III Ударне дивизије наша бригада имала је задатак да задржава «е-пријатеља, који је у јачини од око 2.000 њемачких војника са нешто четника и муслималске Милиције, потогнут са јачом артиљеријом (више топова и бацача), надирао правцем Долашин—Липово—Сињајевина. Наши батаљони били су на положајима Јабланов Врх (к. 2203—2100)—Савцна Грета (1882)—Вратло (к. 1766—Градина, к.к. 1870—1869—2214), повезујући се чврсто, лијево са IX бригадом, а десно са VII бригадом. Овога дана дат је непријатељу јачи отпор и нанесени су му већи губици. На Вратлу, гдје је непријатељ премо читавог дана покушавао да продере, што му није успјело, иако је чистио простор са Јаком артиљериском ватром из више топова и бацача и надирао са већим бројем пјешадије. На другим секторима наше бригаде овога дана није се осјетила непријатељска активност, изузев артиљерије која је стални пратилац наших јединица.

Да би сачували људство од артиљерије и већих губитака, а у духу општег наређења Штаба

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви војноисториског института под рег. бр. 43/3. к. 754.

дивизије, заузета је линија, као прихватни положај, и изравнање фронта, М. Старац (к. 1921) Вратло, са мањим одјељењима,—Градина.

17 августа: Услијед концентрације непријатељских снага према IX бригади, изласка њихових снага јна Сињајевину (Ружица), ми смо, у вези рокирања IX бригаде према Језерима и Добриловини, а у духу опште заповијести, рокирали два своја батаљона на просторију: Расоваш—Бабин Врх — док смо с друга два батаљона били: на Старцу (к. 2021 и 1921)—Градини и одржавали везу са VII бригадом. Непријатељ је био активан са артиљеријом. Његово задржавање је овдје било могуће да се на крилима није појављивао у јачим колонама и приморавао наше јединице (IX) да се повлаче на прихватне положаје.

Имали смо као главни задатак да се стално одржава контакт са непријатељем и да му се наноси што више губитака, чувајући људство од јаче артиљериске ватре и пуног фронталног судара.

Непријатељ је избио са јачим снагама на Петарац (к. 2041) и Кликчко Поље² и осјетила се његова концентрација према Негобуђи и Жабљаку. Непријатељ се у већим снагама (око 2000) појављује на Јаворју.

18 августа: Ми и даље држи^{мо} положаје: Расоваш—Бабин Врх—Мраморје—Главе—Старац—Снијежнице. Непријатељ је надирало на наше десно крило. Радн што већег задржавања у току ноћи припре^мљен је мањи препад на положаје: Бабин Врх—Расоваш—Мраморје—Снијежнице, на које су концем овог дана непријател^и били изашли. Услијед заморености људства и неједновременог напада, а и веће непријатељске снаге, препад није имао ширих размјера и непријатељ је остао на истим положајима.

19 августа: Непријатељ "је потиснуо наше десно крило и угрозио наше јединице на Тимару и косама испод Бабина Врха, јер је избио од Округлице, користећи међуиростор, помеђу IX и наше бригаде, а и слабије положаје на овом сектору. Ми смо у току дана већ припремили прихватне положаје: Гракала—Буковица ријека, до Тушиње (ријеке).

² Вјероватио Кричачко ГТоље

Овог дана непријатељ Је био доста активан, нарочито на нашим крилима.

20 августа: У циљу омогућавања пребацивања рањеника, извлачења IX бригаде, ставили смо у задатак, што смо и од Штаба дивизије добили, да се ипостави Гракала — р. Буковица—Тушина (ријека) што упорније бране и да се непријатељ на овом сектору што више задржи. На овим положајима батаљони су се још у току ноћи и преко читавог дана утврђивали. Распоред батаљона био је следећи: 4 бат. — Гракала, 2-ги—Буковица, Јастребац,³ 1-ви—Буковица р.—Ковачево Брдо, 3-ћи—Зуква—Тушина р.

21 августа: Услед слабе повезаности, тј. неправилног повлачења левокрилног батаљона VII бригаде, који се рокирао много десно и простор Малинско—Шавник остао потпуно празан, непријатељ је искористио и са великим снагама продро у Шавник. Ово је урадио са великом брзином, а у истом вријеме напао скоро на читавом сектору наше бригаде, изузев лијево крило. Својом великом надмоћношћу и недовољном будношћу једне чете на Ковачевом Брду, успио је да пробије положај Ковачево Брдо и да истим овлада, иако уз велике губитке, како своје, тако и наше. Ми смо хитно морали пребацити један батаљон (3-ћи) на положаје Превиш—Турија (к. 1184), док су остале јединице биле на положајима лијево од цесте Шавник—Жабљак, имајући за задатак да се са својим лијевим крилом чврсто повезују са IX бригадом и да јој у сваком случају омогуће извлачење.

22 августа: Непријатељ је са јачим снагама вршио напад не само на нашу бригаду, већ и на положаје читаве дивизије. Напад је био чврст, снажан и одлучан. Непријатељ је овдје мислио да је довео наше јединице у безизлазну ситуацију, па је његова дрскост тим била већа. Услед јачег напада на IX бригаду поставили смо задатак нашем лијевом крилу (4 батаљону) да чврсто држи Ивицу и Гракала и омогући дијеловима IX бригаде да се благовремено повуку; у том циљу смо упутили један батаљон (први) више Комарнице (Роботова Грета), да би им послужио (као прихват, и за

³ Није нађено на секцији 1:100.000.

случај да непријатељ успије да избије на Седло — Добри До, буде задржан. Наше десно крило од Турији било је одбачено. Да не би дозволили да непријатељ између нас и VI бригаде низ ријеку Придворицу успије да нас раздвоји, поново смо упутили двије чете 3 батаљона, које не се повезивати са VII бригадом и браниги падирање непријатеља низ ову ријеку. Да не би дозволили да нам извјесни дијелови буду огуњени, пребацили смо их с десне обале ријеке Комарице.

23 августа: Да би омогућили пуно извлачење свих дијелова IX бригаде, оставили смо два батаљона као заштитницу свих дијелова. Ова два батаљона водила су жестоку борбу све од села Комарнице до Дужи и гојиновог прелаза преко ријеке Комарнице, тежеки да се непријатељу нанесе што више губитака и да се исти што више задржи. Ова два батаљона по постепеном извлачењу пребацивању преко ријеке Комарнице, као и сви дијелови наше бригаде, пошли су правцем Брезна—Жива—Јасеново Поље.

24 августа: Из дефанзивног става наша је бригада прешла у офанзивни у заједници са VII и IX бригадама. Општи правац и задатак паше дивизије био је да једним маневром, брајном¹ и дрским нападом и пробојем створимо се иза леђа непријатељу и отворимо слободну територију, Колашин, Беране, Андријевица. Наша бригада добила је општи правац напада и пробијања Јасеново Поље—Луке⁴—Штитово—Међуријечје—Колашин и даље према ситуацији. Овај правац био је условљен и ситуацијом. На свом правцу до Лука—Бор(овника и Пресјеке нијесмо имали контакта са непријатељем, док је на левом крилу VII бригада водила борбу са четничким бандама Павла Ђуришића. Да би јој олакшали, 25 о. мј. су упућене двије чете у том правцу (Крнову).

25 августа: Наша бригада је са два батаљона избила од плавоу Штитова (Локва Пиперска), док су два батаљона остала на положајима 1х3Ин Врх—Бороник—Жури [В. и М.], као заштитница дивизије.

26 августа. Бригада је била у цјелини скупљена ш Штитову и кренула правцем Рекјочица, Магничко Поље, Пољана, Граница, Међуријечје, Манастир.

⁴ Луке Бајовића

Морачки—Ђуђевина. У путу је бригада разбила четничке банде, око 100. — у Горњим Ровцима (1 батаљон), и 20 у Манастиру Морачком, од којих је девет убијено, а двоје је заробљено, док су два успјела да побјегну. На Ђуђевинама је такође разбијена четничка банда у јачини од 80—100 бораца. Прву и трећу групу, тј. на Ровцима и на Ђуђевини, смо лако разбили, док је група у Манастиру давала жилав отпор.

27 августа: Бригада се и даље кренула усиљеним маршем: Ђуђевина—Равно—Црквине—Колашин, на којег смо обухватно извршили напад и избили на линију Башање Брдо—Шљивовица—Скрбуша, упућујући једну чету на Кључ, док нам је један батаљон био на Марковом Брду, обезбјеђујући леве бок од Мојковца.

28 августа: Да би испитали терен испред себе у правцу Берана и Андријевице упућена су одјељења, док се остало људство одмарало, изузев десног крила које је водило мању борбу са четничким групама. Извршен је мањи покрет у правцу Берана.

29 августа: Да би извршили напад на Беране издат је задатак да се батаљони поставе на положаје Коњско Брдо—Јеловица—Лубнице—Курикуће. Услијед уморности и ради испитивања јединице су дијелом закасниле.

Према прибављеним подацима, који су били доста непотпуни, у Беранама је било врло мало непријатељских снага, муслиманске милиције, са којом су командовали њемачки официри.

30 августа: Да би непријатеља што боље изненадили и нанијели му веће губитке покушали смо да још у току ноћи пребацимо два батаљона, један с лијеве, а други с десне страјне града Берана, који би се Нашли непријатељу иза леђа, док би са остала два извршили напад од Црнога Врха и Буча. Услијед краткоће времена и преморености батаљони нијесу успјели да за вријеме ноћи пријеђу ријеку Лим, те непријатељ успио да се с мање губитака извуче. Напомињемо да непријатеља нијесмо могли изненадити, јер је још раније (чим је батаљон ОЗНЕ почео да пуца на њега) извукао три топа и два бацача, као и неколика тешка миотрајева, и поставио их на прихватне положаје: Јасен—Ровачко Брдо—Дасићи, а у међувремену

стигло [је] извјесно иојачање од Рожаја. Приликом нашег наиада, који је почео тек око 6 сати, непријатељске снаге биле су јаке око 1.500 непријатељских арнаутских милицајаца и нешто четника. Имали су три топа и више аутоматских оруђа, као и два бацача 81 мм. Борба је трајала...⁶ и да и даље гонимо у правцу Рожаја. У току овог дана наше јединице су потпуно очистиле све до Врбице и Турјака.

31 августа: Бригада је била са два батаљона: Полица Дапсићи, у правцу Бихора и Рожаја, један батаљон—Заостро, према Бијелом Пољу, док је један батаљон био у Бучу. Овог дана није било никаквих борби.

У току ових операција непријатељ је имао 150 мртвих, док је имао много више рањених. Већина мртвих су Њемци. Ми смо имали 15 мртвих и 17 рањених.

У току ових операција наша је бригада била преуморена, гладна и неиспавана. Поред ових недостатака, који су увелико ометали брзину и покрет бригаде и њену борбену снагу, бригада је извршила постављене задатке.

Напомињемо да смо у току ових операција, услјед немогућности преноса тешког оруђа, извјесни дио закопали (два митраљеза, четири противколске пушке, неколико пушкомитраљеза). Све ово оруђе било је махом неисправно.

Ми смо од непријатеља заплијенили два гешка митраљеза „брета“, док нам је у току борби пао један „шарац“ непријатељу у руке, као и један тешки митраљез и један пушкомитраљез (Слатина—Ковачево Брдо).

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар

мајор

Свето Радојевић

Командант, потпуковник

Вујадин Поповић

Начелник, капетан

Ђорђије Шарановић

(М. П.)

⁵ На овом мјесту у оригиналу текст је прекинут.

БР. 145

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 5 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА ПРОТИВ ЧЕТНИКА НА ПРОСТОРИЈИ БАБЉАК — ТРЕБАЉЕВО, ВРАЊЕШТИЦА — КЉУЧ — МЕЛАЈА¹

од IX бригаде

Нр. 22 ддд. гр 100

Јуче смо читавог даиа водили борбу са четницима Бабљак—Требаљево и Врањештица—Кључ—Мелаја. Јачина четника око 1200. С Матешева су јуче покушавали два пута напад. Ноћас смо се са свим дијеловима и збјегом повукли на линију Патковица—Околишта.

БР. 121

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВ^А ОД 5 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА О ПАДУ КОЛАШИНА¹

5 IX 44 1

II корпусу

НР 10 гр. ддд у 15 ч

Око 1200 четника потпомогнути Њемцима из Матешева овладали Колашином!.

Припремамо напад.² Ми се налазимо: Трешњевик—Лиса—Троглав—Бјеласица, Андријевица—Беране—Фемића Крш. Четници се концентришу и врло су активни. Један авион из Меклинове Мисије³ спустио се у Беране ради испитивања аеродрома; о томе ни ми ни Мисија нијесмо били обавијештени. САВО.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/1, к. 755.

² Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/1, к. 755.

³ Види док. бр. 122.

⁴ Бригадни генерал Фицрој Маклен (Fitzroy Maclean), шеф енглеске Мисије код нашег Врховног штаба.

БР. 122

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 5 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ЗА РАЗБИЈАЊЕ ЧЕТНИКА
У ОБЛАСТИ КОЛАШИНА¹**

ШТАБ
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Оп. бр. 46
5 септембра 1944 године
у 10 часова

ЗАПОВИЈЕСТ

За напад и разбијање четничких банди у области Колашина
(Секције Колашин, БераЦе 1:100.000)

Штаб IX Црногорске бригаде извјештава нас јутрос радиограмом да је бригада цијелог јучерашњег дана водила борбу са четницима и Њемцима у области Колашин—Матешево. Јачина четничких банди је око 1200. Непријатељ је успио да IX бригаду погисне. Синоћ је бригада зановила на линији: Раскрсница—Патковица—Околишта.²

Примјећује се да се четничке банде концентришу и да дижу главу. Окупаторске снаге у Црној Гори, Санџаку, и Метохији сумале. Према подацима са којима располажемо сада окупатор не спрема никакав напад на нашу слободну Територију. Муслиманска милиција и албанска војска³ на десној обали Лима је неактивна.

Комуникација Подгорица—Матешево, коју држи окупатор и четничке банде, задаје мало више бриге, јер она може да послужи окупатору као врло корисна полазна тачка за овлађивање комуникацијом Колашин—Пљевља. Напад четничких банди на Колашин је њино садејство окупатору, а вјероватно то има и неки други политички значај за Павла Ђуришића.

Наш је задатак да четнике уништавамо и разбијамо и да не дозволимо никакво њихово концентрисање и оживљавање. Морамо их тући гдје се год појаве.

Конкретно наш је задатак да разбијемо четничке банде у области Колашина, да их онемогућимо да се наслањају

¹ Оригич&л, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 9², к. 754.

² Види док. бр. 120.

³ Односи се на 21 СС легионарску дивизију „Скендербег“ и на албанску милицију.

на окупатора у Матешеву или да их збијемо према Под-
рорији.
у том циљу

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — V Пролетерска бригада упутиће одмах по пријему овога наређења 2 своја батаљона правцем за Троглав, на линије којег ће се повезати са десним крилом IX бригаде. Ова два батаљона ће напасти четничке банде осиовним правцем Троглав—Баковићи са зоном ширења десно: Огорела Глава—Растоци—Сушац (к. 1180), а лијево Поточка Гора—Мушовића Ријека—Башање Брдо—Бабљак. По овлађивању линијом Бабљак—Баковићи један батаљон ће се поставити у с. Војковићи, са задатком затварања и извиђања правца Липово—Сињајевина, а други у Ровачко Требаљево са задатком извиђања правца Мојковац. Оба батаљона иначе затварају правац Мојковац—Колашин.

Друга два батаљона ове бригаде остаће на просторији Заостро—Полица са задатком затварања и извиђања правца Бијело Поље—Беране и прилаза Бјеласици од Равне Ријеке.

2. — IX Црногорска ударна бригада одржаће данас линију положаја: Троглав—Пагковица—Лиса и са те линије напасти непријатеља основним правцем комуникација Матешево—Колашин, са задатком изоловања Колашина од Матешева и угрожавања Колашина са истока и југа, што ће координацијом рада два батаљона V бригаде довести до ликвидације банди у Колашину.

Приликом овога напада најважније је овладати Врањештицом и Планиницом, чиме би се опет затворио правац наливања непријатеља из Матешева, што би условило лакше ликвидирање Колашина па можда и опкољавање банди у њему. Ако напад успије, IX бригада ће заузети свој распоред који је имала прије напуштања Колашна.

3. — VII Црногорска ударна бригада ће батаљоном на Трешњевику потпомоћи напад IX бригаде на тај начин што ће двије своје чете оријентисати у напад комуникацијом према Матешеву. По извршеном задатку ове двије чете ће се вратити на Трешњевик, гдје стално остаје једна чета са задатком затварања правца Матешево—Трешњевик. Остала три батаљона ове бригаде поставиће се: један у с. Дапсиће, један у Ријеци Марсенића, а један у области Трешњево—Слатина. Задатак ових батаљона је контрола десне обале Лима на секторима батаљона на тој обали и затварање правца Мурина—Андријевца.

Ј. — У случају да вечерашњи напад на Колашин не успије, IX бригада ће се задржати на линији: Лиса—Патковица—Јеленик—Троглав, са мањим дијеловима: Раскрсница—Равни Кључ—Сува Гора. БатаљонЦ V бригаде би се повукли у област Курикуће—Главац.

5. — Почетак напада 6 овога мјесеца у 3 часа, а у случају повољније ситуације и приласка јединица на полозне положаје напад се може извршити и прије.

Овдје треба имати на уму да су најуспјешнији напади на четничке банде када им се енергичне и упорне наше јединице појаве са леђа и бока. Према томе не чинити фронталне нападе тамо гдје има могућности за бочне и обилазне.¹

6. — Хируршка екипа налазиће се у с. Пешца.

7. — Штаб дивизије ће се налазити у, с. Пешца.⁴

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ:

Политички комесар
потпуковник
Јован Капа

Командант
потпуковник
Саво Бурић

БР. 123

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ
БРИГАДЕ ОД 5 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ
И ЧЕТВРТОГ БАТАЉОНА ДА САДЕЈСТВУЈУЋИ ДЕВЕ-
ТОЈ УДАРНОЈ БРИГАДИ ИЗВРШЕ НАПАД НА ЧЕТНИКЕ
У РЕЈОНУ КОЛАШИНА¹**

ШТАБ
V ЦРНОГОРСKE У. БРИГАДЕ
III У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
О. Бр. сл.
5-IX-1944 г. у 14.35 час.

220

ШТАБУ.....БАТАЉОНА

У току јучерашњег дана четници, потпомогнути са нешто Њемаца од Матешева, потисли су IX бригаду из области Колашина и овладали истим. IX бригада зановила је

⁴ О извршењу овог наређења и даљим задацима тедашњи види у док. бр. 123, 124, 125, 126, 127 и 168.

¹ Оригинал, писан на машини. налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 11/2, к. 758.

- синоћ на положајима Околишта—Раскрсница—Троглав. Јачина четника је око 1.200 војника.

Из овога се види да се четници поново групишу, искоришћавајући одсуство наших снага, користећи и најмању групу Немаца. Штаб IX бригаде извјештава да је у току јучерашњег дана стигло нешто моторизације на Матешево. Немци држе читаву комуникацију од Матешева до Подгорице.

Основни задатак наше дивизије у овој ситуацији јесте разбијање и уништавање четничких група, и не дозволити њихово организовање, у противном могли би бити опасни у случају поновног наласка каквих немачких снага, то је врло вјероватно.

У вези овога IX бригада и наша два батаљона добили су задатак од Штаба дивизије да нападну на четнике у области Колашина, са циљем њиховог разбијања и одбацивања, па

НАРЕЂУЈЕМО:

2 батаљон ће напасти непријатеља општим правцем Троглав—Кордељ—Катун Мелаја—Растоци—Ровачко Требаљево (Облутак). Десно се обезбјеђивати, а лијево одржавати везу са 4 батаљоном.

4 батаљон ће напасти непријатеља општим правцем Троглав—Струг—Мушовића Ријека—Бојишта—Радигојна—Марково Брдо. Десно одржавати везу са 2 батаљоном, а лијево са дијеловима IX бригаде.

По изласку на линију Ровачко Требаљево—Марково Брдо батаљон ће се поставити за затварање правца од Мојковца, гдје ће добити нови задатак преко Штаба IX бригаде.

Оба ова батаљона повезаће се претходно на Троглаву са IX бригадом, а вјероватно ту и са неким чланом Штаба бригаде.²

3 батаљон Остаће и даље на досадашњим мјестима, са истим задацима, наиме затварање правца од Бијелог Поља и разбијање четничких група.

IX бригада нападаће област Колашина преко Врањештице—Брајића Бријега и даље.

За случај да наше јединице не успију разбити четнике у области Колашина, IX бригада би се повукла на линију Троглав—Лацина Вода—Лиса, а наши батаљони на просторију Курикуће—Главац, и то 2 у Курцкуће, а 4 у Главац. Но, уколико

² О извршењу задатка види у док. бр. 168.

лико не буде интервенција Немаца, сви су изгледи у нашу корист.

Батал³ Ке одмах прикупити батаљоне и извршити покрет у правцу Троглава, где је Ке се од IX бригаде обавијестити о ситуацији и непријатељу.

Почетак напада биће тачно у 3 сата 6 о. мј., па зато треба стићи благовремено на полазне положаје.

Борбени знаци за 5/6: САВО—ВОЈО.

Један дио бригадног санитета и Ке са батаљонима 2-гим и 4-тим.

Интендантура, чета пратених оруђа и болница остају и даље на својим досадашњим мјестима.

Штаб бригаде налази се у селу Долац, док Ке са два батаљона који иду на задатак и Ке замјеник команданта бригаде.

VII бригада је распоређена са једним батаљоном на Трешњеву, један на Трепчу, један у околини Берана, а један у Дабрицима. Батаљон са Трешњеве са двије чете потпомаже дуж комуникације напад IX бригаде према Матешеву.

Хируршка екипа налази се у селу Пешца.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, мајор
Свето Радојевић

Командант, потпуковник
Вујадин Поповић

³ Омашка. Треба да пише: штабови.

БР. 115

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИ-
ГАДЕ ОД 5 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ЗА САДЕЈСТВО С ПЕ-
ТОМ ПРОЛЕТЕРСКОМ И ДЕВЕТОМ НОУ БРИГАДОМ
РАДИ РАЗБИЈАЊА ЧЕТНИКА НА СЕКТОРУ
КОЛАШИНА¹**

ШТАБ
VII ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
Оп. бр. 49 —
5 августа² 1944 год. у 44,30 ч.
Положај

ЗАПОВЈЕСТ

За напад и разбијање четничких банди у области Колашина.

Секција Колашин—Беране 1:100.000

3

Наша бригада добила је задатак да се постави на про-
сторији: Трешњевик—Слатина—Трешњево—Ријека Марсени-
ћа—Дапсићи са задатком затварања правца од Чакора, Ше-
кулара, Рожаја, као и Матешева.

У вези горе изложеног задатка

НАРЕЂУЈЕМО:

1- — Први батаљон са своје двије чете потпомоћи ће
напад IX бригаде правцем према Матешеву. По извршеном
задатку ове двије чете повратиће се у састав батаљона,
где је и раније имао задатак, тј. затварање правца: Мате-
шево—Трешњевик и извиђања у правцу Комова.

2. — Трећи батаљон ове бригаде остаће и даље на сво-
јим положајима са ранијим задатком с тим што ће се стално
везати са 1. батаљоном на Трешњевику, а лијево са 4.
батаљоном у Ријеци Марсенића.

3. — Четврти батаљон ће се пребацити са досадашње
просторије у области Ријеке Марсенића са задатком затва-
рања правца и извиђања у правцу Шекулара и Сјекирице.
Лијево одржавати везу са 2. батаљоном у село Дапсиће.

¹ Оригинал. писан на машини, налази се у архиви Војноистори-
ског института под рег. бр. 38/1, к. 759.

² Треба да стоји 5 септембра, што се види из Операцијског
дневника Бригаде, који се налази у архиви Војноисториског инсти-
тута под рег. бр. 16/9, к. 759, као и других докумената.

³ Редакција је из документа изоставила дио текста који у пот-
пуности понавља податке из првог дијела заповијести Треће ударне
дивизије НОВЈ од 5 септембра 1944 године (види док. бр. 122).

4. — **Други батаљон** ове бригаде после доласка 4. батаљона пребациће се у село Дапсиће са задатком¹ контролисања десне обале Лима на Том сектору, извиђања у правцу Турјака, одржавања везе са јединицама V бригаде на просторији Полице.

5. — **Штаб бригаде** налазиће се у село Трепча.

6. — **Бригадни санитет** код штаба бригаде.

7. — **Болница** у село Веничка.

8. — **Ринтендантура** у село Г. Трепча.

9. — **Хируршка екипа** у село Пешча.

10. — **Напомена** — Почетак напада за јединице које учествују у ликвидацији четничких банди јесте 6 ов. м. у 3 часа, а у случају повољније ситуације и приласка јединица на полазне положаје напад се може извршити раније.

Штаб I батаљона водиће рачуна да ухвати везу са јединицама IX бригаде и да координира напад са дјеловима IX бригаде.⁴

Борбени знаци: **Саво — Војо**

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За **штаб**

Командант - п.пуковник,

Нико Стругар

П. С.

Савјетовање Штаба бригаде са штабовима батаљона које је сазвано за 6 ов. м. одржаће се за 7 ов. м. услед ново настале ситуације.

⁴ Према изјави тадашњег команданта Бригаде наређење је извршено.

БР. 125

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 6 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О ПАДУ ЛИСЕ И БОРБАМА УЗ МУШОВИЋА
РИЈЕКУ¹**

6. IX-44 3

| - Нр 9 гр 165 за II корпус

Немци, Талијанци и четници из Матешева овладали Лиоом послје жестоке борбе. Четници из Колашина нападају уз Мушовића Ријеку. Према њима IX и дијелови V и VII. Ранije упутили 66 рањеника.² Вечерас упућујемо руководиоце, нове рањенике и изнемогле из збјега.³ Првим транспортом примили мање количине муниције, инсталацију за аеродром и спремну за иеку мисију која ће доћи.⁴ САО.

БР. 126

**ИЗВЈЕШТАЈ ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ ОД
7 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИ-
ЗИЈЕ О БОРБАМА ОКО ЈЕЛОВИЦЕ И ОГОРЕЛЕ ГЛАВЕ¹**

7 IX-44 -2K —•-

Нр 30 гр 71 од IX бриг.

Непријатељ надире на Јеловицу. Борба се водила око Огорелс Главе.² Ми држимо наше положаје.³ Непријатељ све положаје туче артиљеријом; све предузето за напад. Милисав.⁴

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/1 а К. 755.

² Види док. бр. 117.

³ Односи се на пребацивање за Италију са аеродрома из Берана.

⁴ Односи се на војне претставнике западних Савезника.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/1 а, к. 755.

² Борбу су водиле јединице Пете црногорске пролетерске бригаде.

³ О положајима Девете црногорске НОУ бригаде види у док. бр. 122 и 127.

⁴ Милисав Кољеншић

БР. 127

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 7 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ЗА РАЗБИЈАЊЕ НЕПРИЈА-
ТЕЉА НА ПОДРУЧЈУ КОЛАШИНА¹**

ШТАБ
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Ои бр. 47
7 септембра 1944 г.

ШТАБУ V, VII, IX БРИГАДЕ И ЗАМЈ. КТА V БРИГАДЕ

Четничке банде, италијански фашисти и Њемци у јачини од 3000 војника већ три дана нападају наше положаје у области Бјеласица—Колашин—Трешњевик. У жестоким борбама, које је водила IX и дијелови V и VII бригаде, непријатељ је овладао линијом: Трешњевик—Лиса—Раскрсница—Кордељ, гдје је јуче избор са правца Мојковца.

Према подацима са којима у овом моменту располажемо непријатељске снаге на десној обали Лима су врло мале и неактивне, али није искључено да се и отуда не појави нека банда четничка, или мустиманска милиција и албанска војска.

Према радиограму Штаба II корпуса Њемци су напустили Пљевља. Других података о снагама - непријатеља у Санџаку немамо. Досада смо имали податке да је окупатор тамо врло слаб. Павле Ђуришић је, изгледа, у Сјеници са задатком мобилизације противу нас.

У оваквој ситуацији наша дивизија је изложена већ неколико дана концентричном непријатељском нападу. Непријатељска бројна надмоћност довела нас је у ситуацију потребе пробијања из једног прилично уског обухвата.

Резимирајући све ове околности, долазимо до закључка да морамо непријатеља разбити и отклонити могућност његове даље иницијативе или се пробијати према Санџаку, уколико нијесмо угрожени од тога правца. Прво морамо прићи рјешењу ситуације по првом **закључку**, тј. разбити непријатеља.

У том циљу

¹ Оригинал, пиоан на штампани, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 10/2, к. 754.

НАРЕЂУ ЈЕМО:

1. — **V Пролетерска бригада** са њена два батаљона који се налазе на просторији Троглав—Пешића Језеро напашће непријатеља који је овладао линијом Раскрсница—Кордељ, са тежњом да непријатеља разбije и одбаци преко Огореле Главе или уопште што дубље на правцу непријатељског отступања. Задатак ова два батаљона је веОма важан, јер рјешењем ситуације на томе положају успјешно поправља се ситуација снага цијеле дивизије и отвара се шири пролаз нашиМ јединицама за евентуални покрет према Санцаку, а можда би се успјешНом акцијом¹ ова два батаљона створила могућност потпуног разбијања свих непријатељских снага. Нека ова два бат^аљона на извршење задатка пођу са тоМ претпоставком и тачним оцјењивањем опште ситуације дивизије. Свој задатак рјешавати у тијесној вези са IX бригадом.

Батаљон V Пролетерске бригаде који се налази у с. Бабино пребациће се преко Скавца правцем за Курикуће, одакле ће се повезати са замјеником команданта бригаде у области Пешића Језера, гдје ће »добити задатак.²

Батаљон ове бригаде који се налази у Заостром остаће и даље на свом задатку, с тим што ће што дубље извиђати правац низ Лим према Равној Ријеци. Лијево одржавати везу са главнином бригаде на Бјеласици и у случају потребе дејствовати у бок непријатеља, који напада Бјеласицу.

2 — **IX црногорска ударна бригада** са својих садашњих положаја³ напашће непријатеља на положају Бач—Меова Гора—Раскрсница. Снаге за овај напад сконцентрисати тако да буду што ефикасније и коМпактније за разбијање непријатеља. Мање дијелове оријентисати према Лиси. Напад извести у тијесној вези са нападо^ батаљона V бригаде, одржавајући везу и са баталзонима VII бригаде према Лиси.

3. — **УП Црногорска ударна бригада** са два батаљона ће потпомоћи напад IX и V бригаде на сектору Лиса—Трешњевик, како би ту спријечили непријатеља да угрози ливе бок IX бригаде у нападу.

4. — Један батаљон и даље ће задржати у Марсенића Ријеци, а један у области Дапсићи, оба са старим задацима.⁴

5. — Почетак напада тачно у 22 часа данас.

6. — Борбени знаци: **Максим — Нико**

Извиђачка чета дивизије налазиће се у области Бабино.

² О задатку овог батаљона види у док. 5р. 128.

³ О положајима Девете црногорске НОУ бригаде види у док. бр. 122.

⁴ О задацима ових ба/гаљана види у док. бр. 122.

7. — Штаб IX бригаде и Штаб V* бригаде извјештаваће нас радио-станица^а по овом реду:

V бригада у 24, 2, 4, 6 и даље по утвр^ееном плану.

IX бригада у 23, 1, 3, 5 и даље по утвр^ееном реду.

8. — Хируршка екипа налазиће се у с. Пешца.

9. — Штаб Дивизије ће бити у, с. ГХешца.

10. — У ^анападу бити одлучан и дрзак, а према непријатељу немилостив, рушводећи се тежњом да га се што више уништи.

Овој тачци поклоните највећу пажњу.

11. — У случају неуспјеха задатак је V* Пролетерске бригаде задржавати непријатеља на линији на којој је синоћ за^аноћ^ио и тако о^ам^алог^ау^авити извлачење VII и IX бригаде низ Лим.

Због ^агога нам резултат и ток напада ш^ако хитније саопштавати.⁵

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
потпуковник
Јован Капа

Командант
потпуковник
Саво Бурић

Начелник
потпуковник
Нико Јовићевић

(М. П.)

ДОСТАВЉЕНО:

Штабовима V, VII, IX бригаде
и замјенику команданта V
Пролетерске бригаде, ирек^ао
Штаба IX бригаде.

⁵ О извршењу наређења види у док. оп 128, 129 и 168.

БР. 128

**ЦАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕР-
СКЕ БРИГАДЕ ОД 7 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ
ПРВОГ БАТАЉОНА ЗА ЗАПОСИЈЕДАЊЕ И ДРЖАЊЕ
ЦОЛОЖАЈА НА ШИШКО ПЛАНИНИ И МОКРОМ ПОЉУ¹**

ШТАБ
V ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
О. бр.
7 септембар 1944 г.
у 19.20 часова

ШТАБУ 1 БАТАЉОНА

Положај

Непријатељ у јачини од 3 хиљаде војника јаким притиском на нашу IX бригаду, два батаљона V и два батаљона VII бригаде успио је да потисне до линије Трешње-вик—Лиса—Раекрсница—Кордељ. Наш 2 и 4 батаљон налази се на Троглаву—Пешића Језеро, лијево од њих налази се IX бригада. Састав непријатеља је претежно четници, а има нешто талијанских фашиста и Њемаца. Наше јединице у току ноћашње ноћи вршиле напад на непријатељске положаје.

Ваш батаљон по доласку у Курикуће одмах прикупите и крените се правцем Курикуће—Суводол—Шишко Језе[>о, гдје ћете запосјести коту 1739² (Шишко Планина) а са једним дијелом Мокро Поље, кота 1962.³ Одашиљте њака патролна одјелења у правцу Бјелојевића и Раките. Нарочиту пажњу скрените на пут који води од МајсторОвине. У случају појаве каквих непријатељских дијелова енергично их нападните и проћерајте. Наглашавам да се на том терену можете срести само са четничким бандама, па се према томе и управљајте.

Ваш задатак је на тим положајима, поред дубоког извиђања и обавјештавања од правца Мојковца—Бијело Поље, састоји се у томе да у случају неуспјеха приликом вечерашњег напада чврсто држите те положаје, то би било у вези залатка наше бригаде. Бригада има задатак да у случају неуспјеха при нападу упорно, по цијену жртава држи по-

¹ Копија оригинала, писана на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 12/2, к. 758.

² Кота 1789

³ Кота 1969

ложаје на шјнма се сада налазимо (наш 2 и 4 батаљон), док се наша дивизија не извуче у рдређеном правцу — нпз долину Лима.

Строго водити рачуна да батаљон-чете⁴ држите окупљене, руководиоци треба да имају своје јединице у рукама. Исто тако поведите рачуна о чврстој вези и пажљивом кретању кроз шумски терен на који ћете наићи.

Штаб бригаде ће се налазити код Пешића Језера, у коме правцу тражити везу.

Приликом покрета из Курикућа узмите најмање 4 водича који ће бити добри познаваоци терена.

Борбени знаци за вечерас Максим'—Нико.⁵

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб

•политички комесар, мајор

БР. 129

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 8 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ О НЕУСПЈЕЛОМ НАПАДУ НА НЕПРИЈАТЕЉА¹

8-IX-44

Од V те бригаде

Нр 17 гр 108

Напад није успио.² Ми се налазимо Троглав—Зекова Глава—Бјеласица" кота 1944 и 1945. Први батаљон треба да избије на Кулину—Бјеласицу—Бјелогривац—Турјак. Непријатељ на синоћњим положајима.³

Нр 18 гр 75

Непријатељска колона јачине око 200 креће се Бач—Патковица према Околиштима. На том се правцу чује и борба. Први⁴ није још избио на Бјеласицу. Према нама мањи притисак. Максим.⁵

⁴ Тј. батаљон, односно чете.

⁵ О извршену овог задатка види у док. бр. 168.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/1 а, к. 755.

² Види док. бр. 127.

³ Види док. бр. 127.

⁴ Батаљон

⁵ Максим Ковачевић

БР. 145

**ЦЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 8 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О ПРИТИСКУ НЕПРИЈАТЕЉА НА ЛИНИЈИ
БЈЕЛАСИЦА — ОКОЛИШТА¹**

Нр 17 гр 151 за корпус

Непријатељски притисак на линију:

Бјеласица—Троглав—Јеленик—Патковица — Околишта, коју ми држимо, врло јак. Око 400 Њемаца преко Трешњевика продрло за Андријевицу. Ако се оријентишу за Беране ми ћемо се поставити: Област Мојковац, област Курикуће—Бјеласица и област Равна Ријека—Бијело Поље. Рушимо комуникације. Вујадин са друговима пошао.² Саво.

¹ Оригинал, гшсан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/1 а, к. 755.

² Народноослободилачка борба у Македонији се распламсала 1944 године. Пришло се формирању бројнијих и крупнијих јединица — дивизија и корпуса. Пошто се осјећао недостатак искусног кадра, утгућено је као помоћ из црногорских јединица око 27 руководица на челу са Вујадином Поповићем. Они су тамо пребачени авионима преко наше војне базе у Барију (Италија).

БР. 145

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 8 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE
ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ЗА ЗАТВАРАЊЕ ПРАВЦА ОД
МОЈКОВЦА¹**

8-IX-44

Нр 7 гр 174 д.д.д. V тој бриг.

У току ноћи избијте на просторију: Мајсторовица—Ракита—Бојишта—Јабучно.² У Мојковцу су Њемци, извидите их и затворите тај правац.³ Испитајте Бијело Поље. IX ће заузети ваше садашње положаје, сачекајте њене дијелове.⁴ VII ће бити у области Берана. Ваше дијелове из Берана упутили смо у Заостро код 3 батаљона, а ви им наредите даљи покрет. Најхитније извијестите о ситуацији на новој просторији. Саво, Јово.

БР. 132

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГА-
ДЕ ОД 8 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ПРЕБАЦИВАЊЕ НА
НОВЕ ПОЛОЖАЈЕ¹**

ШТАБ
VII ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
Оп. бр. 62
8 септембра 1944 год. у чае.
Положај

ШТАБУ. БАТАЉОНА

Положај

ЗАПОВИЈЕСТ:

Секција: Колашин—Пећ 1:100.000

Према усменом наређењу Штаба дивизије наша ће се Дивизија оријентисати, тј. V бригада: Мајсторовина—Ракита—Равна Ријека, IX бригада: Од Коњског Брда—Пешића

¹ Оригинал, писан рруком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/1 а, к. 755.

² О извршењу задатка види у док. бр. 137 и 168.

³ Нијемци тада још нису били у Мојковцу (види док. бр. 168).

⁴ О положајима Пете црногорске пролетерске бригаде види у док. бр. 135.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 50/1, к. 759.

Рупа—Курикуће—Бјеласица. Наша бригада: Коњско Брдо—
' Виницка—Ријека Марсенића—Ржаница—Дапсићи.²

Наша се Дивизија поставља на ове положаје због тога што се њемачки гарнизон из Пљеваља пребацио на Мојковац, са којим циљем не зна се, а по нашем мишљењу за отступницу ка Метохији; али за сваки случај овакав је размјештај усплиједио да бисмо парирали у случају ма какве њихове намјере.³ Зато

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — **Први батаљон** у току ноћашње ноћи пребациће се са садашњих положаја на Турјак—Коњско Брдо, с тим! што ће на досадашњим положајима оставити мање дијелове да контролишу непријатеља и његово кретање од Трешњевика и Андријевице. Први батаљон чврсто ће држати везу са јединицама IX бригаде, које ће се налазити на његовом десном крилу, као и са 3 батаљоном, који ће се налазити на косама поврх Виночке, тј. к. 760, к. 1350, са којим ће чврсто одржавати везу. У случају нашег даљег повлачења наш први батаљон повлачиће се са IX бригадом. Зато треба чврсто да држи везу са њиховим јединицама.

2. — **Трећи батаљон** у току ноћашње ноћи пребациће се на косе изнад Виночке тј. посјешће положаје од ријеке Лима преко Виночке, к. 760, к. 1350 и одржавати везу на своме десном крилу са нашим 1 батаљоном: Турјак—Коњско Брдо. Трећи батаљон оставиће мање дијелове на садашњим положајима да контролишу непријатеља од Андријевице—Краља и Трешњевика. Ови дијелови остаће све ^ина тим' положајима до неког јачег непријатељског надирања или наређења за повлачење. Трећи батаљон послаће свој извиђачки вод у правцу Андријевице да испита непријатеља, његов састав, намјеру и јачину, као и да утврди јесу ли Њемци напустили Андријевицу и отступили у правцу Муринс и Чакора. Ово је врло важно знати да ли су Њемци још у Андријевици или су продужили напријед. Трећи батаљон послаће једну своју десетину у село Виночку, на једну преграду која се налази на цести. Ту ће наша пратећа чета оставити своја два одјељења са руским противколским пушкама и ту ће правити засједу за непријатељску мото-

² Види док. бр. 134.

Њемци тада још нису били у Мојковцу (види док. бр. 168), а њихова намјера у овој акцији била је следећа: овладати комуникацијом Бијело Поље — Мојковац — Колашин — Титоград и комуникацијом Бијело Поље — Беране (Иванград) — Андријевица, ради успостављања везе јединица из Санџака са Црногорским Приморјем и са 21 армијским корпусом у Албанији, као и заузимање нашег аеродрома у Беранама.

ризацију. Истим треба 'Скрећнути пажњу да је то један од најбољих положаја за повлачење истих, зато би они требали у случају непријатељске моторизације да исту сачекају што ближе и да исту омету са противколским пушкама или да упиште њихова прва моторизована кола. Ова десетина ваша служиће као појачање овим одјелењима из пратеће чете.-

3. — **Четврти батаљон** у току ноћашње ноћи пребациће се са двије чете у Доњу Ржаницу, а једну чету оставиће у Ријеци Марсеуића, тј. на коте изнад Ријеке Марсенића, шју ће контролисати и бочно садејствовати у случају да би непријатељ извршио напад од Трепче у правцу Винице на 3 батаљон, гј. мрже посјести положаје Стара Кула, к. 808—Наватина и тако чврсто одржавати везу са главнином у Доњој Ржаници. Четврти батаљон упутиће свој извиђачки вод десном обалом Лима да контролише непријатеља у Андријевици и да утврди јесу ли Њемци продужили из Андријевице за Мурину и Чакор. Ово је врло важно и зато се ставља у дужност Штабу батаљона да ово, уколико постоји могућност, у току ноћи испита и обавијести овај Штаб. Четврти батаљон контролисаће све прилазе на Лим, од Луга до Ржанице, јер у току ноћашње ноћи или идуће има једна група четника да се пребаци са десне стране Лима ка Бјеласици. За ово имамо сигурне податке јер се прошле ноћи пребацио један наш војник који је био у редовима четничким, да се у току прошле ноћи пребацила једна група четника око 150 од Ржанице преко Лима помеђу Пешца и Буча. Заго ћете ставити засједе на свим газовима са два и по три п.митраљеа. Засједе ће бити у највећој тајности и не смију пуцати на њихове претходнице од 3 до 5 људи, већ иоте морају сачекати кад наиђе главнина, и [на] главнину са аутоматским оруђима треба пуцати. како би истој нанијели што више губитака. Штаб 4 батаљона послаће један вод људи са најмање 4 аутоматска оруђа код Штаба бригаде у село Пешца, који ће добити задатак контролисања Лима за прелаз ове четничке групе. Исти нек се јаве Штабу бригаде од којег ће добити податке и мјеста гдје ће направити засједе.

Скреће се пажња шабавпма батаљона да редовно шаћу извјештаје овоме Штабу, јер случај 1 батаљона не да се ничим правдати што у току 7. ов. М- читавог дана није послао извјештај Штабу бригаде, као и 4 батаљону, зашто није у току данашњег дана шиљао извјештаје Штабу бригаде већ Штабу дивизије, јер Штаб бригаде налазио се у селу Буче, имао је телефон, као и Штаб дивизије. Надле-

БР. 145

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 8 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДЕВЕТЕ ЦРНОГОР-
СКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ЗА ЗАДРЖАВАЊЕ НЕПРИЈА-
ТЕЉА НА ПРОСТОРИЈИ ШИШКО ЈЕЗЕРО — КУРИ-
КУЋЕ¹**

8-1X-44

за IX бриг. 9

Нр 10 ддд.

Вечерас прикупите бригаду на просторији Шишко Језеро—Црна Глава—Курикуће, одакле задржите даље напредовање непријатеља.² V вечерас иде у област Равне Ријеке, па је што прије смијените.³ VII посиједа Коњско БрдО и област Берана на десној обали Лима. У Мојковцу Њемци.⁴ Саво, Јово.

БР. 135

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 8 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ ЦРНОГОРСКЕ
ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ЗА КОНЦЕНТРАЦИЈУ НА
ПРОСТОРИЈИ ФЕМИЋА КРШ — ЗАТОН¹**

8-1X-44

Нр 8 гр 110 ддд за V бригаду у 21 ч

Њемци у Шаховићима, Мојковцу и Б. Пољу.² Ви се концентришите на просторији Пријелогe и Фемића Крш—Затон. Обезбиједите се од свих страна и извиђајте.³ Вашел! 3 смо наредили да иде у Фемића Крш. За њим и ваша интендантура. Извијестите IX бригаду. Саво.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/1 а, к. 755.

² О извршењу задатка види у док. бр. 139.

³ О положају Пете црногорске пролетерске бригаде види у док. бр. 138 и 168.

⁴ Ово обавјештење било је погрешно. Види док. бр. 138 и 168.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/1 а, к. 755.

² Вијест није била тачна. Види док. бр. 138, 145 и 168.

³ О извршењу наређења види у док. бр. 137 и 168.

БР. 136

**НАРЕДБА ШТАБА ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ
ОД 9 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ПОНОВНО ФОРМИРАЊЕ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА НА ТЕРИТОРИЈИ ЦРНЕ ГОРЕ¹**

(М. П.)

НАРЕДБА БР. 500

ШТАБА II УДАРНОГ КОРПУСА Н.О.В. ЈУГОСЛАВИЈЕ
од 9 септембра 1944 године

I

Одлуком овога Штаба, обзиром на указану потребу, одобрава се постојање следећих партизанских одреда на територији Црне Горе:

1. — **Дурмиторски партизански одред** за област Шавник—Жабљак;
2. — **Никшићки партизански одред** за Срез никшићки;
3. — **Зетски партизански одред** за срезове Подгорички и Даниловградски;
4. — **Ловћенски партизански одред** за срезове Цетињски и Барски и
5. — **Комски партизански одред** за срезове Беране, Андријевица и Колашин.

II

Рјешењем овога Штаба постављамо:

1. — **Дурмиторски партизански одред:**

- за команданта друга *Аћим Тадића*, досадашњег команданта мјеста Жупа Пивска;
— за политичког комесара друга *Раоована Војиновића*.

2. — **Никшићки партизански одред:**

— За команданта друга *Милаш Килибарду*, досадашњег команданта Никшићког ударног батаљона;
— За политичког комесара друга *Сава Вујачика*, досадашњег политичког комесара Команде мјеста Трубјела;

За помоћника политичког комесара друга *Илију Мартиновића*.

3. — **Зетски партизански одред:**

За команданта потпуковника *Петра Шалетића*;

¹ Оригинал, нерегистрован, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института.

— За комесара друга *Тзока Вујоигевића*.

4. — Ловћенски партизански одред:

— За команданта друга *Стева Лопичика*, досадашњег команданта Извиђачког батаљона Штаба II У. корпуса;

— За политичког комесара друга *Мићана Петричевића*.

5. — Комски партизански одред:

— За команданта капетана *Панта Малишића*;²

— За политичког комесара друга *Радивоја Вукићевића*.

III

Остала постављења у штабовима одреда извршиће се накнадно.

Штабови батаљона и команде чета, као и други нижи руководећи кадар, поставиће штабови одреда.

Сви постављени другови у штабовима одреда нека одмах приме своје дужности, уколико се већ на истима не налазе.

Корпусна војна област, команде подручја и командб мјеста у свему ће потпомоћи формирање одреда, односно реорганизацију у духу ове наредбе. Исто тако спровешће потпуну мобилизацију људства са ослобођене територије, без обзира на године старости, уколико то здравствено стање обвезника дозвољава, а такође и мобилизацију са неослобођене територије у границама могућности.

Штабови одреда достављаће овоМе Штабу сваких десет дана преглед бројног стања људства и наоружања у одред}’.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
пуковник
Радoje Дaкић

**Командант
генералмајор
Радован Вукановић**
(М. П.)

Достављено:

- Штабу Дурмиторског партизанског одреда
- Штабу Никшићког партизанског одрела
- Штабу Зетског партизанског одреда
- Штабу Ловћенског партизанског одреда
- Штабу Комског партизанског одреда
- Команди I, II, III, IV и V подручја
- Корпусној војној области

² Панто Малишић, умро 1953 год. као члан Среског комитета СК и народни посланик Црне Горе.

БР. 115

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ
БРИГАДЕ ОД 9 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ПОКРЕТ ИА
ПРОСТОРИЈУ МАЈСТОРОВИНА — ФЕМИЋА КРШ И
ЗАТОН¹**

ШТАБ
V ЦРНОГОРСKE У. БРИГАДЕ
III У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Бр. 167
9-IX-1944 г. у 14 час.
— Положај, —

ШТАБУ 4 БАТАЉОНА

Према наређењу Штаба дивизије² наша бригада има да се шнцентрише што прије на просторији Мајсторовина—Фемића Крш—Затон. У томе циљу

I I,

НАРЕЂУЈЕМО:

- 1 батаљон: Сакупиће све своје дијелове и са истим извршити покрет и смјестити се на просторији Мајсторовине, са задатком обезбјеђења преко Равне Ријеке од правца Бијелог Поља, као и од Бјеласице. На Бјеласици налази се IX бригада, ја изнад самог села Мајсторовине примјећене су мање четничке групе, од којих се обезбиједити. Везу одржавати са дијеловима 2 батаљона, који ће се налазити: Побирница—Острел.
- 2 батаљон: Сакупиће своје дијелове и пзвршити одмах гокрет: Бојиште—Влашко Поље—Побирница—Острел, гдје ће на тој линији очистити терен и смјестити се на просторији Побирница—Острел, са задатком затварање правца од Бијелог Поља, преко Фемића Крша. Одржавати везу са 1 батаљоном лијево, као и са 4 батаљоном, који ће се налазити на положају Затон.
- 4 батаљон: Исто тако сакупиће остатак свога батаљона и извршити покрет: Мајсторовина—Острел, гдје ће на тој линији повезати се са својим дијеловима

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 13/2, к. 758.

² Види док. бр. 135.

и, уколико ситуација дозвољава, извршити прелаз преко ријеке Лима и смјестити се на просторији Затона још у току данашњег дана. Уколико овоме батаљону не буде у могућности прећи преко дана, то ће ово урадити падом првог мрака и преко ноћи избити на к. 954 и к. 981. Овај батаљон у свом! прелазу мора бити еИергичан и у пробијању дрзак, како би на том положају разбио четничке банде, уколико их буде постојало. Нарочиту пажњу посветиће обезбјеђењу од Бијелог Поља, као и извиђању: Обров—Градина—Крстац. Лијево одржавати везу са 2 батаљоном, десно са 3 батаљоном.

3 батаљон: Посјешће положаје: Фемића Крш (к. 955), са задатком претходног чишћења тога терена и извиђања преко ријеке Лима у правцу Дубоког Потока—Дубова. Овај батаљон са једном четом садејствоваће нашем 4 батаљону, који има за задатак чишћење Затона. Ово садејство треба да буде ватром са лијеве обале Лима и [по] потреби прећи ријеку Лим и омогућити својим ударом остварење овога задатка.

Још (ни до сада овај батаљон нас није обавијестио гдје се налази, иако смо за то нарочито подвукли.

Ако буде трећи батаљон стигао на своје раније одређено мјесто, тј. у Острел, с њиме комора, болница и чета пратећих оруђа, нека ови дијелови и даље остану, гдје ће доћи до ноћи и Штаб бригаде.

Да у случају ово наређење затекне батаљон на неком другом мјесту, ове ће јединице повести са собом, као и италијански батаљон, и смјестити их на погодно мјесто у Фемића Крш.

Интендант 1, 2 и 4 батаљона, по потреби и 3 батаљона. изузеће потребан број стоке која је заплијењена од четничких зликоваца, а иста се налази код интенданта 4 батаљона.

Сви батаљони послаће најхитније по два коња у бојницу бригаде да изузму потребан број муниције, то је уколико им ова потребује.

Бојница бригаде сакупиће што већи број коња и с истим поћи у бојницу) дивизије, изузети потребну количину муниције.

Бригадно превијалиште налазиће се са Штабом бригаде у селу Острел.

Ово наређење примити емо радиограмом од Штаба дивизије, а о ситуацији ћемо вас накнадно обавијестити.

Штабови батаљона водиће рачуна да се што хитније ноставе на одређене положаје, јер претстављамо да ћемо у току ноћи добити наредне задатке, а није искључено и у току дана.

Иntenдант 4 батаљона сву преосталу стоку, предаће интендантури бригаде.³

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, мајор

За команданта
Максим Ковачевић

БР. 138

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 9 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ О ДОЛАСКУ НА ЛИНИЈУ РАКИТА — МАЈСТОРОВИНА¹

9-IX-44

Нр гр.

Стигли емо: Ракита—Дијо—Мајсторовина. Сад 2 баталх)н прелази Бојишта—Јабучна. Са 3 још немамо везе.² У Б. Пољу,³ нсма Њемада, само 1нешто четника. На Мојковцу ситуација нејасна, на отпор нијесмо наишли. Око Цера јуче се чула борба. Максим.⁴

³ О извршењу овог наређења види у док. бр. 368.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског Јшотитупа под рег. бр. 3/1 а, к 755.

² О положају Трећег батаљона Пете црногорске пролетерске брипаде види у док. бр. 135.

³ Бијело Поље

* Максим Ковачевић

БР. 139

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ
БРИГАДЕ ОД 9 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ
УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ О ПАДУ ТРОГЛАВА¹**

9-1X-44

од 9 бриг.

Непријатељ је овладао Троглавом. Ми се налазимо на пређашњим положајима.² Писмо смо примили.³ Душан.⁴

БР. 140

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ
ОД 10 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ УДАРНЕ
ДИВИЗИЈЕ ЗА ПРЕБАЦИВАЊЕ ЈЕДНЕ БРИГАДЕ НА
ЛИЈЕВУ ОБАЛУ ТАРЕ — СЕКТОР МОЈКОВАЦ — КО-
ЛАШИН¹**

од II корпуса 10-1X-44

Нр 28

Колике су њемачке снаге у Б. Пољу, Мојковцу.- Не дозволите да вас непријатељ на уској маневарској простор-
нији нлпадне. Настојте одмах једну бригаду пребацили на
лијеву обалу Таре на сектор Мојковца—Колашина, осим
Оиња.Јевине/ На случај јачег притиска јне дозволите да вас
Непријатељ набаци на Бихор и Пештер већ се ослоните
на јужни Санцак. Двије њемачке дивизије већ су у про-

¹ Оригинал, аиоан руком. налази се у архиви Бојноисториског
института под рег. бр. 3/1 а, к. 755.

² О положају и борбама Девете црногорске НОУ бригаде видн
у док. бр. 127 и 133.

³ Редакција не располаже писмом, а према депеши Треће ударне
дивизије од 8 септембра Бригада је требало да ое прикупи на про-
сторфрји Шишко Језеро — Црна Глава — Курикуће. Види док. бр. 134.

⁴ Душан Драговић

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског
института лод рег. бр. 3/1 а, к. 755.

² О непријатељским снагама види у док. бр. 139, 145 и 168.

лазу преко Подгорнице и Албаније. Пролазиће извјесни дијелови и долином Лима. Зато морате бити едХло будни. У Никшићу врло мале њемачке снаге, а четници се сваки дан предају нама. У Старој Црној, Гори стање добро. 12 корпус избио на просторију Бајина Башта—Ужице.⁴ У Херцеговини формирана 14 бригада. Прије неколико дана [стигла] Још једна екипа од 12 официра енглеских у Паштровиће.⁵ Нашп имају везу са њима. Радован.¹

БР. 141

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДМВНЗИЈЕ НОВЈ ОД 10 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ ДРИО- ГОРСКЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ДИВИЗИЈЕ¹

ШТАБ
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. бр. СЛ
10 септембра 1944 год.

ШТАБУ V ПРОЛЕТЕРСКЕ ЦРНОГОРСКЕ БРИГАДЕ

1. — Подаци које смо посљедња два дана добили о стању негтријатељских гарнизона у Санџаку били су контрадикторни. Због тога ни до овога момента не можемо са сигурношћу да **оцијенимо стање ових гарнизона**. Сви извјештаји говоре да у Бијелом Пољу, Пријепољу, Сјеници и Рожају нема Њемаца. Са овим подацима једино се није слагао Штаб вашег 3 батаљона. На основу његових извјештаја да су Њемци у Бијелом Пољу, Шаховићима и Мојковцу, ми смо **донијели** одлуку да се ваша бригада концентрише **на просторији** Мајсторовина—Пријелог—Фемића Крш—Зато'н. Са те просторије бригада треба да омогући

³ Односи се на 181 и 297 пјешадиску дивизију 21 брдског армијског корпуса Групе армија „Е“ из Албаније. Од њих је 181 била у Црној Гори на просторији Подгорица (Титоград) — Котор — Никшић, са задатком да ојача преостала и заузме нова упоришта ради обезбеђења повлачења 21 корпуса преко Црне Горе и Херцеговине за Босну.

⁴ О пробоју Дванаестог ударног корпуса преко територије Црне Горе види у док. бр. 74, 79, 90 и 94.

⁵ Вјероватно за чланове Мисије при јединицама Другог ударног корпуса.

⁶ Радован Вукановић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторпског института под рет. бр. 10/4. к. 754.

извлачење дивизије из обухвата који непријатељ предузгша.

Конкретно о томе задатку до овога момента не можемо да дамо прецизније директиве, јер је ситуација још нејасна.

У свему овоме највише нас интересује стање непријатеља у Мојковцу, Шаховићима и Бијелом Пољу.

Ваш је задатак да нас по том^е што прије и са провјереним подацима обавијестите.²

2. — На сектору IX бригаде јуче није било важнијих промјена. Она се налази на линији Шишко Језеро—Црна Глава—Курикуће.

3. — Стање код VII Црногорске бригаде до јутрос је било углавном без нарочитих промјена. Један њен батаљон који је посиједао Коњско Брдо јуче је грешком Напустио тај положај и поставио се негдје на лијево крило IX бригаде. То је непријатељу омогућило да јуче овлада Туријом и да јутрос у зору нападне Дијелове VII бригаде на правцу^г Виночке и Буча. С обзиром на ово но^ас и јутрос издата су наређења поменутом батаљону VII бригаде да одмах дејствује правцем Коњско Брдо и да се Ислони на дијелове VII бригаде који су јутрос одбили први непријатељски напад.

Два батаљона VII бригаде налазе се на просторији Ријека Марсеница—Дацики. Према њима, као и уопште на десној обали Лима, ситуација је повољна.⁵ До овога момента немамо података да тамо има Њемцаца. Ту је само милиција и нешто албанске војске и све је то пасивно. На Полицама и на Градшћу налази се извиљачка чета овога Штаба, а у међупростору између ове и Дацика постављен је батаљон ОЗН-е.

4. — Извјештавајте нас о свим промјенама. Извиљачке органе шаљите што дубље према тачкама које нас^а интересују.

5. — Током јучерашњег дана рушио је комуникацију Беране—Равна Ријека наш инжењерски батаљон, који ће данас наставити рад.

6. — Најхитније нам доставите податке за вашег шифратора по шаблону Упитника, с тим што ће се у те податке унијети опширно опис његова живота и рада И држаЛБКЈ његове породице.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

**За Штаб
начелник, потпуковник
Н. Јовићевић**

² О стању непријатеља у овим гарнизонима види у док. ор. 138 и 168.

⁵ О ситуацији на сектору Седме црногорске НОУ бригаде видн у док. бр. 142.

БР. 145

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИ-
ГАДЕ ОД 10 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ЗА НАПАД НА НЕ-
ПРИЈАТЕЉА ПРАВЦЕМ КОЊСКО БРДО — ТУРИЈА —
ОКОЛИШТА¹**

ШТАБ
VII ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
Оп. бр. 64
10 септембра 1944 год. у час.
Положај

ЗАПОВИЈЕСТ

Секција Колашин—Пећ, размјера 1:100.000

Непријатељске снаге концентричним снагама вршеглавни притисак на сектору: Шишко Планина—Црна Глава—Појатиште на сектору јединица IX бригаде, док са мањим снагама успјели су да овладају положајима: Коњско Брдо—Мека—Вјетарник.

На комуникацији: Андријевица—Трепча—Бучје нема нарочитих непријатељских снага, једино што се осјећа дејство једнога топа са Жаљевице на Градини.

За нас је од велике важности аеродром у Беранама, као и да не дозволимо четничким бандама усидравање у долини Лима.

Штаб дивизије ријешао је да се непријатељ ноћас нападне и то: IX бригада са досадашњих положаја: Шишко Планина—Црна Глава—Појатиште нападне непријатеља правцем Кордељ—Троглав—Клисура и даље према могућности.

Наша бригада са трп батаљона нападне непријатеља правцем Коњско Брдо—Турија—Рујишта—Околишта.²

У вези тога

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — **Први батаљон** ове бригаде са Досадашњих положаја извршиће папад на непријатеља правцем: Забрдо—Снежаница, к. 1830—Околишта. Десно управљати се према

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисторског института под рег. бр. 52/1, к. 759.

² Према Операцијском дневнику Бригаде, који се налази у архиви Војноисторског института под рег. бр. 16/а, к. 759, Бригада је лако извршила овај задатак и без сопствених губитака.

ватри на сектору IX бригаде и не дозволити непријатељу, ако буде потиснут са сектора IX бригаде, да се насуче на њега. Лијсво одржавати везу са 3 батаљоном.

2. — Трећи батаљон без једне чете напашће непријатеља правцем: Соко—Коњско Брдо—Турија (к. 1850)—Рујишта и даље према ситуацији настојати да се непријатељ сјури на просторији Андријевице. 3 чета овога батаљона која се налази у Бањевцу, по овлађивању батаљона положајима Турије, има се са истим повезати правцем: Бањевац—Мека—Турија, гдје ће даље садејствовати са батаљоном. Ова чета ће строго водити рачуна о одржавању везе са јединицама 4 батаљона. Она ће се пребацити са положаја: Градине на положај Бањевац послје смјене од 4 батаљона.

3. — Четврти батаљон ове бригаде одмах ће пребацити чету која се налази у Д. Ржаници и смијенити чету 3 батаљона на положајима Градина—Буче. Задатак ове чете је да држи чврсто положај и да јне дозволи непријатељско надирање од Виницке; односно Турије, у правцу Берана. Друга чета овога батаљона имаће за задатак да држи положаје Југовине до овлађивања 3 батаљона Туријом. Послије овлађивања Туријом вршиће притисак на непријатеља на положајима: Вјетарник и даље према Жаљевици, уколико би 3 батаљон овладао Рујиштем. Чета која се налази сада на положајима Ријека Марсенића послје смјене рд чете 2 батаљона нребациће се на лијеву рбалу Лима и Пастојаће да овлада к. 760. По овлађивању овом котом, задатак јој је да не дозволи притисак непријатеља преко Вјетарника—Мале Љуте на положаје наших јединица. Штаб овога батаљона, Пошто, односно уколико би 3 батаљон овладао Рујиштем, вршиће притисак са својим батаљоном на узастопне положаје: Вјетарник—Дрезга—Жаљевица—С.тањево Брдо и даље правцем Трешњево—Забрђе—Слатина. Строго водити рачуна о одржавању чврсте међусобне везе, како међу четама, тако и међу батаљонима.

4. — Други батаљон ове бригаде без једне чете остаће на досадашњим положајима са задатком затварања праваца од Турјака—Смиљевице—Шекулара у правцу Берана, и ње смије се дозволити да нас угрози са те стране. Чврст одржавати везу са 4 батаљоном ОЗН-е, као и извиђачком четом дивизије на сектору Полице.

Трећа чета овога батаљона одмах ће смијенити чету 4 батаљона на положајима Ријеке Марсенића и садејствоваће бочном ватром на непријатеља који се налази на лијевој обали Лима. Исто тако контролисаће непријатељско евентуално надирање од Баља. Ако јединице на лијевој обали

Дима успију да потпсну непријатеља, чета ће се оријентисати десном обалом координирајући да напредовање буде саобразно са јединицама на лијевој обали Лима, са којима мора имати везу. Вршиће притисак правцем: Ријека Марсенића—Стара Кула—Набатина—Баљ, уколико буде непријатељ одбачен са досадашњих положаја. У саставу ове чете мора бити и бацачко одјељење тога батаљона. које ће гући непријатељске положаје и на лијевој обали Лима испред положаја 4 батаљона.

5. — Штабови батаљона морају употрејевити бацачка одјељења, како мала тако и тешка, и противколске пушке и настојати да ватрени притисак буде што јачи. Топовско одјељење добијаће задатке од Штаба бригаде.

6. — Батаљони ће означавати паљењем ватре дио положаја којима су овладали.

Почетак подилажења мора бити у току дана, а напад се мора завршити у први мрак.

У извођењу напада бити енергичан и дрзак, јер од првог удара овиси даљи ток борбе.

7. — Борбени знаци биће знаци распознавања за ноћас.

8. — Штаб бригаде надиже се на правцу: Пешца—Бучје и даље према ситуацији.

9. — Бригадни санитет налазиће се при Штабу бригаде.

10. — Хируршка екипа у Беран Селу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар. мајор

Бранко Тацовић

Командант. п.пуков.

Нико Стругар

Начелник. капетан

Салих Радончић

\

БР. 143

ИЗВЈЕШТАЈ ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 10 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ О РАСПОРЕДУ БАТАЉОНА ЗА ПРИТИСАК НА БИЈЕЛО ПОЉЕ¹

10-1X-44

Од V те бриг.

Јутрос см'о од вас примили задатак. Оријентисали смо 2 батаљона за притисак на Б. Поље. 4 батаљон сигурно ће овладати Обровом". 2 бат. наступа — Ракоње. Први бат. Мајсторовина—Бојиште—Кулна, 3 бат. Оштрељ. Послали смо писмени извјештај. Упутите нам Божа Јовановића. Дајте му преглед ситуације. Максим,- Свето.⁵

БР. 144

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ ОД 10 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ ЗА ЗАТВАРАЊЕ ПРАЦА ЛУБНИЦА И НАПАД ПРАЦЕМ БЕЛИЛО — ТРОГЛАВ — ОГОРЕЛА ГЛАВА¹

IX бригади

Нр 12 гр ддд у 7,30 ч

Батаљон VII² који је негдје на вашем лијевом крилу упутите одмах да се веже са њиховим батаљоном према Коњском Брду да му садејствује у борби која је почела. Ви затворите правац Лубница, извијестите о снагама непријатеља према вама. Саво.

Нр 13 гр у 14.30 ч IX 12

У први мрак VII напада са два батаљона преко Пра-Невца—Коњско Брдо, а са једним на Турију. Ви истовремено нападните са свим снагама Белило—Троглав—Опоре-ла Глава. Обезбиједите се на десном боку. Саво.

¹ Оригинал, гтисан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/1 а. к. 755.

² Максим Ковачевић

³ Светозар Радојевић

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/1 а. к. 755.

² Седма црногорска НОУ бригада

БР. 181

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 10 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О БОРБАМА НА ЛИНИЈИ ШИШКО ПЛ. —
ГРАДИНА¹**

11

10-IX-44

корпусу

Нр 20 гр 105

Према најновијим подацима у Б. Пољу нема Њемаца, такође ни у Сјеници и Рожају.

У је према Б. Пољу, а са ЗХ и дијеловима VII ^цио дан водимо борбу на линији Шишко Планина—Црна Глава—Појатиште—Коњско Брдо—Градина. Куда иду дивизије преко Подгорице.² Саво.

БР. 146

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИ-
ГАДЕ ОД 10 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ
УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ О ПАДУ КОЊСКОГ БРДА¹**

10-IX-44

од IX бригаде у '10.30 ч

Снаге непријатеља према нама 2000 Њемаца, четника и италијанских фашиста. Батаљон 7² јуче пошао за Заград. Упутили смо везу. Наши батаљони на јучерашњим поло-

¹ Оригинал, писан руком. налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/1 а, к. 755.

² Односи се на 181 пјешадиску њемачку дивизију.

¹ Оригинал, писан руком. налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/1 а, к. 755.

⁴ Седма црногорска НОУ бригада

жајима.³ Колоне се крећу на десном крилу. Непријатељ са јачим снагама овладао Коњским Брдом. На нашем сектору сада отпочела борба. Душан.⁴

Нр. 6 гр 83 од 9. брпг.

Непријатељ овладао Шишком [Пл.], ђећим колонама наступа у правцу Курикућа. Од Бјелојевића у правцу Брсково. Угрожава наш десни бок. Снаге непријатеља су велике. Наредили смб напад. Душан.

БР. 147

ПЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ ОД 10 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ О ПАДУ ШИШКЕ ИЛ. И СТРЕМЕНИЦЕ¹

10-1X-44

Нр. гр 75

Непријатељ је овладао Шишком [Пл.] и Стрменицом нападом јаким снага од Брскова. Довео је у питање наш положај на Бјеласици. Батаљон ⁷² јавља да је непријатељ заузео Соко. Војо.

³ О положају Девсте црногорске НОУ бригаде види у док. бр. 142.

⁴ Душан Драговић

¹ Оригинал, писан руком. налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/1 а, к. 755.

² Седма црногорска НОУ бригада

БР. 148

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 10 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ ЦРНОГОР-
СКЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ЗА КОНЦЕНТРАЦИЈУ
БРИГАДЕ У ОБЛАСТИ БИЈЕЛОГ ПОЉА¹**

ШТАБ
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Стр. ПОВ. бр. СЛ.
10 септембра 1944 год.

ШТАБУ V ПРОЛЕТЕРСКЕ ЦРНОГОРСКЕ БРИГАДЕ

Примили смо вДш извјештај писан данас у 8 часова.-
Једним писмом јутрос смо вам објаснили ситуацију.
Овога момента примили смо радиограм од Штаба Д
Ударног корпуса у коме се каже да су двије њемачке
дивизије већ у покрету из Албаније преко Подгорице. Пс-
водом тога даје нам се сугестија да не дозволимо да нас
непријатељ нападне на уској маневарској просторији и да
не дозволимо да нас непријатељ набаци на просторију Би-
хор и Пештер.¹

На основу података о ситуацији око нас прње два
дана, које смо добили од вас и ваших батаљона, и сходно
општем задатку који има ова дивизија, ми смо наредил²
концентрацију ваше бригаде у области Бијелог Поља, да
би нам ваша бригада послужила као прихват у ма којој
ситуацији која би могла искрснути и да истовремено раз-
двоји црногорске четничке снаге од евентуалног груписања
и притиска санцачких четничких група. С друге стране наш
основни иравац кретања и дјеловања у случају повлачења
из Васојевића био је и остаје јужни Санцак, као добра
маневарска просторија и као гранична област са ЈДрном Го-
ром. Из ових разлога ваше смјештање у тој области нужно
је, корисно и правилно без обзира на снагу гарнизона у
Санцаку. Наше двије бригаде³ дјеловаће на Бјеласицу у
циљу разбијања четничких група и овлађивања Колашином,

¹ Оригхшал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института под рег. бр. 11/2, к. 754.

² Редакција не располаже овим извештајем.

³ Види док. бр. 141.

⁴ Види док. бр. 140.

⁵ Седма и Девета црногорска НОУ бригада

ушлико се то буде могло, а истовремено нуваће аеродром Који нам је необично важан. Последњи подаци с> кретању непријатеља говоре о могућности продирања њемачких. путУјућих дивизија н долино.м Лима и комуникацијом Колашин—Мојковац. На овим позицијама гдје смо сада ми имамо услове да маневарски дјелујемо и у циљу нападања непријатеља и у циљу овладања пред јачим снагама. Наше дејство на Бјеласици срачунато је на борбу против четничких групација, а уколико би јаче снаге Њемаца потпомогле ове, ми би ту просторију неизоставно напутили јер је незгодна за маневровање. Ово излажемо ради тога да би вам била јасна наша основна линија: да, уколико се ради о четничким групама које желе успоставу власти, исте онемОгућимо,, односно растјерамо, или, уколико би непријатељ хтио да нас било којим путем обухвати, вашим постављањем у гу област себи створим!о излаз.

Из овога јасно проистиче и ваш главни задатак: одржати јединицу на окупу и њом растјерати ове четничке групе у тој области, рушити комуникације и прикупљати што боље податке о кретању и позицијама Цепријатеља у области Са!нџака. Најхитније нас обавијестите о непријатељу у области Мојковац—Колашин. Ради тога повежите се са батаљоном „Тара”,⁶ који дјелује негдје рко Мојковца.⁷ Уколико непријатеља не би било у Мојковцу, и ако би у области Колашин—Бјеласица били четници и италијански фашисти, ми би вашу бригаду оријентисали правцем Мојковац—Колашин ради лећног удара на непријатеља који пас напада на правцу Берана. Ради доношења одлука обавјештавајте нас редовно о свим промјенама и ситуацијн на читавом вашем сектору.

Бијело Поље Њема за нас нарочите важности. Но, уколико би га могли узети без м'ного тешкоћа, то би требали урадити.

Друга Божа Јовановића не можемо вам још упутити, пошто одлука о то'м'е треба да дође ОД Врховног штаба.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
потпуковник
Јован Капа

Командант
потпуковник
Саво Бурић

(М. П.)

⁶ Батаљон ОЗНЕ

⁷ О непријатељу на том сектору зиди у док. бр. 168.

БР. 149

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 10 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДЕВЕТЕ ЦРНО-
ГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ЗА ПРЕБАЦИВАЊЕ НА ЛИ-
НИЈУ ЈАБУЧНА — БОЈИШТЕ¹**

11

10-IX-44

Нр 15 у 22 ч

VII се током ноћи повлачи на просторију Жари—Затон. V. се налази у области Равна Ријека—Б. Поље. Ви се током ноћи повуците Јабучна—Бојиште. Пошаљите хитно курира V. да се пребаци најхитније Жари—Цер—Улошевина. Саво, Јово.

БР. 150

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВЈ ОД 11 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ ЦРНО-
ГОРСКЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ О ПОКРЕТИМА ОСТА-
ЛИХ СВОЈИХ ЈЕДИНИЦА¹**

11-IX- у 8 ч 13

Нр 9 гр V бригади

IX. сада из Прилоге креће за Острелъ. Поставиће се у област Равна Ријека—Јабучна. VII. и ми десном обалом* крећемо се за Затон.

¹ Оригинал, нисан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/1 а, к. 755.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/1 а, к. 755.

БР. 181

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ ОД 12 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ О РАЗБИЈАЊУ ЧЕТНИКА НА ПРИВИЈАНСКОМ БРДУ¹

12-1X-44

17

Нр 12 д.д.д. гр 80 од IX бриг. 8 ч

Јуче смо разбили јак\— четиичку групу на Привијанском Брду и убили их 20. Налазимо се на прос;тору Мајсторовина—Бојиште—Пале—Т} Стово—Јабучна. Непријатеља не>, а сем мање групе. Војо.

БР. 152

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ ОД 12 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ О ДОЛАСКУ ШТАБА ДИВИЗИЈЕ И СЕДМЕ БРИГАДЕ У БИЈЕЛО ПОЉЕ¹

12-1X-44

Нр 18 гр IX бриг.

Сијноћ смо са VII. стигли у Бијело Поље. Јавите о ситуацији код вас, о Мојковцу и гдје се налазите.— Савој

¹ Ормтг-гкал, писан руксм, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/1 а к. 755.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/1 а к. 755.

² О положају Девете црногорске НОУ бригаде и ситуацији око Мојковца види у док. бр. 151 и 157.

БР. 153

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 12 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ПРЕБАЦИВАЊЕ У
ЈУЖНИ САНЦАК¹**

ШТАБ
Ш УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 48
12 септембра 1944 г.
у часова

ШТАБУ V, VII, IX ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ

Непријатељ је овладао Бераиама. Јачина непријатеља који нас је нападао читавих неколико дана на сектору Бјеласица—Андријевица износи више од 3000 војника. Састав непријатеља није најбоље провјерен, али се Може рећи да су главни дио четници. Поред њих има нешто италијанских фашиста и Њемаца (група са Матешева).

О

али изгледа да су окупаторске снаге на тој просторији врло мале. Четници пак настоје да се вежу и да дејствују што је више могуће заједнички. Њима је пошло за руком да нас привремено истисну са територије Црне Горе и то ће им можда за прво вријеме користити.

Што се тиче милиције на десној обали Лима, она је овога пута остала потпуно пасивна.

Према обавјештењима са којима располажемо двије њемачке дивизије у пролазу су из Албаније преко Подгорице. С друге стране имамо нека обавјештења да ће и долином Лима, правцем од Албаније, такође проћи неке њемачке јединице.

С обзиром на овакву ситуацију: јак непријатељски притисак на сектор Беране и могући наилазак њемачких дивизија преко те области, рокирали смо дивизију у јужни Санцак. Овие смо хтјели да се у погодном моменту нађемо на бољој маневарској просторији... и да се згодним правцима бацимо па четничке банде како би их разбили. То је сада задатак дивизије. На новој просторији настојаћемо да се јединице одморе, прикупе и нахране.

Да би постављени задатак дивизија што боље ријешила

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 12/2, к. 754.

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — **V Пролетерска црногорска бригада.** Одмах по пријему овога наређења прикупиће своје јединице и извршити покрет на просторију Жари—Цер—Улошевина. На пролазу из области Бијелог Поља очистити Шаховиће, иовезати се са теренским батаљоном у тој области, гдје га не извршеном чишћењу и оставити да извиђа правац Пљевља. Задатак бригаде је да обезбиди просторију дивизије од правца Мојковац и да се у моменту потребе нађе на правцу лијева обала Таре, куда би се дивизија савје просторије у даном моменту оријентисала. Бригада ће брзо извиђати Мојковац, процијенити ситуацију и, ако има за то услова, ликвидирати сами Мојковац. Поред горњег задатка бригада ће строго водити рачуна и о правцу Пљевља и неће дозволити да са те стране будемо изненађени. Лијево држати чврсту везу са јединицама IX Црногорске бригаде, са којима садејствовати у случају евентуалног непријатељског притиска са југа или сјевера.

Обавијести ове бригаде нека се са нове просторије најхитније обавијести о ситуацији у области Колашина: да ли је оправљена комуникација Колашин—Матешево; да ли има непријатељских снага у Липову; о јачини и саставу непријатеља у савезу Колашину и о свему што би нас интересовало са ове просторије, док се на њој налазимо, и у случају наше оријентације преко просторије ове бригаде према Мојковцу, одједном Сињајевини.

2. — **VII Црногорска ударна бригада** поставиће се, одмах по пријему овога наређења, на просторији Обров—Поткрајце—Црно Брдо—Бања Село. Задатак бригаде је да са батаљоном са Оброва контролише десну обалу Лима од Затона према Бистрици. Са батаљоном из Поткрајаца и оним са Црног Брда затворити правац од Бродарева и Лиса Планине. Батаљон у Бања Селу биће бригадна резерва. Извиђати што дубље према Бродареву и одржавати везу са теренским батаљоном у области Шаховића.

3. — **IX Црногорска ударна бригада** прикупиће се на просторији Крушево (к. 1038)—Бојинге—Ракита—Јабучна. Задатак бригаде је да затвори правац од Берана, Сињајевине и Мојковца ка Равној Ријеци, Шаховићима и Бијелом Пољу. Десно одржавати чврсту везу са V Црногорском бригадом, а лијево са VII Црногорском бригадом. Настојати да се увијек имају сигурни подаци о Бјеласици и долини Лима према Беранама. У случају потребе координирати рад са V Пролетерском и VII Црногорском бригадом.

4. — Све бригаде ће рушити комуникације на својим просторијама. V Пролетерска бригада, у случају да овлада Мојковцем¹, мшгираће мост на Тари, који ће дићи у ваздух онда када за то добије наређење.²

5. — Штабови бригада, уколико за то има услова, повезаће се са овим Штабом³ путем телефона.

6. — Хируршка екипа и пилотска екипа налазиће се у Бијелом Пољу.

7. — Штаб дивизије налазиће се у Бијелом Пољу.

8 — Знаци распознавања:

16	септембра:	Чизма — Чачак
17		Јунак — Јуриш
18		Црногорац — Црвеноармејац
19		Бомба — Београд
20		Србија — Слобода
21		Покрет — Подгорица
22		Нишан — Никшић
23		Сабља — Скопље
24		Борба — Беране
25		Кундак — Колашин
26		Авион — Андријевица
27		Штит — Штип
28		Камен — Ком
29		Дурбин — Дурмитор
30		Правац — Пећ

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Политички комесар
потпуковник
Јован Капа

Командант
потпуковник
Саво Бурић

Начелник
потпуковник
Нико Јовићевић

¹ О извршењу наређења види у док. бр. Ј5И Ј5С и 357.

БР. 181

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА. ПЕТЕ ЦРНОГОРСКЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ
БРИГАДЕ ОД 12 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ПОКРЕТ НА
НОВЕ ПОЛОЖАЈЕ НА ЛИНИЈИ ЖАРИ — ЦЕР — УЛО-
ШЕВИНА¹**

ШТАБ
V ЦРНОГОРСКЕ У. БРИГАДЕ
III У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Бр. 168
12-IX-1944 г. у 12 час.
— Положај —

ШТАБ-У. БАТАЛ^ОНА

Наша VII бригада налази се на просторији Бијелог Поља, која има за задатак затварање правца од БрјОдарева и десном обалом ријеке Лима од правца Берана.

IX бригада налазиће се на просторији Крушево—Јабучно, са задатком затварања правца лијевом обалом Лима, од Берана преко Бјеласице. Један позад]ински батаљон налази се у области Шаховића.

Наша бригада са просторије Бијелог Поља извршиће покрет на просторију Жари—Цер—Улошевина. На пролазу из области Бијелог Поља очистити Шаховиће, Повезати се са теренским батаљоном у Тој области.

Наш је задатак, поред овога, умолико за то буде услОва, да овладамо Мојковцем и минирамо мост на Мојковцу. Да на овој просторији темељито порушим(к) комуникацију и створимо просторију за даље извођење задатака.

V циљу рјешавања задатака који се пред нас постављају

НАРЕЂУЈЕМО:

I баталзон: који је још раније добио заговјест о достављању на положаје Скок—ПалсКа кОса (к. 1122), са задатком чишћења овога тереда и здтварања правца од Мојковца, и даље ће' остати на овим положајима. Батаљон ће одмах упутити јака изви-

¹ Оригинал, гисаи на машини, налази се у архиви ВоЈноист*)-риског института под рег. бр. 14/3, к. 758.

² Редакција је из документа изостаиила дио текста који у потпуности понавља податке из првот дијела заповијести Треће ударне цивизије НОВЈ од 12 септембра 1944 годт-ше (види док. бр. 153).

ђачка одјељења преко ријеке Љешице—Слапоо
Брдо—Улошерица, који ће се детаљно на овом¹ те-
рену обавијестити о ситуацији у области Мојж-
ковца према Колашину¹. Лијево одржаваги везу са
дијеловима IX бригаде¹, а десно са нашим 2 бата-
љоном.

2 батаљон: који је Исто тако раније добио задатак да се
крбне са гргорије Бијелог Поља правце¹: Би-
јело Поље—Крстац—Пале—Жари, гдје има посје-
сти положаје према Лепбнцу, на коти 1159, затва-
рати путеве и правце од Мојковца. Истовремено
се обезбиједити на свом десном крилу од планине
Цера до избијања на тој просторији нашег 4 ба-
таљона. Лијево одржавати везу са 1 батаљоном¹,
а десно са 4 батаљоном¹, по доласку на своје
положаје.

3 батаљон: сакупиће све своје дијелове и извршити по-
крет правцем: Недакуси—Бијело Поље—Церово—
Јабучна—Тустово—Жаљево—Обод, гдје ће се на
тој просторији смјестити и успоставити везу са
2 батаљоном, од којег се обавијестити о ситу-
ацији. Овај ће батаљон на свом простору прет-
ходно очистити терен од четничких група, уко-
лико их буде. Уколико ситуација дозвољава, овај
батаљон¹ биће као обезбјеђење болнице и у исто
вријеме служити као резерва бригаде. Извиђати
у правцу Барице—Пљешва. Одржавати везу са
теренски батаљоном који ће се налазити у обла-
сти Шаховића.

4 батаљон: хитно ће прикућити све своје дијелове и кре-
нути се општим правцем: Расово—Бијело Поље,
уз ријеку ЉеШницу—Окладе—Шаховиће—Потрк—
Обод—Цер, гдје ће се на овој просторији поста-
вити¹ Извиђати према ријеци Тари—Доња и Гор-
ња Поља. Нарочиту пажњу треба обратити у изви-
ђању и обезбјеђењу Барице—Прошћење. У по-
вољној ситуацији, а што ће се обавијестити од
2 и 3 батаљона, главнину својих снага није по-
требно избацити на Бурењ. Лијево одржавати везу,
са 2 батаљоном, а десно се добро обезбиједити,
јер се на том правцу не налази наших дијелова.
Овај батаљон, у свом кретању преко Шаховића
до Цера, очистиће терен, повезати се са теренски¹
батаљоном који се налази у области Шаховића, од
којег се свестрано обавијестити о ситуацији премђ

Пљевљима и Пријешољу. Овомс батдлжжу даги у задатак да ксУитролише *ф&вац од Пљеваља и да нас редовно обавјештава о ситуацији. У случају Да тај батаљон ие буде ма -поме терену, ви се иећете задрисати, непо хитно иродужити на одређени вам задатак.

У духу ове заповијести штабови батаљона тежиће да шго хитније избнју на одређене иоложаје, да се свестрано обавијестс о ситуацији у датим правцима, о чему ће обавијестити овај Штаб, ради издавања даљих задатака.

Сви штабови баталтОна строго ће иовести рачуна.да продорност, саМоиницијатнва, брзина, као и међусобно поовезивање буду у пуној мјери изражени. Из изложене ситуације, из задатака који су иостављени пред бригаде наше дивизије, јасио је да је !наш задатак прикншо деликатан, да успјешно рјешавање истога ом<огућава правилпу и брзу оријентацију Штаба дивизије.

Штаб бригаде ц сви остали дијелови, бр"и-гадни санитет, интендантура, болница и чета пратећих оруђа кретаће се правцем 3 батаљОна н смјестити се на просторији Обода, ка/о и италијански батаљон.

Сви штабов'и баталуона послаће по два борггд у интендантуру бригаде. ИапоМиње се да ови борци буду који стварно мјогу да одиоворе својој дужности.³

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ

Политички комесар, мајор

За командантл
Максим Ковачевић

⁴ О извршењу задатка види \^т док. бр. 172. 174 л]75.

БР. 181

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИ-
ГАДЕ ОД 12 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ПОСИЈЕДАЊЕ
НОВИХ ПОЛОЖАЈА У ЈУЖНОМ САНЦАКУ¹**

ШТАБ
VII ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
Оп. бр. 65
12 септембра 1944 г. у час.
Положај

ЗАПОВИЈЕСТ:

Секција: Пљевља размјер 1:100.000

Задатак иаше бригаде да се постави на просторији:
Обров—Поткрајце—Црно Брдо—Бања Село, са задатком да
контролише са Оброва десну Обалу Лима и да затвара правац
од Бродарева и Лисе Планине.

На просторији Шаховића поставиће се теренски батаљон.
У вези тога

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — **Трећи батаљон** ове бригаде поставиће се на поло-
жај Обров—Граднна са задатком контролисања десне обале
Лима и затварања правца Затон—Бијело Поље, односно
Затон—Бистрица.

2. — **Први батаљон** ове бригаде смјестиће се у село
Лозна, као бригадна резерва, а са мањим одјељењима кон-
тролисаће правац од Бистрице, односно Расова.

3. — **Други батаљон** поставиће се на просторији села
Поткрајце са задатком затварања правца од Бродарева.

4. — **Четврти батаљон** поставиће се на прккгорији Црно
Брдо—Бања Село—Шљепашница (село), са задатком из-
виђања и затварања правца од Лисе Планине.

5. — **Чета пратећих оруђа** остаће на периферији Бије-
лог Поља према Крушеву са задатком одржавања везе са
дијеловима IX бригаде у селу Крушеву.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског инститзгта под рег. бр. 53/1, к. 759.

² Редакција је из документа изоставила дио текста који у
потпуности понавља податке из заповијести Треће ударне дивизије
НОВЈ од 12 септембра 1944 године (види док. бр. 153).

6. — **Интендантура и болница** смјестиће се у село Никољац.³

7. — **Штаб бригаде** налазиће се у Јзијелом Пољу, као и **бригадни санитет, хируршка екипа.**

Напомена:

Батаљони ће се старати да служба извиђања буде што боље развијена, да се међусобна веза између батаљона међусобно одржава, нарочито 4 батаљон са теренским батаљоном на територији Шаховића, од кога ће тражити редовне издатке о непријатељу од правца Пљевалџа.

Настојати да се људство одмор и добро сахрани.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Полит. комесар, мајор

Бранко Тацовић

Командант. п.пук.

Нико Стругар

Начелник, капетан

Салих Радончић

БР. 156

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕР-
СКЕ БРИГАДЕ ОД 12 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ПОКРЕТ
ПРЕМА КОЛАШИНУ¹**

169

12-IX-1944

ШТАБУ.....БАТАЉОНА

У вези постављеног задатка од стране Штаба III дивизије, а који сте видјели из опште данашње заповијести, настављамо. Преко Штаба дивизије, Штаб корпуса обавијестио је да су наше јединице сишле у Веље Дубоко, Горњу Морачу и Горње Липово. Према истоме обавјештењу изгледа да у Колашину нема Њемаца, сем нешто мало четника. О Мојковцу немамо неких детаљнијих података, а како изгледа тамо има нека четничка група.

Детаљнијих података о горе реченом покрету наших јединица према Колашину немамо, па вам их према томе не можемо дати.

³ Никољац је дио града Бијелог Поља.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 21/2, к. 758.

С обзиром на развој ситуације, као и на досадашње борбе углавном са четничким бандама, чији исход досадаваМ је иознат, ми морамо шго прије преУзети иницијативу у своје руке и задати жестоке ударце овој руљи.

У вези горе изложеног

НАРЕЂУЈЕМО:

- 1 батаљон: По пријему овога наређења извршиће покрет са својих положаја: Скок—/Кари—Слатко Брдо—Развртја—Мојковац. По претходном чишћењу Мојковца батаљон ће се поставити на: Пржишта—Брсково—Бјелојевићи, који ће затварати правац преко Бјелојевића у правцу Мојковца. Десно одржавати везу са 2 батаљоном, који ће избити у области Подбишћа, а лијево са дијеловима IX бригаде. Нарочиту пажњу треба обратити на што дубље извиђање са извиђачким одјељењима преко Бјеласице, у правцу Берана. Приликом свог спуштања са Развртја према Мојковцу треба оставити једну своју чету на к. 1090. Но, ово ће Штаб батаљона сам одлучити у вези ситуације.
- 2 батаљон: Исто тако ио пријеМу овог наређења извршиће покрет општим правцем—Жари—Лепенац—Улошевина—Мојковац. Претходно очистити Лепенац, уколико то досада није урадио. Овладати Улошевином и у садејству са 1 батаљоном заузети Мојковац. Исто тако оставиће једну чету на Улошевини до овлађивања Мојковцем. Послије тога батаљон ће се поставити на Боровњачки Крш (к. 1015). Овај батаљон задржаће се у области Мојковца све дотле док 4 батаљон не избије на КоМ, према Доњим и Горњим Пољима, који ће омогућити овоме пребацивање. По прелазу на лијеву обалу Таре треба се до максимума ангажовати да се" комуникација што темељ>итије разруши, као и да се од Колашина што боље обезбиједи. Нарочиту пажњу треба посветити обавјештавању и извиђању према Колашину, V циљу повезивања са Иашим јединицама које се налазе у Липову. Лијево одржавати везу са 1 батаљОном, а десно са 4 бат.
- 4 батаљон: Са свога ^оложаја: Цера, извршиће покрет сјутра око 7 часова, изнад Лепенца—Сига—Кома—Стевановца, тј. са својим десним крилом, а лијевим Улошевина. Овај батаљон дејствоваће преко р. Таре на Горња и Доња Поља, која са једним

својим дијелом очистити, док са другим ооезон-једити се од ПрошКења—Барица.

3 батаљои: Остаје и даље за обезбјеђење болнице, интендантуре и осталих дијелова и служи истовремено као резерва бригаде.

Штаб 3 батаљона када добије ово наређење сакупиће пионирски вод Италијана и сав експлозивни материјал са којим располаже и упутити са једном својом патролом правцем 2 батаљона који ће одмах отпочети минирање моста на ријеци Тари, с тим што неће палити експлозив до наређења овога Штаба.

Штаб 2 батаљона узеће под команлу минерски вод и одговорати за њихов рад и бринути се за њихову исхрану.

Штаб бригаде и бригадно превијалиште кретаће се правцем Обод—Лепенац—Улошевина—Мојковац.

Хируршка екипа наше дивизије налази се у Бијелом Пољу.

Штабови батаљона и интендант стрОго ће повести рачуна да исхрана батаљона буде што је могуће боља. Исту треба на вријеме припремати, да се не деси да због закашњења оброка борци морају да трпе, или да се храна просипа. Наглашавамо да се на терену на којему се сада налазимо може организовати добра и обилна исхрана, што на правилан начин. Никакве грешке или грубе поступке приликом прикупљања хране не смију се дозволити. Уколико у сслима куда будемо пролазили не би било органа народне власти, треба окупити неколико сељака и у заједници са њима пристуцити прикупљању хране-реквизиције.

Од Штаба 2 батаљона до овога момента нијесмо добили никакав извјештај, тако да не знамо шта овај батаљон радп. Напомињемо да ово није морало да се догоди, па и то да је непотребно послјије доста указивања по питању достављања извјештаја дозволити да се овакве ствари дешавају.

Штабови ће обавезно у оваквим ситуацијама подносити два пута дневно извјештаје, а уколико то ситуација налаже, подносиће извјештаје и више пута.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, мајор
Свето Радојевић

За команданта
Максим Ковачевић,

² О извршењу задатка види у док. 5р. 157 и 168.

БР. 181

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 12 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О ЗАУЗИМАЊУ МОЈКОВЦА И БРОЈНОМ
СТАЊУ СВОЈИХ ЈЕДИНИЦА¹**

Нр 23 гр 47 за корпус у 11.30 ч

V. овладала Мојиовцем. Припремамо иапад на Колашин—
Бјеласица—Беране. Спасић са другови^а пошао. Саво.

Нр 24 гр 89 корпусу

Бројно стање V. по списку 958, на Лицу 818, VII. по
списку 1046, на лицу 884, IX. по списку 729, на лицу 677.
Узмите у обзир за замјеника команданта VII. Николу Шеку-
ларца, Куљачу² за замјеника команданта IX. Саво.

БР. 158

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ
ОД 12 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ УДАРНЕ
ДИВИЗИЈЕ ЗА РАЗБИЈАЊЕ НЕПРИЈАТЕЉА У ОБЛА-
СТИ БИЈЕЛОГ ПОЉА, МОЈКОВЦА И ТРЕБАЉЕВА¹**

12-1X-44

Нр 30 гр 254 од Корпуса

Свакако пребаците одмах једну вашу бригаду најпо-
деснијом просторијом на овај сектор.² Ослонац на линију
Сињајевина—Морача—Ровца и дејствовати на комуникацију
Мојковац—Матешево. Везу са нама одржавати на правцу
Боан. Са осталим снагама разбити непријатеља у областн

¹ Оригинал, писан руком. налази се у архиви Војноисториског
института под рег. бр. 3/1 а, к. 755.

² Бошко Куљача

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског
института под рег. бр. 3/1 а, к. 755.

² О распореду брнгада Треће ударне дивизије НОВЈ види у
док. бр. 153.

Б. Воља, Мојковца и Требаљева, са које просторије предузимати нападе преко Бјеласице према ситуацији. Имамо податке да двије њемачке дивизије из Албаније преко Подгорице и сада одлазе за Боку Которску. Нема изгледа за покрет према Колашину. Батаљои ОЗН-е у Пиперима и Бјелопавлићима на старим положајима. У Пљевљима нема Њемаца. Радован.¹

БР. 159

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ ОД 12 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ЗА ПРИКУШБАЊЕ У ОБЛАСТИ МОЈКОВАЦ — ШТИГАРИЦА И ИЗВИЂАЊЕ КОЛАШИНА¹

Нр 10 гр 112 за V бриг. у 14 ч

Прикупите се у области Мојковац—Штигарица и извиђајте Колашин. Следи писмена заповијест.² Хитно пошаљите податке о непријатељу. IX бригади хитно упутите једног друга за команданта батаљона. Ако може одговорати Мига,³ упутите њега. Ово урадите најхитније, јер је врло нужно. Саво.

БР. 160

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 13 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ О ТОКУ МОБИЛИЗАЦИЈЕ НА ТЕРИТОРИЈИ ЦРНЕ ГОРЕ¹

13-IX-44 год.

Нр 34 гр 257 од II корпуса.

Мобилизација у Старој Црној Гори повољно се одвија. Четници у Никшићу и Цетињу у потпуном распаду. За

³ Радован Вукановић

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиву Војноисториског института под рег. бр. 3/1 а, к. 755.

² Види док. бр. 163.

³ Милинко Богићевић

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиву Војноисториског г.-института под рег. бр. 3/1 а, к. 755.

који даи формирамо 10 Цр. бригаду.² Поново смо успоставили одреде.³ За Комски одред постављени су: за команданта Панта Малишића, за комесаЈа РадивоЈа Вукићевића. Одред треба да ок}пи све људство без обзира на старост и да дејствује на терену срезова: Колашинског, Беранског и Андријевичког. Упознајте са овим Штаб одреда и друга Пајковића.⁴ Остали одреди успјешно мобилишу. Дурмиторски има четири а Зетски три батаљона. Ово је наравно старије људство. Ако има услова, оживите Бјелопољски одред.⁵ Радован/

БР. 161

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ ОД 13 СЕНТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА О ИЗВРШЕНОМ МАНЕВРУ И БОРБАМА НА СЕКТОРУ КОЛАШИНА — АНДРИЈЕВИЦЕ И БЕРАНА¹

ШТАБ
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Стр. пов. бр. 58
13 септе^бра 1944 год.

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА

1. — Маневар који сте нам ставили у задатак² успјелн смо да извршимо. Једним усиљеним покретом и одређеним правцем избили смо на нову просторију брзо и без тежих борби. У том покрету бригада из претходнице заузела је Колашин.³ Заузимањем Колашина бригаде смо поставили према Беранама, Матешеву и према Мојковцу. У то вријеме Матешево и комуникација Матешево—Подшрица по-сједнути су били њемачким снагама. Присуство непријатеља на овој просторњи у многоне нам је ометало даље планове и сам рад на простори.ји Колашин—Матешево—Андри.јеви-

² Види док. бр. 169.

³ Види док. бр. 136.

⁴ Ђоко Пајковић

⁵ Мисли се на актпвирање Одред.

⁶ Радован Вукановић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. 5р. 11/4, к. 754.

² Види док. бр. 97.

³ Односи се на Пету црногорску пролетерску бригаду. Види док. бр. 119.

ца—Беране—Мојковац, коју смо били замислили као нашу маневарску просторију. Из тога разлога одлучили смо се да ликвидирамо непријатеља и Матешево, у чему нијесмо успјели. Пошто нијесмо успјели да ликвидирамо Матешево, одлучили смо се да према њему оставимо извјесне снаге које ће непријатеља ту парирати, а са осталим снагама да заузмемо Беране и Андријевицу. Беране и Андријевицу заузели смо у току једног дана.⁴ По Заузећу ова два мјеста бригаде смо распоредили: једну Колашин—Матешево; другу Трешњевик—Андријевица II трећу према Рожају и Бијелом Пољу.⁵ Послије овако успјелог рада, који је бригаде коштао много физичког напора, нужно је било да дивизију одморимо. Међутим, за то нам се није пружило довољно временске могућности, јер је непријатељ одмах почео да врши концентрацију и убрзо нас напао. Јакe четничке банде прикупљене из Санџака и Црне Горе, а концентрисане у области Мојковац—Сињајевина—Липово—Морача—Прекобрђе, и окупатор из Матешева напали су нашу IX бригаду у области Колашина и овладали истиМ.⁶ Од дана овога напада па до 11 ов. мј. наша IX бригада и дијелови V. и VII. били су стално у борби, јер је непријатељ стално наваљивао и успио да продре преко Трешнзевика у Андријевцу. Слажемо се са вама у примједби да смо водили фронталну борбу,⁷ али сматрамо да се то може рећи за борбе посљедњих дана. Донекле ми смо на то били и принуђени јер смо добили обавјештења да непријатељ, тј. Њемци, већ посиједа Бијело Поље, Шаховиће, Мојковац и Колашин и да оправља комуникацију Колашин Мојковац. Прије тога имали смо већ податке да је комуникација Подгорица—Матешево и мостови на њој оправљени. Непријатељ, чија упорност и бројно стање нијесу малаксавали, већ се напротив појачавали, принудио нас је да дивизију рокирамо на територији јужног Санџака. Затим за ту просторију отворили смо једним брзим покретом V Пролетерске бригаде, која је заузела Бијело Поље.

Јачина непријатеља преко 3000.

Састав непријатеља: Њемци, италијански фашисти и четници.

Непријатељ је у овим борбама имао прилично велике губитке, чији број моментано не знамо, али ћемо вам то у сљедећем извјештају доставити.

Наши губици, за све ово вријеме, минимални.

⁴ Види док. бр. 108.

⁵ О распореду бригада види у док. бр. 113.

⁶ Види док. бр. 120.

⁷ Види док. бр. 140.

2. — У току покрета и борби наша дивизија показала ^е 'низ добрих страна, али исто тако и извјесних неДостатака. Од почетка њемачке офанзиве па до овога часа све наше јединице имале су врло мало одмора. Без обзира на велики замор борци и руководиоци показали су примјерну издржљивост у свима приликама. Снабдијевање наших јединица било је отежано оваквом ситуацијом, но недостатак у храни као и немање одмора нијесу утицали на борбени дух наших бораца и брзину у извођењу задатака. Рад политички и војнички, у току читавог овог периода, није престајао. Он је заиста био смањен и прилагођен ситуацији, али се одвијао по одређеном плану и углавном непрекидно. Недостатак дивизије огледа се у маршевској дисциплини, која није била ^на потребној висини, с обзиром на замореност јединица и на слабо искуство у већим Покретима. С дрлте стране јединице нијесу у свим приликама уредно снабдијеване услијед немања потребних количина хране и Цедовољног старања интендантских органа, п'о којиМа се оштро ударило. У нашим операцијама појединци из батаљонског командног кадра нијесу се довољно снашли у појединим приликама. Ми смо предузели гтотребне мјере у циљу указивања на пропусте и недостатке како појединаца тако и цјелине, а по потреби узећемо појединце и на Одговорност. Из свих ових борби и покрета наше јединице много су научиле и оспособиле се за самосталан рад. Према садашњем стању наших јединица ми можемо имати увјерење да ће задаци који стоје пред нама бити успјешно решавани.

3. — У току овога времена добијали смо помоћи од Савезника. Главни дио добивеног материјала била је муниција и експлозив, који смо искористили за рушење комуникација, и мање количине хране, одјеће и обуће. Из Берана смо упутили 126 'наших рањеника и болесника, ^5 Италија'на и извјестан број старца, жена и дјеце из збјегова,

4. — Италијанска бригада која нам је додијељена правила на^ је у почетку веома велике тешкоће. Ми смо, ради боље прехране и њихове употребе, бригаду подијелили на тај начин што смо сваком нашем батаљону додијелили по једну њихову чету. Са Штабом бригаде оставили смо један батаљон и они се крећу са V бригадом'. Тиме смо омогућили боље снабдијевање и уопште пажњу према овој јјединици, а уколико се створе бољи услови, ми ћемо их поново прикупити.

5. — Према нашем наређењу упутили смо тражени број кадрова за Италију.⁸ Иако је наша дивизија располагала са

⁸ Види док. бр. 130 објашњење под 2.

довољним бројем осггособљених људи, ипак одузимањем ово-
ликог броја и оваквих људи у приличној Мјери нас је
иогодило. Ми смо предложили замјену овим руководиоцима,
но тиме смо исцрпили све могућности за давање нових ка-
дрова. Уколико буде потребна замјена неког нашег руково-
диоца у батаљону или бригади, бићемо принуђени да је од
вас тражимо.

6. — У будуће наш војнички рад одвијаће се у духу
ваших директива, које се истовремено поклапају и са на-
шим мишљењем. Бити у офанзиви, тежиште у уништавању
четника, рушење комуникација, избјегавање фронта, забацивање и брзина покрета, извиђање и пуно обезбјеђење мом-
би|новањем о са тежњом да одржимо слободну територију,
уколико за то буде Могућности.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
потпуковник
Јован Капа

Командант
потпуковник
Саво Бурић

(М. П.)

БР. 162

**ИЗБЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕР-
СКЕ БРИГАДЕ ОД 13 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ
ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ О ОСЛОБОЂЕЊУ МОЈ-
КОВЦА¹**

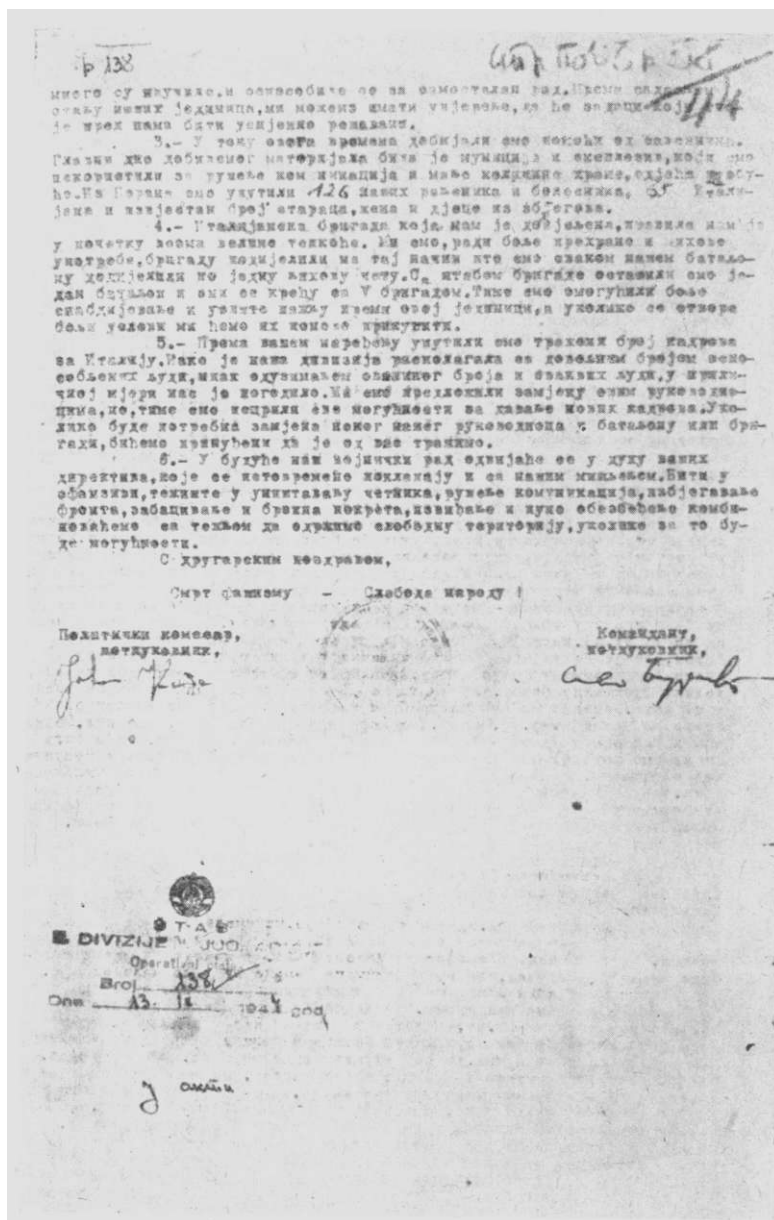
13-1X-44 год.

Нр 29 гр 77 од V бриг. у 11 ч

Овладали смо Мојковцем. Пребацили смо дијелове на
лијеву обалу Таре. Настојаћемо да усПоставимо везу са
јединицама у области Колашина. Дајте задатак дивизије у
вези јединица око Колашина.² СвеТо и Максим'.

¹ Оригинал. писан руком, налази се у архиви Војноисториског
института под рег. ор. 3/1, к. 755.

² О задацима јединица око Колашина види у док. бр. 163.

Фотокопја друге стране документа бр. 161

БР. 163

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 13 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ЗА РАЗБИЈАЊЕ ЧЕТНИКА
ПАВЛА ЂУРИШИЋА У ОБЛАСТИ КОЛАШИНА И БЕ-
РАНА¹**

ШТАБ
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 49
13 септембра 1944 г.

§

ЗАПОВИЈЕСТ

За разбијање четничких банди на просторији Колашин—
Бјеласица—Беране

(Секције: Колашин, Плевље, Пећ — 1:100.000)

Тачнијих података од оних изнесених у нашем прошлом наређењу о непријатељу немамо.² Што се тиче окупаторских снага на територији Санџака, према обавјештењима оне су врло мале. Окупатор¹ у Црној Гори држи своје старе гарнизоне и не прави од њих никаквих покрета. Двије њемачке дивизије које су биле у покрету преко Подгорице оријентисане су за Боку Которску.

Ситуација у Старој Црној Гори је врло повољна. Тамо се ових дана формира Х II, црногорска ударна бригада и поново су формиран одреди.³ Мобилизација се добро развија. Дурмиторски одред сада има 4, а Зетски 3 батаљона. Четници у области Цетиња и Никшића су у потпуном расулу.

Радн упознавања са војничком и политичком ситуацијом у земљи преносимо вам текстуелно депешу од Врховног штаба:

„У цијелој земљи ситуација се повољно развија. Наше јединице изводе свуда успјешне акције. Наши ослободили велике области и у току је масовна мобилизација. Разбијене основне четничке јединице и недићевске банде. Успјели смо разоружати десетине хиљада бугарских војника. Чак и команданте дивизије. До сада претли на нашу страну

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 13/2, 1. 754.

² Види док. бр. 153.

³ Види док. бр. 136 и 169.

нек-олико хрватских домобрана. Очекујемо још шире прилажене. Положај Њемаца у земљи врло тежак. Њихове трупе које се повлаче из Албаније и Грчке преко наше домовине дијелом су дезорганизовани због разорених пруга. Углавном се служе цестама. Очекује се даље повлачење ка сјеверу. Од свих јединица тражим максимално развијање иницијативе и организованог полета, што јаче уништавање комуникација, заузимање важних чворова, градова и других упоришта. Од вас тражимо да не дозволите Њемцима да се организовано повуку из наше земље. — ТИТО".

Од Штаба II корпуса обавијештени смо да су наше јединице ушле у Горње Липово, Горњу Морачу и Веље Дубоко. Према њиховом обавијештењу на том сектору биле су врло мале и нејачке четничке банде. За Колашин се исто тако каже да су непријатељске снаге мале, али нам није познато да ли у саставу тог непријатеља има Њемаца.¹

О непријатељу каже Је успио да нас истисне из области Колашин—Бјеласица—Беране не знамо ништа детаљно. Не знамо мјесто његове концентрације, нити пак његове намјере.

С обзиром на општу ситуацију, у којој се догађаји развијају повољно по нас, а у духу задатака које ова дивизија има, ми морамо свим силама настојати да четничке банде, прикупљене из Санџака и Црпе Горе око Павла Ђуришића, разбијемо и не дозволимо им даље концентрисање.

У том циљу

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — V Пролетерска црногорска бригада која је јутрос овладала Мојковцем, прикупила се у току данашњег дана на простору Мојковац—Штитарица. 14 ов. мј. упутити Два батаљона правцем Мојковац—Бјеловићи—Враг(одо—Шишко Језеро—Троглав—Раскрсница. Покрет «ва два батаљона направити тако да њихово чело најдаље до 20 часова (14 ов. мј.) избије на Троглав. Са Троглава најкраћим путем батаљони ће се упутити према Раскрсници, Клисуре и посјести Кључ—к. 1455—к. 1490—Јабланица Брдо. Са Ове линије обезбиједити бригади лијеви бок, односно задржати ова два батаљона и потпомоћи напад на Колашин. По овлашћивању Колашином ова два батаљона ће напасти непријатеља у Матешеву, уколико га овдје буде и уколико члан Штаба ове бригаде, који са батаљонима буде, процијени услове за то. У случају да се ликвидира Матешево. један од ова два ба-

¹ О емази непријатеља у Колашину види релацију Пете црногорске пролетерске бригаде за 14 септембар, док. бр. 168

тал>она оста-о бн на доминантним положајнма изнад Матешева са југозападне стране кОмуникације Трешњевик—Колашин, а један батаљон упушо би се према Лиси.

Друга два батаљона 14 ов. мј. оријентисати правцем « за Колашин тако да се у моменту одређеног часа за напад нађу на линији Дријенак—Башање Брдо, са којих положаја напасти и ликвидирати Колашин. По овлађивању Колашином један батаљон поставити на положаје око Колашина, а други упутити преко Планшине и Врањешнице за Трешњевик.

У случају да 'непријатељ у Матешеву буде као раније, тј. Њемци, онда га што прије изолОвати са два батаљона! који долазе преко Троглава, док се заузме Колашин, а за даљи рад даћемо благовремено наређење.

У области Мојковац—Штитарица оставити теренске јединице са задаткм контролисања те теритОрнје и обезбје-!>ња залеђа бригаде. Настојати да се повежете са нашим јединицама које би се налазиле у области Липова. Напад на Колашин извршити послје тачно прикупљених података и ио свестраној проОјени ситуације, тј. поД претпоставкоМ да се Колашин може заузети.

2. — VII Црногорска ударна бригада кренуће се 14 ов. мј. правцем за Курикуће—Главаца, тако да на ову линију избије најдаље до 20 часова истог дана. Са ове линије заузети распоред за иапад на Беране, протежући своје десно крило до на Градину. Задатак бригаде је да усмјери свој главни нлад директно на варош Беране. Њено десно крило поставл>а се на Градину да опемзгући непријатељу извлачење уз ријеку Лим' према Андријевици. Овој бригади у нападу на Беране садејствоваће IX Црногорска ударна бригада са десне обале Лима, На којој ће се налазити њени дијелови до Ријеке Марсенића.

3. — IX Црногорска ударна бригада извршиће покрет са садашње просторије 14 ов. мј. десном обалом Лима правцем Бабино са тежњом да до момента одређеног часа за напад постави своје батаљОне на линију Тивран—Јаспковац—Буковац—Главица—Ријека МарсеИића. За ојачање својмх позиција употреједити батаљоп ОЗН-е, који се налази на томе терсну и који треба да постави на своје лијево крило (Ријека Марсенића). Задатак бригаде је да посијсдањем одређених положаја доведе непријатеља у Беранама у безизлазан положај и да својим дејством' у леђа ^епријатељу допринесе јњешвом уништавању.

При покрету од садашњих до нових положаја водити рачуна о непријатељу на десној обали Лима, ла се у кре[-

тању обезбиједити правилно, а посиједање одређене линије положаја извршити под Обезбјеђењем потреба дијелова од правца Рожаја. Ови заштитни дијелови остаће на додјељеним им положајима све, док им се друкче не нареди и морају бити толико јаки да могу спријечити сваки покушај непријатеља са те стране да бригаду угрози при извршењу њеног задатка.

4. — Овдје морамо да гдвучемо важност овога задатка за сваку бригаду посебно и на крају дивизије као цјелине. Због тога правилно схватање важности овога задатка треба да прожме сваког руководиоца и борца и да у извршење истог унесе максимум пожртвовања и самостийности.

5. — Кретање до полазних положаја за напад бригада ће почети благовремено и извршити га све брже, што тајније и што организованије.

6. — Почетак напада 15 ов. Мј, тачно у 4 часа, због тога тачно вријеме одредити по нашим радиостаницама.

7. — При завршетку ове заговјести добили смо обавјештење од Штаба V* Пролетерске бригаде да се у Колашину налази око 400 четника и око 50 Њемаца. Такође да се у Матешеву налази 60—70 Њемаца и толико фашиста. У вези овога обавјештења скрећемо пажњу штабовима бригада да уопште да се напад не предвиђена упоришта не врши ако се има тачних података да су сва упоришта ојачана толним снагама окупатора, да би напад био доведен у питање. У таквом случају бригаде поставити дефанзивно према непријатељу, а овај Штаб радио везом најхитније обавјештити о правом стању ствари, ради доношења одлуке о даљем раду,

8. — Напомињемо да је овај напад усмјерен углавном на уништење четничких банди и због тога у извршењу истога руководити се тежњом да се што више непријатеља уништи обухватним нападом и продирањем лаким борбеним јединица у дубину његовог распоред, што четнике брзо деморалише и порази. Према непријатељу бити апсолутно немилостив, јер његов састав је такав да заслужије беспштеачк) уништавање.

9. — Борбени знаци за 14/15 Борба — Беране
за 16/17 **Бомбаш** **Ударник**

10. — Хируршка екипа и интендантура дивизије кретаће се за VII Црногорском бригадом.

11. — Овај Штаб ће се кретати изади VII Црногорске бригаде.

12. — Радиограмске извјештаје достављати по утврђеном плану у свако доба дана и ноћи.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)
Политички комесар
потпуковник
Јован Капа

Командант
потпуковник
Саво Бурић

Начелник
потпуковник
Нико Јовићевић

БР. 164

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 14 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДЕВЕТЕ ЦРНО-
ГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ЗА ПОКРЕТ ПРАВЦЕМ МАЈ-
СТОРОВИНА — БРЗАВА¹**

14-IX 44

IX бригади Нр 13 гр 179

• ; .

I

У вези вашег обавјештења о непријатељу² крените правцем: Мајсторовина—Острел—Брзава и пређите Лим код Журена. — На путу очистити непријатеља. VII иде Обров—Дубово—Ракље—Журе'н ради разбијања непријатеља у Ракљама. Покрет извршите благовремено и крећите се брзо. Саво.³

⁵ О извршењу наређења види у док. бр. 164, 165, 166, 167, 168, 170, 171. 172, 173, 174. 175 и 176.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/1, к. 755.

ч ² Види док. бр. 151.

³ Сазо Бурић

БР. 181

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕР-
СКЕ БРИГАДЕ ОД 14 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ПРАВЦЕ
НАПАДА НА КОЛАШИН¹**

ШТАБ
V ЦРНОГОРСKE У. БРИГАДЕ
III У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Оп. бр. 170
14-IX-1944 шд. у 9 час
— Положај —

ЗАПОВИЈЕСТ

за разбијање четиичких банди на просторији Колашин—
Матешево

I

(Секција Колашин разм.јер 1:10С).000)

Ситуација:

Штаб II корпуса јавио је да су наше једнице стигле у Горње Липово,*Г. Морачу и Веље Дубоко. Гарнизон у Колашину није нам тачно изнот, али има око 300 четника и нешто врло мало Њемаца, што још није тачно провјерено.

О непријатељу који је успио да нас истисне из области Бјеласица—Беране не знамо ништа детаљно.

С обзиром на овакву ситуацију Штаб III дивизије издао је наређење да се непријатељ нападне на чигавом сектору, и то:

VI] Црнопорска ударна бригада правцем: Курикуће Главаца—Беране.

IX Црногорска бригада кретаће се десном обалом р. Лима—Буковац—Ријека Марсе'ннћа, у циљу да у садејству са VII бригадом заузме Беране.

Наша бригада има задатак да у току данашњег дана са два своја батаљона, најдаље до 20 часова, избије на линију Троглав—Раскрсница, гдје ће, по упознавању са ситуацијом, оријентисати се према Матешеву—Колашину. Са друга два батаљона, кретаће се лијевом' рбалом Гаре Колашин, у циљу заузимања истога.

¹ Коттоја оригинала, писана на машини, налази се у архиви Војноисториског рштитута лод рег. бр. 15/2, к. 758.

² Редакција је из документа шоставила дио текста који у потпуности понавља податке из првог дијела заповијести Треће ударне дивизије НОВЈ од 13 септембра 1944 године (види док. бр. 163).

У вези постављеног задатка

НАРЕЂУЈЕМО:

- 1 батаљон: По пријему овог наређења сакупити батаљон и извршити покрет општим правцем: Бјелојевићи—Врагодо—Шишко Језеро—Зекова Глава—Троглав—Клисура—Кључ—к. 1149—Јабланово Брдо—Матешево, гдје ће исто заузети и поставити се на повољним положајима.
- 3 батаљон: Исто тако, по пријему овог наређења, извршиће иокрет правцем Подбишће—Бјелојевићи—Ланишта—Јарчева ХЗтрона—Троглав, гдје ће на тој тачки повезати се са 1 батаљоном, са којим координирати даљи рад. Са овим 'батаљоном кретаће се начелник овога Штаба, који ће над ова два батаљона објединити команду и датп задатак према развоју ситуације.
- 2 батаљон: Извршиће покрет и напасти непријатеља* општим правцем Велики Препран—Сјерогоште—Лукачко Брдо—Морачко Требаљево—к. 1452—Војковићи — Плана — Блатина - Дријенак — Бабљак —к. 1110—к. 1141. Лијево одржавати везу са нашнм 4 батаљоном, а десно са јединицама које се налазе око Липова или па том правцу, уколико их буде. У другом смислу, са те стране добро се обезбиједити. На посљедњу тачку батаљон треба да избије данас до 20 часова. Овај ће 'батаљон, по прикупљеним подацима у самом Колашину и процјени ситуације, напасти Колашин заобилазним путем, преко Владоша—Дуловине, затворити комуникацију која води [у] Матешево — Колашин. Обезбиједити се од Црквине, уколико на томе терену не буде наших јединица. Са једном својом четом дејствоваће правцем Бабљак—Колашин.
- 4 батаљон: По пријему овог наређења извршиће покрет правцем: Доња Шгнтарица—Велики Препран—Сјерогоште, комуникацијом Требаљево —Марково Брдо—Башање Брдо. Силаском својим на Сјерогоште пребациће двије своје чете на десну обалу р. Таре, које ће се кретати правцем Стрелац—Облутак—Ровачко Требаљево—Сушац—Радигија Башање Брдо—Смајилагића Поље—Шљивовица, гдје ће се повезати са лијевом колоном на тој просторији. Ове двије чете обавезно се морају пребацивати из разлога тога што и најмање непријатељске трупе које би се налазиле на десној обали Таре онемогућавале би кретање комуникацијом и

лијевом обалом Таре. Углавном, задатак тога батаљона је да на свом правцу проћера непријатељске банде и главни свој удар усмјери на Башање Брдо—Колашин, тежећи да што више обухватно дјелује на непријатеља. Повезати се са 2 батаљоном, са којим координирати сваки рад. Послије заузимања Колашина батаљон ће добити даљи задатак.

2 и 4 батаљон по избијању на линију Плана—Марково Брдо—Радигојна повезаће се и детаљно се упознати са непријатељским снагама у Колашину, па уколико у истом буде јачих непријатељских снага, специјално Њемаца, зауставити се, о чему ће хитно обавијестити овај Штаб.

Штабови батаљона изузеће из бојнице бригадне потребну количину муниције, како у истој не би оскудијевали.

Овдје морамо да подвучемо важност овога задатка за сваки батаљон посебно, а на крају и цијеле бригаде као цјелине. Због тога правилно схватање важности овога задатка треба да пројектује сваког руководиоца и борца и да у извршење истог унесе максимум пожртвовања и саопштености.

Почетак напада на Колашин, уколико не буде неких јачих снага, биће тачно у 22 часа.³ У противном накнадно ће се одредити.

Напомињемо да је овај напад усмјерен углавном на уништење четничких банди и због тога у извршењу руководити се тежњом да се што више непријатеља уништи, обухватним нападом и продиром лакших борбених јединица у дубину његовог распореда, што четнике брзо деморалише и порази. Према непријатељу бити лемилостив, јер његов састав је такав да заслужује бесшtedно уништење.

Болница, интендантура, чета пратећих оруђа, збјег и талијански батаљон, смјестиће се у Штитарици.

Штаб бригаде кретаће се правцем Доња Штитарица—Сјерогоште, комуникацијом Требаљево—Колашин. Бригадно превијалиште кретаће се са Штабом бригаде, док ће три члана кретати се са лијевом колоном.

О извршењу задатка види у док. бр. 168, 171, 173, 174 и 175.

Лијева колска своје рањенике задржаваће са собом, док се не повеже са осталим дијеловима десне молоне.

Борбени знаци:

за 14/15 биће **Борба — Беране**

за 15/16 **Бомбаш — Ударник**

Хируршка секција кретаће се правцем VII Црногорске бригаде.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, мајор

За команданта

БР. 166

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ ОД 14 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ПРАВЦЕ НАПАДА НА БЕРАНЕ¹

ШТАБ
VII ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
Оп. бр. 67
14 септембра 1944 год.
Положај

ШТАБУ I БАТАЉОНА

Положај

ЗАПОВИЈЕСТ:

За разбијање четничких банди на просторији Колашин—Бјеласица—Беране

(Секција: Колашин—Пљевља—Пећ 1:100.000)

2

Наша дивизија добила је задагак да разбије и уништи четничке банде и дијелове окупатора у области Колашина и Берана. V бригада нападаће у правцу Колашина са два батаљона од Мојковца, поред Таре ка Колашину, а два батаљона Мојковац—Бјеласица—Бјелојевићи до Шишког Језера—Троглав—Раскрсница. Ови ће батаљони служити као

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 54/1, к. 759.

- Редакција је из документа изоставила дио текста који у потпуности понавља податке из првог дијела заповијести Треће ударне дивизије. НОВЈ од 13 септембра 1944 године (види док. бр. 163).

наше бочно осигурање и наслањање у сваком случају на Бјеласицу.

IX бригада нападаће непријатеља на Беране десном обалом Лима, од Ријеке Марсенића до Бабина.

Наша бригада нападаће непријатеља пут Берана основним правцем од Заостра до Веничке, тј. лпјевом обалом Лима.

Наше и IX бригаде дужност [је] да се у највећој тајности забаци непријатељу. тј. нама до Трепче. а њима до Ријеке Марсенића, тако како ћемо направити један обухват око Берана, с тим што ћемо тежити да сву непријатељску групу у Беранама уништимо и заробимо. Јер једним оваквим обухватом са двије бригаде непријатељу се не смије дозволити да ни са једним војником побјегне из области Берана.

У циљу тога

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — Први батаљон кренуће основним правцем Лозна—Обров—село Затон. Из села Затона пребациће се преко Лима, преко Фемића Крша—Пријелога—Заграда—Лубнице. На Лубници ће сачекати наш 3 батаљон и исти пропустити у правцу Турије. Исто доласку 3 батаљона 1 ће батаљон својим дијеловима овладати Коњским Брдом—Соколом, к. 1422—Паљевном и спустити се преко Буча у село Лужац, а с једним дијелом задржати се у Каленици. (пуштати се од Каленице у правцу аеродрома. Чврсто ће држати везу са својим десним крилом. и уколико буде требало потпомоћи ће деснокрилном батаљону како би се једновременно спустили од Градине—Бучима—Пешци и тако правили заједнички притисак на непријатеља. Исто тако држаће чврсто везу са својим лјевим крилом, тј. од правца Прни Врх Ђурђеви Ступови.

У случају иаилажења ма каквих непријатељских група батаљон ће најенергичније исте проћерати, тако како не би имао закашњење за извођење ове акције. Уколико це би могао сам брзим налетом проћерати групе које би му се! супротставиле, то ће му помоћи 2 батаљон.

2. — Трећи батаљон кренуће општим правцем за 1 батаљоном до села Лубнице. Од села Лубнице пребациће се на Турију и уколико буде непријатељ на Турији истог Ке протјерати и са Турије ће се спустити у правцу Градине, преко Југовина и Буча, и загосподарити Градином и од Буча па све до Лима правити снажни притисак на непријатеља ка Беранама и не дозволити непријатељу да се пробије у правцу Андријевице. Чврсто ће држати везу са својим лјевим крилом, као и по могућности ухватити везу

у Ријеци МарсениКа са батаљоном ОЗН-е или батаљоном IX бригаде. Уколико нађете јединице ОЗН-е, нека [се] исте оријентишу од правца" Андријевице. Уколико не ухватите ^{вез\}" са батаљоном ОЗН-е или батаљоном IX бригаде, оставићете мање дијелове да затварају правац од Андријевице, ^{тј} у селу ВИници.

3. — **Други батаљон** кренуће основним правцем: Поткрајци—Бијело Поље—Обров—Затон—Брзава. Од Брзаве: Пријелог—Рујнште—Г. Заостро—Црни Врх и загосподарити са Црним Врхом и усмјерити свој батаљон у правцу Манастира Ђурђеви Ступови и Долац, с тим што ће се са једном четом повезати на Каленици са дијеловима 1 батаљона и дијелови који избију на Каленицу спустиће се у правцу аеродрома. Чврсто ћете држати везу са вашим десним крилом, као и са лијевим крилом, који ће напасти преко Велића Беран Села у правцу Берана.

4. — **Четврти батаљон** кренуће основним правцем: Бања Село—Бијело Поље—Обров до Затона и отале се упутити цестом до Заостра. Од Заостра преко Велића папасти непријатеља преко Беран Села—Манастира Ђурђеви Ступови до ријеке Лима. Чврсто држати везу са својим деснокрилим батаљонима, а по могућности хватати везу и са Јединицама IX бригаде које ће се налазити од Тиврана преко Бабина, десном обалом Лима.

5. — Батаљони ће најенергичније напасти непријатеља и тако једним снажним налетом загосподарити Бераном. Према непријатељу треба бити дрзак и скренути пажњу свим борцима наше бригаде да је изашла посљедња опомена свим издајницима коју је упутио Врховни командант друг Тито да се врате до 15 ов. 'мј. својим кукама и у редове Народно-Ослободилачке војске. Те тако према свим оним који се нађу под оружјем поступити немилосрдно.

6. — **Штаб бригаде** кретаће се на правцу 2 и 1 батаљона.

7. — **Бригадни санитет** кретаће се са Штабом бригаде.

8. — **Интендантура, болница, пратећа чета** без топовског одјељења кретаће се на правцу 4 батаљона до Заостра и ту ће остати до даљег наређења. Топовско одјељење прикључиће се 4 батаљону и са подесних положаја изнад Беран Села туки ће непријатеља у одбрани Берана.

9. — **Први и Трећи батаљон** морају избити [на] Курикуће—Лубнице најкасније до 20 часова, како би у случају да V бригада наиђе на јаче непријатељске отпоре на Бјеласици изишли у помоћ, а друкче што треба > току ноћу да посједну већ одређене положаје. Са Г' и 1 батаљо-

Одиос се на Други батаљон.

нш ићи ће начелник овога Штаба и један политички руководицац.

10. — **Почетак напада** мора тачно услиједити 15 ов. мј. у 1 часа. За ово се треба добр(о припремити и пајзити до сви наши батаљони тачно у одређено вријеме нападну непријатеља.⁴

11. — **Штаб дивизије** кретаће се позади Штаба VII бригаде.

12. — **Хируршка екипа** кретаће се исто тако позади Штаба VII бригаде.

13. — **Борбени знаци** за 14 на 15: **Борба — Беране.**

14. — **Батаљонске коморе** умолико нађу штабови батаљона за потребно могу их прикључити бригадној интендантури.

15. — Скреће се пажња свим об. центрима при батаљонима да при наступном маршу приберу податке о непријатељу у Беранама и о истим најхитније извијесте овај Штаб.

16. — Скреће се пажња свим штабовима батаљона да не смије ниједно аутоматско оруђе остати да не дејствује, као и сви бацачи са којима располаже ова бригада. Уочено је код наших батаљона да више пута је употребљавају тешке митраљезе, као и бацаче приликом напада на непријатеља. Зато вам се скреће пажња да се исто не би поново поновило.

17. — Двије противколске пушке (руске) са потребним дијелом муниције додјелиће се једна 3, а једна 2 батаљону. Исте се морају употребљавати при нападу на бункере уколико их буде при освајању Берана. Зато ће на вријеме пратећа чета одвојити ова два одјелења и послати Штабу бригаде ради додјеливања батаљонима.

18. — Батаљони ће свака 3 сата шиљат извјештаје Штабу бригаде. Скреће се пажња штабовима батаљона да чврсто држе батаљони везу један са другим, да се не би десио случај као до сада да се поједини батаљони изгубе. Ако се то деси ма којем штабу батаљона, узеће се на одговорност, јер је дужност штабова батаљона да се вежу између себе, а уколико је то немогуће, морају се повезати са Штабом бригаде који ће везати поједине штабове батаљона.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар, мајор

Командант. п. пуковник

Нико Стругар

Начелник, капетан

Салих А. Радончић

⁴ О извршењу задатка види \т док. бр. 172. 174 л]75.

БР. 181

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 14 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ПРАВЦЕ НАПАДА НА БЕРАНЕ¹

ШТАБ
IX ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
О. бр. 44
14 септембра 1944 г.

ЗАПОВИЈЕСТ

За уопштење четничких банди у области Колашин—Бјеласица—Беране. Секција Колашин—Пећ.

Радн упознавања опште ситуације иреносимо у цјелости текст деиеше Врховног штаба достављен од стране II Ударног корпуса:

—2—

Окупатор у Црној Гори држи старе гарнизоне и не покушава никаквих испада. Окупаторске снаге у Санцаку врло су мале. О непријатељу који је успио да нас потисне из области Колашин—Бјеласица—Беране немамо детаљних гтодатака. Зна се да су извјесне њемачке снаге комуницирале правцем Андријевица—Пећ. Двије њемачке дивизије крећу се преко Подгорице за Боку Которску. Обзиром на овакву ситуацију III дивизија прист\пиће чишћењу и ликвидирању четничких банди које су се концентрисале у области Колашин—Бјеласица—Беране. V* Пролетерска бригада са два батаљона избиће на Бјеласицу данас до 20 часова. Овладаће Троглавом и Кључем. Са друга два батаљона овладаће Колашином. Касније ће два своја батаљона оријентисати у правцу Матешева и Трешњевица. VII Црногорска бригада напаће непријатеља правцем Пријелог—Курикуће—Буче—Градина, правећи десни обухват при нападу на Беране. Наша бригада нападаће десном обалом Лима правцем Равна Ријека—Затон—Бабино—Ријека Марсенића, правећи лијеви обухват при нападу на Беране. Задатак је дивизије од врло велике важности за даље развијање прилика у Црној Гори, управо овај напад треба да буде судбоносан за четнички покрет обзиром да је њихова главнина сконцентрисана на

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4/1, к. 760.

² Ргдквдгја је из докз^мента изоставила дио текста који у потпуности понавља податке из првог дијела заповијести Треће ударне дивизије НОВЈ од 13 септембра 1944 године (види док. бр. 163).

сектору Беране, Бјеласнца и Колашин. Обзиром на општу ситуацију и задатке наше бригаде

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — 4 батаљон кренуће се општим правцем са задатком овлађивања положајима Градина—Снлица—Ивашово Брдо. На овим положајима ће се зауставити и служити као заштита бригади од евентуалног напада непријатеља (муслиманске милиције) са правца Бихора или Рожаја. Батаљон ће се у том погледу свестрано ангажовати и залеђе бригаде мора бити обезбјеђено. Овдје напомињемо да је муслиманска милиција у последњим борбама остала потпуно пасивна и да се наши односи са њима сваким даном поправљају. Имамо везу са извјесним њиховим јединицама ради чега ће штабови батаљона добити уговорене знаке за везу. Но не заборавити и то да и поред тога морамо водити обзира према муслиманској милицији и потпуно се војнички обезбједити, јер знамо и раније да је њихов став врло промјенљив.

2. — 2 батаљон кретаће се општим правцем за 4 батаљоном са задатком савлађивања Положаја Тивран Јејевица, са којих ће положаја потпомоћи и у погодном моменту прећи у напад на Беране.

3. — 3 батаљон ће ићи општим правцем Бабно са тежњом да што прже овлада Буковцем, кота 972, и направити притисак на Беране са положаја Буковац—Главица. Овај батаљон настојаће да се повеже са беранским батаљоном ОЗН-е који је већ добио задатак да се постави у област Ријека Марсенића, повеже са VII бригадом на положају Градина и затвори правац Андријевица—Беране и онемогући бјекство четника у правцу Андријевице. Уколико овај батаљон не би био постављен на одређено мјесто, показати му ово наређење те да по истом одмах поступи,

4. — 1 батаљон и батаљон ОЗН-е који је већ са нама кретаће се са овим Штабом општим правцем Бабно према ситуацији. На терену добиће задатак, било директног напада на Беране, потпомагања извјесних батаљона у извршењу задатака или за обезбјеђење од правца Рожаја и Бихора.

5. — Болница, бригадна интендантура и батаљонске интендантуре кретаће се са дивизијском интендантуром општим правцем за VII бригадом. У том циљу интендант бригаде повезаће се са дивизијском интендантуром у области Крушево—Кисилићи. Батаљони ће са собом 3-зети четну кухињу са резервном храном за два дана. Сви борци данас морају понијети са собом два спремна obroка резервне хране.

Вријеме поласка са садашње просторије тачно у 12 чаоова. Пошто ће се бригада по могућству кретати што је могуће више груписано у циљу бржег долажења на одређене положаје за напад и што јачег продора, то тежити да сви батаљони до 14 чаоова приспију на Лим у области Берковача—Затон. Ради кратког савјетовања сви ће штабови батаљона доћи код Штаба 3 батаљона тачно у 12 часова. Са батаљонима ће остати само замјеници команданата батаљона или помоћници комесара.

Уколико би на основу новодобивених података о непријатељу ситуација била измијењена, прилагодићемо наше задатке (новој ситуацији, трудећи се да приступимо извршењу добивеног задатка у духу издате заповијести а на најпознатнији начин према новоствореној ситуацији.

Овдје подвлачимо огромну важност добивених задатака свих бригада посебно и дивизије као цјелине и захтијевамо да се, правилно оцјењујући њихову важност, приступи извршењу истог са највећим пожртвовањем и залагањем, уносећи св^г самоиницијативу да би се задаци у потпуности извршили.

Почетак напада на Беране 1 ов. МЛ. тачно у 4 часа.³

Овај Штаб, са превијалишном групом, кретаће се општим правцем Бабино.

Борбени знаци за 14/15 **Борба—Беране**, 15/16 **Бомбаш—Ударник**.

Хируршка екипа дивизије кретаће се општим правцем за VII бригадом.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ГТолитички комесар, мајор

Милисав **Кољеншић**

Командант, мајор

Војислав Ђурашевић

Начелник, мајор

Душан Драговић

П.С. — Услијед краткоће у времену савјетовање се неће одржати. Скрећемо пажњу да штабови батаљона свестрано се заузму и уложе сав труд да акција успије. Нарочиту пажњу скрећемо на употребу аутоматских оруђа: тешких и лаких. Не смије остати ниједан митраљез, лаки бацач, тешки бацач (нити противколка а да не буду употребљени. Енглеску муницију чувати и употребљавати само на блиским отстојањима, а што више употребљавати „шарце“ и тешке митраљезе.

Милисав Кољеншић

Војислав Ђурашевић

³ О извршењу задатка види у док. бр. 170, 174, 175 и 176.

**БОЈНА РЕЛАЦИЈА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ
БРИГАДЕ ЗА ВРИЈЕМЕ ОД 1 ДО 15 СЕПТЕМБРА 1944
ГОДИНЕ¹**

РЕЛАЦИЈА

(Секција: Колашин, Пећ, Пљевља, размјер 1:100.000)

О вођеним операцијама V Пролетерске црногорске бригаде III НОУ дивизије НОВ Југославије V времену од 1 до 15 септембра 1944 године са Њемцима, четницима и муслиманском милицијом.

По овлађивању Беранама бригада се поставила на историји области Берана и то: ГТолица—Дапсићи—Црни Врх—Курикуће—Заостро, са задагком чишћење терена од четничких група, затварање и извиђање у својим правцима. 1—4 септембра: бригада је била смјештена у области Бе-

рана по следећем распореду: 1 батаљон Полица, 2 батаљон Црни Врх—Курикуће, 3 батаљон Заостро, 4 батаљон Дапсићи. Сви батаљони имали су опшги задатак чишћења терена, затварање праваца (сваки на свој сектору), извиђања непријатељских снага на својим правцима. Било је мањих чарки са четничким бандама али жргава нијесмо имали.

5 септембра: 1 и 3 батаљон остали су на истим положајима и са истим задатком све до 7 ов. мј., док су 2 и 4 батаљон добили задатак да се поставе на линији Троглав—Кордељ—Јарчева Страна.

6 септембра: 2 и 4 батаљон водили су борбу на поменутој линији са непријатељем који је наваљивао од правца Колашин—Матешево, у јачини (на нашем сектору) од око 1000 војника, састав четници, Њемци и италијански фашисти. Лијево од нас налазила се IX бригада. Сви напади непријатеља у току овога дана и ноћи одбијени су. Непријатељски губици били су око 10 мртвих и 15 рањених. Наши губици 1 погинули и 2 рањена.

7 септембра: 1 батаљон је извршио покрет у правцу Полица—Курикуће—Шишко Језеро. 3 батаљон

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 44/3, к. 754.

је и даље остао на просторији Заостра. 2 и 4 батаљон остали су на истим положајима. Борба је вођена преко читавог дана и ноћи. Одбијени су сви напади непријатеља, а у току ноћи вршен је! прогивнапад, који се услијед слабог садејства са I² бригадоМ завршио неуспјехом. Наши губици у овој борби били су 2 погинула и 4 рањена. Непријатељски губициН 8 м'ртвих и 10 рањених. Истога дана наш 1 батаљон успио је да разбије цепријатељске јединице на просторији Бјеласица, гдје је НеНријатељ им!ао 4 мртва, ми смо имали 1 рањеног.

8"септембра: Према радиограмској депеши Штаба III Улдрне дивизије бригада се им^ала оријентисати правцем: Пешића .Језеро—Бјеласица—Мајсторовина—Ракита—Бојиште. По претходном чишћењу Бјеласице иаши батаљони овладали су, МајсторсвиноМ—Ракитом и Бојиштима. Наш 3 батаљон, као и сви иеборачки дијелови бригаде, кре'тао се правцем Заостро—Фемића Крш—Острел. У овом чишћењу батаљони нијесу наишли на озбиљан отпор изузев мањих чарки са неиријатељским' групицама. Неиријатељски губици,³ наших губитака није било.

9 септембра: Према раднограмском наређењу Штаба III Ударне дивизије, а услијед нетачног обавјештења иашег 3 батаљона о непријатељским снагам'а [у] Б. Пољу⁴—Мојковцу—Шаховићима, извршили см'о концентрацију свих батаљона на просторији Острел—Фе!мића Крш—Затон, алн истога дана извршена је преоријентација правца па смкз са два батаљона наступали правцем' МајсторОвина—Крушево—Церово—Б. Поље, а са једним" Затон—Обров—Бијело Поље. У Б. Пољу непријатељске снаге биле су слједеће: око 250—300 муслиманске милиције, (j0 четника и 4 Њемца, гдје су давали прилично јак отпор. Међутим наш 4 батаљон који је наступао преко Оброва успио је да избаци непријатеља из града и овтада истим. Непријатељски губици били су 4 мртва.

² односи се на Девету црногорек^ ноу бртгаду. Види док. бр. 126.

³ У орлгиналу омашком изостављени.

⁴ Бијешом Пољу

- Наших губигака НИЈЕ било. Заплијењено је: 1 бацач 81 мм, 2 мала бацача и др.
- 10 септембра: Бригада је постављена у области Б. Пољска са задатком затварања правца Бродарево—Шаховићи и чишћење терена.
- 11 септембра: Исти положај и задаци.
- 12 септембра: Према општој заповијести Штаба III дивизије⁵ извршен је маневарски покрет Бојиште—Шаховићи—Пале—Жари—Цер, избивши на Лепеначке косе, једним краком, а другим преко Оклада—Шаховића—Обода на Цер. У свом кретању наше јединице нијесу наишле на озбиљан отпор, изузев Манастира.
- 13 септембра: Са три батаљона извршен је напад на непријатељска упоришта у области Мојковца. Непријатељске снаге биле су јачине 3—4 стотине четника, 50 италијанских фашиста и немача. Наше јединице успјеле су да у првом налету потуку и протјерају непријатеља. Непријатељски губици били су 15 мртвих и 12 рањених и 7 заробљених. Заплијењено је 1 бацач 81 мм, 2 п.митраљеза, разне муниције, 8 коња и др. Наших губитака Није било.
- 14 септембра: Према општој заповијести Штаба III дивизије⁶ бригада је имала задатак да разбије непријатељске концентрације на просторији Колашин—Матешево. Јачина непријатеља у Колашину била је око 100 Немача и 5—(3 стотина четника и италијанских фашиста. У томе смјеру издата је заповијест од стране овога Штаба, којој су 1 и 3 батаљон упућени правцем: Мојковац—Бјелојевић—Шишко Језеро—Троглав—Кључ—Шљивовица, Мујића Речине—Планиница—Матешево. Друга два батаљона правцем Подбишће—Штитарица—Марково Брдо—Бабљак—Дријенак—Башање Брдо. Батаљони који су се кретали долином Таре наилазили су на мањи отпор, а на избијању на линију Дријенак—Бабљак—Башање Брдо наишли су на врло јак отпор. Борба је вођена у току читаве ноћи. Наше јединице бо-

⁵ Види док. бр. 153.

⁶ Види док. бр. 163.

риле су се жилаво, по неколико Н/та вршиле су узастопне јурише које је непријатељ успијевао да из својих јаких утврђења (на извјесним тачкама одбаци. Преко ноћи 4 батаљон успио је да заузме источни и сјверни дио Башањег Брда, док је 2 овладао Бабљаком и са једним дијелом избио на ивицу грла. Непријатељ је имао 10 мртвих и 15 рањених, наши губици 1 мртав и 2 рањена.

15 септембра: Батаљони који су у току ноћи водили борбу на линији Бабљак—Башање Брдо од ране зоре вршили су јак притисак на непријатељска упоришта, а батаљони који су у току ноћи избили на просторију Кључ—Шљивовица—Мујића Речине напали су непријатеља на Шљивовици и Планиници, потукли непријатеља на Шљивовици и угрожили непријатељско упориште које је још давало отпора у Колашину. Борба је вођена читавог дана на сектору свих батаљона. Око 18 часова 2 и 4 батаљона уз подршку садејства 1 батаљона успјели су да овладају Колашином и околином и непријатеља присиле на панично повлачење у правцу Матешева. Непријатељ. губици су били 40 мртвих, преко 100 рањених и 4 зароб. Заплијењено је 4 п.митраљеза, од којих два „шарца“, 4 „парабелума“, око 30.000 метака, 30 пушака, више бацачких мина и граната, 15 коња и друге спреме, уништен 1 топ 75 мм. Наши губици 5 мртвих и 12 рањених.

Исход борбе: Непријатељски губици у овом периоду време износе 89 мртвих (Немаца и четника), заробљених 11 и око 120 рањених, заплијењено 2 тешка бацача, 2 лака бацача, 6 п.митраљеза, од којих 2 „шарца“, 4 „парабелума“, 23 коња, 30.000 разних метака и друге ратне спреме.

Наши губици 9 мртвих и 20 рањених.

Сви батаљони одговорили су својим задацима, нарочито се истакао 4 батаљон при заузимању Б. Поља и у борби око Колашина. 2 батаљон није се довољно снашао у пресијецању непријатељског повлачења из области Колашина у правцу Матешева, а за то је имао могућност.

У овом време'ну код нојединних батаљКша вршене су мање војничке вјежбе из егзерцир(а нјешадиског као ц одржана су нека предавања из борбене (обуке и радне службе.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДЛ. НАРОДУ!

ГТол. комесар, мајор
Свето Радојевић

Командант
Максим Ковачевић

Начелник, поручник
Станко Мрђеновић

(М. Г1.)

БР. 169

**НАРЕДБА ШТАБА ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ
ОД 15 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ФОРМИРАЊЕ ДЕСЕТЕ
ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ¹**

НАРЕДБА Б Р. 505

ШТАБА II УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 15 СЕПТЕМБРА 1944 Г.

I

1. Врховни штаб НОВ и ПОЈ, на предлог рв^ога Штаба, одобрио је формирање **Х Црногорска НОУ бригаде**.

У састав Х Црногорске НОУ брипаде улазе: Изви^ачки батаљон Штаба II Ударног корпуса, јеуцајн батаљон Никшићког НОП одреда и два батаљона из Ловћенског НОП одреда, с тим што ће се ови батаљони погупити људством из осталих НОП одреда.

Формирање бригаде извршиће Штаб Приморске оперативне групе на територији Ловћенског НОП Одредa, према усменим директивама датиМ од страјне овога Штаба Штабу Приморске групе. Након извршене формације, Штаб Приморске групе ће обавијестити овај Штаб и доставити документ о организацији и формацији брипаде, као и преглед бројног стања и Наоружања исте.

¹ Оригинал, нерегистрован, ииоан на машини, нашао се у архиви Војноисториског института.

II

Врховни штаб НОВ и ПОЈ, на предлог овога ПГтаба, **поставио** је у Штаб Х Црногорске НОУ бригаде:

— за команданта капетана **Николу Бановића**, досадашњег замј. команданта VI Црногорске НОУ бригаде;

— за политичког комесара **Стева Ковачевића**, досадашњег комесара батаљона у VI Црногорској НОУ **бригади**.

ОдЛУком овога Штаба **постављају** се у Штаб Х Црногорске НОУ бригаде:

— за замјеника команданта поручника Николу Живковића, досадашњег команданта батаљона у VI Црногорској НОУ бригади;

— за начелника Штаба капетана **Владимира Драговића**, досадашњег команданта батаљона у VI Црногорској НОУ бригади.

Остали чланови Штаба бригаде поставиће се накнадно.

III

Х Црногорска НОУ бригада улази у састав и под команду Приморске оперативне групе.

IV

Овлашћује се Штаб Приморске оперативне групе да изврши постављења штабова батаљона и команди чета, као и осталих потребних нижих руководилица у бригади, р чему извијестити овај Штаб.

V

Ову Наредбу — на дан формирања бригаде — про читати пред стројем.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Политички комесар
ггуковник
Радоје Дакић

Командант
генералмајор
Радован Вукановић

БР. 181

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВЈ ОД 15 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ ЦРНО-
ГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ О ОСЛОБОЂЕЊУ
БЕРАНА¹**

15 IX 44

Нр 11 гр 33 V бригади

Разбили смо четничке банде и заузели Беране. Радите по заповијести.² Саво.

БР. 171

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ
ОД 16 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ УДАРНЕ
ДИВИЗИЈЕ ЗА РАЗБИЈАЊЕ ЧЕТНИКА НА СЕКТОРУ
КОЛАШИНА¹**

16-IX-44

Нр 30 гр 160

Пета нас обавјештава о неуспјелом нападу на Колашин.² Уколико у Колашину има Њемаца и дају јачи отпор, онда избјегавати директан напад на град а дејствовати на комуникацију за Матешево и у околини против четничких банди. Ако Колашин бране четници, припремите концентричан напад за њихово уништење. Артиљерија не долази у обзир. Код нас није још дошао Спасић са друговима. Радован.³

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/1 а, к. 755.

\ ² Види док. бр. 163.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/1 а, к. 755.

² О борбама Пете црногорске пролетерске бригаде за Колашин види у док. бр. 163, 165, 173, 174 и 175.

³ Радован Вукановић

БР. 172

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИ-
ГАДЕ ОД 16 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. О ТОКУ И РЕЗУЛ-
ТАТИМА БОРБЕ ЗА БЕРАНЕ¹

ШТАБ
VII ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
Пов. бр. 68
16 септембра 1944 год.
Положај

ШТАБУ III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Доставља се извјештај у вези заиовијести тога Штаба
Оп. бр. 49 од 13 септембра' 1944 г.²

У току 14 ов. м. непријатељ је држао положаје: За-
тон—Фемића Крш. Јачина непријатеља није нам у цјелости
позната, састав су били четници. Послије борбе од једног
часа успјели смо да их разбијемо. Непријатељ је отступио
у правцу Рујишта—Беране са једном **колоном**, а са другом
колоном у правцу Лубница, **Док** се мања група распрштала
V правцу Сињајевине. У току ноћи јединице наше бригаде
имале су мање борбе на прихватним непријатељским поло-
жајима: Равна Градина—Дренова Главица.

Непријатељ је дао главни отпор на положајима: Шле-
старевац к. 1473—Мале Кржуље—Соко к. 1422. Борба је
трајала од 5—13 часова.

Услијед јаког нашег притиска био је непријатељ при-
нуђен да напусти своје положаје и отступио је у правцу,
села Буча и Берана. Колона која се лобила у правцу
Буча побацила је своје оружје и пробила се правцем Трен-
ча—Стањево Брдо.

На сектору Курикућа, Лубнице, Коњског Брда, Турије
није било непријатеља.

Извјесне четничке групе после разбијања код Фемића
Крша распрснуле су се у све стране и остале су по шумама
без икакве оријентације.

У току ових борби били су следећи губици:

Непријатељ — 155 мртвих, 15 заробљених, док су нам

¹ Коггија оригинала, писана на машини. налази се у архиви
Београдског историског института под рег. оп. • 12/3, к. 759.

² Види док. &р. 163.

рањеници, (извјесни дио евакуисан у правцу Подгорице, а већина је остала по шумама.

Заплијењени материјал — 6 исправних „брета" (тешких митраљеза), 3 Неисправна; 2 тешка бацача исправна, 2 тешка бацача неисправна; 1 лаки њемачки бацач са 80 граната, 1 п.митрал^ез, 1 машинка, 3 пиштоља; доста ситнеј спреме, четничка архива и 50 коња, 25.000 метака.

• У горњи број урачунати су 8 мртвих Њемаца; 10 рањених (нијесу урачунаги). Погинули четнички команданти: Војо Бојичић-капетан, официр Вукићевић, лекар Бабовић, као и један поручник и један п.поручник.

Непрестано се пријављују нашим јединицама четници који су се распрснули по кукурузима и шумама. Исте ћемо упућивати томе Штабу.

Губици наши:

Мртвих — 3 (од којих је једна другарица подлегла ранама).

Рањених — 13, од којих 3 теже.

II

Штаб 3 батаљона ОЗН-е извјештава:

Непријатељски губици: мртвих 7, рањених 4, заробљен 1.

[Заплењено:] Цјелокупна архива Главног штаба за Црну Гору, Боку и Стари Рас.³ Један противкОлски топ; 5 коња и остале ситне спреме.

Сопствених губитака нема.

III

Штаб 4 батаљона ОЗН-е извјештава:

У току борби од 12—16 ов. мј. били су сљедећи губици:

Непријатељ — 20 мртвих, 2 заробљена.

Заплијењени материјал — 18 пушака, 20 ручних бомби, 2000 метака, 2 коња.

Сопствени губици: мртвих 4, рањених 6.

Напомена:

У губитке непријатељске урачунат је са^о онај број који је нађен на лицу мјеста од наших јединица. Овом броју 155 мртвих непријатељских војника може се додати још најмање 40 које су имали.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар, мајор

Командант, п.пуковник

³ Дио Санцака око Нове Вароши, Сјенице и Новог Пазара четници су називали Стари Рас.

БР. 181

**ИЗВЈЕШТАЈ ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИ-
ГАДЕ ОД 16 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ
УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ О РЕЗУЛТАТИМА БОРБЕ НА
СЕКТОРУ КОЛАШИНА И БЕРАНА¹**

16-1X-44

Од V те бриг.

Нр 31 гр 88

У Колашину 40 Њемаца мртвих. Четнички гарнизон је разбијен, један је топ оштећен. Заплијењено: 30 товара разне муниције, 4 т.митраљеза, око 20 коња и др. Оријентисали смо батаљоне према задатку.² Наши губици: 5 мртвих и 10 рањених. Максим.³

Нр 34 гр 92 од V те бриг.

Јутрос око 7 ч једна јача група четника избила у Кључ од Беранл. Чете су их дочекале и нанијеле им губитке. Једног заробили и један п.митраљез. Батаљони су пошли у напад на Матешево. О свему слиједи писмени извјештај.⁴ Максим.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/1 а, к. 755.

² О задацима батаљона види у док. бр. 163 и 165.

³ Максим Ковачевић

⁴ Редакција не располаже овим извјештајем. О борбама Пете црногорске пролетерске бригаде на овом сектору види у док. бр. 197.

БР. 181

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВЈ ОД 16 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ ЦРНО-
ГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ О РАЗБИЈАЊУ ЧЕТ-
НИКА НА СЕКТОРУ БЕРАНА И ПОКРЕТИМА НЕПРИ-
ЈАТЕЉА¹**

16-1X-44

Нр 13 гр 135 V тој бриг.

Честиташ иа усијеху.² VII и IX потпуно разбиле чет-
[нике. Убијен велики број и заплијењено доста тешког ору-
жја. Данас два бат. VII иду за Трешњевшс, а два Лубнице—
Црни Врх. Јавите нам детаљан преглед ваше акције радио-
грамом у 11 часова. Рањенике за Италију упутите са оси-
гурањем овамо на аеродром. Ми смо у Беранама. Саво.

Нр 16 гр д.д.д. V тој

Непријатељ се креће Андријевица—Матешево друмом.
Будите опрезни. Одовуда га притискају VII и IX. Вјероватно
да се извлачи за Подгорицу. Саво.

БР. 175

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 16 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О ОСЛОБОЂЕЊУ КОЛАШИНА И БЕРАНА¹**

16-1X-44

Нр 25 гр 358 корпусу ддд

14 ов. мј. пошли у напад правцима: V лијевом и де-
сном обалом Таре на Колашин. VII лијевом а IX десном
обалом Лнма на Беране. Послије жестоке борбе јуче за-

¹ Оригинал, писан руком. налази се у архиви Војноисториског
института под рег. бр. 3/1 а, к. 755.

² Честитка је у вези са дег.ешом Пете црногорске пролетерске
бригаде. Види док. бр. 173.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског
института под рег. бр. 3/1 а, к. 755.

узели Колашин и Беране. Јачина непријатеља: Беране 3500 четника и 200 Њемаца, Колашин 400 четника. 50 Њемаца. Непријатељ страховито разбијен и потучен. Убијено у Колашину 40 Њемаца и 10 четника. У Беранама 8 Њемаца и 294 четника, међу којима много официра. Заробљено 15 четника. Заплијењено укупно: 1 исправан п 2 неисправна прогивколска топа, 7 тешких бацача, 4 лака бацача, 7 исправних и три неисправна теш. митраљеза, 11 п.митраљеза, 158 пушака, 8 пиштоља, 1 машинка, 100.000 метака, 75 коња и друге ратне спреме са главном четничком архивом. Све ово је пребројано. Рањенка велики број. Наши губици 12 мртвих п 37 рањених. Урачунат рад и губици батаљона ОЗНЕ. IX раније на Бјеласици убила 92 четника, а сама имала 4 мртва и 2 рањена. Саво,- Јово.³

БР. 176

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ ОД 17 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА О ОСЛОБОЂЕЊУ АНДРИЈЕВИЦЕ¹

17-1X-44

Нр 27 гр 87 корпусу

У гоњењу разбијеног непријатеља јутрос смб заузели Андријевицу. Матешевц^Јабука око 300 Њемаца и 600 четника. Припремамо напад.² Предузели смо потребно за формирање одреда Б. Пољу и у Беранама. Саво.

¹ Сазо Бурић

³ Јован Капичић

¹ Оригинал, писан руксм, налази се у архиви Војноисториског института под рег. ор. 3/1 а, к. 755.

^г Напад није успио. Види док. бр. 181.

БР. 181

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 18 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ СЕДМЕ ЦРНОГОР-
СКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ЗА НАПАД НА МАТЕШЕВО¹**

ШТАБ
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 50
18 септембра 1944 г-од.

ШТАБУ VII ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ

Примили смо ваш јутрошњи извјештај.²

Примили смо радиограм од V Пролетерске бригаде у коме се каже да је главнина непријатеља отступила у правцу Лијеве Ријеке и да се на Матешеву налази нешто Њемаца по бункерима. Из вашег извјештаја и извјештаја бригаде може се закључити да непријатељ¹ није уопште организован за одбрану, а уколико одбрану поставља, то раде само Њемци.³

Наредили смо Штабу V Пролетерске бригаде да се са вама повеже.

У току данашњег дана испитајте непријатеља и процијените ситуацију, па заузмите потребан распоред за напад на Матешево, који извршите вечерас.

Наше је мишљење да се за овај напад ангажују три батаљона V Пролетерске и два ваша батаљона. Мислимо, такође, да напад не треба изводити на фронт непријатеља, тј. на бункере, већ у позадину и у бок непријатеља, док би му се мањим снагама инсценирао споредан напад на бункере, само ради заваривања правца главног напада.

Уколико успијете да ликвидирате непријатеља, иаставите са његовим шљењем даље на правцу његовог отступања. Са ваша два батаљона помогните батаљонима V Пролетерске бригаде гоњење, а ви се задржите на просторији у висини Лијеве Ријеке, до нашег даљег наређења. Батаљонима V Пролетерске бригаде, одјасно Штабу бригаде пренесите наше наређење да непријатеља упорно гоне према Биочу.

¹ Оригинал, пиасан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 14/2, к. 754.

² Редакција не располаже озим извјештајем.

³ О снази непријатеља на овом сектору и његовој одбрани впи у док. бр. 176, 178 и 181.

Уколико буде потребно да са вашим батаљонима помогнете и даље гоњење од Лијеве Ријеке, ви ћете то учинити. Да би **ово** могли да регулишемо на вријеме, потребно је да са нама одржавате радиограмску везу.⁴

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
Начелник, потпуковник
Нико Јовићевић

БР. 178

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ
БРПГАДЕ ОД 18 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ЗА НАПАД НА
МАТЕШЕВО¹ /

ШТАБ
V ПР. БРИГ.
Бр. СЛ.
18-IX-1944

ШТАБУ.....БАТАЉОНА

- Од стране Штаба III дивизије преко радиограма обавијештеНн смо да су наше бригаде у Беранама потукле непријатеља и то: 294 убијено, четника и Њемаца, док је 15 четника заробљено. Заплијенили су 2 топа,- 4 тешка бацача, 1 лаки, 9 тешких митраљеза, 3 п.митраљеза, око 50 коња, главну четничку гфхиву и друге разне спреме. VII и IX брнгада наставиле су са гоњењем разбијеног непријатеља и успјеле су да у току даиашњег*даиа овладају са
- Андријевицом. Три батаљона VII бригаде оријентисана су ка Трешњевику и Лиси у циљу овлађивања нстим. На подручју Вратло—Липово—Г. Морача налазе се три батаљона ОЗНЕ.

Након овлађивања КолашинОм наша бригада је наставила са гоњењем непријатеља у духу опште заповијести Штаба III дивизије.²

Синоћњи напад на-Матешево, и поред Тога што је био врло упоран, није успио. Непријатељ и поред својих нај-

⁴ О извршењу задатка види у дсж. бр. 178 и 181.

¹ Оригинал, писан на машини. налази се у архиви Војноисторпског института под рег. бр. 16/2, к. 758.

² Види док. бр. 163

већих жртава упорно је бранио ову раскрсницу на којој треба да прихватн своје дијелове који се, разбијени, под притиском наших бригада повлаче од Андријевице, што је на јвјероватније.

О непријатељским снагама у Матешеву—Јасену—Јабучи: нијесу нам познате, али према свим до сада прикупљеним подацима мале су.³

Од стране 1 батаљона обавијештени смо данас да је примијењен одлазак неких мањих непријатељских јединица у правцу Подгорпце, што би се могло претпостављати да стварно теже да се извуку испод великог и јаког притиска наших јединица.

У вези овакве ситуације наша три батаљона и то: 1, 3, и 4 са својих положаја напашће непријатеља тачно у 18 часова, и то:

3 батаљон напашће непријатеља лијево од Букове Пољане—До Ацића, пресјећи ову комуникацију и дејствовати са јужне стране на Матешево, тежећи са својим лијеvim крилом да избије на косу према Лазима. Лијево се обезбидити п са једном својом четом-водом успоставити везу са дијеловима VII бригаде који вјероватно да су избили на Лиса—Трешњевик. Десно чврсто одржавати везу са 1 батаљоном.

1 батаљон напашће непријатеља Букова Пољана—Планиница—кота 1246—Матешево. Лијево одржавати чврсту везу са 3 батаљоном а десно са 4 бат. Напомињемо да овај батаљон остави своју једну чету на доминантним положајима као резерву и евентуални прихват.

4 батаљон напашће непријатеља својим правцем и то: Црна Пољана—кота 1038,⁴ тј. са својом једном четом, а са двије чете прећи на лијеву обалу р. Таре, које ће уз њу дејствовати тежећи да што брже избију на комуникацију која иде Матешево—Јасен, да ту онемогући непријатељско повлачење или пак нанесе што више губитака. Лијево одржавати везу са 1 бат. а десно повезати се са позадинским батаљоном који се креће Црквине—Јасен—Јабуча. По овлађивању Матешевом овај ће батаљон наставити што енергичније гоњење непријатеља у правцу свог повлачења.

1 батаљон добиће задатак накнадно, по овлађивању Матешевом, а 3 батаљон оријентисати ће се Врањешница—Сига, ради везе са VII бригадом, и служити као засједа непријатељским групама које би се од тог правца повлачиле.

2 батаљон поступиће по раније издатом наређењу.

³ О снази непријатеља на свом сектору зиди у док. бр. 176 и 181.
⁴ Вјероватно к. 1058.

Интендангура, болница и чета пратећих оруђа остају и даље на својим досадањим мјестима.

Штаб бригаде, односно један дио, кретаће се Трунића До—Скрбуша—Матешево, док се један дио налази на правцу 1 и 3 батаљона.

У овом Нападу нарочито треба да дођу до изражаја тешки бацачи као и садејство помеђу батаљона.⁵

Бригадно превијалиште налази се на Бабљаку.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Помоћник политкома

За команданта
Максим Ковачевић

БР. 179

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕСЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ ОД 18 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ О ФОРМИРАЊУ БРИГАДЕ¹

18.IX.44.

Бр. 8/41

Бригада Је формирана.²

Никаких промјена код непријатеља.

Ми смо на старим положајима.[^]

Бановић¹

БР. 180

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ ОД 19 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ О ОСЛОБОЂЕЊУ НИКШИЋА И ЧЕВА¹

19 IX 44 под.

VII бригади

6 Црногорска ослободила Никшић -Нико²

VII бригада Нр гр 20

Десета Црногорска ослободила Чево. Нико.

⁵ О извршењу задатка види у док. бр. 181 и 197.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 20—2, к. 394.

² Види док. бр. 169.

³ На сектору Чева. Види док. бр. 180.

⁴ Никола Бановић

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/1 а, к. 755.

² Нико Јовићевић

20 Зборник том III, књ. 8.

БР. 181

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 21 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О НЕУСПЈЕЛОМ НАПАДУ НА МАТЕШЕВО¹**

21-IX-44 год.

Нр 37 гр 115 корпусу

У два папада нијесмо успјели ликвидирати Матешево.² Матешево—Јасен—Јабука 400 Њемаца и групе четника. Наш распоред V: Врањештица—Планиница—Равни — Колашин, VII: Трешњевик—Андријевица—Беране, IX према Рожају и Б. Пољу. Дивизију морамо Одмарати. Саво.

БР. 182

**ПИСМО ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА БОКУ ОД 21
СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. СРЕСКОМ КОМИТЕТУ КОТОР
О ПОТРЕБИ МАСОВНЕ МОБИЛИЗАЦИЈЕ ЉУДСТВА ЗА
НОВЈ¹**

Другарском

СРЕСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ

Котор

Драги другови,

Као најважнији задатак поставља се данас пред нас мобилизација нових бораца за Бокелјску бригаду која ће се ових дана формирати. Са том паролом требамо заћи у народ и искористити велике могућности мобилизације које данас постоје на терену. Примјећује се да руководства и партијски кадар не искоришћавају у довољној мјери те могућности. Многи борци и групе бораца који су готови да пођу у војску сједе код своје куће затв шго им нема ко дати везу. И поред тога што је наш партијски кадар малобројан

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/1 а, к. 755.

² У нападу су учествовале јединице Пете пролетерске и Седме црногорске НОУ бригаде. Види док. бр. 177 и 178.

¹ Оригинал, нерегистрован, налази се у архиви Среског комитета СК Црне Горе у Котору.

н што радимо под тешким условима, има и доста љености и помањкања система у раду. Недостаје међу друговима партијцима редовних и чврстих веза. У Которском срезу извршена је масовна мобилизација једино у Которској општини. Из осталих општина није прошла још ниједна група бораца, мада сигурно има услова за мобилизацију у свим општинама, нарочито у Будванској, Кртољској и Тиватској. У Херцеговском срезу не искоришћавају се велике могућности за масовну мобилизацију у Херцеговској општини у довољној мјери. Из Кривошија и Убала нема још ниједне групе бораца, мада могућности за мобилизацију тамо постоје. Према несигурним подацима којима располажемо мобилисано је посљедњих дана око 300 бораца из Боке. То је лијеп успјех, али према могућностима мобилизације он је ништаван. Мобилишите читав партијски кадар на извлачењу људства. Одржавајте редовне и чврсте везе и не дозволите да се појединци и групе враћају својим кућама због неуредних веза. Дајте у овим посљедњим данима све од себе да бисте до максимума искористили борбеност маса у смислу мобилизације. Према извјесним обавјештењима изгледа да нијесте правилно схватили директиве о припремама за организацију народне милиције која треба да дође до изражаја у моменту повлачења окупатора. Не дозволите да вам те припреме ометају мобилизацију. Данас треба настојати да се на првом мјесту упуте у батаљоне сви они људи који су за то склони, а у милицију треба да уђу само они људи који су неспособни за војску или који још нијесу готови да се мобилишу. Немојте сада организовати милицију, већ вршите мобилизацију, а за организацију милиције извршите потребне припреме. Главну пажњу уопште обратите на оно што треба сада урадити а не на оно што треба урадити у моменту повлачења окупатора. Немојте формирати никаквих теренских јединица, јер за сада њима нема опстанка на нашем терену, а немамо ни потребних руководећих кадрова за њих. Настојте да се људи у Браићкој теренској чети упуте у батаљоне. СК СКОЈ-а нека упуте батаљонима карактеристике свих мобилисаних скојеваца. Среска руководства ће нам хитно доставити податке о мобилисаном људству посљедњих дана.

Среска руководства не обавјештавају нас редовно о стању на терену. СК Котор није нам послао ни извјештај са оостанка одржаног 10 септембра. То је крајња алкавост. Примјећује се да је друговима руководиоцима Партије И СКОЈ-а потребно по неколико дана да напишу извјештај, да у тим извјештајима има много више фразирања него конкретних података из којих би се могла створити правилна

слика о стдњу на терену. Обавјештавајте нас редовно. Не пишите „концепте" и не траките вријеме узалуд, већ извјештаје пишите брзо, за сат два, и настојте да у њима буде што више коикретних података и о иолитичком и организа- ционом стању.

Стање у Црној Гори је одлитно. Заузет је Никшић и Чево. Четници маоовно напуштају бломове. Врши ое ^а- совна мобилизација. У ЈБешанској и Рије'нк!ој Нахији налазе се наши батаљони. Народ је опијен блиском иобједом и масовно одлази у војску. У Србији се ситуација сјајно развија, гамо је дошло до оружаног народног устанка.² Велики дио Србије већ је ослобођен. Њемцима је онемогућен-о повлачење из Грчке а изгледа и Из ^аше зСмље.

Будите у раду крајње опрезни. Друг Видо³ нека пре- стане са његовим лудим авантурама.⁴ ВОдите рачуна да је четницима данас главни циљ да ликвидираЈ}' наше позадинце, нарочито руководиоце и да владају др доласка СавеЗНика. Не дозволите да неки друг заглави због неОнрезности.

Другарски поздрав

С. Ф. — С. Н!

1\ сенгембра 1944 г.
Сједиште

За ОК КПЈ Бока
Радоје Радуловић

(М. П.)

- Мисли се на масовно прилажење Народноослободилачкој вој- сци Југославије.

³ Видо Ђуричковић

⁴ Мисли се на недовољну опрезност и будност у илегалном раду.

БР. 183

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 22 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ ЦРНОГОР-
СКЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ДА СЕ ПОСТАВИ НА
ПРОСТОРИЈИ ВРАЊЕШТИЦА — ПЛАНИНИЦА — РАВ-
НИ — КОЛАШИН У ЦИЉУ СПРЕЧАВАЊА НЕПРИЈА-
ТЕЉСКОГ ПРОБОЈА ОД ПРАВЦА БИОЧА И ИЗ ДОЛИНЕ
ЛИМА¹**

Ш Т А Б
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 51
22 септембра 1944 г.

ШТАБУ V ПРОЛЕТЕРСКЕ ЦРНОГОРСKE БРИГАДЕ

1. — Јучерашњим' радиограмом укратко см'о вам дали задатак да бригаду поставите на просторији Врањештица—Планиница—Равни—Колашин. Овакав распоред бригаде потребно је да се заузме због тога што је непријатељ на комуникацији Биоче—Матешево упоран, што тај непријатељ у даном моменту мбже згодно да послужи као осигурање евентуалног. правца кретања неке веће њемачке јсдинице и што тај непријатељ мбже и опет да Послужи као чврст ослонац четничких банди које би се на тој просторији концентрисале. Ваша бригада тога непријатеља треба да паралише, јер је његово присуство у Матешеву и његова упориост за нас од велике важности, тим ирије што се испружио прилично дубокО у нашу ослобођену територију. Парирати тога Иепријатеља значи створити нам времена и мОгућности да са осталим снагама дивизије разгонимо и униптавамо поједине четничке групације на територији Васо-**Јевића**, јужнога Санџака, Пештера и Бихора. Поред тога ваша брпгада ће са дијеловим!а који се налазе у области Колашина и села Равни нрогонити четничке банде на тој иросторији, онембгућавати им монцентрацију и повезпвање, стојећи у тврдој вези са батаљонима ОЗН-е на тој, просторији.

У случају да би непријатељ из правца Матешева предузео пшгово покрет према нама, било са задатком који је имао прошли иут, или у циљу пробијања неке веће ње-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториоког иистигута под рег. &p. 15/2, к. 754.

мачке јединице у долину Лима и низ њу даље, ваша бригада ће дејствовати са своје просторије на непријатеља у његов фронт — у почетку — а касније у његов бок и леђа. То значи да се у таквом моменту бригада неће оријентисати ка масиву Бјеласице и главнини дивизије, већ ће се ослонити на позиције на лијевој страни Таре; укључујући ту, у случају такве потребе, и масив саме Сињајевине. На тај начин ваша бригада ће у многоме олакшати рад дивизије у једној таквој ситуацији и пружити њој могућност да дејствујемо на једној широј маневарској просторији. У случају *да би се од Подгорице или евентуално од Пећи оријентисала Лимском долином нека њемачка колона, није искључено да би то опет концентрисало четнике. Вјероватно да би се такав покрет њемачких јединица вршио преко Колашина и Мојковца једновременно када и преко Берана. Но, како би такав покрет био само једном од ових комуникација, ви би са ваше просторије могли врло корисно да дејствујете непријатељу у бок, помјерајући се према непријатељу до у област Мојковца.

2. — Нови распоред VII Црногорске ударне бригаде биће углавном Андријевица—Беране, а са IX ћемо још вечерас Можда направити покрет источно од Берана.

3. — Оваквим' радом ми ћемо дивизију поставити сасвим еластично и по једна бригада ће нам стално бити у маневру, како не би испустили иницијативу из руку и како би постигли што више у извршењу задатка који нам је дат од Штаба II Ударног корпуса.

4. — Држите чврсто везу са батаљоном VII Црногорске ударне бригаде на Трешњевику, како са те стране не бисмо били изненађени, јер у случају и најгорег њемачког продора из тога правца, када имам чврсту везу, ми смо брзо бити постављени према ситуацији.

5. — Са батаљонима који се налазе у селу Равни и у области Колашина не смијете остати дефанзивни, нити са њима мировати. Потребно је да они непрестано крстаре, да контролишу додијељени сектор терена и да четницима одзму сваку могућност за подизање главе после оваког пораза на сектору Колашин—Беране. Батаљон из села Равни, у заједници са батаљоном ОЗН-е на томе терену, могао би, а то је и неопходна потреба, да врши Упале у ПрекОбрђе, ако већ не може да успостави своју сталну контролу над том облашћу, па да преко ње врши препаде на комуникацију Лијева Ријека—Матешево, како би непријатеља на њој узне-

миравао и онемогућавао му иреузимање иницијативе на тој просторнији, што би нама умногоме штетило и отежавало' рад.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
Начелник, потпуковник
Нико Јовићевић
(М. П.)

БР. 184

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ
ОД 24 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ЗА РАЗБИЈАЊЕ НЕПРИ-
ЈАТЕЉСКИХ УПОРИШТА НА ПРИМОРСКОМ ПОЈАСУ
ДУБРОВНИК — УЛЦИЊ¹**

Хитно!

ШТАБ
ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ
II УДАРНОГ КОРПУСА
Стр. ПОВ. бр. 86
24-IX-1944 г.
У 16 час.

ШТАБУ II ПРОЛ. ДАЛМ. БРИГАДЕ

Положај

Својевремено је по наређењу Врховног штаба формирана Приморска оперативна група² са задатком дејства на приморском појасу Дубровник—Бока Которска—Улцињ.

До сада јединице ове Групе нијесу успјеле продријети дубље ка овом приморском појасу, поред осталог и ради тога што је непријатељ приликом сваког покушаја продирања у овом правцу оштро и брзо реагирао. Најдубљи иродор наших јединица био је до комуникације Подгорица—Цетиње на југу и у област Катунске Нахије и Зубаца.

Услијед тога наш утицај у овом приморском појасу врло је слаб или скоро никакав. Овакову ситуацију користиле

² О извршењу задатка види у док. бр. 197.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 9/3, к. 846.

² Другом половином фебруара 1944 године.

су четничко-усташке банде за стварање својих упоришта на овоме сектору (Црмница, Бока Которска, Зубци, Грахово, област Дубровника) и повезивање из истих приморским каналима са разним реакционарним елементима у земљи и иностранству.

Пошто, услјед општег развоја догађаја на савезничким фронтима и код нас, окупатор извлачи из ове области главнину својих снага и поступно припрема потпуну евакуацију, предавајући власт четницима и усташама, то де потребно најбрже нашим јединицама продријети на тај сектор у циљу разбијања свих непријатељских упоришта и успостављања народно-Ослободилачке власти.

Ради извршења предњег задатка

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — Штаб 11 Прол. далм. бригаде са своја три батаљона и Групом бокелских батаљона формираће лвије колоне за дејство у два правца и лхк

Десна колона састављена од три батљона II Прол. бригаде усмјериће своје дејство на простору Зубци, са задатком чишћења ове просторије од четничких банди и ликвидирања свих упоришта на томе простору, као и на простору од садашњих положаја до Зубаца. Десно одржавати везу са јединицама XXIX дивизије, које ће дејствовати у области Требиња, а лијево са Групом бокелских батаљона. Са овим Штабом одржавати стално радиотелеграфску везу, како би могли добити директиве за случај новостворене ситуације. Поред тога ова ће колона детаљно порушити комуникацију Требиње—Мрцине.³

Лијева колона, састављена од Групе бокелских батаљона, усмјериће своје дејство на простору Драгаљ, са задатком чишћења просторије до Драгаља од четничких банди и ликвидирања непријатељских упоришта на простору Драгаља. Ова ће група (колона) координирати своје дејство са десном колоном и лијево са јединицама X Црногорске бригаде, кбјс ће дејствовати од правца истока на простору Драгаља. И ова колона мора детаљно порушити комуникацију Грахово—Црквице, како би потпомогла изоловање непријатељског гарнизона у Грахову.⁴

³ О положају и борбама Друге пролетерске далматинске бригаде види у Операцијском дневнику Бригаде, који се налази у архиви Војноисториског института под бр. 12/3, к. 846.

⁴ Петог октобра 1944 год. од Гоупе бокелских батаљона формирана је Прва бокелска бригада. О њеном сјермирању и борбама види у ДОК бр. 239 и 350.

Штаб II Прол. далм. бригаде координираће дејство ових колона и садејствовати са осталим јединицама према упутствима која је добио командант бригаде од овога ПЈтаба. Извршењу приступити одмах.

2. — X Црногорска НОУ бригада најхитније ће се ио- ставити на просторији Трешњево—Извори, гдје ће одмах извршити припреме и отпочети дејство на просторију Дра- гаљ—Грковац и Црквице, са задатком ликвидирања непри- јатељских упоришта на овој просторији и уништења или бар разбијања четничких банди. За извршење ових задатака уцотребити четири батаљона.

У току извршења напада најхитније прекинути комуни- кацију Грахово—Леденице и то што ближе поменутим мје- стима, како би се изоловао гарнизон Грахово и спријечила ненријатељска интервенција од правца Рисна. Поред тога се обезбиједити јачим снагама из ових праваца.

Десно одржавати везу са 5 батаљоном, који ће из области Трешњева и Тоспуде дејствовати у правцу Гра- хова. Поред тога водити рачуна да ће Група бокељских батаљона дејствовати од правца сјеверозапада на простор Драгаља, и са њима, у случају ликвидације непријатеља на том простору, ухватити везу.

Са овим Штабом одржавати стално радиотелеграфску везу, како би-могли добити директиве за даљи рад и наре- ђења за поступак у случају новостворене ситуације.

*

Политички комесар ове Групе даће вам детаљнија упут- ства у погледу вашег рада и идеје маневра, која је зами- шљена са стране Штаба Групе.

5 батаљон нека одмах одмаршује на просторију Тре- шњево—Тоспуде, са задатком да са те просторије врши што јачи притисак на Грахово, обухватајући га са југа и истока. Овај батаљон нека се лијево повеже са вашим де- сним крилом, а удеоно са 3 батаљоном VI бригаде, који ће из простора с. "Загора дејствовати према Грахову правцем сјевер—југ. Овај батаљон по доласку на означену просто- рију нека најхитније ступи у везу са Штабом Групе.⁵

3. — VI Црногорска НОУ бригада са своја два батаљона затвориће правац Даниловград—Никшић, а јачим одјеље- њима контролисати Даниловград—Чево. За извршење ових задатака поставиће се на најпогоднијим положајима према Даниловграду и активно дејствовати у правцу непријатељ- ских положаја око Даниловграда, вршећи што јачи притисак

⁵ О борбама за Грахово види у док. бр. 192.

и на сам град. Поред своја два батаљона за ово користити Никшићки одред и садејство Зетског одреда, а по потреби и батаљоне ОЗНЕ који би се налазили на томе простору. Да би било што ефикасније садејство са Зетским одредом, узмите га под своју команду и по потреби рокирајте више у десно (у област Слапа). Да би се отежало непријатељско повлачење и извлачење материјала у правцу Подгорице, дејствујте партизански са мањим одјељењима на простору између Даниловграда и Подгорице, везујући се у десно са дијеловима Ловћенског одреда. Будно пратите све промјене у Даниловграду и околини, како вас ништа не би изненадило, и енергично разбијајте све четничке банде које би се концентрисале у околини овога града. У случају непријатељског повлачења Најбрже упадните у град, како би спријечили евентуална уништења и извлачења материјала.

Што прије успоставите телефонску везу са нама и старајте се о њеном одржавању, како би могли добити директиве за даљи рад.

Продужите детаљно рушење комуникације Даниловград—Никшић, а у случају непријатељског повлачења из Даниловграда порушите одмах комуникацију Даниловград—Подгорица и активно контролишите комуникацију Цетиње—Подгорица, повезујући се са јединицама на лијевој обали р. Зете.

Свој 3 батаљон хитно упутите на просторију с. Загора (сјеверно од Грахова), са задатком да са тога простора врши што јачи притисак на Грахово. Овај батаљон по доласку у с. Загора да се повеже у лијево са 5 батаљоном Х бригаде, који ће из простора Трешњево—Тоспуде дејствовати у правцу Грахова. Исто тако нека овај батаљон контролише и затвара правце Грахово—Трубјела и најхитније ступи у везу са Штабом Групе, од кога ће добити детаљне директиве за рад. Потребно је да што прије поруши комуникацију Грахово—Осјеченица и западно од те комуникације ухвати везу са Групом бокелских батаљона која ће дејствовати у правцу Драгаља.

Један свој батаљон упутите одмах на просторију Љешанске Нахије и наредите му да се стави под команду Стева Лопичића, садашњег команданта Ловћенског одреда, од кога ће добити задатак према тач. 4 овога наређења.

4. — Ловћенски НОП одред, ојачан са једним батаљоном VI бригаде под командом Стева Лопичића, дејствоваће на простору Љешанске, Ријечке и Црмничке Нахије, а поред тога испољити што јаче дејство на простору Петровца и

Бара. Истовремено са овим вршити оформљење и учвршћивање мобилисаног људства по јединицама. Детаљно рушити све комуникације на простору Старе Црне Горе и поред мора (Будва—Бар) и енергичним партизанским дејством спречавати или бар отежавати непријатељу повтачење свим овим комуникацијама, нападајући сваку колону. Ради овога развити до максимума обавјештајну службу, како не би било изненађења нити неопаженог иовлачења непријатеља.

Извршити најпотпунију мобилизацију на простору Старе Црне Горе, јер у овој ситуацији за то има великих могућности. Од мобилисаног људства: оне који се могу наоружати формирати у батаљоне на разним секторима и што прије их учврстити, изводећи са њима акције; оне који се не могу наоружати упућивати за поуну бригада. Водити рачуна да од мобилисаног људства треба што прије послати најмање 300 за поуну јединица III дивизије. Ради овога, чим буде мобилисан тај број, припремити њихово упућивање и послати их Штабу Корпуса у пратњи, али без руководиоца.

Што чешће одржавати везу са нашим Штабом и Штабом Корпуса. Исто тако одржавати сталну везу са VI и X бригадом, ради чега је потребно да извјесне јединице Одред дејствују на просторији у близини ових бригада.

Извршењу ових задатака приступите одмах, а истовремено потпомоћи и успостављање народно-ослободилачке власти.⁰

5. — Група батаљона капетана Бруна Вулетића⁷ дејствоваће, више прикућљено него до сада, у области Дубровника са задатком што потпуније мобилизације и кидања саобраћајних веза непријатељских. Од мобилисаног људства послати, чим прије, што већи број за поуну остала три батаљона II Прол. далм. бригаде. Приликом свога рада ова група иека се ослања на јединице XXIX дивизије, рали чега је потребно да се одмах повеже са бригадама ове дивизије које дејствују на простору Љубомира.

Цјелокупан сувишан материјал, комору и све остало што би отежавало покретљивост јединица ове групе упутити што прије у састав II Прол. далм. бригаде.

⁰ О извршењу задатка и борбама Шесте црногорске НОУ бригаде види у док. бр. 352

⁷ Групу батаљона Бруна Вулетића сачињавала су два батаљона Друге пролетерске далматинске бригаде и Никшићки ударни батаљон. Види док. бр. 65.

Евакуацију рањеника вршити у споразуму са најближом бригадом XXIX дивизије, а ако је Ово немогуће, евакуисати их до бојице II Прол. Далм¹. бригаде или ове Групе.

Поново предузети све потребно да се са нама успостави веза преко радиостанице у области Дубровника, поред тога што чешће одржавати везу путем курира.

6. — Све јединице Приморске Оперативне Групе и партизански одреди који се налазе на оперативном сектору ове Групе морају настати свим средствима да се потпуно разбију четничка и усташка упоришта; да се детаљно поруше све комуникације и онемогући нормално извлачење окупаторских снага са оружјем и спремом из ових области; да се не дозволи окупатору даље коришћење ових комуникација и приступити уништењу његових заштитних дијелова; да се потпомогне успостављање народне власти и изврши потпуна мобилизација људства у циљу јачања наших јединица и што брже уништења остатака отсјечених окупаторских дијелова у нашој земљи.

7. — Преко војно-позадинских власти и народно-ослободилачких власти све јединице ће завести потпуну контролу кретања и рада на ослобођеној територији и онемогућити сваки штетан рад појединцима или групама из земље или иностранства. Према свим непријатељима НОВ и ПОЈ, организаторима и потстрекачима против преласка на страну Народно-ослободилачке војске поступити у смислу раније издатих наређења за овакове случајеве.

8. — Уколико на блиском обалском појасу, буде и још јачих окупаторских упоришта, онда ће јединице које су оријентисане према обали вршити ноћне напале и упаде у циљу ликвидације истих, а задржавати се у зонама тих упоришта према постигнутим успјесима, односно према могућностима и ситуацији. При овоме треба бити веома еластичан и дејствовати више покретом и маневарски.

9. — Запажено је да скоро све јединице не придају довољно важности одржавању везе са овим Штабом; ради овога скрећемо пажњу да све јединице морају свакодневно путем радног радиостанице или курира шаљати извјештаје о своме паду и свим промјенама код непријатеља. Такођер достављати и негативне извјештаје.

10. — У погледу снабдијевања убојним материјалом и животним потребама обраћати се овоме Штабу, но имати у виду да су за сада врло мале могућности за то. Ради овога извршити организацију исхране на терену, користећи и даљу околину оперативних сектора.

11. — Групна болница и хируршка екипа налазиће се у с. Кусиде (у близини Трубјеле).

12. — Овај Штаб налазиће се у Трубјели.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Политички комесар
п.пуковник
отсутан

Командант
пуковник
Радомир Бабић

Начелник Штаба
мајор
Мил. Ј. Дапчевић

Достављено:

Штабу II Прол. далм. бригаде
„ VI Црвог. НОУ бригаде
„ X Црногор. НОУ бригаде
„ Ловћенског НОП одреда
„ Групе бокелџских батаљона
кап. Бруну Вулегићу

БР. 185

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ
ОД 25 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ УДАРНЕ
ДИВИЗИЈЕ ЗА РАЗБИЈАЊЕ ЧЕТНИКА У САНЦАКУ¹**

25-IX-44 год.

Нр 51 гр 176 од Корпуса у 8 ч

Четничке банде разбијене у Србији бјеже по групама и траже нова упоришта. У Саицаку четници користе отсуство наших снага и покушавају учврстити се и придобити муслимане. Ми морамо потпуно разбити четнике у Санцаку, заузети Пљевља и Пријепоље и извршити широку мобилизацију људства. XXXVII дивизија на сектору Бајина Башта—Куајбор²—Нова Варош. Пребаците једну своју бригаду на сектор Пријепоље—Пљевља. Сlijеди.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/1 а, к. 755.

² Ргдакција преттоставља да се односи на Златибор.

Нр 52 гр 154 од Корпуса у 11 ч

Одредите једну вашу бригаду и пребаците у Санџак да у заједници са Санџачком бригадом изврши предње задатке. Штаб бригаде нека обједини команду над свим јединицама онога сектора. Створити јаке одреде који ће моћи држати територију. Дурмиторски одред дејствоваће од Таре. На тај сектор могао би поћи друг Нико Јовићевић. Створите план и обавијестите нас.³ Радован.⁴

БР. 186

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ ОД 26 СЕНТЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ПОСИЈЕДАЊЕ НОВИХ ПОЛОЖАЈА¹

ШТАБ
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 53
26 септембра 1944 год.

ШТАБУ V. VII И IX БРИГАДЕ

Према свим подацима и обавјештењима са којима до овога тренутка располажемо, Њемци у Црној Гори налазе се пред повлачењем. Ових дана добили смо једно обавјештење по којем Гемци за извлачење из Црне Горе имају два правца и то: Подгорица—Скадар—Призрен—Урошевац, као главни, и Подгорица—Матешево—Андријевица—Пећ, као помоћни. Наша извиђачка и обавјештајна служба имају податке да се на комуникацији Биоче—Матешево налази већи број Гемаца. Кад се предње обавјештење о правцима извлачења Гемаца из Црне Горе упореди са упорношћу Њемаца на Матешеву, добијамо потврду тачности ових обавјештења. Посљедњих дана добили смо неколико извјештаја о живости на поменутој комуникацији и о покретима њемачких јединица према Комовима, а, непровјерено, и према

³ О плану види у док. бр. 186.

⁴ Радован Вукановић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 45/3, к. 754.

Врмошу. Није нам још јасно у коју сврху Њемци врше покрете према Комовима. Можда је то само извиђање у реону обезбјеђења, а може да буде и испитивање евентуалног правца кретања јачих ње^ачких колона, пошто им је комуникација Матешево—Андријевица угрожена од наших снага. Но, било једно или друго, ми данас можемо рећи да Њемци и њихове снаге које се данас налазе у Црној Гори не претстављају впше онакву опасност по нас и наше операције какву су претстављали прије кратког времена. Њихово пак присуство у Матешеву ум'ногоме отежава ширину нашег рада на овој просторпји.

У Санцаку нема Њемаца.

Четничке банде у Црној Гори налазе се у расулу. У Санцаку оне за моменат користе отсуство наших снага и цокушавају да успоставе своју власт, м'обилишу Народ и створе себи упориште. Тај моменат, тј. отсуство иаших снага у Санцаку, користе и четничке банде које се пред нашим снагама у Србији разбијено и по мањим групама оријентишу према Санцаку и у њему траже ново упорпште.

С обзиром на овакву ситуацију и на конкретне задатке које ова дивизија има, а по директиви Штаба II Ударног корпуса, зона нашег дејства проширује се и на Санцак.

Прво, ми морамо врло будво пазити неиријатеља на Матешеву и испитивати његове даље покрете и намјере, како не би дозволили да он при самом извлачењу не поремети наш рад, и друго, настојати свим расположивим снагама да разбијамо и унпшгавамо четничке банде на просторији Васојевићи—Санцак.

У ту сврху

НАРЕЂУЈЕМО:

•
1. — V Пролетерска црногорска бригада поставиће се данашњим даном на просторији Трешњевик—Врањештница—Планница—област Колашина. Задатак парирање непријатеља у области Матешева и затварање праваца Матешево—Колашин и Матешево—Трешњевик. Својим десним крилом бригада ће стојати чврсто у вези са батаљоном ОЗН-е у области Мораче и са теренским јединицама у области Матешева. У заједници са овима и по својбј сопственој иницијативп проналазити, прогањати и уништавати четничке банде у тој области. Својим лијевим крилом стојати у чврстој вези са батаљоном IX бригаде у Андријевици и путем гелефона са овим Шгабом. Иначе, задатак бригаде при евентуално јачем прптиску непријатеља остао би онакав

како је постављен у нашој прошлој заповијест², с тм штс оријентација бригаде на лијеву обалу Таре не би логла дз буде онако брза као што би била у ранијој ситуацији, мада у основи она и даље стоји на снази.

2. — VII Црногорска ударна бригада током данашњег дана и слједеће ноћи прикупиће се са свим својим дијеловима на просторији Беране-Штитари. Са ове просторије она ће 27 ов. мј. ујутро извршити покрет правцем Бијело Поље.

Задатак ове брпгаде од поласка са означене просторије па до поНовног доластка }" директан наслон на остале снаге ове дивизије, углавном биће самосталаи. Она ће дејствовати маневарски, али са једним унапријед одређеним планом, на просторији Бијело Поље—Пријепоље—Пљевља. VI[бригада ће наступањем у двије колоне одмах овладати Бијелим Пољем и Шаховићима, гдјс се сада налазе извјесне четничке групе. На тој просторији брзо оформити Бјелопољски партизански одред, поставити га на чврсте ноге и дати му потребне политичке п војничке сугестије и учврстити га на просторији Бијело Поље—Шаховићи—Бродарево. По обављањ}' овога посла бригада ће се оријентисати према комуникацији Пријепоље—Пљевл>а на област Јабука. Лијево ухватити везу са теренским јединицама и са дијеловима Дурмиторског одреда, који ће дејствовати од Таре. Десно у области Пријепоља дејствоваће једна санџачка бригада из састава XXXVII Ударне дивизије. Са овом се бригадом повезати, па над њом, над одредима и теренским војничким јединицама објединити команду. По \спостављању везе са овим јединицама заузети Пљевља и Пријепоље у потребном садејству свих ових јединица. По извршењу тога задатка спровести широку мобилизацију и потпомбћи Санџачку бригаду да на тој територији учврсти власт, организуја Пљеваљски и Пријепољски одред, па је онда поставити у Пријепоље и Пљевља, а VII Црногорску бригаду употребити као маневарску групу за широки маневар по Санџаку у циљу даљег развијања и уништавања четничких банди, као и шире мобилизације за наше јединице.

Поред овог чисто војничког задатка VII Црногорска бригада, чији Штаб постаје за сада војнички командни центар, ће Настојати да својим политичким радом допринесе што више успостављању наше власти у тој области и учвршћавању тамошњих наших јединица.

Штаб ове бригаде с^ајаће са н^ма у чврстој вези преко радио станице.

² Видн док. ор. 183.

3. — **IX Црногорска ударна бригада** данашњим даном заузеће расиоред Будимље—Ријека Марсенића—област Андријевице—Црни Врх. Задатак бригаде је контрола де^{не} обале Лима, контрола области Андријевице, и са лијеве обале Лима и одржавање чврсте везе са батаљоном V* Пролетерске бригаде на Грешњевику, како би се могао контролисати рад непријатеља у области Матешсва и евентуално Комови и даље. Са батаљоном који ће бити на Црном Врху дању иатролним кретањем контролисати област Сињајевнне и десно ирема Лиму.

4. — Интендантура дивизије и хируршка екипа налазиће се у Беранама.

5. — Штаб дивнзије биће у Бераиама.⁵

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
потпуковник
Јово Капа

Командант
потпуковник
Саво Бурић

(М. П.)

БР. 187

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ ОД 26 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ПОСИЈЕДАЊЕ ПОЛОЖАЈА У ОБЛАСТИ БЕРАНА И АНДРИЈЕБИЦЕ¹

ШТАБ
IX ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
О. бр. 45
26 септембар 1944 г.
у 11 часова

ШТАБУ 1, 2, 3 И 4 БАТАЉОНА, ИНТЕНДАНТУРИ И БОЛНИЦИ

Положај

Наређењем Штаба II Ударног корпуса, III Ударна дивизија размјесгиће се на територији Беране Андријевица—Колашин са двије бригаде а са једном бригадом на тери-

³ О извршењу наређења види у док. бр. 187, 188, 189, 191, 194, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204 и 206.

¹ Оригинал. писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 5/1, к. 760.

торији Саицака. У вези тога наређења VII Црногорска ударна бригада ће се одмах пребацити на територију Саицака са задатком чишћења преосталих гр/пица четничких банди, формирања народне власти и народно-ослободилачких партизанских одреда. V Пролетерска бригада сместиће се на простору Колашин—Планиница—Врањештица—Грешњевик. Наша бригада смјестиће се на просторији Полица—Беране—Ријека Марсенића—Црни Врх—Андријевица.

НАРЕЂУЈЕМО:

1. -1 батаљон извршиће покрет са досадашње просторије у област Андријевице са задатком контролисања и затварања праваца од Врмоша и Мурине, везујући се са батаљоном V бригаде који се налази на Трешњевику и са Штабом Комског одреда у Андријевици, који ће такође у заједници са Штабом тога батаљона издавали задатке јединицама одреда. Покрет извршити одмах по пријему овога наређења, а најдаље до 14 часова, како би на вријеме смијенио батаљон VII бригаде и од истог примио задатке које је Он имао на том сектору.

2. — 2 батаљон извршиће покрет са досадашње просторије на просторију Црног Врха, гдје' смијенити батаљон VII бригаде и од истог примити задатке које је он имао на томе сектору. Покрет извршити најдаље данас До 14 часова.

3. — 4 батаљон извршиће покрет правцем Дапсићи—Ријека Марсенића, гдје ће се смјестити са задатком затварања праваца Калудра—Шекулар и чишћења овога сектора, пошто се на том сектору налази једна група од 30—40 четника наоружаних са два пушкомитраљеза. Десно се везивати са I батаљоном у области Андријевице, а лијево са 3 батаљоном у Дапсћима.

4. — 3 батаљон остаје на досадашњој просторији са задатком контролисања сектора 4 батаљона, који га је досада имао до Дапсића, везујући се са муслиманским батаљоном који се налази у области Врбица—Трпези и са 4 батаљоном, тј. његовим дијеловима у Дапсћима.

5. — Сви батаљони, а нарочито 1 батаљон, подносиће редовно извјештаје о стању на своме сектору.²

6. — Интендантура и болтгца засада ће остати у Будимљу.

² О даљем помјерању батаљона види у док. бр. 189 и 191.

Штаб бригаде ће се налазити у Харему, гдје слати извјештаје.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Политички комесар, мајор

Командант, мајор

Војислав Ђурашевић

Начелник, мајор

Душан Драговић

БР. 188

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ
БРИГАДЕ ОД 26 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ПОСИЈЕДА-
ЊЕ ПОЛОЖАЈА КОЛАШИН — ПЛАНИНИЦА — ВРА-
ЊЕШТИЦА — ТРЕШЊЕВИК¹**

ШТАБ

V ЦРНОГОРСKE У. БРИГАДЕ

III У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ

Оп. бр. 179

26—IX—1944 год. у 12 час.

— Положај —

ШТАБУ.....БАТАЉОНА

У вези наређења Штаба III Ударне дивизије радиограмом, наша бригада треба да држи положаје Колашин—Планиница—Врањештица—Трешњевик. VII бригада иде у Санџак. Један батаљон IX бригаде налази се у Андријевици.

Према подацима са којим располажемо непријатељ стално концентрише своје снаге Матешево—Лијева Ријека и дијелом се креће од Подгорице и Лијеве Ријеке у правцу Комова, и даље према Плаву и Гусињу. Исто тамо обавијештени смо да на овоме правцу треба да прођу 3—4 њемачке дивизије. Сви ови подаци иијесу, нровјерени, као' ни непријатељске намјере. У вези оваквог задатка и ситуације

НАРЕЂУЈЕМО:

I батаљон ће остати и даље на својим положајима са истим задатком, с тиме што ће одмах са четом која му

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 17/2, к. 758.

се налази на Планиници смјестити чету 3 батаљона која се налази на његобом лијевом крилу. Ове положаје држаће до доласка 2 батаљона, када ће се вратити на своје првобитне положаје. Дјелове 2 батаљона детаљно упознати са ситуацијом и положајима 3 батаљ.

2 батаљон одмах по пријему овога наређења прикупиће све своје дјелове и најхитније се упутити општим правцем Равни—Црквине—Колашин—Шљивовица—Мујића Речине—Букова Пољана, гдје ће на тој просторији смијенити дјелове 1 и 3 батаљона и посјести положаје које је држао 3 батаљон, с тим што ће једну своју чету поставити на Врањештици (к. 1153) са задатком затварања правца комуникацијом Матешево—Врањештица. Лијево одржавати чврсту везу са 3 батаљоном на Трешњевику, а десно са 1 батаљоном. Овај батаљон ће своје коморе смјестити у Мујића Речину. У случају непријатељског јачег напада би се оријентисао Мујића Речина—Изласци—Колашин и поставио се на лијеву Обалу Таре, на положајима Марково Брдо—Бабљак.

Прије поласка обавијестиће батаљон ОЗНЕ, упознати га са заповијешћу и ставити му до знања да контролише правце који* воде од Лијске Ријеке и Јабуге у правцу Црквине. Један члан Штаба 5 батаљона ОЗНЕ нека хитно дође у Штаб бригае који ће га детаљно упознати са задатком.

3 батаљон одмах по пријему овога наређења са свима дјеловима, сем једне чете коју ће оставити на Буковој Пољани до доласка 2 батаљона, извршиће покрет општим правцем: Врањештица—Лиса—Трешњевик, гдје ће на тој просторији смијенити батаљон VII бригаде и од истог ће се сам обавијестити о тамошњој ситуацији. Батаљон ће организовати положаје по дубини, који би му у случају јачег непријатељског притиска служили као прихват. Батаљон ће се наслањати на Лису—Бач Кључ и даље према ситуацији. Десно одржавати везу са 2 батаљоном, а лијево са батаљоном IX бригаде. Од батаљона VII бригаде узети телефон и одржавати директну везу са Штабом III Ударне дивизије.

4 батаљон остаће и даље на својим истим положајима са истим задатком.

Болница, интендантура, чета пратећих оруђа и италијански батаљон — смјестиће се на просторији: Болница и чега пратећих оруђа у Блатицу, док ће интендантура и италијански батаљон остати и даље у Дријенку.

Штабови батаљона у вези ситуације предузеће [да] будност и готовост до максимума буду заступљене. Нарочито штабови батаљона 'требају посветити пажњу извиђању и осматрању као и* обавјештавању о непријатељу, његовој јачини, покретима и намјерама, како би се на вријеме знали управљати. Нарочито треба да посветити пажњу повезаности помеђу батаљона, како нас непријатељ не би испресијецао и принудио на неорганизовано повлачење. Батаљони ће се послужити искуством у прошлој непријатељској офанзиви (Чакор).

Сви штабови батаљона упознаће команде чета а преко њих и борце са задатком, како би се знали исти снаћи и оријентисати у случају непожељног отсијецања.

Четничке групе у посљедње вријеме добиле су неку смјелост и дрско нападају наше мање дијелове, те према овима бити будан и протјеривати их кад за то има могућности. Ове банде не претстављају никакву војничку снагу те према томе не' смију вас довести ни у какву забуну.

Штабови батаљона мбрају нас редовно обавјештавати о свима промјенама, како би овоме Штабу омогућили правилније доношење одлука.

На сектору 2 и 3 батаљона налазиће се један члан Штаба бригаде и од њега тражити упутства.

Напомињемо "3 батаљону да на терену организује исхрану, уколико то не буде могуће, хитно обавијестити интендантуру бригаде.

2 батаљон ће упутити другове Богдана Перовића и Радивоја Дурковића одмах у овај Штаб. — Штаб батаљона при пролазу кроз Колашин свратиће код овога Штаба.

Бригада ће добити попуну од 80 бораца, те ће батаљони припремити за исте сјутра храну.

Бригадно превијалиште и Штаб бригаде налазиће се у Бабљаку.

Сви штабови батаљона хитно Ке нам доставити нреддоге за попуну руководства по батаљонима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пол. комесар, мајор
Свето Радојевић

Командант
Максим Ковачевић

(М. П.)

П. С.

Напомињемо да у случају неПријатељског надирања батаљони ће тежити да на својим правцима дадну што јачи отпор и нанесу што веће губитке НеПријатељу, исто тако практиковати постављање дубоких засједа којима давати конкретне задатке. У случају да непријатељ не испољи активност према Колашину, већ у правцу Трешњевица—Андрејевице, батаљони би у том случају дејствовали у бок и леђа непријатељу.²

БР. 189

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ ОД 27 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ПОКРЕТ У ПРАВЦУ РОЖАЈА¹

ШТАБ
IX ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
О. бр. 46
27 септембар 1944 г.
у 17.30 часова

ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ОВЕ БРИГАДЕ

Положај

Политичка и војничка ситуација у области Рожаја повољно се развија и одласком Њемаца из Рожаја становништво тих крајева показује све веће расположење за нашу борбу, док се војничке формације муслиманске Милиције

² О извршењу задатка види у док. бр. 206.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 21/1, к. 760.

и четника све више дезорганизују. У вези овога и усмено добивене заповијести од Штаба III Ударне дивизије наша бригада (без 1 батаљона) прикупиће се на просторији Харем—Драгосава—Дине, извршити сву припрему за даљи покрет у правцу Рожаја. У вези овога

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — 1 батаљон остаће на досадањој просторији у области Андријевице са истим задацима.²

2. — 2 батаљон извршиће покрет са досадашње просторије правцем Беране—Дине, гдје ће се задржати до даљег наређења. Покрет извршити благовремено с тим да у Дине буде 28 ов. мј. прије сванућа.

3. — 4 батаљон ће извршити покрет правцем Ријека Марсенића—Харем, гдје треба приспјети 28 ов. мј. до сванућа а по доласку се смјестити у Харем, а Штаб батаљона, односно командант и комесар батаљона, јавиће се овоме Штабу.

4. — 3 батаљон ће прикупити све своје дијелове и остаће до даљег наређења у селу Драгосави.

Бригадна интендантура и болница остаће за сада у Будимљу, а по потреби може се премјестити на погодније мјесто, а о свом покрету извјештаваће Штаб дивизије, односно помоћника комесара наше бригаде који ће се налазити код нашег 1 батаљона или код интендантуре и болнице.

Батаљонске коморе остаће са бригадном интендантуром (ово, наравно, важи самб за 2, 3 и 4 батаљон). Ови батаљони ће са ообом узети само четне кухиње са резервиом храном за 29 ов. мј. Ову храну припремити и узети као суву храну са собом. Бојне коморе батаљона ће такође имати са батаљонима уколико извјесне нијесу сувише гломазне, што ће штабови батаљона оцијенити, а наглашавамо да се понесе довољна количина муниције. Сва аутоматска и тешка оруђа узети са собом. Интендант бригаде са једним помоћником кретаће се са овим Штабом.

Бригадно превијалиште ће се кретати са овим Штабом, те благовремено извршити све припреме.

Шеф 06. центра овога Штаба са извиђачким водом кренуће се одмах у правцу Трпезе, гдје ће се повезати са теренским муслиманским батаљоном у циљу прикупљања потребних података које ће нам доставити према нашем усменом договору.

² О положају и задатку Првог батаљона види у док. бр. 187.

Обзиром да једиинице НОВ први пут иду на Рожај и обзиром на менталитет муслиманског живља тога краја који је некада давао жилав отпор па још до данас доста застрашен, и нарочито ббзиром на велики страх тога живља од Њемаца, неопходно је нужно да покрет **извршимо у највећој аајности**, не одајући никаквих знакова о намјерама и циљу покрета.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, мајор
отсутан

Командант, мајор
Војислав Ђурашевић

Начелник, мајор
Душан Драговић

БР. 190

ПМСМО ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА БОКУ ОД 28 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ЛОВЋЕНСКОГ БАТАЉОНА ОЗНЕ О ПОТРЕБИ ЊИХОВЕ ИНТЕРВЕНЦИЈЕ НА ТЕРЕНУ БОКЕ¹

ДРУГАРСКОМ

ШТАБУ ЛОВЋЕНСКОГ БАТАЉОНА ОЗН-Е

Положај

Драги другови,

Као што вам је вјероватно [познато], Бока је данас постала легло реакције и збјег крволока и зликоваца из читаве земље. Преко Боке Домаћа реакција одржава везу са нашом реакцијом на страни и са међународном реакцијом. Један од главних канала којим издајници одржавају везу са иностранством јесте Будванска општина. Пред нашим руководством п пред Повјеренишством ОЗН-е за Боку достављен је задатак да се живи ухвате неки људи из Будванске општине преко којих бисмо могли упознати везе издајника са иностранством и спријечити их, што би нам истовремено дало могућности да осујетимо намјеравано бјекство издајника у иностранство у моменту повлачења окупатора и доласка наше војске у Боку.

¹ Оригинал, нерегистрован, писан на машини, налази се у архиви Среског комитета СК Црне Горе у Котору.

Хватање тих људи требало би да предузме ваш батаљон уз помоћ наших позадинаца, јер ми нијесмо још формирали јединицу ОЗН-е за наш терен. Повежите се са другом Јоком Прентовићем из Брајића (илегалцем), који је већ од нас добио задатке да организује хватање ових зликоваца.²

Скрећемо Вам пажњу да нам је од стране Земаљског повјере'ништва ОЗН-е стављено у дужност да се повежемо са вама за извршење овог задатка.

Другарски поздрав

с ф. — с. н.!

28 септембра 1944 г.
Сједиште

ЗА ОК КГ1Ј Бока
Радоје Радуловић

БР. 191

ИАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДЕБЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ ОД 28 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ, ТРЕЋЕГ И ЧЕТВРТОГ БАТАЉОНА ЗА НАПАД НА РОЖАЈ¹

ШТАБ
IX ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

О. бр. 47

28 септембар 1944 г. у 13.30

»

л

ШТАБУ 2, 3 И 4 БАТАЉОНА

Положај

Непријатељске снаге у Рожају и околини врло су слабе п дезорганизоване. У Рожају нема Њемаца. Повремено долазе четири Њемца-мотоциклиста са по десетак есесоваца V циљу мобилизације муслиманског живља, али услијед неусијеха у овом погледу повукли су се у Тутин. Извјесне, непријатељске групе држе положај Смиљевица (кота 1963)

² Односи се на групу четничких организатора и вођа из Општине будванске међу којима су били поп Блажо Мартиновић и Станко Јелушић, послје ослобођења осуђени на 20 година робије, затим Миливоје Митровић, кап. бивше југословенске Еојске, Мирко Митровић, Мило Прибиловић, Крсто и Раде Станишић, Раде Брајић, Саво Франета, Симо Бјелица и још неки. Већина од ових су погинули као четници код Зиданог Моста, а неки су пребјегли у иностранство.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се J ?*^0'.ви Војноисториског института под рег. бр. 45/3, к. 754.

—Мокри До—Жандармеријска станица Ђаково—Кацубер—Турјак, но ови су положаји неорганизовано посједнути (ноћу се са изВјесних положаја непријатељ повлачи) и више служе као претстражарски положај појединих села него као стални положај за одорану Рожаја. Распоред непријатеља на овим положајима неравномјеран је и промјенљив.

Наша бригада (без једног батаљона) добила је задатак да ликвидира непријатеља у Рожају и положајима западно од њега према Беранама. У циљу извршења задатка

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — 4 батаљон напашће непријатеља на положају Кацубер и по ликвидацији истог задржати на њему једну чету а са осталим дијеловима напасти на Турјак, односно затворити правце од Турјака како би била онемогућена отступница непријатељу са Турјака испред наших снага које буду нападале Турјак са сјеверне стране. Одмах пошто буду ликвидирани непријатељски положаји Кацубер—Турјак са батаљоном продужити правцем Ђунеровићи—Богај—Ибарац, тежећи да се што прије избије на Адемово Брдо и обухвати Рожај са југоисточне стране у циљу онемогућавања отступнице непријатељу у правцу Пећи. Батаљон ће извршити покрет данас тачно у 22 часа. Настојати да батаљон по овлађивању Кацубером и Турјамом ухвати везу са овим Штабом на положају Турјака (код Жандармеријске станице). Приликом напада на Кацубер, и уопште у току акција, строго водити рачуна о свом десном крилу. Са овим батаљоном ићи ће начелник овога Штаба друг мајор Драговић.

2. — 3 батаљон кретаће се правцем Драгосава—Дине—Врбица—Турјак, који ће напасти и по овлађивању истим продужити гоњење непријатеља правцем Калаче—Нурковићи—Станови—Рожај. Напад на Турјак отпочеће тачно 29 ов. мј. у 5 часова, када ће услједити и напад 4 батаљона на Кацубер. Са овим батаљоном ићи ће командант и комесар бригаде.

3. — 2 батаљон ће се кретати колоном истим правцем као и 3 батаљон, с тим што ће По доласку у Трпезе, а према тамо добијеним подацима, или нападати заједно са 3 батаљоном или продужити у правцу Грахова да затвори комуникацију Рожај—Тутин. Ово ће зависити од података које ћемо добити у Трпезима од мјештанског партизанског муслиманског батаљона о распореду и јачини непријатељских снага у области Рожаја.

4. — Партизански муслимански мјештански батаљон сачекаће нас у Трпезима са об. официром и извиђачким водом наше бригаде и исти батаљон користићемо по нахођењу као добре познаваоце терена.

2 и 3 батаљон сачекаће овај Штаб потпуно спремни за покрет у селу Дине у 18 часова. Са 3 батаљоном ићи ће топовско одјељење.

Бригадно превијалиште ићи ће са Штабом бригаде.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, мајор

Командант, мајор

Војислав Ђурашевић

Начелник, мајор

Душан Драговић

П.С. — Обзиром да наше јединице иду на нов терен гдје треба успоставити народно-ослободилачку власт и формирати војничке јединице, то се скреће нарочита пажња штабовима батаљона на правилаи однос и поступак на терену. Најстрожије се забрањује свако узимање ствари без пријаве интенданту или штабу батаљона. Нарочито забранити борцима залажење по кућама и претрес истих, обзиром да је то муслимански живаљ који негс/дује на такве поступке. Све о'не који се са оружјем пријаве спроводити штабу батаљона. Не вршити никакву реквизицију нити конфискацију на терену, о чему ће се старати интенданти. Штабови батаљона и команде чета узимаће се на одговорност за сваки преступ.

БР. 192

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕСЕТЕ ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 28 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ О ОВЛАДАВАЊУ ПОЛОЖАЈИМА ИЗНАД ГРАХОВА — ДРАГАЉА — ГРКОВЦА И ЛЕДЕНИЦА¹

28. IX. 44.
у 17,00 ч.

Бр. 24/77

дд

Овладали смо свим положајима изнад Грахова—Драгаља Грковца и Леденица.

Пресјекли смо цесту Драгаљ—Грковац.

Непријатељ Пабијен у утврђења.

Напад ће се поновити довече.²

Бановић'

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 20—2, к. 394.

² Пошто Редакцији није успјело да пронађе документа Десете црногорске НОУ бригаде, сем врло малог броја, то уз овај докуменат објављује извод из релације ове Бригаде која је написана 30 јуна 1945 године:

„У периоду од 18 септембра 1944 године, када је бригада формрана, па до 31 децембра 1944 год. јачина бригаде се кретала од 1200 до 1650 бораца, а са следећим саставом: 17 официра, 42 полпгчка рукоЕОдиоца, 5 подофнцира и остало бораца.

У периоду од 1 јануара до 15 маја 1945 године јачина бригаде достигла је 1885 бораца, од којих 16 официра, 68 политичких руководилаца и 93 подофицира.

У периоду од 18 септембра 1944 год. до 31 децембра исте године извршила је нападе на непријатељска упоришта и гарнизоне са следећим резултатима: 20 септембра наш 5 батаљон заузео је Чево; 21 септембра наш 2-ги батаљон у садејству 3 батаљона VI бригаде овладао је положајима Мали Гарач, Лазарев Крст, Коравзц, Плана-Сађевац на десној обали ријеке Сушице; 27 септембра бригада је овладала положајима на комуникацијама Рисан—Грахово и непријатељ се збио у упоришта Црквице, Грковац, Драгаљ, Грахово; 11 октобра 2 и 4 батаљон разбили су једну четничку бригаду на Јанковом Врху и 2 батаљон у брзом налету свладао Дврсником — Крњом Јелом и Јабуковцем, а 3 батаљон Високом Главицом — положајима према Грахсву; 16 октобра 2, 3 и 5 наш батаљон у садејству 3 батаљона VI Цр. уд. бригаде извршили су неуспјели напад на Грахсво; 17 октобра поновљен је такође напад од истих јединица на Грахово, али који није успио; 22 октобра 2 и 5 наш батаљон у садејству 3 батаљона VI Цр. уд. бригаде и 2 батерије брдских топова овладали су непријатељским гарнизонам Грахово; 23 октобра 3 и 4 батаљон заузели су непријатељско упориште Драгаљ; 27 октобра 2 батаљон свладао је Шпадијерским Врхом код Цетиња, а 3, 4 и 5 извршио је неуспјели напад на упориште Његуши, Чекање, Буковица' — дуж комуникације Цетиње — Котор; 28 октобра непријатељ је овладао Шпадијерским Врхом и покушао неуспјели покушај продора комуникацијом Цетиње — Котор, у чему га је 2 батаљон одбацио у блок

Цетиње а 5 батаљон овладао положајима Његуши — Крстац; 31 октобра 2 батаљон је поново омео непријатељски покушај пробоја комуникацијом Цетиње — Котор; 2 новембра 4 батаљон је заузео непријатељско упориште Буковицу; 4 новембра 3 батаљон заузео је Дубовик, посљедње упориште на комуникацији Цетиње — Котор; 5 новембра 2 батаљон је поново успио да овлада упориштем Шпадијерски Врх; 6 новембра наша бригада у садејству са 1 батаљоном VI Цр. уд. бригаде овладала је свим упориштима око Цетиња. продрла у сам град и послје 6-то часовне борбе повукла се на најближе полонсаје града; 12 новембра у ноћи наша бригада извршила је напад на сам град Цетиње и у 4 часа ујутро заузела га; 15 новембра наш 1 батаљон овладао је Црнојевића Ријеком; 18 новембра наш 1 батаљон овладао је положајима Црна Глава — Леперић на комуникацији Ријека Црнојевића — Подгорица у садејству једног батаљона Ловћенског одреда; 19 новембра наш 2, 3 и 4 батаљон извршили су неуспјели напад на Малу и Велику Загреду и Орашје — положаје на десној обали ријеке Сушице; 20 новембра 3 батаљон овладао је Великом Загредом; 8 децембра у ноћи непријатељ је успио да се извуче из Даниловграда, и 10 ујутро 1 и 2 наш батаљон и два батаљона Бокелске бригаде заузели су Даниловград и наставили гоњење непријатеља у правцу Спужа и Новог Села; 17 децембра 4 батаљон овладао је Казновицом — Пппери; 19 децембра 3 и 4 батаљон овладали су непријатељским положајем Мрке — Рогами и једним дијелом Вежешника; 20 децембра 2 батаљон заузео је Вежешник и 26 децембра цијела бригада распоређена је дуж Црногорско-Бокелског Пр^{II}мо^{II}р^{II}а^{II} од Игала до ушћа Бојане и дуж албанске границе од Језера до ушћа Бојане.

У периоду од 1 јануара до 15 маја 1945 године бригада је једино учествовала у разбијању четничких банди које су покушале да се пробију из Босне за Црну Гору на положајима Вољујака — Зелен Горе — Пиве, у чему је у потпуности успјела.

У периоду од 18 септембра до 31 децембра 1944 године нанијела је сљедеће губитке непријатељу у људству и материјалу:

Убијених четника 234, Њемаца 929, Италијаца 53. Рањених четника 97, Њемаца 169, Заробљених четника 120, Италијана 81. Предатих четника 243, Њемаца 1.

Заплијењено: пушака 1057, пушкомитраљеза 7, митраљеза 8, „шараца“ 36, „брета“ 8, машинки 32, пиштоља 25, топова 75 мм 6, топова 45 мм 1, противколских топова 1, тешких бацача 10, лаких бацача 5, пушчаних-метака 43 хиљаде, митраљеских метака 90 хиљада, топовских граната 937, бацачких граната 1254, кара 11, двзгледа 19, бомби ручних 1963, моторних возила 20.

Уништено: камиона 4, тенкова 2, топова 1.

У периоду од 1 јануара до 15 маја 1945 г. бригада је нанијела сљедеће губитке непријатељу у људству и материјалу: убијених четника 356, заробљених четника 108.

Заплијењено: пушака 143, пушкомитраљеза 4, „шараца“ 2, машинки 5, пиштоља 8, пушчаних метака 3450, митраљеских метака 5690, радио станица 1, радио апарата 1, двогледа 3, ручних бомби 75, трофеја: 1 четничка пуковска заставица.

У периоду од 18 септембра до 31 децембра 1944 год. бригада је имала сљедеће губитке у људству:

Погинулих 107, рањених 300, подлеглих ранама 2, умрлих од болести 7.

У периоду од 1 јануара до 15 маја 1945 год. бригада је имала сљедеће губитке у људству:

Погинулих 7, рањених 21, подлеглих ранама 1, умрлих од болести 3.³

³ Никола Бановић

БР. 193

**НАРЕДБА ШТАБА ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ
ОД 29 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. О ФОРМИРАЊУ ПРВЕ
БОКЕЉСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ¹**

НАРЕДБА БР. 518

ШТАБА II УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 29 СЕПТЕМБРА
1944 Г.²

I

1. Врховни штаб НОВ и ПОЈ, на предлог овога Штаба, одобрио је и наредио формирање **1 Бокељске НОУ бригаде**.

2. У састав I Бокељске НОУ бригаде улази Ударна група од 3 бокељска батаљона, који се сада налазе V саставу Приморске оперативне групе, и новопридошли добровольци из Боке Которске и Црногорског Приморја.

II

Врховни штаб НОВ и ПОЈ, на предлог овога Штаба, **поставио** је у Штаб I Бокељске НОУ бригаде:

— за команданта капетана **Божа Јовановића**, до сада замјеника команданта V Пролетерске НОУ бригаде;

— за политичког комесара друга **Мата Петровића**, до сада на раду у Боки Которској;

— за помоћника политичког комесара друга **Мила Медиговића**, до сада на раду у Црногорском Приморју.

Одлуком овога Штаба **постављају** се у Штаб I Бокељске НОУ бригаде:

— за замјеника команданта капетан **Јоко Борета**, до сада командант Групе бокељских батаљона;

— за начелника Штаба друг **Војин Јањевић**, до сада при Штабу Групе бокељских батаљона;

— за интенданта друг **Митар Вуксановић**, до сада у Економском одељењу Војне области овога Корпуса.

Остали чланови Штаба бригаде поставиће се иако наодном.

III

Овлашћује се Штаб Приморске оперативне групе да изврши формирање бригаде и сва постављења у штабовима батаљона и командама чега, као, и осталог руководећег кадра.

¹ Оригинал, нерегистрован, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института.

² Прва бокељска бригада је формирана 5 октобра.

Након извршене организације и формације бригаде, доставити извјештај р формациском стању, руководећем кадру и о бродном стању људства и наоружања.

IV

I Бокељска НОУ бригада улази у састав и под команду Приморске Оперативне групе.

Ову Наредбу на дан формирања бригаде прочитати пред стројем.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
пуковник

Радоје Дакић

Командант
генералмајор

Радован Вукановић

(М. П.)

ДОСТАВЉЕНО:

- Штабу III НОУ дивизије
- Штабу XXIX НОУ дивизије
- Штабу Приморске оперативне групе
- Штабу Артиљериске групе II У. корпуса
- Штабу Пратећег батаљона Штаба II корпуса
- Војној области II У. корпуса

БР. 194

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДМЕ ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 29 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ФОРМИРАЊЕ КОЛОНА РАДИ ПРЕБАЦИВАЊА НА ТЕРЕН САНЦАКА¹

ШТАБ
VII ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
Оп. бр. 69
29 септембра 1944 год.
Положај

ЗАПОВИЈЕСТ:

Секција Пљевља—Жабљак 1:100.000

Према до сада прикупљеним подацима њемачких јединица у Санцаку нема. Четничке банде у Црној Гори су у расулу. У Санцаку су за моменат користиле отсуство наших

¹ Оригинал, гтисан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 56/1, к. 759.

снага и покушавају да успоставе своју власт. Мобилишу народ и стварају себи упориште. Овај мбменат користе четничке банде које су пред нашим снагама у Србији разбијене и по мањим групама оријентишу [се] према Санцаку тежећи : за новим уиориштима. Мање четничке групе, према прикупљеним подацима, палазе се у области Соколац—Вруља— 1 Камена Гора—Јабука, као и са неким дијелОвима у области Подиеће—Пљевља, гдје са дијеловима муслиманске милиције одржавају власт. Према досадашњим подацима милиција неће давати отпора.

Наредбом Штаба III Ударне дивизије оп. бр. 53 од 26 ов. м.² наша бригада добила је задатак да се пребаци у област Санцака, да прикупи све војничке јединице, као и Дурмиторски одред који се пребацио у област Косанице, и једну бригаду XXXVII дивизије која садејствује од правна Прибој—Пљевља, да над свим овим јединицама обједини команду и да разбије и уништи четничке банде на сектору Пљевља Пријепоље. Да у заједници са позадинским властима формира Бјелопољски, Пљеваљски и Пријепољски одред и да их потпомогне у успостављању народне власти, као и мобилизације свег способног људства, без обзира на године старости, за јединице XXXVII дивизије.

Четничк^ банде су деморалисане, слабо наоружане, зато их треба што енергичније разбити и по разбијању гоити до њиховог коначног уништења.

Наша бригада у току сјутрашњег дана избиће, послјије чишћења предтерена, на линију Бијов Гроб—Вруља—Тулово. Бјелопољски, Пљеваљски одред, као и батаљон ОЗН-е на линији Тулово--Мијаковћи. Дурмиторски одред на линији Подпеће—Крушево.

У вези горе изложеног

НАРЕЂУЈЕМО:

Десна колона:

састав: један батаљон, командант, п.поручник Јован Шабан.

Кренуће сјутра 30 ов. м. у 6 часова правцем Недакуси—Ораховица—Добро Брдо—Бијела Стијена—Кичево—Бијов Гроб, гдје ће 30 на 1 преноћити на линији Бијов Гроб—село Граб. Уз нут протјерати четничке групе које се налазе на овом правцу, односно области с. Миоча.

² Види док. бр. 186.

Средња колона:
састав: два батаљона,
чета пратећих оруђа,
интендантура и бол-
ница.

Лијева колона:
састав: трећи батаљон
и Бјелополски одред,
командант, капеган
Војин Срдановић.

Четврти батаљон ове бригаде по избијању на означену линију, уколико не би било непријатеља на његовом правцу, продужиће покрет 1 октобра правцем: Камена Гора—Јабука. На Јабуци ће се поставити како би затворио правац Пријепоље—Пљевља и осигурао бок нашим јединицама. Ово уколико му не би приспјела заповијест на вријеме.

У случају да наиђе на јаче непријатељске дијелове на свом правцу, хитно ће нас обавијестити да би се упутило појачање. Највећа вјероватноћа је да ће једино наићи на сектору Камене Горе.

Сви батаљони стараће се да прикупе податке о непријатељу на свом правцу, као и да одржавају што бољу и тјешњу везу међусобно.

³ Вјероватно кота 1196.

По избијању на линију Бијов Гроб—Граб ухватиће везу са Штабом бригаде у области Вруља, као и прикућиће податке о непријатељу у правцу Црног Врха—Камене Горе—Јабуке, односно Пријепоља.

Кретаће се правцем Бијело Поље—Бања Село—Гранчарево—Павино Поље—Кбврэн—Вруља.

Ред маршовања: 1 батаљон у претходницу полази 30 ов. м. у 6 часова. Други батаљон без једне чете, чета пратећих оруђа, болница, интендантура полазе 30 ов. м. у 6 часова за 1 батаљоном, гдје ће се смјестити у области села Вруље.

Чета 2 батаљона кретаће се истим правцем као заштитница ове колоне.

Први батаљон по избијању на к. 1198³ (Борова Глава)—Клопот даће обезбјеђење од правца Пљеваља, односно Козице.

Извршиће чишћење неирријатеља у области Шаховића и Соколца. Трећи батаљон ће извршити покрет 30 ов. м. у 6 час. правцем Шаховићи—Соколац—Градина — Тулово, гдје ће добијати конкретне задатке од замј. команданта ове бригаде.

У току 30 и ноћи 30 на 1 октобар први батаљон, односно сви батаљони ће прикупити податке о непријатељу на сектору Пљеваља, као и у Пљевљима, и редовно нас извјештавати, а обавезно у току ноћи, како би благовремено издали заповијест за 1 октобар.

Штаб бригаде кретаће се правцем: Бијело Поље—ГЈавино Поље—Вруља—Пљевља, тј. са другим батаљоном.

Све заробљенике, уколико их буде, спроводити овоме Штабу. Са народом поступати што љепше. Неправилни поступци и ма што друго не смију се догодити. Сав заплијењени материјал има се пријавити Штабу бригаде.

Бригадни санитет кретаће се са Штабом бригаде.

Јединице ће се постарати да скувају храну у току данашњег дана или ноћи за сјутра.⁴

Борбени знаци: **Марко — Црни** за 30 на 1;

Митар — Пеко за 1 на 2 октобар.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Начелник, капетан
Салих А. Радончић

Командант, п.пуковник
Нико Стругар

БР. 195

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕСЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ ОД 29 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ О ПОЛОЖАЈУ БРИГАДЕ¹

29. IX. 44

Бр. 28/81

Наша бриг. држи комуникацију Грковац—Драгаљ и Драгаљ—Грахово. Непосредно контролише Црквице и комуникацију за Црквице.

Из Кривошија пришло у Н.О.В. 78 четника из Леденица.

Драговић"

⁴ О садејству Седме црногорске НОУ бригаде са осталим јединицама на овом-сектору и извршењу задатка види у док. бр. 196 и 199.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисторпског института под рег. бр. 20—2, к. 394.

² Владимир Драговић

БР. 196

**>Ј.А.РЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИ-
ГАДЕ ОД 29 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ЗА РАЗБИЈАЊЕ ЧЕТ-
НИКА НА ТЕРЕНУ САНЦАКА¹**

Ш Т А Б
VII ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
Оп. бр. /0
29 септембра 1944 год.
Положај

ЗАПОВИЈЕСТ

Секција Пљевља—Жабљак 1:100.000

Ј—

Положај

Према прикупљеним до сада подацима њемачких јединица нема у Санцаку. Четничка банда у Црној Гори налази се у расулу. У Санцаку оне су за моменат користиле одсуство наших снага и покушавају да успоставе своју власт. Мобилишу народ и стварају себи упориште. Тај моменат, тј. одсуство наших снага у Санцаку користе четничке банде које се пред нашим снагама у Србији разбијено и по Мањим групама оријентишу према Санцаку и у њему траже ново упориште.

Наредбом II Ударног корпуса од 25 ов. м.² наша бригада добила је задатак да се пребаци у облаост Санцака, да прикупи све војничке јединице, као и Дурмиторски одред који се пребацио у област Косаице и једну бригаду од XXXVII дивизије која иде од правца Прибоја—Пријепоља, да обједини команду над свим јединицама, да разбије и уништи четничке банде на овом терену, да у заједници са овим јединицама заузме Пљевља, Пријепоље, да у заједници са позадинским властима формира бјелопољски, пљеваљски и пријепољски одред и да их потпомogne у успостављању народне власти, као и мобилизацију за јединице XXXVII дивизије од свег способног људства, без обзира на године старости.

Према прикупљеним подацима мање четничке групе налазе се: Соколац—Вруља—Камена Гора—Јабука, а неки ди-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 57/1, к. 759.

² Види док. бр. 185.

јелови шлазе се у непосредној близини Косанице, тј. у области Подпеће—Пљевља са неким дијеловима Муслиманске милиције који у заједници одржавају власт. Према извјештајима са шљима до сада располаже УО муслиманска милиција неће давати отпора.

Четничке батње су деморалисане, слабо наоружане, те им треба што ефикасније разбити и по разбијању гонити до њиховог коначног уништења.

У духу предњег

НАРЕЂУЈЕМО:

VII Црногорска бригада усмјериће свој правац Бијело Поље—Бијов Гроб—Граб са својим десним крилом. Садва батљона Бијело Поље—Шаховићи—Павино Поље—Кбврн—Вруља, а са својим лијевим крилом, тј. једним батаљоном у садејству са Бјелопољским одредом ликвидираће четничку групу у СЗокочу и продужити преко Блишкова и доћи у састав два батаљона у области Вруље. Седма бригада тежиће да у току дана 30 ов. м. избије на одређене положаје, како ће према новој извјести 1 новембра продужити у правцу Јабука—Пљевља и Избити на ову линију, а по могућности у току дана и ноћи овладати са Пљевљима (први на други октобар).

Бјелопољски одред ће у заједници са јединицама VII бригаде ликвидирати Соколац и продужити у правцу Градина—Тулово. Са једним батаљоном VII бригаде и Бјелопољским одредом ићи ће замј. команданта VII Црногорске бригаде који ће објединити команду и повезати се са Пљеваљским одредом, батаљоном ОЗН-е и Дурмиторским одредом.

Батаљон ОЗН-е који се налази у Области Крупице усмјериће свој правац у заједници са батаљонима Пљеваљског одреда у правцу Мијаковића и тежити да на овој линији у току 30 ов. м. избију и да садејствују у току дана, уколико буде имао борбу Бјелопољски батаљон и дијелови VII бригаде који ће се налазити на његовом десном крилу.

Дурмиторски одред који се налази у области Косанице тежиће да се у току сутрашњег дана, 30 ов. м., пребаци на линију Подпеће—Кр\шево, ка и проћера непријатеља са тог сектора. Одржаваће чврсто везу са својим десним крилом.

Све јединице ове ударне групе које опериш) у правцу Пљеваља чврсто ће држати везу међусобно и тежити да по могућности проћерају непријатеља са својег сектора и да у току 30 ов. м. дођу на већ одређену линију, камо ће добити нову извјест за 1 октобар, како ће у току

дана и ноћи на 1—2 октобар овладати са/радом Пљевљима и **ОКОЛИНОМ**.

Према непријатељу у борби треба бити дрзак и немП-лосрдан. Са заробљеницима треба поступати благо и спроводити их Штабу VII бригаде.

Са народом у пролазу треба поступати ншто се нај-љепше мрже. Неправилни поступци и ма шта друго неј смију се дозволити ни од једне наше јединице, као ни да' присвоје од стране сељака ма шта.

Сав заплијеће!ни материјал од непријатеља има се предати Штабу ове бригаде.

Штаб бригаде налазиће' се на правцу: Бијело Поље—Вруља—Пљевл>а.

Са Штабом бригаде налазиће се и бригадно лревија-лиште.

Болница ће се кретати позади Штаба бригаде.

Борбени знаци: **Марко — Црни** за 30 сеНтембар;

Митар — Пеко за 1 на 2 октобар.

Све јединице морају се у току дана, тј. 30 ов. м., повезати међусобно, а једИнице Бјелопољског одреда, батаљон ОЗН-е, батаљони пљеваљски и батаљони Дурмиторског одреда морају се обавезно повезати са замј. кома|н-данта VII бригаде који ће се налазити на правцу Соколац—Блишково—Тулово, од којегa ће добити заповијест за рад, тј. за напад 1 октобра на Пљевља.³

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Начелник, капетан
Салих А. Радончић

Командант, п.пуковник
Нико Стругар

(М. П.)

³ О извршењу задатка види у док. бр. 199, 2СЗ и 204.

БР. 197

**БОЈНА РЕЛАЦИЈА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ
БРИГАДЕ ЗА ВРИЈЕМЕ ОД 15 ДО 30 СЕПТЕМБРА 1944
ГОДИНЕ¹**

РЕЛАЦИЈА

(Секција Колашин, размјер 1:100.000)

О вођеним операцијама V Пролетерске црногорске бригаде III НОУ дивизије НОВ Југославије у времену од 15 до 30 септембра 1944 године са Њемцима и четницима.

У духу опште заповијести Штаба III дивизије, која се састоји о ликвидацији непријатељског гарнизона у Колашину—Матешеву.² Бригада се налази на полонсајима и то: Врањештица—Мујића Речине—Шљивзвица -ТруниКа До и области Колашина.

16 септембра: Организован је напад са три батаљона на непријатељска утврђења у Матешеву. Јачина непријатељских снага у Матешеву износила је око 200 Њемаца и нешто четника, док је на Јасену и Јабуци био један њемачки батаљон. Од тешког оружја непријатељ је имао 2 топа и више бацача. Напад је био добро организован и са дубоким обухватом. Послије упорне борбе успјели смо да овладамо извјесним дијелом непријатељских положаја, али нијесмо постигли циљ. Наши губици у овој борби били су: 2 погинула и 6 рањених. Непријатељски губици: 12 мртвих и 15 рањених. Истога дана, бјежећи испред наших јединица из области Берана, једна четничка руља у јачини око 250 људи избила је на Кључ и нападала наше днјелове. Наше јединице брзо су савладале ову руљу, разбле и проћерале у правцу Бјеласице. Непријатељ је оставио 3 мртва и имао је више рањених. Наших жртава није било. Заплијењено је 1 „брета“, 1 п.митраљез, муниције и 6 коња.

17 септембра: Попово је организован ноћни напад на непријатељска упоришта у Матешеву. И поред

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 46/3, к. 754_.

² Види док. бр. 163.

еластично датих задатака, наши борци нападали су у силовитом налету. У току ноћи вршено је више јуриша. Борба је вођена, углавном, ручним бомбама, али непријатељ је био невјероватно упоран и дрзак, користећи солидна утврђења која доминирају овим насељем. У зору смо се повукли на полазну тачку. Наши губици су 2 погинула и 12 рањених. Непријатељски губици били су 10 до 12 мртвих и више рањених.

18 септембра: У садејству 2 батаљона VII бригаде предвиђен је напад на непријатељска упоришта Матешево—Јасен—Јабука, али услед закашњења јединица које су вршиле шири обухват није дошло до јединствене акције, тако да су наше јединице које су претежно нападале Матешево водиле борбу читаве ноћи, док оне друге нијесу могле ни стићи до циља. Напад није успио. Наши губици ове ноћи били су 2 погинула и 7 рањених. Непријатељски губици 8 мртвих и 15 рањених.

19 септембра: У сагласности са Штабом VII бригаде, а по директиви Штаба III Ударне дивизије, поново смо предвидјели и припремили напад на читавом сектору, циљајући на непријатељску позадину, али и овог пута услед закашњења и рђавог терена напад није дошао до изражаја.

У току овог времена борба је вођена даноноћно. Концентрација наше бацачке ватре дошла је до пуног изражаја и нанијела непријатељу тешке губитке.

20 септембра: Издата је заповијест од стране овога Штаба по којој су три наша батаљона постављена на линији Врањештица—Планиница—Скрбуша—Равни, док је 1 батаљон и даље остао у области Колашина са задатком обезбјеђења неборачких дијелова бригаде. Непријатељ овога дана није био активан, изузев топовске ватре.

21—26 септембра: Бригада је остала на истим положајима и са истим задатком, тј. задатком затварања правца од Подгорице. Непријатељ је у току ових дана покушавао са два испода на наше положаје, али је био одбачен уз прилично велике губитке по њега. Наши губици били су 1 погинули и 2 рањена.

- 27 септембра: Према оп. заповијести Штаба III дивизије, издата је заповијест од стране овога Штаба по којој је извршена извјесна рокада батаљона. Први и други остају и даље на линији Врањештица—Букова Пољана—Планиница—Стражарница—пирана (кота 1038)—Језерца, трећи батаљон смијенио је батаљон VII бригаде и посјео Трешњевик, четврти батаљон и даље остаје у области Колашина, са једном четом на Мојковцу.
- 28 септембар: Стање непромијењено.
- 29 септембар: Бригада се налазила на првобитним положајима, промјена никаквих није било.
- 30 септембар: Бригада се налазила на првобитним положајима, на положају без промјена. Једна чета 4 батаљона пошла је у сусрет према Боану ради прихвата, попуне Дивизије. Преко дана дошла је у састав свога батаљона чета која се налазила у области Мојковца.

У овом времену бригада је, поред борби које су биле свакодневне, од 15—22 окт. мјесеца, односно од 22—30 окт. мј. по батаљонима вршила мање обуке са јединицама као и одржавала часове из ратне службе, борбене обуке и наоружања. У овом времену у бригаду су ступила 142 нова борца, који су упознавани са најпотребнијим војничким знањем.

С обзиром да се бригада налази на једном великом дугачком положају, а [уз] непосредно присуство непријатеља, у последње вријеме нису се могли постићи неки обилнији резултати у самом војничком усавршавању.

Исход борбе: у току овог времена непријатељски губици 35 мртвих и 50 рањених, заплијењено: 1 „брета“, 1 п.митраљез, 6 коња и друге ратне спреме. Наши губици су 7 мртвих и 27 рањених.

Сви батаљони одговорили су својим задацима. Осјетило се недовољно војничке вјештине при заузимању непријатељских утврђења (бункера), као и то: Није се довољно могло постићи једновремено садејство помеђу јединица, а нарочито са јединицама VII бригаде.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Пол. комесар, мајор
Свето Радојевић

Командант
Максим Ковачевић

Начелник, поручник
Станко Мрђеновић

БР. 198

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИ-
ГАДЕ ОД 30 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ
УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ О ОСЛОБОЂЕЊУ РОЖАЈА¹**

30-1X-44

Нр гр од IX у 8 ч

Ушли смо у Рожај јуче у 8 часова. Непријатељ је био јачине 250 милиционера и 20 Њемаца и СС-оваца. Сви су послје краће борбе побјегли у правцу Пећи. Народ је сачекао нас. Заплијенили смб магацин хране. Комесар 3 батаљона погинуо.² Воја.

БР. 199

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИ-
ГАДЕ ОД 30 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ЗА НАПАД НА
ПЉЕВЉА¹**

ШТАБ
VII ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
К. Оп. бр. 70
30 -септембра 4944 год.
Положај

Положај

Подаци о непријатељу важе, као што је изнесено у заповијести Оп. бр. 70,² с тим што су групе које су биле у области Вруља—Мијаковићи; Подпеће, Крушево, побјегле иред нашим јединицама, не примајући борбу, у Пљевља.

Наш је задатак не само да протјерамо непријатеља, него да га опколимо и по могућству што више уништимо.
У вези тога

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Бошњисториског института под рег. бр. 3/1 а, к. 755.

² Радун Ђукић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 58/1, к. 759.

² Види док. бр. 196.

НАРЕЂУЈЕМО:

Дурмиторски одред најхитније ће се пребацити са дш садашње просторије Крушево, Подпеће на положаје, како би затворио, односно онемогућио, непријатељу да отступи низ Ћеотину, односно у правцу Чајнича или Рудог. Посјешће полазне положаје за напад [на] Богишевац—Ман. Св. Тројица, гдје ће се наслањати својим лијевим крилом на јединице VII Цр. удар. бригаде.

Пљеваљски одред са досадашње просторије најхитније ће се пребацити да затвори непријатељу отступницу низ ријеку Ћеотину, тј. посјешће к. 878—849. Чврсто ће се наслонити својим лијевим крилом на Дурмиторски одред.

Батаљон ОЗН-е и Бјелопољски одред посјешће положаје Ћеотина—Велики Плијеш, гдје ће се налазили дијелови VII бригаде, гј. до Свркоте.

VII Црногорска бригада напаће непријатеља са јужне стране и источне стране и то на положајима Манастир Св. Тројица—Голубиње—Потрлице—Свркоте и то:

Трећи батаљон нападаће општим правцем Тулово -Поткрајци—Равна Гора—Рабитље—Илино Брдо, гдје ће са Илина Брда упутити једну чету на Свркоте, а са остале двије чеге вршити притисак од Дуратовића низ Ћеотину, тј. лијевом обалом у правцу Пљевља, гдје ће се повезати на Трљинама са дијеловима 2 батаљона.

Други батаљон: напаће непријатеља општим правцем Вруља—цестом Пљевља, гдје ће се забацити са једном и по четом лреко Голубиња, а са једном и по четом цестом низ Потрлице, гдје ће се везати са дијеловима 3 батаљона.

Први батаљон напаће непријатеља комуникацијом Вруља—раскрсница—Пљевља—Пријепоље — Бијело Поље — Голубиње, са једном четом на Голубиње а са осталим дијеловима Бездан—М. Св. Тројица.

За све јединице ове групе почетак напада је на град тачно 1 ов. м. у 6 часова. Никакво невријеме не смије смести јединице да у одређено вријеме приспију на одређенс положаје. Уколико би нека наша јединица наишла на неке непријатељске групе на путу за полазне положаје нека их најенергичније прогони, с тим што ће тежити да дође на вријеме на полазне положаје за напад на Пљевља.

Штаб бригаде налазиће се на комуникацији Вруља—Пљевља.

У случају упада у град, забрањује се свим јединицама улазак у куће и претрес кућа. сем оних кућа из којих би се давао отпор.

По упадању у град Штаб бригае даће смјештај и задатак свим јединицама ове групе. Посаду у граду одржаваће 1 батаљон VII бригае.

Болница до освајања Пљеваља налазиће се у селу Вруљи.

Противколски топ иде у састав 2 батаљона са једном противколском руском пушком, а друга пушка иде у састав 1 батаљона. Остали дијелови пратеће чете, интендантура, батаљонске интендантуре остаће у селу Вруљи, с тим што ће давати лично обезбјеђење самих себе.

Бригадно превијалиште кретаће се са Штабом бригае.

Јединице ће кренути у одређено вријеме са мјеста на којем се сада налазе, како ће блаповремено стићи да у одређено вријеме изврше напад на Пљевља.

Борбене знаке добили сте са јучерашњом заповијешћу.³

СМРТ ФАШИЗМУ СЛОБОДА НАРОДУ!

Помоћ. полит. ком-а
Грсзданић Крсто

Командант, п.пуксвник
Нико Стругар

Начелник, капетан
Салих А. Радончић

БР. 200

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 30 СЕПТЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ОБЕЗБЈЕЂЕЊЕ ТЕРЕНА ОКО РОЖАЈА ОД МУСЛИМАНСКЕ МИЛИЦИЈЕ¹

ШТАБ
IX ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
О. бр.
30 септембар 1944 г.
у 18 часова

ШТАБУ 2, 3 И 4 БАТАЉОНА

Положај

Приликом уласка наших јединица у Рожај непријатељ-муслиманска милиција са неколико Њемаца и есесоваца — побјегли су у правцу Пећи. Извјестан дио милиционера

³ О извршењу задатка види у док. бр. 203 и 204.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 7/1, к. 760.

задржао се на простору Жандармеријске станице Кула, у чијој се околини и данас чуло пушкарање ових бандита. Обзиром на ово њихово задржавање и нерасположење извјесног дијела живља овога краја, постоји могућност да ове банде направе на извјесним мјестима иреиад у циљу онемогућавања успоставе народно-ослободилачке власти и опште ометања задатка нашим јединицама и евакуације материјала, хране и м/ниције из Рожаја у правцу Берана.

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — 2 батаљон затвориће правац Рожај—Пећ и посјеће положај на десној обали Ибра, југоисточно од града — у бункерима — један километар удаљено од Рожаја. Задатак је батаљона извиђање у правцу Куле и контролисање терена Ибарац—Дачићи—Плунци.

2. — 3 батаљон ће одмах по прпјему наређења извршити покрет из Нурковпћа у Рожај. Са овим батаљоном! ће ићи топовско одјељење. Батаљон ће извиђати у правцу Тутина, тј. повезиваће се са теренским муслиманским батаљоном у Бијелој Цркви. Интендантуру и пратећи вод са топовским одјељењем оставити на најподеснијем мјесту сјеверозападно од града и настојати да ово људство имадне удобан смјештај и што ближе граду, како би са положаја изнад града послужили као прихват у случају евентуалне борбе. Даље, батаљон ће имати задатак да путем иатрола контролише град и најближу околину а ирема готреби служио би као резерва у најподеснијем правцу.

3. — 4 батаљон ће се смјестити у село Калаче—Нурковићи. Пошто је један вод овога батаљона синоћ отишао за осигурање транспорта а један ће вечерас, то се, ако Штаб батаљона нађе за потребно, цио овај батаљон може смјестити у село Нурковиће. Задатак батаљона шнтролисање терена Нурковићи—Калаче са околином.

Вечерас, по доласку у град, командант 3 батаљона јавиће се овоме Шгабу. Ми ћемо остати у Рожају, гдје смо били раније.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, мајор
Милисав Кољеншић

Командант, мајор
Војислав Ђурашевић

Начелник, мајор
Душан Драговић

² О извршењу наређења види у док. бр. 202.

БР. 206

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИ-
ГАДЕ ОД 5 ОКТОБРА 1944 ГОД. ЗА РАЗБИЈАЊЕ ЧЕТ-
НИКА У САНЦАКУ¹**

ШТАБ

VII ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ

Оп. бр. 71

5 октобра 1944 г. у 18 ч.

Положај *

Положај

ЗАПОВИЈЕСТ:

Секција Пљевља—Жабљак—Вишеград—Вардиште. размјер
1:100.000

Четничке банде из области Пријепоља—Пљеваља от-
ступиле су у правцу Металка—Чајнице—Горажде, не при-
мајући борбу са нашим јединицама, и сада се налазе у
области Чајнице—Миљено са својим главним снагама, а зби-
јег им се налази у области Миљено—Горажде. Јачина не-
пријатеља износи до 2.500 свакакве купљевине. Наоружа-
ње: два тешка бацача и приличан број италијанског ауГо-
матског оружја. Морал код непријатеља је на ниском ступњу.

Да би се извела мобилизација у Санцаку и да би се
успоставила народно-ослободилачка власт не смијемо дозво-
лити да се четници групишу и да заводе за собом при-
лични дио становништва Санцака. Потребно је исте не
само разбити, поцијепати по групицама, већ опколити и
уништити.

Два батаљона VII Црногорске ударне бригаде са једним
батаљоном III Санцачке бригаде добили су задатак да ли-
квидирају прво непријатеља у области Чајница. Послије
ликвидације у области Чајница вршити даље гоњење и уни-
штавање непријатеља све до Дрине, тј. Горажда. Десно од
нас од правца Прибој—Рудо, односно лијевом обалом ри-
јеке Лима, садејствоваће 2 батаљона III Санцачке бригаде
са задатком чишћења области Восковина—Дубац—Стрга-
чина—Међеђа.

У вези горе изложеног

¹ Оригинал, гтисан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института под рег. бр. 14/2, к. 759.

НАРЕЂУЈЕМО:

Први батаљон ићи ће општим правцем Пљевља-Готовуша—Стуб—Јакубов Гроб—ЈБубојевац—"Чоловина—Доњи ДУбац—Клапухе—Чардак—Клакорине—Кава|—Бавчићи—Ифсар. По избијању на просторију Бавчићи -Мочевићи—Ифсар вршиће напад на непријатеља на сектору: Трпиње—Безујно и то у правцу Луке на комуникацији Чајниче—Миљено.

Трећи батаљон ове бригаде ићи ће општим правцем Пљевља—Бољанићи—Метаљка. Од Метаљке без једне чете нападати непријатеља правцем: Враголпја—Мулићи/По доласку на ову просторију батаљон ће ухватити везу са 1 батаљоном у Трпињу. Напашће непријатеља у Чајничу. Прво настојати да се загосподари Корановић Брдом, к. 1429—(Стражица к. 1439). Једна чета кретаће се правцем Метаљка—Хладне Воде—Чајниче и на том правцу нападаће непријатеља.

Батаљон III Санџачке бригаде са досадашње просторије село Милаковци, 2 км. од Бол>анића (с. источно), кренуће одмах по добијању зајављеног и чистити територију општим правцем: село Буковик, село Декаре—Ђаковићи—Халуге—Милетковићи. Од Милетковпћа забациће се у области ДУбац—Ковачевићи и вршиће притисак' на непријатеља који се налази у области Чајниче—Миљено, као и очистиће села од Ковачевића ка сектору Чајниче—Миљено. Главни задагак овог батаљона је да не дозволи непријатељу, са ове досадашње просторије, да не отступи у правцу Устипраче.

Полазак јединица 6 ов. мј. у 6 часова.

Батаљони ће строго водити рачуна о одржавању везе. Према непријатељу бити енергичан и дрзак. Настојати да се непријатељ у току 6 на 7 ов. мј. увече разбије у области Чајниче—Миљено.

Послије ликвидације непријатеља у области Чајничка два батаљона VII бригаде очистиће сву просторију у области Миљено до Горажда, а батаљон Санџачке бригаде у области Међуријечје—Копачи.

Послије чишћења ове просторије батаљон Санџачке бригаде задржаће се у области Ковачевићи, а два батаљона VII бригаде одмориће се један дан у Чајничу и послје се повратити у област Пљеваља. Са овом групом батаљона ићи ће два члана Штаба бригаде, од којих ће батаљони добијати конкретније заповијести.

Уговорени знаци и знаци распознавања достављени су батаљонима.

Два члана Штаба бригаде кретаће се правцем Пљевља—Бољанићи—Метаљка—Чајниче, као и бригадни санитет.

Напомена: Батаљони ће снабдјети људство за 24 сата **храном**. У састав 3 батаљона ићи ће двије противтенковске **пушке** из чете пратећих оруђа, о чему ће Штаб батаљона **повести** благовремено рачу'на да их прихвати.

Батаљони уколико имају~ сигналне ппштоље примиће **муницију** за исте код Штаба Дурмнторског одреда.

О свему заплијењеном материјалу извијестити овај Штаб, као и одмах доставити извјештај о резултату акције.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полит. комесар, мајор
Начелник, капетан
Салих А. Радончић
(М. П.)

Командант, п.пуковник

БР. 202

**БОЈНА РЕЛАЦИЈА ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИ-
ГАДЕ ЗА ВРИЈЕМЕ ОД 16 СЕПТЕМБРА ДО 7 ОКТОБРА
1944 ГОДИНЕ¹**

Ш Т А Б
IX ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. 174
8 октобар 1944 г.

ШТАБУ III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Достављамо *релације* за вријеме од 16. IX. 1944 до 7. X. 1944.

16 септембра 1944 г. — Бригада је распоређена на положају
Дапсићи—Ржаница—Виницка — Трепча.
Није било никаквих промјена.

17 септембра 1944 г. — Наши положаји Дапсићи—Баљ—Тре-
шњево. Са два батаљона извршено је

² О извршешу задатка види у док. 5р. 203.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се Ј ?*^0'.ви Војноисто-
риског института под рег. бр. 45/3, к. 754.

- чишћење Андријевице па се потом један батаљон смјестио у Секзца а један се повратио у Виницку. На сектору осталих батаљона није било промјене.
- 18 септембра 1944 г. — Бригада је растоређена на положајима ДапсиКи—Сеоца—ТреНча—Виницка. Није било никаквих промјена.
- 19 септембра 1944 г. — Бригада на истим Положајима. Извршена смотра свих батаљона.
- 20 и 21 септем. 1944 г. — Није било никаквих промјена.
- 22 септембра 1944 г. — Батаљон који је био у Своцима пребачен на Полицу, остали батаљони на истим положајима без промјена.
- 23, 24 и 25. IX. 1944 г. — Није било никаквих промјена.
- 26 септембра 1944 г. — Бригада се налазила на положајима Андријевица — Ријска Марсенића — Црни Врх—Полица, других промјена није било.
- 27 септембра 1944 г. — Није било никаквих промјена.
- 28 септембра 1944 г. — Бригада је концентрисана на просторији Хареми—Горажде. Издаго је наређење 2, 3 и 4 батаљону за припрему за покрет у правцу Рожаја.
- 29 септембра 1944 г. — Са три батаљона извршен је напад на Рожај и положаје око Рожаја. Заузет је Рожај, заплијењен један тешки бацач, 4 митраљеза и велика количина муниције и остале ратне спреме као и магацин животних намирница. Наши губици: 1 мртав. Рањених није било.
- 30 септембра 1944 г. — Бригада распоређена на положају Калаче—Нурковићи—Дачићи. Није било никаквих промјена.
- 1, 2 и 3. X. 1944 г. — Није било никаквих промјена.
- 4 октобра 1944 г. — Три батаљона ове бригаде налазила су се на положајима Дачићи—Рожај—Нурковићи. Непријатељ је извршио напад на наше положаје и послје 5-то часовне борбе успио да наше баталоне потисне на линију Турјак—Кацубер. Послије повлачења од Рожаја бригада је распоређена на положајима Горажде—Дапсићи—Ријека Марсенића—Андрије-

вица. Непријатељски губици: 4 мртва и 4 рањена.
5, 6 и 7 октоб. 1944 г. — Није било никаквих промјена.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, мајор
Милисав Кољеншић

Командант, мајор
Војислав Ђурашевић

Начелник, мајор
Душан Драговић

(М. П.)

БР. 203

БОЈНА РЕЛАЦИЈА СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ ЗА ВРИЈЕМЕ ОД 26 СЕПТЕМБРА ДО 11 ОКТОБРА 1944 ГОДИНЕ¹

ШТАБ
VII ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
Пов. бр. 91
11 октобра 1944 године
Положај

ШТАБУ III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Достављамо вам релације од 26—IX до 11—X—1944 год.
У вези наређења Штаба дивизије Оп. бр. 53² бригада је добила задатак да обједини кома'нду над свим санџачким јединицама, да се пребаци у област Санџака и да не дозволи групацију четника. Двадесетседмог бригада се пребацила из области Берана у област Бијело Поље. На овом правцу непријатеља није било.

Двадесетосмог бригада је била на одмору у области Бијелог Поља. ДобијеНа пои/на од Никшићког одреда, 43 друга.

Двадесетдеветог без промјене.

Тридесетог бригада је добила покрет правац Шаховићи—Павино Поље—Вруља—Пљевља. Један батаљон ове бригаде ишао је правцем Бијело Поље—Недакуси—Ораовица—Бпјов Гроб—Камена Гора—Јабука. Покрет је текао у реду.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 47/3, к. 754.

² Види док. бр. 186.

Контакт са разбијеним четничким групама био је у области Вруље.

Првог у 6 часова јединице ове бригаде приспјеле су у област Пљеваља. Непријатеља није било. Четврти батаљон ове бригаде задржао се у области Јабукe ради омогућавања успоставе народне власти у Тој области и извиђања у правцу Сјенице.

Другог без промјене. ^

Трећег без промјене.

Четвртог попуна бригаде са 181 борцем из Дурмиторског одреда.

Петог без промјене. Купање и дезинфекција јединица ове бригаде.

Шестог. Четничке банде из области Пљеваља, Пријепоља и Дурмитора отступиле су у правцу Чајниче—Горажде—Вишеград, јачина 3000 људи, када су осјетили долазак наших јединица у област Санцака, односно долазак XXXVII дивизије.

У јавности са јединицама XXXVII дивизије 6 ов. мј. ријешено је да се непријатељ разбије у области Чајниче—Горажде—Вишеград. Наша бригада садејствовала је са два батаљона. На правцу Бољанићи—Метаљка—Чајниче—Горажде непријатељ је разбијен у области Метаљка—Чајниче. Губици непријатеља 17 мртвих, сопствени губици један мртав. Заплаћено 6 коња.

Седмог. Гоњење непријатеља у области Миљено—Горажде.

Осмог. Један батаљон Област Чајниче, а један у области Горажде. Остали дијелови у области Пљеваља—Мијајловица.

Деветог. Повратак батаљона из Горажда.

Десетог. Повратак батаљона из области Чајнича у област Пљеваља.

За ово вријеме у области Пљеваља нађено је око 45.000 муниције, већином за митраљез „бреду“, као и пзвјесни број лаких граната за лаки бацач.

Снабдијевање бригаде било је у овом периоду преко народне власти.

Здравствено стање задовољавајуће.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб
Начелник, капетан
Салих А. Радончић

БР. 204

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИ-
ГАДЕ ОД 11 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ УДАР-
НЕ ДИВИЗИЈЕ О РАЗБИЈАЊУ ЧЕТНИКА НА СЕКТОРУ
БИЈЕЛОГ ПОЉА¹**

ШТАБ
VII ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
Бр. 72
11 септембра 1944 год.
Положај

ШТАБУ III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Полужај

Према вашем наређењу од 26 септембра² учинили смо покрет са нашом бригадом 27 септембра у 6 часова у правцу Бијелог Поља. У Бијело Поље стигли смо у 15 часова, гдје смо нашли неке позадинске јединице које су одржавале ред у Бијелом Пољу. Ми смо се још у току дана повезали са замј. команданта Бјелопољског одреда и политичким комесаром. Преко њих ухватили смо везу 28 са Дурмиторским одредом који се налазио у правцу Костенице.

Ми смо са бригадом у области Бијелог Поља одмбрили 28 и 29 септембра и прикупљали податке о непријатељу, те пошто смо и прикупили податке о непријатељу и ухватили везу са Бјелопољским, Дурмиторским одредом, батаљоном ОЗН-е и са неким батаљоном из Среза пљеваљског, који се налазио између Шаховића и Костенице, дали смо наређење за покрет бригаде у правцу Пљеваља, тј. једном нашем батаљону Бијело Поље—Гранчарево—Граб—Бијов Гроб са задатком да се пребаци у току дана и следеће ноћи 30 на 1 преко Камене Горе на Јабуку, гдје ће хватати везу са неком санџачком бригадом¹ која је требала у овом правцу да иаступа, и у случају непријатељског испада од Пријепоља да истог спријечи и одбије да не би појачавао своје снаге у Пљевљима.

Други наш батаљон од Бања Села—Гранчарева—Павиног Поља—Коврена—Вруље, а са два наша батаљона пошли смо, као [и] са болницом, интендантуром Бијело Поље—

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиву Београдског института под рег. бр. 13/3, к. 759.

² Види док. бр. 186.

Шахови Ки, гдје смо креиули један батаљон¹ преко Блишкова —Градине—Тулова, с тим да проћера неке непријатељске снаге које су се налазиле у овом правцу и да ухвати везу са Дурмиторским одредом, батаљоном ОЗН-е, Пријепољским одредом, који су се налазили на његовом лијевој крилу; а један батаљон, болница, пратећа чета, интендантура, Штаб бригаде продужили су [ка] Шаховићи—Павино Поље—Ковреви Вруља, гдје смо стигли 30 у 18 часова. Пошто нијесмо знали ништа за непријатеља у Пљевљима, нити да су јединице III Санџачке бригаде и Дурмиторски одред упали у град Пљевља, ми смо ту бригаду одморили до 24 часа, а пошто смо мислили да изненадимо непријатеља и истог опколимо, то смо дали заповијест нашим јединицама да учине покрет 30, равно у 24 часа, са положаја Вруља—Тулово—Мијаковићи—Крушево и да избију 1 октобра до 3 часова на већ одређене положаје за напад на сам град Пљевља. Батаљони су према заповијести пошли у одређено вријеме и у предвиђено вријеме стигли су на одређене положаје, али већ тамо је била ушла III Санџачка бригада, гдје су се свили после сви наши батаљони у сам град и ту су добили заповијест за размјештај и одмор.

Штаб бригаде задржао је команду свих батаљона, пратећу чету, интендантуру и болницу у селу Вруљи, с тим да учине покрет 1 октобра у 6 часова у правцу Пљеваља. Штаб бригаде кретао је 1 октобра у 3 часа за батаљонима, али у том моменту налетјела је једна четничка група од 100 људи са Гавром Бошковићем од Тулова преко Вруље у правцу Камене Горе. Ми смо ову групу разбили и проћерали тако да нама није нанијела никаквог квара.

Послије разбијања ове групе Штаб бригаде са пратећим водом и куририма продужио је у правцу Пљеваља, гдје се насукao на једну групу четника од 300 у правцу Дубочице—Брезове Главе. Иста група под заштитом магле пребацила се Дубочица—Вијевац—Божинац и тамо се изгубила у правцу Јабуке. Ми смо их протјерали и продужили у правцу Пљеваља, гдје смо се смјестили.

У Пљевљима нашли смо Штаб III Санџачке бригаде. Њих смо обавијестили о задатку којег имамо, као и о наређењу II Ударног корпуса. Они су нам рекли да је њихов Штаб дивизије у Пријепољу и да ће доћи командант дивизије, који је у току дана и дошао. Ми смо се о свему споразумјели и договорно радили у току ових десет дана.

Како су разбијени четници на овом сектору, ми смо наше батаљоне смјестили у најближој околини Пљеваља, руководећи се тиме да све другове у овдашњој болници

окупамо и њихову робу код парне машине опаримо, што смо и урадили до последњег војника у нашој бригади.

Непријатељ се је почео био груписати на просторији Бољанићи—Метаљка—Чајнице и по споразуму са Штабом дивизије дали смо заповијест да наша два батаљона оперишу у правцу Бољанићи—Метаљка—Чајнице—Горажде.

Наши батаљони на овом сектору учињели су покрет 6 ов. мј. у 6 часова, гдје су се сукобили са непријатељем [код] Бољанића—Ковача. Тако су разбијеног непријатеља гонили Бољанићи—Метаљка—Чајнице—Горажде. Непријатељ је у Горажду дао доста жилав отпор, али су наше јединице успјеле истог да разбију и тако је разбијени непријатељ отступао у правцу Вишеграда, гдје су га сачекали јединице III и IV Санџачке бригаде, које су Непријатеља изненадиле, који се возио у једном возу од 50 вагона, и тако су истога разбиле, убивши му 265 војника, 80 заробиле и скоро читави пљеваљски збјег, међу којима има и неколика зликоваца. Од непријатеља су заробили 4 баџача, 7 тешких митраљеза, 1 љекарску екипу — 3 су љекара из Београда, а један је Талијан.

Ми смо у овој акцији убили 24 непријатељска војника, заробили једног Руса који је раније био код Штаба II Ударног корпуса, једну цивилну апотеку са прилично материјала, са којом смо снабјели нашу болницу.

У свим овим акцијама од Бијелог Поља заплјенили смо око 45.000 метака, већином од „брезде" и једним дијелом од италијанског митраљеза и пушке, као и 24 пушке.

Наши батаљони од Горажда вратили су се 10 ов. мј. у област Пљеваља.

Бригада је добро, морал код војника је све на већој и већој. висини. Примили смо пошту коју сте нам послали, као и попуно од Дзфмиторског бдрета од 180 људи.

За ово вријеме бригаду смо добро хранили и батаљони који нијесу ишли у акцију редовно су одржавали за све ово вријеме војничке и политичке часове.

Датас је дошао командант XXXVII дивизије и ми смо се споразумјели да ми са три батаљона преко Комарана избијемо у област Сјенице са јужне и југоисточне стране, јер по причањима неких обавјештајаца у Сјеници нема Њемаца, и уколико не буде, ми ћемо са наша три батаљона, два батаљона III Санџачке бригаде и два батаљона V Санџачке бригаде ликвидирати Сјеницу. По ликвидацији Сјенице оријентисаћемо се у правцу Новог Пазара. Наш један батаљон остаће и даље у Пљевљима, као и наша болница до ликвидације Сјенице. По ликвидацији Сјенице ми ћемо исте довести V састав наше бригаде.

Два батаљона III Санџачке бригаде остала су лијевоМ обалом Лима—Рудо—Вишеград—Горажде, а два батаљона V Санџачке бригаде десном обалом Лима контролишу у правцу Вишеграда.

Ми смо у овим акцијама имали једног лакше раљеног друга, а једног нам друга од оних са Крнова убио је један садруг из Никшићког одреда који је успио да побјегне.

Ми ћемо вас и даље редовно извјештавати радиостаницом, као и примати ваша даља наређења.

Према радиограму шаљемб вам све Талијане из I талијанске бригаде.

Другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб
командант, п.пулсовник

БР. 205

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ШЕСТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ ОД 13 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА И ПРИМОРСКОЈ ОПЕРАТИВНОЈ ГРУПИ О НАПАДУ НА НЕПРИЈАТЕЉСКА УПОРИШТА НА СЕКТОРУ ДАНИЛОВГРАДА¹

ШТАБ
У ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
НОУ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. бр. 180
13 X 1944 г.
У 14 час.

ШТАБУ II УД. КОРПУСА
И ШТАБУ ПРИМ. ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ

[а)] У току ноћи 12 о. м. извршили смо дијеловима снага на положајима око гарнизона Д. Града² и сусједнима, десно и лијево, напад на непријатељска упоришта, пребивалишга, дијелом на просторију коју контролише — про-

¹ Оригинал, писа~~н~~ на машини, налази се у зрхиви Војиоисториоког института под рег. бр. 28/2—2/1, к. 398.

² Даниловград

стор Косови Луг — и на комуникацију Даниловград—Подгорица, на дијелу из правца Лазарев Крст, положај Плана—Височица—кота 130 и сјеверно од овог правца као и јужно на простор и на комуникацију дијелом снага 3 [батаљона] Зетског НОП одреда/

Напад је почео у 1 сат а завршен је око 4 часа истог дана.

Непријатељ са утврђених положаја реагирао је врло јаком ватром а нарочито бацача, митраљеза и ручних бомби. С времена на вријеме дејствовао је артиљеријом и дејствовао продужио је преко дана.

За ову акцију предвиђено је било и дејство артиљерије које је усилиједило у први мрак 11 о. м. Артиљерија је дејствовала прилично добро са релативно малог отстојања на непријатељски положај Курило и поједина упоришта на Орлој Луци. Врло добро су дејствовали и наши бацачи.

Одмах додајемо да је артиљерија утрошила сву муницију — топа 65 мм који нам је био придодат и ми смо га упутили у састав дивизиона.

Како смо вам раније јавили и овај, пут акцијом утврдило се да се непријатељ у току ноћи прикупља на преноћишта ближе Граду—Грлић, а оставља засједе ту и тамо дуж цесте ка Подгорници, које пред нашим јединицама без јачег отпора узмичу својој главнини.

У овој акцији дијелови наших снага који су учествовали у њој са положаја Лазарева Крста и Д. Загреде³ морали су да газе воду.

Ватром наших аутоматских оруђа уставили смо сваки саобраћај непријатеља у току дана између Орлоје Луке и Града. Непријатељ често дејствује артиљеријом као одговор на ово наше. У овим акцијама у приличној мјери активизирали смо теренске Јединице.

Сопствених губитака у овој акцији није било.

Непријатељски губици непознати — због тога што смо уставили сваки саобраћај свакоме између наше територије и оне коју држи непријатељ тешко дознајемо губитке непријатеља.

б) Од наших об. органа добили смо обавјештења да су Њемци распустили затвор Мусовачу.⁴ Исто тако да је и четнички „Гвоздени пук“ расиуштен.⁵

³ Постоји Мала и Велика Заграда.

⁴ Мусовача се зове по власнику куће Муси Ђуровићу, у којој је био затвор у Косовом Лугу.

⁵ Т. зв. 2 гвоздени пук је војнички разбијен 23 августа на Ђеранића Гори од јединица Седме црногорске бригаде. Види док. бр. 106.

Исто тако да је Јеврем Шаулић на челу једне делегације ишао Енглезима у Албанију. Енглези су га одбили тиме што су му рекли да само борбом против окупатора успјеће да их приме. Извор јавља да се ово сматра као тачно и да је то умношм утицало на четнике.⁶

в) У гарнизону Д. Града и околини нема других значајних промјена сем оних које смо вам раније јавили. Ових промјена нема ни у погледу неке активности гарнизона и домаћих издајника, нијесу опажени ни покрети комуникацијом.

г) Извјештај јавља да су италијански фашистички војници јако деморалисани и да је до деморализације дошло још више последице говора којег је одржао њихов командант и у коме је рекао да морају правити покрет. Послије препирке између њих и команданта, наређено им је да се спакују и камионима су отпремљени у правцу Скадра. Речено им је да иду у правцу Елбасана. Продавали су своје личне а и вјешће ствари.

Депешом смо вас извјестили да смо добили обавјештење из несигурног извора да је једна њемачка дивизија стигла у Подгорицу,⁷ што још нијесмо провјерили и што вјероватно не стоји.

д) Усмено смо вас извјестили — наиме Штаб Корпуса — да су сви четнички команданти позвани за Подгорицу. Позив је уследио у циљу тражења начина за слање четничких снага као појачања њемачким у Албанији. Ово још није провјерено. Исто тако није провјерено ни обавјештење да је у току двије ноћи — бд прије два дана — стигло у Подгорицу 170 камиона.

У Д. Граду од 11 о. м. по цијени смртне казне забрањен је сваки покрет од 18 часова до 6 ујутру.

ђ) Штаб Зетског НОП одреда извјештава нас да се један батаљон V бригаде налази на Смоковцу и повезан је са јединицама одреда. Исти нас извјештава да се у току дана и ноћи 11 о. м. чула јака паљба аутоматских оруђа и артиљерије на и у подножју Кокарицке Горе.

е) У току последња два дана врши се потпуније и боље организовано рушење комуникације од Града.

Ми смо груписали и поставили два П. Т. одјељења (четирн п.т. пушке).

За затварање комуникације од Града ка Никшићу.

⁶ Тачност овога Редакција није установила.

⁷ Вјероватно се односи на неку јединицу 181 пјешадиске дивизије.

Батерија из еастава артиљериске групе која је била на овом сектору — један топ по утрошку муниције враћен је у састав исте, што је већ напријед наведено.⁸ Уколико сматрате за потребно, а ми сматрамо да јје потребно, да се упути на овај сектор једна батерија којој би ми дали мјесто и положаје за дејство. Молимо, уколико нађете за потребно, за наређење у овом погледу Штабу артиљериске групе.

ж) Предузели смо потребно у погледу извиђања комуникације Подгорица—Цетиње, као и дали смб. наређења и директиве за рад нашем 1 батаљону у духу ваших сугестија, тј. Штаба корпуса.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб
Начелник, мајор
Војислав Н. Нововић

Достављено:

Штабу II Ударног корпуса

Штабу Приморске оперативне групе

⁸ У документу је реченица нејасна. Вјероватно се хтелo рећи да је батерија по утрошку муниције пошла у састав свог дивизиона.

*

БР. 206

**БОЈНА РЕЛАЦИЈА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ
БРИГАДЕ ЗА ВРИЈЕМЕ ОД 1 ДО 15 ОКТОБРА 1944
ГОДИНЕ¹**

РЕЛАЦИЈЕ

(Секције Колашии—Цетиње—Скадар, раз. 1:100.000)

О

са Њемцима и четничким бандама у времену од 1 до 15 октобра 1944 године.

Према оп. заповијести Штаба III Ударне дивизије бригада је постављена на линији Трешњевик—Врањештица—Планиница, а са једним батаљоном у области Колашина, са задатком парирања непријатеља од правца Подгорице.

1-ог до 6-ог: Први и други батаљон постављени су на положајима Планиница—Врањештица, трећи батаљон на Грешњевик, четврти батаљон у области Колашина. Сви батаљони имали су задатак затварања и извиђања на својим правцима. У току овог времена није долазило до борбе, изузев мањих чарки. Непријатељ је свакодневно тукао артиљеријом положаје код Матешева, али нијесмо имали жртава. 5 ов. мј. је 4 батаљон смијењено 3 батаљон на Трешњевш^у.

7-ог: Прије зоре непријатељ се неопажено извукао из Матешева и повукао у правцу Подгорице. Први и други батаљон одмах су извршили покрет правцем Матешев—Јасен—Јабука—Хан Гаранчића—Лијева Ријека, четврти правцем Грешњевик—Веруша—Лијева Ријека, тежећи да ухвате контакт са непријатељем. Истовремено добили смо радиограмску заповијест од Штаба III дивизије да се са бригадом, односно са три батаљона, поставимо у области Биоча, у циљу чега је овај Штаб издао детаљну заповијест батаљонима.

8-ог су први и други батаљон кретали: Лијева Ријека—Вјетарник—Биоче, а четврти: Лијева Ријека—Брскут—Стравче—Лијешта. У свом кретању 1 и 2 батаљон нијесу nailазили на отпор, док је 4 nailшао на четничке банде, које су се при првом судару повукле у албанску границу. Истога дана ухватили смо везу са Зетским одредом.

9-ог сва три батаљона чистила су засеке Куча и спуштала се под борбом на линију Врбица—Сјеница—Златица.

¹ Оригинал, гтисан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 14/2, к. 759.

Непријатељ се дијелом повукао на Горицу, док је упорно бранио Кокарицку Гору, коју је нападао наш четврти батаљон и успио да овлада дијелом непријатељских утврђења, нанијевши непријатељу губитке од пет мртвих и два рањена, док су сами имали два погинула и шест рањених.

10—15-ог батаљони су остали на положајима: први: Цварни—Златица; други: Сјеница; трећи: Медун—Врбица, са задатком одбране поменуте линије, извиђања и вршења препада на неприј. положаје, што је и спровођено свакодневно. Непријатељ даноноћно туче артиљеријом наше положаје.

Наш трећи батаљон од 5 до данас цалази се у области Колашина, са задатком контролисања дотичног терена и вршења транспортних дужности. Овај батаљон извршио је неколико поћера за чегничким бандама које ометају рад позадинских вјласти на просторији Липова и К. Поља,² којом ириком је убијен један изразити четник и два рањена.

У свим овим радњама батаљони су показали доста активности, борбености и будности.

У овом времену наши губици били су: два погинула и осам рањених другова, Непријатељски губици износе: десет мртвих и више рањених Њемаца, три мртва, неколико рањених и десетак заробљених и разоружаних четника.

Приликом повлачења Њемаца из Лијеве Ријеке прешли су на нашу страну осам бивших црвеноармејаца Који су се налазили у њемачком заробљеништву и собом су довели пет непријатељских коња.

Војнички рад, у овом раздобљу, сировођен је по утврђеном плану, уопћко су то дозвољавале акције, дужности и покрети.

Питање помаћкања пушака и одјеће и обуће нијесмо, за сада, у стању ријешити.

Стање бригаде, као војничке формације, у потпуности задовољава и спремни смо за извршење свих задатака у границама своје бројчаности.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Комесар, мајор
Свето Радојевић

Командант, мајор
Максим Ковачевић

Начелник
Станко Мрђеновић

² Поља Колашинска

БР. 207

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 16 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРС-
СКЕ НОУ БРИГАДЕ ЗА СПРЕЧАВАЊЕ ОТСТУПНИЦЕ
НИЈЕМЦИМА НА КОМУНИКАЦИЈИ ЧАКОР — ПЕЋ¹**

ШТАБ
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 52
16 октобра 1944 године

ШТАБУ IX ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ

Од Штаба II Ударног корпуса примили смо јутрос радиограм, у коме се каже да јаче њемачке снаге из Албаије и Косова, пошто им је пресјечена отступница на сјевер, врше припреме за пробој преко Санџака и Црне Горе. То значи да би вјероватни правци њиховог пробоја били: [Косовска! Митровица—Нови Пазар—Сјеница и Пећ—Чакор—долина Лима.

У оваквој ситуацији задатак је наше дивизије да им свим расположивим средствима и свим снагама иресијече ту отступницу.

VII Црногорској ударној бригади наредили смо систематско рушење комуникације Сјеница—Нови Пазар и Уопште свестрано дејство на тој прбсторији.²

Ваш задатак који сте јуче од овога Штаба добили³ стављамо у оквир више важности, с обзиром на горе изнијете ситуације. Према томе ви ћете на правцу Чакор—Пећ остати до нашег новог наређења. Да би што успјешније ријешили задатак, који се пред вас поставља, наредили смо вашем батаљону из Дапсића да одмах крене најкраћим путем за Чакор, гдје ће се повезати са вама.

Наредили смо Штабу Комског одреда да са својим свим наоружаним и ненаоружаним људством, без оне чете која је на Трешњевику, одмах крене према Чакору, гдје ће се ставити под вашу команду.

¹ Оригинал, писан на мапшени, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 17/2, к. 754.

² О положају и борбама Седме црногорске НОУ бригаде види у док. бр. 221.

³ Редакција не располаже овим наређењима, али се задатак види из док. бр. 210.

Ваш најглавнији задатак у овоме моменту јесте да се свим силама заложите да комуникацију Чакор—Пећ потпуно онеспособите за отст/пниц}-, њемачким снагама. То ћете постићи на тај начин што ћете мобилисати што више становништва за ово рушење. Рушење изводити систематски, непрестано и најтемељитије. Рушите пропусте, мостове, пот-
порне зидове и правите засјеке. Терен кроз који пролази означени пут даје вам за то одличне могућности.

По изласку на Чакор оставите потребне снаге које ће контролисати излаз од Дечана према Вогнћевици, Плаву и Гусињу; које ће на Чакору служити за прихват снагама које руше комуникацију према Пећи и које ће обезбјеђивати од правца Рожаја и Ругове. За рушење пута ангажовати један комплетан ваш батаљон под командом једнога од чланова Штаба бригаде, који ће руководити рушењем пута. Са овим батаљоном упутити мобилисано људство за овај посао.⁴

Са нама одржавајте тијелу везу путем радиограма и извјештавајте што чешће о свим промјенама и о резултатима рада на рушењу те комуникације.

Даља упутства даваћемо вам према конкретним приликама.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб
командант, потпуковник
Саво Бурић

⁴ О извршењу задатка зиди у док. бр. 210 и 220.

БР. 208

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ШЕСТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИ-
ГАДЕ ОД 16 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАР-
НОГ КОРПУСА О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ПОДГО-
РИЦЕ И ДАНИЛОВГРАДА¹**

ШТАБ
VI ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. бр. 190
16 X—1944 г.
у 11 час.
Загорак

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ

[а)] У току ноћи 15/16 о. м. извршили смо акцију напада дијелом наших снага и снага сусједних јединица Зетског одреда десно и лијево на непријатељске положаје.²

Напад је почео у 23 часа, а завршио се око 3 часа.

Непријатељ је реаговао врло ошгро ватром цјелохупног свог наоружања. Дијелови наших снага долазили су у непосредну близину непријатељских положаја.

Сопствених губитака: 1 теже рањен.

Губици непријатеља непознати.

У току 13 о. м. наш 2 батаљон дејствовао је својим оруђима на непријатеља између Орје Луке и Д. Града³ — наиме једну групу непријатељских војника — и том приликом погинула су 2 Нијемца а 3 рањена. Непријатељ између Орје Луке и Града саобраћа блиндираним колима. Наше снаге поред оваквих акција, изведених са нашег читавог сектора, скоро сваке ноћи нападају у Косови Луг до комуникације Д. Град—Подгорица и преко ове.

"б) Од Штаба Зетског НОП одреда добили смо извјештај сљедеће садржине: У Подгорици непријатељ пали магацине муниције и то на Врелима Рибничким, испод Дечића, код Тузи у Ћемовском Пољу — правац Зете. Паљење је било сљедећим редом: 13 о. м. било је паљење око 10 сати на Врелима Рибничким. Истога дана у први мрак под Дечићем и на Ћемовском Пољу.

Јучер су, тј. 14 о. м., њемачке колоне под пуном ратном спремом кренуле у правцу Скадра. Јачина ових је не-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 29/1—2/1, к. 398.

² Види док. бр. 205.

³ Даниловград

позната. Истн извор јавља да су на луту — не наводи гдје — биле нападнуте од стране албанских партизана и принуђене су биле иа повлачеље натраг, тј. у ПодГорицу.

в) Наша извиђачка десетина која је ишла у правцу ЈБ. Нахије⁴ обавијештена је, а дијелом констатовала: да се четници концентришу у Цетињу, да се Нијемци утврђују на комуникацији Подгорица—Цетиње. 11 о. м. једна непријатељска колона од више камиона претјерала је неки материјал од Подгорице за Цетиње и вратила се истим правцем натраг иразна.

Четничке банде у ЈБ. Нахији држе: Крњичку косу—• Вељи Врх—Леперић и Барутану и нешто Љешком Пол>у. Са њима има нешто Њемаца. Ово је дио осигУрања пута за Цетиње. Наши држе у ЈБ. Нахији: Градац, Парце, Станисељиће и Буроње и контролишу Крусе и Бери.

3 батаљон Зетског НОГ1 одреда 12 о. м. имао је борбу у с. Крусима са једном четничком бандицом-п нанио јој губитке од 2 мртва и нешто рањених.

Из обавјештења које добијамо }^{тврђујемо} да се непријатељски саобраћај најинтензивније одвија ком)'никацијом Подгорица—Цетње и то више ка Цетињу. Обавијештени смо да је у току ноћи између 14/15 о. м. ишла некаква колона читаву !ноћ од Подгорице ка Цетињу. Извор ништа одређеније не јавља.

Издали смо подробна ^'путства кбнкретно за што лотпу'није активирање наше об. службе, а нарочито лрема комуникацијама. гарнизоннма и др. Ово све у духу датих гпутстава и усменог наређења команданта II Ударног корпуса.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЈХОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб
Начелник. мајор
Војислав Н. Нововић

Достављено:

Штабу Приморске оперативне групе

Л.С. Баш сада добили смо извјештај пале mine око аеродрома — вјероватно говори о паљењу о коме смб већ напред извијестили. 15 о. м. на аеродром кОд Подгорице спуштали су у току дана и узлетали Неколико пута њемачки авиони — говори се о поласку њемачког команданта?

У Косови Луг јуче 15 о. м. дошло је око 200 четника.

⁴ Љешанска Нахија

БР. 209

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ШЕСТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИ-
ГАДЕ ОД 16 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕГ БАТА-
ЉОНА ЗА РУШЕЊЕ КОМУНИКАЦИЈЕ ДАНИЛОВГРАД
НИКШИЋ И ДАНИЛОВГРАД — ЧЕВО¹**

ШТАБ
VI ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. бр. 192
16 X 1944 г.
У 12 час.

ШТАБУ 3 БАТАЉОНА

Положај _

Од Штаба Приморске оперативне групе са Пов. бр. службено од 15—X—44 године добили смо следеће:

„Преносимо вам наређење од Врховног штаба од данас:

„1) Пресјечена је отступница њемачких трупа са југа преко Србије на сјеверу! Једина могућност извлачења из Србије преко Краљева за Вишеград, а из Метохије и Албаније преко Санџака ка Сарајеву, а из Албаније и Црне Горе морском комуникацијом ка Далмацији.

2) Да би се спријечило бјекство њемачких трупа наређујемо да на вашем сектору порушите што солидније све комуникације, за коју сврху ангажовати све становништво и све расположиве снаге.

3) У обзир нарочито долазе следеће комуникације:

а) Вишеградска пруга и пут и мост у Вишеграду.

б) Пuteви који воде од Нове Вароши, Сјенице и Бијелог Поља долином Лима преко Рудог и Вардишта.

в) Пuteви од Пријепоља и Бијелог Поља преко Пљеваља V Горажде, као и Мост у Горажду.

г) Пут који води од Чакора ка Беранама и Матешеву.

д) Пuteви који [воде] од Подгорице ка Никшићу и Цетињу и пут у Црногорском Приморју.

ђ) Пuteви од Фоче ка Калиновику, Сарајеву и Невесињу, а нарочито они пuteви у Херцеговачком Приморју.

4) Будно пратите покрет њемачких трупа па и о гоме извјештавати.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. ор. 39/1—2, к. 398.

5) По цијелој дужини рушити путеве, а у случају непријатељског повлачења поставити дубоке отпоре. ТИТО с.р."

У вези предњег наређења Врховног штаба и Штаба Корпуса ви ћете порушити комуникацију Даниловград—Никшић и Д. Град—Чево.

Ово рушење мора бити потпуно и темељно. Употребите минерско одјељење које се налази код Штаба Корпуса. Код нас има нешто експлозива који вам можемо ставити на расположење за рушење.

Нас ћете извјестити о јачини рушења на овим двијема комуникацијама.

Организујте об. службу а нарочито пратите покрете непријатеља од правца Скадар—Подгорица.

Будите у тијесној вези са Ловћенским одредом тако да сте увијек обавијештени о ситуацији у области Старе Црне Горе".

Достављајући предње Штаб 2 батаљона извидјеће комуникацију Д. Град—Чево и са 2 батаљоном Зетског НОП одреда организовати мобилизацију људства и рушење комуникације. Рушити тамо гдје је најподеснија одбрана и извидјети гдје је за ово рушење потребан експлозив и у којој количини.

Штаб 4 батаљона ово исто урадиће за комуникацију Д. Град—Никшић.

У нашој интендантури налази се извјесна количина експлозива коју би вам количину могли ставити на расположење, дијелом за рушења која би ви изводили.

Сви штабови батаљона извидјеће да ли имају људи вичних минерском послу, које људе извући и формирати минерско одјељење које би извело ово рушење, а које би по извршеном задатку придали једној вашој јединици као цјелину.² О овоме нас извјестите.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб
Начелник, мајор
Војислав Н. Нововић

² Формирао је минерско одјељење у саставу Другог батаљона који је држао положаје Заграда — Доњи Заград — Плана.

БР. 209

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИ-
ГАДЕ ОД 16 ОКТОБРА 1944 ГОД. ЗА РУШЕЊЕ КОМУ-
НИКАЦИЈЕ АНДРИЈЕВИЦА — ЧАКОР¹**

ШТАБ
IX ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
О. бр. 49
16 октобра 1944 г.

ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ОВЕ БРИГАДЕ

I
Положај

Према депеши II Ударног корпуса јаче Непријатељске снаге којима је Онемогућен пролаз на сјеверу концентришу се у области Метохије и Албаније са циљем повлачења¹ преко Саицака и Црне Горе. Наша дивизија добила је задатак да онемогући отступање Непријатеља односним правцима, рушећи комуникацију и дејствујући на исту у циљу наношења што више губитака непријатељу, у циљу одузимања моторних возила од непријатеља. Наша бригада добила је задатак избијања на Чакор и са једним батаљоном што дубље продријети у правцу Пећи у циљу испитивања непријатеља, а као главно у циљу што темељитије рушења комуникације Андријевица—Чакор, Бјелуха—Котари² ви. Са два батаљона бригада ће посјести положаје Планиница—Чакор—Девојачки Крш, истурајући јача обезбјеђења на Старац у циљу затварања праваца од правца Дечана.

За рушење комуникације, што је прворазредног значаја, употребиће се читав Комски одред без чете на Трешњевику, пионирски вод III дивизије и Народ околних села. Да би одговорили у потпуности изостављеном вам задатку

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — 1 и 3 батаљон, пошто се већ налазе на Чакору са командантом и помбћником комесара ове бригаде, добиће задатак, на основу горњег, на лицу мјеста.

2. — 4 батаљон најхитније ће се прикупити и кренути правцем Полица—Даисићи—Шекулар—Чакор. Настојати да што је прије могуће избије на Чакор. Успут Снабдјетп се

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. ор. ~~Ж~~-2 к. 398.

са крамповима, сјекирама, шемама, које ће предати Комскзом одреду, да би се што више балвана (букава) испрекрштало на цести, па се намеће као нужно да један батаљон који Ке Штаб бригаде упутити са Чакора прође што дубље До шумовитог предјела Котлови.

3. — Начелник овога Штаба мајор Драговић са извиђачком десетином и об. официром III дивизије ће кренути иравцем Беране—Андријевица—Велика—Чакор ради повезивања са дијелом Штаба и батаљонима.

4. — 2 батаљон ће се' пребацити у области Полица контролишући сектор који је досада држао 2 и 4 батаљон. Са овим Штабом биће у сталној вези. Штаб батаљона ће обавезно имати телефоПску везу са овим Штабом.

5. — Интендантуре 1, 3 и 4 батаљона ће се одмах иребацити у област Андријевице, повезати се са батаљонима од којих ће добити налог гдје да се смјесте.

6. — Помоћник интенданта бригаде ће се одмах кренути за Чакор, гдје ће се повезати са Штабом бригаде. Нужно је у циљу исхране батаљона да Штаб бригаде иснита могућности уласка мањих снага у Плав и Гусиње. Ако је то могуће ријешити преко теренских чета, то урадити одмах јер једини могући центар исхране за нашу бригаду у оваквој ситуацији јесте Плав и Гусиње, кад се има у виду сиркУ-маштво Андријевичког среза.

7. -*- Интендантура бригаде такође ће са своје стране учинити све да бар дјелимично снабдијева батаљоне из Беранског среза, као и да прикупи резервну храну бар за пет дана.

8. — ГТомоћник комесара бригаде треба да дође у сједиште Штаба да би комесар бригаде могао поћи ка батаљонима.

9. — Штаб бригаде налазиће се На Чакору, а једанј члан Штаба у селу Пешца (гдје је досада био Штаб).

10. — Превијалишна група одмах ће се кренути иравцем Беране—Андријевица—Велика—Чакор.

11. — Скрећемо пажњу на важност задатка. ТаКође скрећемо пажњу на вслику штедњу енглеске муниције као и остале, а специјално енглеске, јер нема изгледа да ћемо се са истом поунити. Ово наравно држати у највећој тајности.

12. — Штабови батаљона ће поступити по раније датим наређењима у погледу одржавања људства и одшворити на постављена нигања. Такође најхитије извјестити са Којим бројем основних и допунских пуњења батаљони располажу (као и упаљача), јер у нашој интендантури има око 200

бомби без прибора. Бомбе су од теиисог баача. Иитендан-
тура, болница бригадна као и топовско одјељење остају
гдје су и досада били. Такође остаје и бојна компра, па Ке
штабовн по потреби ступити са истом у везу.

13. — У случају заиста јаког непријатељског надирања
нлш прлвац би био Рудо Брдо—Коњско Брдо—Црни Врх.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, мајор
Милисаз **Кољеншић**

Командант, мајор
на положљу

Начелник, мајор
Душан Драговић

БР. 211

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДУРМИТОРСКОГ НОП ОДРЕДА ОД
17 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ КОР-
ПУСА НОВЈ О СИТУАЦИЈИ НА СВОМ ТЕРЕНУ¹**

ШТАБ ДУРМИТОРСКОГ НОП ОДРЕДА
Бр. Пов. 17 октобра 1944 год.
Положај

ШТАБУ II—ОГ УДАРНОГ КОРПУСА НОВ

Гдје буде

Доегљвљамо вам извјештај о стању)^г јединици овога
одреда прво, и др\то о стању на сектору Мештровац—Че-
лебић—Завајит:

1. — Засада имамо формиран свега једаЈн батаљон од
сто тридесет пет бораца, са руководиоцима из батаљона.
Багаљон је формирајн, осим румоводилаца, већином од људи
старијих година, сви са тере'на среза Шавничког. Упорним
војннчкм и политичким радом стање у батаљону је прци-
лично задовољавајуће и кроз тај рад спреман је за извр-
шавање и потезних задатака. Кроз активан рад у последње
вријеме успјело се везати уз нашу борбу и извјестан број
колебљиваца, симпатизера четника, који се све више по-
прављају н уредно извршавају постављене иМ за-датке. По-

- О ргззршењу наређења види у док. бр. 220.

¹ Орит-инал, гтисан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског пнститута под рег. бр. 33—5, к. 1674 А.

вољним развојем војно-политичке ситуације код нас, а нарочито успјеси наших јединица у Санџаку. мојзал тд бораца је прилично порастао и расположење *код бораца је велико. Једино старост бораца оПемогућава да батаљон постане једна сигурна, борбена јединица, која би била спремна за извршавање и тежих задатака. Уз то и сами руководиоци, који не посједују довољно војничког знања нн иск\-ства. без помоћи члаиова Штаба одреда не могу у пуној мјери развити рад и обучити борце војничким вјештинама. Приликом посљедњих акција *запажењо је* да је борбеност код бораца на приличној висини, али још нема довољно сналажења приликом опкољавањ^ и вршења чишћења терена.

Један вод од овог батаљона налази се на Шћепан Пољу, који је обухваћен војничким и политичким радом |и који је постављен ради осигурања прелаза преко ријеке Таре.

2. — Стање на терену општине Челебићке је врло слабо, а боље речено никако. Банде Спасоја Дакића п осталих зликоваца, кроз терор и пљачку у том крају п низом извршених злочина над нашим борцима, успјеле су заплашити цјелокугшо становнпштво с тим да ће их партизани чим дођу све поклати и под нож ставити, а тако!)е и попатити. Заиста у том погледу су потпуно усијели, јер кад смо се појавили на том терену народ је бјежао са стоком н осталим испред нас и посакривао се по бреговима и шумама, тако да смо код кућа нашли само по коју старију жену. Спасоје Дакић са осталим зликовцима ум^акао нам је у правцу Завајита и повезао се са Момчиловићем и Матовићем, који се налазе у Фочи и околи ње, а који су потиснути од Калиновика од јединица херцеговачких бригада. Послије тога пораза и избијања наших јединица иосљедњих дана у четничким редовима наступила је бјежанија и осипање, тако да је за један дан иобјегло из општине Челебићке око 45 бораца из редова Матовићеве бригаде и повратили се на свој терен, само што се ни они иепријављују нама, већ се крију по шумама. Њихова је паррла „Ни четНик ни партизан, већ да сједе код кућа својих". У селу Мештровцу, Орашју и Кољену успјели смо да пронађемо збјегове и да већину Народа нримбрамо да се поврате својим' кућама, изузев зликоваца, који су побјегли са Дакићем. Зато мислимо да би правилним војничким и политичким радом са народом и појединцима већину народа приморали да се пријави, а даље био би један дио и да се мббилише у селима Челебићке општине. Но, за извршавање овога задатка и протјеривање и уништавање банди са тог сектора потребите би биле мало јаче снаге, а сматрамо да је наш батаљон на тако тврдом терену врло мали да бп са успје-

/

хом извршио тај задатак, зато сматрамо ако има могућности да се додијели још један добар батаљон који би са нашим батаљоном успио ставити под контролу читав терен до Фоче па и даље.

За привремено нашем батаљону додијељена је једна чета Санџачког НОП одреда од 25 бораца и мишљења смо да би је задржали и даље код нас, јер као познаваоци тога терена могу добро да користе.

Пошто немамо секције Челебића и Фоче то вас молимо, уколико имате, да нам по првим куририма унудите јер нам је хитно потребита.

Уз другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб Дурмиторског НОП одреда
политкомесар
(М. П.) **Радован Војиновић**

БР. 212

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСKE
БРИГАДЕ ОД 19 ОКГОВРА 1944 ГОД. ЗА ПОСТАВЉАЊЕ
НА НОВЕ ПОЛОЖАЈЕ¹**

ШТАБ
V ЦРНОГОРСKE У. БРИГАДЕ
III У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Оп. бр. 187
19-X-1944 г. у 14 час.
Положај

ШТАБУ.....БАТАЉОНА

Раније смо вас упознали са депешом коју смо примили од Штаба III Ударне дивизије да непријатељ има намјеру повлачења из Македоније и Албаније преко Санџака и Црне Горе.² О овоме после нијесмо добили никаквих података, а непријатељска групација исто тако није запажена. Према обавјештењима да у Скадру непријатељ групише неке мање снаге, а то је вјероватно у вези његовог повла-

¹ Оригинал, гтисан на махиини, налази се у архиви Војноистормског института год рег. бр. 18/2, к. 758.

² Редакција не располаже овом депешом, али се овакво обавјештење види из док. бр. 210.

чења. Гарнизон у Подгорици почео се распадати. Павле Ђуришић расформирао је свој тавдзвани пук, наравно да је ово условило великим успјесима наше Народно-ослободилачке војске и присуство Савезника у (нашој земљи. Непријатељски гарнизон у Даниловграду свео се на мали број. Њемци су све спаковали оно што би могли покренути приликом свога повлачења, док су велику количину материјала уништили.

У вези непријатељског повлачења није искључиво да се неће једним својим дијелом бацити и овим тереном, што нам предочава да будемо припремни у сваком случају.

Наша VII бригада налази се у области Сјенице, док је IX под јачом борбом овладала Плавом и Чакором и са једним дијелом креће се према Пећи и руши комуникацију на тој линији.

Наш 3 батаљон и даље остаје у области Колашина, док му се једна чета налази код овога Штаба.

У вези овакве ситуације батаљони ће се поставити и то:

- 1 батаљон: Са једном својом четом остаће и даље на Златици, са истим ранијим задатком одржавања сталног контакта са непријатељем, као и везе са 2 батаљоном, остале дијелове смјестиће у области Биоча с тим што ће прећи са једним дијелом¹ на десну обалу ријеке Мораче, са задатком контролисања и затварања правца Подгорица—Тријебач, одржавати везу са дијеловима Зетског одреда који се налазе Завала—Радећа. Имати у виду да се наша болница налази у Пиперској Ријеци којју са те стране обезбиједити.
- 2 батаљон: Једну своју чету поставиће на Сјеници, док ће остали дио баталзона рокирати десно и поставити се на положаје 1 батаљона. Чета која се налазила у Дољанима остаће и даље са истим задатком. Интендантуру и чету пратећих оруђа поставиће на Купусце, док ће једну чету поставити на Цварину. Десно одржавати везу са четом 1 батаљона која се налази у Златици, а лијево са 4 батаљоном.
- 4 батаљон: Остаће и даље на својим пређашњим положајима, с тим што ће једну своју чету извући на Лијешта, која ће се повезати са теренским батаљоном и у заједници са истим контролисати околна села и обезбиједити се од границе. Нарочито се

наглашава овом батаљону да се што боље обезбеди од тога правца, јер је за нас моментано најосјетљивији. У случају непријатељског напада батаљони би се оријентисали према Лијевој Ријеци.

Сви батаљони на својим правцима вршиће ирепаде на непријатеља са којим одржавати тијесну везу и управљати се према раније издатој заповијести,

Сви штабови батаљона развиће до максимума обавјештајну службу како би се непријатељске намјере благовремено откриле. Штаб 4 батаљона, уколико је икако могуће, успоставиће везу са албанским партизанима и пријатељима наше борбе, од којих тражити обавезно податке из тога правца (Албаније).

Болница ће се налазити у Ријеци Пиперској. Штаб бригаде и интендантура остаће и даље на својим досадашњим мјестима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, мајор

Свето Радојевић

Командант, мајор

Максим Ковачевић

Начелник, капетан

Станко Мрђеновић

БР. 213

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВИ
ОД 21 ОКТОБРА 1944 ГОД. ТРЕЋОЈ КОМАНДИ ПОДРУЧЈА
ЗА ОБЕЗБЈЕЂЕЊЕ ПРВЕ ИТАЛИЈАНСКЕ БРИГАДЕ
ХРАНОМ¹**

ШТАБ

III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Пов. бр. Сл.

21 октобра 1944 г.

III КОМАНДИ ПОДРУЧЈА

Сјутра упућујемо I италијанску бригаду дивизије „Гарибалди“ на^ сектор Апдријевица—Мурина. Задатак ове бригаде је чисто војнички и снабдијевање се на терену.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 1/10, к. 754 А.

Специјално због питања исхране ове бригаде потребно је да вам скренемо пажњу да се ваши економски органи на терену овим питањем позабаве. Исхрана италијанских јединица задаје нам прилично бриге, а ако та исхрана, поред тешких услова за њу, није још организована, онда она има врло рђаве последице. Ако те јединице немају хране, самим тим условљена је крађа и лљачка са њихове стране, што на наше становништво врло рђаво утиче.

У вези са овим потребно је да и командама мјеста скренете на горње пажњу те да би лсте са своје стране олакшале рад интерданата I -италијанске бригаде.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб
Начелник. п.пуковник
Нико Јовићевић

БР. 214

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВИ
ОД 21 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ КОМСКОГ НОП
ОДРЕДА ЗА ПОМОЋ ПРВОЈ ИТАЛИЈАНСКОЈ БРИГАДИ
У ВОЈНОМ И ПОЛИТИЧКОМ ПОГЛЕДУ¹**

ШТАБ
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. бр. СЛ
21 октобра 1944 г.

• ШТАБУ КОМСКОГ НОП ОДРЕДА

Положај

I италијанску бригаду упућујемо на сектор Андријевица—Мурина. Задатак бригаде је затварање правца Чакор—Мурина—Андријевица.

Овај исти задатак важи и за ваш Одред.

Ово наређење услиједило је зато да бисте ви као познаваоци тога терена и као руководиоци Одредом могли да заузмете потребан и правилан став према италијанској бри-

¹ Оригинал. писан на машини, налази се у архиви војноисториског института под рег. бр. 18/2, к. 754.

гади. Бригада има прилично ненаоружаног људства и није нарочито борбена.

Задатак јединица вашег Одрета је да оригаду на сваком кораку потиомажу у војничком и политичком погледу, како брпгада не би доживјела какав тежи војнички ударац и да не би код народа изазвала оштрије нерасположење. Са распоредом бригаде на положају упознаће вас њен Штаб. Нарочито је потребно да бригади скренете пажњу на будност и да јој укажете на најопасније правце.

Што се тиче саме исхране бригаде, она ће се организовати на самом терену, преко економских органа бригаде, о чему смо већ писали III команди додручја,² на што и вама скрећемо пажњу. Потпомогните интенданте ове бригаде и утичите на народну власт да јој излази у сусрет, како се не би, због нередовне и слабе исхране, условила пљачка и крађа од стране војника ове брпгадае.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб
Начелник, п.пуковник
Нико Јовићевић

БР. 215

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДЕБЕТЕ ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 22 ОКТОБРА 1944 ГОД. ЗА ЛИКВИДИРАЊЕ НЕПРИЈАТЕЉА У РОЖАЈУ¹

ШТАБ
IX ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
О. бр. 49
22 октобра 1944 г.

ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ОВЕ БРИГАДЕ

Положај

Према извјештајима добивеним од Штаба VII Црногорске брпгадае у Нови Пазар приспио је извјестан број

² Види док. бр. 213.

¹ Оригинал, гтисан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 10/1., к. 760.

Њемаца са моторизацијом. Са њима је стигао извјестан број Недићевих војника са којима је према истом извјештају стигла и Недићева влада. Намјера и даљи правац кретања непријатеља непознат је. У области Сјенице налази се VII Црногорска бригада и затвара правац Нови Пазар—Сјеница. Наша бригада добила је за задатак да ликвидира непријатељску посаду у Рожају која се састоји, према подацима којима располажемо, од 500 есесоваца и цивила-муслимана. Према овоме извјештају есесовци су обучени у н. "ем^{ачке} зимске униформе а наоружани су бацачима, талијанским пушкомитраљезима п митраљезима, а вјероватно располажу и „шарцима". У циљу извршења добивеног наређења

НАРЕБУЈЕМО:

1. — 4 батаљон извршиће покрет правцем Дапсићи—Жандармеријска станица Ђаково—Богај—Коле'но—Ибарац—Црна Ријека са задатком да се неопажено пробије до Ибарца, што прије овлада Адемевим Брдом, затвори прелаз (мост) на Црној Ријеци и онемогући бјекство непријатеља правце^ Рожај—Жандармеријска станица Кула—Пећ. Са својим дијеловима не прелазити на десну обалу Црне Ријеке до потпуне ликвидације Рожаја и околине или до нашег наређења. Настојати да се избије у област Адембво Брдо 23 бв. мј. прије 6 часова. Интендантуру прикључити интендантури 1 батаљона, а један оброк резервне хране понијети са собом.

2. — 3 батаљон извршиће покрет правцем Будимље—Дине—Врбица—Равни Турјак—Калаче—Нурковићи—Рожај. Задатак је овога батаљона да усиутно ликвидира сва непријатељска упоришта на сектору Равни Турјак—Нурковићи, одакле ће фронтално наиасти Рожај закључно десно до колског пута а лијево сјеверна и источна ивица с. Сређани — к. 1127—Рожај. По ликвидацији Рожаја наставити енергично протјеривање и уништавање непријатеља не остављајућн у граду својих дијелова.

3. — 2 батаљон кренуће правцем Дине—Трпези—Гуснице—Забель—Грахово, тежећи да што прије избије на комуникацију Рожај—Бијела Црква, истом овлада и затвори правац Рожај—Тутин и бнемогући бјекство непријатељу у правцу Тутина. На путу Рожај—Бијела Црква уништити све мостове. По овлађивању Рожајем поставити се у области Грахсво—Бијела Црква са задатком затварања пута Тутин—Бијела Црква, тежећи да се што више онеспособи цеста за моторизацију.

4. — 1 батаљон кретаће се правцем за 3 батаљоном и служиће као бригадна резерва, а интервенисаће по по-

треби. Овај батаљон такође примиће у дужност обезбјеђење-залеђа од непријатељских банди, преузеће обезбјеђење магацина и уопште стараће се о успостављању реда у Рожају, у ком циљу ће задржати једну своју чету у Калачама, једну, у Нурковићима, са пратећим водом, а једну у Рожају. ^т

Топовско одјељење противколског топа кретаће се са 1 батаљоном. Штаб бригаде, бригадно превијалиште, дивизиони интендантуре и бојне коморе такође ће се кретати са 1 батаљоном, тј. на челу батаљона.

Полазак са садашње просторије данас тачно у 18 часова (1 и 3 батаљон кренуће из Будимља у 15 часова).²

Претстојећа акција је од огромне важности уопште и посебно за нашу бригаду, Пошто би се успјешним њеним извођењем ликвидирало једно у овом мјесту важно непријатељско упориште, и друго, што бисмо нашу бригаду причинно снабдјели са оружјем, муницијом, одјећом и храном. Иади тога се скреће нарочита пажња штабовима батаљона да [се] свестрано ангажују за извршење свога задатка и да самоиницијативно садејствују сусједним батаљонима, настојећи да се међусобно потпомажу и чврсто везују у циљу што успјешнијег извођења задатка. Нарочита се пажња скреће на добар однос и држање према становништву, у коме циљу се забрањује свако залажење по кућама, овојеволни претреси, узимање ствари и томе слично. Претрес могу извршити само одређене патроле у присуству интенданата или комесара, а који такође имају позвати неког члана народно-ослободилачке власти или команде мјеста.

ве наоружано људство које се затече на положају, у бјекству или се враћа са положаја разоружати, издајући реверс на одузето оружје, напомињући му да ће се свима вратити оружје ступањем у Народно-ослободилачку војску. Из Трпеза кренуће са јнама и теренски муслимански батаљон као и Команда мјеста Рожаја. Теренски батаљон ће се кретати заједно са 2 батаљоном и заједнички ће учествовати у извршењу задатка који је добио наш 2 батаљон. Команда мјеста Рожај ће одмах по доласку у исти преузети власт. због тога ће интендант бригаде и уопште сви штабови све потребе на терену набављати у сагласности са Командом мјеста.

Добићете нове знаке распознавања, обзиром да су стари загубљени приликом рањавања друга мајора Поповића.³ Са овим Штабом кретаће се извјесна количина муниције ла по потреби извршити попуну исте данас у 17 часова у

² О извршењу наређења види у док. бр. 220.

³ Радомир Поповић

Будимљу, а 2 батаљон може извршити попуну муниције у селу Дине. Наређује се највећа пажња о утрошњи муниције, нарочито енглеске, која је у помањкању. За осуду је трошење муниције на таквим отстојањима гдје је иушчана ватра уопште неефикасна, што је примијећено приликом последњих акција, а знак је слабе дисциплине ватре. Пушкомитраљеску ватру користити само на блиском отстојању пјешадијске ватре, а на већим отстојањима употребљавати само „брете" и „шарце".

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, мајор

Милисав Кољеншић

Командант, мајор

Војислав Ђурашевић

Начелник, мајор

Душан Драговић

БР. 216

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА
НОВИ ОД 23 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ УДАР-
НЕ ДИВИЗИЈЕ О ОСЛОБОЂЕЊУ ГРАХОВА¹**

23-X-44

Но 14 гр 173

од Корпуса

Пошаљите батаљон из Колашина у састав бригаде.² У Колашину³ поред одредског батаљона има и два батаљона ОЗН-е. У ДУбровнику смо добили топове и другог оружја. Овдје ћемо примити веће количине ратног материјала. Зато морамо правац Подгорица—Никшић добро обезбиједити. Заузето је Грахово. Убијено 280 Њемаца и четника, заплијењено 4 топа, око 30 аутомат. оруђа и другог ратног материјала. Радован.³

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 5—1 а, к. 755.

- Односи се на Трећу бригаду. батаљон Пете црногорске пролетерске бригаде.

³ Радован Вукановић

БР. 217

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕГЕР-
СКЕ БРИГАДЕ ОД 24 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ
ДИВИЗИЈЕ НОВЈ О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ БРИГАДЕ¹**

ШТАБ
V ЦРНОГОРСKE У. БРИГАДЕ
III У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Стр. пов. бр. 188 и 189
24—X—1944 г. у 10 час.
Положај

ШТАБУ III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Достављамо Вам извјештај о стању код нас.

Непријатељ се налази још иа свим првобитним положајима око Подгорице и Спужа—Даниловграда. У јачини око 1000 ГБемаца, италијанских фашиста и око 2000 четиика. Морал ове војске увелико је опао. Наоружање имају добро као што вам је и познато, а у Подгорици се налази 5 топова. Погврђена је вијест да је дошло 38 србијанских официра код Павла Ђуришића, као да је и Љотић стигао и налази се негдје код неког свога пријатеља у Зети, но ово последње није потврђено.²

Све магацине као и с^твишни материјал уништили су. Мостове на ријеци Морачи припремили су за минирање, као и све важније зграде у Подгорици. Испред самих положаја Кокарицке Горе—Горице—Тријебча—Казновице постављене су mine.

Преко везе од стране Албанеза обавијештени смо да се 3 њемачке дивизије крећу из Грчке преко Албанје ка Скадру и да у свом повлачењу воде борбу са албанским партизанима. Исто тако имају неке концентрације у самом Скадру, које су имале намјеру повлачења преко Боке даље. Ове су јединице стале вјероватно услијед заузимања Дубровника и прекидања те главне линије са којом су они вјероватно мислили извући своје Снаге.

Са једним батаљоном албанских партизана имамо везу који се налази на линији Тузи—Скадар, коју исто тако угрожава. Овоме 'смо "батаљону на њихову молбу упутили једну

¹ Оригинал. писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 2/6, к. 758.

- Ове вијести нису биле тачне.

бреду" и један п.митраљез са 1009 метака. Од њих смо тражили да нас обавјештавају о свим непријатељским промјенама на подручју Албаније, као и о самом стању код њих. Захтијевали смо да преко свбје организације обавезно ишћерају све четнике и пребјезани народ са њихове територије. ...

Достављамо Вам списак предложених официра и п.официра за унапређење, као и оних који нијесу ироизвели. Исто тако достављамо Вам релације о 15-дневним операцијама ове бригаде.

Новомобилисано људство доста добро се осјећа, али осјећа се велики недостатак у самОм наоружању.

За об. официра ове бригаде поставићемо као вршиоца дужности друга Павла Баљевића.

На политички курс упутили смо два друга и то: руководиоца СКОЈ-а у бригади, друга Веселка Копривицу,³ и политичког комесара чете из 1 батаљона Никицу Секуловића.

Добро би било, уколико се може, да се један или два тоиа иребаце на ову линију како би нам послужили у случају напада на Подгорицу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Помоћник комесара, капетан

Спасо Ј. Дракић

(М. П.)

Командант. мајор

Максим Ковачевић

П.С. Спискове о предлогу за унапређење нијесмо могли средити 'према ранијим формуларима јер истих Нијесмо имали, па смо комбиновали отприлике о'но што би требало да дође. Уколико исти не б/ду употпуњени, 'доставите нам их.

ИСТИ

³ Погинуо несрећним случајем другом половином децембра 1944 год. у Цетињу.

БР. 218

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ
ОД 26 ОКТОБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИ-
ВИЗИЈЕ ЗА РУШЕЊЕ КОМУНИКАЦИЈЕ РАДИ ЗАДР-
ЖАВАЊА И УНИШТАВАЊА НЕПРИЈАТЕЉА¹**

ШТАБ
II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. службено
26 октобра 1944 год.
у.....час. *

ШТАБУ III НОУ ДИВИЗИЈЕ

1. Упућ) јемо друга **Зарију Јанковића** са 5 другова са задатком да организују аеро-базу у Беранама, гдје ће се бацити и спуштати материјал за ваше јединице. Друг Јанковић је до сада радио на аеро-бази у Никшићу и има **ДОВОЉНО** организаторског искуства за вођење аеро-база. Исти ће вршити дужност команданта базе, а за политичког комесара одредите погодно лице из ваше дивизије. Остало људство у потребном броју ви ћете дати из ваших јединица од старијих људи, али ипак способних за обављање ове врсте службе. Од Команде подручја можете тражити исто тако да стави на расположење бази потребан број љ\-дства.

На базу у Беранама спуштаће се и бацати материјал руски и енглески авиони, према требовањима која ћемо ми достављати њиховим мисијама код нас. Зато ћете увијек и благовремено обавјештавати о потребам^а ваше дивизије Иинтендантуру и Отсјек за наоружање овога Корпуса.

Прилажемо карактеристике за одређене другове.

2. Обзиром на присуство јаких њемачких снага источно од линије Ужице—Сјеница—Подгорица (око 200.000), морате предузети све потребне мјере, у смислу већ издатих директива путем радиограма, да се непријатељу што више онемЈогући брзо надирање у правцу запада. Искључена је свака могућност извлачења ових снага другим правцем него преко територије коју држе јединице нашег Корпуса. Ради тога питање рушења комуникација: Андријевица—Пећ, Андрпјевица—Беране—Пријепоље, Пријепоље—Сјеница—Нови Па-

¹ Оригинал, шгсан на малпши, налази се у архиви Војноисториског института под рег. 5р. 12'б. к. 754.

зар, Подгорица—Колашии—Мојковац, као и рушење објеката на овим комуникацијама (мбстова, пропуста итд.) треба поставити пред јединице као врло озбиљно и потребно, јер ће ово омогућити нашим м'ного мањим снагама да непријатеља успјешније нападају, задржавају и уништавају.

3. Ваша досадања потраживања у оружју и одијелу примили смо к знању, али до сада у том погледу нијесмо могли ништа учинити. Међутим надамо се да ћемо усијети убрзо потпуно наоружати и приличио снабдјети осталим потребама вашу дивизију. Већ је допремљена бродовима у Дубровник за наше јединице од Савезника већа количина разног материјала, који ће бити постепено пребачен за Никшић, зато треба да одмах приступите организовању пребацивања оног дијела који ће припасти вашој дивизији. Исто тако биће допреман материјал за вас и путем авијона.

4. Обавјештавамо вас да ће, по одобрењу Врховног штаба, на сектор Дубровник доћи 3 батерије енглеских топова са енглеском посадом и пратњом од око 5(X) војника. Ове батерије изводиће тактичке задатке у саставу наших јединица и на основу наших захтјева и потреба. Ових дана у Дубровник ће прispјети и један наш маторизовани дивизион, два дивизиона које треба да ми комплетирамо људством, и наша 1 тенковска бригада. На сектору наших јединица спустиће се и 2 наше ескадриле за извођење тактичких задатака према нашим потребама и захтјевима и у обиму акција наших пјешадиских јединица.

5. Обавјештавајте нас редовно о свим нспријатељским иокретима па вашем сектору, о подузетим мјерама за онзмогућавање тих покрета, као и о стању у вашим јединицама.

6. Ми смо вам неколико пута иослали попуне људством за вашу дивизију. Вјероватно је један дио од тога људства отпао, али оном дијелу који се задржао и који је доста добар, нарочито људству из Ловћенског одреда, треба поклонити пуну пажњу. Ми ћемо вам вјероватно ускоро послати из Ловћенског одреда још 2—300 бораца. Ви треба такође да на просторији ваших јединица вршите мобилизацију у границама могућности, а из Комског рдредa већ одмах можете изузети људство које је физички способно за јединице.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб
командант, генералмајор
Радован Вукановић

БР. 219

**ПИСМО ШТАБЛ ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ ОД
26 ОКТОБРА 1944 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ ЗА КОСМЕТ
О ЗАЈЕДНИЧКИМ ВОЈНИМ ОПЕРАЦИЈАМА НА СЕК-
ТОРУ ПЕЋИ¹**

ШТАБ
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Стр. ПОВ. бр. 65
26 октобра 1944 Године

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВЈ ЗА КОСМЕТ

Синоћ је овамо приспио замјеник команданта ваше IV* бригаде и уручио нам пошту коју сте послали за Корпус, а коју смо отворили ми да би путем радио везе могли да Корпусу што прије пренесемо ваше тражење.

Из~ садржине вашег писма Штабу нашег II Ударног корпуса видимо гдје се налазе ваше јединице.

Што се тиче недостатка муниције и санитетског материјала код вас, то је иста појава као и код нас. Ми ћемо радиограмом пренијети Штабу Корпуса ваше тражење.

Наша дивизија ових дана води крваве борбе на сектору Сјеница—Нови Пазар—Рожај и око Подгорице. Наши су успјеси у овој борби добри. На сектору Сјеница—Нови Пазар успијевамо да задржавамо извлачење ње^ачких, Недићевих и четничких снага, које се повлаче испред наших снага и Црвене армије. Јуче непријатељ успио да јаким могоризованим одредима пробије до Сјенице. Непријатељ је принуђен да због неповољне ситуације по њега у Ибарској долини извлачи своје снаге преко Санџака.

На сектору Рожај одбацили смо непријатеља ка Пећи и до Савине Воде.

Подгорицу непосредно угрожавамо.

Стање у Црној Гори је добро. Наше јединице нарастају из дана у дан.

С обзиром на брзи развој ратне ситуације и на близину наших јединица и ваших потребно би било да учврстимо везу и да координирамо рад. Нама је познато са каквим се све тешкоћама борице на ваше^м терену. Познато нам је и то да су муслиманске масе у Метохији грубо за-

¹ Оригинал, писан на машини. налази се у архиви Војноисториског института под >рег. бр. 12/4, к. 754.

варане »од етраНе оних шјима не иде*у рачун братство Прно-гораца и муслима'на и њихова заједничка борба за ослобођење народа.

Што се тиче самЦх војничких операција, клоје би изводиле заједнички наше и ваше јединице, тб би требало да|дође до изражаја баш на терену Метохије, а за то им'а могућности најнрије у Области Пећи. Ми не знамо каква ће ситуација бити када ово писмо добијете', али, гледаЈући на догађаје кроз призму сигуације данас, мислимО да би се могло остварити наше заједНичко дејство на ослобођеЈву Пећи. Пећ има свој политички и Војнички з!начај за сву Метохију и нашим уласком' у Пећ, зајеДно са вашим снагама, много би се учПнилб на освједочавању тих маса да ми тамо не долазимб да се светимо за фактичка иедјела' која су царевала за ове три и по гбдине у тој области.

Војнички гледајући на вашу и нашу заје^дничку акцију, потребно би билб да је'дан дио ваших снага орнјептишете планинским масивом' из ваших садашњих база директно ка Пећи, коју би ви требали да угрозите са десне обале Би-стрице. У том случају Ми би Пећ напали из нашег правца. Кад би се ово изве!лО по плану и када би били уско пове-зани у овој акцији ми би имали добар успјех.

Пошто овдје не мбжемо да вам пошаљемо план радио везе између вашег Штаба и Штаба ове дивизије, јер не знамо тип ваше радио станице', потребнО би било да сва што предузмете у смислу оВог предлога јавите наЈ^а радио путем преко Штаба II Ударног корпуса, са којим Ми имамО радиограмску везу.

Правац Пећ—Чакор врло мало долази у обзир за извла-чење непријатељских сНага из Космета. Ми смо ових ддна порушили комуникације од Андријевце до Кућишта. Према¹ томе ослобођење Пећи нашим зајеДничкиМ радом требало би да буде стално.

Ми ћемо са своје стране урадити све, уколико нас нови задаци Не преоријентишу на неки други сектор, да
V учврстимо сарадњу са вашим јединицама.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ'

(М. П.)

За Штаб
начелник, потпуковник
Нико Јовићевић

БР. 220

**БОЈНА РЕЛАЦИЈА ШТАБА ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ
БРИГАДЕ ЗА ВРИЈЕМЕ ОД 8 ДО 31 ОКТОБРА 1944
ГОДИНЕ¹**

ШТАБ
IX ЦР УД БРИГАДЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. 177
31-X-1944 год.

ШТАБУ III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

• Досгављамо *релације* за вријеме од 8 октобра до 31 окгобра т. г. •

8, 9, 10, 11 октобар 1944 г. — Није било иикаких иромјеиа на сектору ове бригаде.

12 окгобра 1944 г. — Иребачен је један батаљон са положаја ДапсиКи у област Петњица, који је имао за задатак потпОмагање мОбилизације муслимаиском батаљону и учвршћивање народне власти на том сектору.

13 октобра 1944 г. — Од правца Плава и Гусиња непријатељ је извршио испад према Мурини. Наш батаљон који се налазио на положају у области Андријевице интервенисао је и непријатељ [јеј одбачен на своје раније положаје.

14 октобра 1944 г. — Није билО никаквих промјена.

15 Октобра 1944 г. — Са два батаљона извршен је покрет у правцу Чакора.

10 окгобра 1944 г. — Очишћен је Чакор од непријатељских банди, порушено неколико мостова. Имали смо 6 рањених од нагазних мина.

17окгобра 1944 г. — Са једним батаљоном извршен је напад на Плав, непријатељ протјеран, злплијењеи извјестан број стоке. Имали смо 3 лакше рањена, ненријатељ је нмао 10 мртвих. Са два батаљона рушена је комуникација Чакор—Кућиште.

18 октобра 1944 г. — Рушење комуникације Чакор—Кућиште, непријатељ добио појачање и из-

¹ Оригинал, гтисан на машини, налази се у архиви Вајноисториског института под рег. бр. 49/3, к. 754.

вршио напад. Наши батаљони под борбом повукли су се на линију Ваганица—Кукавица²—Јечмиште—Ржаница.

- 19 октобра 1944 г. — Бригада била на истим положајима; није било никаквих промјена.
/
- 20 октобра 1944 г. — Није било никаквих промјена.
- 21 октобра 1944 г. — Бригада је извршила покрет и са три батаљона се смјестила у области Андријевице а са једним батаљоном у Петњи-цу. У току ноћи три батаљона из области Андријевице пребачени су у област Полице.
- 22 октобра 1944 г. — Добивено је наређење да се изврши напад на Рожај, Бригада је извршила покрет у 18 часова.
- 23 октобра 1944 г. — Имали смо борбу са непријатељем на линији Турјак—Гуснице. Јачина непријатеља 2.000 Арнаута. После шесточасовне борбе заузели смо Рожај и непријатеља протјерали у правцу Пећи и Тутина. Непријатељ је имао 40 мртвих и 70 рањених. Наши губици 2 мртва и 12 рањених.
- 24 октобар 1944 г. — Бригада се налазила на положају Халиловић—Суво Гатоље—Рожај—Грахово. Са два батаљона извршено је чишћење Жандармеријске станице—Куле и непријатељ протјеран у правцу Пећи. Непријатељ је имао 15 мртвих и око 20 рањених. Ми нијесмо имали губитака.
- 25, 26 и 27 октобар 1944 г. — Није било никаквих промјена.
- 28 октобра 1944 г. — Непријатељ је извршио напад на наше положаје од правца Пећи и јачим колонама надирао у правцу⁷ Рожаја. Наши два батаљона давала су јак отпор, прешла у контранапад и непријатеља одбацила, но обзиром на утешак муниције бригаду смо повукли са положаја Петњица—Полица—Будимље—Дарцићи.
- 29 и 30 октобра 1944 г. — Није било никаквих промјена.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
начелник, мајор
Душан Драговић

² На секцији 1 : 100.000 није пронађено.

БР. 221

**БОЈНА РЕЛАЦИЈА СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ
ЗА ВРИЈЕМЕ ОД 12 ОКТОБРА ДО 1 НОВЕМБРА 1944
ГОДИНЕ¹**

ШТАБ
VII ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
Пов. бр. 94
1 новембра 1944 год.
Положај

ШТАБУ III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Достављамо релације од 12 октобра до 1 новембра 1944 године.

12—X бригада је добила гтокрет из оласти Пљеваља без једног батаљона за Бродарево. У области Бродарева била је смјештена за иреноћиште. Сукоба са непријатељем није било.

13 из области Бродарева извршен је покрет правцем Милаковићи—Требиње—Дубница. Јединице су се сукобиле са милицијом у области Требиња, -која је уз мали отпор побјегла у иравцу Сјеице и Пештера. Бригада је заћоћила на сектоЈу Раждагиња—Дубница—Радишића Брдо. Наши губици били су два мртва и пет рањених. Неиријатељски губици 49 мртвих.

14 непријатељ је покушао да изврши контранапад са голожаја **Томињача**—Раждагиња, али је Одбачен и нанијгти су му прилични губици.

У Сјеници се налазило 950 милицајаца и око 400 четника. Непријатељ је посјео бункере око вароши. Наоружан сд приличним бројем л^уТоматских оруђа; пуцао је у току цијелог дана.

У заједници са једиНцама XXXVII дивизије извршен је напад На сам град у 24 часа. Два батаљона наше бригаде нападала су. На јужни и југоисточни дио вароши. Отпор је био слдб и после борбе од ^еднога часл наше јединице су запоспонариле вароши. Непријатељ је отступио у правцу Дуге Пољане. Губитака нијесмо имали. Непријатељски губици: 11 мртвих и приличан број рањених. Заплијењен је

¹ Оригинал, птсан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 51/3, к. 754.

један митраљез „брета“, као и ирилича количина мунлиције од исте и 10 товара југословенске.

15 два батаљона налазила су се на сектору Томињача—Смиљевац—Штаваљ са задатком затварања праваца од Дуге Пољане и Пештера. Један батаљон и Штаб бригаде налазили су се у Сјеници. Чета пратећих оруђа и интендантура у Требињу.

16 мање борбе између извиђачких одјељења у правцу Дуге Пољане, гдје је рањен један борац.

У Дугој Пољани налазило се 50 Њемаца и 150 „шуц-полицајаца“. Наоружање: 1 топ, 4 бацача калибра 81 мм и доста аутоматског оруђа.

Од 17 до 22 без промјене.

22 непријатељ: недићевци, четници, милиција у јачини око 5000 извршили су напад на наше јединице од правца Дуге Пољане, Расна и Тузиња, односно Томињаче. Непријатељ је успио да овлада Штављем—Леоом и са извјесни^а дијеловима успио је да уђе у варош. Један батаљон наше бригаде ноћу 22 на 23 одбацио га је из вароши. Наша двадеснокрилна батаљона разбили су милицију на положајима Томињаче—Раждагиње. Губици наши су: 2 мртва и 3 рањена. Непријатељски губици: 40 мртвих.

23 успјели смо да одбацимо непријатеља са Црног Врха и Брезе. Непријатељ је одбачен у правцу Дуге Пољане Јадовника. Губици непријатеља: 180 мртвих.

Први батаљон ове бригаде који се налазио у области •Пљеваља извршио је покрет 22 октобра за Комаране и узгред разбио четничке групе у области Комарнице. 23 је кренуо правцем: Бродарево—Милаковићи—Требиње—Дујке. У селу Дујке је преноћио.

24 два батаљона очистила су Пештер. Милиција и цијело становништво евакуисало се испред наших јединица, али смо успјели обухватом да га пресијечемо у области села Љескова и да га вратимо својим кућама. Батаљони су преноћили на простОрији с. Браћак—РамОшево. Друга два батаљона вршила су гоњење непријатеља и посјела су положаје: Камешница—Житиће—Смиљевац—Штаваљ.

25 непријатељ: Њемци, недићевци и четници у јачини 10—15.000 са 200 камиона, уз садејство од 8 тенкова, успјели су да одбаце наше јединице на полОжаје Црни Врх—Требинац. Борба је вођена у току цијелога дана.

Два батаљона очистила су област Коштам Поље—То-чиново.

Губици непријатеља: 9 мртвих и 1 заробљен. Наши губици: 1 мртав и 1 рањен.

26 са два батаљона извршен је иритисак, односно забацивање на комуникацију: Оцево—Дуга Пољана са задатком ометања непријатељског повлачења. У току цијелог дана вођена је борба. Друга два батаљона налазила су се на положајима: Камешница—Требинац—Црни Врх—Дујке. Непријатељски губици: 18 мртвих, уништена два камиона и три онеспособљена. Наши губици: 1 мртав и 1 рањен.

27 непријатељ је у току ова два дана непрестано пролазио комуникацијом тако да је дневно пролазило 200 до 300 камиона. Били су морнари, авијатичари, артиљерци и пјешадија. Непријатељ се није ширио јужно од комуникације, сем што је поставио бочна обезбјеђења.

Бригада се повукла на сектор: Глоговик—Делимеће—Точилов—Цетановићи—Читлук—Раждагиња—Дујке. Једна десетина упућена је у Бродарево ради контролисања керепа. Извиђачки дијелови налазили су се у Житнићима и Камешници ради контроле неирјатељског кретања. Дезертирала су нам два борца. Штаб бригаде, чета пратећих оруђа и интендантура налазили су се у селу Брачак.

28 непријатељ је и даље вршио пребацивање преко Сјенице—Пријепоље—Прибој. Код наших јединица без прзмјене.

30 непријатељ: милиција, „шуцполицијд“, „СС-овци“ у 4 сата напали су од правца Тутина и Новог Пазара, а четници од правца Жабрена. Уз то мјешганско становништво пуцало је са свих страна на наше јединице у области Коштам Поље—Точилбво. Јачина непријатеља била је око 1500. Батаљони су се извукли правцем Рамошсво—Брачак—Тузиње. Могли смо извршити контранпад и разбити непријатеља, али с обзиром да је бригада била много истурена према Новом Пазару, а у вези наређења Штаба дивизије, повукли смо јединице на линију Годијево—Врх—Црвско—Царичине.

У току овога дана деснокрилни батаљони водили су жестоке борбе. Непријатељски губици били су преко 65 мртвих. Наши губици: 9 мртвих, 7 несталих и 14 рањених, од којих 3 тешко. Изгубљен је 1 бацач 81 мм, 6 коња убијених и око 10 побјеглих.

31 у вези телефонског разговора са Штабом дивизије бригада се прикупила на просторији Годијево—Врх—Црвско—Вишњево—Трешњевица. У току ноћи 30 и 31 Раде Корда са својом бандом напао је на наше дијелове у области Трешњевице. Наше јединице су их разбиле. Губитака нијесмо имали.

Чета пратећих оруђа и интендантура налазе се у селу Лознице, Штаб бригаде (без два члана) у Бијелом Пољу.

У периоду од 25 до 30 прошло је до три дивизије Њемаца правцем Нови Пазар—Сјеница—Пријепоље—Прибој. Јединице су већином моторизоване. Према једном писму реакционера Аћифа из Новог Пазара на Косову се налазило око 60.000 Њемаца, као и у области Новог Пазара. Недићеваца на сектору Рашка—Нови Пазар—Сјеница око 15.000. Сви ови имају намјеру да се преко Сарајева и Хрватске пребаце за Аустрију, а недићевци и дражиновци да се споје са Енглезима.

У току ових борби јединице су показале добру борбеност. Дисциплина је на завидној висини као и поступак са народом.

Здравствено стање је задовољавајуће, мада је људство прилично голо и босо.

Снабдијевање јединица вршено је преко сеоских народно-ослободилачких одбора који су успостављани у сваком селу гдје су наше јединице приспјеле.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, мајор

Мићун Јауковић

Командант, п.пуковник

Нико Сругар

Начелник, мајор

Салих Радончић

БР. 222

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГОГ ДИВИЗИОНА АРТИЉЕРИСКЕ ГРУПЕ ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 1 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ЗАУЗИМАЊЕ ПОЛОЖАЈА¹

ШТАБ
II ДИВИЗИОНА АРТИЉЕРИСКЕ ГРУПЕ

Бр. СЛ

1. 11. 1944

Команди 1, 2, Противколске батерије, Попуњујућег дијела и Интендантуре овог Дивизиона.

По формацији батерија јединице ће поћи свака на свој задатак и то:

¹ Оригинал. писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 8—6, к. 397.

1 батерија одмах послѣје формирања извршиће покрет правцем: Грахово—Трешњево—Доњи Извор—Бата—Ресна—Ћеклићи, гдје се ту повезати са Штабом 10 Црногорске бригаде, који се налази на сектору Ћеклићи. Тачно одређено мјесто не знамо гдје се налази. Углавном налази се на сектору Ћеклићи. Батерија ће узети са собом сву муницију својих топова, уколико не' могне да дигне — нити има стоке за то. Попуњујући дио помоћи ће јој пребацити извјестан дио муниције.

По доласку на одређено мјесто и пошто ухватите везу са 10 бригадом, према самој ситуацији, и у сагласности са Штабом бригаде, истурити оруђа на положај. Зависи Од саме муниције, уколико ми могамо наћи још извјестан број муниције — обавијестићемо вас, и према томе постављаћете и оружја на положај. Уколико Не будете располагали са муницијом, сем ово што понесете, батерију ћете раздвојити, тако да дио ко.море, кухиње и два топовска одјељења оставите негдје на Ресну, два топовска одјељења ставите на располагање Штабу 10 бригаде.

Уколико могамо формирати 1 противколско одјељење од топа којег смо заробили у Подхану,² исто ће ући у састав ваше батерије, које ћете такође истурити са ова два топовска одјељења на положај. Водите рачуна о утрошку муниције, као и искоришћавању исте. Координирајте садејством ваше ватре са ватром пјешадије. Добро се обавјештавајте када ће батаљони да нападају и у вези тога и ви отварајте ватру. Одржавајте чврсту везу са Штабом 10 бригаде — њеним батаљонима, који су испред вас. Не дозволиге изиенађења ни у ком случају.

2 батерија остаће са својим људством у селу Бобову,³ гдје је и до сада лопоровала 1 батерија. Ту остати до даљег наређења или примања нових оруђа. Команда батерије ће се постарати да се неисправни топ, који се налази у магацину, склопи и дотјера у лОгор, да би се на њему изводила обука. Обратите највећу пажњу на обучавање нбога људства, јер ће та батерија у најскорије вријеме примити нова америчка оруђа истог калибра.

Противколска батерија. Одмах по формирању одредити извјестан број људства и стоке, којима дати задатак {да прихвате 4 противколска топа, који се налазе на Вплусима. У том случају топови ће се морати вући, па због тога користити мале карете које се налазе у Грахову, да би послужиле као прва кола, да би се при њима привезао лафет,

² Није нађено на секцији 1 : 100.000.

³ Односи се на Бобову ул. код Грахова.

како би се лакше могли транспортовати. Послије скупљања оруђа батерија ће изводити обуку, па обратити томе велику пажњу. Противколска батерија примиће сву муницију од својих оруђа, извјестан број узеоће ообом, а остали дио муниције смјестити у артиљериски МагацНн у Грахову.

Попуњујући дио и Интендантура. Налазиће се на истом мјесту гдје су и сада, с тим што ће Попуњујући дио одредити 1 постаријег човјека, који ће бити као магационер у Грахову. Водити рачуна да јединице снабдијевате са муницијом и да потпомажете јединице у сваком погледу СГабдијевања са муницијом и храном.

Штаб дивизиона Налазиће се у селу Бобову⁷, гдје је и до сада био.

Јединице које се налазе на положају достављаће свакодневно извјештаје о ситуацији на положају и о енагама непријатеља и његовим намјерама.

3 овог мјесеца јединице ће доставити тачан преглед бројног стања људства, стоке и наоружања са муницијом, по обрасцу ио којему се и до сада достављало. Водити рачуна да преглед бројног стања буде аиоолутно тачан и прегледан.

Јединице ће устројити јединачне спискове, у књигама, које ће добити од овога Штаба, како за партизане, тако и за Италијане.

Командир 1 батерије примиће знаке распознавања од овога Штаба кад буде кретао на положај.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
мајор

Командант
поручник
Н.⁴ Јан)ховић

Свакога дана водити књигу заповијести.

Достављено:

1 батерији
2 батерији
Противколској батерији
Попуњујућем дијелу
Интендантури

⁴ Никшда Јанковић

БР. 223

**ИЗВЈЕШТАТ ШТАБА СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИ-
ГАДЕ ОД 1 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ УДАР-
НЕ ДИВИЗИЈЕ О БОРБИ ПРВОГ И ДРУГОГ БАТАЉОНА
НА ПОЛОЖАЈУ ТОЧИЛОВО И ГЛОГОВИК¹**

ШТАБ
VII ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
Бр. СЛ
1 новембра 1944 године
Положај

ШТАБУ III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

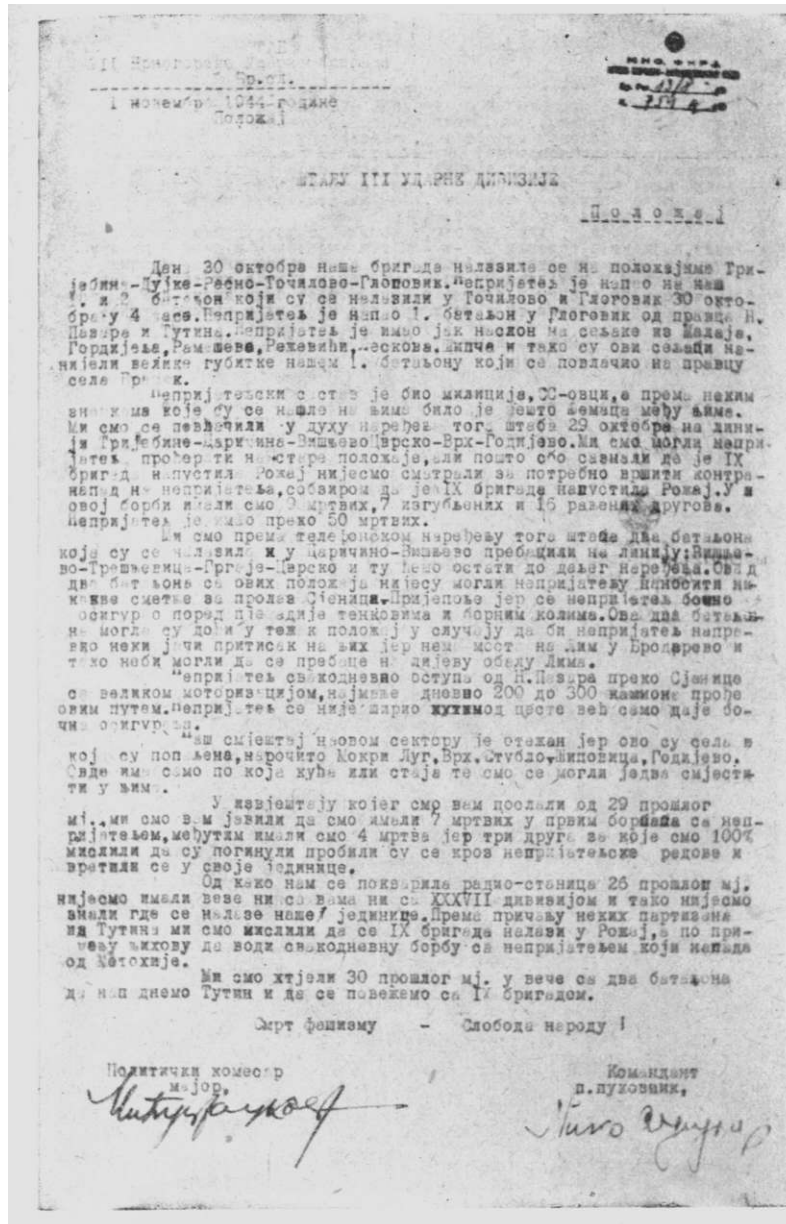
Положај

Дана 30 октобра наша бригада налазила се на положајима Требиње—Дујке—Расно—Точилову—Глоговик. Непријатељ је напао на наш 1 и 2 батаљон који су се налазили у Точилову и Глоговику 30 октобра у 4 часа. Непријатељ је напао 1 батаљон у Глоговику од правца Н. Пазара и Тутина. Непријатељ је имао јак наслон на сељаке из Мелаја, Гурдијеља, Рамошева, Режевића, Лескова, Шипча, и тако су ови сељаци нанијели велике губитке нашем 1 батаљону, који се повлачио на правцу села Браћак.

Непријатељски састав је био милиција, СС-овци, а према неким значкама које су се нашле на њима било је нешто Њемаца међу њима. Ми смо се повлачили у духу наређења тога Штаба 29 октобра* на линији Требиње—Царичино—Вишњево—Црвско—Врх-Годијево. Ми смо могли непријатеља проћерати на старе положаје, али пошто смо сазнали да је IX бригада напустила Рожај, нијесмо сматрали за потребно вршити контранапад на непријатеља, с обзиром да је IX бригада напустила Рожај. У овој борби имали смо 9 мртвих, 7 изгубљених и 16 рањених другова. Непријатељ је имао преко 50 мртвих.

Ми смо према телефоном наређењу тога Штаба два батаљона која су се налазила у Царичино—Вишњево пребацили на линију: Вишњево—Трешњевица—Гргаје—Црвско и ту ћемо остати до даљег наређења. Ова два батаљона са ових положаја нијесу могла непријатељу наносити никакве сметње за пролаз Сјенпца—Пријепоље, јер се непријатељ бочно осигурао поред пјешадије тенковима и борним колима.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 13/8, к. 754 А.

Ова два батаљона могла су доћи у тежак положај у случају да би непријатељ направио неки јачи притисак на њих, јер нема моста на Лиму у Бродареву и тако не би могли да се пребаце на лијеву обалу Лима.

Непријатељ свакодневно отступа од Н. Пазара преко Сјенице са великом моторизацијом, најмање дневно 200 до 300 камиона прођу овим путем. Непријатељ се није ширио од цесте већ само даје бочна осигурања.

Наш смјештај на овом сектору је отежан, јер ово су села која су попаљена, нарочито Мокри Луг, Врх, Стубло, Шиповице, Годијево. Овдје има само по која кућа или стаја, те смо се могли једва смјестити у њима.

У извјештају којег смо вам послали од 29 прошлог мј.² ми смо вам јавили да смо имали 7 мртвих у првим борбама са непријатељем, међутим имали смо 4 мртва, јер три друга за које смо 100% мислили да су погинули пробили су се кроз непријатељске редове и вратили се у своје јединице.

Од како нам се покварила радио-станица 26 прошлог мј. нијесмо имали везе ни са вама ни са XXXVII дивизијом, и тако нијесмо знали гдје се налазе наше јединице. Према причању неких партизана из Тутина ми смо мислили да се IX бригада налази у Рожају, а по причању њихову да води свакодневну борбу са непријатељем који напада од Метохије.

Ми смо хтјели 30 прошлог мј. увече са два батаљона да нападнемо Тугин и да се повежемо са IX бригадом.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
мајор
Мићун Јауковић

Командант
п.пуковник
Нико Стругар

² Редакција овај извјештај није пронашла.

БР. 220

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСKE
БРИГАДЕ ОД 2 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ЗА РАЗБИЈАЊЕ
ЧЕТНИЧКОГ ЗБЈЕГА У КОЊИМА¹**

ШТАБ
V ЦРНОГОРСKE У. БРИГАДЕ
III У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Пов. бр. 190
2—XI—1944 г. у 10,40 час.
Положај

**ШТАБОВИМА БАТАЉОНА У-ТЕ БРИГАДЕ И ШТАБУ
БАТАЉОНА ЗЕТСКОГ ОДРЕДА**

Непријатељске снаге које су се налазиле *на територији Грчке—Албаније имају намјеру да се извуку преко Санџака и Црне Горе, као и даље према могућности.

Назад !неколико да!на непријатељ се у јачим формацијама повлачи назначеним правцима и то: МеТохија—Сјеница и даље према Сарајеву,, док другим краком Скадар Бар и Скадар—Подгорица—ЦетПње. На линији Скадар—ТТодгорица налазе се јаче Непријатељске снаге-јединице, са извјесним слагалиштима разне спреме.

С обзиром да су Херцег Нови и Дубровник ослобођенн од стране наше НарсГдно-ослободилачке војске, непријатељско повлачење овим правцима без јаким формација није омогућено. Код непријатеља ствара се велико нерасположење и пада у тешку ситуацију у вези одлучивања самог правца за повлачење.

Није искључено да се неће измијенити замишљени план код непријатеља с којим смо ми раније били обавијешгенп и да се баци овом комуНикацијом, или бар одбаци нас, како би могао што лакше маневрисати. Четници више не претстављају никакву организовану војску, од које би се могли плашити, али ипак непријатељ их приликом свог повлачења може искористити, а ми не смијемо дозволити никакву њихову групацију на дометима нашега дејства.

Према подацима у селу Коњима налази се четнички збјег, као и око 150—200 четника, које албанска реакција преко разних трговинских интереса чува код себе. Ова група, у случају непријатељског покушаја у овоме правцу, могла

¹ Оригинал, гтисан на машини, налази се у архиви Вајноисториског института под рег. бр. 49/3, к. 754.

би дејствовати у иаш бок, што би свакако за нас било осјетно.

Штаб бригаде донио је одлуку да се ггоменути збјег са четницима уништи, зароби или протјера. У вези ове одлуке

НАРЕЂУЈЕМО:

Трећи батаљон: ће прикупити своје дијелове, сем чете која му се налази на десној обали ријеке Мораче, извршити покрет општим правцем и то: Биоче—Убли—Орахово—Подград—Коћи, и напасти непријатеља. Под своју команду узети једну чету од Трећег батаљона Зетског одреда. Приликом ликвидације Коћа, а у садејству четвртог батаљона продужити чишћење Затријебча, са које се стране треба обезбиједити до ликвидације Коћа. Десно одржавати везу са четвртим батаљоном, а лијево се од границе добро обезбиједити.

Четврти батаљон: са своје двије чете извршиће напад на Коће и то: са једном четом Лијешта—Дучићи, Крсник—кота 873²—Врбица. Са другом четом: Медун—Илијин Врх—кота 884—Кодра Гијат—кота 942—Коћи. Десно се добро обезбиједити од Фундине—Диноша, а лијево одржавати чврсту везу са дијеловима трећег батаљона. Приликом ликвидације Коћа продужити чишћење према Диноши—Затријебач у садејству са трећим батаљоном. Једну својју чету оставити на Врбици—Фундини, -која ће обезбјеђивати од Подгорице.

Други батаљон: са својим јачим извиђачким патролама потпомоћи ће извиђање и осматрање рада чете четвртог батаљона, која обезбјеђује од ГХодгорице. Будиост до максимума треба испољити и обезбјеђење појачати на свом правцу,

Трећи батаљон Зетског одреда: своју једну чету ставиће на расположење Штабу трећег батаљона до ликвидације постављеног задатка. Остадим дијелом батаљон ће кренути се са четом четвртог батаљона која се налази на Лијештима и са истом дејствовати општим њеним правцем Лијешта—Дучићи—Коћи, и даље према ситуацији. По ликвидацији ове просторије овај батаљон ће се смјестити у Подград, са задатком затварања правца од албанске границе Цијевна—Затријебач. Одржавати лијево везу са батаљоном Зетског одреда који ће се поставити Кржања—Брскут.

Напад отпочети тачно у 5 часова ујутру.³

² Кота 825

³ О извршењу задатка види у док. бр. 244.

Приликом напада тежи да јединице благовремено дођу у одређено вријеме и да обухватно дејствују, како непријатељ не би могао избјећи у правцу Затријебча.

Нарочито наглашавамо да иоступак према албанском живљу мора бити коректан и истоме се објаснити ситуација наше борбе, подвући да ми не би прешли преко албанске границе да они тамо не крију наше и њихове непријатеље. Позивати народ да не пуца, јер ми не водимо борбу против албанског народа, већ једино против наших зликоваца, а који су нашли уточишта код њих. Послије извршења овог задатка батаљони ће се поставити на првобитним положајима, с тим што ће трећи батаљон задржати једну своју чету на Ублима.

Бригадно превијалиште кретаће се правцем Лијешта—Коћи, као и један члан Штаба бригаде.

Плијен спровести овоме Штабу [у] Биоче, као и заробљенике.

Болница ће се налазити у селу Потоке.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ГТолитички комесар, мајор

Командант, мајор -
Максим Ковачевић

(М. Г1.)

БР. 225

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕСЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ ОД 2 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПРИМОРСКЕ ОЈТЕРАТИВНЕ ГРУПЕ О БОРБИ НА ДУБОВИКУ¹

2. XI. 44.

Бр. 62/38

На Дубовику се још воде борбе. Арт. још није стигла. Настојимо уништити неприј.

Бановић²

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 20—2, к. 394.

² Никола Бановић

БР. 226

**ИЗВЈЕШТЛЈ ШТАБА ДЕСЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИ-
ГАДЕ ОД 3 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПРИМОРСКЕ
ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ О НЕУСПЈЕЛОМ ПОКУШАЈУ НЕ-
ПРИЈАТЕЉА ДА ИЗВУЧЕ СНАГЕ ИЗ ДУБОВИКА¹**

з. XI: 44. • Бр. 64/6-2 , 1

Непријатељ из Цетиња покушава да извуче ове -из Ду-
бовика. Уз велике губитке враћеи је назад. ^Непр.- Је- имао
30 мртвих. Стигла је артиљ.

Бановић~

БР. 227

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ШЕСТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ
БРИГАДЕ ОД 4 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ
БАТАЉОНА О СТАВЉАЊУ ОВОГ БАТАЉОНА И ШТАБА
ЛОВЊЕНСКОГ НОП ОДРЕДА ПОД КОМАНДУ БРИГАДЕ¹**

ШТАр
VI ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. бр. службено
4 XI 1944 г.
у. час.

ШТАБУ I БАТАЉОНА

Положај

Према наређењу Штаба Пр. оп. групе од данас та^
батаљон неће даље бити под командом Штаба ЛовНенског
НОП одреда.²

Овим наређењем ви се стављате под команду овогз
Штаба, а исто важи и за Штаб ЛовЊенскОг НОП одреда у
оперативном погледу.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског
института под рег. бр. 20—2, к. 394.

² Никола Бановић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института под рег. бр. 41/1—2, к. 398.

² Наредбом Штаба Приморске схперативне групс од 24 септем-
бра ова1 батаљон је стављен под комаиду Штаба ЛовЊенског НОП
одреда. Види док. бр. 134.

Са својим батаљоном остајете на садањим положајима све до новог наређења, а наређења ћете директно Добивати од овог Штаба.

У вези свега овога ми Кемло још данас уиутити наређење Штабу ЈТовћенског одреда.

Са нашим 2 батаљоном Одржавајте што тјешњу везу у духу већ издатог наређења. Развијте што је могуће што вишу об. службу и преко патрола контролишите саобраћај Подшрица—Цетиње, па о свим новим моментима најхитпје нас обавјештавајте. И најмањи детаљ у том погледу од важности је и доставите га нама.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

политком, мајор
Благоје Марковић

Командант, мајор
Никола Шекуларац I

(М. П.)

БР. 228

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕСЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИ-
ГАДЕ ОД 4 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПРИМОРСКЕ
ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ О ОСЛОБОЂЕЊУ ДУБОВИКА¹

4. XI 44

бр. 65/45

Заузели смо Дубовик и тиме ликвидирали сва непр. } пор..
на комункац. Цетиње—Кот)ор.
Слиједи извјештај.²

Бановић*

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 20—2, к. 394.

² Редакција не располаже поменути извјештајем.

³ Никола Бановић

БР. 229

**БОЈНА РЕЛАЦИЈА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ
БРИГАДЕ ЗА ВРИЈЕМЕ ОД 15 ДО 31 ОКТОБРА 1944
ГОДИНЕ¹**

ШТАБЕ
V ЦРНОГОРСKE У. БРИГАДЕ
III У. ДИВИЗИЈЕ
Бр. 196
5—XI—1944 г.
Положај

РЕЛАЦИЈА:

(Секција: Цетиње, Скадар, Никшић, Колашин, 1:100.000)

0 вођеним акцијама са Нијемцима и чет^ницима Н раду У-те бригаде у, времену од 15—31 октобра 1944.

У вези наређења Штаба.III Ударне дивизије бригада! је била иостављена на линији Златица—Дољани—Врбица-¹-. Рашовићи—Лијешта. Трећи батаљон Остао је у области Колашина.

15 — октобар:

Први батаљон иалазио се на Ноложајима и то: Златица—Цварин.

Други батаљон налазио се на лоложајима и то: Дољани—Сјенице.

Четврти батаљон налазио се на тго./кожајима и то: Врбница—Рашовићи—Лијешта.

16—20 октобар:

Сви батаљони остали су на поменутиm положајима без нарочигих промјена. Ова три батаљона вршила су честе ноћне нападе на неиријатељска упоришта на линији Загорич—Кокарицка Гора, узнемиравали га и наносили му губитке.

21 — октобар:

Први батаљон повучен је са поменутих положаја у области Биоча као бригадна резерва, док други батаљон истога дана посјео је положаје првога батаљона.

22 — октобар:

Први батаљон по наређењу Штаба дивизије упућен је у област Павковића, према Даниловграду, док су остали батаљони оста/ш на првобитиим положајима.

¹ Оригинлл, пксан на машини, налази се у а/рхиви Војноистора-геког института под рег. бр. 50/3, к. 754.

23 — кжтобар: стање је било без промјене.

. -- 24 —г»-октобар:

Први баталЈон по наређењу, начелника Штаба II Ударног корпуса дрбио је задагак да у садејству једне гчете УI-те Црногорске бригаде и I-вим артиљеријским дивизионом тиквидира непријагељски положај пред Даниловградом - Тараш. Ова акција није успјела из следећих разлога:

1) — Непријатељски положај је биО јако утврђен са дОбро израђеним бункерима оплетеним жицом и

2) — Што артиљерија наша о'д 100 испаљених граната није ниједанпут успједа да погоди (не'приј^тељска главна утврђења.

Борци и руководиоци првог баталтона у свој акцији показали су довољно сналажења и продорности, гдје су непријатељу нанијели следеће губитке: 6 мртвих Нијемаца, 8 талијанских фашиста, 2 четника, заплијењено је 10 пушака, 4 сандука муниције југословенске и нешто бомби. Батаљон је био овладао положајем, сем три главна упоришга, којима нијесу могле нашкодити ручне бомбе. Батаљон у овој акцији имао је: 2 мртва и 19 лакше рањених. НаиомињемО да су сви борци рањени од ручних бомби. У 4 сата повукао се на полазне положаје.

¹ 25—31 октобар:

Сви батаљони остали су на већ раније поменутиим положајима, с разликом што је трећи батаљон који се налази у области Колашина дошао и смјестио се у области Биоча.

За ово вријеме бригада није имала озбиљније борбе са непријатељем, изузев што је бригада мањим нренадима узнемиравала непријатеља.

За све кво в[>ијеме Штаб бригаде налазио се у Биочу, с тим што су извјесни чланови обилазили положаје 'и батаљоне.

Бригадна болница налазила се у Потоцима.

За све ово вријеме војнички рад по батаљонима одвијао се успјешно по предвиђеном плану издатом од овога Штаба. Успјех војничког рада је задовољавајући.

За све ово вријеме имали смо 3 мртва и 22 рањена.

Непријатељски губици: 12 мртвих Нијемаца, 10 италијанских фашиста, 5 четника и око 30 заробљених. Заплијењено је: 10 пушака, 4000 пушчаних метака и друге ратне снреме.

Стање бригаде: као војничка цјелина може одговорити на све постављене задатке у границама своје бројчаности и наоружања. Војнички морал је на завидној висини. Нао-

ружање још нијесмо ријешили. Недостаје нам око 500 иу-
шака, а мбгли би иримити и већи број аутоматског оружја.

Стање одјеће и обуће дотрајало је и у истом много
оскудијевамо.

Сва руководећа мјеста у бригади иопуљена су, изузев
нешто нижих руководилица, које ћемо бити у стању да
попунимо из бригаде.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, мајор

Свето Радојевић

Начелник, капетан

Станко Мрђеновић

Командант, мајор

Максим Ковачевић

(М_П.)

БР. 230

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 5 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДЕВЕТЕ ЦРНОГОР-
СКЕ НОУ БРИГАДЕ ЗА РУШЕЊЕ КОМУНИКАЦИЈЕ
ЧАКОР — АНДРИЈЕВИЦА РАДИ ЗАТВАРАЊА ПРАВЦА
ОД ПЕЋИ¹**

Хитно

ШТАБ

III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Оп. бр. 55

5 новембра 1944 године

ШТАБУ IX ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ

Јуче нас је Штаб II Ударног корпуса обавијестио ра-
диограмом да је ових дана пошло од Пећи према Чаклору
700 Њемаца. Према овоме изгледа да Њемци показују извје-
сно интересовање за тај правац и могло би се десити да
рачунају на ту комуникацију за своје повлачење.

Ваша два батаљона, одмах по пријему овога наређења,
пребаците на иросторију Андријевица са задатком ојача-
вања тога иравца и затварања истог. На правцу Мурпна—

² Види док. бр. 2¹³.

¹ Оригинал, гтисан на машини, налази се у архиви Војноисто-
ријског института под рег. бр. 10/1., к. 760.

Плав налази се I италијанска бригада, Комски одред и једна чета муслиманског партизанског батаљона. Један од чланова Штаба ваше бригаде који ће ићи са ова два батаљона повезаће све ове јединице и упозорити их на будност ирема Чакору и Пећи. V

Да би се комуникација Чакор—Андријевица што више онеспособила, стављамо вам на расположење пола инжињеријског батаљона и експлозив до 1500 килограма. Ваши батаљони када буду иролазили кроз Беране, примиће овај експлозив. Уколико не буду имали довољан број коња за ово, експлозив ће се подијелити борцима за ношење. Рушење комуникације Андријевица—Мурина—Чакор вршиће се под вашом контролом. При овом рушењу водите рачуна о томе да се пут заиста онеспособи за пролаз моторизације.

Штабу инжињеријског батаљона издали смо наређење и он ће се са вама повезати, а ви даље регулишите што је потребно. Са рушењем пута треба да отпочнете још данас.

Развијте што јачу извиђачку и обавјештајну службу према Пећи и редовно нас извјештавајте. Пошто немате радиостанице, извјештаје строш повјерљиве природе достављајте нам преко телефона радиограмском шифром.

Друга два ваша батаљона остаће и даље на затварању правца Рожај—Беране.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб
начелник, потпуковник
Нико Јовићевић

² Види док. бр. 232.

БР. 231

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ
БРИГАДЕ ОД 5 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ПОСИЈЕДАЊЕ
НОВИХ ПОЛОЖАЈА¹**

Копија

ШТАБ
V ЦРНОГОРСKE У. БРИГАДЕ
III У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Стр. пов. бр. 197
5—XI—1944 г. у 15 час.
Положај

**ШТАБОВИМА БАТАЉОНА V-ТЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ
БРИГАДЕ**

Према свима подацима са којима располажемо непријатељ се стално концентрише на линији Скадар—Подгорица—Даниловград и линији Подгорица—Цетиње. Непријатељске памјере и правац самог пробијања даље према западу нијесу још откривени, али можемо претпоставити да би са својим једним дијелом покушао и овим правцем у циљу одбацивања, ради лакшег смјеривања свога главног иравца.

У вези овакве ситуације бригада ће се поставити и то:

Први батаљон: остаје и даље на својим ранијим положајима и потпада под команду Штаба VI-те Ударне бригаде, од којег ће овај примати све задатке и са којим координирати рад на своме терену.

Други батаљон:

Исти ће остаТИ и даље на својим првобитним положајима, с тим што ће Дољане—Златицу контролисати, као и до сада, држећи прихватне положаје и добро их организовати на линији Цварин—Сјенице. Одржавати чврсту везу лијево са дијеловима 4-ог батаљона у области Врбице, гдје ће на том правцу истурити један свој вод од чете која се налази у Сјеници. Десно одржавати везу са дијеловима трећег батаљона иреко ријеке Мораче у Области Смоковац—Горње Рогами. Ову везу одржавати погледом и ватром уколико до исте дође.

Трећи батаљон:

Поставиће се на десној обали ријеке Мораче и то: са једном четом под Сгијеном, са другом у Горње Рогаме,

¹ Оригинал, гтисан на машшш налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/2, к. 758.

док пратећу чету, интендантуру поставиће у Горње Мрке. Трећу чету поставити у близини Штаба бригаде, то је у области Биоча, од које један вод упутити за обезбјеђење бригадне болнице на Лијевој Ријеци. Десно одржавати тијесну везу са дијеловима Зетског одрела, а лијево са дијеловима другог батаљона.

Четврти батаљон:

Поставиће се на просторији Врбице—Медун—Лијешта, с тим што ће пратећу чету и интендантуру извући на Косор. Десно одржавати тијесну везу са дијеловима другог батаљона, а лијево са трећим батаљоном Зетског одреда. У случају непријатељског напада јачега, други и четврти батаљон повлачили би се према Лијевој Ријеци, гдје бп на свакој тачци давали непријатељу што јачи отпор. Нарочито наглашавамо да овај батаљон буде јако опрезан са албанске територије; јер је тај правац за нас најосјетљивији.

Трећи батаљон Зетског одреда поставиће се Орахово—Подград, са задатком затварања правца од албанске границе. Извиђати у правцу Затријебча—Корнта и даље према Цијевни. Десно одржавати тијесну везу са дијеловима четвртог батаљона, а лијево са дијеловима ове бригаде, у Лијевој Ријеци. У случају непријатељског напада овај батаљон исто тако би се оријентисао према другом' и четвртом батаљону ове бригаде.

Трећи батаљон ове бригаде би се иовлачио десном обалом ријеке Мораче, с тим што би исто тако на свим тачкама давао непријатељу што јачи отпор.

'Сви штабови батаљона на својим положајима организовале их за одбрану и посјести исте по дубини.

Будног мора бити заступљена до максимума. Исто тако практиковати препаде и засједе као што се то и до сада радило.

Баталтони помеђу себе требају бити чврсто повезани и један другом ће садејствоваги у случају потребе. Сад више него икада штабови батаљона ће на својим секторима организовати обавјештајну службу како би се на вријеме откриле непријатељске намјере.

Трећи батаљон организоваће положај око Вежешника и 'истога што чвршће држати, јер је исти за нас од велике важности. Чета за коју је речено да се постави под Стијеном, иста ће се поставити у Завали.

Четврти батал>он и даље ће задржати своје дијелове у Рашовићима. У случају потребе организовати прихват другом батаљону.

о свима промјенама на положајима и код самог. непријатеља хитно обавјештавати овај Штао.
Болница смјестиће се у Лијевој Ријечи.
Штаб бригаде остаће и даље на Биочу.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Политички комесар, мајор
Свето Радојевић

Командант, мајор
Максим Ковачевић

БР. 232

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 5 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ЗАТВАРАЊЕ ПРАВЦА ЧАКОР — АНДРИЈЕВИЦА¹

ШТАБ
IX ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. сл.
5—XI—1944 г. у ч.
Положај

ШТАБУ 1, 2, 3 И 4 БАТАЉОНА ОВЕ БРИГАДК

Положај

Према обавјештењу Штаба II Ударног корпуса прије два дана упутила се једна група Њемаца од Пећи у правцу Чакора, што се тумачи као интересовање непријатеља за комуникацију Пећ—Андријевица и могућност његовог проласка овим путем. Ради тога наша бригада добила је наређење да са два батаљона затвори правац Чакор—Андријевица и узме под своју команду Комски одред, талијанску бригаду и чету теренског муслиманског батаљона. У вези овога наређења наш 1 и 4 батаљон ће извршити данас покрет у правцу Андријевице. Са њима ће ићи начелник Штаба бригаде друг мајор Драговић. Пола талијанског пионирског батаљона употребитиће се за рушење комуникације Андријевица—Чакор. Руковођењем око рушења цесте као и командом, распоредом и давањем детаљних задатака ста-

² О извршењу наређења види у док. бр. 244.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 22/1, к. 760.

раће се начелник Штаба бригаде. 3 и 2 батаљон остаће на досадашњим просторијама затварајући врате од Смиљевце и Турјака, у којима ће правцу појачати бдљивост и извјешајност. Са 1 и 4 батаљоном ићи и шеф Об. центра Штаба бригаде са извиђачким водом а са задатком прикупљања података о непријатељу у Пећи и Дечанима.²

Ради усавршавања и развоја службе везе послаће: 4 батаљон два а остали батаљони по једног друга, од којих ћемо двојицу упутити за курс у Никшић, а осталу тројицу на курс код Штаба III Ударне дивизије. Ови другови требају најдаље вечерас да стигну код овога Штаба. Приликом избора руководити се да се одреде одани, врло повјерљиви и да су у југословенској војсци или у цивилству упознати са службом везе (да су служили као радио телеграфисти, телефонисти, у водовима за везу, у поштама итд.). Уколико нема стручњака, одредити оне који према својим способностима имају услова и смисла за ову грану службе.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

ГТолитички комесар, мајор
Милисав Кољеншић

Командант, мајор
Војислав Ђурашевић

БР. 233

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕСЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ ОД 6 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ О НАПАДУ НА ЦЕТИЊЕ¹

С. XI. 44

Бр. 74 98

ддд

Овладали смо свим спољним одбранама Цетиња. Заробили смо два „шарца“ и лаки бацач. Губитака нијесмо имали. Довече нападамо Цетиње², у овом нас помозите тим да наредите да се по сваку цијену прекне комунка. Подгорица—Цетиње.

Бановић:

² О извршењу задатка види у док. бр. 314.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 20—2, к. 394.

² О плану напада види у док. ор. 234.

³ Никола Бановић

БР. 234

**ПРЕПЕЊЕ ШТАБА ДЕСЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИ-
ГАДЕ ОД 6 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ЗА НАПАД НА ЦЕ-
< ТИЊСКИ ГАРНИЗОН¹**

ШТАБ
Х ЦРН. Н. О. У. БРИГАДЕ
Стр. пов. бр. 20
6 новембра 1944 г.
Положај

ЗАПОВИЈЕСТ

(Секција Цетиње размјера 1:100.000)

Ситуација: Непријатељски гарнизон у Цетињу броји око 400—500 бораца, са исто толиким бројем четника. Морал код ове војске је врло слаб, то јест скло- ни су предаји. С обзиром да је Цетиње један од највећих градова Црне Горе, стратегиски по- стављено да се са њега као ослонца може деј- ствовати према мору и Подгорици, [те] у вези предњег

НАРЕЂУЈЕМО:

1 батаљон: У току данашњег дана прикатиће се на просто- рији села Дубовика, гдје ће извршити све при- преме за напад вечерас, 6 овог мјесеца, општим иравцем: Његошево^т улицом, која почиње од Ба- јица, па све дуж града, дијелећи га на двије по- ловине, до доласка на Балшића пазар. Зона ши- рења десно до Ловћенске улице и затвора (тамни- це), којим правцем одредити своје двије чете. Зона ширења лијево до Централе, избијајући на почетку улице Баја Пивљанина и са четом деј- ствовати овим међупростором. На правцу дејства Вашег батаљона налазе се следећа непријатељска упоришта: Нова гимназија, одмах на почетку гра- да, која није сиособна за одбрану, онда Итали- јанска легација с десне стране улице, одмах по- задн гимназије, код које се налази тешки бацач и евентуално топ. Према извјештајима које смо

¹ Оригинал, гшса« на манхيني. налази се у архиви Војноисто- рогског института под рег. бр. 6/1—10, к. 398.

добили из града налази се око ње жица са два буикера и ирешоставља се да је жица наелектрисана, што треба исиитати. Сљедећа упоришта су на вашем иравцу Хипотекарна банка, која је израђена за одбрану и једио од најјачих упоришта на правцу дејства вашег батаљона. По избијању на сами Балшића пазар Ваш ће батаљон продужити правац напада са једном четом Његошевом улицом према „Гранд хотелу“, док са двије чете напасти кварт дуж улице Баја Пивљанина, избијајући на раскрсницу гдје Вилсонова улица сјече улицу Баја Пивљанина, одакле раскрилити једаи вод према кафани „Корзо“ и „Паласу“, а са четом и једним водом поставити се лијево дуж Вилсонове улице и ЗетскОг дома (позорншта) за непосредни напад на Бановипу.

2 батаљон: Прикупиће се на просторији Шпадијеров Врх—Доњи Крај, одакле ће извршити напад општим правцем: Електрична централа—Дивизија—улица Баја Пивљанина до Балшића пазара. Десно одр- ч жавати везу са нашим 1 батаљоном, чије лијево крило ће се кретати дуж улице Баја Пивљанина до Балшића иазара. Зона ширења лијево биће црква—капелица—цеста која води за Ријеку Црнојевпћа до Данилове болнице. На правцу дејства вашег батаљона не налазе се нека непозната упоришта, сем код саме капелице налази се један тешки бацач и један топ. По Тшквидацији Данилове болнице извршити напад са сјеверне стране на Болницу и парвс краљице Марије Претходно се ве^ати са иашим 1 батаљоном у Втсоновој улици, лијево се везати са батаљоном VI бригаде који ће нападати Војни стан и војне станове и иепријатељско упориште — блок према Ријечи Црнојевића.

1 бат. VI бр.: Прикупиће се на просторији Гневи До Шпадијеров Врх, одакле ће наредити напад правцем Доњи Крај—Војни стан—војне станове, гдје су смјештени четнички официри. По ликвидацији овога извршити напад на сами блок према Ријечи Црнојевића. Десно се везати са 2 батаљоном на правцу поМенутом у нашој заповијести, са лијева се осигурати од евентуалног непријатељског дејства бочног.

4 батаљон; Прикупиће се на просторији села Умци, одакле извршити нанад на непријатељски гарнизон оп-

штим правцем: цестом која води од Бјелоша према тамици, избијајући у Његошеву улицу код Црногорске банке. Зона ширења десно јесте: са двије чете оријентисати се десно од ове комуникације и извршити напад преко Сточне пијаце на прве чуке сјеверозападно од Орлова Крша; по овлађивању истим извршити напад на затвор, избијајући на Балшића пазар. Са својом трећом четом напасти дуж комуникације до Аутогараже — извршити напад на сам Балшића пазар. Претходно овај батаљон има задатак ослободити затвор у Богдановом Крају. Десно и лијево хватати везу са сусједним батаљонима на поменутом правцу. По избијању [на] Зетски дом — Балшића пазар прикупити батаљон и извршити напад на двор краља Николе—Стару гимназију—Дворски парк и зграду у којој је раније живио бан Зетске бановине, а у којој је према извјештају стан Кајпора (Енглеска легација). Ова зграда је прилично утврђена и налази се одмах преко пута „Грапд хотела“, истовремено напасти „Гранд хотел“.

3 батаљон: Прикупиће се на простору села Дубовик, одакле извршити покрет тачно у 15 часова правцем позади положаја четвртог батаљона, избијајући у Шкрке, гдје се прикупити, осмотрити положај, извршити напад на сам Орлов Крш. С обзиром да је ово упориште једно од најважнијих упоришта у Цетињу, дати све од себе да истим овлада. Батаљон ће се овдје задржати све до избијања наших батаљона на линију: Орлов Крш—Зетски дом—Балшића пазар. По избијању наших батаљона на поменути линију извршиће напад на: Манастир Богословију—Дворски парк—Хигијенски завод—парк Краљице Марије—Стару богословију—Јабучке куће—Учитељску школу и извршити напад на саму зграду—Бановину. Уколико би неирријател имао неких снага на Груд и Доњем Крају оријентисати једну своју чету у том правцу, било да их ликвидира или изолује за вечерашње садејство непријатељу. Лијево се везати са нашим 4. батаљоном, а десно се осигурати.

6 батаљ. I. Б. Н. О. Прикупиће се на просторију села Дубовика, гдје ће добити усмено наређење од овог Штаба.

1 бат. IV Ит. бр. Гариб. Прикупиће се на просторији села Дубовика, гдје ће служити као резерва *бригаде*.

Артиљерија: Поставиће се на сектору Точило—Пишгет, одакле ће дејствовати на поједице непријатељске објекте на правцима напада наших батаљона.

Све јединице извршиће напад 6 овога мјесеца у 20 часова.

Штаб брт где налазиће се код артиљерије.

Бригадно превијалиште налазиће се у Дубовику.

Скреће се пажња свима јединицама да изврше све припреме како би могли тачно у одређено вријеме извршити напад на прва непријатељска упоришта на правцима свога дејства. Ово у циљу постизања јединства акције да не би непријатељ користио да са једним својим снагама иочесно туче наше јединице.

Такођер батаљони настојаће да по сваку пијену одржавају везу са јединицама како се не би десило да непријатељ користи међупросторе и тиме нашим јединицама прави изненађења. Извјештај слати свака два сата овом Штабу, како би могли на вријеме донести правилне одлуке.

Наша бригада по први пут напада на град, то скренути пажњу борцама и руководиоцима о начину вођења уличних борби. Противколске пушке одредити да се крећу цестом, постављајући [их] на раскрсницама. Са пушкама морају ићи бомбаши или носиоци бензинских флаша, уколико који батаљон успије да их створи. Нарочито људству треба подвући да се што мање или никако не креће цестом, једино користећи кунету, ћошкове од зграда, саме зграде, дворишта и поједине оградe које им могу служити као заклони. Такођер скренути им пажњу да се не гомилају, да се што мање задржавају приликом ликвидирања појединих зграда, као и у нападу бити са што мање вике. Из непријатељских упоришта узимати потребно оружје и муницију.

С. обзиром да би непријатељ могао извршити против-напад, то ће батаљони одређивати групе аутоматских оруђа које ће се кретати улицом. Посиједајући раскрснице и поједина непријатељска упоришта.

По ликвидацији Цетиња батаљони ће се размјестити и то: 1 батаљон наставиће гоњење непријатеља комуникацијом према Будви, заустав-

љајући се закључно Лашор (3 км од Цетиња). 1 батаљон VI бригаде наставиће гоњење непријатеља према Ријеци Црнојевића, закључно Белведер. Остала три батаљона поставиће се око града на правцима напада и поставити опсадно стање града.

У нападу бити енергичан, одлучајн. продоран, водити при томе рачуна да се јединице имају у руц⁴ама како би их наши руксводиоци водили правилно, војнички, у циљу што мањих губитака.²

Борбени знаци: **Петар — Раде.**

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Помоћник комесара		
капетан	(М. П.)	Командант, мајор
Милорад М. Зарубица		Никола Бановић

БР. 235

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕСЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ ОД 7 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ О НЕУСПЈЕЛОМ НАПАДУ НА ЦЕТИЊЕ¹

7. XI. 44

Бр. 75/110

д

Напад није успио,² имали смо 11 мртвих и 20 рањених. Наш други бат. и први Шесте ушли су били до „Гранд хотела“ и морали се повући због несадејства осталих бат. Поновни напад одлажемо до доласка артиљ. и бацачких граната, ручних бомби немамо а нужне су нам.

Живковић³

² О извршењу задатка види у док. бр. 192, 235, 236 и 237.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у зрхиви Војноисториског Института под рег. бр. 20—2, к. 394.

³ Мисли се на напад на Цетиње. О томе види у док. бр. 234.

Никола Живковић

БР. 236

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДЕСЕТЕ ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРЦ-
ГАДЕ ОД 7 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ПОНОВНУ ПРИ-
ПРЕМУ НАПАДА НА ГАРНИЗОН ЦЕТИЊЕ¹**

ШТАБ
Х ЦРНОГОРСКЕ Н. О. У. БРИГАДЕ
Бр. сл.
7 новембра 1944 г.
Положај

ШТАБУ I БАТАЉОНА

Положај

Напад на Цетињски гарнизон није нам успио, трпећи притом губитке 11 мртвих и 20 рањених, од којих један већи дио лакше рањених. У току извршења задатка поједини батаљони нијесу се добро снашли мада су за то имали могућности: изоловати и продужити са нападом даље у град, то јест да су оставили око првих незаузетих упоришта по једну чету, а продужили.

Напад за вечерас ћемо одложити,² али зато се скреће пажња штабовима батаљона да будно прате рад код непријатеља. Садашње глоголаје задржите, контролингући са њих сам град и то са мањим аутоматским групама, док главине батаљона повући негдје у заклон са смјештајим'а и то:

3 батаљон ће [се] смјестити у Бјелошима, задржавајући положаје Орлов Крш и десно према Грудима. Шилати изви-
дачке патроле и контролисати даноноћно пут према Будви да Вам непријатељ не би направио иеко изненађење, заобилазећи Вас ноћу.

4 батаљон задржаће се на положајима Шкрке—Умци, а главнином батаљона повући се у Суво до³ илн негдје позади, на најподесније мјесто, гдје оције'ни Штаб.

1 батаљон задржаће положаје Наређене му синоћ, а са главнином батаљона смјестити се у Дубовик.

2 батаљон задржаће положаје Шпадијеров Врх са свега два или три аутоматска оружја, а остали дио батаљона повући у Гневи До.

¹ Оригиндл, аисан на машини, налази се у архиви Вјноисториског института под рег. бр. 7/1—10, к. 398.

² О ослобођењу Цетиња види у док. бр 192, 245 и 246.

³ На секцији 1:100.000 ово мјесто није нађено.

батаљон VI бригаде одмах по пријему 'наређења нека се пребаци на сектор Љешанске Нахије, односно нека поступи по наређењу свога Штаба бригаде.⁴

Италијански батаљон по пријему наређења извршић покрет и смјестити се у селу Милијевиће и ту (остати да) даљег наређења.

Сви батаљони израдиће план како и на који начин могу ликвидирати сва непријатељска упоришта на правцима њихова дејства, предвиђеним у јучерашњој заповијести. Све заробљенике, уколико их је било синоћ, упутити овоме Штабу најхитније.

'З батаљон нека Упути Њемце који су јучер изашли код Општинског, одбора негдје на Бјелоше. Скренути пажњу друговима који су на положајима да буду у, току даНа штО дрскији, гађајући ма и најмањи покрет којег примите у граду. Но ипак при овом чувати муницију.

Одмах по пријему овог наређења доставите нам спискове-предлоге за унапређење официра и подофицира, посебно за офицере а посебно за подофицире.

Штаб Приморске групе тражи нам да најхитније у списку за споменице 1941 г. доставите у рубрици „примједба“ тачне податке по датуму од када је до када био у. којој јединици и на каквој дужности од 13 јула до данашњег дана. Ове тражене податке такођер ћете доставити најхитније.

Уколико буде било могуће којему од батаљона Доћи до неког, из града Који се налазио у граду приликом синоћне акције, узети од њега податке какав и колики је ефекат имао синоћни напад.

Штаб бригаде налазиће се у Вучем Долу.

Извјештаје слати у Дубовик, гдје ће се налазити неки од чланова Штаба бригаде.

Предузмите све да у што скоријем времену одржите потребна савјетовања и састанке са руководиоцима. Савјетовања углавном треба да буду у циљу објашњавања извјесних пропуста из потоње акције.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Помоћ. политкома
Милорад М. Зарубица

Ком.
Ник. Бановић

² Види док. бр. 232.

БР. 237

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ДЕСЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИ-
ГАЦЕ ОД 7 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПРИМОРСКЕ
ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ О УПАДУ У ЦЕТИЊЕ¹**

7. XI. 44

Бр. 77/73

Приликом упада у Цетиње евакуисали смо три тешка
бацача и четири „брете“. Убијено 110 Њемаца и четника.
Приликом евакуације потпуно онеспособљена три топа.

Драговић²

БР. 238

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕР-
СКЕ БРИГАДЕ ОД 7 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ВЕЋУ
БУДНОСТ ПРЕМА НЕПРИЈАТЕЉУ¹**

ШТАБ
V ЦРНОГОРСKE У. БРИГАДЕ
III У. ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
Бр. сл.
7—XI 1944 г. у 18 час.
Положај

Пратећој чети

ШТАБУ..... БАТАЉОНА

Положај

Према наређењу Штаба III Ударне дивизије најхитније
нам доставите имена правника у вашем баталјону са
опширним карактеристикама. Ове податке доставите најдаље
до 9 ов. м-ца.

Према обавјештењу Штаба 3-ег батаљона једна већа
колона у току даиашњег дана пошла је од Подгорице за
Даниловград. У камионима није нам познато шта се све

¹ Оригинал, писан руксм, налази се у архиви Војноисториског
института под рег. бр. 20—2, к. 394.

² Владимир Драговић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института под рег. бр. 3/6, к. 758.

налазило. Од истог Штаба обавијештени смо да народ из Подгорице масовно бјежи. То је свакако у великом доприносило бомбардовање од стране савезничких авиона, који су у току јучерашњег дана са већим ескадрилама бомбардовали Подгорицу и положаје на којима се налазе непријатељи по неколико пута.

Поново наглашавамо да штабови батаљона појачају што већу будност на положајима, јер ће свакако од оваквог учесталог бомбардовања бити да народ избјегава из блока, то једно, и друго што непријатељ свакако ће покушати да се из овакве тешке ситуације крене у неком правцу. Избјеглице које изађу из блока, а уколико их буде било, треба детаљно испитивати и сумњиве са подацима достављати овоме Штабу.

Код Штаба Зетског одреда јавило се 8 њемачких војника, што претпостављамо да су ови прошли кроз положаје које контролишу наши батаљони, а да исти нијесу били опажени, услијед недовољне опрезности, што убудуће не би требало да се деси.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб
командант, мајор
Максим Ковачевић

БР. 239

ИЗВЈЕШТАЈ ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ПРВЕ БОКЕЉСKE БРИГАДЕ ОД 7 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ПОЛИТИЧКОМ КОМЕСАРУ ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ О ОПШТЕМ СТАЊУ У БРИГАДИ¹

ПОЛИТИЧКИ КОМЕСАР
БОКЕШКЕ НОУ БРИГАДЕ

Бр. службено
7 новембра 1944 год.

ПОЛИТИЧКОМ КОМЕСАРУ ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ
ГРУПЕ

Положај I

Достављам Вам извјештај о општем стању бригаде и о раду у бригади за период од њеног формирања, тј. од

¹ Оригинал се налази у Градском музеју у Котору.

3 октобра до 4 новембра о. г.² Сматрао сам за потребно да Вам доставим извјештај тачно са првим у мјесецу, али неки другови полит. комесари батаљона кажу да су раније практиковали да шаљу извјештаје око 5 у мјесецу. Убудуће надам се да се то неће догодити.

Опште стање. Бројно стање ове бригаде до данас износи преко 1600. У овом броју има 73 другарице, 25 Талијана, од тога 2 официра. Официра имамо 14 (у расходу 1 — на курсу), подофицира имамо 17 (у расходу 1 — на курсу), политичких радника имамо 35, од тога 1 другарица (помоћник комесара чете, и у расходу 1 — на курсу). За официре бивше југ. војске нијесам добио извјештај колико има официра, колико подофицира и какви су — то треба иначе да Вам доставим, али, и без обзира на то, у идућем извјештају доставићу Вам детаљно и њихово држање и развој. У овом периоду наши губици износе: мртвих 29, од тога 3 политичка руководиоца у четама и 2 другарице; рањених 53 и дезертирало 8. Свега 90.

На дан кад се формирала наша бригада бројно стање је износило око 800, што значи да се до данас удвостручило.

Људство је углавном мобилисано на добровољној основи.

До сада су борци били слабо војнички опремљени: голи, боси, без веша. Око 85% је неопремљено. Шињела има сасвим мало или уопште нема, тако да је борцима прилично хладно. Непрекидни притисак на непријатеља, држање положаја, покрети и невријеме — све ово омогућавало је да се добар дио бораца из овога крије и понегдје отказује послушност, а још више да се извлачи говорећи да су до краја изцурени. Свакако, изнуреност јесте, али не толика да се не може мицати. Због свега овога било је у болници око 20 болесних.

Исхрана је углавном била добра и довољна. Било је гутамо нередовности услијед покрета, положаја, али то је било ријетко и надокнађивано је. Неко вријеме норма меса била је подигнута за 250 грама, и да није било тако, борци би били збиља још више исцрпени. Међу осталим немају довољно ратног искуства ни вјештине.

Колико се дисциплине тиче, ту заостају и нижи војни и политички руководиоци, а помало и из штабова батаљона. Будности нема или је врло слаба, колико у односу на новомобилисане, тако је небудност и у односу на непријатеља, и на тај начин је дошло до изненађења од стране разбијеног непријатеља, гдје смо имали 1 мртвог, мјесто да до

² Бригада је формирана 5 октобра.

ногу потучемо неирижатеља који се пробијао из Грахова, пошто је отуда оио разјурен и скоро уништен. Наши руководиоци не могу да схвате да смо ми данас "кап у мору маса", мада им се на то непрекидно указује. Појавило се неко самозадовољство: — формирала се бригада и доста. Алкавост и незалагање у раду свакодневна су појава. Додуше, у том погледу отскачу мало на боље'другови полит. комесари 1 и 4 батаљона. Све ово, недовољна дисциплина према Штабу бригаде у виду несвршавања на вријеме свих наређења, у првоме реду административних, небудност, алкавост, самозадовољство... неправилно васпитава борце, или боље речено не васпитава их, него напротив допушта да се код њих развијају нездраве и нашој војсци туђе особине.

Штабови, односно команданти батаљона, војнички не стоје на висини: слабо читају карте или их уопште не читају, не сналазе се довољно са овако великим батаљонима^ као што су данас ови наши батаљони. Они, команданти, добри су људи и прокушани јунаци, али не гурају људство напријед онако како би требало, не контролишу га довољно, немају довољно еластичитета и окретности. Наше је мишљење да ће они убрзо савладати те недостатке уз свестрану помоћ. Исто тако командир не могу да савладају оволико велике чете. Нема потребан број добрих водника, а политичких делегата по водовима уопште нема. Уосталом команде чета нијесу потпуне (3 батаљон). Наше је мишљење да би требало формирати пети батаљон, но о тог ћете Ви донијети одлуку.

Штабови батаљона нијесу потпуни, што се у многосте осјећа. Тако 1 батаљон нема замј. команданта, 2 и 3 батаљон немају команданте, а 4 нема зам. команданта. Отуда долази да се четама не може указати потребна помоћ од стране Штаба батаљона.

Но ипак, ућоређујући почетно стање бригаде, њен неирекидан и брз раст, организовање болнице, интендантуре, пратећег вода, извиђачког вода, чете пратећих оруђа, несређеност која је све то пратила и још увијек помало прати, акције и борбе, успјеси и тешкоће — све је то бригаду ојачало, прилично учврстило. Огромна већина бораца претставља добар материјал који је већ почео да иде напријед, из којег ће се моћи истесати добрих и бораца и руководиоца. Има примјера необичне храбрости па и масовне. Тако напр. прва чета 1 батаљона има 16 добровољаца бомбаша, па онда јуриши на тврђаве, (Црквице), пењање уз тврђавске зидине, на непријатељске бункере док је у њима непријатељ, и сл., док у другим четама 1 батаљона добровољаца

бомбаша има од 6 до 10. Први батаљон до сада је дао највише руководиоца, и војничких и политичких, и то из редова омладине, док се код других батаљона у том погледу помало секташи, — боје се постављати млађе људе на одговорна мјеста. Колико је било губитака међу руководиоцима као и постављање руководиоца у интендантури, чети пратећих оруђа, итд., све се то ускоро употпунило из бригаде, што значи да бригада и у том погледу расте. Постоји тежња за уздизањем и код бораца и код руководиоца, али нема правилне подјеле времена и рада као и незнања како да се правилно приступи самоваспитавању.

Тако од прилике изгледа опште стање.

Наоружање. Наша бригада до пријема овог наоружања које је добила од Групе у посљедње дане била је наоружана са: 2 тешка бацача, 45 граната, 2 лака бацача са 50 граната, 4 „брете“ са 6280 метакја, 1 „фијат“ са 1300 метакја, 9 југ. пушкомитраљеза са 2570 метакја, 17 итал. пушкомитраљеза са 4250 метакја, 8 „шараца“ са 2970 метакја, 14 енгл. пушкомитраљеза са 2926 метакја, 509 југ. пушака са 10.238 метакја, 610 итал. пушака са 14.540 метакја, 38 њем. пушака са 575 метакја, 22 енгл. пушке са 494 метка, три аустриске пушке са 90 метакја, машингевера разних 16 са 1595 метакја, 2 противтенковске пушке са 55 метакја, 28 југ. пиштоља са 360 метакја, 30 итал. пиштоља са 430 метакја, 8 „парабелума“ са 320 метакја, 51 других разних пиштоља са 180 метакја и око 609 разних бомби. Али још увијек имамо око 200 ненаоружаних.

У овоме наоружању је ратни плијен: 3 бацача, свих 5 тешких митраљеза, 4 „шарца“, 3 итал. пушкомитраљеза и већи број муниције, 2 југ. пушкомитраљеза, 3 „парабелума“, 1 грчки пушкомитраљез, као и доста велик број муниције, неколико мина и 4 њемачка ручна бацача. Осим овога било је у ратном плијену 2 радио станице, од којих 1 исправна и 1 мали радио апарат, 2 мотоцикла, 1 камион, више телефонских апарата, кабла, 4—5000 кг. жита и до 500 пушака.

Политички рад у Бригади. За овај период времена на том пољу није се много урадило због сталних држања положаја, невремена и покрета. Ипак без обзира на то могло се је и више урадити. Другови комесари чета не постављају оно што је актуелно, не умију да заинтересују борце, тако да више пута долази до тога да нема ефекта ствар која се излаже. Нема правилне подјеле рада ни коришћења слободног времена. Ипак одржало се око 30 конференција на којима се дискутовало о циљевима и проблематици наше

борбе и о народно-ослободилачкој власти као новој власти. Прорађиван је материјал из текуће штампе, одржана су 2—3 предавања и 4 конференције с народзм. Одржана је такође 1 батаљонска конференција (1 батаљон) са дневним редом: политичка ситуација, значај дисциплине и њено успостављање, задаци. Конференција је прилично успјела и утицала на нове борце. Учешћа у дискусији било је доста прилично. Дискусија се иначе развија преко питања која борци постављају. Одржана су савјетовања с комесарима по батаљонима, тј. по једно савјетовање у батаљону, осим у 3 батаљону гдје је одржано савјетовање Штаба батаљона са командама чета. Тежиште ових савјетовања било је да се правилно схвати садашња ситуација, како ван војске, тако и у војсци и да се према томе поставе задаци доји су конкретни, максимално, и који се могу свршити. Даље, да се подигне дисциплина, борбеност, да се правилно сналазе на својим дужностима. Одржан је низ разних састанака по питању акција, дисциплине итд. Радило се и по групама као и са читалачким групама чији је број прилично велик. Осим прорађивања о циљевима наше борбе, прорађивала се улога СССР-а у овом рату као ослободилачком рату, заповијести маршала Стаљина и чланци из „Нове Југославије“ у вези с тим.

Војничких часова је било сасма мало, што значи да нема правилне подјеле између војничког и политичког рада. На тим часовима радило се по егзерциру, дисциплини и акцијама. По добивеном програму од Пол. одјела није почео рад.

Културно-просвјетни рад. По свим јединицама формирани су културно-просвјетни одбори. У већини чета постоје хорови и глумачке екипе. Одржане су 2 приредбе, и то једна батаљонска и 1 четна са скичевима (други батаљон). Одржано је неколико предавања из географије. Једна половина јединица има у припреми цепне новине, а *од тога је једна половина издала цепне половике у којима се износи живот у четама.

У нашој бригади имамо музику од 14 музиканата, као и технику, тј. рото-апарат и техничко људство. До сада смо издали неколико пута радио вијести, али услијед покрета нпјесу се издале сваки други дан, као што нам је била намјера.

Интендантура. Снабдијевање бригаде вршило се правилним путем преко НОО-а, од Групне интендантуре⁵ и од ратног плијена. У животним намирницама снабдијевање је

⁵ Односи се на Интендантуру Приморске оперативне групе.

углавном било добро. док у војничкој опреси снабдијевања је било нешто мало од ратног плијена и од народа на добровољној основи. Војска је у погледу опреме сасвим слабо опремљена. Интендант батаљона не задовољавају — они су схвагали да су прелазна станица од бригадне интендантуре до четних економа. Бригадни интендант са једним помоћником којег једино има потпуло задовољава. Иначе читава интендантура храмље, нема довољно организационог смисла, прилично немарности у раду и чувању народне и државне имовине. Тако напр. од 152 коња и мазги, колико их је имало, приликом последњег покрета угинуло*је око 15 коња. Од ових који су остали добар дио је болестан, има садња и непоткован, мада интендантура располаже са поткивачким материјалом и поткивачем. Узгред да напоменемо, ако имате којег ветеринара, добро би било да нам га пошаљете.

У два маха настојали смо да учинимо савјетовање са комесарима батаљона и командантима батаљона. Једно савјетовање требало је да буде са комесарима, а друго заједничко, са комесарима и интендантима. Међутим до озбиљног савјетовања није ниједанпут дошло. Једно услјед разбацаности батаљона и покрета и акција, а друго због алжавости, немарности и недисциплине. У оквиру интендантуре имамо радионице: кројачку, обућарско-опанчарску и поткивачку.

Санитет. Санитетска служба доста је добро организована. Имамо 1 доктора — лекара и 1 асистента, референта и помоћника. Болница и прихватница (бригадни санитет) доста су добро организовани и опремљени. Понекад бригадни санитет не зна своје право мјесто, али ипак одговара. Транспорт рањеника је доста брз. Сваки скоро војник снабдевен је првим завојем. Првих завоја ипак нема довољно. Санитетским материјалом снабдијевали смо се од групног санитета, а нешто је било и у ратном плијену, док смо добили доста велике количине и из позадине на добровољној основи. Заразних болести није било. У оквиру санитета формирана је мобилизациона стручна лекарска комисија, која већ функционише.

Парење војске, колико то дозвољавају покрети, врши се редовно, али ипак уши не могу да се истријебе.

ЗАКЉУЧАК

Наша бригада као цјелина у првом моменту задовољава. Разбила је четничке банде у Зупцима и на подручју среза Херцегови. По својем броју бригада није довољно наоружана. Војничка организација је велико алкава, Војска теоретски и војнички слабо стоји. "Нема дисциплине. Вој-

нички кадар као и иолитички несналажљив а и негготпун. Нема самоиницијативе. Немају довољно прегледности својих јединица у наоружању, мобилизацији, губитака, дезертерства. Али« иплк, поред свега овога, људство претставља добар материјал, тежи да се уздиже и обећава у том погледу.

У вези свега горњег постављају се

ЗАДАЦИ

Да се приступи савјетовању свих руководилица од десетара са команда\Га чета, команде чета са штабовима батадуона итд. Да се подигне дисциплина, војничка вјештина, будност и опрезност. Да се оспособе нижи руководиоци као и виши. Да се подигне теоретско знање на виши степен. Да се стално, кад год за то има могућности, сазивају савјетовања комесара четних са батаљонским, батаљонских са бригадним, како би се објаснила линија потпуно, научило реду и тачности, да би се лакше савладало новомобилисано људство, да би се савладала несрећеност. Да се формира бригадни лист, који треба да обухвати читав живот бригаде, да се } њему постави рад и \злизане руководилица политичких и војничких од најнижих па надаље, да се постави такмичење, да се анализирају успјеси и недостаци и да му се обезбиједи сарадња свих оних у бригади, који имају војничких и иолитичких способности. Затим, да то буде колективни учитељ и да подигне и до максимума развије културио-просвјетни живот.

О Штабу бригаде мислим да одговара својим дужностима. Односи у њему мислим да бољи бити не могу.

У бригади немамо бригадног обавјештајца, а исто тако ни у 1 и 4 батаљону. ...

Молио бих да ми јавите о недостацима овога извјештај, да би тако идући бпо бољи, прегледнији и јаснији.⁴

С другарским поздравом^

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар

Мато Петровић

⁴ Према мишљењу генералмајора Бошка Ђуричевића, тадашњег политичког комесара Приморске оперативне групе, извјештај преоштро критикује поједине слабости. Комесару Бригаде био је циљ да на тај начин мобилише читаво руководство Бригаде за отклањање слабости које су биле последица сталних борби које је Бригада морала водити одмах после формирања. Из каснијих извјештаја види се да се стање у Бригади поправило. Види док. бр. 309 и 351.

П.С. Траженог кројача и бријача послат ћемо Вам за који дан чим обуку Команданта, његовог замјеника и иомоћ. комесара, јер су богами голи.

Примио' сам двије звјездице које сте ми послали. Хвала на пажњи, друже Комесаре.

БР. 240

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДАЛМАТИНСКЕ БРИГАДЕ ОД 9 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ПОСИЈЕДАЊЕ НОВИХ ИОЛОЖАЈА¹

Ш Т А Б
II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДАЛМАТИНСКЕ
НОУ БРИГАДЕ
Пов. оп. 416
9 новембра 1944 год.

ШТАБУ

Ситуација: Непријатељ јачине 200 Нијемаца, 250 четника и око 400 италијајнских фашиста — са 3 тенка и 3—4 тендера, потпомогнут са јачом артиљеријском ватром, успио је да потисне наш 2 батаљон са просторије с. Доброта и заузме Ораховац. Исто тако непријатељ је успио да се са нешто снага искрца на просторији Дражин Врт.

Данас смо обавијештени да је непријатељ успио са моторизацијом да потисне дијелове нашег 4 батаљона који се налази на просторији Пераст, да данас 9 о. мј. продре са једном колоном у помоћ опкољеном непријатељском гарнизону Рисан. Са овим продором нашим јединицама је онемогућена ликвидација наведеног гарнизона за чије се уништење боре јединице ове бригаде већ 8 до 10 дана.²

У вези са продором телефонски смо наредили мајору Вулетићу, замјенику команданта ове бригаде, и комесару ове бригаде, а да би избјегли критичну ситуацију, да се 4 батаљон повуче на вријеме на просторију с. Радовић—Пољице и да се повеже са' иашим 1 батаљоном.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 10/3, к. 846.

² О овим борбама и њиховим резултатима види у док. бр. 353.

У вези предњег и изнијете ситуације

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — Да се 2 батаљон постави на просторији Степен—Клајевићи — путеви који воде ка к. 565, а са једним дијелом на просторији с. Головац.³ Задатак је овог батаљона да не дозволи непријатељу да се наведеним правцем пробије и иде у помоћ непријатељском гарнизону у Леденице, исто тако да напада и узнемирава непријатеља који се креће комуникацијом Ораховац—Пераст. Овај батаљон одржаваће везу са Бокелском бригадом.⁴

2. - 4 батаљон да се постави на просторији с. Радовић, к. 207—Царине—Стрп; задатак је овог батаљона да не дозволи непријатељу да се наведеним правцем пробије ка Пољицама и Ублима.

3. — 1 батаљон поставиће се на просторију Липци—Морињ—Теодоровићи—до с. Бијеле; задатак је овог батаљона не дозволити непријатељу да се искрца на просторији Вериге и не продре од Мориња ка Каменом и комуникацијом Теодоровићи—Херцег Нови. Под команду овог батаљона ставља се и топ 60 мм, кога употребити према потреби и ситуацији.

4. — 5 батаљон цијелокупан са своје 3 чете поставиће се на просторији к. 577—664 са задатком блокаде непријатељског гарнизона Леденице и ирекидања комуникације Рисан—Леденице. Овај батаљон не смије дозволити да непријатељ продре од Рисна према Леденицама.

5. — 3 батаљон Х Херцеговачке бригаде остаће на својој досадашњој просторији са истим задатком кога је и до сада имао.

6. — Све јединице биће међусобно чврсто повезане и извјештавати се узајамно о ситуацији на својим секторима.

7. — 2, 5 и 4 батаљон налазиће се под командом мајора Бруна Вулетића и комесара ове бригаде, а код 1 батаљона налазиће се помоћник комесара ове бригаде.

8. — 3 батаљон ове бригаде и 3 батаљон Х Херцеговачке бригаде налазиће се под непосредном командом овог Штаба, који се налази у Херцег Новом, гдје му достављати и извјештаје.

³ Редакција претпоставља да се односи на Глоговац.

⁴ О положају и борбама Прве бокелске НОУ бригаде види у док. бр. 281.

9. — Рањеничкл ирихватница налазиће се са 1 батаљоном, интендантура у с. Камено, а болница у с. Груды.

10. — Рањенике слати за Херцег. Нови.⁵

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб

командант, п.пуковник

ДОСТАВЉЕНО:

Штабу 1, 2, 3, 4 и 5 батаљона

ове бригаде и

Штабу 3 батаљона Х Херцего-
вачке бригаде

БГ. 241

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДАЛМАТИНСКЕ
БРИГАДЕ ОД 9 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕГ
БАТАЉОНА ЗА КОНТРОЛУ ХМОРСКЕ ОБАЛЕ ОД
ДУБРОВНИКА ДО БАОШИЋА¹**

ШТАБ

II ПРОЛЕТЕРСКЕ ДАЛМАТИНСКЕ

НОУ БРИГАДЕ

Пов. оп. 416

9 новембра 1944 год.

ШТАБУ

1. — 3 батаљон остаће са своје двије чете на просторији Ријека—Груж—Дубровник—Цавтат а са једном четом на просторији Херцег Нови—Мељине—Зеленика—Баошићи. Задатак је овог батаљона да затвара и контролише морску обалу на гудесним и вјероватним правцима гдје би непријатељ могао извршити дјелимично искрцавање.-

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб

командант, потпуковник

⁵ О извршењу на[зеђен>а види у док. бр. 353.

¹ Оригинал. писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 10/3, к. 846.

² О положају и борбама осталих батаљона Друге пролетерске далматинске бригаде зиди у док. бр. 353.

БР. 242

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВИ
ОД 10 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О БОРБАМА ПРВОГ БАТАЉОНА СЕДМЕ
ЦРНОГОРСKE НОВ БРИГАДЕ НА СЕКТОРУ ТОЧИЛОВА
И ГЛОГОВИКА¹**

ШТ АБ
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Стр. пов. бр. 72
) новембра 1944 године

ШТАБУ II УДАРНОГ КОРПУСА

Према вашем радиограмском наређењу да доставимо извјештај о борби VII Црногорске ударне бригаде 30 прошлог мјесеца, извјестили смо вас укратко радиограмом.

30 прошлог мјесеца VII Црногорска ударна бригада налазила се на просторији Требиње—Дујке—Расно—Точилову—Глоговик. Први и други батаљон налазили су се у Точилову и Глоговику. Непријатељ је у 4 сата напао VII бригаду. I батаљон био је запао у најнезподнији положај. Њега су напале бројно надмоћније непријатељске снаге од Новог Пазара и Тутина. Састав непријатеља: СС јединице, нешто Њемаца, милиција и четници. Поред непријатеља који је нападао од Тутина и Новог Пазара и са других страна, на I батаљон је ударило много сељака из села: Мелаја, Гурдијела, Рамошева, Режевића и Лескова. На тај начин на овај батаљон непријатељ је наваљивао споља, повезано са групама сељака које су дејствовале свака са свог правца, па чак и из кућа, са просторије куда се је батаљон пробијао.

За ово вријеме водили су борбу и остали батаљони VII бригаде. Према извјештају Штаба бригаде непријатељ се је могао одбити, али је бригада већ била у покрету на нове просторије, куда смо је оријентисали после неколико дана борбе, где пробијању Њемаца ка Пријепољу и даље и пошто је IX Црногорска бригада морала, дан прије, да напусти Рожај.

¹ Оригинал, писан на' кашини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 13/4, к. 754.

У овој борби VII Црногорска ударна бригада је имала 9 мртвих, 7 изгубљених и 16 рањених.

Непријатељ је имао преко 50 мртвих и више рањених.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб
начелник, потпуковник
Нико Јовићевић

БР. 243

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ШЕСТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИ-
ГАДЕ ОД 10 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ
УДАРНОГ КОРПУСА И ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУ-
ПЕ О СИТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ ПОДГОРИЦЕ¹**

ШТАБ
VI ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. бр. 209
10/XI—1944 г.
У час.

ШТАБУ

Подносно Вам извјештај са чијом сте садржином углавном обављешгени преко телефона.

Об. официр ове бригаде који се налазио на терену Круси—Зеленика—Бери 6 о. м. поднио нам је извјештај у коме каже: да се на терену Тузи-Подпорица—Даннловград—Цетиње налази једна дивизија,² чија се претходница налази у Д. Граду, са 4 топа. Са свих положаја — чука од Подгорице до Ријеке Црнојевића (Барутана, Леперић, Кокоти) отишли су ннкшићки четници у Подгорицу, да их употрејебе као водиче. На њихоко мјесто су дошли Васојевићи.

² О овој борби види у док. бр. 221.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 31/2—2/1, к. 398.

² На овом сектору налазила се 171 пјешадиска њемачка дивизија. Види док. бр. 357.

У истом извјештају каже се да се у Скадру налази једна оклопна дивизија,³ ово као сигурно наводи. Њемци продају робу, метке и др. ствари за ракију и храну, поред тога наредили су у селима: Леперић, Барутана и Кокотц да им се најхигијне створе по два пара чарапа, што су сељаци и учињели.

Синоћ, тј. 9 о. м., добили смо извјештај од нашег об. органа који се налази на терену Бери у коме се каже да у Подгорици нема више од 1000 до 1500 Њемаца који стално праве некакве маневре, тј. одлазе за Скадар и Вра-Нају се за Подгорицу, који на том путу бивају нападнати чешће пута. До напона на Цетињски гарнизон Њемци нијесу саобраћали у том правцу од кад им је једна колона била нападнута, силно потучена и приморана да се повуче натраг од стране нашег 1 батаљона. Речена колона имала је пуно жртава чији број није нам познат.

7 о. м. у току ноћи од 21 до 24 часа, била је жестока борба у Тузима и испод Кокарпцке Горе, о резултатима исте ништа се не говори.⁴ Тада су камиони и тенкови у току ноћи маневрисали у правцу од Подгорице до Тузи и натраг.

Од Вељег Брда до наших положаја, тј. на терену Спужа—Косовог Луга—Даниловграда и Орје Луке, како један обавјештајац јавља, налази се један пук Њемаца и италијанских фашиста. Њемаца има око Лупоглава, Забјела и испод Пећина, Дајбабске Горе и око Горице, испод Врела Рибничких и у правцу Новог Села.

Владо Бубања, командант Бјелопољске бригаде, са 300 четника налази се у Зети (Голубовци).

8 о. м. једна колона од 50 камиона са војском и ратним материјалом и 400 до 500 војника са коњима пошла је у правцу Цетиња.

Подгорица и околина 5, 6, 7 о. м. већим формацијама савезничких авиона бомбардована је, којом су приликом непријатељу нанесене велике жртве. 5 о. м. на путу Тузи—Скадар уништено је 130 камиона са војском и материјалом, ово јавља веза из Подгорице. Поред ових камиона од бомбардовања у Подгорици је у току ова три дана било око (300) Њемаца мртвих, а нарочито највише их је страдало у једном великом тунелу испод Пећина од саставака Рибнице и Мораче. Том приликом им је уништена једна радио станица. Сада им се логор налази на просторији од Мо-

³ Према дневнику њемачког мајора Бема (Behtl) на сектору Скадра тада се налазила 297 пјешадиска дивизија. Види док. 5р. 357.

⁴ На овом сектору дејствовале су јединице Шесте дивизије НОВ Албаније.

мишКа до Љешко Пол>а. Од бомбардовања страдао је велики број четника и народа, међу четницима као жртва истога замјеник Јтека Лалића Михаило Мугоша са сином, потпуковник Пејовић Стеван са цијелом породицом¹, професор Тупоња са пет својих чланова, потпуковник Тодор Пајовић.

Баш овог момента добили смо извјештдј телефонскн од команданта нашег 4 батаљ(о[на који јавља: да су његови осматрачи са Обадова Бријега примијетили колону од Спужа која се кретала у правцу Д. Града, која је цијелом дужином од Спужа до Града била непрекидна. Састав те колоне: камиони, кола и пјешадијске јединице. Ужурбаност и нокрети у Кооову Лугу и Д. Граду. Наређено је дал>е осматрање речене колоне и покрет у Граду и околици.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

**За Штаб
командант, мајор
Никола Шекуларац**

Достављено:
Штабу II Ударног корпуса
Штабу Приморске оперативне групе

БР. 244

**БОЈНА РЕЛАЦИЈА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ
БРИГАДЕ ЗА ВРИЈЕМЕ ОД 1 ДО 15 НОВЕМБРА 1944 ГО-
ДИНЕ¹**

РЕЛАЦИЈА

(Секција: Колашн, Никшић, Цетиње. •Скадар, размјер
1:100.000)

О вођеним операцијама и раду V Пролетерске бригаде у времеу од 1 до 15 новембра 1944.

Према наређењу Штаба III Ударне дивизије бригада је била постављена на положајима и то:

1 батаљон на линији: Калезићи—Градац—Бобичићи, са задатком затварања непријатељског испада из Даниловграда.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архивзи војноисторијског института под рег. бр. 63^3, к. 754.

2 и 4 батаљон постављени су, на линији: од лијеве обале Мораче—Цварин—Сјеница—Д. Медун—Рашовићи, са задатком обезбјеђења положаја од фронталног непријатељског напада из Подгорнџе, Кокарицке Горе и Албаније,

3 батаљон налазио се као бригадна резерва у области Биоче—Мрке.

1 новембар: Бригада се налазила на поменутиим положајима. У току дана није било никаквих промјена. По батаљонима се радило по војничком сектору, по плану рада издатом од овог Штаба.

2 новембар: Бригада се налазила на истим положајима, гдје је по свим јединицама прорађивана „борбена обука“. У току дана борбе са непријатељем нијесмо имали.

3 новембар: Према подацима са којима је располагао овај Штаб могли смо очекивати непријатељски напад на сектору наше бригаде, а како је албанско село Коћи било четничко упориште и у случају евентуалног напада могли смо очекивати и бочни напад са те стране.

У вези напријед изложеног донијели смо одлуку да албанско село Коћи очистимо од четничких банди. У вези овога Штаб бригаде издао је заповијест 3 и 4 батаљону да изврше чишћење села Коћа, Затријебча и све до ријеке Цијевне. Акција је почела у 5 сати изјутра и трајала преко читавог дана. У току борбе успјели смо да очистимо именуто село. Због слабог времена, кише и магле непријатељ је успио да се извуче, док је на бојишту оставио 12 мртвих и толико рањених. Сопствени кубаци три мртва и два рањена.

Ова акција имала је успјеха у томе што смо доказали Албанцима да они не смију бити упориште за наше издајнике. последице акције Албанци су разоружали Ш четника који су се налазили на њиховој територији и спровели их за Тузи.

Истог дана у 19 часова батаљони су се према заповијести повукли на полазне положаје. (Састав непријатеља у овој акцији били су четници и албанска милиција). У току читавог дана на главним положајима није било никаквих промјена.

4 новембар: Бригада се налазила на главним положајима. У току дана није било никаквих иротијена. Рад: чишћење оружја и одмор код два батаљона који су првог дана били у акцији.

4 батаљон био је нападнут са албанске територије од албанских банди. Борба је вођена преко читавог дана гдје су непријатељу нанесени губици од 15 мртвих и више рањених. Непријатељ је пред саму ноћ понудио преговоре, признао своје грешке и обећао да неће више правити овакве испаде.

5 новембар: Бригада се налазила на главним положајима. Према подацима са којима је располагао овај Штаб могло се очекивати напад на сектору наше бригаде. Па смо у вези овога издали заповијест и поставили батаљоне на линији, и то:

1 батаљон на старим положајима, са задатком затварања раније поменутог правца.

3 батаљон који се налазио у области Биоча као бригадна резерва са три чете поставио се на линији: Стијена—Завала—Г. Рогам'и, са задатком обезбјеђења Вежешника и десне обале Мораче.

2 батаљон поставио се на линији: Цварин—Сјенице—Д. Медун са задатком обезбјеђења положаја од фронталног непријатељског напада.

4 батаљон поставио се на линији: са једном четом у Рашовићима, са осталим дијелом батаљона Убли—Лијешта, са задатком бочног обезбјеђења од албанске границе.

Бригадна болница која се до 5 окт. мј. налазила у Потоцима, у вези ситуације, и из економских и хигијенских разлога пребацила се у Лијев у Ријеку.

6 новембар: Бригада се налазила на главним положајима са задатком обезбјеђења на свом правцу. У току дана одржавани су по батаљонима војнички часови, према плану издатом од овога Штаба. Борбе са непријатељем нијесмо имали.

8 и 9 новембар: Бригада се налазила на истим положајима. Стање је било непромијењено. У току сва три дана по батаљонима прорађивана је „борбена обука“ и извођен пјешадски егзерцир.

10 новембар: Бригада на истим положајима. У току дана стање је непромијењено. У току ноћу 2 и 3 батаљон вршили су препад на непријатељске истакнуте положаје на својим правцима. Препад је успјешно изведен. Жртава нијесмо имали.

11 и 12 новембар: Бригада на истим положајима. Стање је непромијењено. По батаљонима су одржани војнички часови.

13, 14 и 15 новембар: 2, 3 и 4 батаљон налазили су се на својим положајима. На њиховом сектору није било никаквих промјена. На сектору 1 батаљона непријатељ је извршио напад са својих положаја Даниловград—Тараш у правцу Слатина—Калезићи. Непријатељ је извршио напад са јаким снагама и у току тродневне борбе уз веће губитке мртвих и рањених успио да потисне наш 1 батаљон на линију: Јовановићи—Винићи.

У овом међувремену и вођеним акцијама бригада је имала 5 мртвих и 13 рањених.

Непријатељски губици око 60 мртвих, 16 заробљених и већи број рањених.

У поменутих акцијама борци и руководиоци, иако има велики број новог људства, показали су се борбени и снажљиви, тако да можемо закључити да је бригада као цјелина спремна да прими и изврши задатке у границама своје бројчаности и наоружања.

Војнички морал као и војничка дисциплина је задовољавајућа.

С обзиром на попујиу ове бригаде, а која је дошла без оружја, потребито нам је још 200 (двije стотине) пушака и 30 (тридесет) п.митраљеза, па да нам сваки борац буде наоружан са пушком, а свака десетина и одјељење тешких оруђа (бацача) са по једним п.митраљезом.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, мајор

Спасо Ј. Дракић

Командант, мајор

Максим Ковачевић

Начелник, капетан

Станко Мрђеновић

(М. П.)

БР. 274

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА
НОВЈ ОД 15 НОВЕМБРА 1944 ГОД. О ОСЛОБОЂЕЊУ ЦЕ-
ТИЊА И РИЈЕКЕ ЦРНОЈЕВИЋА¹**

15. 11. 44 године

№ 63 гр 46

Од Корпуса

Х Црногорска јуче заузела Цетиње гтослије дводневне борбе. Данас је ослобођена Ријека Црнојевића. Непријатељ отступа ка ЈБешанској Нахији. Павле² јавља да је Ђаковпца ослобођена.

БР. 246

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА
НОВЈ ОД 15 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ УДАР-
НЕ ДИВИЗИЈЕ О РЕЗУЛТАТИМА БОРБЕ ЗА ЦЕТИЊЕ¹**

15. 11. 44 године

№ 64 гр 71

Од Корпуса

У Цетињу је заплијењено: два тешка бацача, један топ, осам "аутомобила, девет аутоматских оруђа, два магацина хране. Убијено 70 непр. војника. На сектору Рисан посљедњих дана потпуно је избачен из строја други батаљон 181 дивизије. Радован.²

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 5—1а, 755.

² Павле Јовићевић

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 5—1а, к. 755.

² Радован Вукановић

БР. 24

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 15 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДЕВЕТЕ ЦРНОГОР-
СКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ ЗА НАПАД НА РОЖАЈ¹**

ШТАБ
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Оп. бр. 56
15 новембра 1944 године

ШТАБУ IX ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ

Подани о непријатељским снагама у Рожају, према подацима са којима располажемо, нијесу велике. Састав непријатеља је арнаутска миллиција и мјешганске банде.

Два батаљона новоформиране Малесијске бригаде² налазе се у области Гусиња. Према најновијем извјештају један од тих батаљона је отишао у Ругову.

Подаци о непријатељском гарнизону у Пећи говоре да су тамо њемачке снаге мале.

VII Црногорска ударна бригада налази се на просторији западног Пештера. Непријатељ на њу не врши никакав притисак. Ову бригаду морамо задржати извјесно вријеме на поменутој просторији ради тога да би се нашла у резерви ако би непријатељ од Пљеваља покушао да продире према Шавнику и Жабљаку, што се може претпоставити када се има у виду да се јаче непријатељске снаге концентришу у долини Зете за пробој према Никшићу.

Заузимањем Ђаковице и Дечана од стране јединица Космета и албанских партизана непријатељске снаге у Метохији, баш што се тиче Пећи, отсјечене су од основног правца њемачког повлачења из Косова и Метохије преко Призрена за Албанију.

Оваква војничка ситуација с једне стране, и наше економске потребе с друге стране налаж- да дејствује^о офанзивно у зони која је дивизији додијељена за операције. У ту сврху концентришите у току данашњег дана и следеће ноћи вашу бригаду на раније полазне положаје за напад на Рожај. Напад на Рожај извршити ноћу између 16 и 17 ов. мј.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 22/2, к. 754.

² Одвоси се на мобилиовано људство са терена Сјеверне Албаније.

По овлађивању Рожајем осигурати се од правца Сјенице и Тутина и настојати да се непријатељ одбаци што дубље према Жљебу и да се на том правцу што даље истурају јединице. Настојати да се ухвати веза са Малесијским батаљоном у Ругови и да се са њим координира рад }' даљем прогоњењу непријатеља према ПеКи.

Овај напад на Рожај мора се сматрати као припрема за даље операције према Метохији и због тога у нападу до заузимања Рожаја и у евентуалној одбрани бити упоран.

Извјештаје редовно. слати.³

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Политички комесар
потпуковник
Јован Капа

Командант
пуковник
Саво Бурић

БР. 248

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ ОД 15 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ЗАУЗИМАЊЕ РОЖАЈА¹

ШТАБ
IX ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
О. бр. 51
15 новембра 1944 г.
у 20.30 часова

ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ОВЕ БРИГАДЕ

Положај

Према добијеним подацима непријатељске снаге, које су састављене од арнаутске милиције и мјештанских банди, у Рожају јачине су од 300 -500. Према вечерашњим још неиотврђеним вијестима два батаљона Малесијске бригаде ослободила су Пећ. Друга два батаљона исте бригаде налазила су се око Плава и Гусиња, одакле ће свој покрет

³ О извршењу задатка види у док. бр. 248.

¹ Оригинал. писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 12/1, к. 760.

усмјерити преко Ругове на Пећ. VII Црн-огорска бригада налази се у области западно од Пештера. Непријатељ на исту не прави притисак. Ослобађањем Ђаковице, Дечана и **Пећи** реакција је разбијена у Метохији. Наша бригада добила је задатак да ликвидира непријатељско упориште у **Рожају** и очисти околни терен, одакле би омогућила даље дејство јединица наше дивизије.² У циљу добивеног задатка

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — 4 батаљон кренуће се правцем ХареМ—Дапсићи—Ђаково—Халиловић—Адемово Брдо—Дачићи. Задатак је батаљона да се што брже пробије, нападне непријатеља с леђа и затвори му правце отступања Рожај—Жандармеријска станица Кула. По извршеном задатку смјестити се на простору Ибарац—Халиловић, извиђачка одјељења у правцу Доњег Букеља и Дачића.

2. — 1 и 3 батаљон кренуће се правцем Полице—Врбница—Тарханеш—Равни Турјак—Калаче—Нурковићи—Рзжај, тј. кретаће се колским путем Полице—Рожај. Задатак ових батаљона је да на поменутом правцу ликвидирају непријатељска упоришта, овладају Рожајем и у садејству са 4 батаљоном да што боље разбију непријатеља и омогуће му уредно повлачење и извлачење материјала, хране, стоке и др.

3. — 2 батаљон кренуће правцем Петњица—Трпеза—Гуснице—Грахово са задатком да ликвидира упоришта успутно и што прије избије на комуникацију Рожај—Бијела Црква. Даљи је задатак овога батаљона да затвори правац од Тутина, у коју ће сврху порушити мостове на цести Рожај—Бишево. Овај ће батаљон узети под своју команду теренски муслимански батаљон који ће га потпомоћи у извршењу додијељеног задатка.

Штаб бригаде кретаће се позади 3 батаљона правцем Беране—Полице—Рожај. Са Штабом ће се кретати бригадно превијалиште.

Батаљони са досадашњих просторија кренуће, и то 4 и 1 батаљон 16 о. м. тачно у 3 часа, 3 батаљон такође у 3 часа, а 2 батаљон у 5 часова, обзиром да му је краћи пут. Напомиње се да батаљони морају кренути у одређено вријеме без обзира на све. Такође напад мора бити брз и енергичан. Директни напад на Рожај извршити у 13 часова. У циљу истодобног напада и бољег садејства настојати да се успостави што чвршћа веза између јединица путем ватре или личног додира. Прије напада на сам Рожај, тј. прије 13 часова, ликвидирати сва евентуална мала упоришта на која се^ буде успут нанлазило.

² Види док. бр. 247.

Штаб бригаде кренуће у 5 часова.

Скреће се пажња штабовима батаљона *ћ* интендајнтиш нарочито на правилан поступак са становништвом на терену, јер ћемо сваки прекршај најстрожије кажњавати и чи^{ни}ти одговорним Штаб батаљона. Најстрожије се забрањује претрес кућа као и узимање свих ствари, осим хране, до нормализовања прилика и правилног редовног поступка. Напомињемо да ћемо за прекршај овога кажњавати.

Батаљонске интендантуре кретаће се са својим батаљонима и одвојено од њих, тј. борачке јединице несметано ће се кретати и не требају чекати своје интендантуре. Ово ради брзине покрета. Интендантура 4 батаљона кретаће се главним правцем са интендантурама 1 и 3 батаљона. Скрећемо пажњу на рационалну употребу муниције, а у напријед¹ скрећемо пажњу да у случају евентуалног непријатељског напада Рожај нећемо напуштати као доеада. па добро водите рачуна о муницији и да се не деси да се јавља са положаја „нема муниције“.

Знаци распознавања за 16 новем.бар **Снага — Совјет**
за 17 **Мина — Митровица.**³

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ'

Политички комесар, мајор (М. П.) Командант. мајор
Милисав Кољеншић **Војислав Ђурашевић**

Начелник, мајор
Душан Драговић

³ О извршењу задатка види у док. бр. 314.

БР. 274

**ОБАБЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА
НОВЈ ОД 19 НОВЕМБРА 1914 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ УДАР-
НЕ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА НА СЕКТОРУ РИСНА И ДА-
НИЛОВГРАДА¹**

19. 11. 44

№ 74 гр. 173

Од Корпуса

Прва Бокешка бригада заузела Леденице изнад Рисна и постигла велики успјех. Заробљено 320 њемачких војника и официра, убијено је 60, велики број рањен, заплијењено је: два топа, 25 митраљеза, неколико бацача и цјелокупно оружје и спрема једног њемачког батаљона. На сектору Даниловграда и даље су жестоке борбе. Само јуче непријатељ је имао око 160 мртвих. Заплијењено је 10 митраљеза и много друге ратне спреме. На лијевој обали² узели првобитне положаје. На десној обали непријатељ заузео Загреду и напада у правцу Ржиште—Обадов Бријег—Кујава. До сада на оектору Рисан—Данпловград избачена из ^троја три њемачка батаљона.³ Радован.⁴

¹ Оригинал, сисан руком, налази се у архиви Војноисториског гиститута под рег. бр. 5—1а, к. 755.

² Зете

³ Детаљније о овим оороама види у док. ор. 280. 281 и 357.

⁴ Радован Вукановић

БР. 274

**ИЗВЈЕШТАЈ ДРУГЕ КОМАНДЕ ПОДРУЧЈА ОД 20 НО-
ВЕМБРА 1944 ГОД. ВОЈНОЈ ОБЛАСТИ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА НОВЈ О СИТУАЦИЈИ НА ФРОНТУ ОКО ДА-
НИЛОВГРАДА¹**

II КОМАНДА ПОДРУЧЈА
ВОЈНЕ ОБЛАСТИ II КОРПУСА

Пов. бр. 126

20—XI—1944

У . . . час

444

КОРПУСНОЈ ВОЈНОЈ ОБЛАСТИ II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВЈ

— За Мобилизацијски одсек —

Достављам извјештај о војничкој ситуацији од јуче и
јутрос.

Стање на фронту: непријатељ настоји по сваку цијену
да се «пробије» у правцу Никшића. Сваког дана настоји да
напредује, али нема много успјеха. Наше јединице дају
жива отпор и оспоравају му свако напредовање. Кад се
деси да непријатељ напредује, нашим контранападом буду
враћени на полазне положаје. Сада се борба води у правцу
Фрутка. Непријатељ је доспио до фрутачке цркве, гдје је
запалио двије куће. Према Загарачу и Загреди није непри-
јатељ напредовао. Мало напредовање непријатеља је извр-
шено ка Обадовом Бријегу, тј. на цести више Орје Луке
до Вучинина Хана.

На сектору Рсојевићи непријатељ је-потучен и повраћен.
Било је мртвих, али није установљено колико. Заробљено
је прилично ратног материјала, а међу тим II двије радио
станице.

Јуче је наша артиљерија гађала непријатељске поло-
жаје: Орју Луку, Даниловград, Велету, Рову Богићев-
ће врло прецизно и ефикасно.

Синоћ око 8 сати бомбардована је Подгорица. Прво су
је осветлили, па су спустили огромну количину бомби.
Непријатељска противавионска артиљерија била је врло
активна.

Непријатељ је синоћ довлачио појачања у Јачини 70
камиона. Непријатељске снаге густо су распоређене по Ко-

¹ Орхтшиал, нерегистрован, писан на машини налази се у
архиви Војномсториског института.

126
20.8.1944

КОРИНСКОЈ ВОЈНОЈ ОБЛАСТИ II УДАРОМ КОРИНСКОЈ
- За Већиницацки етојак -

Достављањем непријатеља је највише ситуација од јуче и јутре.
Стање на фронту: Непријатеља истој и не сваду ниједну да се пређе
у вратици Никитин. Сваког дана настаја да напредује, али нема много успјеха.
Наше јединице дају изван отвор и оспоравају су сваке напредовање. Има се дес-
ети да непријатеља напредује нашим контра нападом буду враћени на познате по-
зиције. Само се борба води у вратици Орутка. Непријатеља је десети да Орутка
црвени, тај је залани даје кула. Према Заграду и Загради није непријатеља
непријатеља. Само напредовање непријатеља је извршено ка Обележи бр. 10, тј.
на цести кама Орје Луке да Ручина хана.

На сектору Ровијини непријатеља је извршено и напредовање. Има је арт-
виза али није устаканате кама. Заробљено је велико ратног материјала, а
међу тим и даје радио станица.

Јуче је наше артиљерија гађала непријатељске положаје: Орју Луку,
Давидов град, Бочета, Роза и Богдановице врто промазило и ефектно.

Синоћ око 8 сати бомбардована је Подгорница. Прво су је освајали, и
па су испустили огромну ватрену бомбу. Непријатељске против авиона артиље-
рија била је веома активна.

Непријатеља је синоћ довршило појачања у јачини 70 кампона. Неприја-
тељске снаге густи су развртане по Косовом Дугу, Косову, Гранићу, Турнону, Ка-
чичком граду и око места на Сушци. Даву се у овим мјестима виде кампони.

Према Албанији стање непромишљено, нема непријатељских покушаја.
Немачке војске, како смо саопштили, има од Скадра до Давидов град
око 40.000. Поједне горе изабавног разијектаја оних трупа велики део војске
поставио се у Долин Кошутца, Горној Горини, Забјелу и Давидову. Такође се нала-
зе немачке трупе у великом броју у Спиту, Скопје, како и Косовачи.

Снаге код народа: Народ код народа је на западној десети. Пуно
врху сваке пакроне непријатеља и окупили су се напу борбу.
Снаге код четника: Но до садашњим знацима војнички не претечају
није нити као самостална групација. Десети имају позјер, само у оне који
су се утврдили.

Има стално одржавно вису са јединицама које се налазе за операци-
он сектору преко наших команди мјеста и лично.

Смрт фашизму - Слобода народу!

Политички комесар

совом Лугу, Косићу, Грлићу, Ћуриоцу, Даиловграду и око моста на Сушици. Дању се у овим мјестима виде камиони.

Према Албанији стање непромјенљиво, нема непријатељских покушаја.

Њемачке војске, како смо сазнали, има од Скадра до Даниловграда око 40.000.— Поред горе наведеног размјештаја ових трупа велики дио војске налази се у Доњим Кокотима, Горњој Горици, Забјелу и Љешком Пољу. Такође се налазе њемачке трупе у знатном броју у Спужу, Стологлаву, као и Кликовачама.

Стање код народа: морал код народа је на завидној висини. Будно прати сваки покрет непријатеља и одушевљен је за нашу борбу.

Стање код четника: по досадањим знацима војнички не претстављају више ништа као самостална групација. Њемци имају повјерења само у оне који су се униформисали.

Ми стално одржавамо везу са јединицама које се налазе на оперативском сектору преко наших команди мјеста и лично.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар,
Ђуро Чагоровић

(М. П.)

БР. 274

**ДИРЕКТИВНО ПИСМО КОМЕСАРА ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА НОВЈ ОД 22 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ПОЛИТИЧ-
КИМ РУКОВОДИОЦИМА У ЈЕДИНИЦАМА РАДИ УНИ-
ШТЕЊА НЕПРИЈАТЕЉА НА СЕКТОРУ СКАДАР — ПОД-
ГОРИЦА — ДАНИЛОВГРАД¹**

ПОЛИТИЧКИ КОМЕСАР
II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
22 новембра 1944 г.

ПОЛИТИЧКИМ РУКОВОДИОЦИМА II УДАРНОГ
КОРПУСА НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

I

Под притиском Црвене армије и ослободилачких покрета на Балкану њемачке хорде бјеже према својој јазбини — Њемачкој. Дијелови који су успјели да се пробију из Бугарске, Грчке, Македоније, Србије и Јужне Албаније сада су пресјечени и по групама се Уништавају. Група која се пробија преко Сапцака и Вишеграда за Сарајево води са својим претходницама огорчену борбу око Вишеграда, док њене заштитнице уништава Црвена армија, Народно-ослободилачка и бугарска војска на сектору: Нови Пазар—Рашка Краљево.² На бокове непријатеља дуж цијеле линије његовог повлачења наше јединице врше снажан притисак и наносе му велике губитке.

Друга група јачине око три њемачке дивизије са нешто издајника опкољена је са свих страна и сабијена на просторији: Скадар—Подгорица—Даниловград, гдје се постепено уништава. Албанске трупе после ослобођења Тираче и Драча врше снажан притисак на Скадар са задатком потпуног ослобођења Албаније. Непријатељ чини све покушаје да се пробије у правцу Никшића, али после девет дана Упорних бојева у којима је изгубио преко 400 само у мртвима није постигао никакве територијалне успјехе. Он је,

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви НК СК Црне Горе под бр. 2651.

² Лијево крмло 68 армијског корпуса Црвене армије продужило је, по преласку Мораве, надирање правцем Крушевац — Краљево, заједно са Другом артиљеријском дивизијом НОВЈ, док су на сектору Нови Пазар — Рашка оперисале дивизије Главног штаба Србије и бугарске снаге.

послије губитка два комплетиа **батаљона и више** десетина војника осталих јединица на сектору Будва—**1'исан. био** присиљен да напусти скоро цијелу Боку **Которску.** што је омогућило нашим јединицама да још чвршће **стегну** обруч око непријатеља. Пропали су такође сви непријатељски по? кушаји да се од Мостара и Невесиња пробије **на** нашу ослобођену територију и омогући извлачење опкољене групе из Прне Горе. Послије тешке борбе **Па том** сектору дединице XXIX У. дивизије и VIII корпуса присилиле су непријатеља да напусти Ливно, што им је **омогућило да појачају** напад према А^остару и Невесињу.

Врховни штаб НОВ и ПОЈ ставио је у задатак «ашем Корпусу да у заједници са албанском војском потпуно уништимо непријатеља који је опкољен на сектору: ^кадар--Подгорица—Давиловград и да нанесемо што веће губитке осталим групама које се повлаче из Мостара з^ преко Стнцака.

У вези овога задатка борцима нашега Корпуса пала је у дио најчаснија улога да се осветимо фашистичким¹ целацима, који су три п по године пљачкали и уништавали наш народ. Ми овај задатак морамо извршити као своју историјску дужност, јер смо се заклели другу Титу и палним херојима да нећемо пустити непријатеља да некажњено оде из наше земље. Овај задатак можемо извршити једино ако га озбиљно схвате војни и политички руководиоци, да активирају борце и обезбиједе пуну подршку варода. За извршење овога часног задатка политички руководиоци морају припремити Партију; а преко ње све остале руководиоце, борце и народ. Зато је потребно хиз^о- Одржати партијска савјетовања уз присуство партијских руководиоца са де- тичног терена и пред Партију поставити овај задатак, да га она озбиљно схвати. Послије одржанх партијских савјетовања упознати прек'о конференцја и зборова све борце, а по могућности и народ, са постављеним задатком и важностп његовог извршења. Важно је да руководиоци, борци и иарод буду убијеђени да је могуће уништити непријатеља. У ово их комунисти морају увјерити са својим држањем, борбеношћу и пропагандом. . «

II

<

Са приливом нових бораца, а због,небудности лар-г^Јске организације н у првом реду по пљичких руководиоца, дешавају се у посљедње вријеме велике неправилности у односу на народ, нарочито при уласку у градове. Дјноги су, другови, а нажалост и неки официри. **заборавили на** своју

осиовну дужност чувања ауторитета наше војске преко спровођења правилне политичке линије. У овим градовима и селима народ очекује нашу војску као спасиоце, знајући да она доноси поред ослобођења и све што је добро и корисно за човјечанство. Појединци са својим неправилним радом остављају утисак код несвјесних маса да наша војска као цјелина ради неправилно. Треба предузети све мјере да се исправилности у том погледу што прије искоријене. Ово треба поставити на партијским савјетовањима и конференцијама које ћете сазвати у погледу војничких задатака. Све кривце за почињене грешке треба предати вијећу војног суда при дивизији да се најоштрије казне, из чега ће народ и војска увидјети нашу правилност у односу на народ и његову имовину.

Са другарским здравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
пуковник
Радоје Дакић

БР. 252

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ
ОД 22 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ УДАРНЕ
ДИВИЗИЈЕ ЗА ПРЕБАЦИВАЊЕ ПЕТЕ ЦРНОГОРСКЕ
ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ НА СЕКТОР ДАНИЛОВГРАД
— НИКШИЋ¹**

*

22. 11. 44 год.

№ 79 гр, 84 д д д Од Корпуса

Одмах пребаците Девету бригаду на сектор Пете бригаде.² Пету бригаду на сектор Даниловград—Никшић.³ Непријатељ јаким снагама покушава да се пробије за Богетиће. Досадашњи напад одбијени. Захтијевамо од вас крајњу енергичност и брзину. Непријатељ из Боке повлачи се преко Бара и Скадра за Подгорицу. Бока је ослобођена. Радован.

¹ Оригинал, гшсан руком. налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 5—1а, к. 755.

² О пребацивању Бригаде види у док. бр. 314.

³ Пета црногорска пролетерска бригада није пошла на сектор Даниловград — Никшић. Види док. бр. 280.

БР. 253

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРМ-
ГАДЕ ОД 22 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ОСЛОБОЂЕНЕ
ТУТННА¹**

**ШТАБ
IX ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
О. бр. 52
22 новембра 1944 г.
у 3 часа**

ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ОВЕ БРИГАДИ

Положај

Непријатељ састава есесовци и мјештани у јачини, према> добивеним подацима, 200 есесоваца и толико мјештана налази се у Тутину са истуреним дијеловима Годово и Жандармеријска станица Вуча. Дијелови овог непријатеља 19 о. м. покушали су испад у правцу наших положаја Буковица—Црнокрпе. Непријатељ је наоружан једним тешким бацачем, једним противколским топом, који се према подацима налази на Вучи, неколико тешких митраљеза и пушкомитраљеза. Албанске бригаде очистиле су Пећ и околину, те је један батаљон ове бригаде пошао у том правцу да хвата везу са истим.

VII Црногорска омладинска бригада „Будо Томовић“ током 22 о. м. избиће јужно од Коштам Поља, што значи да ће пред ообом очистити сва непријатељска упоришта која се налазе у Пештеру и вјероватно истог дана избити на комуникацију Тутин—Нови Пазар. Наша бригада добила је задатак да нападне и заузме Тутин. У томе циљу

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — 1 батаљон извршиће покрет са досадашње иросторије правцем Качара—Буковица—Брезовица—Долово. Према једном обавјештењу дио непријатељских снага налази се у Долову, тј. Главница и остали засеоци Долова. Овај ће батаљон на свом путу ликвидирати непријатеља, који се налази у поменутим селима, па потом продужити до села Радуша, гдје се одморити и припремити за директни напад на

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 13/1, к. 760.

Тутин С1 сјеверне стране, који ће услједити 23 о. м. тачно у 6 часова. Нападни правац овога батаљона Бујковићи—сјеверно од њега—сјеверно од Боровог Брда и Лукавице, нападајући бочно непријатељско утврђење Градац, који се налази источно од Тутина. Да би овај батаљон могао очистити евентуална (непријатељска упоришта која се налазе на његовом путу извршиће покрет са садање просторије одмах по пријему овога наређења а најкасније до 8 часова 22 о. м. На путу се обезбиједити мањим дијеловима са лијевог бока, истурајући извиђачке дијелове и предња одјеленија да колико она не би доживјела изненађење. На десном крилу одржавати везу са 2 батаљоном ове бригаде, а на левом крилу настојаги да се захвати веза са дијеловима VII Прногорске омладинске бригаде.

2. — 2 батаљон са једном својом четом, четом Тутинског батаљона и четом 1 батаљона које се сада налазе у Качари, прије доласка дијелова 1 батаљона очистити Буковицу на се потом задржати Буковици до потпуног поласка 1 батаљона својим одређеним правцем. Чишћење Буковице пекло услједи у 9 часова како би иста била ликвидирана до 11 часова 22 о. м., до кога ће времена моћи пристићи 41 проћи дијелови 1 батаљона. Са осталим дијеловима батаљона прикупити се на просторији Буковица до 14 часова 22 о. м., одакле извршити покрет у циљу ликвидације заобилазним маневром непријатељског упоришта Жандармеријска станица Вуча. Ликвидацију овога упоришта извршити тачно у 17 часова 22 о. м. Послије ликвидације Вуче продужити правцем Годово—Попе, гдје се задржати и припремити директни напад на Тутин са источне и сјевероисточне стране правцем Дуљебе—Врујца—Митрова, тежећи потпуном уништењу непријатељских банди које се налазе у Тутину. Према обавјештењу непријатељ има утврђења са источне стране Тутина, звано мјесто Градац, те ће овај батаљон ићи шпаста од Митрове са леђа. Напад на Тутин извршити тачно у 6 часова 23 о. м.

3. — 3 батаљон извршиће покрет тачно у 8 часова 22 о. м. правцем Рожај—Бншево—Црнокрпе. Једну своју чегу истуриће у село Црнокрпе, која ће маркирати директни напад на Жандармеријску станицу Вуча, како би 2 батаљон могао лакше заобићи непријатељско упориште и изненадити непријатеља нападом са бока и леђа. Овај батаљон је један вод упутити прикривено до Клисуре, гдје порушити мостове у истој испод Радегине, Баћа и Шпиљана на лијевој обали Ибра (ова мјеста налазе се на лијевој обали Ибра). 2 и 3 батаљон гађаће с тешким бацачом

непријатељско упориште Вучу, почевши тачно у 16 часова до 16.30, пспалити по 7 тешких мина, које раније припремити, узети елементе и истовремено гађати Вучу [с] оба бацача. По ликвидацији Вуче овај Ке батаљон продужити основним правцем Црнокрпе—Вуча—Годово, гдје се задржати и припремитиГ за напад на Тутин са јужне и југозападне стране. Са једном својом четом и водом митраљеза ићи ће правцем ГоДово—Детаие—Велепоље, везујући се са дијеловима 1 батаљона; напашће Тутин са западне стране (ова чета). И овај ће батаљон извршити напад на Тутин **тачно** V 6 часова.

4. — 4 батаљон по доласку из области Пећи задржаће се у области Рожај и повезати се са нама.

5. — 2 батаљон по ликвидацији Вуче даће сигнал из сигналног пиштоља са двије зелене ракете увис у правцу непријатеља. Уколико нема овакве ракете, јавиће нам какви-ма ће дати знак.

6. — По ликвидацији Тутина 2 батаљон ће се смјестити у село Митрова, обезбјеђујући се од правца Новог Пазара, рушећи мостове и комуникацију. 1 батаљон смјестиће се Бујковићи—Дубово, обезбјеђујући се такође од правца Новог Пазара. 3 батаљон смјестиће се у области Тутина и у самом Тутину, 1 и 2 батаљоЦ, рушећи мостове и комуникацију, направиће барикаде на истој и правилно употреједити противколске пушке.

7. — Штаб бригаде кретаће се правцем Рожај—Бишево, гдје ће се налазити до ликвидације Вуче а потом продужити основним правцем 3 батаљоНа. Бригадно превизјалиште крегаће се са Штабом бригаде.

Батаљони ће своје интендантуре водити са собом, а интендантура 4 батаљона до доласка истог смјестиће се у Рожају.

8. — Скрећемо пажњу да приликом уласка у села наши борци нипошто не праве грешке које би бациле ружну слику на нашу војску, јер овај крај први пут ће видјети нашу војску.

Штабови батаљона код којих су другарице Вјера Лабудови!х и Милијана Вукићевић нека их одмах упуте за рад у позадину на њихов терен. Помоћници комесара нека их директно упуте.

9. — Строго водити рачуна о утрошку муниције, а такође поклонити пажњу да ће непријатељ бити дрзак, па то имати у виду у циљу што мање губитака са наше стране, а ово ће се најбоље избјећи ако се непријатељ вјештим

маневрима и брзним налетом потисне са првих његових положаја. Утврђене тачке не нападати фронтално већ их обилазити.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, мајор

Милисав Кољенишић

Командант, мајор

отсутан

Начелник, мајор

Душан Драговић

(М. П.)

П.С. — 2 батаљон узеће под своју команду једну чету Тутинског батаљона која ће му служити као познавалац терена, а од исте дати једну десетину 1 батаљону. Муслимански батаљон задржати у селу Бишеву.

БР. 254

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 22 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ О ПАДУ ВЕЖЕШНИКА¹

НР 28 Т у 22 часа

22-X1-44

Непријатељ је са јаким снагама и великом артиљеријском ватром вечерас око 17 часова успио да овлада Вежешником. Непријатељ је имао велике губитке. Уништен је један тенк. Наши батаљони: 3 бат. био је: Рогами—Вежешник—Завала—Стијена. Сад: Г. Мрке и врши напад на Вежешник. 2 бат.: Цварин—Сјенице. 4 бат.: Врбица—Рашовићи—Фундина према Албанији, и ова два врше напад.²

Максим⁵

² О извршењу овог задатка види у док. бр. 314.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 6/1а, к. 755.

² О овим борбама види у док. бр. 280.

³ Максим Ковачевић

БР. 255

**НАПРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 23 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДЕВЕТЕ ЦРНОГОР-
СКЕ НОУ БРИГАДЕ ЗА ПРЕБАЦИВАЊЕ НА СЕКТОР
ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ¹**

23. 11. 1944

Мб 7 гр 114

9 бригади

Усиљеним маршем даном и ноћу крените за Беране.² Од вас се тражи крајња брзина у маршу; ово изискује потреба, пошто се ви пребацујете на сектор 5³ а 5 иде у Бјелопавлиће. Непријатељ концентрисао снаге у долини Зете и покушава да пробије за Никшић, али без успјеха до сада. Саво.⁴

БР. 256

**ИЗВЈЕШТАЈ ДРУГЕ КОМАНДЕ ПОДРУЧЈА ОД 23 НО-
ВЕМБРА 1944 ГОД. ВОЈНОЈ ОБЛАСТИ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА НОВЈ О НАПАДУ НЕПРИЈАТЕЉА НА ПЕТУ
ЦРНОГОРСКУ ПРОЛЕТЕРСКУ БРИГАДУ НА ФРОНТУ
ОД ВРБИЦЕ ДО СТРАНЦИЦЕ¹**

II КОМАНДА ПОДРУЧЈА
ВОЈНЕ ОБЛАСТИ II КОРПУСА

Пов. бр. 127

23—XI—1944 у час.

КОРПУСНОЈ ВОЈНОЈ ОБЛАСТИ II УДАРНОГ КОРПУСА
— За Мобилизацијски одсек —

Положај

У току данашњег дана непријатељ је са јачим снагама извршио напад на дијелове V Пролетерске бригаде на фрон-

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 5—1а, к. 755.

² Види док. бр. 258.

³ Односи се на Пету црногорску пролетерску бригаду.

⁴ Саво Бурић

¹ Оригинал, нерегистрован, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института.

ту од Врбице до Стрганице у Пиперима. Јачом артиљеријском ватром непријатељ је тукао наше положаје у Горшим Рогамма, Златици, Дољанима и Врбици. Непријатељ је успио да потисне наше снаге из Рогама и овлада Вежешником. Тако исто чула се јача борба у правцу Врбице у Кучима.

Овај покушај непријатеља, по нашем мишљењу, не може се сматрати као маневар, већ као неки озбиљнији подухват за продор, али се не може оцијенити у ком правцу непријатељ намјерава узети продор, или пут Подгорица—Колашин, или Биоче—Радовче—Вукотица—Жупа Никшићка.²

Нашу претпоставку заснивамо на томе што је непријатељу пропао покушај продора правцем Даниловград—Никшић.

Према најновијим подацима у долини Зете и Бјелопавлића налазе се три дивизије, а говори се да треба да дођу још двије и то одмах.

Обавијештени смо да су Њемци у борбама против наших јединица, од како су покушали направити продор за Никшић, као и од наше артиљерије, изгубили 1000 мртвих и 2000 рањених војника. Мртве своје бацају у ријеке, према сигурним обавјештењима, а рањене намјештају у куће око Подгорице и немају се гдје сналазити.

Такође пзвјештени смо да је ноћно бомбардовање у Подгорици 19 овог мј. увече избацило пуно њемачких војника из строја као и њихових теретних аутомобила, према обавјештењу оних који су избјегли из блока.

Ефикасност авијације дезорганизовала је увелико и њемачку војску, а нарочито четничке редове, тако да су потпуно разбијени и већ се јављају у групицама нашим јединицама. Дјелатност авијације увелико дјелује на морал и борбеност наше војске а тако и нашег народа, и народ што више види авијацију нашу, то се још више залаже за нашу војску.

Овај извјештај састављен је ноћу око 12 часова између 22 и 23 новембра т. г.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
Ђуро Чагорокић

(М. П.)

² О правцу продора види у док. ор. 268 и 270.

П.С. Наши осматрачи ноћу између 22 и 23 о. м. при-
мијетили су како долази велика непријатељска колона ауто-
мобила Јуџ Скадра преко Тузи до Подгорице и до на Вра-
цићке Њиве, и да су се већином задржали око Подгорице
преко ноћи. Како смо обавијеште'ни, непријатељски главни
магацини налазе се око Врела и до саме Подгорице .[на]
обалама ријеке Рибнице.

БР. 257

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 23 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ СЕДМЕ ЦРНОГОР-
СКЕ НОУ БРИГАДЕ ЗА ПРЕБАЦИВАЊЕ У ОБЛАСТ
РОЖАЈА¹**

23. 11. 1944

№ 7 гр 125

7 бригади

Непријатељ покушава свим силама да се пробије за
Никшић, а истовремено је напао јачим снагама положаје
5 бригаде. 9 бригаду одмах упућујемо на положаје 5. Ви
се одмах рокирајте у области Рожаја, гдје будите прикупље-
ни.² Уколико имате везу са 9, одмах јој саопштите да
што прије хита за Веране. Саво.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског
института под рег. бр. 5—1а, к. 755.
- Види док. бр. 258.

БР. 274

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИ-
ГАДЕ ОД 23 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ПРЕБАЦИВАЊЕ
У ОБЛАСТ РОЖАЈ¹**

ШТАБ
VII ЦРНОГОРСKE ОМЛАДИНСKE БРИГАДЕ
„БУДА ТОМОВИЋА“²
К. Оп. бр. 78
23 новембра 1944 год. у 12 ч
Положај

ЗАПОВИЈЕСТ

Секција: Сјеница—Нови Пазар—Рожај, размјер 1:100.000

Непријатељ врши јак притисак у области Дапиловград—
Никшић.

Девета бригада је добила задатак од Штаба III Ударне
дивизије да се најхитније пребаци у област Берана. Наша
бригада добила је задатак да се пребаци у област Рожаја.

У вези горе наведеног

НАРЕЂУЈЕМО:

Г

/ • >

1. — Први батаљон ове бригаде, уколико има везу са
јединицама IX бригаде у области Дубова, пребациће се са
истом у Рожај, гдје ће бити као посада. Уколико нема
везе, извршиће покрет правцем: Кониче—Ђерекаре—Мусина
Јама—Рожај.

2. — Други батаљон извршиће покрет правцем: Ђере-
каре—Мусина Јама и смјестиће се у област села Грахова.

3. — Трећи батаљон извршиће покрет правцем за 2 ба-
таљоном и смјестиће се у област с. Сређани.

4. — Четврти батаљон правцем: за 3 батаљоном и смје-
стиће се у село Нурковићи.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института под рег. бр. 1/2, к. 759.

² Седма црногорска НОУ бригада од свог оснивања (30 децем-
бра 1943 г.) у народу се звала Седма црногорска омладинска бри-
гада „Будо Томовић“. Међутим, према изјави њенот команданта
пуковника Ника Стругара, овај назив званично је добила тек кра-
јем првог голутођа 1944 године. »

5. — Замј. команданта ове бригаде даће правац батал>ону ОЗН-е и групи официра да се крећу у заједници са 4 батаљоном и смјестиће их у с. Калаче.

6. — Све јединице извршиће покрет по пријему овога наређења, тако да се у Рожај стигне у току ове ноћи.³

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
мајор
Мићун Јауковић

Командант
п.пуковник
Нико Стругар

БР. 259

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИ-
ГАДЕ ОД 23 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ПОКРЕТ У ПРАВ-
ЦУ БЕРАНА¹**

Ш Т А Б
IX ЦРНОГОРСКЕ У. БРИГАДЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Тутин, 23 новембра 1944 г.
У 13 часова

**ШТАБОВИМА 1, 2 И 3 БАТАЉОНА IX ЦРНОГОРСКЕ У.
БРИГАДЕ**

С обзиром на најновије наређеше Штаба III У. дивизије² са бригадом се морамо пребацити у област Берана, гдје ће бригада добити нови задатак. У вези овога наређујемо: да батаљони који се налазе у области Тутина изврше све припреме, припремајући храну резервну за један или два obroка, па тако спремни да изврше покрет 24 о. м. у 4 часа *ујутро* правцем Тутин Вуча—Рожај. Ово важи за све батаљоне. Покрет извршити тачно у одређено вријеме и у *највећој тајности*.

По доласку у област Рожаја, а с обзиром на правац кретања, батаљони ће се смјестити и то: 3 батаљон *Калаче*, 2 батаљон *Нурковићи*, 1 батаљон *Рожај* (иза ковачница), тј. гдје је раније био Штаб 1 батаљона.

³ О извршењу задатка види у док. бр. 267.

¹ Оригинал, исан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 14/1, к. 760.

¹ Види док. бр. 255.

Вријеме иокрета може услиједити и рапије, зато све припреме вршити брзо.

Будући да ћемо можда кренути на терен гдје нема хране — меса, а 'нарочито коња, то ће батал>они урадити следеће:

Сваки на свом сектору ће настојати да пугем реквизиције, узимајући по три сељака из села и тачно констатујући који сељак може заиста бити реквириран, снабдјети се са коњима (сељак који има више од једног коња биће реквириран у коњима), стоком — говедима јаловим, сиром, житом — нарочито на коње које реквирирате натоварите зоби, јер ће Вам ваљати.

Улази у обзир реквизиције резервна храна за војску.

Вечерас ће батаљони по два реквирирана коња *обавезно* до 19 часова послати овоме Штабу.

Водити строго рачуна да се о покрету нб говори, а борцима се то објашњава: да наша војска слиједи иаређењима. На наше мјесто, тј. у област Рожаја, долази VII бригада.

Колона се неће формирати. а батаљони ће се кретати: на челу 3 батаљон, па 2 батаљон — који ће најпречим путем изаћи на цесту, па Штаб брпгаде и на зачељу 1 батаљон. који ће ипак водити мало рачу!на о леђима колоне.³

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар. мајор
Ммлисав Кољеншић

Командант, мајор
отсутан

Начелник. мајор
Душан Драговић

³ О швршењу задатка види у док. 5р. 314.

БР. 260

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕР-
СКЕ БРИГАДЕ ОД 23 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ
ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ О ИЗБИЈАЊУ НЕ-
ПРИЈАТЕЉА НА БИОЧЕ, ГОРЊЕ МРКЕ, ЦВАРИН¹**

у 14 сати 23-XI-

Непријатељ је извршио напад са јачим снагама на читавом сектору наше бригаде и успио да избије на Биоче—Г. Мрке—Цварин. Непријатељ има јаку артиљерију са којом дејствује. До сада имамо 4 мртва и око 15 рањених. Непријатељу су нанеене велики губици.

Максим²

БР. 261

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕР-
СКЕ БРИГАДЕ ОД 24 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ
ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ О ПАДУ СЈЕНИЦЕ,
ЦВАРИНА, БИОЧА И ГОРЊИХ МРКА¹**

№ 31 Гр 180 у 9 часова 24-XI-44

Непријатељ је овладао Сјеницом—Цварином—Биочем—Г. Мркама. Наши положаји: Ппперска Стијена—Петровићи—Потоци—Јелин Дуб—Косор—Медун. Непријатељ је у току ноћи вршио нападе на читавом сектору, у чему није успио. Ако је икако могуће, упутите нам што прије оружје и муницију. С обзиром на ситуацију, ми не можемо ништа организовати.

Непријатељске намјере још нам у потпуности нијесу познате. Стигао је материјал, рушимо комуникацију.

Максим²

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војжисториског института под рег. бр. 6/1а, к. 755.

² Максим Ковачевић

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 6/1а, к. 755.

² Максим Ковачевић

БР. 262

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 24 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ ИТАЛИЈАН-
СКЕ БРИГАДЕ ДИВИЗИЈЕ „ГАРИБАЛДИ“ ЗА ОПРАВКУ
КОМУНИКАЦИЈЕ АНДРИЈЕВИЦА — ЧАКОР — ПЕЋ¹**

ШТАБ
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. бр. 92
24 новембра 1944 године

**ШТАБУ I ИТАЛИЈАНСКЕ БРИГАДЕ ДИВИЗИЈЕ
„ГАРИБАЛДИ“**

Одмах по пријему овога наређења повуците батаљоне
еа положаја, пошто ситуација то дозвољава.

Нови задатак бригаде јесте оправка комуникације Ан-
дријевица—Чакор—Пећ. Ова комуникација треба да буде
што прије оспособљена. На оправци исте нећете радити
само ви, већ и мобилисано људство из области око кому-
никације.

Штаб бригаде је одговоран за извршење овога наређења.

Према томе раду приступити најхитније и извјештавати
нас сваки пети дан о (тјоку рада и о постигнутим резултатима.

Рад почети од Чакора па према Андријевици.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
начелник, потпуковник
Нико Јовићевић
(М. П.)

¹ Оригинал, исан на машпни. налази се у архиву Војноистори-
ског института под рег. бр. 21 2. к. 754.

БР. 263

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ
БРИГАДЕ ОД 24 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕГ
БАТАЉОНА ЗА ПОВЛАЧЕЊЕ ДЕСНОМ ОБАЛОМ МОРА-
ЧЕ У СЛУЧАЈУ ЈАЧЕГ ПРИТИСКА НЕПРИЈАТЕЉА¹**

ШТАБ
V ПР. БРИГАДЕ
Бр. СЛ
24—XI 1944 год.
у 18.20 час.

ШТАБУ 3-ЕГ БАТАЉОНА

Непријатељ у току данашњег дана успио је да избије на косе према Косору и споменик "Петровића више Биоча. Сад смо обавијештени да је непријатељ са једним дијелом пребацио се гуменим чамцима преко ријеке Мораче на Биоче. Други и четврти батаљон налазе се на линији Медун—Косор до Мале Ријеке. Ова два батаљона прошле ноћи и данас имали су јаку борбу са непријатељем који је дрско наваљивао на њихове положаје. Непријатељ вечерас добио је појачање и са једном колоном оријентисао се Биоче—Косор.

Наређено је другом батаљону да на овој комуникацији Биоче—Пелев Бријег пребаци своје чете двије са задатком спрјечавања непријатеља у овом правцу.

Комуникацију темељито рушимо Клопот—Лијева Ријека. Мост на Малој Ријеци који је једини био прошле ноћи порушили смо га.

Штаб дивизије обавијестио нас је да је Девета бригада у покрету за овамо.

Примили смо ваш извјештај, у коме наглашавате да је непријатељ(ских 80 камиона војске стигло у Доње Рогаме као и да се један дио креће пјешке у истом правцу. Будите опрезни и немојте дозволити да вас непријатељ изманеврише обилазним путем ка'о што је то урадио прошлога дана којом [приликом¹] се нашао на боку са правца Биоча.

Задатак наше бригаде је да непријатељу осујетимо сваки покушај у правцу према Колашину.

Ваш задатак је, а како смо и раније у општој заповијести нагласили, у случају јачег непријатељског притиска,

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 2/3, к. 758.

повлачити се десном обалом ријеке Мораче, гдје ће се према могућности давати непријатељу што жилавији отпор. Нарочиту пажњу посветите вашем лијевом крилу и наслањати *се на ријеку Морачу, како не би дозволили у случају непријатељског покушаја Биоче- Пиперска Ријека да вас предвоји и одбаци много у десно. У исто вријеме одржавајте везе са батаљоном Озне. Водите рачуна да повезаност буде између јединица како не би се десило да вам непријатељ неку од главнине отсијече. Пошто на ријеци Морачи нема нигдје моста до Међуријечја, то бисте ви у том правцу и повлачили се уколико буде до тога дошло, а нас чешће обавјештавати о свима промјенама на вашем сектору.

Непријатељске намјере нијесу нам још јасне да ли ће се кренути у овоме правцу према Колашину или је ово само пеки испад ради стварања ширег полазног положаја за општи правац према Никшићу. То вам давамо тако опширан задатак, али исти не можемо до танчина прецизирати, зато ће Штаб батаљона водити рачуна о општем задатку бригаде.

Чувајте људство и муницију, јер са истом у довољној мјери не располажемо, бар за ова неколика дана, а послато је за муницију која ће у току ова два-три дана стићи из Берана.

Обавијестите нас што прије како сте прошли од оне артиљерпјске ватре на Вежешнику. Штаб бригаде ће се налазити за сада Клопот—Пелев Бријег, и даље комункацијом кретати се према ситуацији.

Рањенике упућивати Пелев Бријег—Лијева Ријека, док постоји могућности прелаза преко Мораче—Пелева Бријегга, а после овог спроводити исте за Морачу, а уколико је могуће, задржавати код себе.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб
командант, мајор
Максим Ковачевић

² О ситуацији и борбама на сектору овог батаљона види у док. бр. 280.

БР. 264

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ДРУГЕ КОМАНДЕ ПОДРУЧЈА ВОЈНЕ
ОБЛАСТИ И ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 24
НОВЕМБРА 1944 ГОД. КОМАНДИ МЈЕСТА МАНАСТИР
ОСТРОГ¹**

II КОМАНДА ПОДРУЧЈА
ВОЈНЕ ОБЛАСТИ II КОРПУСА

Бр. 128

24—XI—1944 У час.

КОМАНДИ МЈЕСТА — ОСТРОГ

Извјештавамо вас о ситуацији на терену Среза »подгоричког:

Непријатељ је 22 увече са јачим снагама напао наше положаје преко Рогама у правцу Вежешиика и Вежешником завладао, како смо обавијештени, уз своје велике губитке. На том сектору ми смо имали 3 мртва и 4 рањена од дијелова V Пролетерске бригаде.

Како смо обавијештени, непријатељ је и уз Куче продро у правцу Дољана и Врбице и према не¹потвр¹еним вијестима попео се у правцу Орахова.

Непријатељ поступа дрско и разбојнички, пали куће, предузима све најоштрије.

Њемачке снаге упале су у Биоче¹, што смо према не¹потвр¹еним подацима извјеште¹ни да је наша Команда мјеста на Биочу пострадала, као и њена чета, односно партизанска стража. Тако¹је смо, не¹потвр¹је¹но, обавијештени да су се спасили командант, замјеник и политички комесар, али да је чета око касарне изнена¹ђена и настрадала. — Ово примите са резервом док вас детаљно извјестимо, јер смо послали наше људе тамо за хватање везе и да извидимо по свему.²

Всјешник су и наше снаге поново заузеле без губитака ноћас између 23 и 24 1новембра. Ње²м²ци се још налазе у Биочу, али како изгледа да ће се припремити да тај, улазак и Они Добро плате. О томе ће¹мо вам¹ јавити кад будемо обавијештени.

Скрећемо вам пажњу да добро промислите о овом изненађењу и небудности која се десила са КомандОм мјеста Биоче, да се не би десило и вама Ма с које стране. Ви

¹ Оригинал, нерегистрован, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института.

² Обавјештење је било тачно.

добро знате к'ол'ико ЈС нас небудност коштала на много мјеста, па зато вам напoм'ињемо Да ^нергично предузмете све не жалећи труда, јер уколико би вас ;неко изненадио, па макар ако би рукОводиоци у томе погинули, бисмО исте и мртве 0суlивал:и, јер у данангње вријеме Дозволити из'не-шђење, кад се очекује коначни дан слободе, то не смије бити, јер би то било саМо из ал>кавости и несхватања ду-жности [и] своје одговор'ности.

Извјештавамо вас да је иаш 2 батаљон I брнгаде за з&штиту народа између 23 и 24 овог мјесеца упао на прет-страже њемачких слугу, тј. четиика, 'на д|но Црнаца у Пазаршту 1и ликвидирао 9 Пипера који су испред Њемаца веК 'дуже времена ту држали стражу као четници, без њаШих губитака.

Примјећујем!о да према данашњој ситуацији нас до-вољнО лне обавјештавате !и не одржавате тијесну везу са нама, како то данас захтијева потреба и диктирају општи Иптереси. Зато анапoмињсм^о, сви на послу и одрсавању гијесних веза како са Овом коУаЈндом, тако и са свим опера-Швним јединицама па вашем сектору, такође н са народнО-ослободилачким Одборима, и народ правилно обавјештавати 1и чувлти га од свих непогода у границама Могућности.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Политички комесар
Б. Ч.^Ј

БР. 265

**ПЗВЈЕШТАЈ» ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕР-
СКЕ БРИГАДЕ ОД 25 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ
ГРЕЊЕ УДАРНЕ ДИВИЗИТЕ НОВЈ О БОРБАМА ОКО
ВЕЖЕШНИКА¹**

у 9 сат

25-XI-44

Непријатељ ноћас поново вршио нагад на гголожај наше бригаде, борба је била читаву ноћ, нећријатељ пије успио. Вежешник је у 'нашим рукама. Моторизација је стигла на Би оче.

' Ђуро Чагоровић

' Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског -питута под рег бр 6/1а, к. 755.

Јуче је 'дошл) шо 80 камиона војника, искрцали се у Д. Рогаме, а тЈолико у Спуж. Наши губици 10 мртвих и 20 **рањених**. Непријатељ у то'ку Јучерашњег дајна имао је велике губитке,у људству и стоци.

Максим²

10 сат.

25-X1-44 год.

Непријатељ по'ново јутрос овладао Вежеш!ником. Под **Вежешником** оштећено је 10 камиона. МоторизациЈа долази стално јна Биоче, довлаче даске, изгледа да ће да праве **мост**. Претпостављамо да **ће** наставити покрет у овом правцу;. Данас нема неке нарочите борбе.

Максим

У 18 часова 25-X1-44 г.

Непријатељ концентрише велике снаге у области Биоча. Оиравља мост на Морачи. Развуче!ни смо на доста великом простору. Непријатељ у току даиа није био нарочито активан, сем артиљеријске ватре.

- Максим

БР. 266

**ИЗВЈЕШТАЈ ДРУГЕ КОМАНДЕ ПОДРУЧЈА ОД 25 НО-
ВЕМБРА 1944 ГОД. ВОЈНОЈ ОБЛАСТИ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА НОВЈ О СИТУАЦИЈИ НА СВОМ ПОДРУЧЈУ¹**

Пов. 129
25-X1-44

КОРПУСНОЈ ВОЈНОЈ ОБЛАСТИ II УДАРНОГ КОРПУСА

— За Мобилизацијски отсјек —

Извјештавамо вас о ситуацији на територији II команде подручја у следећем:

Непријатељ је 23 о. м. са јачим снагама оштро нападао **полОжаје** у правцу Ржишта и Фрутка и успио да овлада 'неком територијом пут Ржишта, али су их наши **борпи**

² Максим Ковачевић

¹ Оригинал, нерегистрован. писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института.

помоћу јаке артиљеријске ватре одбацили и не даду им ни стопе 'напријед. Тако исто покушао је пут Фрутка, али је и -огуда одбијен. Непријатељ се утврдио код цркве у Богићевићима и ту чврсто и упорно држи положаје. У правцу Загараца дуж Комана 'не осјећа се нарочито, сем¹ што се чују мања припуцавања. На лијевој 'обали ријеке Зете не води се борба нигдје, сем што је наш 2 батаљон 1 Црногорске бригаде Народне одбране упао 24 увече у Пржине код Спужа, те напао једну њемачку претстражу састављену од 9 Пипера-'четника и свакојег уништио без губитака.²

Обавијештени смо да се Главни штаб њемачке војске која је у дјолини Зете налази у Стологлаву, резерве бензина налазе им се у Ђуриоцу, складиште топовских грапата им је под Пажићима, двије радио-станице смјестили су у италијанску фабрику код моста (кућа Богдана Радуловића), болница у Грлићу, а магацин у гимназији.

Тако исто обавијештени смо да су италијански војници разоружани 'и већ Талијани пребјежују у мањим¹ групама к нама. Морал код њемачке војске је прилично опао.

На сектору Пипера и Куча Њемци су, као што смо вас већ обавијестили, успјели да овладају извјесним тереном, као Биоче и Орашвом у Кучима, али их је отуда V Пролетерска бригада потиснула. Њемци се налазе и сада у Биочу, и у току јучерашњег дана пребацивали су се чамцима преко ријеке Мораче на горњи крај, Биоча. Такође су довозили појачања 24 ујутро у Горње Рогање са 89 камиона и извели нешто пјешадије.

На **Овим** секторима водиле су се оштре борбе и непријатељ упорно брани положаје којима је овладао. Проносе се верзије да имају намјеру проширити блок Кучима и Пиперима до Радовча, да би избјегли ударце авијације, уколико не би имали намјеру продирати даље преко наших планина, што ипак није потврђено¹.

Извјештени смо последњим извјештајем да је Команда мјеста на Биочу, и поред нашег најстрожијег наређења за будност и опрезност, непријатељ изненадио и 23 ујутро избио је изнад саме зграде — касарне Команде — и том приликом су изгубили, како изгледа, три војника намртво и једног рањеног, који се извукао. Читаве њихове ствари пропале су, а наши су архиву успјели да запале. Како изгледа и Штаб V* бригаде био је изненађен, иако су били нешто височије Од Команде мјеста, тако да су и они имали четири рањена. Наша команда — Биоче сада се налази са збјеговима у Братоножићима.

² Емди док. бр. 264.

Обавијештени емо да је у Подгорицу стигла једна њемачка моторизована дивизија, према непотпуно провјереним подацима од 1800 возила, и то ноћу између 22 и 23 овог мјесеца, што су и наше патроле видјеле исте ноћи.

Према једном посљедњем извјештају Њемци су повукли извјесне снаге од Даниловграда у правцу Подгорице, и како смо обавијештени имају намјеру да се врате у Скадар и околину, гдје су сачекали Савезнике да им се предају.³

Такође смо обавијештени да је издајник Максим Ускоковић запалио неку количину муниције и остале спреме у кући Драга Кековића у Грлићу. Ово је било између 23 и 24 о. м., што се потврђује као истинито.

Морал становништва је у овим крајевима на завидној висини и загријан је масовно за нашу борбу, а морал нарочито расте због велике ефикасности наше артиљерије и авијације. Напомињемо да би од велике важности било кад би се пребацила нека батерија на терен Пипера. Знамо да је то тешко, али би се могло и авионима пребацити на Радовче топова који би се по потреби лако и спасли. Али ви о овоме најбоље знате, па урадите како видите да је најбоље.

СМРТ ФАШИЗМА — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар

Ђ. Чагоровић

БР. 267

**БОЈНА РЕЛАЦИЈА СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE ОМЛАДИНСKE
НОУ БРИГАДЕ ЗА ВРИЈЕМЕ ОД 15 ДО 26 НОВЕМБРА¹**

ШТАБ

VII ОМЛАДИНСKE ЦРНОГОРСKE БРИГАДЕ

„БУДА ТОМОБИЛА“

К. Пов. бр. 108

26 новембра 1944 год.

Положај

ШТАБУ III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Достављају се релације ове бригаде од 15 до 26 ов. мј.

Контакта са непријатељем није било. Наша бригада налазила се на сектору Годијево—Црвско—Бијело Поље.

³ Вијест није била тачна.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Бојноисториског института под рег. бр. 52/3, к. 754.

Деветнаестог септембра у 14,30 час. савезнички авиони бомбардовали су Бијело Поље. Центар вароши је доста срушен и били су велики губици цивилног становништва.

Губици наше бригаде 7 мртвих и 35 рањених.

Двадесетпрвог октобра по наређењу Штаба дивизије наша бригада требало је у садејству са дијеловима IX бригаде да врши притисак на комуникацију Н. Пазар—Сјеница. ; Батаљони су се сконцентрисали у области: Корита—Црвско ; у 18 час. увече.

Двадесетдругог извршено је чишћење Пештера и јединице ове бригаде су избиле на линију: Кониче—Коштам Поље—Расно. Непријатељски губици били су 8 мртвих. Ми губитака нијесмо имали.

Двадесеттрећег на двадесетчетврти бригада се пребацила у област Рожаја.

У овом периоду добили смо попуњу од 131 борца. Избрисано је из јединичног списка бригаде: 17 у пратећу бригаду Врховног штаба, 17 бораца за противколску багерију III Ударне дивизије, као и 7 мртвих другова. Свега 41 друг.

ЈБудство се осјећа добро. Исхрана је уредна и у довољној количини. Поступак са народом куда смо пролазили је задовољавајући.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Политички комесар
мајор

Мићун Јауковић

Командант
п.пуковник

Нико Стругар

Начелник

мајор

Салих А. Радончић

БР. 268

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕР-
СКЕ БРИГАДЕ ОД 26 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ
ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ О БОРБАМА НА СЕК-
ТОРУ БИОЧЕ — КЛОПОТ¹**

У 8 часова

26-XI-44

Непријатељ јутрос врши напад Биоче—Поткрш—Клопот, ватра је јака. Јача борба чула се ноћас 'на сектору 3 бат. Г. Мрке—Петровићи, извјешгаја од њега немамо. Јесте ли нам упутили муницију, јер нам ње недостаје.

Максим²

10 сат.

26-XI-44

Непријатељ јутрос овладао котом 492 изнад Морачице. Надира према Поткршу са јачим снагама. Мост на Морачи направљен је. РЧ²шимо пут Клопот—Вјетарник.

Максим

17 сат.

26-XI-44 г.

Непријатељски напад од Биоча за Клопот задржан је. На сектору 3 бат. Непријатељски напад одбијен уз велике губитке. Непријатељ стално довлачи појачање на Биоче. Јутрос нам се предало 75 руских војника са 8 „шараца", очекујемо их још 30—40.

Према причању Руса Није'мци су одустали од намјере да се пробију према Никшићу, већ да је изабран овај правац. Нијемци очекују једну м'оторизовану дивизију од Скадра.

Нека Девета пожури да избије на Вјетарник.

Максим

¹ Оригинал, писан руксм, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 6/1 а, к. 755.

² Максим Ковачевић

БР. 255

**ИЗВЈЕШТАЈ ДРУГЕ КОМАНДЕ ПОДРУЧЈА ОД 26 НО-
ВЕМБРА 1944 ГОД. ВОЈНОЈ ОБЛАСТИ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА НОВЈ О СИТУАЦИЈИ НА СВОМ ПОДРУЧЈУ¹**

II КОМАНДА ПОДРУЧЈА
ВОЈНЕ ОБЛАСТИ II КОРПУСА
Пов. бр. 131
26-ХМ944

КОРПУСНОЈ ВОЈНОЈ ОБЛАСТИ II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

— За Мобилизацијски отејек —

Наредбом В.Ш. нашему II корпусу постављен је частан задатак да њемачке дивизије и њихове слуге а наше издајнике, који су се сада збили у долини ријеке Зете до Скадра, *уништити*. Задатак је, иако частан, иако ће наша славна војска на челу са руководством уложити сву своју моћ и неће штедјети своју крв, доста озбиљан.

Ова Команда није ни издалека помислила да руководство славнога II корпуса треба учити на извршење постављенога задатка. Али је узела улогу да напомене, што сматра за своју свету дужност, па чини следеће напомене:

ГБемачке дивизије на територији овога подручја по извјештајима су у једној великој пометњи, особито од како их је наша војска јуначки дочекала и потукла у околини Даниловграда и није им дозволила пробој за Никшић. Послије овога неуспјеха и послије крваве борбе у току од неколико дана, њихове су се снаге пољуљале и као вода у виру обилазе брегове гдје, ће наћи одушка. Како изгледа цијели фронт од Скадарског Језера, тј. од Жабљака преко ЛзЈешанске Нахије, Комана и Загарача, око Дачиловграда до Кујаве, и лаље на лијеву обалу рпјеке Зете од Слапа до Стијепе Пиперске, наша је војска збпјена и непријатељ не може пробити да нађе одушка. Од Стијепе Пиперске до границе Албаније наша је војска према простору »фронта ријетка, а те положаје држе само три батаљона V Пролетерске бригаде без тежих оруђа.

Непријатељ је осјетио овај довољно неосигуран простор, покушао пробој и заузео Бпоче са јачим снагама. Овлј

¹ Оригинал, нерегистроЕан, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института.

пробој има сигурно још за циљ овладати комуникацијом Подгорица—Колашин и даље, ради повезивања са њиховим разбијеним дивизијама у правцу Сарајева. Да би се оват пробој опемогућио, ова Команда предлаже: да се горе поменути положај осигура најмање са још једном брпгадом, а по могућности и више, као и најмање двије батерије топова. Питање транспортовања топова [на овом сектору, ова Команда је мншљења да се топовн и муниција за њих може пребацити из Нпкшића за Радовче, јер је аеродром уређеп још прошлога лѐта и тамо требају само знаци. Атерирање авиона на аеродром може се вршитп и дневно. За даљи пренос од Радовча до положаја топова и муниције ова ће Команда мобилисати људство, уколико то војска не могне. Напомињемо да би једна од ових батерија ефикасније дјеловала кад би се могла пребацити у Братоиножиће, јер бп котлина Биоча дошла под унакрсну артиљериску ватру, али пренос у даном моменту од ове стране пе би могао бити.

Како је сада њемачка војска сабијена у котлину Биоча, а све доминирајуће положаје држп наша војска, артиљерија би коглииа Бпоча дошла под унакрсну артиљеријску ватру, Њемаца у котлини Биоча чуда чинила, не само да би им наносила жртве, већ би им ометала прављење моста и нре-лаз преко истог.

Важност уништења њемачких дивизија на овом територију уочио је наш Врховпи штаб и према томе поставио задатак томе Корпусу. У ту сврху ова је Команда упозорила све позадинске взјне власти да исте правилно схвате и народу објасне данашњу ситуацију и важност улоге народа у потпомагању наше војске и издржавању терета који је данас настао, иако за ово кратко вријеме. Код народа се опажа ријешеност да помоГне и издржи, иако је сада у ово вријеме избачен на планину без крова. Такође су све народне власти спремне на жртве да што боље потпомогну успјехе наше војеке, јер је од стране свих политичких руководилаца објашњена како морална тако и материјална важност уништења Њемаца.

Бомбардовање и прелијетање наших авиона и дејство артпљерије чине невјероватно добар утисак, како на војску још јаче на народ. Из извјештаја избјеглица из блока сазнаје се да наша авијација и артиљерија чине страшан у негативном смислу утисак на непријатеља, тамо се осјећа јача дезорганизација, а нарочито код четника и Италијана, који у потоње вријеме у вишем броју избјежују.

У вријеме писања овога акта стиже нам извјсштај Штаба V Пролетерске бригаде који каже: да је иепријатељ у вишим

масама изишао на Биоче и да се гуменим чамцима пребације преко Мораче, да је овладао чукама поврх Биоча у правцу Братоножића, да држи неке положаје у Кучима. Мисле да их нападају, али тврде да упорно бране узете положаје, из чега се констатује намјера њиховог пута за Колашин. Пишу да су извијеште'ни да је у Беране стигла IX Црногорска ударна бригада 25 ов. мј. увече и да ће овамо. Жале се на отсуство 1 батаљона њихове бригаде који држи положаје у Бјелопавлићима—Павковићима. Па уколико је сада на положаје око Даниловграда стигла II Далматинска бригада, добро би било да наредите да се исти рокира на положаје у Пиперима, да би потпомогли држање положаја Вежешник, који сада држи под ватром само 3 батаљон V Пролетерске бригаде.

Збјегови народа из Куча су упућени у правцу Албапије, јер исти тамо гравитирају, а Штаб бригаде мисли да ће их албански партизани сачувати, јер да су прије твораце са њима, између осталог, разговарали и о томе. Збјегови из Братоножића и Брскута, уколико су се још покренули, гравитирају Лијевој Ријеци а даље куд им се нареди. Становништво Пипера и Бјелопавлића све је избјегло иза бојне линије наше војске, шта ванше и четничке фамилије избјежују са нашим фамилијама, што је Доказ да су изгубиле вјеру у моћ четника и њихових савезника Њемаца, а вјерују у нашу сигурну побједу и слободу у најскоријем времену.

У овом моменту стиже једна батерија од два топа која је дошла од Пазковића из састава 1 брдског дивизиона, у свом саставу има око 100 људи и 30 товарних грла. Ова Команда у споразуму са среским и општинским одборима повешће озбиљну бригу за прехрану ове батерије, али напомињемо да нам је много теже и да се бојимо да неће моћи одржати стоку, јер сијена уопште нема.

Ова ће Команда од себе све уложити да остане у чврстом контакту са свима оперативним јединицама на нашем територију.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ)

(М. П.)

Политички комесар
Ђуро Чагоровић

Командант, пуковник
Јоксим Радовић

П.С. Према сада добијеним подацима непријатељ је довлачио велики број тешких камиона и размјестио их на Биочу, на ливадама поред кућа испод ГТопове Горе, бр-

жуљком којим се граниче лнваде на Биочу са десне етроне обале Мораче.

Камиони су даље од колског иута, најдаље до 200 метара. Кам>-флирани су сламом и грањем и збијени су један до другог. У њима је неистоварени ратни материјал непријатеља.

Такође дотјерали су готов дрвени мост који имају на-мјеру инсталирати на ријеци Морачи за превоз трупа и ма-теријала. За сада још прелазе гуменим чамцима пре^о Мо-раче, као и преко постојећег дрвеног моста званог „Мост Арса Петровића", на ушћу Мале Ријеке у Морачу.

Добро би било, кад је ово све овдје сконцентрисано и гдје се може вршити даље концентрисање, овај териториј подврћи контроли и пападу наше авијације.

Ово вас извјештавамо на овај начин ради тога пошто немамо секције да би ово на карти претставили.

Ради тога ви се за ово споразумијте са другом коман-дантом Корпуса којп ове положаје врло добро познаје.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОВОДА НАРОДУ!

Политички комесар
Ђуро Чагоровић

Командант, пуковник
Јоксим Радовић

(М. П.)

БР. 270

ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСКЕ ПРОЛЕ- ТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 27 НОВЕМБРА 1944 ГОД. О СИ- ТУАЦИЈИ НА СЕКТОРУ БРИГАДЕ¹

ШТАБ
У-те ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
Бр. 214
27 новембра 1944 год.
Положај

ШТАБУ.....БАТАЉОНА

Положај

Достављамо вам преглед ситуације на сектору наше бригаде.

Непријателт се концентрише у области Биоча, а како изгледа да је и мост на ријеци Морачи оспособио. Он се

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
рискот института под рег. бр. 15/1, к. 760.

налази на линији и то: Сјеница—Купусци—Бољев До—косама изнад Биоча—споменик Петровића—Јелин Дуб—кота 492—Горње Мрке—Вежешник.

Наши дијелови налазе се: четврти батаљон са батаљоном ЗетскОг одреда на лијевој обали Мале Ријеке — на територији Куча — према непријатељу и албанској граници; други батаљон комплетан се пребацио на комуникацију Биоче—Клопот са једним водом трећег батаљона; трећи батаљон налази се на десној обали ријеке Мораче—Потоци—Петровићи—Радећа—Завала.

Непријатељ није нападао неким нарочито јачим снагама, али ипак у свом пападу био је нарочито лукав и користио је све наше слабије тачке, те је на њих смјеривао удар и провлачио се кроз извјесне увале, те се налазио слеђа и бока наших Дијелова, што је случај код другог и трећег батаљона.

У овом кратком времену открили смо непријатељске наміјере и начин његовог наступања, па према томе штабови батаљона ће настојати да према оваквом начину непријатељског наступања организују своје положаје. Код непријатеља не осјећа се оне дрскости и продорности, као што их је раније испољавао.

Према подацима са којима располажемо и досадањим непријатељским радом јасно се види да ће непријатељ вршити продор из свог стијешњеног положаја на овом правцу: Колашин—Беране Пријепоље—Сарајево.

На територији четвртог батаљона у току последња два дана предало се 104 руска војника, који су били заробљени на руском фронту, а исти су се налазили у њемачкој војсци. Са собом су донијели цјелокупну њихову ратну спрему.

Штаб четвртог батаљона одузео је извјесан дио оружја од Ових Руса: (пушке, п.митраљезе, пиштоље, двогледе, бусоле) и на своју руку раздијелио своме батаљону, Зетском одреду и неким мјештанским јединицама, како смо обавијештени. Овакав поступак за сваку је осуду, и сам Штаб батаљона рјешава овакве ствари и без икакве сагласности са овим Штабом. Овакав поступак не може се ничим правдати кад је истом Штабу било јасно да цјелокупна ратна спрема која се у борби или на који други начин задобије иде у једну цјелину и одатле се дијели према потреби. Штаб четвртог батаљона ће сакупити све оружје које је од горе наведених одузето и исто предати Штабу ове бригаде.

Оружје и муниција стигло је од Штаба дивизије у бојницу ове бригаде, па ће штабови батаљона упутити људ-

ство за потребан број оружја и муниције свога батаљона. Ова бојница налази се на Јаблан}'.

Девета бригада ће у току данашњег дана избити на линију Лијева Ријека—Вјетарник.

Интендантура ове бригаде налази се на Јаблану, а интендант нас је обавијестио да хране имају у довољној мјери, па ће интенданти батаљона повести [рачуна] да ову храну на вријеме организују и доставе јединицама на положаје.

Штабови батаљона биће лично позвани на одговорност ако сву исхрану не регулишу, кад им за то пзстоји могућност.

Можда ће се п убудуће дешавати да избјежавају из њемачке војске (Руси, Пољаци, Њемци итд.), па према њима поступити онако како је то у наређењу Врховног штаба. Од ових пребјежених формираћемо јединице које ће се свакако борити противу непријатеља у заједници са нашим јединицама, па према њима морамо заузети коректап став и никакве неприлик|е не смијемо им правити, јер би са тиме губили много међу њима. Прот\-рајте извјеспе — Русе, Њемце и нека дозивају на њемачком језик|у њихове војнике да се предају и прелазе на нашу страну, јер ово пребјежавање доказ је да је непрпјатељска војска деморалисана и налази се у расулу.

Комуникација |3иоче—Вјетарник је гемељито порушена.

Рањеинчку прихватницу организоваћеМо на Пелевом Бријегу, за трећи батаљон, док за то постојп могућности прелаза преко ријеке Мораче у Радуновиће (преко' љесе).

Штаб бригаде налази се на Пелевом Бријегу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пом.

политичког комесара, капетан
Спасо Ј. Дракић

Командант, мајор
Максим Ковачевић

БР. 268

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕР-
СКЕ БРИГАДЕ ОД 27 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШГАБУ
ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ О ДОЛАСКУ ДЕВЕТЕ
ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ У ЛИЈЕВУ РИЈЕКУ¹**

27-11-44

Телефонске депеше

Од 5 бриг. Ноћас се чула јача борба на сектору 4 бат. Вежешник—Петровићи. Извјешгаја још нема. На осталим секторима без промјена. Предало нам се још 25 Руса и донијели сву ратну спрему. Отровали су 20 Њемаца. У Тузима и Кастратима веће њемачке снаге гомилају се. Раније смо питали за топове, ако имате који добро је да их пошаљете да ову мафију угушимо овдје. Максим.²

Од 5 бригаде. Данас нема промјена. 9 бриг. стигла у Л. Ријеку и дали смо слједећи распоред пошто смо се сложили: три бат. Куче, а је'дан бат. Л. Ријека, као резерва наше 9 бриг. Наша два бат. линија: Биоче—Вјетарник. 3 бат. ојачаћемо са бат. ЗетскОг одреда који се досада налазио у Кучима. Мислимо да се може рокирати наш 1 бат. из Бјелопавлића [да] посједне обалу Мораче—Пипери. Слажете ли се са овим распоредом. Чим 9 посједне положај, вршимо напад на цијелом положају. Максим.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 6/1 а, к. 755.

² Максим Ковачевић

БР. 272

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИ-
ГАДЕ ОД 27 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ПОКРЕТ НА НОВЕ
ПОЛОЖАЈЕ¹**

ШТАБ
IX ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. сл.
27 новембра 1941 г.

ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ОВЕ БРИГАДЕ

Положај

Обзиром на новостворену ситуацију батаљони ће током ноћи извршити све припреме како ће покрет успијети тачно у одређено вријеме и до одређеног часа посјести следеће положаје:

1. — 1 батаљон ће извршити покрет са досадашње историје 28 о. м. у 8 часова правцем Душке—Јаблан—Брскут, гдје ће се смјестити и остати до даљег наређења.

2. — 2 батаљон током ноћи извршити све припреме па 28 о. м. у 5 часова извршити покрет правцем Ками—Јаблан—Вјетарник—Пелев Бријег, гдје се повезати са Штабом V бригаде и сачекати ново наређење.

3. — 3 батаљон ће извршити покрет правцем Брскут—Стравче—Цвплин. Добро испитати непријатеља и његове положаје, везујући се са чланом Штаба V Пролетерске бригаде који се налази на том сектору. Овај батаљон ће се задржати у Цвилину и сачекати наређење за даље своје радње. Овај батаљон мора бити у Цвилину до 11 часова 28 о. м.

4. — 1 батаљон ће 28 о. м. извршити покрет у 3 часа правцем Лопате—Лијева Ријека—Брскут—Стравче—Кржања, гдје ће се задржати и сачекати ново наређење. Овај батаљон такође мора бити у 11 часова у Кржањи. Одмах упутити извиђачке дијелове ради испитивања непријатељских положаја.

1 и 2 батаљон такође морају бити на својим одређеним мјестима тачно у 12 часова.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 16/1, к. 760.

Штабови батаљона Ке припремити своје јединице, јер ће вјероватно током 28/29 успиједити напад на непријатеља. Сви батаљони ће накнадно добити наређење на одређеним мјестима.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
начелник, мајор
Душан Драговић

БР. 273

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ ОД 27 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ЗА НАПАД НА НЕПРИЈАТЕЉА НА ПОЛОЖАЈУ БИОЧЕ — ВЕЖЕШНИК¹

ШТАБ
IX ЦРНОГОРСKE У. БРИГАДЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
О. број: '52
27 новембра 1944 г.
у 24 часа

ШТАБОВИМА БАТАЉОНА IX ЦРНОГОРСKE У. БРИГАДЕ
ШТАБУ 4 БАТАЉОНА V ПРОЛЕТЕРСКЕ ЦРНОГОРСKE
БРИГАДЕ

Непријатељ у јачини 2 батаљона Њемаца — међу којима има већи број Руса и Бугара — овладао је' иоложајима: Вежешник—Биоче—Раћеци—Косор (Церје). Ужурбано ради на подизању моста на р. Морачи (Биоче), гдје је потјерао извјестан број моторних возила и материјал за прављење моста.

Послије неколико неуспјелих покушаја за продор ка Никшићу, изгледа да непријатељ има намјеру да се пробје комуникацијом Подгорица—Матешево. V Пролетерска бригада задржала је надирање непријатеља у односном правцу. Непријатељ је јако деморалисан, што се види из масовног предавања нашим јединицама, јер досада се предао

² О даљем покрету и бсибама види у док. бр. 273.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 15/1, к. 760.

око 150 непријатељских војника и официра, доносећи са собом „шарце“ и осталу ратну спремину.

Наша бригада и V Пролетерска бригада добиле су задатак да протјерају непријатеља са садањих положаја и овладају истима, па у том циљу

НАРЕЂУЈЕМО:

1- **Други батаљон** наше бригаде 28 о. м. извршиће покрет према већ добивеном наређењу и најкасније до 11 часова треба да батаљон стигне у с. Пелев Бријег, гдје ће се Штаб батаљона јавити Штабу V Пролетерске ради примања задатка и остаће под командом V Пролетерске до даљег наређења. Интендантуру ће оставити у с. Бољесестру, а четне куће ће лићи са четама.

2. **Четврти батаљон** V Пролетерске бригаде напашће непријатеља фронтално, тј. правцем: Момче—Убалац—Раћи (Споменик) са задатком ликвидације непријатеља на положају и доминантним тачкама источно од Биоча (положај Споменик). Након ликвидације овога положаја један вод оставити на Споменику, који ће десном бочном ватром томош ликвидацију самог Биоча. Осталим дијеловима протјерати непријатеља правцем Купусци—Цварин са тежњом да се што прије овлада положајем јужно од Цварина, који доминира Дољанима. Помоћу ватре везивати се са десном колоном коју бочно потпомагати у циљу што бржег ликвидирања Биоче—Вежешник.

На свом лијевом крилу везивати се са нашим трећим батаљоном.

3. **Трећи батаљон** наше бригаде кренуће правцем Брскут—Горња Кржања—Момче, не продуживати за Цвичин, како је било раније наређено.² Задатак је батаљона да са правца Момче—Церје³ нападне непријатеља на положају Церје—Косор, овлада истим положајима и настави протјеривање непријатеља у правцу Подгорице са тежњом овлађивања положајима Сјеничке косе и катама јужно од Сјенице изнад Дољапа. Десно се везивати са 4 батаљоном V Пролетерске, а лијево са 4 батаљоном наше бригаде.

4. **Четврти батаљон** наше бригаде кренуће правцем Брскут—Кржања—Цвилин, одакле ће напасти правцем Цвилин—Убли са задатком ликвидирања непријатеља (уколико га буде) на положајима Лијешта—Дучићи—Личник. Затим што прије избити на положаје Орљево—Звизда*—Илин Врх,

² Вјиди док. бр. 272.

³ Вјероватно Церовац

⁴ Орљево — Звизда нису нађени на секцији 1:100.000.

затварајући правац од Подгорице, рупећи моетове испод Фуидине и постављајући засједе са противколкама. Везивати се: десно са нашим 3 батаљоном, чији напад потпомоћи својим десним крилом, а лијево ухватити везу са партизанском албанском четом којој дати задатак да врши 'напад упоредо са лијевим крилом батаљона.

5. Први батаљон наше бригаде остаће као бригадна резерва у западном дијелу Брскута. Овај батаљон држати на окупу, да би се према потреби употребљивао на сектору Пелев Бријег или Кучи.

6. Једна батерија топова туче непријатељске положаје са положаја Жива.

7. Напад ће на читавом сектору отпочети **28 о. тачно у 22 часа.**³

8. Борбени знаци с\': 28 новембра **Војо—Максим.**

29 новембра **Спасо—Пејо.**

Знаци распознавања за 28 новембра су: **Рус—Рашка**
Остали дати.

Сигнални знаци су: Овладао са положајем — **двје зелене ракетле;**

Вратили смо се на старе положаје — **једна за другом зелена и црвена.**

9. Штаб бригаде кренуће се правцем Лијева Ријека—Брскут—Кржања, а биће на осматрачници код цркве у с. Момче, гдје слати извјештаје.

10. Бригадно превијалиште биће у с. Горња Кржања.

11. У нападу треба бити врло енергичан и упоран, јер извршењу овога задатка треба поклони **нарочиту пажњу**, да би се могао ријешити са успјехом овај важан задатак, а није га гешко ријешити с обзиром на врло слаб морал код непријатеља.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Политички комесар, мајор
Милисав Кољеншић

Командант, мајор
Војислав Ђурашевић

Начелник, мајор
Душан Драговић

³ О извршењу задатка види у док. бр. 280 и 311.

БР. 274

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕР-
СКЕ БРИГАДЕ ОД 28 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ
ХРЕЊЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ О ОПШТЕМ НАПАДУ
НА НЕПРИЈАТЕЉСКЕ ПОЛОЖАЈЕ НА СЕКТОРУ КУЧИ
— ПИПЕРИ¹**

НР 40 Гр 143 у 10 сат^л 28-XI-44 г.

Вечерас у 22 часа вршимо општи напад на непријатеља. Деве^{та} са два бат. и наш четврти напада у Кучима, наш други бат. и први IX низ комуникацију, наш 3-ћи у Пиперима.

Напад треба да буде силовит. Непријатељ у току 6 дана борбе има око 300 мртвих и много више рањених. Овдје уопште немамо топова, чак ни противколце. Хитно нам требају брдски топови.

Свето²

БР. 275

**КАРЕЊЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ
БРИГАДЕ ОД 28 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ЗА НАПАД НА
НЕПРИЈАТЕЉА НА ПОЛОЖАЈУ БИОЧЕ — ВЕЖЕШНИК¹**

ШТАБ
У^л-те ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
Оп. бр. 220
28 новембра 1944 год.
Положај
У 10 часова

ЗАПОВИЈЕСТ

(Секција Колашин—Никшић, размјер 1:100.0!;0)

Ситуација:

Према подацима са којима располажемо непријатељ на овом узапом¹ простору Скадар—ПодГорица—Давиловград

¹ Оригиншг, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института етод рег. бр. 6/1а, к. 755.

² Светозар Радојевмћ

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 22/2, к. 758.

има своје три **дивизије** састава разиордзне нападности. Већ 15 дана борбе, на сектору Даниловград према Никшићу, у циљу пробијања непријатељ у овој намери није успио. Налазећи се у оваквом стијешњеном једном простору, опкољен са свих страна нашим и албанским јединицама, увидио је да његов продор према Никшићу безуспјешан је. Према вијестима са којима разгласимо непријатељ је на том сектору имао око 3000 мртвих и рањених, а највећи број од јових губитака имао је од наше пјешадије приликом јуришања прса у прса. Непријатељ у току 15 дана борбе није направио никакав територијални успјех, нити је могао да помакне ниједну стопу борце наше Шесте — Десете и дијелове наше бригаде.

Пошто непријатељ није успио према свом ранијем илапу, то се њега оријентисао, свакако деморалисан из својег неуспјеха, на овој линији: Подгорица—Колашин и даље. Од 22 окт. м-ца па до данас ни на овом правцу непријатељ није показао иеког видног успјеха. У току овога времена непријатељ је имао на (нашем правцу око 300 мртвих, а свакако више него толико рањених. Уништено је и онеспособљено 10 камиона, као и већи број товареће стоке. У посљедњих неколико дана на нашу страну до сада пребјежало је 120 непријатељских војника, што је очити доказ да се непријатељ налази у тешкој ситуацији. Код истог је завладала паника, а свакако да ће и већа кад на нашој страни — сектору добије онакав ударац какав је то добио на сектору према Никшићу.

Једна албанска дивизија креће се правцем МетОхиЈа Скадар—линија Подгорица да «а том правцу дејствује на непријатеља и да истог на овом узаном простору дефштивно **уништим**».

Наша Девета бригада убрзаним Маршом стигла је са просторије Тутин—Рожај и поставила се на овом сектору, да у заједници са нашом бригадом онемогући непријатељу сваки покушај продирања на овом правцу.

Данас више него икада треба да наше јединице схвате важност задатка пред којима се налазимо, да сваки борац да максимум воље и напора од себе, јер се налазимо у ситуацији када **можемо** са успјехом да извршимо задатак који је пред нас оставио наш народ, наш Врховни штаб и Штаб нашег П Ударног корпуса, да унишимо или **принудимо** на предају изабезумљену њемачку војску.

Парола сваког нашега борца данас треба да буде уштити непријатељске дивизије које се налазе опкољене и које сваки дан трпе све веће губитке.

Према епоруазу са Штабом Девете бригаде данас извршићемо напад на непријатеља шји се налази у области **Биоча**. Два батаљона Девете бригаде са нашим четвртим батаљоном дејствоваће на лијевој обали Мале Ријеке, преко територије Куча. Наша два топа налазе се Лласирани на територији Пипера, одакле ће дејствовати на непријатеља. **Наш** други батаљон и други батаљон Девете бригаде дејствоваће Пелев Бријег—Биоче. Трећи батаљон Потоци Петровићи—Биоче—Вежшипк.

У вези овакве ситуације, а у циљу успјешног извођења задатка

НАРЕЂУЈЕМО:

Други батаљон: Напасти ће непријатеља и то: са једном четом лијевом обалом ријеке Мораче, поред Дуге'—Морачице, правац мост на ријеци Морачи, са задатком чишћења непријатеља на свом правцу и муњевитом брзином избити и на мс^т, гдје ће непријатељу оиемогућити повлачење преко истог. Лијево свзјом ватром омогућаваће на правцу чете која ће се кретати гребеном и бочно дејствовати у бок непријатеља. Са др. двије чете концеНтрично дејствоваће на коти 492, до самог овлађивања истом. На тој тачци задржаће своју једну чету, а са једном е'нергично ће наставити гоњење самим хоризонтом према Биочу. Лијево одржавати везу са другим батаљоном Девете бригаде, а десно са нашим трећим батаљоном. Приликом истурања непријатеља са лијеве обале ријеке Мораче и десне обале Мале Ријеке батаљон ће преко моста наставити гоњење Биоче—Доње Мрке, гдје ће се десно чврсто везати са дијеловима нашег трећег батаљона.

Други бат. IX бр. Напасти ће непријатеља општим правцем и то: Поткрш — комуникацијом — Ничин-Главица —Павличићи—Јелин Дуб — са деије своје чете и даље према Биочу. Са једном од ове двије чете потпом&ћи ће чету другог батаљона У-те бригаде у овлађивању котом Црквице. Једну своју чету поставиће на Ничии-Главицу, која ће му

служити као резерва. Лијево са ватром и погледом одржавати везу са четвртим батаљоном ове бригаде, који ће напасти лијевом обалом Мале Ријеке, а десно чврсто везати се са другим батаљоном, са којим координирати свој рад. Ова два батаљона пласираће своје бацаче Ничи!н—Главица, одакле ће дејствовати на правцима обадва батаљона.

Своје противколске пушке кретаће комуникацијом према Биочу.

Трећи батаљон: Напасти ће непријатеља са своје двије чете и то: Потоци—Петровићи—Заграђе—Биоче. Ове двије чете по избијашу на косе изнад Биоча дејствоваће истима [на] Доње Мрке прма Вежешнику. Са једном четом нападаће Вежешник у циљу овлађивања истим. Лијево одржавати везу са нашим другим батаљоном погледом и ватром, а десно са дијеловима батаљона Озне.

Задатак овог батаљона велики је, и много важан, па према томе Штаб батаљона ће употријебити све могуће да овај задатак, специјално његове двије лијевокрилне чете, изврше, јер ће па тај начин омогућити лакше избацивање непријатеља са правца ова два батаљона.

На сектор овога батаљона у току сјутрашњег дана стићи ће трећи батаљон Зетског одреда, који се је налазио на просторци Куча, и поставиће се на његовом десном крилу Радећа Стијена. Штаб овог батаљона повезаће се са батеријом која се налази Иа положају Жнва (Дубрава), којој ће ставити у задатак да са својим топовима дејствује на непријатеља у области Биоча—Вежешник после 22 часа.

Сви штабови батаљона настојаће да веза и садејство између јединица буду испољени до максимума. Батаљони су на једном узаном простору прилично натрпани, па ће повести рачуна да људство што више растуре, како не би трпјело губитке од артиљеријске и бацачке ватре.

Рањеничка прихватница и бригадно превијалиште налазиће се на Пелеву Бријегу. Болница и даље остаје у Лијевој Ријечи. Штаб бригаде ће се налазити на линији Пелев Бријег—Биоче.

Почетак напада тачно у 22 часа.

Уговорени знаци даваће се сигналним пиштољима и то: овлађивањем извјесних тачака биће испаљене двије зелене ракетле, на старим положајима једна зелена и једна црвена ракетла. Но тежите да ове последње не пале се.

Борбени знаци за 28: **Војо — Максим.**

Борбени знаци за 29: **Спасо — Пејо.**²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, мајор
Свето Радојевић

Командант, мајор
Максим Ковачевић

БР. 276

ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 29 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ О ПАДУ КЛОПОТА¹

НР 45 Гр 157 ДДД у 8.30 29-XI-44 г.

Ноћашњи напад на комуникацију није успио. На овом сектору имали смо 4 мртва, око 30 рањених, док 10 теже. Непријатељ је одмах прешао у контранапад и то на сектору бат. IX бригаде. Овај батаљон се врло слабо показао. Непр. надире и на коте изнад Клопота. Већ је овладао Клопотом и то у зору. Један бат. IX-те као резерва налази се изнад и око Пелева Бријега. У Кучима и Пиперима имали смо успјеха.²

Свето³

² О извршењу задатка види у док. бр. 280 и 314.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 3/1а, к. 755.

² Детаљније о овим борбама види у док. бр. 280 и 314.

³ Светозар Радојевић

БГ. 277

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСКЕ ПРОЛЕТЕР-
СКЕ БРИГАДЕ ОД 29 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ
ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ О РЕЗУЛТАТИМА
БОРБЕ НА СЕКТОРУ БИОЧЕ — ПЕЛЕВ БРИЈЕГ¹**

НР 49 у 17 сат.

29-XI-44 г.

У току ноћашње борбе на сектору П. Бријег и сектору ПетровиКи—Биоче непријат. претрпио велике губитке, око 100 мртвих и више рањених. Убијено је неколико њемачких офпцира. Наши губици на овом сектору 12 мртвих и 39 рањених — овдје нијесу урачунати евентуални губици једне чете која нам се још није вратила. Заплијенили смо 3 п.ми-траљ., нешто муниције и већи број ћебади и шаторских крила. Податке о ноћашњем раду нашег 4 бат. и осталих бат. IX бриг. тражите од Штаба IX бриг. пошто дејствује на њиховом сектору.²

Свето³

¹ Оригинал. писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 6/1 а, к. 755.

² Детаљније о овим борбама види у док. бр. 280 и 314.

³ Сзетозар Радојевић

БР. 278

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE ОМЛАДИНСKE
НОУ БРИГАДЕ ОД 29 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ПРЕ-
БАЦИВАЊЕ ДРУГОГ И ТРЕЋЕГ БАТАЉОНА У ЛИЈЕВУ
РИТЕКУ¹**

ШТАБ
VII ЦРНОГОРСKE ОМЛАДИНСKE БРИГАДЕ
„БУДО ТОМОВИЋ“
Оп. бр. 47
29 новембра 1944 године у 18 час.
Положај

ШТАБУ.....БАТАЉОНА

Иоложај

Према наређењу радиограмскОм Штабу III Ударне дивизије од 29 бв. мј! добили смо наређење да се наша два батаљона пребаце у области Лијеве Ријеке са замјен. команданта бригаде који ће бити резерва V Пролетерске бригаде. Остали дијелови бригаде са Штабом бригаде остаће и даље на досадашњим положајима до сљедећега наређења. -

У духу горе изложеног

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — Други батаљон ове бригаде Пека прикупи све своје дијелове 30 овога мј. у Рожај до 8 час., одакле ће продужити за Беране. У току ноћи нека спреми храну за сјутрашњи дан.

Штаб батаљона нека сврати у овај Штаб при поласку за Беране.

2. — Трећи батаљон ове бригаде нека прикупи све своје дијелове на положајима гдје се сада налази и нека 30 ов. мј. у 8 час. учини покрет за Беране, гдје ће добити даље наређење од зам. команданта бригаде који ће ићи са ова два батаљона.

У току ноћи спремити храну за 30 ов. мј.

3. — Четврти батаљон ове бригаде у току 30 ов. мј. пребациће се са својим батаљоном у село Грахово и ту

¹ Копија оригинала, писана на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 2/2, к. 759.

ће остати до даљег иаређења, с тим што ће контролисати непријатеља од правца Н. Пазара и Д. Пољане.

5. — Други и трећи батаљон узеће резервне хране из села Петњице на пролазу за Беране. Зато је потребно да интендант батаљона сврате у овај Штаб ради добијања упутства за подизање хране и организацију исхране убудуће.

Сву резервну зоб коју имамо код наше интендантуре 30 ов. мј. примићете и поћерати за ваше коње. Убудуће стараће се Штаб бригаде, уколико буде могуће, да вам додаје извјесну количину зоби за ваше коње који ће се налазити у Л. Ријечи.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, мајср

Командант, п.пуковник

БР. 279

**ИЗВЈЕШТАЈ КОМЕСАРА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВЈ ОД 29 НОВЕМБРА 1944 ГОД. СВОМЕ ШТАБУ О
ФОРМИРАЊУ РУСКОГ БАТАЉОНА У САСТАВУ ПЕТЕ
ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ¹**

НР 50 у 20.10

29-XI-44

Ноћас смо формирали руски батаљон, 5-ти батаљон V бригаде. Борци су млади и одушевљени. Поставили смо руководства између њих. Њихово бројно стање 140 бораца. Наоружани пушкама, бомбама и са 6 аутоматских оружја.² Наредите интенданту Драговићу да изузме из дијела VII, IX и јединица око Штаба 140 униформи, шињела, цокула и шатора. Упутите за овај бат. још 6 п.митраљеза са одговарајућом муницијом и извјесну количину бомби. Ово упутити одмах, јер је људство слабо обучено. Извод ове депеше предајте Корпусу.

Јово³

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 6/1а, к. 7о5.

² Детаљније о бројном стању и наоружању овог батаљона види у док. бр. 315.

³ Јован Кагичић

БР. 280

**БОЈНА РЕЛАЦИЈА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСKE
БРИГАДЕ ЗА ВРИЈЕМЕ ОД 15 ДО 30 НОВЕМБРА 1944
ГОДИНЕ¹**

РЕЛАЦИЈА

(Секција: Колашин, Скадар, Цетиње, Никшић, размјер:
1:100.000)

О раду и операцијама У-те Пролетерске бригаде у вре-
мену од 15 до 30 новембра 1944 године

16 новембар: Непријатељ у своме извлачењу из Грчке
и Адбаније концентрисао се је на просторији
Скадар—Подгорица—Даниловград. Јачина не-
пријатеља: 2 (двје) дивизије, чије је бројно ста-
ње опало на 8—10 хиљада, тј. свака дивизија
4—5 хиљада. Састав ових дивизија је: Нијемци
и Швабе. Даље, непријатељ је имао и нешто
новоформираних јединица од ваздухотопног
лудства, морнарице и других отпадака. Састав
ових јединица био је: Нијемци, Талијани, По-
љаци, Чеси, Бугари, а било је и два до три
батаљона бивших црвенОармејаца (Казаха и Јер-
мена). — Јачина 8—10.000. Непријатељ поред
осталог наоружања има око 50 топова и толико
тенкова. Његове Намјере Нспољиле су се у томе
што је покушао продор према Никшићу. Морал
код непријатеља је врло рђав.

Наша бригада је била постављена по сле-
дећем распореду: први батаљон на положајима
Доњи Рсојевићи—Калезићи—Лубово. Трећи ба-
таљон: Горњи Рогами—Завала—Подстијепа. Дру-
ги батаљон: Смоковац—Златица—Сјенице. Чет-
врти батаљон: Врбица—Фундина—Медуп. Чета
пратећих оруђа: Биоче. Болиница у Пнперској
Ријечи. Остали неборачки дијелови на просто-
рији Клопот. Штаб бригаде у Биочу, гдје се
налазило и бригадно превијалиште.

Овога дана у зору непријатељ у неколико
колона јачине од 800—1000 људи " (Нијемци)
крнуо се према положајима нашег првог бата-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института под рег. бр. 54/3, к. 754.

љона и иослије **Јаке** артиљериске припреме иа-
пао положаје овог батаљона. Истовремено је
непријатељ са другим **Снагама напао батаљон**
У1-те бригаде на десном **крилу овог** батаљона.
У самом почетку непријатељ, и поред упорне
борбе, успио је да овлада извјесним дијелом¹
наших положаја. Борба је **била** обосграно јака
и жилава, а трајала је око 20 часова и била
прожета честим **и узајамним** противпадима,
али **наши** су успјели да **потуку** непријатеља и
избаце га **у назад. Наши губици** су: два мртва
и четири рањена. Непријатељ је на **бојинг**у
оставио: једанаест мртвих, док **је** собом одвукао
преко тридесет мртвих **и седамдесет рањених.**
Заплијењено је: десетак **пушака**, муниције и дру-
гог материјала.

Остали батаљони имали су задатак затвара-
ња правца: Подгорица—Вјетарник и нападања
непријатељских тачака на својим правцима. У
току овога дана код њих није било промјена.
По јединицама извођене су војничке вјежбе и
одржавани часови.

При Штабу бригаде одржаван је војнички-
поДофицирски курс, на коме је било 30 слу-
шалаца.

17 новембар: Сви батаљони били су на првобитним' по-
ложајима. На сектору Пипери—Кучи није било
промјена, наши су вршили препаде на Казно-
вицу, Кокарицу Гору и друга непријатељска
упоришта.

На сектору нашег првог батаљона непри-
јатељ је извршио неколико узастопних напада,
али без успјеха. Најзад је овај батаљон, **О*ача**(н
са двије чете VI-те бригаде (на десном крилу),
извршио противнапад и у жестокој борби која
се развијала, нарочито на лијевом крилу, успио
да потисне непријатеља. Непријатељ је оставио
на бојишту: 33 мртва (Нијемца), 5 Нијемаца
је заробљено, док је око 40 и више рањено.
Заплијењено је: 1 „шарац“, 22 пушке, 2 ма-
шинске пушке, 3 „парабелума“, 2 радио станице
и много разне муниције и другог ратног мате-
ријала. Губици овога батаљона били су: 2 мртва
и 3 рањена.

18 новембар: На сектору нашег првог батаљона у обла-
сти Рсојевића, као и на сектору VI-те бри-

гаде, непријатељ је вршио снажне напоре, али није имао успјеха. Наши су прешли у против-напад и одбацили непријатеља до коте: 168 и Оштре Стијене. Непријатељ је за собом оставио: 8 мртвих а успио је да одвуче преко 20 мртвих и рањених. Губици овог батаљона су: два погинула друга.

Код осталих батаљона није било промјена и одржавани су скоро редовни часови и вјежбе.

Овога дана пребацили смо бригадну "болницу из Пиперске Ријеке у Лијеву Ријеку.

19 новембар: Наш први батаљон покушао је да извуче једну чету која је била у врло незгодном положају испред Богићевића, ово је непријатељ користио и извршио снажан напад на читавом отсјеку батаљона. Батаљон је одмах прешао у противудар и одбацио непријатеља који је за еобом оставио 7 мртвих, док је десетак рањених успио да извуче.

Код остала три батаљона није било промјена.

20 новембар: На читавом сектору није било промјена. Вршени су препади скоро на свим отсјецима нашег сектора. Послије подне непријатељ концентрише јаке снаге (око 2 хиљаде војника) у области Спужа. Свим јединицама наређена је „строга приправиост“.

21 новембар: Без промјена. Непријатељска артиљерија повремено је дејствовала скоро на читавом сектору. Жртава ипјесмо имали.

Са подјофицирским курсем завршено је и слушаоци су сви упућени у своје јединице. Резултати овога курса били су врло добри.

22 новембар: У (1 часова ујутру непријатељске колоне, јачине од 2 хиљаде људи, праћене артиљеријом и тенковима, извршили су снажан напад на сектору нашег трећег батаљона (Рогами—Завала—Вежешник) и сектору другог батаљона (Смоковац—Златица). Послије 6 часовне борбе непријатељ је успио да овлада линијом Вежешник—Смоковац—Златица. Непријатељски губици били су: око 35 мртвих и много рањених. Наши губици: 4 мртва и 6 рањених.

На сектору четвртог батаљона и првог (Бјелопавлићи) није било јачег притиска.

23 новембар: Непријатељ је пред зору надирао уз де-
ену ооалу Мораче и преко Вежешника ка Биочу.
Наш други батаљон постављен је на линији
Цварин—Купусци—Раћи и нападао непријатеља
више у оок. Трећи батаљон држао је положаје
и одбијао непријатељско надирање на линији
Подстијена—Завала—Горње Мрке. Четврти ба-
таљон је рокиран у десно и постављен на ли-
нији Медун—СјенИчке косе—Купусци, а трећи
батаљон Зетског одреда који је моментано био
под нашом командом постављен је према албан-
ској граници. Борба је вођена преко читавог
дана. Непријатељ је био причиЧно дрзак и пома-
ган јаком артиљериском ватром.

Губици непријатеља у току овога дана били
су преко 30 мртвих и 50 рањених. Наши губици:
2 мртва и 5 рањених.

На отсјеку првог батаљона непријатељ није
био активан.

24 новембар: Непријатељ је овладао Биочем и избио на
Раће, истовремено је покушао да се пребаци
преко ријеке Мораче на правцу Братоножића.
Трећи батаљон је у зору извршио напад на
Вежешник и овладао њиме. Други и четврти ба-
таљон и даље су бранили првобитне положаје.
Једна чета другог батаљона пребачена је преко
Мале Ријеке да затвори комуникацију Биоче—
Вјетарник, а у току ноћи пребачен је читав
батаљон на паменутом правцу.

У току овога дана Непријатељ својом на-
сртљивошћу, маневром и довлачењем јаких по-
јачања открио је своју намјеру. Јасно је било
да је непријатељ, не успјевши са пробојем за
Никшић, донио одлуку да се пробије правцем
Подгорица—Колашин и даље.

Наши губици у току овога дана били су:
3 рањена друга, док је непријатељ имао преко
30 мртвих и много више рањених. Однос броја
губицима долази отуда што је непријатељ ко-
лонама ишао директно на положаје, па је био
изложен страховитом дејству нашег аутомат-
ског оруђа. Овога дана успјели смо да уни-
шимо непријатељу 2 камиона, два мотоцикла
и оштетили десетак камиона, којом приликом
су нанешени знатни губици непријатељу. На
сектору првог батаљона није било промјена.

25 новембар: Уз јаку артиљериску ватру непријатељ је са јаким снагама поћово извршио напад на Вежешник II после 6 часова јаке борбе успио да овлада истим, претрпавши губитке од 35 мртвих и много рањених. Чете другог батаљона водиле су живу борбу на комуникацији Биоче—Клопот, јер је непријатељ у току ноћи успио да се пребаци гуменим чамцима преко воде. Исто тако четврти батаљон на своме десном крилу (Раћи) водио је читав дан борбу. Непријатељ је од ова два батаљона претрпио губитке од 40 мртвих и толико рањених. Наши губици су: 4 мртва и 4 рањена.

Први батаљон организовао је напад на Тараш и Горицу, уз садејство VI бригаде. Непријатељ је претрпио изненађење и имао преко 50 мртвих и рањених.

26 новембар: Трећи батаљон остао је и даље на положајима Подстијена—Завала—Горње Мрке, где га је предвече непријатељ напао и нешто потиснуо са просторије Мрка, плативши то са десет мртвих. Други батаљон налазио се на положајима Подгрета—Клопот, док је четврти и даље остао на просторији Куча. У току дана непријатељ је тукао артиљериском ватром наше положаје, док покретом није испољио активност.

На отсјеку првог батаљона непријатељ је покушао са испадима, али је одбијен уз доста велике губитке.

27 новембар: На отсјеку трећег батаљона непријатељ је нападао са јаким снагама, али је био одбачен и претрпио прогивнапад који га је коштао 15 мртвих и 20 рањених. Губици овог батаљона су: 4 мртва и 2 рањена. На сектору Братоножића вођена је јака борба, гдје је непријатељ вршио јак артиљериски притисак. На сектору Куча мање чарке.

Код првог батаљона непријатељ врши дјелимично притисак, али без успјеха.

Овога дана смо организовали извлачење бивших црвеноармејаца који су се налазили у њемачкој војсци, и извукли смо преко ноћи око 140 под пуном ратном спремом, од којих смо два дана касније формирали један батаљон. Сви су изјавили жељу да се бију са Нјемцима.

28 новембар: ч Преко лана непријатељ је вршио притисак на свима отсјецима наших батаљона, али је уз доста велике губитке био одбачен.

Истог дана у сагласности са Штабом Девете бригаде, која је стигла на сектор Кучн—Братоножићн, организовали смо ноћни напад на читавом сектору. Напад је уследио око 22 часа. Наши батаљони су нападали на првобитним правцима, док су два батаљона Девете бригаде нападала на нашем лијевом крилу на просторнји Куча. Непријатељ је на свима тачкама био јако упоран.

Наш трећи батаљон нападао је на отсјеку Горње Мрке—Биоче и у силном налету разбио непријатеља и збацио га у само Биоче. Непријатељ се поново прибрао и читаву ноћ су трајали узајамни противнапад и веома жестока борба. Непријатељ је претрпио губитке: 2 официра, 3 подофицира и 20 војника нађено је на бојишту, док је много жртава успио да одвуче собом. Губици овог батаљона су: 6 мртвих и 10 рањених. Заплијењено је: 2 п.митраљеа, више пушака, пиштоља и другог ратног материјала.

На отсјеку Братоножића вођени су читаву ноћ обострани напади и противнапади, али није дошло до помјерања ни на једној страни. Непријатељски губици износе преко 30 мртвих и 50 рањених. Губици овог батаљона су: 5 мртвих и 8 рањених, међу којима је командант батаљона.

На сектору Куча нападао је наш четврти батаљон и два батаљона Девете бригаде. У моменту када се овај батаљон спремао за напад, истовремено је и непријатељ вршио покрет за напад на наше положаје. Колоне су се среле и у мрачној Ноћи настала је борба прса у прса. Наши су успјели да потпсну непријатеља, нанијевши му губитке од 20 мртвих и више рањених. Губици овог батаљона су: 2 мртва и 5 рањених.

Стање код нашег првог батаљона у Бјелопавлићима било је непромијењено.

29 новембар: Сви батаљони су се налазили на првобитним положајима. На свим положајима, изузев код првог батаљона, вођене су у току дана прилично јаке борбе, а у току ноћи други батаљон у садејству једног батаљона Девете бри-

гаде наанао је непријатеља на Кисјелмци (Братоножњи). Четврти је увече смијењен од стране једног батаљона Девете бригаде и у току ноћи преко Брскута стигао на Вјегарник.

30 новембар: Први батаљон је стигао на просторију Пипера и посјео је положаје Радећа—Стијена Пиперска.

Трећи батаљон држао је положаје на просторији Горњих Мрка и није имао борбе.

Други батаљон је читавог дана водио живу борбу на просторији Пелева Бријега, а увече у sadejству једног батаљона Девете бригаде и нашег четвртог батаљона нападао је Кисјелицу и коту: 704.² После жестоке борбе био је принуђен на повлачење уз губитке од 3 мртва и 5 рањених. Непријатељ је имао око 15 мртвих и више рањених.

Четврти батаљон напао је непријатеља на koti: 1028 и у силном налету који је трајао свега 30 минута разбио читав батаљон Нијемаца и збацио га до Клопота. У овом окршају имао је два мртва и 12 рањених другова, док је непријатељ оставио на бојишту 72 мртва, међу којима и командант дотичног батаљона — мајор, један официр и један лекар. Заробљено је 5 Нијемаца, а рањеника по нашој оцјени и по исказу заробљеника било [је] око 50. Заплијењено је 8 „шараца“, 10 машинских пушака, 40 пушака, 5 „иарабелума“, једна радио станица, већа количина муниције и друге ратне спреме.

Пети батаљон (Руси) који је био тек формиран, по њиховој жељи, убачен је исте вечери у борбу. Показао се врло добро, имао је 5 рањених, а непријатељу је нанео губитке од 10 мртвих и рањених.

Исход ових 15-дневних борби је следећи:

Непријатељ је успио да нас потисне од Смоковца до Пелева Бријега, његови губици износе: 496 мртвих, 594 рањена, заробљених 18 (Нијемаца).

Наш губици износе: 35 мртвих и 82 рањена.

² Вјерозатно к. 735 или 757.

Заплијењено је: 9 „шараца“, 2 тшитралеза, 12 машиНеких пушака, 1 теш. бацач, 110 пушака, 8 „парабелума“, 10 пиштол>а, 3 радао станице, <Уко 500 ручш^х и бацачких бомби, 15000 разних метака и другог ратног материјала. Уништена су: два камиолга !и два м^отоцикла, а оштећено је десетак возила.

Сви батаљони у протеклим акцијама показали су, како руководство таКо п борци, неодољиву изд[>жљивост, храброст, продорносг, потовост и дисциплину.

И поред велике ;иморености И пршгично великих губитака које смо претрпјели у овом те-риоду времена, бригада као борбена јединица способна је за извршење свих постављених задатака.

Напом'ип>емло да се и новомобилисало људство показало борбено и дисциплиновано, што свједочи великиИ проценат жртава баш у овом људству.

Сва упражњена мјеста смо поново попунили НОвим руководством, а сви руководиоци одговарају положајима које покривају.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, мајор

Свсто Радојевић

Командант, мајор

Војислав Ђурашевић

Начелник, капетан

Станко Мрђеновић

БР. 281

Е:

БОЈНА РЕЛАЦИЈА ПРВЕ БОКЕЉСКЕ НОУ БРИГАДЕ ЗА ВРИЈЕМЕ ОД 5 ОКТОБРА ДО 1 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОДИНЕ¹

РЕЛАЦИЈА

О борбама КОје је водила I Бокелјска НОУ бригада од дана нашег форМиран>а, тј. од 5. X. 1944 год. до де-цомбра 1944 гоДине.

I Бокел->ска НОУ бригада формирана је 5. X. 1944 по-дине у Зунцима (Коњско) и од тога дана почиње изво-

¹ Оритинвл, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-рјтскор института под рег. бр. 2/1, к. 398.

ђење акција према задацима добивеним од Штаба Приморске оперативне групе.

Према наређењу Штаба Приморске оперативне групе од 5. X. 1944 године² бригада је добила задатак да се са досаданјих просторије (Зубаца) пребаци на просторију Врбање и Јаблан До, за дејство према Црквицама, Мокринама и Мрцинама. Ради извршења овога задатка, у циљу дејства према Црквицама, бригада упућује своја два батаљона на Врбање, за дејство према Мокринама један батаљон, а за дејство према Мрцинама један батаљон.

Према писменом наређењу овога Штаба два батаљона ове бригаде извршила су напад на Цркvice, гдје се налазило око 400 четничких бандита, утврђених и смјештених у старим утврђењима. Батаљони су извршили напад овога дана, тј. 6. X. 1944 године, на непријатељски положај. Непријатељ је дао јак отпор и наши су се батаљони у зору без резултата повукли на полазне положаје у Врбању.

У току ових борби непријатељ је имао 5 мртвих и 4 рањена четничка војника, док наши губици износе 1 мртав и 3 рањена.

Батаљон који се налазио у Јаблан Долу за дејство према Мрцинама у току ноћи 7/8. X. 1944 год. извршио је напад на Мрцине. Непријатељ се налазио у бункерима у самом селу и околи села, те је благовремено минирао предтерен својих положаја. Напад овог батаљона није био најсоље организован, и батаљон је у нападу наишао на мипска поља, те се услед тога повукао на полазне положаје, не ступајући у директни контакт са непријатељем.

У овом нападу батаљон је претрпио губитке од једног рањеног војника.

У току ноћи 8/9. X. 1944 год. два батаљона према наређењу овога Штаба извршила су поновни напад на Цркvice, док је један батаљон напао и без борбе ликвидирао Мокрине. Истим наређењем батаљон према Мрцинама врши напад на њемачки гарнизон Мрцине. Два батаљона према Црквицама као и батаљон према Мрцинама у току упорне борбе стављају у блокаду непријатељске гарнизоне у овим мјестима, спречавајући непријатеља да интервенише са ш које стране и изврши маневар према нашим снагама.

Овакво стање блокаде продужено је и у току 9. X. 1944 год. Непријатељ је из блокираних гарнизона дао јак отпор, али су наше јединице у току 9/10. X. 1944 год. успјеле да овладају дјелимично непријатељским положајима, док у току, дана 10. X. 1944 год. око 14 часова нијесу ликвидирани

² Редакција не располаже поменутиим наређењем

о'ба непријатељска упоришта; Четници из Црквица користећи маглу успјели су да се извуку и повуку у правцу Драгаља и Рисна, док су Њемци са Мрцика побјегли у правцу Груде.

У овим борбама непријатељ је имао иа Црквицама — мртвих и 6 рањених, а Њемци у Мрцинама 4 мртва и 6 рањених војника.

Наши губици у овим борбама износе 3 мртва и 6 рањених другова.

Том приликом ослобођено је из четничког штвора у Црквицама око 20 људи, који су мобилисани за нашу војску.

Том приликом заробљено је 2 тешка Митраљеза, 3 пушкомитраљеза, 2 радио станице, око 300 бомби, неколико граната од бацача, око 50 пушака и пуно другог ратног материјала.

Након ликвидације Црквица, Мокрина и Мрцина, бригада 11. Х. 1944 год. наставља са нападом на непријатељски положај Леденице—Гребен, кота 577—Жлијеби—Камено—Мојдеж—Пријевор, и својим десним крилом постављајући се према Плочицама и Игалу потпомаже II Далмат. бригаду у нападу на Г^руду и Конавље.

8а извршење овога задатка два батаљона ове бригаде почев од 11. Х. 1944 год. врше стални притисак на Њемце иа положајима Леденице—Гребен, док је један батаљон овладао 12. Х. 1944 год. Кулном, Жлијебима и Каменом.

На свим овим положајима непријатељ је дао јак отпор, те је напад наших батаљона [на] Леденице и Гребен и поред иајвеће упорности остао безуспјешан, јер је непријатељ био досијео јака утврђења ограђена жицом и, користећи употребу блиске запречне ватре, онемогућавао извршење задатка наших батаљона.

Напад на Леденице и Гребен продужен је све до 27. Х. 1944 год., али без успјеха.

У међувремену четници и Њемци из Рисна 20. Х. 1941 год. преко Леденица врше напад на дијелове Х Црногорске НОУ бригаде који су се налазили на положајима према Грковцу и успјевају да их потисну. Сутрадан 21. Х. 1944 године наш I батаљон интервенише у десни бок непријатеља преко Вељег Врха и Деверитових греда и потпомаже дијелове Х Црногорске бригаде и заједно са њима разбија непријатеља, гонећи га према Леденицама.

- У овом међувремену 16. Х. 1944 год. наш 2 батаљон овладао је Игалом и Суторином, задајући непријатељу велике губитке приликом његовог покушаја да се из Хрцег Новог пробје према Груди и угрози дијелове II Далматинске бригаде који су оперисали на простору Плочице—Гру-

да—Цавтат. У свим овим борбама од 11. X. 1941 године до 27. X. 1944 године, рачунајући овдје и усијех и нашег батаљона, који је 24. X. 1944 године заузео Бијелу, Баошиће, Тленовиће, Кумбур, Каменаре, а што је услиједило 24. X. 1944 године, непријатељ је имао 67 мртвих и велики број рањених војника, у највећем броју Њемаца.

Наши губици у овим борбама износе 22 мртва и 41 рањен Друг.

Том приликом заробљено је од непријатеља 3 тешке „брезде“, 4 пушкомитраљеза, 1 камион, пуно ратног материјала и војничке спреме.

Том приликом се предало нашим батаљонима око 350 непријатељских војника-четника, који су мобилисани за нашу војску.

На дан 22. X. 1944 год. разбијени четници, који су приликом пада Грахова побјегли у правцу Бијеле Горе, бројно јаки од 80 људи и око 20 Њемаца, користећи планински терен и маглу врше напад у леђа нашем батаљону који се налази у Пољице—Звечава. Наш батаљон благовремено је открио покрет непријатељев у правцу њега и успио да га последи борбе од два сата разбије и протјера према планинама у селу Убли.

Том приликом убијена су 3 непријатељска војника, а заробљено је 7 (све четници),... Том приликом занлијењено је код непријатеља 10 пушака, 3 пиштоља, око 50.000 дин. у разним валутама.

Наши губици износе 1 мртав и 2 рањена друга.

У току 23, 24 и 25. X. 1944 године наше јединице успјеле су да на простору Кривошија ухвате 6 њемачких војника који су хтјели да се из Бијеле Горе пробију за Ледеице и Рисан. ... Том приликом заробљено је од непријатеља: 1 стројница, 2 „парабелума“, 4 пушке, 8 бомби и извјестан број новаца у маркама.

Према наређењу Штаба Приморске оперативне групе од 26. X. 1944 године бригада је добила задатак да се са своја три батаљона постави на престоји — Његуши—Крстац—Залази, за дејство према Котору и Грбљу, а да један свој батаљон остави у Драгаљу и Марковом Долу према непријатељским положајима на Грковцу, са задатком да сталним притиском на непријатеља сузбије његову одлуку да се преко Грахова пробије у правцу Требиња. Извршењу овога задатка приступљено је 27. X. 1944 год., кога су дапа два батаљона пошла преко Цуца у правцу Његуша са намјером да их ликвидирају, као и Крстац, и да се на тој просторци поставе за њихова даља дејства. 2 батаљон ове бригаде задржан је на положајима према Грковцу, док је

први батаљон добио задатак да за 2 дана остане на положајима Вељи Врх — Прошћеница, Кнезлаз, према непријатељу из Леденица.

Приликом Доласка наших батаљона на просторију Нзегуши и Крстац непријатељ је био претходно ликвидан од дијелова X Црногорске бригаде.

На дан 28. X. 1944 год. 1 батаљон води борбу са њемачким војницима који су имали намјеру да се од Бијеле Горе пробију према Рисну, на просторији Вељи Врх—Звечава, којом је приликом убијено 5 њемачких војника а заробљено 2 _____ и од истих заплијењено 2 машинке, 3 „парабелума“, 2 пушке, 5 двогледа, нешто новаца и војничке спреме.

Истог дана наш 2 батаљон на просторији Марков До—Драгаљ води борбу са разбијеним њемачким групама које су се пробијале од Грахова преко Драгаља за Рисан и том приликом убијено је 10 њемачких војника и заплијењено 1 „шарац“, 3 машинке, 4 „парабелума“, 6 пушака и другог материјала.

Губици другог батаљона у овој борби износе 6 мртвих и 4 рањена друга.

Два батаљона упућена за дејство према Грбљу и Котору стигла су на одређене просторије 29. 10. 1944 год. 1 батаљон који је накнадно упућен стиже на просторп.ју Залаза 30. X. 1944 године.

Штаб Приморске оперативне групе својим радиограмом упућеним преко Штаба X Црногорске бригаде издао је наређење да се наши батаљони не упуштају у Грбаљ, већ да се задрже на просторп.ЈИ Његуши—Крстац -Залази.

На дан 1. XI. 1944 године према наређењу' овога Штаба дијелови нашег 1 батаљона нападају непријатеља у Доброти. приликом његовог повлачења испред јединица II Далматинске бригаде од правца Доњи Ораховац—ЈБуга, којом приликом непријатељ је изгубио губитке од 4 мртва и више рањених, док наших губитака није било. Том приликом од непријатеља је заплијењен 1 мотоцикл.

На дан 2. XI. 1944 године наши дијелови извршили су напад на непријатеља у Котору од правца Шкаљари и Доброта. Непријатељ је био посјео утврђене куће ван града и нашим јединицама онемогућио улазак у град. Послије упорне борбе наши су се дијелови повукли на полазне положаје. Овом приликом непријатељ је имао два мртва и три рањена, док наши губици 1 рањен друг из састава 1 батаљона. Према писменом наређењу Штаба Приморске оперативне групе од 3. XI. 1944 године бригада је добила задатак да се са своја три батаљона постави на просто-

рију Драгаљ—Звечава—Кнезлаз и да ликвидира непријатељска" упоришта Леденице и Грковац. Истом наредбом¹ један батаљон остављен је на просторији села Његуши под командом Штаба Х Црногорске бригаде. 4. XI. 1944 године батаљони су стигли на одређене просторије и приступили извршењу добивеног задатка.

Непријатељ је држао полтокаје Грковац—Обер Грковац—Голи Врх—Леденице—кота 664—кота 577 и имао директну везу са својим јединицама у Рисну.

Замисао Овог Штаба била је да се у првом реду прекине комуникација Рисан—Леденице, потом да се изврши блокада непријатељских упоришта и на крају да се приступ систематском уништењу непријатељских гарнизона. У ту сврху Штаб бригаде упутио је један свој батаљон на просторију Веље Село са задатком пресијецања и држања комуникације Рисан—Леденице, ликвидације Голог Врха, дејствујући са положаја Струг—Врежник против непријатеља у Леденицама, Грковцу и на Голом Врху. Један свој батаљон Штаб бригаде је поставио на просторију Марков До—Луг—Граница са задатком координације рада са батаљоном из Вељег Села и ефикасног напада на непријатељско упориште Обер Грковац и Грковац.

Већ 4. XI. 1944 год. увече извршено је пресијецање комуникације Рисан—Леденице и комуникација стављена под директну контролу наших дијелова.

У току 5. XI. 1944 године наш 1 батаљон са положаја Врежник и Струг извршио је напад на непријатељске положаје Голи Врх—Леденице. Непријатељски положаји били су јако утврђени, али су наше јединице последице упорне борбе заузеле 3 утврђења на Голом Врху. Истовремено је извршен напад на Грковац и Обер Грковац, али је непријатељ дао јак отпор и иако су се јединице морале повући на полазне положаје, држећи у својим рукама освојене бункере на Голом Врху.

У току ових борби непријатељ је имао 10 мртвих и 5 рањених, наши губици износе 8 мртвих и 12 рањених другова.

Наредбом овога Штаба од 6. XI. 1944 год. батаљони постављени за дејство према непријатељу у Леденицама, на Голом Врху и Грковцу добили су задатак да даноноћним, сталним и организованим нападима туку непријатеља и по сваку цијену ликвидирају њихова упоришта. Јачина непријатеља на овим положајима износила је око 600 њемаца, добро наоружаних и добро опремљених.

На основу добивене заповијести батаљони су приступили извршењу својих задатака на дан 6. XI. 1944 године.

Батаљони су под најтежим околностима вршили енергичан и одлучан напад на непријатеља који је без прекида трајао до 18. XI. 1944 године. Непријатељ је са својих положаја давао одлучан отпор и у прво вријеме онемогућавао нашим јединицама ликвидацију својих упоришта. Потпомогнут нагазним минама, постављеним око својих одбрамбених положаја, артиљериском ватром и бацачима, те оплетеном жицом око својих положаја, непријатељ је очајнички бранио своје позиције и поред најсмјелијег и најдрскијег напада наших јединица. Ни највећи терети ни честа глад, као и слаба опрема наше војске, нису ометали наше храбре борце да иду са највећим пожртвовањем против омрзнутог непријатеља који је својим положајем на овом сектору омогућавао њихов терористичко-фашистички рад у цијелој Боки и Црногорском Приморју. Сваки наш војник био је свјестан важности овога положаја како за непријатеља тјка и за нас, те је сваки ишао у борбу знајући да то налажу интереси општенородни и да су они дужни учинити крај непријатељској владавини на подручју наше Боке.

У неколико махова наше су јединице долазиле до зидова непријатељских утврђења, али су под дејством немачке ватре морале повући се на полазне положаје.

Непријатељ, схватајући свој тежак положај, дана 11. XI. 1944 год. покушао је са једним својим батаљоном из Рисна ослободити блокирани гарнизон у Леденицама и Грковцу, али су га наше храбре јединице одбиле уз велике губитке.

Напад наших јединица био је потпомогнут од савезничке артиљерије која је тукла непријатељске положаје. Наши дивизиони који су поред савезничке артиљерије учествовали у овој борби показали су изванредну одлучност и сигурност у гађању и својим гранатама стварали прах и пепео од непријатељских караула, које су биле близу у оку за овај крај. 12. XI. 1944 године наше јединице потпуно су овладаle Грковцем после дуге и упорне борбе. Сутрадан 13. XI. 1944 године наше су јединице у потпуности овладаle Голим Врхом и тиме непријатеља збациле у Леденице, наносећи му велике губитке.

Сваког дана наше су јединице имале директан контакт са непријатељем и водиле упорне борбе, уништавајући непријатељске јединице и заробљавајући његов ратни материјал.

По ликвидацији Голог Врха и Грковца извршена је још боља блокада непријатељског положаја у Леденицама и

наше Јединице са несмањеном жестином врше стални напад на непријатеља. Напад је трајао све до 18. XI. 1944 године, када је извршена потпуна ликвидација непријатеља на положају у Леденицама. При овом је узео активног учешћа и наш 2 артиљериски дивизион, који је са својом артиљеријом са отстојања од 50 мет. непосредно дејствовао на непријатеља и непријатељска утврђења.

Коначном ликвидацијом Леденица сломљена је непријатељска војничка моћ у Боки и војна ситуација на овом сектору добила је други правац.

У току борби од 6. XI. 1944 године до закључно 18. XI. 1944 год. непријатељ је имао око 145 мртвих војника и око 190 рањених војника. Том приликом заробљено је 355 непријатељских војника и официра, 2 топа од 105 мм, 31 „шарац“, 2 тешка митраљеза, 4 бацача, око 40 „парабелума“, око 35 стројница, 380 пушака, огромна количина муниције и другог ратног материјала. Наши губици износе 37 мртвих и 71 рањен.

У међувремену на дан 9. XI. 1944 године наш 4 батаљон са Његуша врши нападе на четничке банде у селу Шпшићи, Пелиново. Под притиском наших снага непријатељ се повукао у село Радановић.

Овом приликом непријатељ је имао губитке 4 мртва и 1 заробљеног, док наши губици износе 1 рањени друг.

По ликвидацији Леденица наредбом Штаба Приморске оперативне групе од 20. XI. 1944 године један батаљон ове бригаде упућен је из Драгаља на Цетиње са задатком дејства према Кокотима и под командом начелника Штаба Приморске оперативне групе, док је један батаљон добио задатак да гони непријатеља који се повлачи од Рисна и Доњег Ораховца према Котору и Будви. Батаљон са просторије Његуши и Крстац према заповијести овога Штаба добио је задатак да напада непријатеља у повлачењу од Котора према Будви. Наши батаљони приступили су извршењу задатка пресијецајући у повлачењу непријатеља на положајима Тројица—Горажда дана 21. XI. 1944 године и водећи борбу на овим положајима са далеко моћним непријатељем.

Овом приликом непријатељ је имао 10 мртвих и 2 рањена Немца, док наши губици износе 2 мртва и 3 рањена.

22. XI. 1944 године наше јединице ослобађају Будву. Непријатељ је отступио према Бару и наше су јединице предузеле енергично гоњење за мањим правцем Будва—Петровац—Бар. Непријатељ је отступио великом брзином

тако да су наше јединице 24. XI. 1944 године стигле и ослободиле Бар. Приликом пролаза наших јединица кроз Петровац заробљено је 80 четничких војника, који су мобилисани за нашу војску. Приликом уласка наших јединица у Бар наше су јединице заробиле 140 четника и 12 италијанских фашиста,... Наши губици износе 1 мртви и 1 рањени друг.

25. XI. 1944 године наш 2 батаљон предузима гоњење непријатеља према Улцињу и 26. XI. 1944 године ослобађа Улцињ. Непријатељски губици износе 11 мртвих Њемаца.

По ослобођењу Улциња наше су се јединице спојиле са албанском Народно-ослободилачком војском и приступиле заједничком раду на успостављању реда у Крајини.

28. XI. 1944 године наш 1 батаљон са просторије Црнојевића Ријеке врши покрет према Кокотима у циљу ликвидације овог непријатељског упоришта. Услијед дејства непријатељске артиљерије наш батаљон је имао 1 мртвог и 1 рањеног друга.

29. XI. 1944 год. наш 1 батаљон са просторије Љешанске Нахије извршио је напад на непријатеља на положајима Радовића Главица—Веља Страна—Кокоти. Непријатељ је дао јак отпор, батаљон се повукао на полазни положај. Непријатељ је претрпјео губитке од 4 мртва и више рањених, док наши губици износе 2 мртва и 7 рањених-другова.

30. XI. 1944 године према наређењу Штаба Приморске оперативне групе наш трећи батаљон врши покрет из Будве и Пегровца у Пјешивце са задатком појачања наших снага према Даниловграду.

У току акција од 20 до 30 октобра ове године заплијениле су од непријатеља 2 тешка камиона, 7.000 кг брашна, 5 мотоцикла, 1 луксузни аутомобил, 2.000 вагона соли, огромну количину ратног материјала, хране и војничке спреме.

На основу овога губици непријатеља у периоду од 6 октобра до 1 децембра 1944 године, које су му нанијеле јединице ове бригаде износе: мртвих 270 Њемаца и 127 четника, рањених 206 Њемаца и 11 четника, заробљених 342 Њемаца и 496 четника.

Наши губици износе 80 мртвих и 145 рањених.

Од непријатеља заробљено је: 2 топа 105 мм, 9 камиона, 5 мотоцикла, 7 аутомобила, 7 тешких митраљеза, 32 „шарца“, 11 пушкомитраљеза, 4 бацача, 41 машинка, 49 „пара-

белума", 2 радио етанице, 5 двогледа, 7.000 кг брангна, 3 тенка, 2.000 вагбна соли, огромна количина пушака, ратног материјала, хране и војничке спреме.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб
Начелник, капетан
Вој. Јањевић

БР. 282

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 30 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О БОРБАМА НА СЕКТОРУ БИОЧА¹**

30-XI-1944

Телефоном

Корпусу

1. — Ноћас је непријатељ вршио жесток напад на цијелом сектору Биоча. Главни правац напада био је десна Обала Мале Ријеке према кот"и 1028. Наши су одржали положаје. Имали смо губитака и ми.

2. — Хитно нам је потребна енглеска и југ. муниција. Тражите да иам се одмах баци. Потребне и ручне гранате.

3. — Упорност непријатеља јача на овом правцу.

Нико²

Телефоном

Корпусу

1. — Губици IX бригаде у прошлоноћном нападу: 20 мртвих и 37 рањених, међу којима 13 руководиоца. Губици непријатеља већи. Од V" немамо још детаљан извјештај јер се борба није прекидала већ 24 часа.

2. — Непријатељ стално довлачи појачања. Вечерас се гомила према ријеци Морачи. Припрема се за напад и бн и ми.

Нико

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4/1 а, к. 755.

² Нико Јовићевић

Штабу II Уд. корпуса

Четврти батаљон V Пролетерске оправдао је своју прву похвалу. Предлажемо га за другу. Прошле ноћи борио се у Кучима. Данас домаршовао на Вјетарник а пред сами мрак уништио гр^ту од 150 Њемаца код коте 1028 и тиме много поправио позиције за наш вечерашњи рад. Групу Њемаца бранили су: брђаии³ п противколци, хаубце и бацачи. Дао је јуриш, како каже Штаб V, који је био риједак у борбама и саме Пете пролетерске бригаде.

За Штаб, начетник
ппуковник Нико Јовићевић

Вечерашњи напад наших јединица на сектору Клопот до сада тече успјешно. Гс/ннмо непријател>а ка Биочу. До сада пребројано 120 ГБе(Кгаца мргвих. Заплијењено 4 „шарца“, 8 машинки, неколпко „парабелума“, 1 т. бацач, 2 лака бацача, 2 радио станице, 1. п.миграљез, извјесна количина муниције и ратне спреме. У групи данас уништених Њемаца погинуо командант багаљона.

Нико

³ Односи се на брдске топове.

БР. 283

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСКЕ ПРОЛЕТЕРС-
КЕ БРИГАДЕ ОД 1 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ЗА НАПАД НА
НЕПРИЈАТЕЉСКЕ ПОЛОЖАЈЕ КОД КЛОПОТА И ПЕ-
ЛЕВА БРИЈЕГА¹**

ШТАБ
у-те ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
Оп. бр. 221
1 децембра 1941 год.
У' 15.30 часова
Положај

ШТАБУ.....БАГАЉОНА

Положај

Непријатељ у свом подухвату са своја три батаљона Нпјемаца, добро наоружаних, да овлада линијом изнад Пелева Бријега није успио, иако је исти располагао са три топа, којима је тукао наше положаје. На линији-сектору нашег трећег батаљона, како изгледа, није било неких промјена. На просторији Куча непријатељ је изманеврисао дијелове Девете бригаде и успио да изађе на Горње Момче. На томе сектору ноћас водила се борба. Два батаљона Девете бригаде и један батаљон Зетског одреда, који се налазе на томе сектору, вечерас вршиће напад.

Наша два топа пласирана су на Вјетарнику, који ће дејствовати на непријатељске положаје и тући ће све маркантне тачке области Клопота—до Пелева Бријега. Већ данас за то су узети елементи.

У споразуму са Штабом Девете бригаде тачно у 18 часова вечерас напасти ћемо непријатеља на овој просторији у коме ће учествовати два батаљона \'-ге бригаде, један "батаљон Девете бригаде и новоформирани батаљон Руса, који улази у састав ове бригаде као пети батаљон по редном броју исте.

У циљу одбацивања непријатеља са ове просторије

НАРЕЂУЈЕМО:

Други батаљон \'-те бр.

Напасти ће непријатеља са свога положаја и то: Кисјелица—Мали и Велики Грабовник. Овај напад извести ће са свзје

¹ Оригинал, писан ка машини, налази се у архиву Војноисториског института под рег. бр. 23/2, к. 758.

двје чете, док Ке једиу своју чету поставити на полазне положаје, који ће служи́ти као резерва и евентуални прихват. Десно добро се обезбиједити од ријеке Мораче, на што треба највећу пажњу обратити томе правцу, да га непријатељ не би изманеврисао, јер се исти служи великим лукавством и заобилазним нападима искоришћава да овлада извјесним тачкама. Лијево одржавати тијесну везу са петим батаљоном ове бригаде (Русима). Нарочито овај батаљон Мора бити дрзак и енергичан у свом нападу, како би лакше омогућио продирање осталих батаљона.

Пети батаљон \'-те бр.

Напасти ће непријатеља између другог батаљона и гтвог батаљона Девега бригаде, села Кисјелице, јужним дијелом, и обухватно дејствоваги на непријатеља који се на десној ивици села Кисјелице налази. Овлађивањем ове тачке, усмјериће свој правац лијевим крилом другог батаљона ове бригаде и избити на лијевој ивици Грабовника. Овај батаљон ће лијево одржавати тијесну везу са дијеловима првог батаљона Девега бригаде, а десно са другим батаљоном ове бригаде.

Први батаљон IX-те бр.

Напасти ће непријатеља са својих досадашњих положаја општим правцем Пелев Бријег—Змијинац и избити на пошумљену коту више Клопота. Својим лијевим крилом захватити Вилац—Глупчев До. Десно одржавати везу са петим батаљоном ове бригаде, а лијево са четвртим батаљоном. "На својим полазним положајима оставити своју једну чету, која ће му служити као резерва и евентуални прихват.

Четврти батаљон \'-те бр.

Напасти ће непријатеља са својих положаја Прељубовица—комуникацијом—Клопот. Десним крилом обухватити коту која се налази на сјеверозападном дијелу Прељубовице, изнад саме комуникације.

Исто тако и овај ће батаљон једну своју чету оставити на полазним положајима, која ће служити као резерва. На свом правцу кретања противколске пушке носити у стрељачком строју и постављати их на тачкама око комуникације приликом свог даљег продирања.

Штабови батаљона ноћас боље него икада треба да припреме своје јединице, како би добивени задатак извршили и како би на тај начин непријатеља који се налази у тешкој ситуацији довели у безизлазан положај.

Нарочито водити рачуна о вези, да ова буде у пуној мјери заступљена. Напомињемо да батаљони који се налазе до петог батаљона (Руса) буду јако обазриви на хватању везе са њима, јер ти борци не знају наш језик, те о томе нарочито треба нагласити борцима приликом хватања везе да не би дошло до сукоба између јединица.

Руководиоци морају јединице држати у рукама, како би са истим могли правилно командовати и у случају непријатељског контранапада овом се организовано супротставити и не дозволити да им се јединице неуредно повлаче.

Вјероватно да то зависи од саме дрскости и продорности наших јединица да ли ће непријатељ моћи да се прибере и да са своје стране изврши контранапад.

Непријатељ је под јаким ударцем нашег четвртог батаљона и осталих батаљона на овом сектору имао велике губитке у људству и материјалу. Свакако да је оваквим јаким ударцем непријатељ поколебан, и да је његово прибирање у немогућности.

На цјелокупном сектору напад ће отпочеги **тачно у 17.30 часова** обавезно, јер само јединственим нападом моћи ће се постићи постављени задатак.²

Бригадно превјалпште ће се налазити у Бољесестру.

Штаб бригаде ће се налазити — кретаће се Бољесестра—Пелев Бријег, којему што чешће достављати извјештаје.

У случају овлађивања наглашених положаја батаљони ће у свом правцу наставити гоњење ка Биочу.

Борбени знаци: за ноћас: Свето—Миличав.

Болница ће се налазити на Вјетарнику.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, мајор

Свето Радојевић

(М. П.)

Командант, мајор

Максим Ковачевић

² О извршењу задатка види у док. бр. 321.

БР. 342

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕР-
СКЕ БРИГАДЕ ОД 1 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ
УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ О РАЗВОЈУ СИТУАЦИЈЕ НА
СЕКТОРУ ПОДГОРИЦА — БИОЧЕ — КЛОПОТ¹**

У 16 ч

III дивизији

1-ХП-44 г.

На Биочу велика моторизација. Авијација ее уопште не осјећа. Молимо тражите да се Биоче и Клопот, као и комуникација Подгорица—Биоче—Клопот, па до Пелева Бријгга жестоко бомбардују и митраљурају. Непријатељ потискује 1Х-ту из Куча ка Стравчу. Треба да их IX одбаци, иначе могу нас преко Брскута изманеврисати. Вечерас припремамо напад на сектору Братоножића. Циљ нам је да овладамо Клопотом ако могнемо. Њемци довлаче појачања 5 тенкова по 15 то'на. Борба ће бити жестока. Вечерас у нападу учествују и Руси.²

Свето³

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 6/1а, к. 755.

² Односи се на војнике Црвене армије који су били заробљени од Нијемаца на Источном фронту а касније ушли у састав њемачких јединица. Крајем 1944 год. поједине групе су се предавале јединицама НОВЈ и уврштаване су у наше јединице. Тако је од њих формиран Пети батаљон у Петој пролетерској црногорској бригади.

³ Светозар Радојевић

БР. 285

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE НРОЛЕ-
ТЕРСКЕ БРИГАДЕ ОД 1 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ
ДЕБЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ О СИТУАЦИЈИ
ОКО ПЕЛЕВА БРИЈЕГА¹**

IX бр. НР 10 ГР 106 1-ХП-44 г.

На нашем сектору нема прбмјена. Ноћашњи напад није
услиједио.² Налазимо се на линији П.Бријег. Стигао нам
је и један топ. Заплијењено је 10 „шараца“, 10 машинки,
8 пиштоља, 1 бацач, 2 лака, 3 р. станице. Јавиге о стању
код Вас. Сљедује и ноКас напад.³

Максим⁴

БР. 286

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 1 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О БОРБАМА НА СЕКТОРУ БИОЧА¹**

1-ХП-44

телефоном

Корпусу

1. — У ноћашњем нападу на сектору Биоче
наши имали успјеха. Непријатељ је имао осјетне
губитке. Линија положаја данас је углавном као
јуче.²

2. — Према најновпјим подацима мост на Био-
чу су до сад прешла три пука.

3. — Шта да радимо са тешким рањеницима
чији се број све више пење.

4. — У вези са ситуацијом ка Б. Пољу па-
ралелно овој ка Биочу потребно би било тражити

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског
института под рег. бр. 6/1а, к. 755.

² Мисли се на напад 30 новембра који није успио. Види у док.
бр. 280.

³ Види док. бр. 314 и 321.

⁴ Максим Ковачевић

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског
института под рег. бр. 4/1а, к. 755.

² Види док. бр. 280.

Г

од Павла³ бар једну бригаду да што прије избије
ПеК Рожај—Беране.

Ншсо⁴

телефоном

Корпусу Непријатељ данас активан у Кучима према
Сгравчу. На Биочу велика моторизација. У Кло-
пот Дошло 5 тенкова. У први мрак вримио напад
на отсјеку Клопот. Заплијешено је још 8 „ша-
раца". Два батаљона VII избила су у област Б.
Пол>а.

Нико

Корпусу { . — Да ли имате извјештаје 10 групи Ње-
маца бродарево—Кање. Ослобођењем Новог Па-
мра вјероватно ће бити паралисана њихова намје-
ра прихвата групе од Бродарева.

2. — Знате ли гдје се налази II Албанска див.⁵

3. — На Биочу с десне стране Мораче има
око 6.700 возила. Кому(ник)ацијом ка Подгорици.
Потребно хитно бомбардовање.

Нико

V

⁴ Павле Јовићевић

⁴ Нико Јовићевић

- Односи се на Шесту албанску дивизију. О гголожају исте
Г5»ди у док. бр. 287.

БР. 287

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОВ
БРИГАДЕ ОД 2 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ
ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ О УСПОСТАВ-
ЉАЊУ ВЕЗЕ СА ЈЕДИНИЦАМА ДРУГЕ ДИВИЗИЈЕ НОВ
АЛБАНИЈЕ И О СИТУАЦИЈИ НА СВОМЕ СЕКТОРУ¹**

ШТАБ
IX ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. СЛ.
2 децембра 1944 г.
У 10 ч

ШТАБУ V ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ НОВЈ

Положај

Нокас смо добили иошту за вас и то једшо писмо од Штаба VI бригаде II дивизије НОВ Албаије,² једно писмо од љоб. официра исте бригаде и једно од друга Сава Стапојевика и једно писмо за помоћника политичког комесара ваше бригаде. Прва три писма која су била адресована Штабу бригаде отворили смо ради упознавања са истим. Писмо штаба Албаиске бригаде превели смо. Као што ћете видјети VI Албанска бригада сгигла је у 1^а руде (Пикал). На њихов захтјев заказали смо били сасанак са друговима из Штаба бригаде за данас у 19 часова, но пошто нијесмо ухватили радио везу са њима до тога састанка не Може ни доћи, те смо им писали и изнијели сптуацију на нашем сектору и предОчили им могућност њиховог дејства на нашем сектору, тј. на сектору Кучи—Момче—Косор—Медун. Такође смо им у писму предложили да се сју-тра вече састанемо са њиховим Штабом* у Безијову, о чему треба да се договоримо радио везом у одређено вријеме које [је] (лво Одредио у његовом писму. Добили смо радио шифру коју вам прилажем'о, а њеи смо препис узели за нас. Дивизију 0 овоме пијесмо још обавијестили јер јутрсс нијесмо добили везу још са њоме.

Ми сматрамо, а то ћемо и дивизији предложити, да је најнужније за сада дејство Албанске бригаде на сектору

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 1/2, к. 760.

² Односи се на јединице Шесте дивизије НОВ Албаније које су послје евакуације Нјемаца из Албаније садејствовале са јединицама НОВЈ на територији Црне Горе и Санџака.

Куча, обзиром на намјере непријатеља да ее пробија комуникацијом Биоче—Вјетарипк—Матешево. О овоме можете разговарати телефоном са дивизијом', па ако они имају у том погледу неке директиве, пренесите нам их како би могли подесити садејство албапских јединица са нашим.

Јуче од 3.30 до 5.30 часова по подне имали смо врло јаку борбу са непријатељем који се јуче читавог дана припремао за напад и доводио појачања. У току борби непријатељ је био одбачен и одузети су му извјесии Положаји. Непријатељ сад контролише скоро читаво Доње и Горње Момче, мада му је свакодневно кретање Јонемогукено уследило близине положаја који је углавном од двије до четиристотине метара на читавом сектору. У овој борби ми смо имали једног мртвог и 6 рањених који су скоро сви лакши. Овако мали број жртава имали смо једино захваљујући одличним положајима. Непријатељ је цмао доста велике губитке. Само на једном сектору са кога је потиснут нађено је на положају 7 мртвих Њемаца. Ноћас нијесмо вршили напад обзиром да је људство било и сувише пресмрсно и да је требало извршити покупу муниције и нахранити људство, јер се то дању не може уследило близине положаја. Такође Зетски батаљон били смо упугили у правцу Цвилино—Орахово, гдје смо синоћ чули ватру из аутомагских оруђа и бомбе те смо вјеровали да то нападају неке банде четничке или албанске, међутим то је нуцање било у знак весеља због доласка албанских јединица чији је вод са об. официром Штаба синоћ стигао у Орахово.

Садашњи наши положаји: корито Мале Ријеке—сјевероисточно и источно [од] ивице Горњег и Доњег Момча. По самом селу су непријатељски положаји које би добро Уогла тући наша артиљерија са Вјетарника. Као тачнију ознаку могли бисмо дати знак ракетом коју би пред само дејство наше артиљерије испалили са ивице предњих положаја у правцу непријатеља.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Помоћник политичког комесара

Пејо Раичевић

(М. П.)

Командант, мајор

Војислав Ђурашевић

БР. 311

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕР-
СКЕ БРИГАДЕ ОД 2 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ
УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ О БОРБАМА НА ПОЛОЖА-
ЈИМА ВЕЖЕШНИК — МРКЕ¹**

8 ч III дивизији 2-ХП-44

Ноћашњи напад није успио да непријатеља одбацимо. Непријатељ је ноћас око 3 сата извршио противнапад. Преко цијеле ноћи водила се борба, бомбе су највише радиле. Јутрос непријатељ надире али ће бити без успјеха. Нападала су наша два бат. на Мрке—Вежешник, везе са њима немамо, исход нам није познат. Имали смо 15 рањених.²

Максим³

БР. 289

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕР-
СКЕ БРИГАДЕ ОД 2 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ
УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ О БОРБАМА ОКО ПЕЛЕВА
БРИЈЕГА¹**

III дивизији 2-ХП-44 у 12 сат.

Непријатељских узастопних пет јуриша одбили смо уз велике губитке непријатеља. Јуриша без обзира на велике губитке. Све досад безуспјешно. Ми имамо 10 мртвих и 20 рањених. Авијација је ефикасно бомбардовала Биоче. Јесте ли нам послали муницију, исте нам недостаје. Пошаљите нам што више. Војска се добро држи и јуначки се коље.

Максим²

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 6/1а, к. 755.

² О дејствима Пете пролетерске бригаде ноћу 1/2 децембра види у док. бр. 321.

³ Максим Ковачевић

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 6/1а, к. 755.

² Максим Ковачевић

III дивизији 2-ХП-44 у 22 ч

Непријатељ је успио да овлада П. Бријегом—Киејели-
цом и свим котама на сјеверној и источној страни ових,
сем к. 1028. На остале тачке вршимо напад. У току прошле
ноћп и данас непријатељ је имао 250 мртвих војника. Ми
смо имали 15 мртвих и 28 рањених.³

Максим

БР. 290

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 2 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О НАМЈЕРАМА НЕПРИЈАТЕЉА ДА СЕ ПРО-
БИЈЕ НА СЈЕВЕР ДОЛИНОМ ЛИМА И О СИТУАЦИЈИ НА
СВИМ ОТСЈЕЦИМА ДИВИЗИЈЕ¹**

Корпусу

1. — Број носила у Беранама прешао 40.
Тражите авионе за тешке рањенике.

2. — Њемци од Бијелог Поља продрли у
Равну Ријеку и VII бригада тамо' води борбу.

3. — IX бригада у Кучима ухватила везу са
неком Албанском бригадом која је избила на Гру-
ду.² Тражили смо да координира рад са нама.

4. — Непријатељ ће вјероватно продријети за
Мојковац. У том случају угрожене су наше снаге
на Вјетарнику. Борбе се воде за Обров. Сада
добисмо обавјештење да је непријатељ дошао у
село Угло у Пештеру. С обзиром на ове чиње-
нице није искључено да непријатељ крене уз Лим
ка Беранама како би двјема колонама могао прије
да се извуче. То би још више развукло наше је-
динице. Ми ћемо са VII бригадом упорно затва-
рати правац уз Лим, али то није одбрана Мојковца.
Батаљонп V бригаде у Пиперима много нам крње
снаге, а батаљони IX у Кучима исто тако. Не
смијемо дозволити да нас непријатељ набаца на
Комове и према Плаву.

³ О овим борбама види у док. бр. 321.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског
института под рег. бр. 41а', к. 755.

² Види док. бр. 287.

5. — Овај правац је једини за извлачење групе Њемаца. Предлажемо да се од наших снага код Никшића и од санџачких јединица одвоје потребни дијелови за дејство на сектору Мојковац. Ако ово не можете, ми ћемо бити принуђени да извлачимо наше јединице из Куча и Братоножића. Одговорите нам по овоме.

Саво, Вуко

БР. 291

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕР-
СКЕ БРИГАДЕ ОД 3 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕ
УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ О СИТУАЦИЈИ ОКО ВЈЕТАР-
НИКА И ЛУТОВА¹**

III ДИВИЗИЈИ 9 САТ. 3-ХП-44 Г.

Нспријатељ јутрос поново врши напад у јачини од око 3000 војника.¹ С обзиром да нам се фронт стално шири непријатеља нећемо м'оћи одбацити. Наша два бат. налазе се Пипери—Петровићи—П. Ријека.³ Наш I који је био у Павковићима како изгледа није још пребачен ка сектору Пипера. Према вашем плану ми би бригаду раздвојили пошто ће неке друге јединице затварати л. обалу Таре, то је нужно потребно за нас да ова два бат. повучемо на правац нашег кретања. Ако се слажете да ова два бат. пребацимо на ову страну, нека Штаб Корпуса нареди преко Ком. II подручја да их хитно упути.

Са батаљонца на десној обали Мораче немамо везе већ три дана. Хитно нам дајте¹ одговор.

Максим

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рет. бр. 6/1а, к. 755.

² О резултату овог напада види у док. бр. 321.

³ Пиперска Ријека

БР. 342

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРИЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 3 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДЛРНОГ
КОРПУСА О ОДБРАЦБЕНИМ БОРБАМА ОКО ПЕЛЕВА
БРИЈЕГА И О ПРОТИВНАПАДУ СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE
НОУ БРИГАДЕ НА ИРАВЦУ БИЈЕЛОГ ПОЉА¹**

3-ХП-44 год.

Корпусу

1. — Непријатељ је нешто мало помјерио наше на Пелевом Бријегу. Ту је јуче имао преко 250 мртвих. Ми смо имали 15 мртвих и 28 рањених.

2. — Њемци из Б. Поља тенковима долазили до Равне Ријеке. VII бригада их је синоћ вратила у Б. Поље.

3. — О непријатељу у Пештеру нијесмо још добили конкретне податке. Изгледа да га сада тамо још нема. Синоћ смо послали специјалну групу за извиђање тога правца.

4. — Да ли ви можете извијестити батаљон V у Пиперима, јер ми одовуда не можемо сем специјалним куририма који би требали да иду неколико дана.²

Саво³

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Бојноисториског института под рег. бр. 4/1а, к. 755.

² Види док. бр. 291, 296, 297 и 301.

³ Саво Бурић

БР. 316

**ИЗБЈЕШТАЈ ШТАБА ШЕСТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИ-
ГАДЕ ОД 3 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАР-
НОГ КОРПУСА И ПРИМОРСКОЈ ОПЕРАТИВНОЈ ГРУПИ
О СТАЊУ КОД НЕПРИЈАТЕЉА НА СЕКТОРУ ДАНИ-
ЛОВГРАД — ПОДГОРИЦА — ТУЗИ — СКАДАР¹**

ШТАБ
VI ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. бр. 56
3/ХП-1944 г.
У ... час.

ШТАБУ II УД. КОРПУСА И ПРИМОРСКОЈ ОПР. ГРУПИ

Положај

Према прикупљеним подацима стање на просторији Да-
ниловград—Подгорица—Тузи—Скадар код непријатеља стоји
овако:

Према обавјештењу од 1 децембра Скадар је напуштен.
Сви мостови и војни објекти дигнути су у ваздух. Албански
плаћеници преко Тузи пристижу у Подгорицу. У Скадру
према овом обавештењу власт преузима Народно-остообо-
дилачка војска Албаније. На путу од Скадра за Подгорицу
налази се око 35.000 непријатељских војника, у којој по-
ред оперативне војске, налазе се разне посадне јединице,
неборци, писари, морнари, курири, полиција и сл. Морал
и борбена спремност на ниском нивоу. Са Њемцима палазе
се и четници. Јачина Њемаца која је почела извођења
операција на Биоче је 3 батаљона, које сачињавају војници
припадници разних европских народности. Од Златице до
Смоковца налази се велика непријатељска моторизација од
тенкова, камиона и моторизованих топова. Моторизација
се налази у Зети у Голубовцима и селима Д. Зете. У
Фармацима је један противавиоиски батаљон; 2 брдска топа
и радно станица смјештени су између цесте и [р.] Ситнице
на ливади, на 100 мет. позади млина.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института под рег. бр. 32/1—2/1,к. 398.

Према обавештењима Кајпер-' је отпутовао за Берлин. 23 новембра етигао је у Подгорицу командант Балкана.³

ИоКи долази већи број авиона у Подгорицу и према обавештењима са којима се располаже, а што је вјероватно, пребацују рањенике. Према обавештењима војска која пристиже није најбоље наоружана, док исхрана им је добра. Мост на Сушици код Фармака је минниран.

Главни магацини хране у Подгорици су у војном стану и у Општинском дому, гдје се налази Команда мјеста.

Пуно њемачке војске налази се у Тузима, у Спужу као и у БјелопавлиКима дуж пута од ВраниКких Њпва до Даниловграда, гдје се налази пуно моторизације.

Команда њемачке 181 дивизије налази се у с. Грбе. Њемаца има на Црвеној Стијени, Новом Селу, Кликовачама, Стоглаву и на Сердар Кули. ВеК више од 20 дана четничке формације не добивају никакву храну од Њемаца.⁴

Њемци смјењују своје једилице на положајима према нама и између 30-Х1 и 1-ХИ — за смјену упуКен је читав један пук.

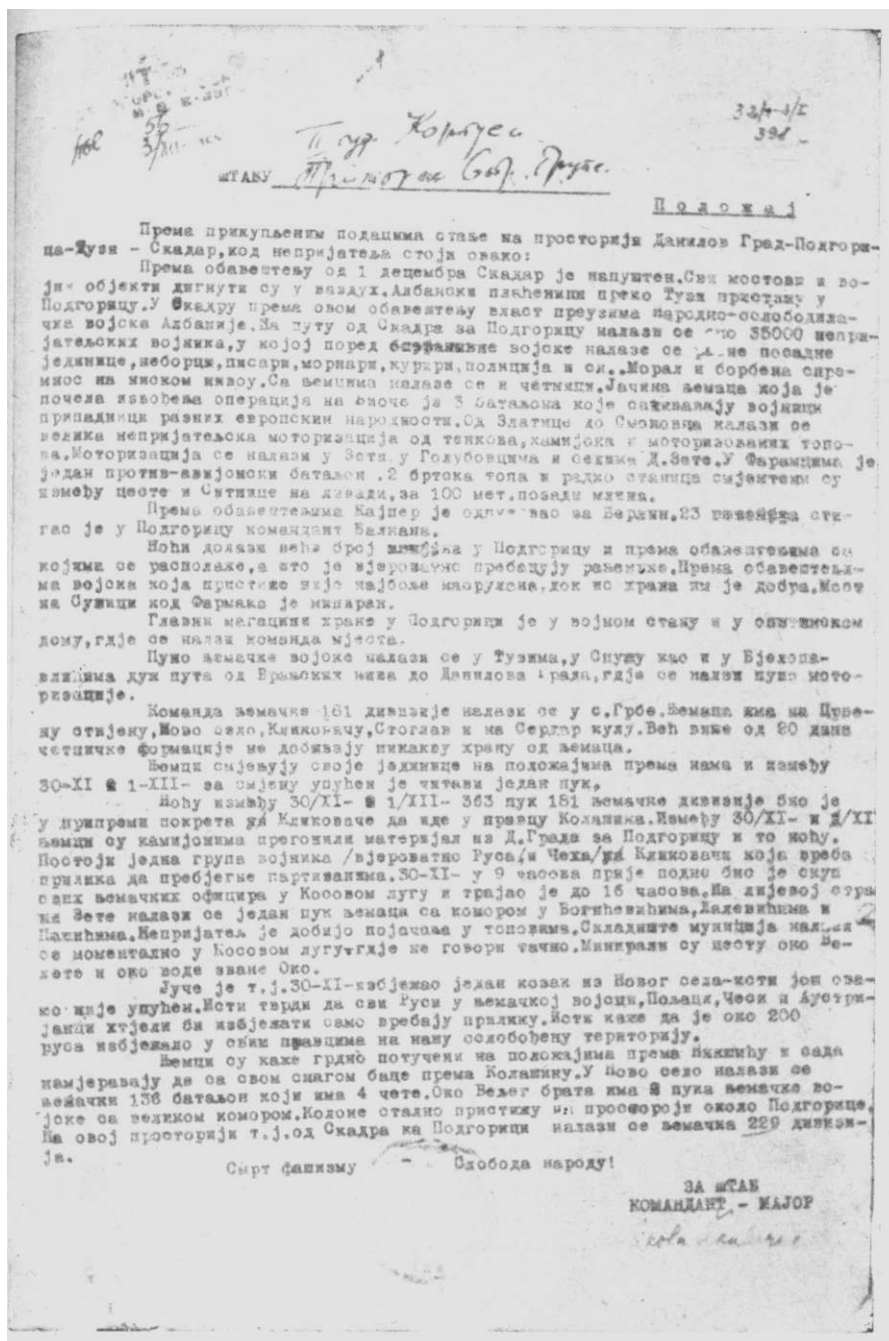
НоКу између 30/Х1- и 1 ХИ- 363 пук 181 њемачке дивизије био је у припреми покрета у Кликовачама да иде у правцу Колашина. Између 30 Х1- и 1 ХИ Њемци су камионима прегонили материјал из Д. Града за Подгорицу и то ноКу. Постоји једна група војника (вјероватно Руса и Чеха) у Кликовачама која вреба прилику да пребегне партизанима. 30-Х1- у 9 часова прије подне био је скуп свих њемачких официра у Косовом Лугу и трајао је до 16 часова. На лијевој страни Зете налази се један пук Њемаца са комором у БогићевиКима, ЛалевиКима и ПажиКима. Непријатељ је добио појачања у топовима. Складиште муниције налази се моментано у Косовом Лугу — гдје, не говори тачно. Минирали су цесту око Велета и око воде зване „око“.

Јуче је, тј, 30-Х1. избјежао један козак из Новог Села — исти још овамо није упуКен. Исти тврди да сви Руси у њемачкој војсци, Пољаци, Чеси и Аустријанци хтјели би избјежати, само вребај' прилику. Исти каже да је око 200 Руса избјежало у свим правцима на нашу ослобођену територију.

² Командант Више фелдкомандантуре у Црној Гори.

Односи се на генералпуковника Лера, команданта Групе армија „Е“, који је због озбиљне ситуације на овом сектору био приморан да 22 новембра дође из Сарајева на лице мјеста. Тада је донесена нова одлука о плану повлачења 21 армијског корпуса, правцем Колашин — Пријепоље — Сарајево. О повлачешу овог Корпуса види у док. бр. 357.

⁴ Види дневник њемачког мајора Вема (Већт) за 17 децембар, док. бр. 357.

Њемци су, каже, грдно потучени на положајима према Никшићу и сада намјеравају да се свом снагом баце према Колашину. У Новом Селу налази се њемачки 136 батаљон који има 4 чете. Око Вељег Брда има 2 пука њемачке војске са великом комором. Колоне стално пристижу на просторију околу Подшрице. На овој просторији, тј. од Скадра ка Подгорици, налази се њемачка 229⁵ дивизија.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб
Командант, мајор
Никола Шекуларац

БР. 294

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 4 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О БОРБАМА ОКО ВЈЕТАРНИКА, МОЈКОВЦА
И БИЈЕЛОГ ПОЉА¹**

4-ХП-1944 г.

(телефоном) ддд

Корпусу у 10h Непријатељ налире јачим снагама на сектору Вјетарник. Наши су изгубили неке положаје. У правцу Б. Поља чује се јака артиљериска ватра. Има ли наде на авионе за рањенике.

Саво

Корпусу 1. — Стругар² јавља да су се Њемци по овлађивању Обровом преко Затона пребацили на Фемића Крш.

2. — На Вјетарнику тешке борбе.

3. — У Кучима нема борбе.

Саво

⁵ Одшзси се на 297 пјешадиску дивизију. Види док. бр. 357.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноистхриског института под рег. бр. 4/1а, к. 755.

² Нико Стругар, тада командант Седме црногорске омладинске бригаде „Будо Томовић“

(телефоном)

Корпусу

1. — Непријатељ Овладао доминантним тачкама Вјетарника. У овоме је успио избацивањем јаким снага камиОнима од Пелева Бријега у Југото. Дијелове из Куча морали смо извући у висину јединица на Вјетарнику.

2. — VII бригада: један баталон на десну обалу Лима, са два врши напад на непријатеља моји је прешао на Фемића Крш и са четвртим затвара правац Мојковац.

3. — Ми смо већ били одлучили да све болнице пребацимо за Рожај, али то јзш нијесмо предузели.

4. — Мост на Мојковцу није срушен.

5. — Комуникацију непријатељ-оправља муњевитом брзином. Мост на Биочу направљен за једну ноћ.

Саво

Корпусу

1. — Непријатељ успио да избије на Вјетарник. Сада се налази на Дреновој Главп, к. 1216. Наши се налазе на линији Анташевац, к. 1283. Непријатељ наступа са јаким снагама.

2. — Двије албанске бригаде стигле у Куче и Груду.

3. — Стругар води жестоке борбе. Њемци су овладали косама изнад Затона и Фемића Кршом. Надире са обје стране Лима у правцу Берана. VII имала 10 мртвих и 30 рањених.

4. — Присуство њемачких снага у Сјеници и Пештеру није сигурно евакуацији рањеника за Рожај. Ми смо изабрали правац Андријевица—Плав. Транспорти су огромни, како рањеника тако и материјала.

5. — Доласком албанских бригада у рејон Куча мислимо да би требало IX извући са сектора Вјетарника и управити према Мојковцу и тиме онемогућити повезивање Њемаца из Санцака са групом у Ц. Гори. Тражимо од вас сагласност и хитаи одговор.

Саво

БР. 295

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИ-
ГАДЕ ОД 4 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ЧВРСТО ДРЖАЊЕ
СВОЈИХ ПОЛОЖАЈА И ЗА САДЕЈСТВО СА ЈЕДИНИЦА-
МА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ¹**

ШТАБ
[X ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. СЛ
4 децембра 1944 г.
у 16 часова

I • г

ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ОВЕ БРИГАДЕ

Положај

Током данашњег дана наш 2 батаљон и два батаљона V бригаде водили су борбу на положајима сјеверног дијела Вјетарника — на линији Анташевац (к. 1283)—Камена Глава—Вучији Крш. Током данашњих борби непријатељ није напредовао до сада. Споразумно са Штабом V бригаде наша бригада Ке држати источно а V положаје западно од комуникације Матешево—Вјетарник. У вези изложеног

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — Наш 4 батаљон смијениће наш 2 батаљон и примити положаје које је овај данас имао, односно које буде држао у моменту смјењивања. Десно ће се ширити до комуникације а лијево ће се везивати са нашим 1 батаљоном. Штаб овога батаљона упознаће се од Штаба 2 батаљона у детаљима са положајем¹ којег прима.

2. — Наш 1 батаљон смијениће ина положају 4 батаљон V бригаде примајући положаје које овај батаљон буде држао у моменту смјене. Својим десним крилом батаљон ће се чврсто везивати са нашим 4 батаљоном, а лијево ће се ширити по потреби затварајући правац Брскут—Планиница од евентуалног напада непријатеља од правца Стравче—Брскут—Планиница.

3. — Наш 3 батаљон остаће у источном дијелу Брскута, гдје ће се одмарати мотрећи развој ситуације, јер ће се по потреби и ангажовати у борби. Избациће једно одјељење за везу са нашим 1 батаљоном које ће стално пратити

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 17/1, к. 760.

развој ситуације иа положају Вјетарник. Овај батаљон ће вјероватно смијенити наш 1 батаљон.

4. — Наш 2 батаљон одмах по смјени извршиће покрет за Верушу, гдје ће се смјестити ради одМора.

5. — 3 батаљон Зетскога одреда смјестиће се у Крушеви До, с тим што ће једну чету избацити на положај према Доњем Стравчу, настојећи да на овим положајима остане непримјећена како не би изазвала артиљериску ватру на своје положаје и сам Брскут.

Сви батаљони упутиће своје ингендантуре у Верушу, а позади својих положаја задржаће четне кухиње са резервном храном за један дан. Батаљони ће вршити попуну муниције па Рашковом Гувну (Веруша).

Штаб бригаде налазиће се на Рашковом Гувну, с тим што ће по два члана Штаба бити са батаљонима на положају. Бригадно превијалиште налазиће се у Веруши, до којег ће батаљони транспортовати рањенике, а одатле пренос рањеника вршиће омладина.

На положајима се добро утврдити, нарочито аутоматска оруђа, и положај не откривати, што ће строго контролисати руководиоци. Положаје држати упорно.

Наш 3 и 4 батаљон смјену ће извршити одмах по пријему овога наређења. Штаб 3 батаљона упознаће батаљон Зетског одреда са овим наређењем.²

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М.-П.)

Политички комесар, мајор
Милисав Кољеншић

Командант, мајор
Војислав Ђурашевић

П.С. — Батаљони ће спремити вечеру за сјутра вече за по 45 бораца који ће вам доћи као попуна.

² О ситуацији и борбама на сектору бригаде види у док. бр. 314 и 321.

БР. 296

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 5 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О БОРБАМА ДИВИЗИЈЕ ОКО МОЈКОВЦА
И ЛИЈЕВЕ РИЈЕКЕ¹**

5-ХП-44 год.

Корпусу Батаљон VII бригаде који затвара правац Мојковац данас има тешку борбу. Убио је 150 Њемаца и много више рањено. Заплијенио је 1 т. митраљез. Њемачка болница у Недакусима. Батаљон VII имао је 5 мртвих и 13 рањених. Припремили смо мост у Мојковцу за рушење.

Саво

Корпусу Непријатељ је овладао Градином код Оброва. Нападао је јаким снагама. Имао је велике губитке. Примијећене су колоне Б. Поље—Лознице—Расово. Њемци су нападали и на Привијанско Брдо. Отуда још немамо извјештаја. Имали смо осјетне губитке.

Саво

- Корпусу**
1. — Непријатељ ушао у Л. Ријеку. Наши се налазе: Плаћница—Рашково Гувно—Ком.
 2. — IX бригада ухватила везу са VI Албанском дивизијом² и тражила је да је смијени.
 3. — Ми смо још данас јавили да батаљон VII бригаде који затвара правац Мојковац има јаку борбу. На том правцу овај батаљон је на линији Улошевина—Развршје—Медено Гувно.
 4. — Два батаљона V бригле стижу вечерас око пола ноћи у Колашић. Упутићемо их за Мојковац.³
 5. — Уласком непријатеља у Лијеву Ријеку смањене су могућности успјешног задржавања.
 6. — Албанске јединице иду споро.

¹ Оригинал. хршан руком, налази се у архиви Војномсториског института под рег. бр. 4/1а, к. 755.

² О успостављању везе са овом дивизијом види у док. бр. 287

³ Види док. бр. 301.

БР. 297

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 5 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE
ПРОЛЕТЕРСКЕ И ШТАБУ ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ
БРИГАДЕ ЗА ДРЖАЊЕ ПОСЛЕДНУТИХ ПОЛОЖАЈА И
ЗА САДЕЈСТВО СА ШЕСТОМ АЛБАНСКОМ ДИВИЗИЈОМ¹**

5-ХИ-44 год.

IX и V' бригади

1. — Држите најупорније положаје.
2. — **IX бригада неће** ићи за Мојковац, већ тамо иду **2 батаљона V бригаде** из Пиiera.-
3. — **Тражите што хитнију** интервенцију ¹ Албанске дивизије.
4. — Не дозволите да вас непријатељ продирањем комуникацијом раздијели. Најдаље до Матешева **све ваше јединице морају** бити на десној обали Таре, да затворе правац Трешњевик и да бочно дејствују на комуникацију Матешево Колашин.
5. — Комуникацију рушите што боље, **јер њена исправност условљава** непријатељу брзо продирање.
6. — Ако Албанци **закасне, не смије** да буде узрок **остајања јединица IX бригаде** дубоко иза непријатеља. Са Албанцима је Саво Станојевић.

Саво

¹ Оригинал, писао руком, налази се у архиви Збојноисторијског института под рег. бр. 4/1а, к. 755.

* Види док бр. 301. -

БР. 342

**ЦАРЕЋЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕР-
СКЕ БРМГАДЕ ОД 5 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ПОСИЈЕ-
ДАЊЕ НОВИХ ПОЛОЖАЈА И ЗА САДЕЈСТВО СА ЈЕДИ-
НИПАМА ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ¹**

ШТАБ
У-те ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
Бр. службено
5 децембра 1944 год.²
Положај
у часова

ШТАБУ.....БАТАЉОНА

Током ноћи између 5 и 6 ов. м-ца непријатељ је овладао Рашковим Гувном.³ Непријатељски дијелови синоГ су за-
ноштили у селу Лопате, али немамо података о његовом
покрету правцем Лопате—Тузи, али је врло вјероватно да
ће се непријатељ кренути и овим правцем. Два батаљона
Девете бригаде заостала су дубоко на лијевом крилу у
области Брскута и избијањем непријатеља на Рашково Гувно
вјероватно неће успјети да благовремено избију преко Ве-
руше на комуникацију и исту затворе. Други батаљон Де-
вете бригаде; који је требао да посједне село Лопате, та-
кође је закаснио и он се сада налази у области Веруше
са обје стране комуникације к—1214—к—1322. Из овога се
види да је правац Лопате—Тузи постао потпуно неконтре-
лисан. Овај је правац врло важан за нашу бригаду, јер према
наређењу Штаба дивизије сви дијелови Цаше и Девете
бригаде до Матешева морају се пребацити на десну обалу
ријеке Таре, затворити правац Матешев—Трешњевик и
дејствовати бочно на комуникацију Матешев—Колашин. У
вези овога наређења сви дијелови наше бригаде рокираће
се што ближе цести, како би се у области Јабукe—Матешеву
пребацили на десну обалу Таре. У вези изложеног наре-
ђујемо:

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
ричког института под рег. бр. 24/2, к. 758.

² Из текста документа као и из Релације Пете црногорске про-
летерске бригаде (док. бр. 321) види се да је документ писан 6
децембра.

³ Према Релацији Пете црногорске пролетерске бригаде (док.
бр. 321) и Релацији Девете НОУ бригаде (док. бр. 314) Рашково Гувно
је пало 6 децембра.

1. — Четврти батаљон Ке се (одмах рокирати лијево, затворити правац Лопате—Тузи, чврсто се везивати са Дијеловима Девете бригаде. Настојаће да и сам својим лијевим крилом садејствује са јединицама Девете бригаде и ломота непријатељу надирање цестом. Овај батаљон ће се ширити десно до пута Лопате—Тузи, где ће се чврсто везивати са нашим другим батаљоном и са њим затварати исти правац.

2. — Други батаљон Одмах по пријему наређења ће се рокирати што више лијево, тежећи да се што чвршће веже са четвртим батаљоном и заједно са њим затвори правац Лопате—Вељи Ивани—Тузи, не дозвољавајући непријатељу да се пробије овим правцем између батаљона и одбаци други батаљон на непроходан терен сјеверно од Великог Слацка. Уколико би се појавиле какве четничке групе, којих још има да се крију на територији Слацко—Прекобрђе, не поклањати им већу пажњу, само не Дозволити да батаљон не изненаде. Батаљон ни по моју цијену не смије дозволити да буде одвојен од четвртог батаљона.

Батаљони ће нас извјештавати о развоју ситуације и мотриће на развој борбе на сектору Девете бригаде, и према томе се и управљати.

Уколико непријатељ не буди надирао правцем Лопате—Тузи, други ће батаљон затворити овај правац, а четврти батаљон ће штлојати да направи што јачи притисак на цесту, тежећи да се непријатељ што дже заустави, како би се дало времена јединицама Девете бригаде да изиђу у области Веруше и затворе комуникацију.

Неборачке дијелове упутити у Јабуку, с тим што ћете чегне кухиње, уколико нађете за потребно, задржати у Тузима.⁴

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политилки комесар, мајор

Командант, мајор
Војислав Ђурашевић

(М. П.)

⁴ О извршењу наређења зиди у док. бр. 314 и 321.

БР. 342

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИ-
ГАДЕ ОД 5 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ЗА НАПАД НА НЕПРИ-
ЈАТЕЉА КОЈИ НАДИРЕ ОД ПРАВЦА ЛИЈЕВЕ РИЈЕКЕ
КА СЈЕВЕРУ¹**

ШТАБ
IX ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Бр. СЛ
5 децембра 1944 г.
у 19 часова

ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ОВЕ БРИГАДЕ

Положај

Под заштитом магле непријатељ је успио да током дана поправк комуникацију Вјетарник—Лијева Ријека и да се са моторизацијом пробије до Лијеве Ријеке. Будући да је непријатељ увидио Неорганизованост положаја које држе наши батаљони, а желећи да не трпи губитке који су му наносени у његовом задржавању уз Братоножиће, он се не уставља, већ продужује и даље. Према једном обавјештењу које још није провјерено непријатељ је избио сјеверно Од Лијеве Ријеке у село Лопате. Да би се непријатељ што више задржао и дала могућност VI Албанској бригади да ступи у дејство'

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — 2 батаљон поставиће се јужно од Рашкова Гувна поврх села Лопата, кота 1300—кота 1322, истурајући предње дијелове у правцу села Лопата, и уколико су мањи непријатељски дијелови избили у Лопате, одбацили их. Десно се свезати са батаљонима V Пролетерске бригаде,² а лијево одржавати чврсто везу са нашим 4 батаљона. Уколико би непријатељ успио да га одбаци са ових положаја, поставиће се лијево и десно од комуникације на доминантним тачкама сјеверно од Рашкова Гувна, не ширећи се од комуникације лијево даље од коте 1406 а десно толико колко може одржавати везу са батаљонима V Пролетерске бригаде.

¹ Оригинал, писан на маштаи, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 18/1 к. 760.

² О распореду Пете црногорске пролетерске бригаде зиди док. бр. 321.

2. — 4 батаљон избацнће се на западне падине Планинице и чврсто се повезати са 2 батаљоном на котама испод РашковаТувна, спуштајући једну чету косом у правцу Лијеве Ријеке која ће бочном ватром потпомоћи дејство батаљона. У случају да непријатељ потисне 2 батаљон, овај би се батаљон кретао источном страном комуникације доминантним тачкама кота 1406—Мирковића До—Мујића Поток—Палево Врдкз—кота 1351—Опасаница, организујући на свим тачкама одбрану.

3. — 3 батаљон кретаће се упоредо са 4 батаљоном и потпомагати га у организовању положаја за одбрану. Уколико непријатељ не би надирао на правцима ова два батаљона по напуштању Планинице постављаће се по дубини, како би на већем простору тукли непријатеља који би се кретао комуникацијом.

4. — 1 батаљон одмах по добијању овог наређења извршиће покрет са досадашње просторпје по већ издатом наређењу и доћи у Хан Гаранчића, гдје ће се Штаб батаљона јавити овоме Штабу.

5. — Сви ће баталлини своје интендантуре упутити гоком ноћашње ноћи у Пајков Вир—Јабука. г.тје ће припремати храну за одашиљање батаљонима на положај.

Штаб бригаде ће се налазити у Хан Гаранчића. Бригадно превијалиште налазиће се код Шгаба бригаде.

Током ноћи биће порушени мостови Рашково Гувно - Јабука те настојати да се интендантуре што прије пребаце.⁴

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, мајор
Миласав Кољеншић

В. д. команданта, мајор
Душан Драговић

³ О извршењу наређења види у док. бр. 314.

БР. 300

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ШЕСТЕ ЦРНОГОРСКЕ НОУ БРИГАДЕ
ОД 6 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ПРЕБАЦИВАЊЕ НА
НОВЕ ПОЛОЖАЈЕ¹**

ШТАБ
VI ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
• Н. О. В. ЈУГОСЛАВИЈЕ
Пов. бр. сл.
6/ХИ—1944 г.
У.....час.

ШТАБУ.....БАТАЉОНА

Положај

Ситуација: Три непријатељске дивизије које се налазе у долини Зега и Мораче испољиле су дејство правцем:² Подгорица—Биоче—Лијева Ријека са намјером да се извуку. Послије неуспјеха да се ове дивизије извуку правцем: Даниловград—Никшић једном колоном, на који су правац током 15 дана упорно надирале, и правцем: Бока—Грахово—Вилусе. Друге покушавају да се извуку преко Лијеве Ријеке и долином Таре, како би се што прије везале за њемачке снаге које се налазе у области средњег и доњег тока Лима. Ослобођењем Боке, Црногорског Приморја као и Скадра све до Тузи ове три дивизије налазе се у тешкој ситуацији. Наше настојање треба да буде у садејству са осталим јединицама II Ударног корпуса, да ову групу непријатељских снага у долини ове двије ријеке уништиме.

У вези са горе наведеном ситуацијом наша бригада је остављена као стратешка резерва, која ће дејствовати за све евентуалне правце на нашем оперативном подручју, као и за правце на секторима других сусједних јединица.

Нашу бригаду³ смијениће X Црногорска НОУ бригада, а X Цр. НОУ бригаду смијениће I Бокешка НОУ бригада. Обзиром на то

НАРЕЂУЈЕМО:

/.. — J батаљон: По доласку јединица X бригаде на положај који ви држите са вашим батаљоном, положаје ћете предати, упознати их са положајима непријатеља, а потом ћете извршити покрет правцем: Ржиште—Дреновштица—

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 42/1—2, к. 398.

² На овом сектору налазиле су се двије њемачке дивизије: 181 и 297 пјешадиска дивизија. Види док. бр. 357.

Церово, гдје ћете се смјестити. За распоред обратити ћете се Команди мјеста Богетићи.

У вези предњег батаљон ћете држати прикупљен и одмах извршити покрет по примопредаји дужности.

2. — 2 батаљон: Чим се буде смијенио 1 батаљон на положајима Ржиште—Заграда, и ви ћете извршити покрет одређеним правцем за 1 батаљоном. Смјестити ћете се у Церово. Обратити ћете се Команди мјеста за распоред и смјештај.

Батаљон држати прикупљен, како би се могао извршити покрет одмах по смјени.

3. — 4 батаљон: По доласку дијелова X бригаде, која ће примити ваше положаје, упознати исту са положајима непријатеља и вашим положајима које сте Ви држали, а по смјени извршите покрет правцем: Слап—Богетићи, гдје ћете се смјестити, а за смјештај и распоред обратити се Команди мјеста у Богетићима.

Батаљон држати прикупљен и одмах по доласку поменутих јединице извршити покрет.

4. — 3 батаљон: Затвараће правац: Вежешник—Пипери и Биоче—Пипери. Овај батаљон треба да је врло активан и да стадно дејствује на непријатеља. На лијевом крилу везаће се са јединицама III дивизије а на десном крилу, са јединицама Зетског НОП одреда.

Штаб бригаде налазиће се у Церову.

Болница остаје на досадашњем мјесту.

Интендантура такође остаје на досадашњем мјесту.

Спремност и готовост мора бити заступљена у пуној мјери, како би у сваком евентуалном правцу или у сваком моменту могли извршити задатак.

Ниједан батаљон не смије напустити свој досадашњи положај док не буде смијењен. Такође се не смије умањити активност према непријатељу.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Помоћник политкома
капетан

Блажо Марковић

(М. П.)

За Штаб

За команданта, капетан

Јанко Тадић

Достављено:

Штабу 1, 2, 3, 4 бат.

БР. 301

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 6 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О БОРБАМА НА СВИМ ОТСЈЕЦИМА ДИВИ-
ЗИЈЕ¹**

б-ХИ-1944 г.

Корпусу

1. — На сектору Лијева Ријека непријатељ био ноћас врло активан и заузео је неке тачке.
2. — За Мојковац је јутрос пошао један батаљон V бригаде.
3. — Други батаљон ^оји је дошао из Пипера морали смо довести на Матешево, јер су батаљони IX бригаде остали према Брскуту, чекајући Албанце, па бп непријатељ могао да растави јединице и да избије на Матешево прије нас.

Саво

Корпусу

1. — Непријатељ је овладао Жарском Косом изнад Слепач Моста.
2. — Према Привијанском Брду јутрос се чује борба, али још немамо извјештаја.
3. — Јучерашња борба за Градину била је врло тешка. Наши су се тукли на 4 метра близине.
4. — Да ли је кренула VI бригада.² Њеним доласком и доласком Албанаца могло би се много учинити на уништењу ове колоне, јер би је можда могли испресијецати.
5. — На сектору Лијева Ријека четници забацују Њемце нама на бок па су почели и с леђа пуцати.

Саво

¹ Оригинал, исан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4/1а, к. 755.

² О покрету Шесте ирногорске НОУ бригаде види у док. бр. 300.

БР. 342

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 6 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE
ГІРОЛЕТЕРСКЕ И ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ
ЗА ОДБРАНУ МАТЕШЕВА¹**

6-ХИ-1944 г.

(Телефоном)

V и IX бригади. 1. — IX бригада уиорно затвара комуникацију са линије Опасаница—Сунга до уласка непријатеља у Матешево, а тада два батаљона пребацује преко комуникације Трешњевик—Матешево. Овлј правац се затвара отсудно.

2. — V бригада затвара даљи правац непријатељског надпрања са запада кОмуникације Увач—Матешево. Ако непоијатељ уђе у Матешево, сви батаљони се прпебацују на линију Планиница—Шљивовица.

3. — Даље надирање непријатеља од Увача за Матешево на јупорније задржати.²

Саво

БР. 303

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВЈ ОД 6 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ СЕДМЕ ЦРНО-
ГОРСKE ОМЛАДИНСКЕ БРИГАДЕ „БУДО ТОМОВИЋ“
О СИТУАЦИЈИ ОКО МАТЕШЕВА И НА СЕКТОРУ ЈАСЕН
— БРОДАРЕВО¹**

6-ХП-19'44 г.

VII бригади.

№ 33

Два батаљона VI бригаде сјутра вече биће у Колашину. Један батаљон V бригаде јутрос отишао из Колашина за Мојковац. Ваш трећи бат. јуче имао тешку борбу п одбачен је са Градине. III Санџачка просјекла њемачку колону Јасен—Бродарево. Непријатељ ушао у Л. Ријеку. Извијестите нас одмах о ситуацији код вас.

Саво

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архивн Војноисториског института под рег. бр. 41а, к. 755.

² О извршењу наређења види у док. 5р. 314 и 321.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског ипститута под рег бр. 4/1 а, к. 755.

БР.316

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE ОМЛАДИНСKE НОУ БРИГАДЕ „БУДО ТОМОВИЋ" ОД 6 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ДРЖАЊЕ СВОЈИХ ПОЛОЖАЈА У ЦИЉУ СПРЈЕЧАВАЉА НЕПРШАТЕЛ>СКОГ ПРОДОРА КА БЕРАНАМА И КОЛАШИНУ¹

ШТАБ
VII ЦРНОГОРСKE ОМЛАД. БРИГАДЕ
„БУДО ТОМОВИЋ"
Оп. бр. 48
6 децембра 1944 године.
Положај

ШТАБУ.....БАТАЉОНА

Положај

Од стране II Ударног корпуса и Штаба III Ударне дивизије поставља се пред нашу бригаду да не дозволимо по цијену највећих жртава непријатељу да се пробије у правцу Берана и Колашина, да омогући повлачење њемачким јединицама из области Подгорице.

Према радиограму примљеном данас у област Колашина долази наша VI бригада ради затварања тога правца, а према раднограму од 3 овог мјесеца Врховни штаб изредио је јединицама Народно-ослободилачке војске које су заузеле Н. Пазар да оријентишу своје дијелове у правцу Б. Поља и да оне потпомогну нашој бригади да спријечимо непријатељско надирање у правцу Берана.

У духу горе наведеног

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — Четврти и први батаљон чврсто ће држати положаје од Бјеласице преко Привијанског Брда—Ћафе до Лима и не смију дозволити непријатељу да се пробије на овом сектору. Према истоме треба да се што боље поставите и сва наша аутоматска оруђа добро поставите према непријатељу, као и тешке бацаче. Батаљони ће чврсто држати везу између себе и тако неће оставити ниједан пропуст куда би се могао непријатељ провући помеђу наших јединица. Први батаљон са својим дијеловима контролишаће

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 321—2/к 398.

обалу Лима и одржавати везу преко Лима са нашим трећим батаљоном који се налази на сектору Затона.

2. — Трећи батаљон нека буде активан према непријатељу, с тим што ће спустити једну чету до самога Лима да контролише десну обалу Лима и која ће одржавати везу са нашим првим батаљоном, који се налази Привијанско Брдо—Ћафа.²

3. — Други батаљон који се налази у области Мојковца у случају непријатељског напада срушиће мост на Тари, а послеоријентисаће свој батаљон у правцу Бјеласице, гдје ће се повезати са овим Штабом који ће му давати директна наређења.³

4. — Штаб бригаде налази се у Пријелогу, као и бригадни санитет.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
мајор

Командант. п. пуковник
Нико Стругар

БР. 305

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВИ
ОД 7 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О БОРБАМА НА СВИМ ОТСЈЕПНИМА ДИВИ-
ЗИЈЕ¹**

7-X11-1944

Корпусу

1. — Непријатељ овладао Привијанским Брдом. Два батаљона VII бригаде за два дана ту су имала преко 20 мртвих и 70 рањених. Непријатељ има велике губитке, стално камионима вуче мртве и рањене.

2. — Код V и IX јаке борбе. Саво² је отишао код њих.

3. — Сви мостови Пећ—Чакор исправни. Сада се чисти снијег на Чакору.

Нико³

² О резултатима борбе на Привијанском Брду види у док. бр. 305 и 322.

³ О борбама и задацима овог батаљона види у док. бр. 306.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4/1а, к. 755.

² Саво Бурић

⁴ На овом мјесту у оригиналу текст је нечитљив.

БР. 306

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 7 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ СЕДМЕ ЦРНОГОР-
СКЕ ОМЛАДИНСКЕ НОУ БРИГАДЕ „БУДО ТОМОВИЋ“
ЗА ДРЖАЊЕ СЕКТОРА УЗ ЛИМ РАДИ ОДБРАНЕ БЕ-
РАНА¹**

7-ХИ-1944

36

[**VII бригади.** Ваш други батаљон треба да се повлачи сам под јаком борбом и пред опасношћу да буде изолован.² Са њим је један батаљон V' бригаде. Они затварају правац Мојковац, а кад би изгубили Мојковац, наслањају се на Бјеласицу и на вас. Ваша болница још овдје. Видјећемо куда ћемо је упутити.

Саво

VII бригади, телефоном

У вези ситуације ваш други батаљон и батаљон V бригаде морају да одрже Развршје. И смо тако наредили вашем начелнику Штаба. Вечерас треба да стигну у Колашин два батаљона IX бригаде. Ако успијемо да зауставимо даљи продор Од Матешева, можда ћемо сектор Мојковац ојачати. Ваш сектор уз Лим треба добро бранити и не дозволити да продре непријатељ за Беране јер би нам то направило пометњу. Извјештавајте чешће.

Саво

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег'. бр. 4/1а, к. 755.

² О положају овог батаљона види у док. бр. 304.

БР. 307

**НАРЕЂЕЊЕ ШГАБА ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИ-
ГАДЕ ОД 9 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ЗА НАПАД НА НЕПРИ-
ЈАТЕЉА НА ЛИНИЈИ ЈАСЕН — ЈАБУКА — ПАЈКОВ
ВИР — ТАРА ВУКОВЕТ¹**

ШТАБ
IX УД. ЦР. БРИГ.
0. бр. 53
9. XI. 1944-
у 14 часова

ЗАПОВИЈЕСТ

Секција Колашин 1:100.000

Послије непријатељског продора на положајима Вје-
тарник, успио је да се скоро несметано пробије комуника-
цијом, не ширећи се десно и лијево од комуникације, до
Јабукe. Непријатељ који надире овим правцем има намјеру
да се што брже споји са колоном која надире од Бијелог
Поља у правцу Мојковца те да би на тај начин избјегао
своје уништавање. III Уд. дивизија са дијеловима Примор-
ске групе и Албанском дивизијом која се налази у области
Куча добила је задатак да нападне непријатеља на читавом
јужном и сјеверном сектору. Наша бригада добила је зада-
так да нападне непријатеља на линији Јасен—Јабука—Пај-
ков Вир—Пилана Крушчић—Тара Вуковег. Пета Цр. бри-
гада напад ће непријатеља на линији Острвица, Марковића
Лаз—Тузи. Албанска дивизија напасти ће непријатеља на
линији Веруша, Планиница, Ножница, Јаблан. Седма цр. бри-
гада, дијелови Пете прол. и дијелови Приморске групе
напасти ће непријатеља на линији Привијанско Брдо- Мај-
сторовица—Развршје—Улошевина. У циљу извршења за-
датка на сектору наше бригаде

НАРЕЂУЈЕМО:

1. **Други** батаљон: Напасти ће непријатеља правцем
Котић—Расоја—Пилана Крушчића—Тара Вуковег. Овај ба-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
рског института под рег. бр. 11/1, к. 760.

² У оригиналу је погрешно написан датум. Редакција је на
о основу података који се помињу у документу утврдила да је писан
9 децембра 1944 године.

батаљон Оставити ће једну своју чету на простору Сватовско Гробље—Котич која ће затварати правце и излазе од Опасанице. Бацач и тешке митраљезе поставити на Расоји, кота 1512. По извршеном задатку, што ће свакако зависити од извршења задатка осталих батаљона, оставити ће мање дијелове, који ће држати контакт са непријатељем, а главнину повући на просторији Сватовско Гробље—Котич. Уколико пак задатак не успје, батаљон ће заузети положај који данас држи.

2. Трећи батаљон: Напасти ће непријатеља са досадашњих положаја уколико непријатељ не би у току дана истим овладао и овладати Јабуком—Пајковим Виrom и Кошком Плани. Уколико би пак непријатељу успјело да овлада положајима које држи данас, напасти непријатеља на линији Јасен—Зауглина—Пилана Стијовића—Јабука—Пајков Вир. Десно одржавати везе са батаљонима Пете иролетерске и иотпомагати бочном ватром њихово наступање.

3. Први батаљон: Са двије чете и митраљеском четом посјести ће бункере јужно од Матешева и служити као прихват батаљону који ће нападати непријатеља на линији Јабука—Пајков Вир—Кошке Плани. Штаб првог батаљона уз договор са Штабом трећег батаљона дати ће једну свзју чету као појачање трећем батаљону.

4. Четврти батаљон: Смјестити ће се у западни дио села Бара и бити као бригадна резерва.

5. Бацачи првог, трећег и четвртог батаљона налазити ће се на коти 1218, одакле ће дејствовати и потпомагати наступање наших јединица.

Штаб бригаде налазиће се у Ацића Долу.

Бригадно превијалиште биће у Ацића Долу.

6. Почетак напада **10** овог мј. **тачно у 9 часова прије подне.** Штаб другог батаљона, пошто му је најтежи терен, настојаће да стигне у одређено вријеме на полазне положаје. **Напомињемо** да ће непријатељ бити нападнут са свих страна, јер смо овог момента извијештени да је Десета цр. бригада на јуриш заузела Даниловград, што значи да је непријатељ угрожен и с леђа. Непријатељ прилично деморалисан, а сваког дана му понестаје хране и муниције, те је потребно у нападу бити енергичан и принудити непријатеља на напуштање положаја које држи," па га потом прогонити гдје се год то може, пресијсати и по дијеловима

уништавати. Редовио нам слати извјештаје о свим промјенама.³

Уз другарски поздрав

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Политички ком., мајор
Милисав Кољеншић

В. д. команданта, мајор
Душан Драговић

БР. 308

**ПАРЕЋЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ
БРИГАДЕ ОД 9 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ЗА НАПАД НА НЕ-
ПРИЈАТЕЉА У ДОЛИНИ РИЈЕКЕ ТАРЕ НА ПРАВЦУ
ЈАБУКА — ЗАУГЛИНА¹ -**

ШТАБ
У-те ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
Бр. службено
9 децембра 1944 године
Положај
У 14.45 часова

ШТАБУ..... БАТАЉОНА

Положај

Наш први батаљон и батаљон Девете црногорске бригаде водили су борбу са непријатељем «а положају Јабука—Зауглина—са обје стране ријеке Таре. Током посљедњих дана наше јединице заузеле су дефанзиван став према непријатељу, што му омогућава слободније кретање и преузимање иницијативе. У циљу што упорније одбране и успоравања непријатељског Надирања дијелови наше и Девете црногорске ударне бригаде, а према наређењу Штаба III Ударне дивизије напашће непријатеља на његове бокове, како би му изненадним нападом на незаштићене дијелове на'нијели што веће губитке и уопште нападајући га ондје гдје је слабији и гдје не може стићи његова моторизација. У томе циљу наређујемо:

³ О извршењу наређења види у док. бр. 314.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 25/2, к. 758.

1. — Први батаљон: настојаће да данас упорно одбије све нападе непријатеља и одржи положаје Јасен—Караданске Стране—Зауглина, као и Острвицу. Током сјутрашњег дапа овај батаљон ће такође задржавати непријатеља, а у одређено вријеме, истовремено са нашим другим батаљионом [и батаљонима Девете бригаде прећи ће у напад на читавом свом сектору.

2 — Други батаљон ће током дана и ноћу између 9-ог и 10-ог децембра извршити све припреме за покрет правцем Црна Пољана—Острвица—Марковића Лаз, са којих положаја напасти на непријатеља на простору Јабука—Марковића Лаз—к. 1400. Услијед непроходности терена батаљон ће напасти само са три стрељачке чете. Митраљеску чету оставити на досадашњим положајима к. 1058—к. 1246. Бацачко одјељење ће оставити код бацачког одјељења четвртог батаљона на положају Планиница, гдје ће сачекати свој бацач из Андријсвице. Бацач поставити на погодном мјесту за дејство на простору Јасен—Јабука, па ће уколико бацачи не би имали домет са положаја сјеверно од Матешева, поставити их на десну обалу Таре на простору Лаз—Јасен. Батаљон ће извршити покрет најкасније 10-ог ов. м-ца у 4 часа, како до одређеног времена за напад може стићи до одређеног мјеста Црквица—Марковића Лаз, одакле треба да изврши директни напад на непријатеља. Овај батаљон ће водити рачуна о развоју ситуације од сада па до часа одређеног за напад и према томе се управљати, но у сваком случају напад најенергичније непријатеља, па макар на којим се положајима налазио, па и у случају да непријатељ буде овладао положајем Јасен—Острвица. У циљу обавјештења о развоју ситуације упутити извиђачку десетину до првог батаљона, преко којег се обавијестити прије покрета о ситуацији на положају. Најлакши полазни правац за батаљон био би Црна Пољана—Јасен—Караданске Стране—Марковића Лаз, уколико овај правац буде слободан. У противном кретати се правцем Црна Пољана—Обла' Глава—Острвица—Марковића Лаз, у ком случају узети доброг водича. Лијево се везивати са првим батаљоном, код којег се налази замјеник команданга бригаде, а којег извјешавати о борби и који ће дати батаљону даља потребна наређења.

3. — Четврти батаљон ће остати на досадашњим положајима. с тим што ће будно пратити развој ситуације и по потреби посјести положаје на јужним падинама Планинице. Своје бацачко одјељење и одјељење другог батаљона поставити на простору Матешево—Јасен, са десне обале Таре, одакле може добро тући положаје Јабуке. Овај батаљон мора строго водити рачуна о томе да је увијек спреман да

да прихват првом и другом батаљону за пребацивање преко Таре и посиједање положаја који су предвиђени раније у нашим заповијестима.

4. — Пети батаљон ће остати на досадашњој просторији.

Напад извршити на одређеним секторима 10-ог ов. м-ца, тачно у 10 часова, у које ће вријеме нападати и батаљони Девете црногорске бригаде. Вјероватно да ће на сектору Планница—Веруша нападати јединице II дивизије Албанске.² У 8.30 часова наша батерија извршиће артиљеријску припрему за напад наших јединица и трајаће 20 минута.

Попуну муниције извршити у Мујића Речинама из бригадне бојнице.

Штаб бригаде налазиће се у Скрбуши, а касније у Мујића Речинама. Бригадно превијалиште налазиће се Код Пилане На мосту на Тари.³

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Политички комесар, мајор

Свето Радојевић

Командант, мајор

Војислав Ђурашевић

Начелник, капетан

Станко Мрђеновић

² Мисли се на Шесту албанску дивизију.

³ О извршењу овог наређења види у док. бр. 321.

БР. 342

**ЦЗВЈЕШТАЈ ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ПРВЕ БОКЕЉС-
СКЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 9 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ПОЛИ-
ТИЧКОМ КОМЕСАРУ ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУ-
ПЕ О ОПШТЕМ СТАЊУ БРИГАДЕ¹**

ПОЛИТИЧКИ КОМЕСАР
I БОКЕЉСКЕ НОУ БРИГАДЕ
Бр. службено
9 децембра 1944 год.

ПОЛИТИЧКОМ КОМЕСАРУ ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ
ГРУПЕ

Положај

Достављам Вам извјештај о општем стању бригаде за период од 4 новембра до 1 децембра. Ово закашњење долази због покрета, које је имала наша бригада.

Опште стање: Бројно стање бригаде је око 1800. У овоме броју има 75 другарица, 21 Италијан и 2 италијанска официра. 4 Италијана су пребјегла у њихов батаљон бригаде „Гарибалди“, који се налази под командом Штаба наше бригаде. Официра имамо 14, подофицира 17. Политичких радника имамо 35, од тога једна другарица (пом. комесара чете). На курсу смо имали 1 официра, 1 подофицира и 1 пом. комесара батаљона. Они су завршили курс и вратили се у бригаду. Официра и подофицира бивше југословенске војске имамо око 20. У овом протеклом мјесецу наши губици износе: мртвих 47, Од којих је замјеник командира чете и 3 водника, рањених 40, међу којима 1 командир чете, 1 водник и 3 десетара. Дезертирало је 28. Болесних је прошло кроз болницу око 150, од којих је још лијеп број у болници.

За овај период времена бригада је порасла за око 200 бораца. Људство је мобилисано преко команди мјеста и састоји се већином од бивших „националиста“, четника, четничких симпатизера и жандарма.² Мада је раније мобилисано људство правилно неупознато³ са циљевима наше борбе, и [још] са овим новомобилисанима, којима је била туђа

¹ Оригинал се налази у Градском музеју у Котору.

² Ово је последња мобилизација кад је на терену било остало само људство коме је била туђа наша борба.

³ тј.: ни раније мобилисао људство није било прије мобилизације правилно упознато.

наша борба,⁴ ипак стање у бригади се врло брзо уздиже. Тако појаве одрицања послушности, које су се ту и тамо појављивале, данас се више не појављују. Дисциплина се умиогоме поправила — од бесвјесне и пасивне све више прелази у свјесну дисциплину. Борбеност ое Такође повећала. То се види по порасту добровољаца за бомбаше и то грабежливости за „шарцима“. Бивши четници и њихови симпатизери показују много воље и труда да поправе своје раније држање, тако да понегдје у борбености, дисциплини, самокритици и издржливости премашују и оне који су раније на окупираној територији били наши симпатизери. Тековине ове велике борбе постају тосгепеНо и њихове тековине — они се труде да то постигну. Мада је био приличан број погинулих и много већи број рањених, то није смд-Нију морал, него га шга више подигло, тако да мртви другови имало не збуњују борце, него се борба исто тако одлучно наставља. Број болесних је такође велик, али по долази отуда што борци још нијесу постали отИорни и навикли на стално држање Положаја по невремену, као што је био случај на простору Голи Врх, Леденице, Грковицац. По борбама које су вођене и постигнутИм успјесима, који су Вама већ познати, уочава се одлучност бораца и нежаљење живота. То се особито добро г>иди у дневним борбама Које су вођене на Леденицама, г/тЈе се могло кидјеТи сјајних примјера храбрости. Другарство и међуособни одн>с лијепо се развијају, мада је било међусобних ситних крађа. Крадљивци су ухваћени, кажњени затвором и прекоредним службама и критиковани на радиим конференцијама. Таквим поступком према крадљивцима остали борци су веома задовољни. Прилично велики број дезертера и на путу заосталих објашњава се тиме што је бригада прошла кроз Ботсу и борци остали [у својим] кућама, а иначе физички слабији и кукавице, а никако нама непријатељски елементи. Скоро сви они тражили су од команди мјеста да би остали при тим командама и нема случаја да се неко од њих крије по шкриновима. Ми смо неке од њих (физички слабе), а који су се иама јављали, на успут оставили коМаштама мјеста и ОЗНИ, а који су њима уосталом требали, а за већи број, односно за дезергерима, упутићемо потјернице. Неколико бораца задржале су без татнег Знања позадинске

⁴ Овдје се мисли на оно људство које је формирано Бригадом (5 октобра 1944 год.), јер поред два батаљона која су раније формирана и која су оперирала у оастиву других јединица у Бригаду је ушао и један новоформиран баталјон. Треба имати у виду да је Бокса била под јаким контролом окупатора те је политички рад био отежан.

организацис и доцније нам о томе јавиле. Ми ћемо им скренути пажњу да се то више ни у ком случају не понови, јер то је дало повода да је добар број дезертера рачунао на позадину. Мања руководства дали смо на терену, прво због тога што нама нијесу мнош одговарали, а друго због тога што су њима требали. Другови из позадине били су намјерни да их граже преко већих инстанција и због тога смо их дали, мада је то неправилно што се нијесмо са Вама консултовали.

Однос према командама чета као и према штабовима батаљона је добар. Однос према народу био је такође углавном добар, осим малих изузетака, а то је вјероватно отуда што је бригада нагло прохујала напријед. Однос према другарицама је правилан.

Многа секташења по питању уздизања кадрова су отклоњена, тако да сви губици у командном особљу су попуњени из бригаде и већ се почело са постављањем политичких делегата по водовима. Исто тако биће попуњена мјеста која су упражњена гражењем 18 војничких и политичких руководиоца, које има да да наша бригада за курсеве у Београду и за руководиоце у Србији.

Штабови батаљона и команди чета још нијесу уздигнути и понегдје показују несналажљивост, немање самоиницијативе као и низ пропуста. Тако нпр. од Леденица па до садашњих положаја на којима се налазимо није било контакта са непријатељем, зашто су одговорни и замјеник команданта бригаде и штабови III и IV батаљона као и неке команде чета. Због тога је непријатељ успио да у свој бјекству почини огромне штете и да не буде тучен. Ту су учинили велики пропуст. У томе се огледа неправилно оцјењивање ситуације, страх пред одговорношћу и уско схватање задатака, мада су били обавијештени о отступању непријатеља и о широко постављеним задацима. Иначе односи унутар штабова батаљона као и међу штабовима добри су и на висини. Штабови батаљона су комплетни, осим I батаљона који нема замјеника команданта. Команде чета су такође комплетне.

Југословенски официри и подофицири, активни и резервни, не одговарају. Један сасвим мали број од њих се залаже и труди колико боље може, док велики број не показује никакве воље да схвати свој положај као и ситуацију. Види се да нијесу нимало везани за нашу борбу. Од неких чак имамо и штету а не користи, јер се неправилно политички односе према народу, тако да је Штаб IV батаљона једном официру просто ограничио додир са народом.

Ми ћемо им дакако указати и омбџ да би користили и народу и себи.

Посљедњим добијањем опреме од Групне интендантуре, као и захваљујући ратном плијену, бригада је доста добро опремљена. Ипак се осјећа још оскудица у шињелима, због чега има доста болесних. Такође се осјећа и недостатак веза. Босих више нема.

Наоружање је добро. Сваки батаљон располаже са најмање два а и три бацача. Пушкомитраљеза батаљони имају од 26 до 33. Међу пушкомитраљезима има доста „шараца“. Тако 1 батаљон има 16 „шараца“. Муниције има доста.

Прошли пут сам Вам дао детаљан извјештај о наоружању, но овај пут то не радим, јер с^т ми другови из Политодјела рекли да то није толико потребно.

Политички рад. На том пољу за овај мјесец дана и поред положаја, борби, покрета и невремена урадило се ипак прилично. Одржано је неколико батаљонских конференција, а других мањих конферепција и предавања у четама и водовима одржало се око (сто) 100. На конференцијама прорађиван је програм од Политодјела а помагање из текуће штампе. Борци све више улазе у дискусију и све више повезују политичку ситуацију са задацима који се пред њих постављају. Све се више униси плана и система у рад. Ипак услијед сталног прилива нових бораца не може да се снажно коракне напријед великим корацима, већ се још увијек морају ствари гостављати изнова. Но опет се иде напријед и само захваљујући интензивном раду забиљежили су се успјеси. Радило се и по групама, као и са читалачким групама, чији је број врло велики.

Одржано је неколико савјетовања са комесарима чета као и штабовима батаљона са командама чета у циљу што бржег и потпунијег упознавања бораца са тековинама паше борбе и са задацима који нам се намећу.

У свим јединицама одржана је прослава Октобарске револуције.

Одржани су реферати о величини значаја Октобра 1917, паљене су ватре по брдима. Тога дана одржали смо и смотру 3 батаљона на којој сам ја одржао реферат о Великом октобру.

Исто тако одржане су у свим јединицама комеморативне конференције о смрти друга Ивана Милутиновића. За те комеморативне конференције помогли смо се материјалом из текуће штампе о величини Ивана Милутиновића.

Одржано је и неколико конференција с народом, од којих двије велике, гдје је било неколико стотина људи, као напр. у селу Марковићима (општина Будва) и у Вла-

димиру (Крајина). На конференцијама се опширно излагало о циљевима наше борбе и о нашем ставу и рјешавању националних питања, што је изазвало одушевљење нарочито код муслиманског народа у Владимиру.

Војнички се радило такођер доста: егзерцир, наступни и отступни марш, копање и коришћење заклона, кретање кроз непријатељску ватру итд. Тај рад се обављао не само преко командира чета, него и преко водника и десетара, што је умногоме подигло ауторитет свега командног кадра, почев од десетара па надаље, док раније ауторитета десетара и водника уопште није било.

Културно-просвјетни рад. По свим јединицама културни живот је веома жив. Културно-просвјетни одбори по батаљонима и четама функционишу. По свим скоро четама издају се цепне новине па и батаљонске (2 батаљои). Исто тако и зидне новине. Бригадни лист нијесмо успјели издати, а и људи за то немамо. Бригадна техника слабо функционише. Има покушаја умножавања („Уставног и законитост старе и нове Југославије“ — Иван Рибар), што технички није успјело. Настојаћемо да то савладамо.

Одржано је неколико приредби за војску и народ, и то у Залазима (Његуши), Будви, Улцињу и Владимиру. На тим приредбама давани су скечеве, хорске пјесме и хорске рецитације. Једна од приредба изведена је 7 новембра на Његушима. Приредбе су успјеле. Доста добро с обзиром на људство и народ је био одушевљен. У бригади, као што знате из првог извјештаја, имамо музику. Она се развија. Доста лијепо и оставља добар утисак куда пролази — помагала је приредбе наших група и друге културне екипе на приредбама, као и зборове које је одржавао Народно-ослободилачки фронт за Црну Гору и Боку.

Интендантура. Снабдијевање бригаде вршило се правилно преко команди мјеста, Н.О.О-а, интендантуре [Приморске оперативне] групе и ратног плијена. Исхрана војске је понекад добра и изобиљна, а понекад лоша, већ према коме на којем је терену. Интендант батаљона почели су боље да се сналазе уз помоћ комесара. Бригадног интенданта немамо, а од помоћника немамо ниједног који би тој дужности одговарао, и молили бисмо Вас да нам пошаљете једног друга за бригадног интенданта уколико их има у Групној интендантури.

Услијед слабе исхране коњи су добрим дијелом угинули и сва је срећа што смо избили на мјесто. Уосталом коњима се није поклањала довољна пажња и још увијек се не поклања. Ветеринара којег сте нам упутили није много помогао, јер су коњи изгладњели. У оквиру интендантуре

"имамо три радиоанице: кројачку, обућарско-опанчарску поткивачку које функционишу и раде добро.

Санитет. По свим четама има четне болничарке, које задовољавају. Референт санитета није на положају, тј. уз Штаб и његово руководство није на том послу у свако вријеме. То се објашњава тиме што држи болничарски курс, којег посјећују 15 другарица. Болница и прихватница доста су добро опремљене. Болница добро функционише, док прихватница (Бригадни санитет) храмље — замјеник референта санитета који је увијек у прихватници не налази се најбоље у покретима. Снабдијевање санитарским материјалом врши се од групног санитета, ратног плијена и на добровољној основи. Борци су скоро сви ошишани, осим нових бораца, којих стално помало пристиже. Заразних болести немамо, а сви који су били болесни јаче су прехлађени или упала плућа. Сваки војник снабђевен је првим завојем. Парче се врши редовно, али уши се истријебити не могу. Санитет нам има једног љекара и једног асистента, референта санитета и његовог замјеника. По батаљонима тако! Јер имамо референте санитета, али они се не налазе најбоље, лијени су помало и не уносе се довољно у свој посао.

ЗАКЉУЧАК

Бригада као цјелина показала је да може одговорити и тежим задацима који се пред њу поставе. Ликвидирала је многе важне и добро утврђене положаје у сектору Црквице, Ђурковац, Леденице, Голи Врх. Уништила је више стотина швапских разбојника. Заробила је велики ратни плијен. Војнички и политички руководиоци, уз свестрану помоћ при постављању и извршавању задатака, која им је указивана и од другова из Полит. одјела, брзо корачају напријед, како у извршавању задатака тако и у преваспитавању маса, везујући их за тековине Народно-ослободилачке борбе. Но и поред постигнутих успјеха, како на војничком тако и на политичком пољу, у вези са свим што се пред нас поставља, не задовољава у потпуности. Тако будност није увијек заступљена, што се огледа у неодржавању непрекидног контакта са непријатељем, нема еластичности у руковођењу јединицама, проицљивости. Политички ниво борца је низак. Команде чета као и штабови батаљона немају потребне осамостаљености за свој дјелокруг. У вези са свим овим пред нас се постављају

ЗАДАЦИ

Да се настави са савјетовањима свих руководицаца, од десетара и политичких делегата па све на више. Да се

стално **И** непрекидно подиже дисциплина, оореност, војничка вјештина, будност и опрезност, како би се смањили губици, да се ¹ садашњој ситуацији све подвргне гоњењу непријатеља у стопу, одржавајући са њим стаалан контакт, да се и војнички и политички руководиоци осамостаљују. Да се после сваке акције врши анализа у циљу отклањања недостатака. Да сваки руководилац било војнички било политички непрекидно контролише свој рад, како би се на тај начин што прије уздигли и отклањали грешке.

Односи у Штабу бригаде су добри и као Штаб одговара својим дужностима. Иначе као оперативни дио није се састајао колико је требало због тога што су батаљони били удаљени и увијек Пеко од Штаба био је отсутан.

Обавјештајце имамО у бригади али досада нијесу одговарали својој дужности, тј. подаци о непријатељским снагама и његовој намјери никада нијесу били тачни. Наш извиђачки вод није вршио намијењену дужност, а то стога што смо дуго вријеме били без бригадног об. официра. Сада ће то свакако функционисати чим об. офицер преузме дужност.

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар

Мато Петровић

БР. 310

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 10 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О БОРБАМА ОКО ЈАБУКЕ¹**

10-ХП-1944

№ 71

дг

Корпусу

1. — Јутрос жестоке борбе око Јабукe. Са Албанцима још немамо корпснy везу/

2. — Љу¹дство из наше дивизије одређено за Србију и Београд прикупило се у Беранама.²

Нико³

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института глoд рег. бр. 4/1а, к. 755.

² Односи се на руководећи кадар који је ишао на нови распоред.

³ Нико Јовићевић

БР. 311

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 10 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
ЕШРПУСА О БОРБИ ОКО ЈАСЕНА И РАСПОРЕДУ ДИ-
ВИЗИЈЕ¹**

10-ХП-1944

№ 73

дг 94 ддд

Корпусу

Цио даи водимо жестоку борбу око Јасена. Непријатељ наваљује јаким снагама. У области Мојковца није успио да форсира Тару те због тога тежи да овлада БјелојевиКима. Због овакве ситуације пребацићемо батаљон V бригаде из Поља на десну обалу Таре да ојача лијево крило VII бригаде. VII бригада треба да се постави Бабљак—Поља. Ми ћемо дивизију повезати десном обалом Таре.

Саво²

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 6/1а', к. 755.

² Максим Ковачевић

БР. 342

**ЦЛРЕЂЕЊЕ ШТАБА АРТИЉЕРИСКЕ ГРУПЕ ДРУГОГ
УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 10 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД.
ЗА САДЕЈСТВО ПЈЕШАДИСКИМ ЈЕДИНИЦАМА НА ПОД-
РУЧЈУ КОРПУСА¹**

ШТАБ
АРТИЉЕРИСКЕ ГРУПЕ
II УДАРНОГ КОРПУСА Н. О. В. Ј.
Стр. пов. бр. 190 10-УИ 1944²
Положај

ШТАБУ II ДИВИЗИОНА ОВЕ ГРУПЕ

У току јучерашњег дана наше јединице овладале су Даниловградом. Непријатељ продире у правцу Колашина. Његове претходнице овладале су Матешевом, док се његови јачи дијелови налазе на сектору Подгорица—Биоче и даље. У вези тога наше ће снаге бочно дејствовати на непријатеља у повлачењу. Да би успјешније потпомагали наше пјешадиске јединице и испољавали што успјешније дејство на непријатеља, -

НАРЕЂУЈЕМО:

1. — Наш 1-ви брдски дивизион остаће и даље у састазу III дивизије и оријентисати се по потреби према ситуацији на том сектору.

2. — Наш 2-ги дивизион са два одјељења брдских топова из 1 батерије, Која се налази у Загарачу, и са противколском батеријом оријентисаће се у правцу Кокота и даље према Подгорици са задатком да туче непријатељска упоришта, садејствујући нашим пјешадијским јединицама које су на тој просторији (вјероватно Бокешкој бЈ»игади).³

Остали дијелови брдских топова из 1 батерије 2 дивизиона рокират ће се лијевом обалом ријеке Зете на просторији Пипери—Мартинићи.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. I/6, к. 397.

² Датум је погрешно наиисан. Редакција је на основу чињеница које су наведене у овом документу (ослобођење Даниловграда 9 децембра 1944 год., формирање Бокелске бригаде 5 октобра 1944 год., продор непријатеља према Колашину децембра 1944 год.) усањовила да је писан 10 децембра 1944 године.

³ О дејству Прве бокелске бригаде види у док. бр. 350.

2-га батерија 2 дивизиона упутиће одмах два одјељења (један вод) на просторију Жива—Пипери у састав батерије 1 дивизиона, која се већ тамо налази, и ставиће се под команду замјеника команданта 1 дивизиона.

Два одјељења ове батерије (један вод) са командиром поставиће се на просторији Стијена Пиперска, одакле ће дејствовати на непријатељске колоне на друму Спуж—Подгорица, као и на непријатељска упоришта Казивница, Тријебач, Веље Брдо и друга, гдје пјешадија буде то тражила, а исто тако да проналази и непријатељску артиљерију.

Два одјељења 1-ве батерије 2-гог дивизиона, која се налазе на Богмиловићима, кренуће одмах правцем: Боггићи—Острог—Винићи—Вучица—Подкрај—Јеленак—Глизица, гдје ће се поставити на положај и дејствовати на циљеве у својој Зони дејства. Уколико би непријатељ напустио Спуж, ова два одјељења би се пребацила у правцу Пипера и тукла Подгорицу и остале објекте које би непријатељ држао.

3. — Савезничка батерија 105 мм, која је била упућена у Загарач, што хитније ће се пребацити на просторију према Кокотима, а са одјељењима 2-гог дивизиона, одакле ће дејствовати у правцу Подгорице.

Са овим одјељењима и енглеском батеријом⁴

2-гог дивизиона поручник друг Јанковић. Друг поручник Бабовић треба да се што хитније врати у Штаб групе.

4. — Хаубички дивизион ће се пребацивати постепено према ошавци пута за Даниловград и оријентисати се у правцу Подгорице, односно непријатељских положаја на том правцу. Он ће кренути са свим одјељењима свога дивизиона када то нађе за сходно.

5. — Моторизовани дивизион кренуће чим добије усмено наређење од овога Штаба са једном батеријом у правцу Плевља, гдје ће се у споразуму са III Санџачком бригалом поставити на сектору Јабуке. Дио Штаба дивизиона и једна батерија остаће у Никшићу (Страшевини), гдје ће очекивати наређење за покрет, уколико то буде потребно.

6. — Батерија у саставу XXXVII дивизије, коју ће смјенити моторизована батерија, поставиће се у правцу Коврена и повезати се са два одјељења 1-вог дивизиона, која се налазе у саставу једног батаљона VII бригаде. Ове ће батерије дејствовати бочно и са леђа на непријатељске снаге које се пробијају у правцу Мојковца.

⁴ На овом мјесту у оригиналу текст је нечитљив.

7. — Остале савезничке батерије употребит ће се по потреби на сектору Подгорица, о чему ће овај Штаб ио потреби издати потребна наређења.

8. — Настојати да се одржава радиограмска веза, по могућству телефонска, а гдје се ово не може онда курирска.

Друг Миливоје Станковић предузеће команду над јединицама 2-гог дивизиоћа са лијеве обале Зете, настојати да се повеже са два одјељења 1-вог дивизиона која се налазе на простору Жива—Пипери са поручником другом Станишићем.

Равнати се према ситуацији и тијесно се повезати са пјешадиским јединицама на правцу свога дејства.

Детаљнија упутства уколико буду потребна добићете од чланова овога Штаба или од оперативних штабова пјешадиских јединица на терену.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар

п.пуковник

Вукота Радовић

Командант, мајор

Душан Секулић

(М. П.)

БР. 313

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 11 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О БОРБАМА ОКО ЈАСЕНА И МОЈКОВЦА¹**

Н-ХП-1944

№ 74

дг

Корпусу

Примили смо вашу нову директиву.² Јавипемо детаљан поступак. Јуче, ноћас и данас водимо врло тешку борбу око Јасена. Јуче је било страховито невријеме. Јуче нам се смрзло 4 а утопилО 3 борца. Код Мојковца непријатељ није успио да форсира Тару; Потопили смо му неколико ча-

¹ Оригтшал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4/1а, к. 755.

² Директива се односи на начин дејства Треће ударне дивизије против јединица 21 њемачког армијског корпуса.

маца са људством. Ми ћемо са дивизијом остати углавиом на десној обали Таре и тако затварати¹ **праЕац** Трешњевик и Беране и дејствовати бочно комуникацијом Матешево—Мојковац. Са Албанцима не можемо да ухватимо везу. Наредите им некако да дејствују.

Нико"

БР. 314

**БОЈНА РЕЛАЦИЈА ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИГАДЕ
ЗА ВРИЈЕМЕ ОД 1 НОВЕМБРА ДО 11 ДЕЦЕМБРА 1944
ГОДИНЕ¹**

ШТАБ
IX ЦРНОГОРСKE УДАРНЕ БРИГАДЕ
Бр
12—XII—1944 год.

ШТАБУ III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Достављамо **релације** за вријеме од 1 новембра 1944 год. до и са 11 децембром исте год.

1 новембра 1944 год. Бригада се налазила на просторијн Петница—Полица—Будимље—Дапсићи. Није било никаквих промјена.

2, 3 и 4 нов. 1944 г. Није било Иикаких промјена.

5 новембра 1944 г. Добивео је обавјештење да се једна Колона Њемаца креће од правца Пећи у поавцу Чакора. Пребачена су два батаљона у област Андријевице.

6 новембар 944 г. Није било никаквих промјена.

7 новембар 944 г. Једна група Шнптара избила на Чакор и одбацила дијелове Комског отреда са Чакора, а једна група истих упала у Гусиње. Са двије чете једног нашег батаљона одбацили смо непријатеља са Чакора, а са једном четом поново за-

⁹ Нико Јовићевић

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 55/3, к. 754.

- узели Гусиње. Непријатељ имао 30 мртвих. Ми нијесмо имали губитака.
- 8 и 9 новембра 44 г. Није било никаквих промјена.
- 10,11 и 12 нов. 44 г. ДЕа батаљсна на првим положајима а два V Плаву и Гусињу. Није било никаквих промјена.
- 13 новембра 44 г. Са два батаљона извршен покрет из П"аЕа и Гусиња у области Берана.
- 14 новембра 44 г. Бригада се налазила на одмору у Петници—Дапсићи—Будимље. Није било никаквих промјена.
- 15 новембра 44 г. Добивено је наређење да се изврши напад на Рожај и да се исти заузме.
- 16 новембра 44 год. Тачно у одређено вријеме извршен је напад на Рожај и непријатељ протјеран. Непријатељ је имао 12 мртвих и више рањених. Ми смо имали једног мртвог и једног рањеног. Заплијењена су два тешка митраљеза, 12 пушака, већи број стоке.
- 17 и 18 нов. 44 год. Није било никаквих промјена.
- 19 новембра 44 год. Једним нашим батаљоном прогјерали смо групу Аргаута која се налазила у Паучинама и Качари. Непријатељ је имао 9 мрт., 15 рањених. Ми нијесмо имали губитака.
- 20 новембар 44 год. Са једним батаљоном извршили покрет у правцу Пећи ради повезивања са албанским јединицама, а са осталим били на истим положајима.
- 21 новембра 44 год. Није било никаквих промјена.
- 22 новембра 44 год. Издато је наређење за напад на непријатеља на линији Вуча—Долово, а по овлађивању овим положајима да се нападне Тутин. У одређено вријеме извршен је напад и непријатељ протјеран. Непријатељ је имао 47 мртвих, 50 заробљених, више рањених. Заплијењено је 70 пушака. Наши губици 2 мртва и 4 рањена.
- 23 новембра 44 год. Ухваћени су 6 зликоваца, који су стријељани. Добивено је наређење да се бригада усиљеним маршем пребаци у област Берана. Извршен је покрет до Рожаја.
- 24 новембра 44 год. Извршен покрет од Рожаја до Берана.

- 25 нов. 944 год. • Брнгада се одморила. Није било других промјена.
- 26 нов. 944 год. Извршен покрет од Берана до Јабукe.
- 27 нов. 944 год. Извршен покрет од Јабукe до Јаблана и 'Брската.
- 28 нов. 944 год. Извршен је напад на непријатеља на линији Клопот—Раћи—Купусци—Сјеница. Све тачке које је нападао наш 3 батаљон заузеле су. Непријатељ је имао 80 мртвих војника и официра, затнјењено је неколико пиштоља, машинки и два „шарца“. Наши губици 8 мртвих и 14 рањених.
- 29 нов. 944 год. Држани су заузети положаји. Непријатељ је вршио читав дан пригисак на наше положаје, али је сваки пут уз велике губитке Одбијен.
- 30 нов. 944 год. Два наша батаљона вршила су напад на непријатеља у Братоножићима. Непријатељ је имао 90 мртвих и много више рањених. На секТору ова два батаљона ми смо имали 20 мртвих и 40 рањених. А на сектору два друга батаљона непријатељ је имао 30 мртвих, међу којима два официра. Наши губици 2 мртва и 6 рањених.
- 1 децембра 944 г,
I Вођене су борбе на сектору Братоножића. Наша два батаљона вршила су напад и непријатељ је имао око 100 мртвих и више рањених. Ми смо имали 3 мртва и 13 рањених.
- 2 дец. 944 год. Вођене су борбе на сектору Братоножића. Непријатељ је имао на сектору наших батаљона 50 мртвих. Наши губици 7 рањених.
- 3 дец. 944 год. Вођене су борбе на сектору Братоножића. Непријатељ је имао 80 мртвих и више рањених. Наши губици 4 мртва и 8 рањених.
- 4 дец. 944 год. Вршен је Ноћни напад на непријатеља. Имао је око 75 мртвих ми нијесмо имали губитака.
- 5 дец. 944 год. Вођене су борбе на линији Вјетарник—Лијева Ријека. Непријатељу су наиошени губици. Мп нијесмо имали губитака.

- 6 лсц. 044 год. Вођене су борбе на линији Рашково Гувно Хаџи ГаранчиКа. Непријатељ је имао 30 мртвих. Наши губици 1 мртав.
- 7 Дец. 044 шд. Вођене су борбе на линији Хан ГаранчиКа -Увач. Непријатељ је имао 50 мртвих. Наши губици 2 рањена.
- 8 дец. 944 Год. Вођене су борбе на линији Увач—Јабука. Непријатељ је имао 20 мртвих. Ми нијесмо имали губитака.
- 9 дец. 944 шд. Вођене су борбе на линији Лабука-Котич и Јабука—Јасен. Непријатељ задржан на истим ноложајима уз велике губитке.
- 10 дец. 944 год. Вршен је напад на линији Хан ГаранчиКа -Јабука. Непријатељу су нанесени губици 70 мртвих и више рањених. Наши губици 6 мртвих, 6 рањених и неколико друпова премрзлих.

Морал код људства за све вријеме ових акција био је на завидној висини. Дисциплина заступљена у пуној мјери. Имали смо (4) четири случаја дезертерства, али не у непријатељски табор, већ из страха се склонили.

Погинули и рањени су већином старији борци, мада има и нових бораца који су се кроз све ове акције врло добро показали.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. Г1.)

Политички комесар, мајор
Милисав Кољеншић

В. д. команданта, мајор
Душан Драговић

БР. 315

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ПЕГЕ ЦРНОГОРСКЕ ПРОЛЕТЕРС-
КЕ БРИГАДЕ ОД 12 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ТРЕ-
ЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ О ФОРМИРАЊУ БАТА-
ЉОНА ОД РУСКИХ ЗАРОБЉЕНИКА¹**

ШТАБ
У-те ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
Бр. службено
12 децембра 1944 године
Положај

ШТАБУ III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

29-ог прошлог мјесеца формирали смо један батаљон од бивших црвеноармејаца, који су се налазили у њемачком заробљеништву па су приликом сукоба наших јединица са Нијемцима прешли са свим наоружањем на нашу страну. Ово прелажење није било добро организовано, него смо извучили групе за неколико дана.

Бројно стање овог батаљона по списку износи: 166 у расходу има 13.

Од наоружања имају: 120 пушака разних модела, 6 пушкоритраљеза са укупно: 14.000 метака, 3 пиштоља и 120 бомби.

У батаљону су формиране четири чете, које су подијелене, на водове и десетине. Све ниже руководство састављено је од самих њих, јер је међу њима било бивших официра и подофицира. За вршиоца дужности команданта овог батаљона поставили смо друга поручника Милутина Божовића, а за комесара бившег батаљонског полигра Црвене армије „Сашу“, кога нам је Штаб Кориуса послао.

Батаљон је учествовао у борби и показао се доста добро. Имали су четири рањена.

Ово људство још увијек не водимо, није улази у бројно стање- које Вам достављамо.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
начелник, капетан

¹ Колија оригинала, писана на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 1/4, к. 758.

БР. 316

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСКЕ ПРОЛЕТЕРС-
КЕ БРИГАДЕ ОД 12 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД, ЗА ПОСТАВ-
ЉАЊЕ НА КОМУНИКАЦИЈИ МАТЕШЕВО — ТРЕШЊЕ-
ВИК И МАТЕШЕВО — КОЛАШИН¹**

ШТАБ
У-те ПРОЛЕТЕРСКЕ БРИГАДЕ
Бр. службено
12 децембра 1944 год.
Положај. — У 20.50

ШТАБУ 3 БАТАЉОНА

Положај

Непријатељ је са јачим снагама и моторизацијом овладао Матешевом 11 ов. м-ца увече. Током дана ипак дана непријатељ није био много активан, само је његова артиљерија много гађала наше положаје на Планиници. Даље намјере и правци кретања непријатеља непознати су, а могу бити усмјерени у правцу Андријевице или Колашина. Обзиром да се наши неборачки дијелови налазе у долини Лима, као главни задатак наше и Девете бригаде остаје затварање правца Матешево—Андријевица и бочно дејство са мањим снагама на комуникацији Матешево—Колашин. У вези изложеног неборачке дијелове оријентисамо ка комуникацији Трешњевик—Андријевица, а главнине батаљона постави тако како би онемогучили непријатељу надпрање комуникацијом Матешево—Трешњевик, а мањим снагама дјеловали на комуникацију Матешево—Колашин те наређујемо:

1. — Први батаљон: посљешће положаје Планиница—Трунића До, са задатком Напада са овога сектора на комуникацију Матешево—Колашин и задржавања непријатеља на његовом падирању у правцу Планинице и Падежа. Своје неборачке дијелове избацили на простору Мујића Речине.

2. — Четврти батаљон: ће држати положаје Планиница—БукОва Пољана и јужни дио Врањештице са задатком напада на непријатеља и сузбијања његових покрета из Матешева у правцу Планинице и Врањештице. Избацили своје дијелове из бункера изнад Матешева, а митраљеска ружјења поставити у области Јабланова Врха. Своје неборачке дијелове смјестити у сјевероисточном дијелу Врањештице.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 32/1—2/1, к. 398.

3. — Дру^аи батаљш: ће 'извргити покрет са досадашње ћростврије и смјестиће се у Сувој Гори, с тим ппч> ће своје иеборачке дијелове смјестити што даље од комуникације, ка заклОљеном и покривеНоМ терену. Овај батаљон биће као резерва, с тим што ће са једном четом контролисати Корито—Врањештица и обезбјеђивати се од к!омуникације. У случају јачег иадирања непријатеља а!нгажоваће се читав батаљон на сектору јужна Врањештнца—Вел.е Брдо, гдје ће се чврсто везивати са Деветом бригадом.

Уколико непријател> иастави кретање комуникацијом Матешево—Колашин, у борбн бити еластичан, избјегавајући јачу фронталНу борбу, прибјегавајући офанзивним акцијама! и нападима На најслабије непријатељске Дијелове. Но, **ДЖО**лико се непријатељ креПе правцем Матешево—ТрешњевИк, давати јачи Отпор и толико јак Да се омОгући нашим Неборачким дијеловима слободно кретање правцем Мујића Речине—Врањештица—Лиса и даље према Наређењу, што значи да се положаји морају држати све до наређења, истиНа, држање положаја неће бити уз цијену велАких жртава.²¹

Вригадна Интендантура нреселиће се са досадашње просторије у Гњили Поток, остављајући батаљопским нтендантурама резервне хране за три до четири дана. Такође батаљоне снабдјети са муннцијзМ. Батаљопи ће изузети резервну храну и муницију' 13-Ог ов. м^ца у 5 часова у селу Мујића Речине.

Штаб бригаде током сјутра прећи ће у Врањештицу.

Код Штаба бригаде ће се налазити н бригадио превидјалиште.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Полктички комесар, мајор
Свето Радојевић

Командант, мајор
Војислав Ђурашевић

² О ситуацији на сектору бригаде види у дпк. бр. 321

БР. 342

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 13 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ СЕДМЕ ЦРНОГОР-
СКЕ ОМЛАДИНСКЕ БРИГАДЕ „БУДО ТОМОВИЋ“ ЗА
ПРЕБАЦИВАЊЕ ДРУГОГ БАТАЉОНА НА ПРАВАЦ ПЛ.
ШИШКА — КУРИКУЋЕ¹**

13-ХП-1944

№ 44

дг 56

VII бригади

Десно крило V бригаде на Кључу. Ваш други
батаљон извуците Шпшка Пл.—Курикуће. Непри-
јатељ не би смио тим правцем да нас изманеврише.

Саво

БР. 318

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДЕВЕТЕ ЦРНОГОРСKE НОУ БРИ-
ГАДЕ ОД 13 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ И ЧЕ-
ТВРТОГ БАТАЉОНА ЗА ПРЕБАЦИВАЊЕ У ОБЛАСТ
КУЧА¹**

ШТАБ
IX ЦР. УДАР. БРИГАДЕ
О. број 54
13 децембра 1944

ШТАБОВИМА БАТАЉОНА ОВЕ БРИГАДЕ

Положај

Више од 20 дана Трећа ударна дивизија води тешке и
упорне борбе са непријатељем који покушава да се пробије
из Црне Горе у правцу Санџака. Поред свих настојања да
непријатеља онемогући у његовој намјери, ипак, по цијену

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског
института под рег. бр. 4/1а, к. 755.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института под (рег. бр. 20/1, к. 760.

великих жртава ио њега, непријатељ је успио да се пробије до Матешева. Ово пробијање условила је појава немачке колоне од правца Пријепоља—Бијелог Поља—Мојковца. Појава ове колоне и исцрпеност наших јединица у тешким борбама по врло рђавим елементарним непошдама натјерале су нас да одустгнемо од фронталне борбе да се поставимо у бок непријатеља, уништавајући поједине његове дијелове.

VI Цр. бриг. дејствовати ће на правцу Црквина—Липово—Штитарица—Поља. Задатак ове бригаде је дејство ка комуникацији Колашии—Мојковац у лијевп непријатељски бок.

VII Цр. бриг. дејствује између Таре и Лима у десни бок непријатељске колоне на комуникацији Равна Ријека—Мојковац.

V Пролетерска црногорска бригада поставити ће се на положај Јабланово Брдо—Мујића Речине—Кључ. Задатак ове бригаде је дејство у десни непријатељски бок на комуникацији Матешево—Колашин. Она ће се чврсто везати са баталонима IX Цр. уд. бригаде у области Сунга—Баре.

IX Цр. бригада са два своја батаљона извршити ће покрет 15 ов. мј. у 7 часова правцем Баре—Трешњевик—Цмилица—Штавна—Жпљско Брдо—Варда—Катун Царинс.—Сумор—Срква—Жандармеријска станица—Курлај—Козељ, Катун Бушат—Мокро—Катун Језеро—Загон—Стравче.

У циљу извршења предњег задатка

НАРЕЂУЈЕМО:

1. Други батаљон прикупити ће у току ноћи и сјутрашњег дана, тј. 14 ов., све своје дијелове на просторији на којој се сада налази Штаб батаљона са три своје чете и 14 ов. мј. до 15 часова смијенити четврти батаљон на његовим положајима са задатком затварања правца Матешевз—Трешњевик. Овај батаљон, у случају непријатељског надирања, упорно мора држати своје положаје.

2. Трећи батаљон остаје на истим положајима са задатком затварања правца Матешево—Трешњевк. Овај батаљон у случају јачег Непријатељског надирања упорно [ће] држати своје положаје обзиром да се у Андријевци и Беранама налазе наше болнице.

3. Први и четврти батаљон у току 14 ов. мј. извршиће све припреме за покрет одређеним правцем! у област Куча. Ови батаљони кренути ће са досадашњих просторија и то: први батаљон тачно у 6 часова, како ће у 7 часова цело колоне бити код свог Штаба у Хан Дрндарски. Четврти батаљон извршити ће покрет у 5 часова како ће се везати

са зачељем првог батаљона. Собом пзвести своје интен--
дантуре и бојне коморе. Са ова два батаљона ићи ће два
члана-Штаба бригаде, пом. интенданта бригаде и об. официр
Штаба бригаде. Пошто ће пут бити прилично дуг у току
сјутрашњег дана припремити резервну храну за два obroка.
Са Ова два батаљона ићи ће замјеник референта санитета
бригаде са потребним бројем особља. Ова два батаљона до-
бити ће конкретне задатке од чланова Штаба бригаде који
иду са њима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Помоћник пол. ком., капетан

Пејо Ранчевић

(М. П.)

Командант, мајор

Душан Драговић

БР. 319

**ОБАБЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВЈ ОД 14 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ СЕДМЕ ЦРНО-
ГОРСКЕ ОМЛАДИНСКЕ БРИГАДЕ „БУДО ТОМОВИЋ”
О СИТУАЦИЈИ НА СВИМ ОТСЈЕЦИМА ДИВИЗИЈЕ¹**

14-ХП-1944 г.

№ 45

дг 165

VII бригади Јучерашње наређење за ваш други батаљон
остаје на снази.² Са линије Шишка Пл.—Курику-
ће нека кзнтролише правац према Мојковцу. Но-
ћас смо упутили два батаљона IX бригаде према
Подгорици.³ Батаљон V бригаде пребачен је са
лијеве на десну обалу Таре. VI бригада је Цркви-
не—Поља а један батаљон на десној обали Таре
сјеверозападно од Мојковца. Крцун⁴ је постављен
за замјеника команданта ваше бригаде.

Саво

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског
института под рет. бр. 4/1а, к. 755.

² Види док. бр. 317.

³ Види док. бр. 318.

⁴ Крцун Машановић, крајем 1945 год. убијен из засједе од одмет-
ничке четничке банде као командант Бригаде народне одбране у Цр-
ној Гори.

БР. 32

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВИ
ОД 14 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О СВОЈИМ И НЕПРИЈАТЕЉСКИМ ГУБИЦИ-
МА НА СЕКТОРУ БИОЧЕ — МАТЕШЕВО — БИЈЕЛО
ПОЉЕ — МОЈКОВАЦ ДО 11 ДЕЦЕМБРА¹**

14-ХП-1944 г.

№ 78

дг 112

Корпусу

На сектору Биоче—Матешево и Бијело Поље
Мојковац до 11 ов. мј. непријатељ имао 1856
мртвих, 2600 рањених и 25 заробљених. Заплије-
њено 15 „шараца“, 5 п.митраљеза, 1 т. бацач, 150
пушака, 14 пиштоља, 14 машингевера, 6 двогледа,
6 радио станица, велика количина муниције и
ратне спреме. Уништено 15 камиона и мотоцикала,
2 тенка и 6 „шараца“. Ми смо имали 155 мртвих
и 318 рањених.

Нико

БР. 321

**БОЈНА РЕЛАЦИЈА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСKE
БРИГАДЕ ЗА ПЕРИОД ОД 1 ДО 15 ДЕЦЕМБРА 1944
ГОДИНЕ¹**

РЕЛАЦИЈА

(Секција Колашин—Никшић, размјера: 1:100000) '

О раду и операцијама У-те Пролетерске бригаде у вре-
мену Од 1-ог до 15-ог децембра 1944 године.

1 децембар: Непријатељске снаге са којима смо ми имали
контакт биле су у јачини од два п)жа пјешадије

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског
института под рег. бр. 4/1а, к. 755.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института под рег. бр. 57/3, к. 754.

и једног дивизиона артиљерије, што је све бројило до 5 хиљада војника.² Позади ове иретходнице стајао је њемачки гарнизон у Подгорици јачине од 12—15 хиљада војника. Поред доброг пјешадијског наоружања непријатељ је располагао са великим бројем тонова и тенкова. Његова тежња и намјера била је: пробијање правцем Подгорица—Колашин—Бијело Поље и даље, повезивање са колоном која се повлачила правцем: Косово—Сјеница и даље према сјеверу.

Наша бригада налазила се са два батаљона на положајима изнад Пелева Бријега, а са два на положајима Подстијена—Мрке—Пиперска Ријека. Лијево од нас и у Кучима налазила се Девета бригада.

Бригада је имала задатак да затвори правац Подгорица—Колашин, тј. да онемогући извлачење њемачке групације која је опкољена у области Подгорице.

Први батаљон налазио се на положајима Подстијена—Мрке, а трећи батаљон од њега лијево, па до Пиперске Ријеке. У току дана ова два батаљона водила су мању борбу, док су у току ноћи по наређењу овога Штаба извршили Општи напад на непријатељске положаје. Непријатељ је збачен према Биочу уз губитке Од 15 мртвих и 20 рањених. Наши губици били су: 4 мртва и 2 рањена.

Други и четврти батаљон и један батаљон Девете бригаде држали су положаје на линији КисјелИца—Пелев Бријег—Вилац. У току дана сви покушаји непријатеља осујећени су, а увече према оп. заповијести овога Штаба сви су батаљони прешли у напад. Борба је била жилава и трајала је читаву ноћ. Батаљони су успјели да дјелимично овладају Непријатељским положајима, али су у зору били принуђени да се Повуку на полазне положаје.

Нашн губици у овој борби износе: 4 мртва и 16 рањених другова.

Непријатељски губици прелазе 30 мртвих и много више рањених.

² На овом сектору дејствовао је 21 армијски кориус Групе армија „Е“. Претходница овог Корпуса, на правцу Подгорица — Колашин, била је 297 пјешадиска дивизија. О пробијању и борбама на овом сектору види у док. бр. 357.

Овога дана је дејствовала наша артиљерија са Вјетарника, као и из Пипера.

2 децембар: Сви батаљони остали су на својим положајима. Борба је вођена у току цијелог дана на читавом сектору. Борећи се за сваку чуку наше јединице прелазиле су често у противнападе и наносиле насртљивом непријатељу огромне губитке. Непријатељ је примијенио веома јаку артиљеријску ватру и тенкове, али ни стспе није напредовао. Непријатељски губици у току ове борбе која је трајала 24 часа били су око 100 мртвих и 150 рањених. Наши губици су билиг 17 мртвих и 28 рањених.

3 децембар: У три часа овај Штаб донио је одлуку да ранпју линију у Братоножићима помјери иешто уназад, тј. организује положаје косама Вјетарник—Лутово, са претстражним положајима на ранијој линији. Непријатељ је у току дана насртао на читавом сектору, али није успио да нас потисне и претрпио је губитке од преко 20 мртвих и 30 рањених. Наши губици овога дана били су: 2 мртва и 3 рањена.

На сектору првог и трећег батаљона (Пипери) није било знатнијих промјена.

Савезничка авијација масовно је бомбардовала дуж чигаве комуникације Подгорица—Колашин и наше и непријатељске положаје. Ми смо имали 1 мрвог и 1 рањеног друга од авијације.

4 децембар: На сектору Пипера није било промјена. Наши батаљони са те просторије смијењени су Од стране јединица VI-те и X-те Црногорске бригаде и у току ноћи кренули су правцем Пиперска Ријека—Међуријечје—Колашин. Други и четврти батаљон и један батаљон Девега бригаде остали су на првобитним положајима (Вјетарник—Лутово).

Непријатељ је у току читавог дана наваливао на Наше положаје, али је био одбачен уз губитке Од 20 мртвих и 30 рањених. Ми смо имали: 1 мрвог и 4 рањена.

5 децембар: У току ноћи напустили смо положаје Вјетарника услијед огромне заморености и изнурености људства и посјели положаје западно од комуникације Биоч—КолашиИ на линији Ду-

шке—Кркор—Птич, док је комуникацију и источно од ње затварала Девета бригада. Овога дана непријатељ користи слабу повезаност између бригаде и продире до Лијеве Ријеке уз врло мале губитке.

децембар: У 1 час донијели см'о одлуку да наша два батаљона извучемо са линије Душке—Птич у висини батаљона Девете бригаде, Рашково Гувно—Лопате. У сагласности са Штабом Девете бригаде ми см'о узели западну страну комуникације, а Девета ист'очну страну. У току ноћи неке четничке банде отвориле су ватру из аутоматских оруђа у леђа наших јединица, али су одмах биле протјеране. Преко читавог дана непријатељ је вршио јаке нападе, како на сектору наша два батаљона, тако и на сектору батаљона Девете бригаде. Успио је да овтада Рашковим Гувном и да се спусти до Хана Гаранчића, помажући се при овом продору тенковима и артиљеријом. Ми смо имали 2 рањена, док је непријатељ имао око 15 мртвих и више рањених.

Наш први батаљон и трећи приспјели су на просторију Колашина. Први је смјештен на прГосторњи Матешева, а трећи је истога дана продужио за Мојковац и избио на линију Цер—Улошевина—Развршје, са задатком затварања правца Бњело Поље—Мојковац.

децембар: Други батаљон држао је одбранбену линију ПајКов Вир—Марковића Лаз. Први батаљон постављен је (по дубини) Јабука—Островица. Четврти батаљон повучен је у области Матешева на мањи предах. Трећи батаљон водио је борбу на сектору Улошевина, па је услед помјерања десног крла (УП-ме бригаде) био принуђен на повлачење, са губицима од једног мртвог и два рањена, док је непријатељ имао губитке 10—15 мртвих и рањених.

На отсјеку другог батаљона вођена је током дана Доста јака борба, али није било помјерања, а у Току ноћи овај батаљон смијењен је првим батаљоном. Непријатељ је овога дана имао 12 мртвих и 20 рањених. Штаб бригаде налазио се је на Јабуцп. Наш инжињеријски вод редовно је рушио све мостове, пропусте и цесту.

8 децембар: На сектору Јабука непријатељ је нешто напредовао уз губитке од 10 мртвих и нешто рањених.

Трећи батаљон на сектору Мојковца по наређењу Штаба дивизије пребацио се је на лијеву обалу Таре, сломио мост на Мојковцу и поставио се на положаје Боровњачки Крш—Подбишће—Горња Поља са задатком да брани прелаз на Тари. Приликом Напада непријатеља на мост, непријатељ је имао 8 мртвих и 12 рањених. Овај батаљон је имао 1 рањеног.

9 децембар: Непријатељ је са јачим снагама потиснуо јединице Девете бригаде на десној обали Таре и тако наше јединице на сектору Таре, добивши бочицу и леђну ватру, биле су принуђене на узмицање нешто западно уназад. Непријатељ је имао 6 мртвих и 8 рањених. Ми смо имали 3 рањена. Истог дана смо организовали обухватни противнапад, али услјед веома рђавог времена (Мећава) и непроходног терена, као и слабе новезаности, напад није дошао до изражаја.

На сектор Мојковца пристигли су дијелови 11-те бригаде. Непријатељ није био активан изузев артиљериске ватре.

10 децембар: У току ноћи непријатељ, користећи ватру са десне обале Таре, успио је да овлада Јасеном. У зору је наређено нашем првом батаљону да изврши повратни напад, што је овај и учинио и после жестоке борбе овладао Јасеном, нанијевши непријатељу губитке од 12 мртвих и преко 20 рањених, а сам претрпавши губитке од 2 мртва и 4 рањена. Други батаљон са једном својом четом држао је Островицу, док се остатак батаљона одмарао на Бошковића Пилани. Четврти батаљон постављен је на положајима Букова Пољана—Планиница, посједнувши бункере сјеверно од Матешева.

На сектору Мојковца непријатељ је наваливао да пређе ријеку, помажући се јаком артиљериском и бацачком ватром. Развила се жестока борба. Први гумени чамац са 6 њемачких војника и два „шарца“ који се навезао у Тару нашао је гроб под млазовима наших рафала. Остали су били принуђени на повлачење уз

тешке губитке. Наши губици приликом ове борбе били су два рањена.

11 децембар: Непријатељ је са јаким снагама навалио на (отсјеку првог батаљона (Јасен—Островица) и после 8-часовне борбе принудио нас на повлачење и пребацивање на десну обалу Таре. Непријатељ је имао преко 30 мртвих и много рањених, док је овај батаљон имао 5 мртвих и 7 рањених.

Сад смо организовали одбранбену линију: Букова Пољана—Планиница—кота 1408—Падежи—кота 1058—Скрбуша—Лугови.

На сектору Мојковца непријатељ није био активан изузев артиљеријске ватре.

12 децембар: Сви батаљони су били на поменутим ножајима. Непријатељ је са тенковима марке „тигар“ прегазио набујалу Тару, дубине од 1,50 метар, и упао у Матешево. Непријатељска пјешадија није испољила неку активност и борба је била блажа. Наша артиљерија са Планинице тукла је Јасен, Јабуку, Увач и дуж комуникације. Непријатељска артиљерија цијелог дана је тукла наше положаје. Жртава нијесмо имали.

13 децембар: Непријатељ је више наваливао на сектору Девете бригаде, али није био дрзак. Обострана артиљеријска ватра била је доста јака.

Према директиви Штаба наше дивизије бригада је оријентисана на затварање правца Матешево—Андрејевца.

Наш трећи батаљон са сектора Мојковца стигао је у састав своје бригаде.

14 децембар: Непријатељ је навалио са јаким снагама, помогнут тенковима и артиљеријом, на наше положаје и у вишечасовној борби успио да Говлада извјесним тачкама.

Наш први батаљон, који је бранио коту 1408 и коту 1058, прешао је у повратни напад и успио да збаци непријатеља са поменutih тачака, али под невјероватно јаким притиском непријатељских тенкова и пјешадије принуђен је да се помјери пешто уназад. Непријатељ је оставио на бојишту преко 20 мртвих, док је рањено, којих је било око 30, успио да извуче. Губици овог батаљона су: 3 мртва и 8 рањених.

Четврти батаљон, који је бранио положаје Букова Пољана—Планиница, вршио је два до

три противонапада и нанео непријатељу губитке од 15 мртвих и више рањених, сам је имао 4 рањена.

15 децембар: Први батаљон повукао се на положаје Смрчје—Шљивовица. Четврти је држао Јабланово Брдо—Букова Пољана. Други и пети батаљон смјештени су на просторијн села Суве Горе и лијево до комуникације. Трећи батаљон смјештен је, као резерва, у Гњили Поток. Бригадна болница смјенггена је у области Андријевице, а неборачки дијелови на просторијн Трешњевик—Гњили Потск. Штаб бригаде пребацио се дијелом у Хан Дрндарски, а дијелом сстао на положају. Бригадни санитет налазио се са Штабом бригаде.

Непријатељски тенкови ушли су у Скрбушу. У току дана било је мањих чарки. Наша артиљерија дејствовала је са положаја Суве Горе. Савезничка авијација масовио је тукла дуж комуникације Подгорица—Матешево.

У протеклим акцијама од 1-ог до 15-ог овог мјесеца непријатељ је успио да нас потисне од Пелева Бријега до Матешева. Непријатељски губици у овом међувремену износе:

Мртвих војника и официра:	око	400
Рањених	:	око 5—600
Заробљених	:	4
Наши губици у овоме међувремену износе:		
Погинулих другова:		39
Рањених другова:		86
Несталих и дезертиралих:		12

У свим протеклим акцијама овога раздобља, које су биле скопчане са огромним тешкоћама, услијед рђавог времена и терена, тешким борбама, покретима, са недовољно одјеће и исхране, руководиоци и борци ове бригаде показали су доста издржљивости, снажљивости, одлучности, самоиницијативе и пожртвовања. Не можемо правити разлику између батаљона, јер су батаљони извршавали у потпуности своје задатке.

Напомињемо: да непријатељ није овладао ниједном чуком, ниједним положајем, од Златице па до Скрбуше, на којој није био принуђен на борбу ручним бомбама и прса у прса. Само благодарећи великом искуству и одлучности нашег руководства, ми смо прошли са релативно малим губицима.

Бригада са најновијим допунама бројчано је доста јака, а у погледу борбености, готовости и дисциплине може извршити све постављене јој, задатке. Са наоружањем стојимо доста добро, једино недостаје извјестан број тешких митраљеза, услијед чега не можемо да у потпуности оформимо митраљеске чете у батаљонима, такође недостаје око 200—250 пушака.

Сва руководећа мјеста која су упражњена, у току посљедњих борби и приликом одашиљања великог броја руководилица на нове дужности, попунили смо из своје бригаде.

Војнички и политички рад у овом времену, услијед вјечитих борби и покрета, није се одвијао толико већ постојећем плану, мада је и у том правцу урађено доста.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, мајор

Свето Радојевић

Командант, мајор

Војислав Ђурашевић

Начелник, капетан

Станко Мрђеновић

БР. 322

**БОЈНА РЕЛАЦИЈА СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE ОМЛАДИНСКЕ
БРИГАДЕ „БУДО ТОМОВИЋ“ ЗА ВРИЈЕМЕ ОД 30 НО-
ВЕМБРА ДО 15 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОДИНЕ¹**

ШТАБ

VII ЦРНОГОРСKE ОМЛАДИНСКЕ БРИГАДЕ

„БУДО ТОМОВИЋ“

К. пов. бр. 115

15 децембра 1944 год.

ШТАБУ III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Достављамо релације од 30-XI до 15-XII-1944 год.

30-XI. Бригада се налазила, без два батаљона, у области Рожаја. Два батаљона извршила су покрет правцем: Рожај—Нурковићи—Турјак—Полица и преноћила у селу Пешци и Харему.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 56/3, к. 754.

1-ХН. Бригада је извршила покрет од Рожаја у област Бераиа. Два батаљона извршила су покрет из Бераиа и посјела положаје Обров—Равна Ријека—Острелъ.

2-ХП. Непријатељске јединице које су се повлачиле са јужног дијела Балкана отступале су правцем Сјеница—Пријепоље. Једна дивизија кренула је правцем Пријепоље—Бијело Поље да би потпомогла извлачење опкољених снага из области Подгорице. Предњи дијелови непријатељски у Току 2 ов. мјесеца приспјели су у Равну Ријеку. Наоружање ових дијелова је 3 топа, неколико бацача, приличан број тенкова. Непријатељ је покушао да се пробија у правцу Бераиа. Наше јединице су се супротставиле на сектору с. Никољац—Мушин Крш—Равна Ријека. У току цијелог дана вођена је жестока борба. Губици непријатеља 70 мртвих и рањених. Наши губици 4 мртва, 5 рањених. У току овога дана цијела бригада се пребацила на сектор: Обров—Равна Ријека—Мајсторовина—Фемића Крш.

3-ХН. Непријатељ настоји да заузме Обров и Мушин Крш. У току цијелог дана тукао је наше положаје аргилеријом. У току ноћи успјели смо да овладамо положајима: Мушин Крш—Крстац—Церово. Непријатељски губици су били 94 мртва и непознат број рањених. Наши губици износе 6 мртвих и 20 рањених и један пушкомитраљез изгубљен. Заплијењено од непријатеља један „шарац“, шест касета муниције, петнаест шаторских крила, петнаест ћебади, два шињела и два двогледа.

4-ХП. Непријатељ је успио да овлада Обровом. Исто тако у току ноћи пребацио је извјесне своје пјешадиске дијелове преко Лима у област с. Острелъа и да угрози наш бок и позадину. Услијед овакве ситуације, а послје дужих борби, јединице које су се налазиле непосредно до Лима у области Равне Ријеке и Острелъа пребациле су се на Привијанско Брдо. Десно крило наше бригаде до 4 сата послје подне водило је борбу на линији Мушин Крш—Крстац—Церово. Али услијед јаког непријатељског притиска морало се повући и затвараги правац Слечач Мост—Мојковац. Посједнути су положаји Ракита—Пале.

Губици непријатеља 75 мртвих, велики број рањених. Наши губици: мртвих 7, рањених 20, несталих 3, изгубљеног материјала један лаки бацач и један пушкомитраљез. Штаб бригаде налазио се на положају.

5-ХП. Непријатељ је успио да загосподари Градином. Исто тако успио је са дејством лаке аргилериске ватре да потисне наше дијелове са положаја Пале—Ракита. Исто тако вођене су жестоке борбе на потожјима Ћафа—Приви-

јанско Брдо, али није успио да одбаци наше дијелове са овога сектора. Губици непријатеља: мртвих 25 и 8 рањених. Наши губици: 5 мртвих и 8 рањених. Заплијењен један „шарац“ и 2.000 метака. Цијела бригада са Штабом била је на положају.

6-ХП. Бригада се налазила на положају: Дубљанска копа—Привијанско Брдо—Градина—Туријак—Мучница—Медено Гувно—Развршје.

Непријатељ је вршио притисак на положаје Привпјајнског Брда. Борба је била јака и пошто нијесмо успјели да га одбацимо, повукли смо се на положаје Брзава—Качмур—кота 1053—Калудра—Заком. Губици непријатеља 75 мртвих. Наши губици 9 мртвих и 21 рањен.

7-ХП. Непријатељ је уз припрему јаке артиљернске ватре успио да загосподари Развршјем, кота 1250. Услијед овакве ситуације батаљон Пете бригаде пребачен је на лјеву обалу Таре а десно крило наше бригаде повукло се на правцу Сјенокоси—Вагаци—Врагодо. На осталом сектору борбе није било. Штаб бригаде (налази се у селу Рујишта.

8-ХП. Непријатељ је овладао Мојковцем. У правцу Берана није вршио притисак. Изузев што су му мањи дијелови слазили у Фемиха Крш и у правцу Пријелога ради пљачке. Једна чета наше бригаде осујетила је непријатеља и напала га у самој кући.

Губици непријатеља 10 мртвих. Наших губитака није било.

9-ХП. Без промјене. Нестала два борца.

Од 10 до 15 није било промјене. Изузев што је непријатељ у току 12 ов. мјесеца покушао са једном колоном из с. Пржишта да се крене у правцу Сјенокоси, односно Мучница—Туријак. Али су га наши дијелови одбили.

Непријатељ у Мојковцу има артиљерију на Улошевини. Исто тако спровео је телефонску линију правцем: Мајсторовина—Ракита—Развршје—Бојне Њпве—Пржишта.

У току борби непријатељ је био мобилисао све становништво из села које је остало да чека истога и употребио их за ношење мртвих и рањених. Према прикупљеним подацима непријатељ је на овоме сектору имао преко 400 мртвих и око 700 рањених.

Наши губици укупно: мртвих 31, несталих 5, рањених 78, дезертиралих 7 (сви из попуне из области Бихора).

Исхрана јединица је, и поред приличних напора, невремена и исцрпљеног терена, доста добра.

Снабдијевање иехраном вршило се преко народно-оого-болЈилачке власти, а већим дијелом нз резерве коју је имала ова бригада.

Здравствено стање је задовољавајјуће.

(М. П.)

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пом. пол. комесара
Грозданић Крсто

Командант, п.пуковник
. Нико Стругар

Начелник, мајор
Салих А. Радончић

БР. 323

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 15 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О БРОЈНОМ СТАЊУ И НАОРУЖАЊУ ПЕТЕ,
СЕДМЕ И ДЕВЕТЕ БРИГАДЕ¹**

15-ХП-44 шд.

№ 80

дг 127

Корпусу

Бројно стање тшјесмо Могли раније доставити због V бригаде која је стално била у немогућно-сТи да од батаљона добије податке. Сада тећемо моћи доставити писмено јер 'је прекИнуга веза. Бројно стање бригада: V — 1487, VII — 1411 и IX — 1352. Ово је по списку. У расходу све три бригаде имају 524. Укупно наоружање бригада: бацача 18, митраљеза 48, п.мНтраљеза 243, „шараца" 39. Детаљно бројно стање покушаћемо да сјутра писмено пребацимо преко Таре.²

Саво

¹ Оригш-гал, писан руком, налази се у архиви Војноисториоког гшетаггута под рег. бр. 4/1а, к. 755.

- Редакција не располаже овим документом.

БР. 324

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 15 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРИУСА О НАДИРАЊУ НЕПРИЈАТЕЉА У ПРАВЦУ
КОЛАШИНА¹**

15-ХП-44 год.

№ 79

дг 98

Корпусу На правцу Трешњевика јуче је IX бригада одбила непријатељски маиевар мањег значаја. Послије дуже борбе дијелови V бригаде повукли су се са Планинице. Непријатељ иде према Колашину. Јутрос су на Матешеву примијећене лимузине. Два батаљона IX бригаде са командантом и комесаром бригаде крећу за Куче. На сектору VII бригаде без промјена. У области Б. Поља Њемци пљачкају и силују.

Нико

БР. 325

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 16 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРИУСА О УЛАСКУ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ СНАГА У
КОЛАШИН¹**

16-ХП-44 год.

№ 83

дг 42

Корпусу Непријатељ јаким колонама доспио у Колашин. Изгледа да им се жури. Има Бугара, четника и осталог шаренила. Потребно што чешће бомбардовање комуникације.

Саво

¹ Оригинал, пиан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4/1а, к. 755.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4/1а, к. 755.

БР. 32

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 17 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О БОРБАМА У КУЧИМА И БРСКУТУ¹**

17-ХП-44 год.

№ 90

дг 69

Корпусу

Два батаљона IX бригаде избили у Орахово. Албанске бригаде су на линији Убли—Кржања—Брскут—Веруша—Опасаница. Батаљкши IX бригаде посјешће Цварин—Медун—РашовиКи. Данас и јуче Албанци воде жестоку борбу у области Веруше, ниско испод Опасјнице.

Саво

БР. 327

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ДРУГОГ УДАРНОГ КОРПУСА НОВТ
ОД 19 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ЗА РАСФОРМИРАЊЕ ПАР-
ТИЗАНСКИХ ОДРЕДА НА ТЕРИТОРИЈИ ЦРНЕ ГОРЕ¹**

ШТАБ
II УДАРНОГ КОРПУСА
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Бр. 572

19 децембра 1944 год.

у. час.

КОРПУСНОЈ ВОЈНОЈ ОБЛАСТИ

Ослобођењем територије на којој су дејствовали иаши партизански одреди у Црној Гори престаје даља потреба постојања ових формација.

У вези са предњим, штабови одреда приступиће одмах по пријему овог наређења расформирању одредских јединица и притом поступити по следећем:

¹ Оригинал, писан руксм, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4/1а, к. 755.

¹ Оригинал, нерегистрован, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института.

1. Све људство из одредских батаљона које је способно за борачке јединице упутити у бригаде, и то:

а) Ловћенски одред ставиће се комплетан на расположење I Црн. бригади Народне одбране ради попуне њених батаљона;

б) Зетски и Комски одред — III НОУ дивизији;

в) Никшићки и Дурмиторски одред — Приморској оперативној групш.

2. Старије одредско људство, неспособно за покрете и јединице у дивизијама, упутити командама подручја-ради употребе по партизанским стражама и четама при командама подручја.

3. Старјешински кадар, уколико већ нема одређених дужности на терену, упутити најближој команди подручја, гдје сачекати даљи распоред.

4. Након извршења овог јнаређења штабови одреда ће поднијети детаљан извјештај о броју упућеног људства у јединице, распореду осталог неборачког људства и о руководиоцима који су стављени на расположење и чекају распоред.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар

пуковник

Војин Николић

Командант

генералмајор

Радован Вукановић

(М. П.)

ДОСТАВЉЕНО:

— Свим јединицама ов. Корпуса

— Корпусној војној области

— Претсједништву ЦАСНО — на знање

— Начелнику ОЗНЕ — На знање

— I Црн. бригади Народне одбране — на знање

БР. 328

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 20 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДЕВЕТЕ ЦРНОГОР-
СКЕ НОУ БРИГАДЕ ЗА НАПАД НА НЕПРИЈАТЕЉСКЕ
ЗАШТИТНИЦЕ¹**

20-ХН-44 год.

Хо 3

дг 118

IX бригади Прогоните непријатељске заштитнице, редовно нас извјештавајте гдје се налазе њихови заштитни дијелови како би могли са V² и два ваша бат. отсјећи посљедње дијелове. Везу са Албанцима у области Веруше одржавајте. Ми ћемо преко вас њих извијестити кад почнемо са нападом на посљедњу колону.

Саво

БР. 329

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 21 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О ПОВЛАЧЕЊУ НЕПРИЈАТЕЉСКИХ СНАГА
И НАПАДУ НАШИХ ЈЕДИНИЦА НА ЊЕГОВЕ ЗАШТИТ-
НЕ ДИЈЕЛОВЕ¹**

21—ХП—1941 г.

№ 1

дг 62

Корпусу Непријатељ још држи Раће—Косор—Момче—Вршак. Њихова моторизација у Пелевом Бријегу. Све Објекте дижу у ваздух. Тешке рањенике оставили у Подгорици. Један батаљон² IX вечерас нападао Јасен. Убио је 45 Њемаца и заплијенио један „шарац“.

Саво

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4/1а к. 755.

² Мисли се на Пету црногорску пролетерску бригаду.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4/1а, к. 755.

² Види док. бр. 318.

БР. 330

**ОБАВЈЕШТЕЊЕ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВЈ ОД 22 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДВАДЕСЕТ
ДРУГЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ О БОРБАМА И РАСПОРЕДУ
ДИВИЗИЈЕ¹**

ШТАБ
III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ
НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ
Стр. пов. бр. 81
22 децембра 1944 г.

ШТАБУ XXII ДИВИЗИЈЕ НОВ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Примили смо ваше писмо од 20 о. м.²

Батаљону наше VII бригаде који се налазио на десној обали Лима наредили смо још јуче да се пребацп на лијеву обалу ријеке.

Наша дивизија налази се сада бочно према непријатељу десном обалом Таре од Матешева до Мојковца и у међуречју Таре и Лима од Мојковца до Пријелога. Посљедњи мјесец дана водили смо жестоке борбе од Подгорице до Бијелог Поља. Непријатељска група из области Подгорице, уз губитке од преко 4 хиљаде мртвих и рањених, успјела је да се прОбије преко Колашина према Мојковцу и повеже са групом од Бијелог Поља која је ишла да прву групу прихвати и извуче.

Послије ослобођења Подгорице и Биоча наше снаге гоне непријатеља Вјетарником. Уз наше јединице на овоме сектору (Кучи) оперишу и неколике бригаде Албанске НОВ.³ У саставу наше дивизије имамО једну брдску батерију 75 мм и једну противколску батерију 47 мм.

Припремили смо пресијецање колоне ГБе^аца у долини Таре. На лијевој обали Таре од Црквина до Мојковца налази се VI Црношрска бригада, а ту треба да стигне и један дио I Бокешке бригаде.

Непријатељ је прилично деморалисан. Нема никаквих резерви хране ни муниције. Трпи свакодневно г'битке и од авијације. Ипак добро се брани. Не дозвољава да колону растресе већ се креће збијеном колоном" пјешаДије и Мото-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 15/4, к. 754.

² Оригинал овог писма налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 15/4, к. 754.

³ Шеста албанска дивизија

ризације. Уиштава сва моторна возила за која му недостаје гориво.

Примили смо шифру и кључ за радио везу са вашом дивизијом. Међутим нијесте назначили вријеме када да вас слушамо нити на којим таласима. Због тога ви Кете то одредити обратном поштом и назначите бар три везе дневно. Назначићете и тип ваше станице.

У селу Лозни има телефон и могли би се њиме послужити за везу са нама.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб
начелник, п.пуковник
Нико Јовићевић

БР. 331

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 23 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О БОРБИ ОКО КЛОПОТА И ПЕЛЕВА БРИ-
ЈЕГА¹**

23-ХН-44

№ 7

дг 271 ддд

Корпусу

Ноћас су долином Таре пролазила јаке пјешадиске колоне. Због нејављања VI бригаде не знамо ништа о њеном раду нити са њом можемо да координирамо рад. Наредите јој да се јави V и IX бригади и да каже свој распоред као и начин преласка непријатеља преко Таре у Мојковац.²

Саво

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисторијског института под рег. бр. 4/1а, к. 755.

² О положају Шесте црногорскг НОУ бригаде види у док. бр. 336.

№ 9

дг 78

Корпусу Батаљони IX бригаде одбацили непријатеља од Клопота. Сви мостови су порушени. Нападамо П. Бријег. Непр. имао 90 мртвих и 65 заробљених. Заплијењено неколико возила, 3 хаубице, 3 п. колца, више митраљеза, камион хране. Возила већином покварена. Пошаљите стручњаке. Ми смо имали 4 мртва и 1 рањеног.

Саво

БР. 332

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE ОМЛАДИНСKE БРИГАДЕ „БУДО ТОМОВИЋ“ ОД 23 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ЗА ПРАВИЛАН ОДНОС ПРЕМА ЗАРОБЉЕНИЦИМА И НАЈХИТНИЈЕ ОБАВЈЕШТАВАЊЕ О СИТУАЦИЈИ КОД НЕПРИЈАТЕЉА¹

ШТАБ
VII ЦРНОГОРСKE ОМЛАДИНСKE БРИГАДЕ
„БУДО ТОМОВИЋ“
Бр. 84
23 децембра 1944 годшге
Положај

ШТАБУ.....БАТАЉОНА

Положај

Према радиограму од данас Штаба III Ударне дивизије, а по наређењу Штаба II Ударног Корпуса, према заробљеним непријатељским војницима, а нарочито према рањеним, мора се поступати по међународном уговору. За отступање од овога биће одговорни не само борци него и штабови. (

Зато се скреће пажња да се сви непријатељски заробљеници спроведу овоме Штабу ради даљег поступка. Не смије се десити да се убије непријатељски заробљеник, а поготово рањеник. Ово треба прецизнијети на све борце наше бригаде.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 8/2, к. 759.

/

Према радиограму Штаба III Ударне дивизије од дајнас непријатељ се групише у Мушовића Ријеци са већим снагама. Зато ће наш 2 батаљон пребацити једну своју чету у с. Лубнице, с тим што ће контролисати правац: Раскрсница—Мушовића Ријека. У истом правцу шаљаће што дубље извиђачка Одјелења да не би дошло до неког изненађења са те стране. О свим покретима непријатеља у овом правцу најхитније обавијестити овај Штаб и у исто вријеме спречавати му надирање на Овом сектору.

Непријатеља треба будно пратити и контролисати на читавом сектору наше бригаде. Непријатељ се може контролисати са мањим извиђачким одјелењима, шаљати их што дубље испред наших положаја. Непријатељ није у офанзиви на сектору Бјеласице—Лим, али непријатеља треба контролисати ради његовог повлачења са овог сектора да се не би десило да непријатељ неопажено напусти ове положаје.

Л>удство по могућности што боље одморити.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
командант, п.пуковник
Нико Стругар

БР. 333

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВИ
ОД 24 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О ОСЛОБОЂЕЊУ КЛОПОТА И ПЕЛЕВА БРИ-
ЈЕГА¹**

24-ХП-44

№ 10

дг 69 ддд

Корпусу VI бригада није се јавила ни јуче. То нам доста смета. Не знамо гдје се налази нити шта ради.² Јављено нам је било да ће дијелови Бо-

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 41а, к. 755.

² Види док. бр. 287.

кешке да избију иа Црквине.³ Потребно нам је да знам'о распоред јединица на лијевој обали Таре како би садејствовали у пресијецању колоне. Непријатељска заштитница је јака.

Саво

№ 12

дг 47

Корпусу Батаљони IX бригаде заузели Пелев Брлјег. Сада су на Бољесестри. Убијено 25 Немаца. Заплијењено 3 митраљеза, 1 бацач и доста муниције. Један батаљон Бокешке бригаде стигао V Клопот.

Саво

№ 13

дг 118

Корпусу Два батаљона IX бригаде за последња два дана у ослобођењу Клспота и Пелева Бријега убили су 230, заробили 70 и много више Немаца ранили.

(пренесена депеша од IX бриг. № 12)
Куда ћемо заробљенике?

Саво

³ О покретима и борбама Прве бокелске НОУ бригаде видп у док. бр. 350.

БР. 334

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА АРТИЉЕРИЈСКЕ ГРУПЕ ДРУГОГ
УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 24 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД.
ЗА НАПУШТАЊЕ ПОЛОЖАЈА НА СЕКТОРУ ПОДГОРИ-
ЦЕ (ТИТОГРАДА)¹**

ШТАБ
АРТИЉЕРИЈСКЕ ГРУПЕ
II УДАРНОГ КОРПУСА КОВЈ
Пов. бр. 24/1944²
Положај

ШТАБУ III ДИВИЗИОНА

I

Пошто њемачке отступне снаге повлаче се са простора Подгорпца—Биоче послје свога безуспјешног покушаја иа овим секторима и окренули су за Матешево—Колашин, тако да се непријатељ већ са досадашњих сектора удаљио ван домега артиљеријске ватре, то

НАРЕЂУЈЕМО:

I Дивизион:

Замјеник команданта I дивизиона поручник Мнлован Станишић издаће наређење одјељењима која су до сада била са њиме на положајима у Пиперима да изврше покрет са досадашњих положаја у правцу Мораче, гдје ће се повезати са нашим јединицама. Одјељење I батерије истог дивизиона које је имало тои овдје на оправку ући ће у састав II батерије II дивизиона.

II Дивизион

Командант II дивизиона поручник друг Јанковић Ни-кица са своје двије комплетне батерије извршиће покрет у правцу Таре, с тим што ће у састав II батерије истог дивизиона ући и одјељење I батерије I дивизиона, тако да ће обје батерије бити комплетне.

Ово има бити потпуно спрем'но за покрет 25-ог овог мјесеца До 12 часова, о чему ће овај Штаб бити обавијештен од стране команданта дивизиона.

¹ Оригинал, гшсан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. I—5, к. 402.

² Докуменат је писан 24 децембра 1944 године.

Уколико се од сијјега овим правцем буде могло камионима путоваги, то ће овај Штаб благовремено наредити, тако да ће се материјал и људство пребацити камионима до Левертаре, а за све људство, коње и мазге одредити једног одговорног друга за вођу те колоне до одређеног мјеста.

Уколико би се пребацивање овим путем извршило (мисли се на камионе), онда другу одређеном који ће спроводити осталу колону издати потребна упутства о снабдијевању људскОм и сточном храном за вријеме марша, односно изградити му маршруту.

Командант дивизиона са обје батерије по доласку на одређено мјесто има се јавити Штабу III Санц. НО ударне бригаде, зато је потребно да се још у току данашњег дана изврши комплетирање ових двију батерија.

Хаубички дивизион

Одмах по пријему ове наредбе Штаб дивизиона са свим батеријама извршиће покрет и смјестиће се у село Момишиће, гдје ће остати до даљег наређења.

За то вријеме боравка на поменутом мјесту Штаб Дивизиона ће одмах предузети прикупљање муниције са сектора у правцу Подгорице, куда се налазио непријатељ са својим батеријама. Такође прикупљати и материјал који би се могао користити за оправку моторних возила, о чему се треба сагласити са надлежним НО органима.

I Моторизовани дивизион

Штаб дивизиона са својим батеријама остаће и даље гдје се и сада налази. Штаб дивизиона ће одредити своје телефонско одјелчење које ће покупити сву телефонску жицу од Даниловграда до Пипера.

ПОВ. БР. 13
Пребацивање батаљона из
Пипера за Морачу.
II

Предње се доставља на знање и поступак.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
мајор
Вукота Радовић

Командант
мајор
Душан Секулић

(М. П.)

БР. 342

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 25 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О ОСЛОБОЂЕЊУ ВЈЕТАРНИКА И РАСПО-
РЕДУ ЈЕДИНИЦА¹**

25-ХП-44 год.

№ 15

дг 66 ддд

Корпусу Батаљони IX заузели Вјетарник. Заплијењено је још 12 возила. Да ли има нека јединица мјесто VI бригаде на лијевој обали Таре и какав је њен распоред.² Наредили смо да се Албанцима додијели од заплијењене муниције. Непр. заштитница синоћ замркла Ножица—Јаблан.

Саво

№ 17

дг 39

Корпусу Наше јединице на линији: Вјетарник, гдје су 2 батаљона IX — јужно од Матешева' два друга батаљона — Јабланово Брдо—Кључ—Шишко Планина—Пријелог.

Саво

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4/1 а, к. 755.

² Према Бојној релацији Прве бокелске НОУ бригаде она се ових дана налазила на поменутом сектору. Види док. бр. 350.

БР. 336

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ
БРИГАДЕ ОД 25 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ЗА НАПАД НА
КОМУНИКАЦИЈУ ХАН ГАРАНЧИЋА — КОЛАШИН У
ЦИЉУ ПРЕСИЈЕЦАЊА И УНИШТЕЊА НЕПРИЈАТЕЉ-
СКИХ ЗАШТИТНИХ ДИЈЕЛОВА¹**

ШТАБ
У-те ПРОЛЕТЕРСКЕ ЦРНОГОРСKE БРИГАДЕ
О. бр. 41
25 децембра 1944 године
у 21 час
Положај

ЗАПОВИЈЕСТ

(Секција Колашин 1:100 000)

Непријатељ у свом пробијању на правцу Подгорца—Мојковац успио је да се повеже са својим дијеловима у области Мојковац—Слепач Мост. Заштитница ове непријатељске колоне истрпјела је током посљедња неколика дана велике губитке на простору Клопот—Вјетарник.² Вечерас наше јединице нападају Лијеву Ријеку, гдје се налазе задњи непријатељски дијелови. Јединице У1-те Црногорске бригаде водиле су јачу борбу са истом колоном на простору Колашин—Мојковац. Бројније снаге наших, бугарских³ и албанских јединица праве снажан притисак на комуникацију Пријепоље—Бијело Поље. Наша бригада са два батаљона 1Х-те Црногорске ударне бригаде добила је залатак да нападне са источне стране комуникације Хан Гаранчића—Колашин на непријатеља, у циљу његовог преспијецања и уништења заштитних дијелова. У циљу извршења задатка

НАРЕЂУЈЕМО:

[Наш] трећп [бат.] и трећи батаљон Девете бригаде:

1. — Наш батаљон извршиће покрет са досадашње просторије правцем Баре—Кукино Брдо—Котич—Тара Вуковет. Задатак ових батаљона је да изненадним и енергичним

¹ Котгија оригинала, писана на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 27/2, к. 758.

² Вреди док. бр. 333 и 335.

³ Озо је било погрешно обавјештење, јер на овом сектору бугарске јединице нису учествовале.

нападом нападно на комуникацију и положио источно од ове на отсјеку Тара Вуковец—Пајков Вир, у циљу овлађивања комуникацијом и отсијецања непријатељских дијелова. Са овим батаљонима и Ки ће замјеник команданта V*-те бригаде друг капетан Илија Каљевић, који ће објединити команду над истим и детаљисати задатке према ситуацији у моменту напада. Напад извршити 26-ог ов. м-ца у 14 часова. Према добивеном обавјештењу нападаће на непријатеља два батаљона Бокешке бригаде, са правца Тузи—Марковића Лаз, са којим батаљонима треба координирати рад приликом напада.

Покрет извршиги 26-ог ов. м-ца у 7 часова са просторије Баре (испред Штаба У-те Пролетерске бригаде). У свој састав узети само стрељачке чете које ће понијети противколске пушке и лаке бацаче, а по могућству сваки батаљон ће узети по један тешки митраљез. Своје митраљеске чете и бацачка одјељења 81 мм оставиће на досадашњој просторији, с тим што ће се командир митраљеске чете трећег батаљона У-те бригаде јавити Штабу бригаде, који ће јој дати задатак, а митраљеска чета трећег батаљона Девете бригаде ставиће се под команду другог батаљона исте бригаде.

Са ова два батаљона ићи ће помоћник референта V-те Пролетерске бригаде друг Поповић.⁴

2. — Други батаљон Девете бригаде током сјутрашњег дана извршиће све припреме да са положаја Сунга—к. 1698 изврши напад на непријатељске положаје к. 1102—к. 1598, у циљу овлађивања истим. Приликом извођења овога задатка узети у свој састав митраљеску чету и бацачко одјељење трећег батаљона Девете бригаде. Напад извршити тачно у 18 часова. У 17,30 часова отпочеће артиљеријска припрема и трајаће 20 минута, када ће наша артиљерија тући поменуте коте. Напад треба да буде брз и енергичан, како би се у првом налету успјело овладати овим положајима. По овлађивању истим положајима посјести [их] и добро обезбиједити, остављајући на њима тежа аутоматска оруђа, а са пушкомитраљеским одјељењима спустити се ка цести, гдје напасти непријатеља, тежећи да се што чвршће веже са 5 (руским батаљоном).

3. — Пети (руски батаљон) током сјутрашњег дана извршиће све припреме да изврши напад са положаја к. 1162—Букова Пољана, тежећи да овлада са Буковом Пољаном, одбаци непријатеља ка Матешеву и направи што јачи притисак на цесту у правцу Дола Ацића и да се веже са

⁴ На овом мјесту у оригиналу текст је нечитљив.

другим батаљон Девете бригаде на свом лијевом крилу. Десно се везивати са четвртим батаљоном. Напад извршити 26-ог ов. м-ца у 18 часова.

4. — Четврти батаљон ће 26-ог ов. м-ца у 18 часова извршити напад на сектор к. 1246—Скрбуша, тежећи да на овом сектору овлада комуникацијом и пресијеца непријатеља. Приликом напада избјећи сукоб на Планиници, правећи десни обухват, уколико Штаб батаљона сматра да би напад на Планиницу био скопчан са великим жртвама. Десно се везивати са првим, а лијево са петим (руским) батаљоном, настојећи да се ова веза одржава борбеним¹ путем уколико би се изгубио стални контакт са овим батаљоном. Положај Јабланово Брдо, које сада држи четврти батаљон, примиче једна чета другог батаљона.

5. — Први батаљон ће двије своје стрељачке чете упутити десно обалом Скрбуше и извршити напад на цесту на простору Скрбуша—Трунића До. Са трећом стрељачком и митраљеском четом извршиће напад на простору Изласци—Шљивица. Нарочито водити рачуна да се на подесном положају утврде митраљеска одјељења у циљу онемогућавања непријатељског удара на наш десни бок. Напад извршити сутра тачно у 18 часова.

6. — Наш други батаљон са једном четом посјешће Јабланово Брдо и примити садашњи положај четвртог батаљона. Остале дијелове ислупиће у Доњој Врањештици (на десну обалу Врањештице), гдје ће остати као бригадна резерва и интервенисаће према развоју ситуације у најподеснијем правцу.

Сви остали дијелови остаће на досадашњим просторима.

Бригадно превијалиште — референт санитета Девете бригаде — налазиће се у Барама (Краљске), код Штаба У-те Пролетерске бригаде.

Одржаваги тијесну везу са овим Штабом и што чешће обавјештавати о развоју ситуације.

Уговорени знаци: за овлађивање положајима — црвена и бијела ракетла; у случају неуспјеха и тражења појачања — двије црвене ракетле. Ракетле испалити у правцу непријатељских положаја, које би у другом случају поново тукла наша артиљерија.

Борбени знаци: *Свето—Милица*. Знаци распознавања су дати.

Обзиром на важност акције захтијева се свестрано заузимање свих бораца и нарочито руководца. Подвлачимк)

да од те заузимаљивости зависи исход акције од које очекујемо велики успјех, те се захтијева максимална заузимаљивост, снагаљивост, брзина и упорност свих руководилаца и бораца.⁵

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар, мајор
Свето Радојевић

Командант, мајор
Војислав Ћурашевић

БР. 337

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 26 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О ОСЛОБОЂЕЊУ ЛИЈЕВЕ РИЈЕКЕ¹**

26-ХП-44

№ 18

Дг

Корпусу Ноћас у 23 часа батаљони IX бригаде ослободили Л. Ријеку и избили у Лопате.

Саво

⁵ О извршењу заповијести аиди у док. бр. 345.

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског ин.ститута под рег бр. 4/1а, к. 755.

БР. 342

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 27 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О БОРБАМА НА КОМУНИКАЦИЈИ ЈАБУКА
— КОЛАШИН И О НАПРЕДОВАЊУ ДЕВЕТЕ ЦРНОГОР-
СКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ¹**

27-ХП-1944

№ 19

дг 84

Корпусу

Батаљони IX ©д Л. Ријеке избили: Увач—
Пооглава. Бокељи дошли до Рашкова Гувна.² Ал-
баици нијесу учествовали. V и дијелови IX ноћас
нападали на комуникацију Јабука—Колашин. Не-
пријатељ се очајнички брани. Нијесмо успјели да
их пресијечемо. Нанесени су им тешки губици. И
ми имамо губитака.

Саво

БР. 339

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА АРТИЉЕРИСКЕ ГРУПЕ ДРУГОГ
УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ ОД 27 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД.
ЗА ПРЕБАЦИВАЊЕ НА НОВЕ ПОЛОЖАЈЕ¹**

ШТАБ
АРТИЉЕРИСКЕ ГРУПЕ
II УДАРНОГ КОРПУСА НОВЈ
Пов. бр. 221
27 децембар 1944 год.
Положај

ШТАБУ III ХАУБ. ДИВИЗИОНА

I

Према наређењу Штаба II Ударног корпуса, с обзиром
на новостворену ситуацију у односу на непријатеља, поред

¹ Оригинал, писан руксм, налази се у архиви Војноистор-иског
института под рег. бр. 4/1а, к. 755.

² Једаи батаљон. Види док. бр. 350.

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисто-
риског института под рег. бр. 2—5, к. 402.

наших једнаких које се налазе преко Таре Штаб моторизованог дивизиона ће одредити једну, батерију комплетиу, која ће поћи у поменутом правцу на дан 28 ов. мјесеца у 5 часова правцем Левертара—Пљевља. Ова батерија ће бити снабдијевена са најпотребнијим Моторним возилима и онако како је то усмено наређено Од стране овога Штаба члановима Штаба моторизованог дивизиона. Када се буде стигло на Левертару, ту постоје сплавови за прелаз ријеке, то ће команда која буде ишла са овом батеријом предузети потребне мјере да се батерија што прије пребаци преко ријеке. Ова батерија ће са собом узети 1000 граната и извјесну количину бензина у резерву. Лично снабдјети са храном, према могућности за неколико дана. Ообом понијети радио станице и одмах по постављању на положај и доласку, на одређено мјесто успоставити везу са овим Штабом према добивеном плану рада за успостављање везе. По доласку у Пљевља команда ће се јавити лично команданту ове групе ради добијања подробнијих упутстава и наређења.

Штаб дивизиона ће се постарати да се батерија што брже пребаци до Пљеваља. Командант дивизиона друг Ашанин Данило поћи ће са батеријом и јавиће се Штабу ове групе сјутра у 5 часова приликом проласка.

Батерија која остаје овдје, она ће се попуњити са муницијом из Артиљерског магацина ове групе, с тим што ће узети 400 граната.

Штаб дивизиона ће у току Ноћи припремити ову батерију у иотпуности за покрет. Повести рачуна да са ообом понесу већи број ашова за чишћење снијега и да камиони буду снабдјевени са ланцима на точковима. да се не би за вријеме пута губило вријеме ош тога.

II

Штаб II дивизиона ће пребацивати ову батерију која се налази сада у Страшевини у састав своје противколске батерије. Ово ће урадити одмах по оспособљењу стоке за пут. Због тога ће се Штаб дивизиона постарати да се стока што прије оспособи и пребаци на означено мјесто. Самари који се налазе на оправци настојати да се што хитније отјерају у ред а ташје и самари који се налазе у корпусној радионици. Уколико Штаб мисли да би се ги самари могли поправити у Горици, нека исте узме из радионице и пребаци у одређено мјесто према одмах на оправку. Штаб дивизиона ће се постарати да се ова батерија комплетира што прије и по завршеном комплетирању извјестити овај Штаб. Када се буде Штаб дивизиона са овим батеријама

ШТАБ
АРТИЛЕРИЈСКЕ ГРУПЕ
II. УДАР. КОРПУСА
27 децембра 1944 год
ПОЛОНАЈ

ШТАБУ III. КОРПУСА ДИВИЗИОНА.

I

Према наређењу Штаба II. Ударног Корпуса, с обзиром на немачку ситуацију у односу на непријатеља, поред наших јединица, које се налазе преко Таре, Штаб моторизованог дивизиона ће одредити једну батерију комплетну, која ће поћи у поменутом правцу на дан 28 децембра у 5 часова правцем Левер Тара-Плева. Ова батерија ће бити снабдевана са најпотребнијим моторним возилама и онако како је, те усмене наређено од стране нашег Штаба члановима штаба моторизованог дивизиона. Када се буде стигло на Левер Тару, ту постоје сјенови за прелаз ријеке, то ће команда која буде ишла са овом батеријом, предузети потребне мјере да се батерија што брже пребаци преко ријеке. Ова батерија ће са собом узети 1000 граната, и извесну количину бензина у резерву. Аутомобиле снабдећи са храном, према могућности за неколико дана. Собом понети радије станице и одмах по постављању на положај и доласку на одређене мјесте успоставити везу са екипом Штаба према добијеном плану рада за успостављање везе. На доласку у Плевањ команду ће се јавити лично Командату ове групе, ради добијања подређених упутава и наређења.

Штаб дивизиона ће се постарати да се батерија што брже пребаци на Плевању. Командант дивизиона друг Ананин Данило, поћи ће са батеријом и јавити се Штабу ове групе сутра у 3 часова приликом преласка.

Батерија која остаје овде она ће се попуњити са муницијом из Артиљеријског магацина ове групе и тим што ће узети 400 граната.

Штаб дивизиона ће у току ноћи припремити ову батерију у потпуности за покрет. Понести рачуна да са собом понесу велики број алмова за чишћење снајпера и да муниција буду снабдевени са лампима на течковима, да се ноћу у за пријене пута губиле вријеме ако тога.

II.

Штаб II дивизиона ће пребацивати ову батерију која се налази сада у Сураници у састав своје противколске батерије. Ово ће урадити одмах, на успосебљиву стаци за пут. Због тога ће се штаб дивизиона постарати да се стаци штоприје успосеби и пребаци на означене мјесте. Самари који се налазе на справци, настојати да се што хитније дотерају у ред а такође и самаре који се налазе у корпусној радионици. Уколико штаб мисли да би се ти самари могли поправити у Гераци, онда исто узме из радионице и пребаци у одређено мјесто и дадне одмах на справку. Штаб дивизиона ће се постарати да се ова батерија комплетира што брже и по завршеном комплетирању извести ову Штаб. На да се буде Штаб дивизиона са овом батеријом сместио у одређеном мјесту, настојеће да се прикупља муниција на томе сектору, коју је непријатељ оставио приликом повлачења, калибра од својих топова. Муниције са собом понети најпотребније уз батерију. За пребацивање топова и муниције, користити кавице, ради чега ће се благовремено обратити Штабу ове групе.

КОМСАР, мајор.

СМЕТ. СЛОВОДА. НАРОДУ!

КОМАНДАНТ, мајор.

ДОСТАВЉЕНО:

-јединицама ове групе.

I
смјестио у одређеном мјесту, настојаће да се прикупља муниција на томе сектору коју је непријатељ оставио приликом повлачења калибра од својих топова. Муниције са собом понијети најпотребнији дио уз батерију. За пребацивање топова и муниције користити камионе, ради чега ће се благовремено обратити Штабу ове групе.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Комесар, мајор
Вукота Радовић

Командант, мајор
Душан Секулић

(М. П.)

ДОСТАВЉЕНО:

— јединицама ове групе

БР. 340

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВ.1
ОД 28 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О БОРБАМА НА СВИМ ОТСЈЕЦИМА ДИВИ-
ЗИЈЕ¹**

28-ХП-44 год.

№ 23

дг 116

Корпусу

Послије тешке борбе овладали смо Јабуком и тако повезали наше јединице из области Матешева са онима од Л. Ријеке. Шта је сада задатак албанских јединица. Мислимо да би их требало негдје концентрисати и одморити да би по ослобођењу Матешева могли дотурити нешто хране. Потребно је да се и за њих и за Србијанце спусти материјал овдје, за прве може и у Подгорицу. Ургирајте да нам се пошаље одијело и обућа. Људство промрзава. Нужна нам је југословенска и енглеска муниција.

Саво

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рет. бр. 4/1 а, к. 755.

№ 24

дг 57

Корпусу Данас су дијелови V* бригаде овладали неким непријатељским положајима на линији Планинида—Изласци. Убијено 100 а заробљено 50 Немаца. Заплијењено 10 „шараца" и доста спреме. Непр. Јабука—Колашин још увијек јак и упоран.

Саво

БР. 341

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВИ
ОД 29 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О ОСЛОБОЂЕЊУ МАТЕШЕВА¹**

29-ХП-44 год.

Корпусу Прошле ноћи дијелови IX бригаде ушли у Матешево и надиру према Колашину. Дијелови V бригаде овладали: Трунића До—Шљивовица и надиру према Колашину.

Саво

¹ Ориганал, лисан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4/1а, к. 755,

БР. 342

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE ОМЛАДИНСKE
БРИГАДЕ „БУДО ТОМОВИЋ“ ОД 29 ДЕЦЕМБРА 1944
ГОД. ШТАБУ ТРЕЋЕГ БАТАЉОНА ЗА ПРЕБАЦИВАЊЕ
У СЕЛО КУРИКУЋЕ¹**

ШТАБ
VII ЦРНОГОРСKE ОМЛАДИНСKE БРИГАДЕ
„БУДО ТОМОВИЋ“
Бр. 86
29 децембра 1944 год. у час.
Положај

ШТАБУ 3 БАТАЉОНА²

Положај

Непријатељ је напустио Матешево уз велике губитке, а има изгледа да је напустио и Колашин. Зато се ви са вашим батаљоном у току данашњег дана пребаците у с. Курикуће, гдје ћете добити задагак за напад Ца непријатеља.

Свака чета нека узме најмање по једну сјекиру, јер може се трефити терен на којем ће ваш батаљон бити да нема кућа 'нити колиба.

Бојна 1и трупна комора нека узму са собом трнокоп (крампу) ради конања леда да се омогући пролаз коњима. Правац: Рујишта—Курикуће.

Штаб батаљона нека сврати у овај Штаб у Рујишта.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
командант, п.пуковник

¹ Копија оригинала, писана на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 10/2, к. 759.

² Наредбе сличне садржине достављено Штабу Другог батаљона налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 11/2, к. 759.

БР. 343

**НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE ОМЛАДИНСKE
БРИГАДЕ „БУДО ТОМОВИЋ“ ОД 29 ДЕЦЕМБРА 1944
ГОД. ШТАБУ ПРВОГ И ЧЕТВРТОГ БАТАЉОНА ЗА ПО-
СИЈЕДАЊЕ НОВИХ ПОЛОЖАЈА¹**

ШТАБ
VII ЦРНОГОРСKE ОМЛАДИНСKE БРИГАДЕ
„БУДО ТОМОВИЋ“

Бр. 87
29 децембра 1944 год. у.....час.
ГТоложај

ШТАБУ.....БАТАЉОНА

Положај

Према радиограму од данас којег смо добили од Штаба дивизије наше су јединице ослободиле Матешево, а вјероватно и Колашин. Пошто ми имамо задатак да нападнемо непријатеља на нашем сектору, ми смо пребацили наш 3 бат. из села Штитара у Врагодо и Сјенокосе, камо ћемо у погодном моменту са 3 и 2 батаљоном напасти непријатеља Пржишта--Медено Губно, тј. Мојковац.² Непријатељ нема офанзивних намјера преко Привијанског Брда, то наређујемо нашем 1 батаљону да једну своју чету пребаци у село Калудру, моја Не замијенити дијелове 4 батаљона који Не се пребацили у село Градац—Фемићева Рука, а 1 батаљон ће затварати правац од села Калудре до Лима. Добро ће контролисати непријатеља на том сектору да му не би непријатељ неопажено отступио у правцу Острелја и Рибаревине. У случају његовог повлачења 1 ће батаљон непријатеља напасти и неће му дозволити да се мирно повлачи са ових положаја. Први ће батаљон чврсто држати везу са X Српском бригадом³ која се налази «а десној обали Лима и исту ће Обавијестити о својим намјерама, како ће и она чињети притисак са своје стране у правцу Рибаревине.

Четврти батаљон у току сјутрашњег дана, а по доласку дијелова 1 батаљона у село Калудру, 4 батаљон ће се пребацили из села Калудре у Градац Фемићева Рука и ту ће будно пратити непријатеља. за сваки његов покрет, гдје

¹ Копија оригинала, поштом у машини, нађена се у архиви Војноисториског института под рет. бр. 9/2, к. 759.

² Види док. бр. 342.

³ Десета српска бригада XXII дивизије НОВЈ

(

ће добијати и наређења од Штаба бригаде, јер уколико овладамо Меденим Гувном и Пржиштем, тј. Мојковцем, 4 ће се батаљон пребацити преко Туријака у Мајсторовину и тако у садејству са нашим 2 и 3 батаљоном правити притисак на непријатеља. Зато треба прикупљено држати читаву јединицу јер може у свако вријеме добити наређење за напад на непријатеља.

Препоручује се штабовима батаљона 1 и 4 батаљона да што више спреме резервне хране, а нарочито печење хљеба, јер у току ова два дана ми ћемо извршити напад на непријатеља.

Штаб бригаде сјутра у 6 час. пребациће се у село Курикуће, гдје му редовно шиљати извјештаје.⁴

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб
командант, п.пуковник

I

БР. 344

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВИ
ОД 30 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О ОСЛОБОЂЕЊУ КОЛАШИНА И О РАСПО-
РЕДУ ЈЕДИНИЦА¹**

ЗО-ХП-44 год.

№ 25

дг 45 ддд

Корпусу Послије тешке борбе V* бригада је ослободила Колашин.² Непријатељ је имао осјетне губитке. Ми имамо велики број промрзлих. Њихов број расте из дана у дан.

Саво

⁴ О положају и борбама Бригаде види у док. бр. 346.

¹ Оротинал, пион руксм, налази се у архиви Војноисториског квинтитета под рег. бр. 4/1а, к. 755.

² О борбама Пете аролетерске бригаде око Колашина и Мојковца види у док. бр. 345.

№ 26

дг 51

Корпусу Број промрзлих омо Колашина прелази 100. Јој мојих 25 теже. Хладноћа је страшна а људство поло. Правац операција V и IX према Мојковцу најтежим тереном и кроз најгоре прилике.

Саво

№ 27

дг 143 ддд

Корпусу Ослобођењем Колашина престала је вјероватност. да ће непријатељ моћи да испољи неку упорност од Мојковца. Мислимо да IX бригаду одморимо док V пребаци непријатеља прско Таре у Санџак. База за снабдијевање нам је Андријевица. Док не оправимо комуникацију не можемо снабдијевати јединице према Мојковцу јер су нам крвој великим процентом убили о'д глади. Слажете ли се са нама у Погледу IX бригаде. Не смијемо гомилати јединице гдје нема услова за смјештај и исхрану, нарочито кад се узме у обзир смрзавање људства. Морамо планирати да јединице смијелимо.

Саво

БР. 345

**БОЈНА РЕЛАЦИЈА ПЕТЕ ЦРНОГОРСKE ПРОЛЕТЕРСКЕ
БРИГАДЕ ЗА ВРИЈЕМЕ ОД 15 ДО 31 ДЕЦЕМБРА 1944
ГОДИНЕ¹**

РЕЛАЦИЈА

(Секција Колашин, размјер: 1:100.000)

О раду и акцијама У-те Пролетерске црногорске бригаде у времену од 15-ог до 31-ог децембра 1944 године.

Непријатељска колона која се пробијала комуникацијом Подгорица—Колашин, у јачини око 30.000 Нијемаца и чет-

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 58/3, к. 754.

пика, са врло јаким ђаоружањем и много возила, после огорчених борби на поменутој линији, овлада је Кола-**шин** и пробијала се даље према Мојковцу у тежњи да се повеже са другом непријатељском групом у области Са'нцака.

Наша бригада била је постављена сјеверно од комуникације Матешево—Трешњевик и источно од комуникације Матешево—Колашин са задатком затварања правца према Трешњевику и бочног дејства на непријатељску колону. На нашем лијевом крилу налазила су се 2 (два) батаљона Девете бригаде.

16 децембар: Распоред јединица ове бригаде био је овакав: први батаљон Изласци—Речи'не; четврти батаљон Јаблаиово Брдо—дно Планинице; други батаљон Доња Врањештица—Ковачица (к. 1162); пети батаљон Букова Пзљана; трећи батаљон смјештен је у Гњили Поток као резерва. Штаб бригаде и бригадно превијалиште—сајнитет—на просторији Врањештница Баре, бригада болница на Бандовића Мосту, интендантура у Гњилом Потоку. Сви батаљони имали су задатак затварања и дејства на својим правцима.

У току овога дана на читавом сектору ни са једне стране није било активности, изузев артиљеријског дејства и лјелимичиог пушкарања. Јединице које су имале могућности за то одржавале су савјетовања и радне часове.

17 децембар: Сви батаљони су се налазили на првобитним положајима. У току дана са три батаљона вршили смо притисак на сектору Планиница—Матешево. Није дошло до помјерања. Непријатељ је имао 6 мртвих и 8 рањених. Наши губици један мртав и један рањен.

18 децембар: На читавом сектору без промјена. Повремено дејство непријатељске артиљерије и бацача.

19 и 20 дец.: Сви батаљони на положајима. Без промјене. Непријатељска артиљерија је дејствовала, а дјелом наша. Извођена је војничка обука и политички часови по јединицама.

21 децембар: Издата је Оп. заповијест од овога Штаба за напад на читавом сектору. Напад је успиједио између 5 и 6 часова.

Први батаљон је нападао на отсјеку Шљивовица к. 1370—Трунића До—Скрбуша. Борба је била жестока и батаљон је постигао изненађење код непријатеља и овладао поменутом котом и дијелом села Трунића Дола. **Непријатељ**

је са јаким појачањима уз садејство своје артиљерије извршио противнапад и поново повратио изгубљене положаје, плативши све ово са 17 мртвих и око 30 рањених. Овај батаљон је имао 3 рањена. Заплијењено је 6 пушака и већа количина муниције.

4 батаљон напао је непријатеља на отсјеку Планинице и успио да овлада дијелом непријатељских положаја, али под притиском јаке артиљеријске ватре морао се повући на полазне положаје. Непријатељски губици: седам мртвих и 10 рањених. Наши губици: један мртав и четири рањена.

Пети батаљон напао је непријатеља на отсјеку Букова Пољана и у доста жилавој борби овладао дијелом непријатељских положаја. Непријатељ је на положају оставио 6 мртвих, док је десетак рањених одвукао. Овај је батаљон имао два мртва и пет рањених. Заплијењено је пет пушака, један пиштољ и више муниције.

Други батаљон је нападао непријатеља на отсјеку Сунге--кота: 1102 — кота: 1698. Борба је трајала читавог дана. Наши су овладали котом: 1698, убили 18 а ранили 20 Нијемаца и заробили 11 четника. Овај батаљон дао је два мртва и десет рањених.

На читавом сектору вођена је борба током дана и ушла у ноћ.

22, 23 и 24 дец.: Без промјена.

25 децембар: У току овога дана није било значајнијих промјена. Обострано је дејствовала артиљерија и наше јединице вршиле су притисак. Наш трећи батаљон извршио је покрет из Гњилог Потока у Баре. Сви батаљони су се припремали за нове акције.

26 децембар: Издата је Оп. заповијест од стране овога Штаба за напад на читавом сектору. Напад је почео у 18 часова.

Први батаљон је нападао на отсјеку Шљивовица—Трунића До и овладао дијелом непријатељских положаја. Борба је вођена до зоре, кад се под јаким непријатељским конгранападом повукао на полазне положаје. У овој борби непријатељ је имао 25 мртвих и око 35 рањених. Овај батаљон је имао 3 мртва и 5 рање-

них, а заилијенио је: 1 п.митраљез, 8 пушака, муниције и друге ратне спреме.

Четврти батаљон нападао је на отсјеку Планиница Падеж, овладао дијелом непријатељских положаја и избио на комуникацију Матешево—Скрбуша. Непријатељ је добио појачање из Колашина и поново одбацио овај батаљон. У овој борби непријатељ је имао 15 мртвих и Око 30 рањених. Наши губици: 5 мртвих и 14 рањених.

Пети батаљон је нападао на свом правцу, али без успјеха. Губници овога батаљона су: један мртав и два рањена, непријатељски губици: десетак мртвих и рањених.

Други батаљон вршио је пригисак на комуникацију Матешево- Трешњевик.

Трећи батаљон и један батаљон Девете бригаде извршили су покрет: Баре—Сватовско Гробље—Котич, са задатком нападања и пресијецања непријатељске колоне на комуникацији Хан Гаранчића—Пајков Вир. У току самога покрета кроз беспутну и непроходну планину, а по великој зими и међави, било је великих тешкоћа и много промрзлих. Батаљон је стигао у одређено вријеме и напао непријатељске заштитне дијелове на комуникацији Увач—Пајков Вир, овладао комуникацијом и нанео непријатељу губитке од 15 мртвих и више рањених, заплијенио је један тешки митраљез, 2 пиштоља, 2 стројнице и неколико пушака и присилио непријатеља да запали десетак камиона натоварених муницијом и другим материјалом. Губици Овога батаљона су: један мртав и пет рањених.

27 децембар: Сви батаљони вршили су јак притисак дуж читавог сектора. Непријатељ је претрпио доста велике губитке, док су наши губици: четири рањена.

Наш трећи батаљон извршио је напад на отсјеку Јабукe уз садејство једног батаљона Девете бригаде који се кретао десном обалом ријеке Таре. Послије вишечасовне борбе наши су овладали Јабуком и присилили непријатеља на повлачење у правцу Јасена. Непријатељ је оставио на бојишту 35 мртвих, Док је успио да одвуче велики број рањених. Губици овога батаљона

су: један мртав и три рањена. Заплијењено је: један тешки бацач, два тешка митраљеза, 15 пушака, муниције и друге спредое.

У току ноћи непријатељ је извршио јак противнапад и успио да поврати косе сјеверно од Јабукe.

28 децембар: Издата је Оп. заповијест за општи напад од стране овога Штаба на читавом сектору. Напад је услиједио у 2 часа.

Први батаљон напао је непријатеља на положају Шљивовица и са брзим обухватом и снажним налетом постигнуто је изненађење код непријатеља. Настала је жестока борба прса у прса. Гребен Шљивовице пламтио је од ручних бомби и аутоматског оруђа. Борба је са несмањеном жестином ушла у дан. Овај батаљон је, најзад, савладао непријатељски отпор и овладао положајима. Непријатељ је оставио на бојишту 163 мртва (овдје су ушли и рањени), међу Мојима и пет официра. Заробљено је: четрдесет и један њемачки војник. Заплијењено је 6 „шараца“, 7 п.митраљеза, 14 пиштоља, један тешки бацач, 2 лака бацача, 10 машинских пушака, 8 двогледа, 1 телефонски апарат, 120 пушака, много муниције и друге ратне спреме. Овај батаљон је у овом окршају имао: пет мртвих друлова, међу којима и командир прве чете Војо Косић, и седам рањених.

Непријатељ је у току дана бацио јаке нове снаге, користећи своју артиљеријску ватру, и овладао поново изгубљеним положајима, али је ову своју насртљивост платио са 20 мртвих и 40 рањених.

Четврти батаљон вршио је притисак на свом правцу.

Други и пети батаљон нападали су на отсјеку Букова Пољана—Планиница, али није дошло до помјерања. Непријатељу су нанесени губици од 12 мртвих и 20 рањених. Други батаљон је имао 3 мртва и 5 рањених.

Трећи батаљон вршио је притисак на непријатељске положаје Јабукa—Јасен.

•29 децембар: Обзиром да су непријатељски застигнати дијелови били у области Матешево—Јасен, издата је Оп. заповијест од стране овога Штаба за

општи напад. Напад је требао услиједити послије пола ноћи, «о у, међувремену непријатељ се [извукао из Магешева.

Први батаљон нападао је непријатеља на Отсјеку Изласци—Шљивовица. Борба је настављена током дана и ушла у ноћ, када је овај батаљон, уз садејство осталих батаљона, извршио гоњење непријатеља правцем Шљивовица—Дрпе—Смајилапића Поље и Башање Брдо. Непријатељ је оставио за собом 12 мртвих, док је велики број рањеника одвукао. Заплијењено је 12 пушака, 4 п.митраљеза, 3 ппштоља, као и друге спреме.

Четврти баталјон нападао је правцем Сврчје—Шљивовица—к 1203 и у жилавој борби која је трајала неколико сати збацио непријатеља са коте 1203 и уз садејство осталих батаљона прогонио Непријатеља у правцу Колашина. Непријатељ је на овој коти оставио 18 мртвих, док је омо 40 рањених одвукао за собом. Овај батаљон је имао 1 мртвог и 8 рањених. Затијењено је нешто оружја и муниције.

Други батаљон нападао је непријатеља правцем: Јабланово Брдо—Плапиница—Падеж—Скрбуша—Трунића До и присилио Непријатеља да у Скрбуши остави неколико исправних камиона и тешког оруђа.

Непријатељ се задржао на линији Лугови—Трунића До и давао оштар отпор који је трајао читавог дана и био проткан са некошким обостраним Напада и противнапада, док иако није прибјегао повлачењу. Настављено је брзо гоњење које се напокон претворило у борбу за Колашин. Непријатељ је на отсјеку овога батаљона имао око 40 мртвих и 80 рањених. Заробљено је 11 талијанских фашиста, а заплијењено 6 бацача 81 мм, са 400 грајната, 1 „шарац“, 1 тешки митраљез, 15 пушака и много другог ратног материјала и муниције.

Трећи батаљон је учествовао са двије чете у борби за Колашин, док су му остали дијелови као и пети батаљон били у резерви.

Борба тога је започела у три сата завршила се у 22 часа ослобођењем Колашина. Непријатељ је за собом порушио мост на Тари под

Бабљакјом. Услијед огромне хладноће и преморености људства били смо принуђени да обуставимо гоњење до јутра.

30 децембар: У 4 часа оправили смо мост на Тари и пребацили два батаљона на лијеву обалу Таре са задатаком гоњења непријатеља према Мојмовцу. Наше јединице ступиле су у контакт са непријатељем на просторији Требаљево, гдје је непријатељ после дуге борбе оставио три мртва и два рањена на бојишту и под заштитом борних кода повукао се у правцу Мојмовца.

Остали батаљони и Штаб бригае смјештени су у области Колашина, гдје се прикупљао заплећени материјал.

31 децембар: Бригада је смјештена на просторији Колашин—Бабљак—Бакови—Требаљево, са јаким извиђачким дијеловима који су упућени за непријатељем до Мојмовца. Непријатељ је у 9 часова добио у ваздух мост на Тари код Мојшваца и напустио територију Црне Горе.

У протеклим акцијама сви батаљони су одговорили својим задацима, изузев мањих изузетака и грешака. Борци и руковођици ове бригае у току овога времена показали су натовечанску издржљивост, велику одлучност, храброст и вјештину.

Услијед великих хладноћа, мраза и мећаве имали смо велики број промрзлих другова који ће бити потребно дуге лијечење. У бригади недостаје велики број одеће и обуће, што је највише допринијело промрзавању другова. Храна и станова на овој просторији су слаби и недовољни. Товарни коњи скоро су сви неупотребљиви. По нашој констатацији бригаи је потребан предах да би могла наставити борбу.

Исход ових доста тешких борби је следећи:

Наши губици:	Непријатељски губици:
36 мртвих,	363 мртва,
93 рањена и	450 рањених и
Око 90 промрзлих.	64 заробљена.

Плијен:

1. — Бацача 81 мм 8 Шмада,
2. — Једна хаубица,
3. — Осам „шараца”,
4. — Шест тешких миграљеза,
5. — Дванаест п.митраљеза,
6. — Три бацача 45 мм,

7. — Двадесет и три пиштоља,
8. — Дванаест машинских пушака,
9. — Двије стотине и четрнаест пушака,
10. **Шест телсфонских** апарата,
11. — Осам двогледа,
12. — Сто педесет хиљада разне муниције,
13. — Седам **стотина бацачких Мина,**
14. — Двије хиљаде ручних бомби,
15. — Три исправне лимузине,
16. — Осам до десет исправних камиона,
17. — Двије стотине исправних аутомобилских гума,
18. — Два мотоцикла,
19. — Један противколски митраљез и много другог ратног материјала.

Политички комесар, мајор

Свето Радојевић

Командант, мајор

Војислав Ђурашевић

Начелник, капетан

Станко Мрђеновић

(М. П.)

БР. 346

**БОЈНА РЕЛАЦИЈА СЕДМЕ ЦРНОГОРСКЕ ОМЛАДИНСКЕ
БРИГАДЕ „БУДО ТОМОВИЋ“ ЗА ВРИЈЕМЕ ОД 15 ДО 31
ДЕЦЕМБРА 1944 ГОДИНЕ¹**

ШТАБ

VII ЦРНОГОРСКЕ ОМЛАДИНСКЕ БРИГАДЕ

„БУДО ТОМОВИЋ“

Пов. бр. 119

31 децембра 1944 године

Положај

ШТАБУ III УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Положај

Достављамо **релацИје** Од 15—XII—1944 гјбд. До 1 1—1945 под.

Шеснаестог децембра бригада се налазила на положајима: Суви До—Шишмо Језеро—Бјеласица- Калудра—рије-

¹ Оригинал, писац на машини, налази се у аркиви Војноисториског института под рет. бр. 1/4, к. 754.

ка Брзава—Пољица ж> ријеке Лима три батаљона, Штаб бригаде, пратећа чета. На десној обали Лима налазио се Наш 3 батаљон на положајима: Материце и друге косе изнад села Лаола, Костића и Јасена. Бригада је имала задатак да не дозволи непријатељу продор на нашим положајима.

Седамнаестог децембра бригада се налазила на истим положајима. Без промјене. Непријатељ се повезао са својим снагама из Подгорице преко Мојмовца 17 ов. мј..

Осамнаестог децембра на истим положајима без промјене.

Деветнаестог децембра на истим положајима без промјене.

Двадесетог децембра на истим положајима без промјене.

Двадесетпрвог батаљони су остали на истим положајима, а наш 3 батаљон добио је смјену од Х Српске бригаде у 20 час. и пребацио се на лијеву обалу Лима у село Бубанџе, и ту је био на одмору као бригадна резерва.

Двадесетдругог децембра без промјене.

Двадесеттрећег децембра без промјене. При иком нашег демонстративног напада 23 ов. мј. на Фемике Крш наша патрола убила је 3 четника.

Двадесетчетвртог децембра без промјене.

Двадесетпетог децембра без промјене. Наши батаљони Добили су задатак да демонстративно нападну на непријатељске положаје Фемике Крш, гдје су напали Непријатеља и нанјели му много жртава, а Ми смо имали једног рањеног друга.

Двадесетшестог децембра без промјене.

Двадесетседмог децембра без промјене. Бригада се налазила на истим положајима.

Двадесетосмог децембра без промјене. Бригада се налазила на истим положајима.

Двадесетдеветог децембра без промјене. Бригада се налазила на истим положајима.

Тридесетог децембра без промјене. Бригада се налазила на истим положајима. Тридесетог ов. мј. Наш 3 батаљон пребацили смо у Шишко Језеро, с тим да нападамо Непријатеља на положајима Медено Гувно—Пржишта. Штаб бригаде извршио је покрет из села Рујишта у село Курикуће.

Тридесетпрвог децембра у 2,30 час. напали смо Непријатеља на положајима Медено Гувно—Развршје—Пржишта. Непријатеља смо успјели да стјерамо са Меденог Гувна и Развршја. Од непријатеља смо отели један лак митраљез „Нарац“. Непријатељски губици нијесу нам познати, а ми

смо имали два мртва и четири рањена друга. Непријатељ брани упорно Пржишта, али ћемо и даље настојати да га проћерамо са ових положаја. Непријатељ стално отступа према Мојковца за Б. Поље. Непријатељ је на овим положајима био јако утврђен и сви наши покушаји да га потиснемо са ма којег положаја нијесу успјели.

Уколико су дозвољавале прилике извођени су војнички чеоови у читавој бригади према већ предвиђеном плану.

Исхрана јединица била је Доста добра. Исхрана се вршила преко народно-ослободилачких одбора.

Морал је мод бораца на завидној висини. Дезертерства није било.

Здравствено стање брнгаде је доста добро.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
мајор
Мићун Јауковић

Командант
п.пуковник
Нико Стругар

БР. 347

НАРЕЂЕЊЕ ШТАБА СЕДМЕ ЦРНОГОРСKE ОМЛАДИНСKE БРИГАДЕ „БУДО ТОМОВИЋ“ ОД 31 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ПРВОГ И ЧЕТВРТОГ БАТАЉОНА И КОМАНДИ ЧЕТЕ ПРАТЕЋИХ ОРУЂА ЗА НАПАД НА НЕПРИЈАТЕЉСКУ ЗАШТИТНИЦУ У УЛОШЕВИНИ¹

ШТАБ
VII ЦРНОГОРСKE ОМЛАДИНСKE БРИГАДЕ
„БУДО ТОМОВИЋ.“ •
Бр. 88
31 децембра 1944 године
Положај

ПРАТЕЋА ТЕШКОГ ОРУЂА

Положај

Тридесетпрвог ов. мј- У 2.30 часова напали смо непријатеља и загосподарили са Меденим Гувном и Развршјем. Према радиограму којег смо сада добили од дивизије

¹ Оригинал, писац на машини, налази се у аркиви Војноисториског института под рет. бр. 1/4, к. 754.

непријатељске су заштитнице у Улошевини. Морамо правити јачи притисак на непријатеља, те са два наша батаљона правимо и даље притисак на непријатељске заштитнице.

У духу шре изложеног

I 1 -

НАРЕЂУЈЕМО:

Четврти батаљон одмах по пријему овог наређења кренуће се са батаљоном Заград—Курикуће у правцу Меденог Гувна. На путу од Курикућа до Меденог Гувна добиће заповијест од овог Штаба за напад на непријатеља.

Први батаљон по пријему овог наређења послаће један вод у правцу Фемића Рупе да контролише непријатеља од Привијанског Брда. Први батаљон контролисаће непријатеља да у току ноћашње иоћи и сјутрашњег дана не напусти садашње положаје Привијанско Брдо—Фемића Крш—Тафа. Уколико се непријатељ буде повлачио у правцу Рибаревине, први ће батаљон правити снажне притиске на истог и гледати да непријатељу нанесе што више губитака. Први батаљон ће се повезати са нашим јединицама преко Мајсторовине.

Пратећа чета тешког оруђа држаће тијесну везу са нашим 1 батаљоном, и уколико наш 1 батаљон проћера непријатеља са Привијанског Брда и Фемића Крша, иста ће се упутити позади 1 батаљона у правцу Равне Ријеке, гдје ће добијати даље задатке од овог Штаба.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За Штаб

командант, п. пуковник

Нико Стругар

(М. П.)

БР. 348

**ИЗВЈЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ
ОД 31 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. ШТАБУ ДРУГОГ УДАРНОГ
КОРПУСА О НАШИМ И НЕПРИЈАТЕЉСКИМ ГУБИЦИ-
МА ЗА ВРИЈЕМЕ ПРОБОЈА ОД ПОДГОРИЦЕ ДО МОЈ-
КОВЦА¹**

31-ХП-1944

№ 29

дг 134

Корпусу

Од почетка пробијања Немаца од Подгорице до ослобођења Колашпа на овом сектору и сектору Мојковац—Б. Поље ми смо имали 195 мртвих, 420 рањених и око 130 промрзлих, од којих 30 тешко. Непријатељ: 3000 мртвих, више од толико рањених и 150 заробљених. ПлИјен: 22 топа, 7 т. митраљеза, 20 „шараца“, 15 машинки, 12 пиштоља, 400 пушака, 500.000 метака. Непријатељ је оставио прско 500 разних возила, већином покварених, и доста спрсмс. Број непријатељских губитака је према изјави заробљеника много већи.

Саво²

БР. 349

**ЧЕСТИТКА ШТАБА ТРЕЋЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ НОВЈ^У
ОД 31 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОД. БОРЦИМА И РУКОВОДИО-
ЦИМА ДИВИЗИЈЕ ПОВОДОМ ОСЛОБОЂЕЊА ЦРНЕ
ГОРЕ¹**

31-ХП-1944

№ 18

дг 132

VII бриг. (V и IX тел.)

Данашњим даном избачен је и последњи хитлеровски разбојник из Црне Горе.² Вашим ју-

¹ Оригинал, писан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4/1а, к. 755.

² Саво Бурић

¹ Оригинал, пиоан руком, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 4/1а, к. 755.

² Односи се на предратне границе Црне Горе.

начким борцима и руководиоцима и вама честитамо слободну Црну" Гору за чији образ и слободу херојски издржасте натчовечанску борбу. Борби још није крај. Припремите се за нове задатке. Гоните фашисте даље из Југославије.

Саво, Вуко

БР. 350

**БОЈНА РЕЛАЦИЈА ПРВЕ БОКЕЉСКЕ НОУ БРИГАДЕ ЗА
ВРИЈЕМЕ ОД 1 ДО 31 ДЕЦЕМБРА 1944 ГОДИНЕ¹**

ШТАБ
I БОКЕШКЕ УДАРНЕ БРИГАДЕ
ЈУГ. АРМИЈЕ
Пов. бр. 46
13. I. 1945 год.

РЕЛАЦИЈА

О борбама које је водила I Бокешка Н.О.У. бригада у времену од 1 децембра до 31 децембра 1944 године.

Према наређењу Штаба Примкзрске оперативне групе од 2 децембра 1944 године бригада је добила задатак да се са своја 3 батаљона постави на просторији Загарац—Пјешивци, са циљем дејства према непријатељу који се налази у Даниловграду, Косовом Лугу и Новом Селу. Прикупљање батаљона на поменутим просторијама извршено је на дан 15 децембра 1944 године. Са полазних положаја Коравац—Ладов Дуб—Мали Гарац—Обадов Бријег Фрутак батаљони врше почев од 6 децембра стални притисак на непријатеља према Новом Селу—Косовом Лугу—Даниловграду—Загреди и Курилу. Батаљони у Немолико махова потискују непријатеља са његових положаја, но непријатељ је своје положаје бранио по цијену највећих жртава и успјевао да своје изгубљене положаје поврати. За ефикаснију одбрану својих положаја непријатељ је користио разне фортификационе објекте, а тиме увелико умањивао нападачку моћ наших батаљона.

¹ Оригинал, писан на маши.чи, налази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 5/1—1, к. 398.

Овакво стање трајало је до 8 децембра, када су наше јединице задале одлучан ударац непријатељу, пробиле његове одбранбене положаје и ослободиле Даниловград, настављајући гоњење непријатеља према Спужу. Непријатељ је при повлачењу порушио све мостове на ријеци Зети и Сушици, тако да су се наше јединице задржале на ријеци Сушици вршећи на просторији Косови—Луг—Плана—Билеће—Сук—Мугошина Ливада концентрацију за одлучан напад на непријатеља који се налазио на просторији Спуж—Кликоваче—Ново Село—Даљам.

Већ 9 децембра батаљони предузимају општи Напад на Непријатеља на својим нападним правцима. Непријатељ је био јако утврђен и дао је јак отпор. Овакви напади продужени су све до 16 децембра, кад су наши батаљони успјели да разбију непријатеља и да овладају његовим положајима: Спуж—Кликоваче—Ново Село—Даљам — предузимајући енергично гоњење непријатеља према Вељем¹ Брду и Подгорици.

По ликвидацији Спужа и околине у току 16 и 17 децембра наши батаљони су предузели енергично чишћење непријатеља на просторији Веље Брдо—Мало Брдо. Са положаја Санац—Чигењ—Мало Брдо непријатељ је из постбјећих утврђења давао врло јак отпор, носећи се замишљу да давањем отпора омогући извлачење својих снага из Подгорице. Али енергичним нападом наших јединица замисао непријатеља није остварена, јер су наше јединице убрзале повлачење непријатеља са Вељег Брда, те непријатељ није имао могућности да омогући извлачење својих јединица из Подгорице на начин како је то раније замишљао.

Да би пореметио намјере непријатеља један батаљон ове бригаде се прикрио у току ноћи 17/18 децембра и овладао дијелом Подгорице званом Стари Град, [Стара Варош] да би одатле могао предузети ефикасни напад на Нову Варош (у Подгорици), гдје се непријатељ још налазио. Са Стара Града наше јединице прелазе ријеку Рибницу и нападају непријатеља који се налазио у Електричној централи. Послије дуже борбе непријатељ је био принуђен да се повуче у правцу гимназије. Наше су јединице извршиле детаљно чишћење вароши, оријентишући један дио својих снага према гимназији у циљу ликвидације исте и спасавања Везирова Моста, којег је непријатељ имао да дигне у зрак. Наше су јединице успјеле да овладају гимназијом, али је непријатељ, баш када су се наше јединице приближавале Везирином Мосту, исти дигао у зрак и повукао се према Биочу.

Један батаљон ове бригаде одмах је предузео гоњење непријатеља према Биочу, док су се два батаљона задржала на просторији Момишићи—Веље Брдо—Грбе.

22 децембра наше су јединице ослободиле Биоче.

Према наређењу овога Штаба два батаљона ове бригаде добили су задатак да се са садашње просторије пребаце на линију Липово—Црквине за дејство према Колашину, док је један батаљон добио задатак да гони непријатеља правцем Пелев Бријег—Геперник²—Лијева Ријека—Матешево.

Одређена два батаљона стигла су на мјесто одређења 24 децембра, док је један батаљон водећи свакодневно са непријатељем борбу, истог гонио стопу по стопу. По дојласку на просторију Црквине—Липово батаљони су извршили напад на непријатеља на положају Градина—Дријенак—Бабља Грета—Јабучка Глава—Лом—Оџиба. Непријатељ је давао врло Јак отпор, али су наше јединице и поред овога на јуриш заузеле Лом, наносећи непријатељу велике губитке. Тиме су наше јединице избиле на ријеку Тару, што је имало великог утицаја на брзину непријатељског Повлачења из области Матешево—Колашин.

Непријатељски губици у Овим борбама износе 221 мртв и 152 рањена. Наши губици износе 42 мртв и 82 рањена друга.

Заробљено је 87 Непријатељских војника.

Од непријатеља је заплијењено: 5 топова, 7 мотоцикла, 14 аутомобила, 3 „шарца“, 4 пушкомитраљеза и радио станица, 3 бацача, огромна колнчина муниције, пушака и другог ратног материјала и војничке спреме.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

За Штаб
начелник, капетан
Вој. Јањевић

² Вјероватно Вјетарник

БР. 351

**ИЗВЈЕШТАЈ ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ПРВЕ БОКЕЉС-
КЕ НОУ БРИГАДЕ ОД 14 ЈАНУАРА 1945 ГОД. ПОЛИ-
ТИЧКОМ КОМЕСАРУ ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ
О СТАЊУ У БРИГАДИ¹**

ПОЛИТИЧКИ КОМЕСАР
I БОКЕШКЕ Н. О. У. БРИГАДЕ
14 јануара 1945
Положај
Бр. сл.

ПОЛИТИЧКОМ КОМЕСАРУ ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ
Положај

Достављам Вам извјештај о стању у Бригади за период
Од 1 децембра 1944 године до 1 јануара 1945 године.

Опште стање Бројно стање Бригаде износи 1950 дру-
гова по списку. У расходу има до 450, од тога рањено је
92, а несталих 16. За овај период потинуло нам је 36 бора-
ца. Остали расход су обољели другови од упале плућа и про-
мрзлости. У Бригади има 75 другарица, 21 Италијан и 2 ита-
лијанска официра. Официра имамо 15, Подофицира 14, поли-
тичких руководиоца 35. Официра и подофицира бивше ју-
гословенске војске имамо активних: 8 официра и 41 подо-
фицер, резервних: 9 официра и 18 подофицира. Број клоња
се уелијед покрета јако смањено и данас их има око 100,
од тога 16 јахаћих.

За овај период времена Бригада није имала прилив
људства, тако да је бројно стање смањено. Као што знате,
наша Бригада имала је усиљени марш до у Санџак са сектора
Даниловград-Подгорица. За овај марш није се људство
припремило и имало је нежељених посљедица. Прилично
велики број промрзао је у сњежним мећавама преко Дурми-
тора. Имало је појава, односно покушаја дезертерства, али
сви они који су покушали били су у томе спријечени од
снијега и непробојности терена. Даље, било је појава крађе,
како међусобне тако и у односу на народну имовину. Сва-
како није била нека већа појава, али има једно десетак
случајева крађе, од тога два су лопова ухваћена и кажњена
по 20 дана затвора. Заиста, да је боље био припремљен
марш и боље организовано снабдијевање, те појаве биле
би много мање. Тако напр. много другова промрзло је у

¹ Оригинал се налази у Градском музеју у Котору.

снијегу због слабе одјеће и обуће. Број заосталих и промрзлих у снијегу пење се до 150. Што је са ове стране Таре према Санџаку, њих око 70 до 80, сакупили смо их и обезбиједили. Дочим с оне стране Таре према Језерима и Дурмитору упутили смо за Никшић, а нешто је смјештено у болници XXXVII дивизије.

Приликом мобилизације на терену другови у мобилизационим органима неправилно су се руководили при одашиљању људства за војску, тако да смо добили прилично велики број старијих људи и физички неспособних, а чак и једног слијепца. У Пљевљима На комбинованој комисији лекарској од наше Бригаде и Штаба групе изашло је на комисију из наше Бригаде 31 борац, од којих је 10 отпуштено из војске, а осталима додијељена лакша служба. И то није све. На комисију морамо да упутимо још двапут толико бораца, од којих, сви су изгледом, биће половина отпуштена. А и оно што остаје на лакшој служби ипак је баласт у Бригади. Већи број изнемоглих, заосталих на путу и промрзлих јесте баш од тих људи. У овај мјесец дана, по тражењу Штаба групе, послали смо: артиљераца 30; за артиљериски курс других 30, за Гардиску бригаду 20, војничких и политичких руководиоца 19, војничких руководиоца за допунски батаљон 9, што све износи 108 другова. Ако узмемо да смо се руководили да пошаљемо добре и одане другове, онда са онима што су Нам погинули и рањени наша Бригада је у овом мјесецу квалитативно осјетно смањена као и квантитативно. Али ипак, и поред тога борбеност задовољава а мјестимично и задивљава. Дисциплинских преступа није много било, али их је било, што значи ипак да је дисциплина у доброј мјери заступљена, а поштово у извршавању наређења. Једини крупни недостатак јесте тај што другарства и дружељубља међу новим борцима има мало или нимало.

Односи према командама чета, штабовима батаљона и уопште према руководиоцима добри су. Спољна дисциплина је прилично заступљена. ... Иначе много бораца је војнички неопремљено с обзиром да је оштра зима, а људи неотпорни. Недостаци код штабова батаљона исправљају се и може се рећи да штабови батаљона одговарају потпуно дужностима, Мада су још непотпуни, тако 1 и 3 батаљон Немају замјеника команданта батаљона, а исто тако ни чете нијесу нам комлетне, као напр. једна чета у 3 батаљону има само командира чете. Ипак људства у Бригади имамо да попунимо команде чета.

Југословенски официри и подофицири, активни и резервни, раније у већини нијесу одговарали. Наша борба

била им је туђа, као и њихово одношење према задацима и борцима било је укочено и туђе. Скрено сам пажњу комесарима батаљона да им дају политичку помоћ у схватању политичке ситуације и стварања нове државе. Да им се помогне објашњавајући им како да се вежу за народну борбу. Резултати нијесу изостали и данас је мали број оних који се још Нијесу активизирали.

Наоружање је доста добро. Муниције углавном има. Требао би нам извјестан број пушака да замијенимо талијанске пушке, које нијесу потпуно исправне и према томе несигурне.

Задатак који се поставио пред бригадом да одржава сталан контакт са непријатељем и да га гони у стопу извршен је у потпуности. Ви сте већ обавијештени да је наша бригада имала успјешних бојева од Даниловграда, Спужа, Подгорице, Биоча у правцу Матешева и најновије код Пријепоља. Ипак у томе наша бригада није била цијела, тј. један батаљон већ више од мјесец дана налази се на просторији Црногорског Приморја и Боке. Мишљења сам, уколико се то може, да би се тај батаљон пребацио у састав бригаде, како бисмо овим батаљонима олакшали задатке и имали могућности да их наизмјенично одмарамо и да се у њима може свестрајати радити. Мада наша бригада иде сада на одмор на просторију Васојевића, ипак мислим да би требало да батаљон с Приморја дође горе бар да мало очврсне, да прође кроз снијег и да се помогне овим батаљонима. Уопште тај батаљон Од формираној бригади није прошао кроз јаче бојеве као остали батаљони.

Политички рад. И поред непрекидног маршовања и борби политички се ипак радило. Одржана је 51 конференција, 1 батаљонска конференција и једно савјетовање комесара чета у 4 батаљону. Конференције су биле приређиване на основу програма којег смо још раније добили од Полит. одјела или помагали са текућом штампом „Борба“, „Политика“ и др. Дискусија све живља и позитивнија. Радило се такође са читалачким групама и политичка предавања из Области политичке историје народа Југославије. Тако, захваљујући интензивном раду као и борбама у којима се прекаљује људство, можемо да попунимо и комплетирамо команде чета без обзира на то што смо из бригаде дали прилично велики број добрих другова. Војничких часова у вези са политичким радом било је такође доста с обзиром на акције и покрете.

Културно-просвјетни рад. По свим јединицама културно-просвјетни живот развија се доста лијепо. Дате су двије приредбе, и то једна у Бару, а једна у Пљевљима, које су

имале лијепог успјеха и добро примљене од грађанства. По свим четама као и батаљонима излазе цјелне новине уколико то дозвољавају прилике. Бригадна техника још није, услјед пребацивања и покрета, стављена у акцију. Веселост у војсци је доста жива и мора се рећи да бригада гаји пјесму и весеље.

Интендантура. Услјед дугог покрета интендантура и организација интендантуре с обзиром на снијег и цркавање моња, интендантура није функционисала како треба, тј. бригада није увијек на вријеме снабдијевана из бригадне интендантуре, како то захтијева садашња ситуација. Снабдијевање се вршило преко одбора и команди мјеста, али исхрана војске није задовољавајућа. Уостатом, интендантура нам се налази још увијек у Никшићу, с тим да се пребаци у правцу Београда. Иначе интенданти батаљона задовољили су с обзиром на непролазност због снијега.

Санитет. По свим јединицама санитет је организован добро и одговара у потпуности. Много се осјетио долазак другарица са курса, тако да су попуњене све празнине као и референт санитета у 4 батаљону на мјесто оне Далматинке, која је отишла за Далмацију. Заразних болести није било а болесници су углавном од промрзлости, упале плућа или јачег назеба. Уколико дозвољавају прилике, парење се врши али кије никад ефикасно због помањкања вјешта.

ЗАКЉУЧАК

Све више бригада указује на то да јој се могу додјељивати тежи задаци којим она може да одговори. Водила је успјешно бојеве код Даниловграда, Спужа и Подгорице. Водене препреке нијесу јој много сметале да уз борбу ослобађа те вароши. Исто тако маршујући кроз сјеверне међаве показала је да може да издржи и тешке маршове. У свим тим борбама и акцијама непријатељу су задавани јаки удари, наносиле му се жртве, заробљавало га се и заробљаван прилично велики ратни плијен. Будност и опрезност биле су на висини. Но и поред постигнутих успјеха показују се јасно Недостаци у вези са политичком свијешћу и политичким васпитањем, немање дружељубља и осјећаја за другарство, не схватајући да другарство олакшава ратни живот. Даље војничка вјештина још увијек је на ниском нивоу, што се одражава на губицима. У вези с тим што [је] наша бригада на ратном, који јој је уосталом потребан, постављају се пред нас

ЗАДАЦИ

Да се одрже савјетовања са свима руководиоцима, што нам то до сада није ишло за руком, да се настави са савјетовањима нижих руководилаца, да се политички живот плански и систематски подигне до највеће могуће границе како би се бригада уопште и руководиоци наполе припремили за веће задатке. Мишљења смо да бисте нам" и Ви помогли, уколико Вам то допушта вријеме и прилике, у давању плана и система како бисмо могли да одмор бригаде заиста што боље искористимо, да бисмо на тај начин могли да извршимо све задатке у будућности и још боље и ефикасније него лјо сада.

Молили бисмо да бисте преко одговарајућих истанција скренули пажњу позадинској власти да не траже од нас људство из бригаде и да не допуштају да се појединци протеклионашки обраћају на Штаб бригаде и на поједине чланове Штаба за отпустити овога или онога друга. Да им се скрене пажња да такав начин не учвршћује ни нови државни апарат ни нашу војску. Они вјероватно схватају да је то демократија ако нам зауставе некоје друшве који излазе из наших болница, или да им поједини чланови Штаба отпусте из бригаде поједине њима потребне другове. Тако на примјер у Боки има низ случајева, па чак и на Вир Пазару задржали су нам једног борца за потребе тамошњег риболова. Ми смо мишљења да то није демократија, него напротив анархија, и да то само може да изазива код бораца у бригади тенденције за мољакање, те у морнарицу, те у риболов, што у истину и изазива. Убијени смо да се Ви са овим потпуно слажете.

Односи у Штабу бригаде добри су и на висини. Друшви се заиста комунистички одnose према себи као и међу собом.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Политички комесар
Мато Петровић

БР. 352

ОПЕРАЦИЈСКИ ДНЕВНИК ШЕСТЕ ЦРНОГОРСКЕ НОУ
БРИГАДЕ ОД 7 НОВЕМБРА 1944 ГОД. ЗА МЈЕСЕЦ
ОКТОБАР¹

ШТАБ

VI ЦРНОГОРСКЕ УДАРНЕ
БРИГАДЕ Н.О.В. ЈУГОСЛ.

Пов. бр. 52
7-XI-1944 г.
У.....час.

ШТАБУ ПРИМОРСКЕ ОПЕРАТИВНЕ ГРУПЕ

Положај

Достављамо вам извод из Операциског дневника у вре-
мену од 30 септембра до 1 новембра.

Датум, Састав
стање вре- и бројно
мена и мјесто сташе

САДРЖАЈ

1-X-44 г.	Официра	49	1 батаљон: батаљон се налази на
1 бат.	Подофиц.	80	просторији с. Метериза и држи по-
Пржник—	Комесара	46	ложаје: Пржник—Павлова глави-
Павлова	Бораца	800	ца—Краљевића главица ^г , у циљу
Главица—	Талијана	21	затварања овог правца и узнеми-
Метеризи	Пушака	654	равања непријатеља на комуника-
Кишовито	П. митраљ.	81	цији ГТодгорица—Ријека Црноје-
	Митраљ.	8	вића. Непријатељ држи положај:
2 бат.	Бацача т.	5	Леперић—Виш—<Рваше—Козицу.
Ржиште—	Бацача л.	9	Активност извиђачких и претстра-
Лазарев	Пушака п. т.	8	жних дијелова.
Крст	Коња	295	Истог дана у покрету са ових по-
<u>Киша</u>			ложаја Жупа Добрска—Чешљари
3 бат.			у циљу напада на четничке банде
Омутић—			које су се биле покренуле из Љ.
Орао—			Нахије и угрозиле слободну тери-
Граховац			торију према Прогоновићима.
Вјетар и			2 батаљон: батаљон се налази на
Киша			положајима: Ржиште—Загреда—

¹ Оригинал, писан на машини, налази се у архиви Војнсисто-
риског института под рег. бр. 30/1—2/1, к. 398.

^г Павлова и Краљевића главица на секцији 1:100.000 нису нађене.

4 бат.
Фрутак
Промјен-

¹ Лазарев Крст. Стане у односу на непријатеља непромијењено.

Истог овог дана батаљон ил мање борбе оа четничким бандама у Вељем Пољу а у 22 часа врши упад у Косови Луг протјерујући непријатеља.

3 батаљон: држм паложaje: Бојање Брдо—Омутић—Орао—Средња³—Граховац. Стање у односу на непријатеља у гарнизону Грахово бет промјене.

4 батаљон: држи паложaje: Обадов Бријет—Фрутак. Према непријатељу који држи паложaje: Куријто—Орја Лука и даље Град¹ У 22 часа извршен је напад на непријатељске паложaje Курило и Орја Лука. Борба је трајала до 3 чаеа следећег дана. Непријатељ је реагирао врло оштро и дејствовао ватром бацача. митраљеза и артиљерије. Јединице овог батаљона узеле су биле и дио Орте Луке. У Орјој Луци водиле су се борбе из непосредне близине непријатељ је вршио контранападе.

Сопствени губици 2 погинула друга.

Непријатељски губици: 2 погинула и 2 рањена.

2-X-44 год.

1 бат.

Жупа Бораца

Добрска Пушака

ЧешЈвари

Лијепо

2 бат.

Без про-

мјене

Киша

812
663

1 батаљон: у 11 часова батаљон је извршио напад у садејству јединице Ловћенског одреда на четничке банде у Прогоновићима и Ђепетићима. Послије вишечасовне борбе наше јединице успјеле су да непријатеља разбију и овладају његовим паложajeм, настављајући гоњење за непријатељем који је бјежао у правцу Буроња и Круса,

³ На секцији 1:100.000 нису нађене.

⁴ Данилсјград.

3 бат.
Без про-
мјене
Киша

4 бат.
Без про-
мјене
Киша

З-Х-44 год

1 бат.
Буроњи—
Круси
Киша

2 бат
Без про-
мјене
Киша

3 бат.
Без про-
мјене
Киша

4 бат.
Без про-
мјене
Киша

и непркјатељ је протјеран према Кокотима. Очишћена су села Бу~роњи и Круси. Батаљон је носјео положаје испрод ових села.

Сопствених губитака није било.

Губици непријатеља: 2 погинула и 3 рањена,

2 батаљон: налази се на истим положајима. У 23 часа овога дана мањим дијеловима своје снаге врш нападе ка непријатеља у Косовом Лугу, овлађујући дијелом овога.

[Сопствених губитака није било].⁵

3 батаљон: у односу на главног непријатеља у гарнизону Грахово ста<е без промјене. У току ноћи једна чета овог батаљона у акцији против четничких банди у селу Закурјај, али без резултата.

4 батаљон: стање у односу на непријатеља непромијењено, рад по војно-политичком раду.

1 батаљон: извиђачка и патролна дјелатност. Непријатељ се налази у Берима.

2 батаљон: без промјена, рад по војнополитичком плану.

3 батаљон: један дио у мањој борби са једном четничком групом.

Непријатељски губици: погинуо 1 чет.

На сектору Италијанске бригаде четници извршили испад и нанесли овој губитке. Билећа ослобођена.

4 батаљон: без промјене. Са непријатељске стране митраљеска и артиљеријска ватра са њихових положаја.

⁵ На машини је ухваћен само горњи дио олова.

4-X-44 год.

1 бат.

Без про-
мјене

Лијепо

2 бат.

Без про-
мјене

Ведро

3 бат.

Без про-
мјене

Ведро

4 бат.

Без про-
мјене

Редро

1 батаљон; овога дана у 13 ча-
сова батаљон је извршио покрет
правцем: Буроњи—Жупа Добрска
и смјестио се на просторији Жупа
Добрска—Чешљари са задатком
затварања правца Ријека Црноје-
вића—Рваши.

2 батаљон: без промјене.

3 батаљон: без промјене На бло-
ку једна патрола убила је једног
четника.

4 батаљон: стање без промјене.
Са непријатељске стране повреме-
но митраљеско и артиљеријско деј-
ство. Са једним одјељењем у акци-
ји препада на непријатељски по-
ложај.

5-X-44 год.

1 бат.

Без про-
мјене

Лијепо

2 бат.

Без про-
мјене

Ведро

3 бат.

Без про-
мјене

Лијепо

4 бат.

Без про-
мјене

Всдро

1 батаљон: без промјене.

2 батаљон: „

3 батаљон: „ Требиње
сслсбођено.

4 батаљон: углавном без промје-
не. Са тешким оруђима дејство на
непријатељски збор у с. Главици.
Непријатељ одговара јаком арти-
љеријском и митраљеском ватром.
Дијелом снага и у садејству једног
одјељења чете Зетског НОП одре-
да извршен је препад на неприја-
телске положаје.

6-X-44 год.

Код свих Официра 50
батаљона Подофиц. 87

Без про- Комесара 46

мјене Бораца 815

Киша Талијана 13

1 батаљон: батаљон је у покрету
са 2 чете правцем: Леперић—Рва-
ши—Додоши. Овога дана батаљон
у акцији противу четничких банди
у с. Додошима са о-сигурањем на
комуникацији Подгорица—Ријека.

Пуигака' : 663 **2 батаљон:** утлавном без промје-
 П. митраљ. 82 не. Дијелом снага у препаду на не-
 Митраље^а 8 пријатељски положај Орја Лукз.
 Вацача т. 5 **3 батаљон:** без промјене. Рад по
 Бацача л. 9 војно-политичком плану.
 Против т. п. 8 **4 батаљон:** без промјене. Одр-
 Коња 198 жава везу десно са јединицама на-
 шег 2 бат. а лијево са јединицама
 ОЗН-е. Врши рушење комуника-
 ције Д. Град—'Никшић.

7-Х-44 П)д.

1 бат.
 Жупа
 Добрска
 Чешљари
Лијепо

2 бат.
 Без про-
 мјене
 Киша

3 бат.
 Без про-
 мјене
Лијепо

4 бат.
 Без про-
 мјене
 Лијепо

1 батаљон: без промјене.

2 батаљон: „

3 батаљон: „

4 батаљон: дејство митраљеза и артиљерије иа наше положаје од стране цепријател»а.

8-Х-1944 год.

1 бат. без промјене,
 ведро

2 бат. без промјене,
 облачно

3 бат. у мањој борби

4 бат. без промјене,
 ведро

1 батаљон: овога дана батаљон је у покрету правцем: Улићи—Цеклин—Љуботин. Покрет је извршен у 22 часа.

2 батаљон: без промјене.

3 батаљон: са дијелом снага својих јединица врши јачи напад на непријатељске положаје око Грахова. Четници су побјегли у правцу Крње Јеле.

4 батаљон: углавном без промјене. Непријатељ напустио Матешево, Лијеву" и Бгаоче. Јачи по-

° Лијева Ријека

крети непријатељских снага од Скадра ка Подгорици и извјесна појачања у Д. Граду.

9-X-44

1 бат.
Љуботин
Киша
2 бат.
Без промјене
Облачно
3 бат. без промјене
Промјенљиво
4 бат. у акцији
напада, киша

1 батаљон: на логоровању и одмору у с. Љуботину и спреман за марш.

2 батаљон: без промјене, извршио је напад на непријатељске положаје: Курило—Орја Лука—Косови Луг. Напад је почео у 21 час и трајао све до 3 часа сљедећег дана. Са положаја Курило—Орја Лука непријатељ је давао врло јак отпор, док у Косову Лугу непријатељ је давао слаб отпор. Наше снаге допрле су до цесте која [води у] град Спуж.

3 батаљон: без промјене.

4 батаљон: врши препад на непријатељске положаје и то: на сјеверне падине Курила, из правца Фрутка на Орју Луку.

Сопствених губитака није било.

Непријатељ је имао 1 мртвог и 3 рањена.

10-X-44 год.

1 бат. у покрету, киша
2 бат. без промјене, киша
3 бат. без промјене, промјенљиво
4 бат. без промјене, киша

1 батаљон: у покрету правцем: Љуботин — Шишовићи — Грађани — Брчели, гдје је батаљон стигао у 13 часова и смјестио се на простору Брчела.

2 батаљон: без промјене

3 батаљон: „

4 батаљон: „

И-X-44 год.

1 бат. у покрету, облачно
2 бат. без промјене, облачно

1 батаљон: у покрету са просторије Брчели правцем за Црмницу. Покрет извршио у 11 ч. усиљеним маршем у циљу напада на непријатељске положаје.

3 бат. без промјене, киша
4 бат. без промјене и у припреми напада, киша

2 батаљон: без промјене углавном. Батаљон је у 2 часа извршио акцију јачега притиска на непријатељске положаје Орја Лука—Главица—Косови Луг. Непријатељ је давао врло јак отпор. Са наше стране жртава није било.

3 батаљон: без промјене.

4 батаљон: у 1 сат извршио је напад на непријатељске положаје Курило—Орја Лука. Непријатељ је давао врло јак отпор и дејствовао врло јаком артиљеријском и бацачком ватром. На лијевом крилу нападао де дио снага 2 бат. Зетског НОП одреда, а на десном 2 батаљон ове бригаде.

12-X-44 год.

1 бат. Брчели—Суторман у борби, облачно
2 бат. без промјене, облачно
3 бат. без промјене, киша
4 бат. без промјене облачно

Официра	45
Подофиц.	85
Комесара	45
Бораца	798
Талијана	13
Пушака	680
П. митраљ.	82
Митраљеза	8
Бацача т.	5
Бацача л.	12
Против т. п.	8
Коња	205

1 батаљон: 12 о. м. до 2 часа гшлије поноћи разведен [је] и заузео полазне положаје за напад, Јединице чак подишле непријатељском положају до »а јуришно отстојање неопажено. У 2 часа и 45 минута батаљон је са своје двије чете и једном теренском четом Лсвћенског НОП одреда извршио напад на непријатељски јако утврђени положај Суторман. Иако [је] борба поведена из јуриша, непријатељ је давао жесток отпор и у борби кога је трајала више сати наше нападне јединице успјеле су да заузму непријатељски јако утврђен положај Суторман и да непријатеља потуку и разбију. Јединице су извршиле гоњење врло енергично и непријатељ је био принуђен напустити упоришта Туђемили и Црни Крш.

Непријатељ је био принуђен напустити и Вир Пазар. [Ради] ликвидације овога положаја потребним снагама и затварања од Бара [батаљон је] отпочео рушење ко-

муникације ка Бару. Главним снагама батаљон је окренуо према Лимљанима и Бољевићима гдје СУ се налазиле извјесне четничке банде. Села су одмах очишћена од непријатеља и ушли у Вир Пазар.

Сопствени губици: 1 погинуо и 3 лакше рањена. 2 лакше рањена из теренске чете, као и 1 погинуо и 1 лакше рањен из батаљона ОЗН-е.

Непријатељски губици: 16 погинуло Италијана и 12 рањених.

Плијен: 1 „бреда“, 3 л. бацача, 3 тал. п. митраљеза, 17 пушака, 4 пиштоља, 82 ручне бомбе, 90 граната л. бац., око 2000 метака, и друге ратне спреме.

2 батаљон: дијелом снага је у акцији напада на непријатељске положаје Главица—Косови Луг. Непријатељ је давао врло јак отпор.

3 батаљон: без промјене.

4 батаљон: врши напад на непријатељска упоришта Курило—Орја Лука. Напад је почео у 1 час а трајао до 4 часа. Напад је изведен уз садејство јединица Зетског НОП одреда и 2 бат. ове бригаде. Непријатељ је реаговао врло јаком ватром.

Сопствених губитака није било.

Губици непријатеља: 1 погинуо.

13-X-44 год.

(- Б _____
тонићи—Вир^Пазар—

Бољевићи, промјенљиво на чета ДРЖИ ПОЛОЖАЈ Вир Јазар
и затвара правац од Ријеке Црно-
јевића, осматра и контролише С.
Језеро.⁷

2 бат. без промјене

ве ДР^о

3 бат. без промјене

ведро

⁷ Скадарско Језеро

2 батаљон: углавном без промјене, непријатељ тукао јаком ватром,

4 бат. без промјене
ведро

14-X-44 год.
1 бат. без промјене
са једном четом у
покрету, ведро
2 бат. без промјене
ведро
3 бат. без промјене
облачно
4 бат. без промјене
ведро

15-X-44 год.
1 бат. без промјене
ведро
2 бат. без промјене
ведро
3 бат. у борби
ведро
4 бат. без промјене и
дијелом снага у борби
ведро

артиљеријом и бацачима, положаје
овога батаљона.

3 батаљон: без промјене.

4 батаљон:

1 батаљон: са једном четом на
положају **Сутормана, остале на**
истим положајима.

2 батаљон: без промјене.

3 батаљон: без промјене.

4 батаљон: „

1 батаљон: на просторији Сото-
нићи—Вир Пазар—Бољевићи и
држи положаје око Вир Пазара, а
дијелом снага на Суторману **са за-**
датком извиђаша и обезбјеђења ду-
боко у правцу Бара.

2 батаљон: у 23 часа овога дана
врши притисак на непријатељска
упоришта Орја Лука—Веље Поље
—Коеови Луг. Непријатељ је давао
јак отпор. Напад је трајао до 3
сата следећег дана. По завршеном
нападу јединице су се повукле на
своје старе положаје. Непријатељ
је продужио дејство и у току дана
на полсјаје овога бат.

3 батаљон: углавном без про-
мјене.

4 батаљон: у 23 часа овога дана
врши препад на непријатељске по-
ложаје мањим снагама на сектору
Курило—Орја Лука. Извршен је и
упад у непријатељске положаје.
Непријатељ је реагирао јаком ва-
тром, нарочито бацачима и топо-
вима.

Сопствени губици: 1 друг рањен.

Непријатељски губици: 2 ра-
њена.

21-X-44 год.

1 бат. без промјене, ведро

2 бат. без промјене
обдачно

3 бат. без промјене
ведоо

4 бат. без промјене
облачно

Бораца 811
Пушака 693

17-X-44 год.

1 бат. без промјене
ведоо

2 бат. без промјене
облачно

3 бат. у борби около
Грахова промјенљиво

4 бат. без промјене
облачно

Официра 45
Подофиц. 87
Комесара 45
Бораца 811
Талијана 14
Пушака 693
П. митраљ. 86
Митраљеза 8
Баџача т. 5
Баџача л. 12

1 батаљон: без промјене.

2 батаљон: „

3 батаљон: Њемци се у Грахову утврђују. Код четника забринутост и паника. У току дана наша артиљерија тукла је Грахово, а у 9 часова истог дана извршен је напад на непријатељске положаје и гарнизон Грахово. Послије борбе вођене из непосредне близине наши борци заузели су прве куће саме вароши, аши услијед жестоке ватре нашг јединице морале су се повлачити. У нападу је садејствовао дио снага X Цр. уд. бригаде.

Рањених другова 5, погинуло 1. Непријатељски губици непознати.

4 батаљон: без промјене. Непријатељ добио појачање у Граду.

1 батаљон: са своје двије чете у покрету правцем: Сотонићи—Вир Пазар—Годиње—Сеоца у циљу прелаза на територију Шестана и Крајине. У току истог дана батаљон је стигао у с. Сеоца, гдје се смјестио на преноћиште. Са једном четом на положајима Суторман—Вир Пазар.

2 батаљон: без промјене. Посјео положај Мала Загреда—Лазарев Крст.

3 батаљон: јединице су се задржале око самог Грахова послје напада претходног дана, држећи уеку блокаду града, не дозволивши непријатељу покрете из града и у самом граду. Увече у 20 часова јединице овог батаљона у садејству са јединицама X бригаде извршиле су напад на непријатељске положаје и гарнизон Грахово. Услијед јаке одбране непријатеља није се успјело заузети град,

4 батаљон: без промјене.

21-X-44 год.

1 бат. без промјене
код јединица на Вкгру
и Суторману. Остали у
покрету, киша

2 бат. без промјене
киша

3 бат. без промјене
ведро

4 бат. без промјене
киша

1 батаљон: код једшшце на Су-
торману и Вир [Пазару] без про-
мјене. Извиђачка и патролна дје-
латност. Батаљон без једне чете у
покрету правцем: Сеоца—Крњице
—Караникићи—Шсстани, у ком
мјесту је батаљон стигао на прс-
ноћиште. Сукоба није било. Ста-
новништво је испољило велико ра-
сположење према нашој војсци.

2 батаљон: без промјене.

3 батаљон: „

4 батаљон: извиђачка дјелатност.
Непријатељским гарнизонима Д.
Граду—Спужу—Подгорици стижу
појачања. Непријатељ извлачи сна-
ге из Албаније.

19-X-44 год.

1 бат. без промјене
киша

2 бат. без промјене
облачно, киша

3 бат. без промјене
облачно

4 бат. без промјене
облачно

1 батаљон: у војно-политичко л
раду на овом терену.

2 батаљон: без промјене.

3 батаљон: „ непри-
јатељ је покушао да пошаље поја-
чања опсједнутом гарнизону, али
садејством наших снага — Бокељ-
ске бригаде — враћен је натраг.

4 батаљон: без промјене.

20-X-44 год.

1 бат. без промјене
киша

2 бат. без промјене
облачно

3 бат. без промјене
ведро

4 бат. без промјене
киша

1 батаљон: без промјене.

2 батаљон: „

3 батаљон: „

4 батаљон: у акцији чишћења те-
рена ухваћена 3 „шкрипара“.⁸

⁸ Шкрип је провинцијализам. Значи овако заклонито мјесто у камењару. Отуда су назив „шкрипари“ добили појединци или групе разбијених четника Баја Станишића, који су се оакривали на свом терену од бојазни пред одговорношћу за злочине почињене за вријеме окупације.

21-X-44 год.

1 бат. без промјене
ведро

2 бат. без промјене
ведро

1 батаљон: без промјене.

2 батаљон: „

3 батаљон: „

4 батаљон:

22-X-44 год.

1 бат. без промјене
промјенљиво

2 бат. без промјене
киша

3 бат. без промјене
ведро

4 бат. без промјене
киша

Митраљеза 9

П. митраљ. 87

Коња 221

1 батаљон: у покрету правцем:
Д. Шестани—Г. Шестани—Ђурав-
ци—Д. Мурићи—Пинчићи, гдје су
стигли у 12 часова и смјенили
се. Борбе није било.

2 батаљон: у 2 часа по поноћи
врши упад у непријатељску про-
сторију Косови Луг и напада не-
пријатељска упоришта с. Грлић

3 батаљон: у нападу на неприја-
тељеки гаонизон Грахово као јако
четничко упориште а гдје се нала-
зило и око 120 Њемаца. Цреко дана
тукла је наша артиљерија врло
успјешно јаком ватром неприја-
тељека утврђења и сам град. Не-
пријатељ се очајнички брани. На-
пад је изведен по наређењу Штаба
Пр. он. групе и у нападу су учес-
товале јединице Х Цр. бригаде
и Орд овог нашег батаљона. Напад
је почео у 20 часова, а освојен је
у 21 час. Заробљено је: 50 четника,
а погинуло 120 четника и 18 Ње-
маца. Заробили смо 2 топа 75 мм и
др. ратне спреме.

4 батаљон: без промјене.

23-X-44 год.

1 бат. без промјене
киша и вјетар

2 бат. без промјене
киша

3 бат. без промјене
киша

1 батаљон: у 1 сат послје подне
у покрету из с. Пинчића за про-
сторију Ливари. Борбе није било.

2 батаљон: без промјене.

3 батаљон: са двије чете посјео
положаје Дврсник—с. Луг затва-
рајући правац Грковац и Голи Врх.
једна чета у Грахову.

4 бат. без промјене
киша и вјетар

4 батаљон: на истим положајима, у селу Вишу на лијевом крилу овог батаљона смјестио се I брдски дивизион. Батаљон је у припреми за напад на непријатељски положај Тараш.

24-X-44 год.

1 бат. без промјене
киша и сунце

2 бат. у нападу на
непријатељске поло-
жаје, облачно

3 бат. без промјене
Промјенљиво

4 бат. у борби
облачно

1 батаљон: на просторији Ливари и у разговору са претставницима племена Крајине. Истог дана муслимански издајник и поглавица Асан Јусуф упао је у Крајину са знатним бројем жандарма. Наш батаљон није примио борбу.

2 батаљон: по наређењу Штаба бригаде у акцији напада на непријатељске положаје. Напад је изведен у садејству 3 б. Никшићког НОП одреда, дијелом снага Зетског НОП одреда, 4 батаљоном VI бр. и 1 батаљоном V Цр. пр. бригаде. Дејствовао је 1 брдски дивизион. По заповијести циљ напада је ликвидација Тараша, који задатак врши 1 батаљон V Пр. бригаде у садејству једне чете 4 батаљона. Јачи напад на Орју Луку и Град. четничко упориште с. Грлић а притисак на Курило и на комуникацију од Подгорице. Напад је почео у 19,30 часова после претходног артиљеријског дејства. Овај батаљон вршио је напад на Бранеловицу—Главицу и Грлић и четничка упоришта у Косовом Лугу. Снаге овога батаљона овладале су Бранеловицом и Главицом и продрле у сам Град. Као и до цесте из Града према Орјој Луци и до цесте од Града за Подгорицу, непријатељ је давао врло јак отпор дејствујући ватром и вршећи противнападе, а нарочито на наше десно крило. Борба је трајала до 3 часа наредног дана.

Официра	45
Подофиц.	86
Комесара	46
Бораца	839
Талијана	15
Пушака	695
П. митраљ.	85
Митраљеза	9
Бацача т.	5
Бацача л.	12
Пушака п. т.	8
Коња	224

Сопствених губитака није било.-
Губици непријатеља непознати.

4 батаљон: врши напад по изда-
тој заповијести на непријатељске
положаје и то: са једном четом на
Тараш, садејствујући 1 бат. V Пр.
бригаде, са осталим снагама напада
на сектору Обадов Бријег—Курило
—Орја Лука. Јаки напад извршен
је на Тараш, нападајући снагама
овог батаљона његову западну
страну. У муњевитом и жестоком
налету чета овог батаљона успјела
је да заузме једним дијелом доми-
нирајућу чуку Тараша, Неприја-
тељ је дејствовао врло јаком ва-
тром топова, митраљеза и бацача
из Града и са положаја. Попгто је-
динице 1 батаљона V нијесу успје-
ле да свладају положајем Тараша
на њиховом нападном сектору, ова
се чета морала повући. Осталим
својим снагама [батаљон] врши јак
напад на Орју Луку и деконцен-
трише непријатељску ватру. На
сектору Курило—Обадов Бријег
врши јачи притиоак. Непријатељ
је реагирао врло јаком ватром и
давао жеетоки отпор. Напад завр-
шен у 3 сата, послије чега су се је-
динице повукле на своје старе по-
ложаје.

Сопствени губици: 2 погинула,
рањених 8.

Непријатељски губици: 11 мр-
твих и рањених.

3 батаљон: у акцији чишћења
тергна и хватања одбјеглих Ње-
мапд, ухваћена 3 Њемца. Истога
дана једна чета овога батаљона на-
пада непријатеља који се налази
на Голом Врху и касарну у Грков-
цу. Напад није успио пошто је не-
пријатељ био јако утврђен,

25-X-44 год.

1 бат. без промјене
киша

2 бат. без промјене
киша

3 бат. без промјене
у борби, кишовито

4 бат. без промјене
киша

1 батаљон: без промјене.

2 батаљон: „

3 батаљон: непријатељ у утвр-
ђењима нигдје се не креће. Увече
у 21 час поново извршен напад на
Гсли Врх и касарну Грковац, на-
пад није успио.

Сопствени губици: 2 друга ра-
њена, од којих 1 падом.

4 батаљон: без промјене. Код не-
пријатеља покрет и припреме.

26-X-44 год.

1 бат. у покрету
киша

2 бат. без промјене
киша

3 бат. без промјене
киша ^

4 бат. без промјене
киша

Бораца 845
Пушака 710

1 батаљон: у 15 часова у покре-
ту из с. Ливара у правцу Црмнице
и пребацио се на територију Г. Ше-
стани у с. Дедиће, гдје су се смје-
стили и преноћили.

2 батаљон: без промјене.

3 батаљон: „ и у при-
преми за покрет.

4 батаљон: без промјене. Запа-
жена је концентрација непријате-
ља у Граду и Подгорици. Са наше
страна утврђивање положаја и ми-
нирање.

27-X-44 год.

1 бат. у покрету
киша

2 бат. без промјене
киша

3 бат. у покрету
киша

4 бат. без покрета
киша

1 батаљон: у покрету правцем:
Црмнице—с. Бољевићи.

2 батаљон: без промјене.

3 батаљон: у покрету преко Тру-
бјеле за Штедим.

4 батаљон: без промјене. У Д.
Град стигла изђјесна појачања. У
Подгорицу приспјела једна њема-
чка дивизија⁹; код наших јединица
велика опрезност и будност, поја-
чане везе.

⁹ Односи се на 297 пјешадиску дивизију. Види док. бр. 357.

28-X-44 год.

1 бат. у покрету
киша

2 бат. без промјене
киша

3 батаљон, без промјене
киша

4 бат. без промјене
киша

1 батаљон: у покрету правцем: Бољевићи—Вир Пазар—Сотонићи. Батаљон на овој просторији са једном четом поставио се на Суторман, са једном четом на положају код Вир Пазара а осталим снагама у Сотонићима.

2 батаљон: без промјене:

3 батаљон: „

4 батаљон:

29-X-44 год.

1 бат. без промјене
промјенљиво

2 бат. без промјене
киша

3 бат. у покрету
киша

4 бат. без промјене
киша

1 батаљон: без промјене.

2 батаљон: „

3 батаљон: у покрету од Штедима преко Никшића за Богетиће, гдје су стигли у 12 часова и одморили се, са једном четом посјели положај Ржиште.

4 батаљон: без промјене.

30-X-44 год.

1 бат. без промјене
промјенљртво

2 бат. без промјене
киша

3 бат. у покрету
киша

4 бат. без промјене
киша

1 батаљон: углавном без промјене. Појачана извиђачка дјелатност у правцу Новог Бара.

2 батаљон: без промјене.

3 батаљон: у покрету из Богетића за Повију, гдје се смјестио са двије чете и пратећим водом.

4 батаљон: углавном без промјене. Врши се рушење комуникације.

Бораца 856
Пушака 730

31-X-44 Официра 49

год- П. офиц. 92

1 бат. Комесара 46

Без про- Бораца 890

мјене Пушака 796

Облачно П. митраљ. 87

1 батаљон: извиђачка и патролна дјелатност у правцу Новог Бара _Паштровића и према с. Језеру.

2 батаљон: рад по војно-политичком плану.

2 бат.	Мттзаљеза	9	3 батаљон: без промјене.
Без про-	Баџача т.	5	\ батаљон:
мјене	Баџача л.	12	
<u>киша</u>	П. п. т.	8	
3 бат.	Коња	252	
Без про-			
мјене			
<u>киша</u>			
4 бат.			
Без про-			
мјене			
киша			

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ЗА ШТАБ
НАЧЕЛНИК, МАЈОР
Војислав Нововић

(М. П.)

БР. 353

ИЗВОД ИЗ ДНЕВНИКА ДРУГЕ ПРОЛЕТЕРСКЕ ДАЛМАТИНСКЕ БРИГАДЕ ЗА ПЕРИОД ОД 1 ЈУЛА ДО 27 НО-ВЕМБРА 1944 ГОДИНЕ¹

Датум и стање времена	Састав и бројно стање	С А Д Р Ж А Ј
1-УИ- 1944 Ведро Вилусе	официра	63
	подофиц.	69
	комесара	44
	бораца	396
	другарица	103
	Талијана	25
	Свега	700
	пушака	458
	п. митраљ.	54
	митраљеза	6
	противтен.	5
	бацача	4
	м. бачача	4
	коња	128
Овога дана није долазило код батаљона и јединица до борбе и акције. ²		
Командант, мајор Обрад Егић		
2-VII- 1944 Ведро Вилусе	официра	63
	подофиц.	69
	комесара	44
	бораца	396
	другар.	103
	Талијана	25
	Свега	700
	пушака	458
	п. митраљ.	54
	митраљеза	6
	противтен. ³	5
	бацача	4
	м. бачача	4
	коња	128
Овог дана. и датума код батаљона и јединица без борбе и акције.		
Других промјена није било.		
Командант, мајор Оорад Егић		

¹ Оригинал, писан руком, нашази се у архиви Војноисториског института под рег. бр. 12/3 и 13/3, к. 846.

² Дио дневника од 27 јула до 1 јула штампан је у Седмој књизи III тома Зборника.

³ Противтенковска пушка

3-УП- .1944 Ведро Вилус<'	официра	63	Овог дана и датума код бата- љона и јединица без борбе и акције. Других промјена није било.
	ггодофиц.	69	
	комесара	44	
	бораца	396	
	другар.	103	
	Талијана	25	
	Свега	>70^	
	ттушака		
	п. митраљ	54	
	митраљеза	6	
	против т. п.	5	
	бацача	4	
4-VII- 1944 Ведро Вилусе	м. бациача	4	Овог дана и датума код бата- љона и јединица без промјене. Других промјена није било.
	коња	128	
	официра	63	
	подофиц.	69	
	комесара	44	
	бораца	396	
	другар.	103	
	Талијана	25	
	Свега	700	
	пушака	458	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
5-УИ- 1944 Ведро Рилусе	против т. п.	5	Овог дана и датума код јединица и батаљотга без промјене. Других ггромјена није било.
	бацача	4	
	м. бациача	4	
	коња	128	
	официра	63	
	подофиц.	69	
	комесара	44	
	бораца	396	
	другар.	103	
	Талијана	25	
	Свега	700	
	пушака	458	
	п. митраљ.	54	Овог дана и датума код јединица и батаљотга без промјене. Других ггромјена није било.
	митраљеза	6	
	против Т. п.	5	
	бацача	4	
	м. бациача	4	
	коња	128	
	официра	63	
	подофиц.	69	
	комесара	44	
	бораца	396	
	другар.	103	
	Талијана	25	

Командант, мајор
Обрад Егић

Командант, мајор
Обрад Егић

Командант, мајор
Обрад Егић

6-УН- 1944 Вилусе	официра	63	Овог дана и датума код бата- она и једаница без промјене. Других промјена није било.	Командант, мајср Обрад Егић
	подофиц.	69		
	бсраца	396		
	комесара	44		
	другар.	103		
	Талијана	25		
	Свега	700		
	пушака	458		
	п. митраљ.	54		
	митраљеза	6		
	против т. п.	5		
	бацача	4		
7-УИ- 1944 Облачно Вилусе	м. бациача	4	Овог дана и датума код бата- љона и једаница без промјене. Других промјена није било.	Командант, мајор Обрад Егић
	коша	128		
	официра	63		
	подофиц.	69		
	бораца	396		
	комесара	44		
	другар.	103		
	Ташијана	25		
	Свега	700		
	пушака	458		
	п. митраљ.	54		
	митраљеза	6		
2-УИ- 1944 Ведро Вилусе	против т. п.	5	Овог дана и датума код бата- љона и једаница без промјене. Других промјена није било.	Командант, мајор Обрад Егић
	бацача	4		
	м. бациача	4		
	коња	128		
	официра	63		
	подофиц.	69		
	комесара	44		
	бораца	396		
	другар.	103		
	Талијана	25		
	Свега	700		
	пушака	453		
	п. митраљ.	54	Овог дана и датума код бата- љона и једаница без промјене. Других промјена није било.	Командант, мајор Обрад Егић
	митраљеза	6		
	против т. п.	5		
	бацача	4		
	м. бациача	4		
	коња	128		
	официра	63		
	подофиц.	69		
	комесара	44		
	бораца	396		
	другар.	103		
	Талијана	25		

9-VII- 1944 Вилусе	официра	63	Овог дана и датума код бата- љона и јединица без промјене. Других промјена није било. Овога дана уписано (10) десет нових друтова Конављана.
	подофиц.	69	
	комесара	44	
	бораца	406	
	другар.	103	
	Талијана	25	
	Свега	710	
	пушака	458	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
	против т. п. а		
	бацача	4	
10-УП- 1944 Ведро Вилусе	м. бациача	4	Овог дана код јединица и бата- љона без промјене. Других промјена није било.
	коња	123	
	официра	63	
	подофиц.	69	
	комесара	44	
	бораца	406	
	другар.	103	
	Талијана	25	
	Свега	710	
	пушака	458	
	п. митраљ.	54	
	митралеза	5	
11-VII- 1944 Ведро Вилусе	против т. п.	5	Овог дана и датума код јединица и батаљона без промјене. Других промјена није било.
	бацача	4	
	м. бациача	4	
	коња	128	
	официра	63	
	подофиц.	69	
	комесара	44	
	бораца	406	
	другар.	103	
	Талијана	25	
	Свега	710	
	пушака	458	
	п. митраљ.	54	Овог дана и датума код јединица и батаљона без промјене. Других промјена није било.
	митраљеза	6	
	против Т. п.	5	
	бацача	4	
	м. бациача	4	
	коња	128	
	официра	63	
	подофиц.	69	
	комесара	44	
	бораца	406	
	другар.	103	
	Талијана	25	

Командант, мајор
Обрад Егић

Командант, мајор
Обрад Егић

Командант, мајор
Обрад Егић

12-VII- 1944 Ведро Вилусе	официра	63	Овог дана и датума код бата- љона и јединица без промјене. Других промјена није било.
	подофиц.	69	
	комесара	44	
	бораца	406	
	другар.	103	
	Талијана	25	
	Свега	у ^ л о н а	
	пушака	458	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
против т. п.	5	Командант, мајор Обрад Егић	
бацача	4		
м. бациача	4		
коња	128		

13-VII- 1944 Ведро Вилусе	официра	63	Овог дана и датума код бата- љона и јединица без промјене . Других промјена није било.
	подофиц.	69	
	комесара	44	
	бораца	406	
	другар.	103	
	Талијана	25	
	Свега	710	
	пушака	458	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
ПРОТИВ Т. П.	11	Командант, мајор Обрад Егић	
бацача	4		
м. бациача	4		
коња	128		

14-\ II- 1944 Ведро Вилусе	официра	63	Овог Дана и датума код бата- љона и јединица без промјене. Других промјена није било.
	подофиц.	69	
	комесара	44	
	бораца	406	
	другар.	103	
	Талијана	25	
	Свега	710	
	пушака	458	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
против т. п.	5	Командант, мајор Обрад Егић	
бацача	4		
м. бациача	4		
коња	128		

15-VII-
1944
Ведро
Вилусе

официра 62 Овога дана наш 3, 4 и 5 батаљон
подофиц. 69 извршили су напад на њемачко-
бораца 406 четничке банде на просторији Же-
комесара 44 љево¹—Ораховац—Влашки До. На
другар. 103 овим секторима налазило се је 400
Талијана 25 —500 четника и 250 војника „Вра-
Свега ' 709 ж Ј^е дивизије". Напад је изведен
пушака 462 овако: 5 батаљон са правцем Добри
п. митраљ. 54 Дуб—Гробница —прелазећи на де-
митраљеза 6 сну обалу ријеке Требишнице—До-
против т. п. 5 ње Гранчарево—Крило (к. 820)—
бацача 4 Нецвијеће. 3 батаљон Клобук—
м. бачача 4 Бријег — Јазина — Ластва — Це-
коња 128 рови До — Жељево. 4 батаљон:
правцем Скочгм — Влашки До —
Ораховац — Прескакаче. У току
ноћи 14/15 непријатељ је протјеран
и није давао јачи отпор.

15 о. м. око 14.00 ч непријатељ
јачине око 700 војника „Вражје
дивизије", нешто усташа, наору-
жан добро тешким и аутомат. ору-
ђем, а потпомогнут једном батери-
јом топова, извршио је испад од
правца Требиња — преко Рапти—
Жељево — Зубци — Шкуљевац —
Ораховац и напао наше јединице.
Наш 3 батаљон дочекао је неприја-
теља на јуришно отетојање и отво-
рио брзу паљбу, која је трајала пу-
них 5 ч.

Непријатељ је давао јаког отпо-
ра и борба је била доста жилава.

У овој борби непријатељ је имао
2 мртва официра и 30 војника, а
рањено око 20 војника. Заплије-
њено је 4—5 пушака и око 1000
ком. метака. Остали плијен се није
могао извући из разлога што је не-
пријатељ наведену просторију по-
слије завршене борбе обасипао ја-
ком бачачком и артиљеријском ва-
тром. У току саме ноћи неприја-
тељ је покупио спрему и оружје
а мртве војнике свукао и оставио.

I

Наши губици су у овој борби — мртав друг заставник Бедалов Вино, водник 3 батаљона, лакше рањен друг Раде Безбрадица, водник 3 батаљона, а теже рањен командир 1 чете друг Јозо Мариновић.

По завршеној борби без притиска непријатеља наше су се јединице повукле на првобитне положаје.

Са наведеном акцијом руководио је начелник овог Штаба друг капетан Ђуро Четник.

Командант, мајор
Обрад Егић

16-УИ- 1944 Ведро Вилусе	официра	63	Овог дана и датума код батаљона и јединица без значајних промјена, батаљони су држали по-
	подофиц.	69	
	комесара	44	
	бораца	406	
	другар.	103	
	Талијана	30	
	Свега	715	
	пушака	458	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
	против т. п.	5	
	бацача	4	Командант, мајор Обрад Егић
	м. бациача	4	
	коња	144	

I

17-VII- 1944 Ведро Вилусе	официра	63	Овог дана и датума код батаљона и јединица без значајних промјена, батаљони су држали по-
	подофиц.	69	
	комесара	44	
	бораца	406	
	другар.	103	
	Талијана	30	
	Свега	715	
	пушака	458	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
	против т. п.	5	
	бацача	4	Командант, мајор Обрад Егић
	м. бациача	4	
	коња	141	

18-VII- 1944 Ведро Вилусе	официра	63	Овог дана и датума код бата-	Командант, мајор Обрад Егић
	подофиц.	69		
	комесара	44		
	бораца	406		
	другар.	103		
	Талијана	30		
	Свега	715		
	пушака	458		
	п. митраљ.	54		
	митраљеза	6		
	против т. п.	5		
19-УИ- 1944 Ведро Вилусе	бацача	4	Овог дана и датума код бата- љона није било значајних промје- на, сем што је 5 батаљон нападао четничке банде на положају Лас- тва и Крילו. Жртава није било.	Командант, мајор Обрад Егић
	м. бациача	4		
	коња	144		
	официра	63		
	подофиц.	69		
	комесара	44		
	бораца	406		
	другар.	103		
	Талијана	30		
	Свега	715		
	пушака	453		
20-VII- 1944 Облачно Вилусе	п. митраљ.	54	Овог дана и датума батаљони и јединице без значајних промјена.	Командант, мајор Обрад Егић
	митраљеза	6		
	против т. п.	0		
	м. бациача	4		
	бациача	4		
	коња	144		
	официра	63		
	подофиц.	69		
	комесара	44		
	бораца	406		
	другар.	103		
	Талијана	30		
	Свега	715		
	пушака	458		
	п. митраљ.	54		
	митраљеза	6		
	против т. п.	5		
	бациача	4		
	м. бациача	4		
	коња	144		

21-УИ- 1944 Ведро Вилусе	официра	63	Овог дана и датума код јединица и батаљона без промјене, — сем што је уписано 10 нових бораца Конављана.
	подофиц.	69	
	комесара	44	
	бораца	416	
	другар.	103	
	Талијана	30	
	Свега	725	
	пушака	458	
	п. митраљ	54	
	митраљеза	6	
	против т. п.	5	
	бацача	4	
	м. бациача	4	
	коња	144	
			Командант, мајор Обрад Егић
22-УН- 1944 Ведро Вилусе	официра	63	Овог дана код батаљона без про- мјене, сем што је 5 батаљон вршио напад на четничке банде на про- сторији села Нецвијеће. Жртва није било.
	подофиц.	69	
	комесара	44	
	бораца	416	
	другар.	103	
	Талијана	30	
	Свега	725	
	путпака	458	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
	против т. п.	5	
	бацача	4	
	м. бациача	4	
	кон»а	144	
			Командант, мајор Обрад Егић
23-УН- 1944 Ведро Вилусе	официра	63	Овог дана 3 батаљон, 5 батаљон ове бригаде и 4 батаљон VI Црног. бригаде извршили су напад на не- пријатеља на њемачко-четничке банде на просторији Ластва—Ора- ховац и протјерали га. Жртва није било.
	подофиц.	69	
	комесара	44	
	бораца	416	
	другар.	103	
	Талијана	30	
	Свега	725	
	пушака	458	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
	против т. п.	5	
	бацача	4	
	м. бациача	4	
	коња	144	
			Командант, мајор Обрад Егић

24 ¹¹ - 1944 Облачно Вилусе	официра	63	Овога дана 1 и 3 батаљон ове
	подофиц.	69	бригаде и 4 батаљон VI Црногор.
	комесара	44	продужили су гоњење непријатеља.
	бораца	416	њемачко-четничке банде, са
	другар.	103	просторије Ораховац—Коњско—
	Талијана	30	Жељево—Граб — према Мрцина-
	Свега	725	ма, 1 и 3 батаљон протјерали су
			њемачко-четничке банде на про-
	пушака	458	сторији Граб, а 4 батаљон VI Црно-
	п. митраљ.	54	гор бригаде заузео је непријатељ-
митраљеза	5	ски положај Рикало—Жељево, на	
против т. п. о		коме је водио борбу и јуришао на	
бацача	4	њемачке банде три-четири пута,	
м. бациача	4	нанио му губитке 7 мртвих и 10	
коња	144	рањених.	

Овај батаљон је имао 9 другова рањених, од којих 4 теже.

1 батаљон задржао се на просторији Граб и водио борбу са њемачко-четничким бандама и нанио им губитке 5 мртвих и 7 рањених, док су губици овог батаљона били један лакше рањен.

3 батаљон напао је непријатеља — Њемце — на просторији села Кувачићи⁴ и нанио им губитке 18 мртвих и 28 рањених, док је сам у овој борби имао једну другарицу мртву и два друга: замјеника командира Занка Мишу, старијег водника, борца Ринчића Луку и другарицу Пољак Вјеру, који су наишли на поље непријатељских мина и тако погинули.

1 и 2 Бокељски батаљон, који су нападали непријатеља на простору Убли—Врбања, заробили су 30 четника. које су разоружали и пустили својим кућама. У овој борби су ови батаљони заплијенили око 30 пушака, 2 тешке „Бреде“, 2 пушкомитраљеза „Шоша“ и осталог ратног материјала као и четничку заставу.

⁴ Вјероватно Курјаштице

У овој борби погинуо је замјеник команданта 1 Бокелског батаљона Лука ⁵ и још један борац.

Напомена: 4 батаљон VI Црногорске бригаде заплијенио је од Њемаца једну тромблонску пушку са 30 ком. бомби и око 90 ком. ручних бомби, 1000 ком. метака за „шарац“, неколико чутурица и осталог ратног материјала.

Командант, мајор
Обрад Егић

	официра	63	
	подофиц.	69	
	комесара	44	
	бораца	504	
	другар.	102	
25-УИ-1944	Талијана	30	Батаљони су остали на положајима као што су били и 24 о. м., до јаче борбе није долазило.
Ведро	Свега	812	
Вшгусе	пушака	458	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
	против т. п.	5	
	бацача	4	
	м. бациача	4	
	коња	144	

Командант, мајор
Обрад Егић

	официра	63	Овога дана добили смо важно саопштење од Штаба Приморске оперативне групе да је Врховни командант Н. О. В. и ПОЈ маршал Тито — подарио назив нашој бригади II Пролетерска далматинска народно-ослободилачка ударна бригада и одликована Орденом народног ослобођења за њезина јуначка дјела и подвиге у борби са Италијанима, Њемцима, четницима, усташама и свим домаћим издајницима.
	подофиц.	69	
	комесара	44	
	бораца	504	
	другар.	102	
[26-УП-1944]	Талијана	30	
	Свега	812	
	пушака	458	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
	против т. п.	5	
	бацача	4	
	м. бациача	4	
	коња	144	

Командант, мајор
Обрад Егић

⁵ Лука Матковић

27-VII- 1944 Ведро Вилусе	официра	63	Овог дана и датума батал>они су се повратили на своје првобит- не положаје, до борбе и акције није долазило.
	подофиц.	69	
	комесара	44	
	бораца	504	
	другар.	102	
	Талијана	30	
	Свега	812	
	пушака	458	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
1944 Облачно Вилусе	поотив т. п.	5	Овог дана код батаљона и једи- ни да без промјене, до борбе није долазило.
	бацача	4	
	м. бациача	4	
	коња	144	
	официра	63	
	подофиц.	69	
	комесара	44	
	бораца	504	
	другар.	102	
	Талијана	30	
29-III- 1944 Облачно са кишом Вилусе	Свега	222	Овог дана код батаљона и једи- ница без промјене, сем што је 4 ба- таљон VI бригаде отишао у састав своје бригаде а наш 3 батаљон пре- бацио се на просторију села Ку- сида. До борбе није долазило.
	пушака	458	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
	бацача	4	
	м. бациача	4	
	против т. п.	5	
	коња	144	
	официра	63	
	подофиц.	69	
29-III- 1944 Облачно са кишом Вилусе	комесара	44	Овог дана код батаљона и једи- ница без промјене, сем што је 4 ба- таљон VI бригаде отишао у састав своје бригаде а наш 3 батаљон пре- бацио се на просторију села Ку- сида. До борбе није долазило.
	бораца	504	
	другар.	102	
	Талијана	30	
	Свега	812	
	пушака	458	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
	бацача	4	
	м. бациача	4	
29-III- 1944 Облачно са кишом Вилусе	коња	144	Овог дана код батаљона и једи- ница без промјене, сем што је 4 ба- таљон VI бригаде отишао у састав своје бригаде а наш 3 батаљон пре- бацио се на просторију села Ку- сида. До борбе није долазило.
	официра	63	
	подофиц.	69	
	комесара	44	
	бораца	504	
	другар.	102	
	Талијана	30	
	Свега	812	
	пушака	458	
	п. митраљ.	54	
29-III- 1944 Облачно са кишом Вилусе	митраљеза	6	Овог дана код батаљона и једи- ница без промјене, сем што је 4 ба- таљон VI бригаде отишао у састав своје бригаде а наш 3 батаљон пре- бацио се на просторију села Ку- сида. До борбе није долазило.
	бацача	4	
	м. бациача	4	
	коња	144	
	официра	63	
	подофиц.	69	
	комесара	44	
	бораца	504	
	другар.	102	
	Талијана	30	
29-III- 1944 Облачно са кишом Вилусе	Свега	812	Овог дана код батаљона и једи- ница без промјене, сем што је 4 ба- таљон VI бригаде отишао у састав своје бригаде а наш 3 батаљон пре- бацио се на просторију села Ку- сида. До борбе није долазило.
	пушака	458	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
	бацача	4	
	м. бациача	4	
	коња	144	
	официра	63	
	подофиц.	69	
	комесара	44	

Командант, мајор
Обрад Егић

Командант, мајор
Обрад Егић

Командант, мајор
Обрад Егић

30-УП- 1944 Ведро Вилусе	официра	63	Овог дана и датума код бата- љона и јединица без промјене.
	лодофиц.	69	
	комесара	44	
	бораца	504	
	другар.	102	
	Талијана	30	
	Свега	812	
	пушака	458	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
	против т. п.	5	Командант, мајор Обрад Егић
	бацача	4	
	м. бациача	4	
	коња	144	

31-УН- 1944 Облачно Вил^ее	официра	63	Овога дана код батаљона и једи- ница без промјене, до борбе и акције није долазило.
	подофиц.	69	
	комесара	44	
	бораца	504	
	другар.	102	
	Талијана	30	
	Свега	812	
	пушака	458	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
	против т. п.	5	Командант, мајор Обрад Егић
	бацача	4	
	м. бациача	4	
	коња	144	

Закључује се овај Операцијски дневник II Пролетерске далматинске Н. О. У. бригаде са 31 тридесет и првим јулом 1944 године. Пренесено у II свеску.

(М. Р.)
Командант, мајор
Обрад Егић

Датум
и стање
времена

Састав и
бројно стање

С А Д Р Ж А Ј

1-УШ-
1944
Ведро
Вилусе

официра 53.
подофиц. 54
комесара 44
бораца 378
другар. 90
Талијана 20
Свега 639
пушака 360
п. митраљ. 54
митраљеза 6
против т. п. 5
бацача 4
м. бациача 4
коња 152

Овога дана и датума распоред и јачина непријатеља стоји овако:

а) Гарнизон Билећа: око 1500 четника и 400—500 Нијемаца добро наоружани и забарикадирани у самој вароши. Намјера је непријатеља дефанзивна.

б) Гарнизон Требиње: око 700—800 Нијемаца, око 400—500 четника, 200—300 муслиманске милиције и око 200 усташа. Непријатељ је добро наоружан, а намјере су му дефанзивне. Располаже са 4—5 топова мањег калибра. По неки би пут извршио демонстративни испад према нашим положајима: Застрм, Добри Дуб, али је био сваки пут одбијен од наших јединица.

ц) Гарнизон Грахово: око 180 Нијемаца, 400—500 четника и око 300 жандарма, добро наоружаних са 1—2 топа. Намјере непријатеља су дефанзивне.

д) Гарнизон Никшић: око 500—600 Нијемаца, 300—400 талијанских фашиста, 600—700 четника, добро наоружаних. Располажу са 4—5 топова. Намјере су непријатеља дефанзивне.

г) Морал код непријатеља у наведеним гарнизонима је врло слаб и из дана у дан опада, како код четника тако и код Шваба, а код милиције као и код четника морал уопште не постаји.

Распоред наших јединица био је овакав:

а) 5 батаљон на просторији: Пилатовци—Мокри До—Јабуковац, са задатком затварања правца и држања у блокади непријатеља у Билећи.

б) батаљон на просторији: Добри Дуб—к. 856—1076—Клобук-Застрм (к. 705) са задатком затварања правца од Требиња.

ц) 4 батаљон на просторији: Граховац—Заслап—Омутић (к. 1074)'—Орао (к. 1056), са задатком затварања правца и држања у блокади гарнизона Грахово.

д) 1 и 2 Бокељски батаљон на просторији: Закурјај—Голо Брдо—Павлов До—к. 981 са задатком затварања правца и држања у блокади гарнизона Грахово.

г) 3 батаљон на просторији села Риђани—Штедим—Стуба, са задатком затварања правца и држања у блокади гарнизона Никшић.

е) Никшићки батаљон на просторији Глибовац—Кулина (к. 764) са задатком затварања правца и држања у блокади гарнизона Никшић.

ф) 2 батаљон ове бригаде на просторији: Границе—Луково—Товић са задатком затварања правца и држања у блокади гарнизона Никшић.

ђ) Штаб бригаде интендантура и болница на просторији: Вилусе—Маочићи.

к) Морал код наших јединица је на достојноу висини.

л) Исхрана јединица на терену, дјелимично од Н. О. О., а дјелимично из интендантуре ове бригаде, била је задовољавајућа.

Овога дана није долазило код батаљона и јединица до борбе и акције.

Командант, мајор
Обрад Егић

2-VIII- 1944 Вилусе	официра	53	Овога дана и датума код бата- љсна и јединица није било борбе ни акције сем што је 3 батаљон вршио демонстративни напад на непријатељске положаје око Ник- шића.
	подофиц.	54	
	комесара	44	
	бораца	378	
	другар.	90	
	Талијана	20	
	Свега	639	
	пушака	360	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
	против т. п.	5	
	бацача	4	
3 ^ III - 1944 Ведро Вилусе	м. бачача	4	Овога дана и датума код бата- љона и јединица није долазило до борбе ни акције. Значајнијих про- мјена није било.
	коња	152	
	официра	53	
	подофиц.	54	
	комесара	44	
	бораца	378	
	другар.	90	
	Талијана	20	
	Свега	639	
	пушака	360	
	коња	152	
	п. митраљ.	54	
4-^111- 1944 Вилусе Ведро	митраљеза	6	Овога дана и датума код батаљона и јединица није долазило до борбе ни акције. Значајнијих промјена није било.
	против т. п.	5	
	бацача	4	
	м. бачача	4	
	официра	53	
	подофиц.	54	
	бораца	378	
	комесара	44	
	другар.	90	
	Талијана	20	
	Свега	639	
	пушака	360	
	п. митраљ.	54	Овога дана и датума код батаљона и јединица није долазило до борбе ни акције. Значајнијих промјена није било.
	митраљеза	6	
	против т. п.	5	
	бацача	4	
	м. бачача	4	
	коња	152	
	официра	53	
	подофиц.	54	
	бораца	378	
	комесара	44	
	другар.	90	
	Талијана	20	

Командант, мајор
Обрад Егић

Командант, мајор
Обрад Егић

Командант, мајор
Обрад Егић

официра 53 Овог дана њемачке банде у ја-
 подофиц. 54 чини 500—600, наоружане са 3—4
 ксмесара 44 топа, 5—6 бацача, 10—12 „шараца“
 бораца 373 и осталог аутом. оруђа, извршиле
 другар. 90 су испад од правца Требиња на по-
 5-\\<ТП- Талијана 20 ложаје и секторе 1 батаљона у два
 Свега 639 нравца, и то: цравцем комуника-
 ције Требиње—Жупа—Застрм, а
 ®°ДР° пушака 54 другим цравцем Гранчарево—Кру-
 Вилусе п. митраљ. 54 ш€Ви Е,рије,г_к 301 и код ГД_
 митраљеза 6 нице прешли ријеку Требишницу
 против т. п. о на лијеву 0,5ај1у и вршили јачи
 лГ^ацача 4 п Р и т и с а к на ноложаје Добри Дуб.
 коња 152 1 батаљон ове бригаде давао је
 отпора, али услијед великог сек-
 тора и малог бројног стања бора-
 ца био је присиљен да се повуче
 са положаја Застрм—Добри Дуб, и
 непријатељ је овога дана у 22 ч
 овладао са овим положајима.

Овога дана наредили смо 5 бата-
 љону да преузме положаје 1 бата-
 љона, Застрм (к. 705)—Клобук (к.
 794). Ова смјена да се изврши у
 20 ч. 5 батаљон извршио је ову
 смјену само на Клобуку, док је не-
 пријатељ успио да потисне чету
 1 батаљсна са Застрма, те је са
 тиме онемотућио 5-тОм батаљону
 да овај положај посједне.

Код осталих батаљона овога да-
 на без промјене.

Овога дана 1 и 5 батаљон ове
 официра 53 бригаде продужили су борбу са на-
 подофиц. 54 пријед наведеним непријатељем,
 комесаоа 44 бројно јачим од себе, потпомогну-
 6 VIII бораца 378 ТМм јаком артиљериском и бацач-
 1944 другар. 90 к о м ватром.
 Ведро Талијана 20 Борба је вођена читавога дана,
 Ријечани Свега 639 батаљони су давали јаког отпора,

ггушака	360	али веза између батаљона је недо-
м. бацача	4	стајала. Штабови батаљона, а на-
п. митраљ.	54	рочито први, нису се довољно сна-
мктраљеза	6	шли на терену. Борба је вођена чи-
против т. п.	5	тавога дана. Непријатељ је успио
бацача	4	овог дана око 21 ч да потисне 1 ба-
коша	152	таљон на положаје: Скорча Гора—

Доњи Броћанац. А 5 батаљон на по-
ложаје Илијино Брдо (к. 1166).

Овога дана непријатељ је извр-
шио и испад од правца Грулова на
положаје Бокељских батаљона.

У вези са предњом ситуацијом,
која Штабу бригаде није била до-
вољно јасна, а услијед слабога оба-
вјештавања од стране нггабова ба-
таљона, наредили смо ово:

а) 1 батаљон да се повуче и по-
стави на просторију и положаје
Броћанац—Вјетрено Брдо (к. 1011)
—Дрпе;

б) 5 батаљон на положаје: к. 995
—Јагрић—Кашељева Градина (к.
1006); 1 Бокељском батаљону на
просторију села Маочићи на поло-
жај Наковани; 4 батаљону ове бри-
гаде на просторију: Загора—Г.
Спила и 2 Бокељском батаљону на
положаје Ђулов До—Црвена Кита
(к. 1108). Штаб бригаде на просто-
рију села Ријечани, а интендан-
тура у село Смрдушу. На овим по-
ложајима сачекати непријатеља и
с њиме прихватити борбу, и поло-
жаје упорно бранити.

Услијед тога што између бата-
љона није била добро успоставље-
на веза, повлачење батаљона на
новоодређене положаје није ишло
у реду, а нарочито код 1 батаљона.

Ово рокирање и помјераше ба-
таљона требало је извести брзо и
то ноћу 6/7 о. м. јер је непријатељ
брзо надирао.

	официра	53	Овога дана борба се са неприја-
	подофиц.	54	тељем продужава. На положајима
	комесара	44	1 и 5 батаљона непријатељ није
	бораца	373	правио јачег притиска; док је јаче
	другар.	90	снаге и ватру концентрисао на пол-
7-У1И-	Тали[јана	20	лсжагје 4 батаљона и 2 Бокешког.
1944	Свега	639	"Борба је вођена чмтавог дана и
Облачно	пушака	360	услијед јачег непријатељског при-
Село	п. ммтраљ.	54	тиска 4 батаљон и 2 Бокељски мо-
Штрбац	митраљеза	6	рали су се повући на положаје Мк-
	против т. п.	5	хајлов До—Рудине—Бранков До.
	бацача	4	Непријатељ је надирао у јачини
	м. бациача	4	500—600 Нијемаца и ок ^к 400—500
	коња	152	четника једним дијелом комуника-
			ција Осјеченица—Трубјела, а дру-
			гим дијелом Подбожур—Јабукe.

Непријатељ је имао намјеру да се пробије за Никшић, што је дјелимично и устшо.

	официра	53	Овога дана пребацили смо 1 ба~
	иодофиц.	54	таљон са просторије Дрпе—Брођа-
	комесара	44	нац на просторију Маочићи, јер је
	бора^ца	378	непријатељ вршио јачи притисак
	другар.	90	на положаје нашег 4-тог и Бокељ-
8-УШ-	Талиуана	20	ских батаљона, а на просторију
1944	Свега	639	Дрпе—Брођанац дошао је 2 бата-
Облачно	пушака	360	љон Х Херцеговачке бритаде.
Село	п. митраљ.	54	Овога дана код свих батаљона
Ријечани	митраљеза	6	било је помало прилуцавања без
	против т. п.	5	јаче бсрбе и притиска.
	бацача	4	
	м. бациача	4	
	коња	152	

	официра	53	Озога дана наредили смо свима
	подофиц.	54	батаљонима општи напад на непри-
	комесара	44	јатгља и његове положаје. Напад
	бораца	378	је имао отпочети тачно у 22 ч под
9-VIII-	ДРУгаР-	20	командом овог Штаба. У одређено
1944	Талијана	20	
Бедро	Свега	639	
Ријечани			

пушака 369 вријеме сви батаљони приступили
 п. митраљ. 54 су извршењу добивеног задатка и
 митраљеза 6 ноћу 9/10 о. м. непријатељ је био
 против т. п. 5 дјелимично разбијен и уништен, а
 бацача 4 потом његови положаји заузети.
 м. бацача 4
 коња 152

официра 53 Овога дана батаљони су избили
 подофиц. 54 и то овако:
 комесара 44 а) — 5 батаљон заузео Вилуе и
 бораца 378 избио на положаје Скорча Гора—
 10-УШ- д р у гар' 90 Д°Ри Дуб.
 1944 Т али 1 Ј ана 20.... б) — 1 батаљон преко Спиле и
 Ведро Свега 639 Вилуса избио на положаје Илијино
 Вилусе пушака 360 БРД° (к- И66), на овој просторији
 ш митраљ. 54 наишао је на јаки отпор Нијемаца
 митраљеза 0 к°ј и су мушевитим налетом бораца
 против т. п. 5 1 батаљона били сломљени и дје-
 бацача 4 лимично уништени; 1 и 2 Бокел-
 м. бацача 4 с к и батаљон на просторији Савино
 коња 152 БРД°; 4 батаљон на просторији За-
 гора—Осјеченица; 3 батаљон овог
 дана био је нападнут из Никшића
 од њемачко-четничких банди ја-
 чине 200 до 300 бандита, потпомо-
 гнутих јачом бацачком и артиљер.
 ватром, на положају Риђани—
 Штедим—Стуба.

Али херојски бо^ти 3 батаљона
 ни корака нису мрднули са својих
 положаја нити су швапским бан-
 дама дозволили да их помјере.

У наведеним борбама Штаб 1 и 5
 батаљона нису довољно обавјешта-
 вали овај Штаб о ситуацији на сво-
 јим секторима.

Битка је завршена у нашу ко-
 рист.

У наведеним борбама својим ју-
 начким држањем истакао се је 4
 батаљон ове бригаде као цјелина
 и појединци из овог батаљона и то:

помоћник комесара чете Марин Мате, који је смртно ранио четничког команданта батаљона, поручник, официр при Штабу батаљона, Тоуага Ђуро, који је између првих бораца јуришао на њемачко-четничке банде бацајући на њих бомбе и хватајући се лично за гусе са Њемцима, и комесар 3 чете 4 батаљона друг Петровић Недељко, који је први јуришао на њемачко-четничке банде и јуначки погинуо на овом положају.

У наведеним борбама истакли су се из 1 батаљона следећи борци: командир 2 чете заставник Мажибрада Јово; борци: Дроњак Душан, Добријевић Урош, Барин Кармело. Цвитковац Перо, Божић Милош, Димић Стеван, Мрђан Винко, Марчетић Мићан, Росандић Марко, Шкарић Срђа и комесар чете Буковровић Милош.

Ови другови убили су око **20** и ранили око **30** непријатељских војника у једном налету, а заробили једног њемачког официра — поручника, а заплијенили: два митраљеза „шарца“, 3 пиштоља, 2 радио станице и осталог другог материјала. 4 батаљон као цјелина и гсре наведени борци као појединци предложени су нашим актом бр. 331 од 12 о. м. за похвалу.

Непријатељски губици у овим борбама били су и то: Нијемаца мртвих 73, четника 41; Нијемаца рањено 88, а четника рањено 69.

Заробљено: у овим борбама 1 њемачки официр-поручник и један војник „Вражје дивизије“.

У овим борбама заплијењен је следећи ратни материјал: 5 пушка, 1 радио станица исправна, 2 радио станице уништене, 1 митраљез

„шарац“ уништели, 2 „шарца“ исправна, 2 двогледа, 3000—4000 муниције за „шарца“, око 100 ком. топов. граната, око 50 граната за бацач као и остали ратни материјал.

Заробљеног њемачког официра као и војника спровели смо нашим актом бр. 329 од 10 о. м. Штабу Приморске оперативне групе.

Наши губици у овим борбама били су 3 мртва и 10 рањених (без другова из херцеговачких батаљона).⁰

Напомена. За јуначко држање 3 батаљсна све бригаде у борби са непријатељем 9 о. м. на положајима Риђани—Штедим—Стуба нашим актом К. бр. 331/П, од 12 о. м. предложили смо за похвалу 3 батаљон као цјелину и поименично замјеника команданта ове бригаде друга капетана Бруна Вулетића, који је руководио са овом операцијом.

Командант, мајор
Обрад Егић

	официра	53	
	подофиц.	54	
	комесара	44	
	другар.	90	
	бораца	378	
11-УШ-	Талигјана	20	Овога дана и датума код бата-
1944	Свега	639	љона и јединица без промјена, на-
Ријечани	пушака	360	рочитих промјена није било.
	п. митраљ	54	
	митраљеза	6	
	против т. п.	5	
	бацача	4	Командант, мајор
	м. бацача	4	Обрад Егић
	коња	152	

Односи се на батаљоне Десете херцеговачке НОУ бригаде.

12-VIII- 1944 Ведро Ријечани	официра	53	Овога дана и датума код бата- љона и јединица без промјене, на- рочитих промјена није било.
	подофиц.	54	
	комесара	44	
	бораца	378	
	другар.	90	
	Талијана	20	
	Свега	639	
	пушака	360	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
	против т. п.	0	
	бацача	4	
	м. бациача	4	
	коња	152	
13-УШ- 1944 Ведро Ријечани	официра	53	Овога дана и датума код бата- љона и јединица без борбе и акци- је, а 5 батаљону ове бригаде на просторији Скорча Гора пребјегло је из њемачког Требињског гарни- зона 29 руских заробљеника, изме- ђу којих 10 официра и два Ни- јемца. Добровољно и без борбе пре- дали су се, претходно убивши 3 њемачка официра који су са њима командовали.
	подофиц.	54	
	комесара	44	
	бораца	378	
	другар.	90	
	Талијана	20	
	Свега	639	
	пушака	360	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
	против т. п.	5	
	бацача	4	
	м. бациача	4	
	коња	152	
14-УШ- 1944 Киша Ријечани	официра	53	Напријед наведени од наоружа- ња су са собом донијели: 4 митра- љеза, 8 стројних пушака, 21 пу- шку, 7 разних пиштоља, око 150
	подофиц.	54	
	комесара	44	
	бораца	407	
	другар.	90	
	Талијана	20	
	Свега	648	
	пушака	368	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
	против т. п.	5	
	бацача	4	
	м. бациача	4	
	коша	152	

Командант, мајор
Обрад Егић

Командант, мајор
Обрад Егић

ком. ручних бомби, око 3000 ком. метака итд. Именовани су распоређени по групама по батаљонима.

Командант, мајор
Обрад Егић

15-VIII- 1944 Ведро	официра	53	Овога дана и датума код батаљона и јединица без промјене, до борбе и акције није долазило.
	подофиц.	54	
	комесара	44	
	бораца	407	
	другар.	90	
	Талијана	20	
	Свега	668	
	пушака	368	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
	против т. п.	5	
	бацача	4	Командант, мајор Обрад Егић
	м. бациача	4	
	коња	152	

16-VIII- 1944 Ведро	официра	53	Овог дана и датума распоред и јачина непријатеља стоји овако: а) Гарнизон Билећа: јачина непријатеља око 1700 четника и око 2000 Нијемаца. Непријатељ је добро наоружан, а намјера му је дефанзивна. б) Гарнизон Требиње: јачина непријатеља је око 1000 Нијемаца, 500—600 четничких банди и око 350 жандарма; намјера је непријатеља дефанзивна, а добро је и наоружан са аутоматским оруђем, и са 2 топа.
	подофиц.	54	
	комесара	44	
	бораца	367	
	другар.	70	
	Талијана	20	
	Свега	608	
	пушака	368	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
	против т. п.	0	
	бацача	4	ц) Гарнизон Грахово: јачина непријатеља је око 150—200 Нијемаца, 500—600 четничких банди и око 350 жандарма; намјера је непријатеља дефанзивна, а добро је и наоружан са аутоматским оруђем, и са 2 топа.
	м. бациача	4	
	коња	160	

д) Гарнизон Никшић: јачина непријатеља око 2000 Нијемаца. 300—400 италијанских фашиста и' око 1200 четничких банди.

г) Морал код непријатеља у напријед наведеним гарнизонима је врло слаб услијед појаве савезничке авијације у последње вријеме, као и масовног бомбардовања које Савезници врше на непријатељске комуникације као и на поједине гарнизоне гдје се налазе окупаторске трупе.

е) Распоред наших снага био је овакав:

а) 5 батаљон на просторији: села Горњи Брођанац са задатком затварања правца од Петковица⁷—Парешког Дола—Јабукe.

б) 1 батаљон на просторији села Вилусе, а са једном четом на Илијину Брду, са задатком контролисања Клобука—Долова и правца од Ластве.

ц) 4 батаљон на проетрији: Бобјер—Осјеченица, са задатком затварања правца од Грахова као и држања истог у блокади.

д) 1 и 2 Бокељски батаљон на просторији: Закурјај—Голо Брдо—Павлов До, к. 981, са задатком затварања правца и држања у блокади непријатељског гарнизона Грахова.

г) Никшићки батаљон на просторији: Глибавац—Кулина, к. 764, са задатком затварања правца и држања у блокади непријатељског гарнизона Никшић.

е) 2 батаљон ове бригаде на просторији: Границе—Луково—ТОЈВИЋи са задатком затварања правца и држања у блокади непријатељског гарнизона Никшић.

⁷ Вјероватно Петровић

ф) Морал код наше војске је на достојној висини.

1) Исхрана јединица на терену.. дјелимично од Н.О.О., дјелимично из интендантуре ове бригаде, била је задовољавајућа.

Штаб бригаде у селу Ријечани.

Овога дана код баталона и јединица није долазило до борбе и акције.

Командант. мајор
Обрад Егић

17-У1П- 1944 Ведро Ријечани	официра	53
	подофиц.	54
	комесара	44
	бораца	367
	другар.	70
	Талијана	20
	Свега	608
	пушака	368
	п. митраљ.	54
	митраљеза	6
	против т. п.	5
бацача	4	
м. бациача	4	
коња	160	

Овога дана код батаљона и јединица без значајних промјена, до борбе и акције није долазило.

Командант, мајор
Обрад Егић

18-УШ- 1944 Ведро Ријечани	официра	53
	подофиц.	54
	комесара	44
	бораца	367
	другар.	70
	Талијана	20
	Свега	608
	пушака	368
	п. митраљ.	54
	митраљеза	6
	против т. п.	5
бацача	4	
м. бациача	4	
коња	160	

Овога дана и датума код јединица и батаљона без промјене.

Командант, мајор
Обрад Егић

19-VIII- 1944 Ведро	официра	53	Озога дана код јединица и бата- љона без промјене, до борбе и ак- ције није долазило.
	подофиц.	54	
	комесара	44	
	бораца	367	
	другар.	70	
	Талијана	20	
	Свега	608	
	пунхака	368	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
	против т. п.	5	Командант, мајор Обрад Егић
	бацача	4	
	м. бациача	4	

20-УШ- 1944 Ријечани	официра	53	Овога дана код батаљона и једи- ница без промјене. До борбе и ак- ције није долазило.
	подофиц.	54	
	комесара	44	
	бораца	367	
	другар.	70	
	Талијана	20	
	Свега	608	
	пушака	368	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
	против т. п.	5	Командант, мајор Обрад Егић
	бацача	4	
	м. бациача	4	
	коња	160	

21-УШ- 1944 Ведро Ријечани	официра	53	Озога дана непријатељ јачине око 150—200 Нијемаца и четника извршио је испад од правца Ник- шића на положаје нашег 3 бата- љона. Наш 3 батаљон пустио је не- пријатеља на јуришно отстојање, отворио ватру и истоме нанио осје- тне губитке.
	подофиц.	54	
	комесара	44	
	бораца	367	
	другар.	70	
	Талијана	20	
	Свега	608	
	душака	368	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
	против т. п.	5	Борба је била доста жилава и во- дила се преко цијелог дана, док је наш 3 батаљон поново повратио не- пријатеља у Никшић.

бацача	4	Наши губици у овој борби су све- га 1 рањен друг. Губици непријатеља око 20 мрт- вих и већи број рањених. У овој акцији није било нарочи- тих истицања од стране поједина- ца већ батаљон као цјелина држао се одлично. На осталим секторима без про- мјене.
м. бациача	4	
коња	160	

Командант. мајор
Обрад Егић

22-УШ- 1944 Ведро Ријечани	официра	53	Овога дана код батаљона и једи- ница без промјене, нарочитих про- мјена није било сем што је 4 бата- љон водио мању борбу на Омутићу и овом приликом нанио непријате- љу губитке од 6 мртвих; наши су губици један друг лакше рањен.
	подофиц.	54	
	комесара	44	
	бораца	367	
	другар.	70	
	Талијана	20	
	Свега	608	
	пушака	368	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
против т. п.	5		
бацача	4		
м. бациача	4		
коња	160		

Командант, мајор
Обрад Егић

23-УШ- 1944 Ведро Ријечани	официра	53	Овога дана и датума код батаљо- на и јединица без промјене.
	подофиц.	54	
	комесара	44	
	бораца	367	
	другар.	70	
	Талијана	20	
	Свега	608	
	пушака	368	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
против т. п.	5		
бацача	4		
м. бациача	4		
коња	160		

Командант, мајор
Обрад Егић

	осјицира	53	
	подофиц.	54	
	комесара	44	
	бораца	367	
24-УШ-	другар.	70	
1944	Талијана	20	Овога дана и датума код бата-
Ријечани	Свега	608	љона и јединица без промјене.
	пушака	364	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	Командант, мајор
	против т. п.		Обрад Егић
	оацача	4	
	м. бацача	4	
	коња	160	

Овога дана, ноћу 24/25 августа т. г., наш 5 батаљон водио је борбу са Швабама на Илијином Брду (к. 1000), такођер и 4 батаљон вршио је напад на њемачко-четничке бан-де на Омутићу.

[25-УШ-1944] Овај напад изведен је у 22 ч. и послје борбе од 1 ч. непријатељ Је био одбијен.

У овој борби непријатељски гу-бици су били и то: на сектору на-шег 5 батаљона 4 Швабе рањене, док на сектору нашег 4 батаљона губици непријатеља нам нису по-знати.

Наши губици у овој борби су је-дан друг лакше рањен.

На сектору осталих батаљона без промјена.

Командант, мајор
Обрад Егић

26-VIII- 1944	официра	53	Овога дана код батаљона и једи-
	подофиц.	54	
	ксмесара	44	
	бораца	367	
	Другар.	70	
	Талијана	20	
	Свега	608	
	[пушака	364	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
27-УШ- 1944 Ведро	против т. п.	5	Командант, мајор Обрад Егић
	бацача	4	
	м. бациача	4	
	коња	160	
	1		
	официра	53	
	подофиц.	54	
	бораца	367	
	комесара	44	
	другар.	70	
28-VIII- 1944 Ведро Ријечани	Талијана	20	Овога дана код батаљона и једи- ница без прсмјене, до борбе и ак- ције није долазило.
	Свега	608	
	пушака	364	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
	против т. п.	5	
	бацача	4	
	м. бациача	4	
	коња	160	
28-VIII- 1944 Ведро Ријечани	официра	53	Овога дана и датума код оата- љона без промјене.
	подофиц.	54	
	комесара	44	
	бораца	367	
	ДРУгар.	70	
	Талијана	20	
	Свега	608	
	пушака	363	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
	против т. п.	5	Командант, мајор Обрад Егић
	бацача	4	
	м. бациача	4	
	коња	160	
	официра	53	
	подофиц.	54	
	комесара	44	
	бораца	367	
	ДРУгар.	70	

	официра	53	
	подофиц.	54	
	комесара	44	
	бораца	367	
	другар.	70	
29-УШ-	Талијана	20	Овога дана код батаљона и јединица без промјене. До борбе и акције није долазило.
1944	Свега	608	
Ведро	пушака	368	
Ријечани	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
	против т. п.	5	
	бацача	4	
	м. бациача	4	
	коња	160	

Командант, мајор
Обрад Егић

	официра	53	
	подофиц.	54	
	бораца	367	
	другар.	70	
	Талијана	20	
30-УШ-	Свега	608	Овога дана и датума код батаљона и јединица без промјене.
1944	пушака	368	
Ведро	п. митраљ.	54	
Ријечани	митраљеза	6	
	против т. п.	5	
	бацача	4	
	м. бациача	4	
	коња	160	

Командант, мајор
Обрад Егић

	официра	53	
	подофиц.	54	
	комесара	44	
	бораца	367	
	другар.	70	
31-УШ-	Талијана	20	Овога дана и датума код батаљона као и осталих јединица без борбе и акције.
1944	Свега	608	
Ведро	пушака	368	
Ријечани	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
	против т. п.	5	
	бацача	4	
	м. бациача	4	
	коња	160	

Командант, мајор
Обрад Егић

1-1X- 1944 Ведро ечани	официра	47	Овога дана и датума распоред не-
	политком.	55	пријатељских снага био је овакав:
	подофиц.	139	а) Гарнизон Билећа: јачина не-
	бораца	316	пријатеља је око 2000 Нијемаца,
	другар.	70	1.700 четника и око 250 усташа.
	Талијана	20	Непријатељ је добро наоружан, а
	(^вега	647	намјера му је дефанзивна.
	пушака	364	б) Гарнизон Требиње: јачина не-
	п. митраљ.	54	пријатеља је 1000 Нијемаца, 750
	митраљеза	6	четника и око 250 усташа и нешто
	бацача	4	муслиманске милиције.
	м. бацача	4	Непријатељ је добро наоружан а
	„фијат“ б.	1	намјера му је дефанзивна. Држи
	коња	169	нешто својих снага на Арсланаги-
			ћа Мосту са један до два топа.
			ц) Гарнизон Грахово: јачина не-
			пријатеља је око 150—200 Нијема-
			ца, 500—600 четничких банди и
			око 350 жандарма.
			Намјера непријатеља је дефан-
			зивна, а насружан је са доста ау-
			томатских оруђа и са 2 топа.
			д) Гарнизон Никшић: јачина не-
			пријатеља око 2000 Нијемаца са
			око 500—600 четника и италијан-
			ских фашиста.
			е) Морал код свих горе наведе-
			них банди је на ниском ступњу и
			сваког дана све више опада с об-
			зиром на спшту ситуацију и дога-
			ђаје у свијету.
			Распоред наших снага:
			а) 1 батаљон на просторији Кло-
			бук—Добри Дуб, са задатком кон-
			тролисања и затварања правца од
			Требиња и Арсланагића Моста.
			б) 2 батаљон: на просторији села
			Крушчице—Стуба са задатком
			контролисања и затварања правца
			од Никшића..
			ц) 3 батаљон на просторији Сту-
			ба са задатком затварања правца
			од Никшића.

д) 4 батаљон на просторији Осјечаница са задатком контролисања и затварања правца од Грахова.

е) 5 батаљон на просторији села Горњи Брођанац, са задатком затварања правца од Парешког Дола — контролисање села Петровићи као и затварање правца од Ластве.

1 и 2 Бокешки батаљон на просторији Осјеченица—Омутић са задатком контролисања и затварања правца од Грахова.

Овога дана 1 батаљон је водио борбу са четничким бандама на просторији Клобук—Добри Дуб. Непријатељ је у овој борби имао 8 мртвих и 15 рањених, док је 1 батаљон имао свега једног лакше рањеног друга. Послије краће борбе непријатељ је био одбачен у правцу Арсланагића Моста—Требиња.

2 и 3 батаљон водили су овог дана борбу са њемачко-четничким бандама које су покушале испад према нашим положајима. Јачина овог непријатеља је била око 150 четничких бандита са нешто Шваба; послије краће борбе непријатељ је био разбијен и повукао се у блок — у правцу Никшића.

Ова два батаљона нису имали губитака. Губици непријатеља нису нам познати.

5 батаљон такођер је водио борбу са четничким бандама на просторији Скорча Гора, а послије краће борбе непријатељ је протјеран у правцу Ластве.

Губици непријатеља у овој борби 5 мртвих и већи број рањених.

Наши губици су 1 друг мртав и један друг лакше рањен.

Код осталих јединица без борбе и акције.

Командант, мајор
Обрад **Егић**

2-1X- 1944 Ведро Ријечани	•официг-а	47	Овога дана 1 и 5 батаљон врши- ли су напад на непријатеља на просторији Доша и Горња Ластва 1 вод 5 батаљона пребацио се на десну етрану ријеке Требишнице и напао село Гранчарево и станицу у Доњој Ластви. Овом приликом непријатељ је сачекао са јаком ва- тром, али је послјије краће борбе био одбачен. Послије извршене акције батаљони су се повукли на своје првобитне просторије. У овој акцији ми нисмо имали губитака. Губици непријатеља нам нису познати. 2 и 3 батаљон вршили су препад на гарнизон Никшић. Борба је била доста жестока. Губици наши у овој акцији еу један друг мртав и то водни делегат Матић Петар. Док губици непријатеља нам нису по- знати. Код осталих јединица без борбе и акције.
	политком.	55	
	подофиц.	139	
	бораца	316	
	другар.	70	
	Талијана	20	
	Свега	647	
	пушака	364	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
	против т. п.	5	
	бацача	4	
	м. бачача	4	
	„фијат“ б.	1	
	коња	169	

Командант, мајор
Обрад Егић

3-1X- п 1944 Ведро Ријечани	официра	47	Овог дана и датума код бата- љона и јединица без промјене, сем што је непријатељ јачине око 100 до 130 четничких бандита напао 1 чету 5 батаљона која је држала положај на Махали и успио је исту одбацити на положај Застрм. У овој борби наших губитака није било, непријатељски губици нам нису познати.
	политком.	55	
	подофиц.	139	
	бораца	316	
	другар.	70	
	Талијана	20	
	Свега	64,	
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	
	против т. п.	5	
	бацача	4	
	м. бачача	4	
	„фијат“ б.	1	
	коња	169	

Командант, мајор
Обрад Егић

	официра	47	
	политком.	55	
	подофиц.	139	
	бораца	316	
	друга.р.	70	
4-1X-	Талијана	20	Овога дана и датума код једи-
1944	Свега	647	"ница и батаљона без промјене, до
Ведро			борбе и акције није долазило.
Ригјечани	пушака	364	
	п. митраљ.	54	
	митоаљеза	6	Командант, мајор '
	против т. п.	5	Обрад Егић
	бацача	4	
	м. бациача	4	
	„фијат" б.	1	
	коња	169	

	официра	47	
	политком.	55	
	подофиц.	139	
	бораца	316	
	другар.	70	
5-IX-	ТалиЈана	20	Овог дана и датума код бата-
1944	Свега	647	љона и јединица без промјене, до
Ријечани	пушака	364	борбе и акције није долазило.
	п. митраљ.	54	
	митраљеза	6	Командант, мајор
	против т. п.	5	Обрад Егић
	бацача	4	
	м. бациача	4	
	„фијат" б.	1	
	коња	169	

	официра	47	
	политком.	55	
	подофиц.	139	
	бораца	316	
	другар.	70	
-IX-	ТалиЈана	20	Овог дана и датума код бата-
1944	Свега	647	љона и јединица без промјене, сем
Ријечани	пушака	364	што се 2 батаљон пребацио са про-
	п. митраљ	54	сторије Крушчица на просторију
			Вилусе.

	митраљеза	6	До борбе и акције није долазило.
	против т. п.	5	
	бацача	4	Командант, мајор
	м. бациача	4	Обрад Егић
	„фијат“ б.	1	
	коња	169	
	официра	47	
	политком.	55	
	подофиц.	139	
	бораца	316	
	другар.	70	
7-1X-1944	Талијана	20	Овог дана и датума код батаљона и јединица без промјека, но
Ведро	Свега	647	с тим што се 5 батаљон требацио
Ријечани	пушака	368	са просторије села Добри Дуб иа
	п. митраљ.	54	просторију села Мркајићи, а ње-
	митраљеза	6	гове положаје преузео је 1 Боке-
	против т. п.	5	шки батаљон.
	бацача	4	До борбе и акције није долазило. ⁸
	м. бациача	4	
	„фијат“ б.	).	Командант, мајор
	коња	169	Обрад Егић
	официра	49	Овог дана 1 батаљон се налазио
	политком.	61	на просторији села Убли. 2 батаљон
	подофиц.	96	ва просторији села Звечава—
	бораца	949	Драгошево [Селој], обезбјеђујући
	другар.	80	се од правца Грковац—Леденице. 4
25-X-1944	Талијана	20	батаљон на просторији села Убли
Облачно	Свега	1255	са обезбјеђењем од правца села
Застоље	пушака	479	Стрп, затварајући правац Рисан—
	п. митраљ.	69	Убли. До борбе и акције није до-
	митраљеза	6	лазило.
	против т. п.	5	
	бацача	6	
	м. бациача	5	Командант п. пуковник
	„фијат“ б.	3	Обрад Егић
	коша	181	

⁸ Од 8 септембра до 25 октобра 1944 год. јединице Друге пролетерске далматинске бригаде претежно су водиле борбе на територији Херцеговине, зато је тај дио дневника овђе изостао.

официра 49 Овог дана 1 батаљон са своје
 политком. 61 двије чете које су се налазиле у
 подофиц. 96 р_ Морињу кренуо је у напад на
 бораца 944 непријатељски гарнизон у Д. Мо-
 другар. 80 рињ).• ликвидирајући истог. Овом
 Талијана __^0_приликом овај батаљон заробио је
 Свега 1250 20 непријатељских војника, запли-
 лтпата доо, ленивши 2 „бреде“, 2 итал. п. ми-
 и У шака 409 траљеза, 2 „шарца“, више пушака
 п митраљ _ 69
 митраљеза 6 и о ста ле ратне спреме. Овај бата-
 против т п. 5 љ о н није имао губитака.
 бацача 6 2 батаљон ноћу 26/27 о. мј. пре-
 м. бацача 5 бацио се је на просторију оела
 „фијат“ б. 3 Кнезлаза у правцу коте 577, коју
 коња 181 је држало 30 Шваба и 40 четнич-
 ких бандита. Овог дана вршена је
 блокада око горе поменуте коте
 као и у току саме ноћи вршен је
 напад на исту. Борба се водила
 преко цијеле ноћи, али услијед ми-
 нираног терена око саме коте ба-
 таљон није успио да ликвидира
 исту. Непријатељ је имао јака у-
 тврђеша из којих је давао очај-
 нички отпор. У овој борби овај ба-
 таљон је имао 1 мртваг и 3 лакше
 рањена друга, док губици непри-
 јатеља нису нам познати.

4 батаљон је нападао на непри-
 јатељски гарнизон Рисан и то
 правцем: са 2 чете Пољице, са је-
 дном четом правцем Стрп. И код
 овог батаљона борба је вођена пре-
 ко читаве ноћи. Непријатељ се је
 забарикадирао у утврђењима, у
 болници, у самом Рисну, као и ми-
 нирао терен испред својих утвр-
 ђења — бункера. У овој борби овај
 батаљон имао је 4 мртва и 9 ра-
 њених другова. Непријатељ је имао
 7 мртвих и више рањених. Међу
 мртвима има и 3 швапска официра.

5 батаљон преузео је положаје
 од 3 батаљона I Бокешке Н. О. У.

бригаде" на проеторији еела Но-
 љица са задатком затварања и бло-
 кирана коте 577 и недозвољавања
 прилаза од Рисна за Леденице.

Овом батаљону издали смо наре-
 ђење нашим Оп. пов. бр. 404 за на-
 пад на непријатељски гарнизон
 Леденице. Овај батаљон добио је
 касно горе поменуто наређење те
 тако није могао извршити свој за-
 датак.

Других промјена није било.

Командант, п. пуковник
Обрад Егић

	официра	49	Овог дана 1 батаљон вршио је
	политком.	61	напад на Д. Морињ те је ликвиди-
	подофиц.	96	рао истог.
	бораца	940	4 батаљон држао је у блокади
27-X-	другар.	80	Рисан преко цијелог дана, припу-
	Талијана	20	цавао је са опкољеним Швабама.
ТГ ¹⁹⁴⁴	Свега	1246	Овај батаљон имао је губитке: 1
Кишовито	пушака	489	подофицир рањен, 4 мртва и 9 ра-
Мокрине	п. митраљ.	69	њених другова.
	митраљеза	6	5 батаљон у садејству са једном
	против т. п.	5	четом из 2 батаљона извршио је
	бацача	6	напад на Леденице. Исте није ли-
	м. бацача	5	квидирао пошто је непријатељ био
	„фијат" б.	3	добро утврђен, а испред самих бун-
	коња	181	кера поставио мине и пружао жи-
			лав отпор. Овај је батаљон имао
			4 рањена друга, док губици непри-
			јатеља нијесу познати.

Код осталих јединица без зна-
 чајнијих промјена.

Командант, п. пуковник
Обрад Егић

⁹ О положају и борбама Прве бокелске НОУ бригаде види у док.
 бр. 281 и 350.

28-X-1944
Ведро
Камено

официра	49	Овог дана 1 батаљон са своје
политком	61	двје чете налазио се је у селу
подофиц.	96	Д. Морињ са задатком контроли-
бораца	980	сања и затварања правца од Зе-
другар.	80	ленике, а са једном четом у садеј-
Талијана	20	ству са 2 батаљоном вршио је на-
Свега	1286	пад на непријатељски гарнизок
		Рисан.
пушака	489	2 батаљон потпомогнут са четом
п. митраљ.	69	1 батаљона поново је вршио напад
митраљеза	6	на Рисан, али истог није успио
против т. п.	5	ликвидирати. Непријатељ је био
бацача	6	јак утврђен и давао жилав отпор.
м. бачача	5	У овој борби наши губици били су:
„фијат“ б.	3	2 рањена друга, док губици непри-
коња	181	јатеља нису познати.

Код осталих јединица без зна-
чајнијих промјена.
4 батаљон добио 50 нових бораца.

Командант[^] п. пуковник
Обрад Егић

29-X-1944
Киша
Камено

официра	49	
политком.	61	Овог дана швапске банде поку-
подрфиц.	96	шале су да се са чамцима пробију
бораца	990	за Рисан и Тиват од правца Ко-
другар.	80	тора. Наш први батаљон одбио је
Талијана	20	овај покушај непријатеља, тако да
Свега	1296	истоме није успјело пробити се на-
		веденим правцем. У овој борби
пушака	489	наши губици су: 1 рањен друг, док
п. митраљ.	69	губици непријатеља нијесу по-
митраљеза	6	знати.
против т. п.	Р	Код осталих јединица без зна-
бацача	6	чајнијих промјена.
м. бачача	5	
„фијат“ б.	3	Командант, п. пуковник
коња	181	Оорад Егић

30-X- 1944 Киша Херцег Нови	официра	49	Овог дана 2 батаљон поставио је један вод у засједу у селу Орахвцу, гдје је наишла једна непријатељска колона сд 5 камиона; ова их је засједа сачекала и припуцала на њих, те су исти били приморани да се поврате откуда су и дошли. Јачина овог непријатеља била је 40—50 Шваба. У току ноћи предузели смо напад на непријатеља у поменутом селу са једном нашом четом. Непријатељ је био сатјеран у једну кућу, те се у истој забарикадирао и ова чета није успјела да непријатеља ликвидира. У овој борби ми нијесмо имали губитака, док су нам губици непријатеља непознати.
	политком.	61	
	подофиц.	96	
	бораца	986	
	другар.	80	
	Талијана	20	
	Свега	1292	
	пушака	489	
	п. митраљ.	69	
	митраљеза	6	
	против т. п.	5	
	бацача	6	
	м. бациача	5	
	„фијат“ б.	3	
	коша	181	

5 батаљон са једном четом водио је борбу са Швабама који су имали намјеру да се пробију из Рисна за Леденице. У овом покушају ова чета одбила је непријатеља и није му дала остварити шегове намјере. Исте вечери је поменути батаљон вршио јачи притисак на сам Рисан, услијед јаким утврђења као и већег броја постављених минских поља батаљон није истог могао ликвидирати. У овој борби ми смо имали 4 мртва друга, [од њих! 1 официра, и 6 рањених. Губици непријатеља нијесу нам познати.

Код осталих батаљона и јединица без значајнијих промјена.

Командант, п. пуковник
Оорад Егић

31-X-
1944
Киша
Херцег
Нови

официра 49
политком. 61
подофиц. 96
бораца 980
другар. 80
Талијана 20
Свега 1286
пушака 494
м. бацача 5
п. митраљ. 69
митраљеза 6
против т. п. 5
бацача 6
„фијат“ б. 3
коња 181

Овог дана 1 батаљон вршио је поново напад на непријатеља у Рисну и овом приликом успио да овлада са првим кућама у граду. Док је непријатељ из болнице и даље пружао жеесток отпор. У овој борби батаљон је имао 2 мртва и 3 рањена друга.

2 батаљон током овог дана наишао је на непријатељску колону у јачини од 100—150 војника, која је пошла од Котора према Рисну. Чета овог батаљона сачекала је непријатеља на блиском отстојању, отворивши ватру на истог, тако да се је цијела колона распршила. Непријатељ је имао намјеру да се пробије у правцу Рисна. У току дана наишао је један камион из Рисна према Перасту. Чета овог батаљона која је била у засједи на том правцу дочекала га је и уништила. Овом приликом је убирн 1 Швабо и заплијењено је: 1 п. митраљез, 1 пушка и нешто муниције, а камион запаљен. У току ншћи 31 на 1 т. г. напали смо непријатеља у Ораховцу са двије чете овог батаљона. Борба се је водила током читаве ноћи. Непријатељ се био забарикадирао у 3 куће, одакле га ове чете нијесу успјеле ликвидирати.

У току ових борби овај батаљон имао је 4 мртва и 5 рашених другова, док је непријатељ имао избачених из строја око 30—40 војника.

Код осталих батаљона и јединица без значајнијих промјена.

Командант, п. пуковник

Оорад Егић

	официра	49	Овога дана и датума распоред
	политком.	64	непријатељских снага стоји овако:
	подофиц.	110	
	бораца	1466	а) Гарнизон Морињ: јачина не-
1-X1-	другар.	68	пријатеља 25 Шваба, добро наору-
	Талијана	40	жаних, забарикадираних у бунке-
	Свега	1797	ре и ровове испред којих су поста-
Облачно			вили нагазне мине. Намјера непри-
Херцег	пушака	860	атеља је дефанзивна.
Нови	"- митраљ.	120	
	митраљеза	12	б) Гарнизон Рисан: јачина непри-
	против т. п.	4	јатеља 250 до 300 Шваба, добро
	бацача	4	наоружаних, забарикадираних у
	м. бациача	4	куће и ровове, поставивши већи
	„фијат“ б.	3	број минских поља. Намјера непри-
	коња	220	јатеља је дефанзивна.

ц) **Гарнизон Леденице:**

Јачина непријатеља око 450—500 војника. Непријатељ је наоружан са доета аутоматских оруђа и 2 тспа. Непријатељ је добро утврђен, забарикадиран, поставивши већи број минских поља. Намјера непријатеља је дефанзивна.

д) **Гарнизон Ораховац**

Котор: јачина непријатеља 500—600 Шваба са око 150 четничких бандита, добро наоружаних — утврђених у кућама и бункерима; намјера непријатеља је дефанзивна. Непријатељ располаже са око 10—15 топова разног калибра.

Распоред наших снага:

а) *1 батаљон* на просторији села Морињ са задатком држања непријатељског гарнизона Рисна у блскади, а са једном четом на комуникацији Морињ—Бијела. Батаљон прзко цијелога дана води борбу у Рисну.

Овај батаљон је имао 1 мрвог и 6 рањених другова, док губици непријатеља нису нам познати.

б) 2 батаљон на просторији Ораховац—Пераст. Овај батаљон је водио борбу са непријатељем у Орахвцу и уео је да непријатеља ликвидира и одбаци истог према Кстору уз губитке од 16 мртвих и већи број рањених, док је ова; батаљон имао само једног рањеног друга и 1 мртвог.

ц) 3 батаљон на просторији: Дубровник—Цавтат—Херцег Нови са задатком вршења гарнизонске службе и контроло сбале.

д) 4 батаљон на просторији Рилица са задатком држања у блокади непријатељског гарнизона Рисан. Овај је батаљон у току целог дана припуцавао на опкољене Швабе у Рисну, који су пружали жилав отпор. Губитака на етрани овог батаљона није било, док губици непријатеља нису познати.

е) 5 батаљон на просторији: Пољице—Уњарина са задатком затварања правца од Леденица—Рисна и држања у блокади к. 577. У току дана непријатељ је гађао положаје овог батаљона са јаком бацачком ватром, том приликом овај батаљон је имао једног мртвог и једног рањеног друга.

Ноћу између 1/2 о. м. вршили смо напад на к. 577, али услијед постављеног већег броја минских поља и дачих утзрђења непријатељ није био ликвидираи.

Код осталих јединица без значајних промјена.

Командант, п. пуковник
Оорад Егић

2-X1- 1944 Кишовитс Херцег Нови	официра	49	Овога дана 1 батаљон са своје двје чете вршио је напад на не- пријатељски гарнизон Рисан а са једном четом на комуникацију Мо- рињ—Бијела; напад није успио. У овој борби овај батаљон није имао губитака, док губици непријатеља нису познати. 4 батаљон пребацио се преко Ри- санског Залива и напао Рисан од правца Пераста. Напад је извршен у 0.1 ч и вођена је борба у току цијеле ноћи. Овом батаљону је успјело послје огорчених борби ликвидирати прва упоришта око самог Рисна и заузети прве куће у граду, док се непријатељ скон- центрисао у утврђење болнице у Рисну, одакле је давао огорчен отпор. Град није заузет. Овај ба- таљон је имао 2 мртва и 6 рањених другова.
	полигтком.	64	
	подофиц.	110	
	бораца	1466	
	другар.	68	
	Талијана	40	
	Свега	1797	
	пушака	860	
	п. митраљ.	120	
	митраљеза	12	
против т. п.	4		
бацача	4		
м. бациача	4		
„фијат“ б.	3		
коња	220		

Код осталих батаљона и једини-
ца без значајнијих промјена.

Командант, п. пуковник
Обрад Егић

3-X1- 1944 Кишовитс Херцег Нови	официра	49	Овога дана 1, 4 и 5 батаљон др- жали су у блокади непријатељски гарнизон Рисан, до јачих борби није долазило, сем обичног при- пуцкавања, док послје подне не- пријатељ је подузео јачу артиље- ријску дјелатност на положаје о- вих батаљона, и овом приликом из- ненадио дијелове 4 батаљона који су држали у блокади коту 577, на- нијевши им губитке од 5 мртвих и заробивши им један пушкомитра- љез, док на секторима 1 и 5 бата- љона било је 8 рањених и 2 мртва друга. Непријатељ је такође имао гу- битака, али ови нису установљени.
	подофиц.	110	
	политком.	64	
	бораца	1460	
	другар.	68	
	Талијана	40	
	Свега	1791	
	пушака	860	
	п. митраљ.	120	
	митраљеза	12	
против т. п.	4		
бацача	4		
м. бациача	4		
„фијат“ б.	3		
коња	220		

Код осталих јединица без значајнијих промјена.

Командант, п. пуковник
Обрад Егић

	официра	49	Овога дана 1 батаљон са своје
	политком.	64	двије чете вршио је јачи притисак
	подофиц.	110	на непријатељски гарнизон у Ри-
	бораца	1466	сну и успио да овлада са првим
	другар.	68	кућама града; непријатељ је и да-
4-X1	Талијана	40	ље из болнице пружао жилаз
2944	Свега	1797	отпор. једна чета овог батаљона на
Ведро	пушака	860	комуникацији Морињ—Бијела. У
Херцег	п. митраљ.	120	озој борби овај је батаљон имао
Нови	митраљеза	12	једног мртвог друга, док губици
	бацача	5	непријатеља нису познати.
	м. бациача	4	Код 2, 4 и 5 батаљона обично
	„фијат" б.	3	припуцкавање са обје стране.
	коња	220	Других значајнијих промјена ни-
			је било.

Командант, п. пуковник
Обрад Егић

	официра	49	Овога дана 1 и 4 батаљон напа-
	политком.	64	дали су Рисан и вршили јуриш на
	подофиц.	110	швапске бункере; напад није успио
	бораца	1466	иако је борба вођена током цијеле
	другар.	68	ноћи." Овом приликом је вод из
5-X1-	Талијана	40	4 батаљона наишао на минирано
1944	Свега	1797	поље и имао губитака два мртва
Ведро	пушака	860	и 9 рањених другова. Код 1 бата-
Херцег	п. митраљ.	120	љона такођер је било 6 рањених
Нови	митраљеза	12	другова.
	против т. п.	5	Губици непријатеља су 4 мртва
	бациача	4	и око 10—15 рањених бандита.
	м. бациача	4	Код осталих јединица без зна-
	„фијат" б.	3	чајнијих промјена.
	коња	220	

Командант, п. пуковник
Оорад Егић

6-X1-1944
Ведро
Херцег
Нови

официра	49	Овога дана вођена је борба са
политком.	64	опкољеним швапским бандама у
подофиц.	110	Рисну. Код 4 батаљона опет је на-
бораца	1464	ишао један вод на минско поље
другар.	68	нанијевши нам губитке од 2 мртва
Талијана	40	и 8 рањених другова, док код 1 ба-
Свега	1795	таљона била су само 4 рањена
		друга.
пушака	860	2 батаљона на комуникацији Ко-
п. митраљ.	120	тор—Рисан са задатком контроли-
митраљеза	12	сања и затварања правца од Ко-
прот-ив т. п.	5	тора.
бацача	4	Код осталих јединица без зна-
м. бациача	4	чајнијих промјена.
„фијат“ б.	3	
коња	220	

Командант, п. пуковник

Обрад Егић

7-X1-1944
Ведро
Херцег
Нови

официра	49	Овога дана непријатељ у јачини
политком.	64	око 400—500 баидита, потпомогнут
подофиц.	110	јаком артиљериском ватром као и
бораца	1464	тендерима напао је на положаје
другар.	68	нашег 2 батаљона од правца Ко-
Талијана	40	тора у намјери да се пробије за
Свега	1795	Ораховац. Ова борба вођена је у
		току читавог дана и ноћи, и усли-
пушака	860	јед јаке артиљериске и минобаци-
п. митраљ.	120	ке ватре успјело је непријатељу
митраљеза	12	да се пробије за Ораховац уз гу-
против т. п.	5	битке од 40- -50 мртвих и већи број
бацача	4	рањених бандита, док на страни о-
м. бациача	4	вог батаљона било је 7 мртвих 2
„фијат“ б.	3	нестала и 15 рањених другова.
коња	220	

1 батаљон са 2 чете вршио је притисак на непријатеља у Рисну, и овом приликом овај батаљон је заробио једног њемачког официра, док на нашој страни није било губитака.

На сектору 5 батаљона помало припуцкавање.

Других значајних промјена није било.

Командант, п. пуковник

Оорад Егић

8-X1- 1944 Промјеи- љиво Херцег Нови	официра	49	Овог дана 1 батаљон се повукао
	политком.	64	из Рисна из разлога што је непри-
	подофиц.	110	Јатељу успјело да продре из Кото-
	бораца	1460	ра и Рисна и тако ојача овај гарни-
	другар.	68	зон, а једна чета овог батаљона и
	Талијана	40	даље је остала на комуникацији
	Свега	1791	Мориње—Бијела.
	пушака	860	2 батаљон са своје двије чете вс-
	п. митраљ.	120	дио }г борбу са Швабама на просто-
	митраљеза	12	рији Дражин Врт—Ораховац, не
	против т. п.	5	дозвољавајући му продор у правцу
	бацача	4	Рисна, али уелијед јачег притискз
м. бациача	4	и дејства артиљериске ватре не-	
„фијат“ б.	3	пријатељу је успијело да се проби-	
коња	220	је за Пераст. Губици непријатеља у	
		овој борби су били осјетни, док се	
		број рањених и мртвих није могао	
		установити. На нашој страни није	
		било губитака.	
		Код осталих батаљона и једини-	
		ца без промјена.	

Командант, п. пуковник
Обрад Егић

9-X1 1944 Кишовито Херцег Ипчи	официра	49	Овога дана вођена је јача борба
	политком.	64	са Швабама на сектору 4 батаљона.
	подофиц.	110	Непријатељ је надирао да се про-
	бораца	1454	у правцу Рисна, што му је у-
	другар.	68	спјело. Овај батаљон у овој борби
	Талијана	40	имао је 4 мртва и 3 рањена друга.
	Свега	1785	Код осталих батаљона и једини-
	пушака	860	ца ту и тамо припуцкавање.
	п. митраљ.	120	Других значајних промјена
	митраљеза	12	није било
	против т. п.	5	
	бацача	4	
м. бациача	4		
„фијат“ б.	3		
коња	220		

Командант, п. пуковник
Обрад Егић

	официра	49	
	политком.	64	
	подофиц.	110	
	бораца	1454	
	другар.	68	
10-XI-	Талијана	40	Овога дана код батаљона и једи-
1944	Свега	1785	ница без значајнијих промјена, сем
Киша	пушака	860	мјестимичног припуцкаваша, а 5
Херцег	п. митраљ.	120	батаљон је имао рањеног 1 коме-
Нови	митраљеза	12	сара чете и једног борца на к. 577.
	против т. п.	5	
	бацача	4	
	м.бацача	4	
	„фијат“ б.	3	
	коња	220	

Командант, п. пуковник
Обрад Егић

	официра	49	Овог дана непријатељ јачине око
	политком.	64	80—100 Шваба напао је на поло-
	подофиц.	110	жај нашег 5 батаљона на к. 577.
	бораца	1454	Борба је вођена читавог дана.
	другар.	68	У овој борби овај је батаљон
	Талијана	40	имао 6 мртвих и 10 рањених дру-
	Свега	1785	"гова, непријатељ је оставио на бој-
11-XI-	пушака	860	ном пољу више мртвих и рањених.
1944	п. митраљ.	120	Овом приликом заробљена је једна
Ведро	митраљеза	12	стројница, 2 двогледа и друге ратне
Херцег	против т. п.	5	спреме.
Нови	бацача	4	Код осталих батаљона ту и тамо
	м.бацача	4	припуцкаваше.
	„фијат“ б.	3	Других значајнијих промјена ни-
	коња	220	је било.

Командант, п. пуковник
Обрад Егић

	официра	49	
	политком.	64	
	подофиц.	110	
	бораца	1454	
	ДРУГАР.	68	Овога дана код батаљона и једи-
12-XI-	Талијана	40	ница без значајнијих промјена, до
1944	Свега	1785	борбе и акције није долазило.
Ведро			
Херцег			
Нови			

	пушака	860	Других промјена није било.
	п. дштраљ.	120	
	митраљеза	12	
	против т. п.	5	Командант, п. пуковник
	бацача	4	Обрад Егић
	м. бачача	4	
	„фијат“ б.	3	
	коња	220	
	официра	49	
	политком.	64	
	подофт];.	110	
13-X1-	бораца	1454	
1944	другар.	68	
Промјен-	Талијана	40	Овога дана код батаљона и једи-
љиво	Свега	1785	ница &гз борбе и акције.
Херцег	пушака	960	Значајнијих промјена није било.
Нови	п. митраљ.	120	
	митраљеза	12	Командант, п. пуковник
	против т. п.	5	Обрад ЕГЈА
	бацача	4	
	м. бачача	4	
	„фијат“ б.	3	
	коња	220	
	официра	49	
	политком.	64	Овога дана код батаљона и једи-
	подофиц.	110	ница без значајнијих промјена.
	бораца	1454	Борбе јаче, сем обичног приттуцка-
14-X1-	другар.	68	вања, гаије било. — 5 батаљон је на-
1944	Талијана	40	падао Леденице и овом приликом
Киша	Свега	1785	'заробио 1 „шарца“, 1 машинку, 1
Херцег	пушака	960	„парабелум“ и 1 тешку „бреду“. У
Нови	п. митраљ.	120	овој борби овај је батаљон имао 12
	митраљеза	12	рањених, док непријатељски губи-
	поотив т. п.	5	ци нису нам познати.
	бацача	4	
	м. бачача	4	Командант, п. пуковник
	„фијат“ б.	3	Обрад Егић
	коња	220	

	офкцирд	49	
	политком.	64	
	подофиц.	110	
	бораца	1454	
	другар.	68	
16-X1-	Талијана	40	Овог дана код свију једикица
1944	Свега	1785	без значајнијих промјена. До неких
Промјен-	пушака	960	борби јачег пазвоја није долазило.
љкио	н. митраљ.	120	
Херцег	митраљеза	12	
Нови	против т. п.	5	Коман.дант, п. пуковник
	бацача	4	Обрад Егић
	м. бациача	4	
	„фијат“ б.	3	
	коња	220	

	официра	49	Овога дана 1 батаљон држи у
	политком.	64	блокади Рисан, непријатељ туче
	подофиц.	110	стално артиљеријском ватром по-
	бораца	1454	ложаје овог батаљона, у току са-
	другар.	68	ме ноћи вршен је напад на Рисак,
17-X1-	Талијана	40	док исти није ликвидиран. Овај
1944	Свега	1785	батаљо« је имао 3 мртва и два ра-
Ведро	пушака	1208	њена друга, док су губици непри-
Херцег	п. митраљ.	120	јатељски непознати.
Нови	митраљеза	12	5 батаљон је такођер у току но-
	против т. п.	5	ћи вршиз напад на непријатељски
	бацача	4	гарнизон у Леденицама и ликви-
	м.бацача	4	дираб к. 664. Овом приликом пало
	„фијат“ б.	3	је у руке бораца овог батаљоча 2
	коња	220	„шарца“, 1 машинка, 1 тешка „бре-
			да“ и један лаки бациач.

На секторима осталих батал-она
ту и тамо припуцкавање.

Других значајнијих промјена нк-
је било.

Командант, п. пуковник
Оорад Егић

18-XI- 1944 Ведро Херцег Нови	официра	49	Овега дана 2 батаљон нападао је на ледрмјатељски гарни-зон Пераст' г Ораховац. Борба је вођена у току читаве ноћи и непријатељска упо-ришта нису била ликвидирана, пошто је непријатељ у овим гарни-зонима био јако утврђен. као и испред самих бункера поставио већи број минских поља. "У овој борби заробљен је један п. митраљез и двије пушке.
	политком.	64	
	подофиц.	110	
	сораца	1454	
	другар.	68	
	Талијана	40	
	Свега	1785	
	пушака	1208	
	п. митраљ.	120	
	митраљеза	12	
	против т. п.	5	
	бацача	4	
	м. бачача	4	
	„фијат" б.	3	Губици непријатеља у овој борби су 10 мртвих и већи број рањених, док на страни овог батаљона био је један мртав и 2 рањена друга.
	коња	220	
			'4 батаљон је такођер вршио напад на Рисан, али без успјеха. Овом је приликом имао 3 мртва и два рањена друга.
			5 батаљон је у току ноћи уз припомоћ јединица I Бокелске бригаде напас на непријатељски гарнизон Леденице и исти ликвидирао.
			Овом приликом заробљено је 220 непријатељских војника. међу којима је било око 150 рањених и 50 мртвих Шваба.
			Заплијењено је 2 топа 105 мм, 2 бачача, 15 „шараца", 25 машинки, 30 пиштоља „парабелум" и разног другог материјала, који је подијељен са Бокешком бригадом која је судјеловала у акцији.

Командант, п. пуковник
Обрад Егић

19-XI- 1944 Ведро Херцег Нови	официра	49	Овог дана код батаљона. и јединица без значајнијих промјена, сем што непријатељ туче јачом арти-
	политком.	64	
	подофиц.	110	
	бораца	1454	
	другар.	68	
	Талијана	40	
	Свега	1785	

	пушака	1208	љеријсксм ватром положаје ка-
	ммитраљеза	12	ших јединица око Рисна.
	п. митраљ.	120	
	против т. п.	5	Командант, п. пуковник
	бацача	4	Обрад Егић
	м. бациача	4	
	„фијат“ б.	3	
	коша	220	
20-X1- 1944 Киша Херцег Нови	официра	49	Овог дана непријатељ је поку-
	политком.	64	шао продор из Рисна у правцу Ле-
	подофиц.	110	деница. Сачекан од стране 4 бата-
	бораца	1454	љона и послје теже борбе овај ба-
	другар.	68	таљон је успио да одбаци неприја-
	Талијана	40	теља у правцу Рисна.
	Свега	1785	У овој борби овај батаљон је и-
	пушака	1208	мао рањена једног замјеника ко-
	п. митраљ.	120	мандира чете, заставника друга
	митраљеза	12	Ђурувију Александра, и један во-
	бацача	4	дни делегат погинуо, док губици
	м. бациача	4	непријатељски нису познати.
	„фијат“ б.	3	На осталим секторима неприја-
	коња	220	тељ је тукао јачом артиљериј-
			ском ватром тако да је код 5 ба-
			таљона било од артиљеријске ва-
			тре 2 мртва и те дан рањен друг.
			Других значајнијих промјена ни-
			је било.
			Командант, п. пуковник
			Обрад Егић
21-X1- 1944 Киша Херцег Нови	официра	49	Овога дана ноћу 21/22 о.м. вође-
	политком.	64	на је борба у току читаве ноћи од
	подофиц.	110	стране 2 и 4 батаљона са Швабама
	бораца	1454	у Рисну. Непријатељ је био при-
	другар.	68	моран да исте ноћи напусти Рисан.
	Талијана	40	нашта су наши батаљони упали у
	Свега	1785	"сам град.
	пушака	1208	У овој борби ови батаљони нису
	п. митраљ.	120	имали губитака. Заробљен је један
	митраљеза	12	њемачки капетан, командант ње-
	бацача	4	мачких банди у Рисну, као и неко-

м. бацача 4
 „Фијат“ б. 3
 коња 220

лико Шваба и неколико италијанских фашиста, као и приличан број спреме и ратног материјала.

1 батаљон је са једном својом четом упао у Тиват. Разбијене њемачке банде бјежале су у паничном бјегству у правцу Котора, гдје су их наше јединице у стопу гониле и истог дана у 11.00 ч прије подне наше јединице улазе у *Котор*.

Разбијени непријатељ је отступио у правцу Будве—Скадра.

У овом гоњењу наше јединице нису имале губитака, док на страни непријатеља такођер се губици у мртвим и рањеним нису установили.

Командант, п. пуковник
 Обрад Егић

22-X1-1944
 Ведро
 Херцег
 Нови

официра 49
 политком. 64
 подофиц. 110
 бораца 1454
 другар. 68
 Талијана 40
 Свега 1785
 пушака 1208
 п. митраљ. 120
 митраљеза 12
 бацача 4
 м. бацача 4
 „Фијат“ б. 3
 коња 220

Овога дана 1 батаљон на просго-рији Тиват са задатком гарнизонске службе као и прикупљања ратног материјала.

2 батаљон у Котору са задатком као 1 батаљон, с тим што је са једном четом на положају Тројици са задатком контролисања и затварања правца од Будве.

4 батаљон на просторији Рисан—Пераст са двије чете у Перасту, са задатком контроле обале и прикупљања ратног материјала.

5 батаљон са просторије Рисан—Леденице по наређењу Штаба Приморске оперативне групе пребацио се на просторију села Кусиде.

Других значајнијих промјена као ни акција није било.

Командант, п. пуковник
 Обрад Егић

	официра	49	
	политком.	64	
	подофиц.	110	
	бораца	1454	
	другар.	68	
23-X1-	Талијана	40	Овога дана код батаљона и једи-
1944	Свега	1785	
Ведро	пушака	1208	
Херцег	п. митраљ.	120	'ница без значајнијих промјена. До борбе и акције није долазило, сем што је 3 батаљон извршио покрет из Дубровника за Никшић.
Нови	митраљеза	12	
	против т. п.	5	
	бапача	4	
	м. бапача	4	
	„фијат“ б.	3	Командант, п. пуковник Обрад Егић
	коња	220	

	официра	49	
	политком.	64	
	подофиц.	110	
	бораца	1454	
	другар.	68	
24-X1-	Талијана	40	Овога дана код батаљона и једи-
1944	Свега	27зд~"	
Ведро	пушака	1208	
Херцег	п. митраљ.	120	ница без промјена. До борбе и акције није долазило.
Нови	митраљеза	12	
	бапача	4	
	м. бапача	4	
	„фијат“ б.	3	
	коња	220	Командант, п. пуковник Оорад Егић

	официра	49	
	политком.	64	
	подофиц.	110	
	бораца	1454	
	другар.	68	
25-X1-	Талијана	40	Овога дана код батаљона и једи-
Ведро	Свега	1785"	
Херцег			
Нови			ница без значајнијих промјена.

пушака	1208	До борбе и акције није долазило.
п. митраљ,	120	
митраљеза	12	Командант, п. пуковник
против т. п.	5	Обрад Егић
бацача	4	
м. бациача	4	
„фијат“ б.	3	
коња	220	

26-XI-	Овог дана код батаљона и једи-
1944	ница без значајнијих промјена, до
Херцег	борбе и акције није долазило. 1 ба-
Нови	таљон извршио покрет са просторије
Облачно	Херцег Нови на просторију Цавтат—Млини.

	официра	49	
	политком.	64	
	подофиц.	110	
	бораца	1454	
27-XI-	другар.	68	
1944	Талијана	40	Овог дана код батаљона и једи-
Облачно	Свега	1785	ница без значајнијих промјена,
Херцег	пушака	1208	До борбе и акције није долазило. ¹⁰
Нови	п. митраљ.	120	
	митраљеза	12	Командант, п. пуковник
	бацача	4	Обрад Егић
	м. бациача	4	
	„фијат“ б.	3	
	коња	220	

¹⁰ Двадесет осмог новембра 1944 год. Друга пролетерока далматинска бригада пребацила се на сектор Дубровника. Види дневник регистрован под бр. 12/3, к. 846.

II

NJEMAČKI DOKUMENTI

BR. 354

**NAREĐENJE BRDSKE DIVIZIJE SS TRUPA „SKENDER-
BEG” OD 14 JULA 1944 GOD. SVOJIM BORBENIM GRU-
PAMA ZA PRAVCE NAPADA NA ANDRIJEVICU I BERANE¹**

Brdska divizija SS trupa

„Skenderbeg”

Komandant

Ratni dnevnik, pov. br. 79—44

Divizijsko komandno mjesto

14. 7. 1944

prepisano

u 22 primjerka

6 primjerak

DIVIZIJSKA ZAPOVIJEST

za napad „Draufgänger”

(karta 1 : 50.000)

- 1) Iz pomjeranja crvenih trupa na prostoriju Berane — An-
drijevica, kao i njihovog pojačanog snabdijevanja pomoću
engleskih aviona koji se spuštaju na beranskom aerodromu,
može se zaključiti da crveni banditi imaju namjeru da iz-
vrše prodor u sjeverni dio Kosovske oblasti².

Primijećene crvene trupe:

**Istočni Lim³: 2 crvena divizija na prostoriji Berane — Ko-
lašin — Andrijevica.**

Glavnina II crvenog korpusa.

¹ Original, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistori-
skog instituta pod reg. br. 1/6, k. 9.

² O rasporedu, jačini i namjerama snaga NOV Jugoslavije na
ovom sektoru vidi u „Vojnoistoriskom glasniku” br. 6, str. 27—65,
izdanje Vojnoistoriskog instituta 1951 godine.

³ Misli se na tok rijeke Lima od njegovog izvora pa do Berana.

- 2) SS divizija „Skenderbeg“ sa potčinjenim 14 SS brd. lovačkim pukom (bez svog III bataljona).
Pukovski štab za naročitu upotrebu. Oklopni grenadirski štab-bataljon (sa potčinjenom motorizovanom nastavnom baterijom). II bataljon 1 albanskog lov. puka, oko 2000 dobrovoljaca milicije razbija u akciji „Draufgänger“ centre za snabdijevanje Andrijevice i Berana, kao i grupe crvenih snaga koje se tamo nalaze.

3) Raspored snaga:

a) Napadna kolona Lim — istok⁴. Pod komandom komandanta puka za naročitu upotrebu.

aa) borbena grupa A: ojačani SS polubataljon Bormann „Skenderbeg“.

bb) borbena grupa B:

Oklopni grenadirski štab-bataljon, motorizovana školska baterija, 7 pionirska četa, II bataljon 1 alban. lov. puka ojačan sa dobrovoljačkom milicijom pod komandom kapetana zaštitne milicije Spurnya.

b) Napadna trupa Lim zapad. Pod komandom komandanta 14 SS brd. lov. puka.

aa) borbena grupa C: 14 SS brd. lov. puk (bez Leteće čete).

bb) borbena grupa D: Brdska (topovska) baterija, Leteća četa 14 puka sa minobacačima, ojačana dobrovoljačkom milicijom.

4) Prostorije za prikupljanje:

Borbena grupa A: prostor Sjekirica (5 km sjeverno od Murine).

Borbena grupa B: prostor Murina.

Iskrena mjesta za pješake trupe: Velika.

Borbena grupa B: prostor Greben (5 km sjev. od Gusinja).

Borbena grupa D: prostor Batojan (11 km jugozapadno od Andrijevice).

Prostorija iskrcavanja za C i D: Gusinje.

5) Plan za vođenje borbe:

1 faza

Cilj. Andrijevice, sa zadatkom preuzimanja ili uništenja tamošnjih skladišta za snabdijevanje crvenih.

⁴ Odnosi se na trupe istočno od Lima.

a) *Napadna kolona LIM-istok:*

Borbena grupa A prodire sa svog polaznog položaja Sjekirica na vododelnici preko k. 1747, 1609 na visove u luku Lima (1555 neposredno sjeveroistočno od Andrijevice).

Zadatak: Obezbjedenje na prostoriji k. 1443 — k. 1555 prema sjeveru i zapadu.

Borbena grupa B sa II bat. 1 albanskog lovačkog puka i dobrovoljačkom milicijom istočno od Lima preko Gračanice, Luke, Sućeske, sa Štabom motor, bataljona duž i zapadno od drumu za Andrijevicu preko s. Kruševa, s. Luga, k. 1547.

Napad na Andrijevicu.

Motorizovana školska baterija potpomaže iz prostora Murine napad borbene grupe B istočno i zapadno od Lima, a docnije po polubaterijama vrši skokove sa jednog vatrenog položaja na drugi do zauzimanja iste. 7 pionirska četa sljeduje neposredno za borbenom grupom radi uklanjanja prepreka i razaranja na drumovima.

b) *Napadna kolona LIM-zapad:*

Borbena grupa C napada sa prostora Greben na Đuliće, sa isturenom pobočnicom istočno duž grebena Zeletina, s tim da od Đulića težište napada bude zapadno od Zlorečice na Andrijevicu, izbacujući jaka osiguranja. Istočno od Zlorečice preko Bojovića—Andjelat.

Borbena grupa D sa prostora Batojan pravcem zapadno od Konjuha na Oblo Brdo—Kralje.

Zadatak: Presijecanje otstupnice od Andrijevice na zapad. Pri napadu na Andrijevicu treba da se takmiče sve borbene grupe za osvajanje ove baze za snabdjevanje crvenih. Radi se o jednom oštrom i bezobzirnom prodoru, kojim se banditi moraju natjerati u bjekstvo.

Početak napada:

Za napadnu kolonu Lim-istok poslije noćnog zauzimanja polaznog položaja za napad što bliže neprijatelju... n-tog dana u 4.00 čas.

Za napadnu kolonu Lim-zapad sa mjesnim putovodama na dan — n u 1.00 čas. Isturiti jake izvidnice sa automatima. Najveća tajnost.

2 faza

Demonstrativni napad u pravcu Kolašina sa napadnom kolonom Lim-zapad sa osiguranjem ka sjeveru na prostoru sjeverno od Andrijevice i zauzimanje polaznog položaja za napad na Berane na liniji Šekular—Trešnjevo sa napadnom kolonom Lim-istok.

a) Napadna kolona LIM-istok

Borbena grupa A rokira se na prostor Šekular radi zauzimanja položaja za napad na Berane preko Kaludra—Dapsići. *Borbena grupa B* osigurava bok po dubini borbene grupe C na prostoru Lukin Vir—Trešnjevo—Zaljevica, sa istovremenim zauzimanjem položaja za napad duž drumu za Berane.

Motorizovana školska baterija potpomaže napad kolone Lim-zapad kao i odbranu protiv eventualnog neprijateljskog napada iz pravca Berana.

II bat. 1 alb. lov. puka sa dobrovolj. milicijom drži i osigurava Andrijevicu.

Dobrovolj. miliciju upotrebiti za izvidanje u pravcu Berana.

b) Napadna kolona Lim-zapad

Borbena grupa C. Demonstrativni napad u pravcu Kolašina sa I 14⁵ bataljomom i brdskom (topovskom) baterijom do linije Lisa—Han Drndarski. Raspored napada da bude takav da je moguće pregrupisavanje za 3 fazu bez gubitaka u vremenu. 11/14 bataljon sa vodom magljenika obezbjeđuje ka sjeveru na liniji Kovarsko Br.⁶—Rudo Brdo.

Borbena grupa D nastupa sa prostora Oblo Brdo kao lijeva pobočnica borbene grupe C do Prešla. Potom skreće na sjever preko Trešnjevika i ulazi u sastav borbene grupe C.

3 faza

a) Napadna kolona LIM-sjever⁷ napada sa polaznog položaja Šekular—Trešnjevo—Zaljevica sa *borbenom grupom B* sa obje strane Lima, sa potčinjenom VII pionirskom četom i školskom motorizovanom baterijom (koja slijedi drumom) na Berane.

Borbena grupa A napada preko Kaludre na visove kod Dapsića, uzimajući raspored sa što jačim stepenovanjem unaprijed.

⁵ Prvi bataljon Četrnaestog puka

⁶ Vjerovatno Kovačevo Brdo

⁷ Odnosi se na trupe s obje strane Lima u pravcu Berana.

Drugi bataljon I alb. lov. puka i dobrovoljačka milicija ostaju pozadi radi osiguranja Andrijevice i radi čišćenja prednjeg prostora.

I bataljon 1 alb. lov. puka i 1 bat. 4 alb. lov. puka vršiće napade sa linije Kalica—Kacuber u pravcu Berana sa ciljem da privuku na sebe što više neprijateljskih snaga,

b) *Napadna kolona LIM-zapad:*

Borbena grupa C (bez 2/14 bataljona i voda magljenika) sa potčinjenam borbenom grupom D napada sa prostorije Lise preko k. 1669 — k. 1804 — Patkovica—Okolišta — k. 1830, na Lubnice, sa lijevom pobočnicom (borbenom grupom D) sa k. 1804 na k. 1703 i Krivulju.

Zadatak: Razoriti crvenu bazu za snabdijevanje — Lubnice. 11/14 bataljon sa vodom magljenika nastupa kao desna pobočnica sa prostora Rudo Brdo preko Rujišta na Konjsko Brdo, odakle vrši obezbeđenje borbene grupe C sa frontom ka Beranama.

4 f a z a

a) *Napadna kolona LIM-istok:* produžuje napad na Berane sa težištem istočno preko Bukovca (k. 972) — Dapsići.

b) *Napadna kolona LIM-zapad*

Borbena grupa C (bez 11/14 bataljona i voda magljenika) napada sa prostorije Lubnice na Berane, sa sjevernom pobočnicom (borbena grupa D) preko k. 1473 — Jerinin Grada.

11/14 bataljon sa vodom magljenika nastupa sa prostora Konjsko' Brdo preko s. Buče na Berane, po potrebi sadejstvuje sa lijevim krilom napadne kolone Lim-istok.

5 f a z a

Obezbjediti prostoriju Berana sa protezanjem fronta zapad—istok na Limu i to sa napadnom grupom Lim-zapad na visovima između Oštrog (3.5 km sjeverno od Berana) i Gradine (4 km sjeverozapadno od Berana).

Napadna kolona LIM-istok prikuplja se na prostru Luge —Dapsići—Budimlje.

6) Sopstvene snage na sjeveru privlače na sebe neprijatelja vršenjem demonstrativnih napada.

7) Služba veze:

Posebna zapovijest dostaviće se preko radio i telefonskih veza. Naročito je potrebno da se šalju neprekidni izvještaji o zauzetim dijelovima zemljišta, pozivajući se na plan obilježenih tačaka. Izvještaje slati svaka dva časa.

U 18.00 časova dnevni izvještaj o neprijateljskim i sopstvenim gubicima, plijenu i zarobljenicima.

Šifra za borbenu fazu 1 : Skenderbeg
" " 2 : Kolašin
" " 3 : Princ Eugen
" " 4 : General Dietl
" " 5 : Narvik

8) Vremenski plan:

N, minus 2 znači: iskrcavanje kamionskih transporta i penjanje ka prostorijama za prikupljanje.

N, minus 1 znači izvidanje odeljenjima prerusenim u banditska odijela i zauzimanje polaznog položaja za napad.

N, 1,00 časova znači polazak napadne kolone Lim-zapad u napad.

N, 4,00 časova znači polazak napadne kolone Lim-istok u napad. Polazak sa dostignutih borbenih odsjeka na sljedeći borbeni odsjek javljati preko divizije upotrebom šifrovanih izraza za pojedine borbene faze (na primjer poslije zauzimanja Andrijevice: „Polazak za Kolašin“, ili za 3 borbenu fazu: „Naprijed, Princ Eugen“.)

9) Glavno previjalište: Peć.

10) Prihvatna stanica za konje: G. Ržanica (2,5 km istočno od Murine.)

11) Istaknuto divizijsko komandno mjesto: od 14.7 u 22,00 časa: Peć od N, minus 1, u 22,00 časa: Velika.

12) Akcija „Draufgänger“ je od odlučujuće važnosti za vojnu situaciju u Cmoj Gori, Južnoj Srbiji i Sjevernoj Albaniji. Da bi se zagarantovalo iznenađenje potrebna je najstrožija tajnost. Za vrijeme izvođenja akcije potrebna je jaka volja kod stariješina i vojnika da se neminovno postigne cilj! Ne zaustavljati se, već formirati jurišne odnosno udarne grupe (sa automatima i ručnim bombama) i jurišati na neprijatelja! Koristiti noć!

13) Sa neprijateljskim napadima iz vazduha treba sa sigurnošću računati. Stoga se najbrižljivije kamuflirati protivu osmatranja iz vazduha, naročito na polaznim položajima! Vršiti kontrolu toga pomoću oficira, inače će se izgubiti efekat iznenađenja i početnog uspjeha! Zauzimanje polaznog položaja vršiti noću.

Pritom domaće putovođe ne otpuštati, već ih zadržati kod trupa pod neupadljivim nadzorom sve do početka napada. Pri traženju pomoći sopstvene avijacije od Divizije pozivati se na obilježene tačke.

Komandant divizije
Schmidhuber, s. r.
SS Oberführer

BR. 355

**NAREĐENJE GRUPE LIM — ISTOK OD 16 JULA 1944 GOD.
ZA PRIPREMU NAPADA U AKCIJI „DRAUFGÄNGER“²**

1

Strogo povjerljivo

Grupa Lim-istok
No. 34/44

Komandno mjesto, 16. VII. 44

Z A P O V I J E S T

za pripremu napada za akciju „Draufgänger“
(1 : 50.000)

I. Podaci o neprijatelju

uglavnom izloženi u divizijskoj zapovijesti br. 79/44*. Pred frontom naše grupe nalazi se vjerovalno glavnina IX Crnogorske brigade sa II bataljonom istočno od Lima, jednim bataljonom zapadno od Lima (sa isturenim osiguranjem kod Kruševa), štab brigade i I bataljon nalaze se u Andrijevići i oko nje³.

Glavna odbranbena linija neprijatelja izgleda da je masiv k. 1555 u luku Lima i masiv k. 1547 (Jerinja Glava) zapadno od Lima. Moguće je ugroziti desni bok neprijatelja iz prostora k. 1671 — k. 1898.

II. Zadatak i raspored trupa koje učestvuju u akciji „Draufgänger“ i podređene su diviziji SS „Skenderbeg“, po divizijskoj zapovijesti.

III. Raspored trupa grupe Lim-istok

1. — Komandovanje: Stab jurišne brigade

2. — Bobrena grupa „Sartorius“:

— Grenadirski jurišni puk:

7 SS pionirska četa;

1 brdski top II bataljona 1 albanskog lovačkog puka;

Pridata:

Grupa „Ali“.

¹ Original, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 20—6, k. 9.

² Vidi dok. br. 354.

³ O položaju Devete crnogorske NOU brigade vidi u dok. br. 14 i 52.

3. — Borbena grupa „Spurny“:
II bataljon 1 alban. lovač. puka;
dobrovoljci-milicioneri.
 4. — Borbena grupa „Bormann“: pojačani SS polubataljon.
- IV. Zadatak grupe Lim-istok za 18. VII. 44:
Prodor iz prostora Murine s obje strane Lima ka Andrijevići i zauzimanje ovog mjesta.
- V. Prostor za prikupljanje trupa
1. — Borbena grupa „Sartorius“ do podne 17. VII.: Krivać—Velika.
 2. — Borbena grupa „Spurny“ do 24 sata 17. VII.: Murina.
 3. — Borbena grupa „Bormann“ do 12 sati 17. VII. kod masiva 1989 (Sjekirica).
- VI. Pripremni za akciju imaju biti:
= do 3 sata 18. VII. 44:
1. Borbena grupa „Sartorius“ zapadno od Murine (južno od Lima).
 2. Borbena grupa „Spurny“ na Zorićskoj R. (sjeverno od Murine).
 3. Borbena grupa „Bormann“ oko k. 1989 i sjeverozapadno od nje.
Na pripremnim položajima sačekati što neprimjetnije i blizu neprijateljskih prednjih osiguranja.
- VII. Početak napada 18. VII. 44 u 4 sata.
- VIII. Plan akcije:
Držanje k. 1547 odlučujuće je pri zauzimanju Andrijevice. Napad na ovaj masiv izvršiće borbena grupa „Sartorius“, sa teškim oruđima duž drumova, a sa pješadijom obuhvatno djelujući lijevim krilom.
Zadaci borbenih grupa „Spurny“ i „Bormann“: zaštita desnog boka napadne grupe „Sartorius“. Radi toga biće potrebno da obje grupe nastoje da im raspored bude u stepen unaprijed, ali najmanje na istoj visini sa napadnom grupom „Sartorius“.
- IX. Zadaci:
1. borbena grupa „Sartorius“ napada iz pripremnih položaja preko Kruševa i obronaka koji se spuštaju prema sjeveroistoku pravcem na k. 1261. Sa te kote, i iz prostora s. Luge — ima da dostigne i zauzme Jerinju Glavu.

Po zauzimanju visova grupa ima, čim to dopusti situacija, nadirati ka Andrijevići, prekidajući drum Berane—Kolašin, i osigurati je.

2. Borbena grupa „Spurny” napada preko Graova i Grudice na s. Luke. Zemljište južno od Piševske R. očistiti od neprijatelja.

Kod s. Luke uspostaviti vezu sa borbenom grupom „Sartorius” i nadirati zajedno s njom istočno od Lima, čisteći klance i jaruge južno 1599 i 1555 ka s. Seocu. Ovoj ću grupi po zauzimanju Andrijevice dati zadatak zaštite ovog mjesta.

Na Murini i duž drumu ka Andrijevići treba rasporediti milicionere, koji, pošto su u seljačkom odijelu, treba da se raspoznaju noseći na odijelu ili u rukama zelene borove grančice.

3. Borbena grupa „Bormann” napada vododelnicom i uzduž puta na ovoj vododelnici preko k. 1747—1609—1599—1500 prema k. 1555.

Ovdje se grupa, osiguravši se prema sjeveru i istoku, uređuje za odbranu i prenočište. Uspostavlja vezu sa grupom „Sartorius”.

Ako je moguće, treba izviđati ka sjeveru sve do Rijeke Marsenića.

Ova borbena grupa mora ipak računati s time da sa pravca sjevera, u njenoj pozadini, napadaju snage iz prostora Kaludra—Strane.

Treba osobito paziti da ne bi neprijateljske snage iz obruča Graovo—Grudice pobjegle koristeći teren pozadi grupe „Bormann”.

X. Artiljerija:

Motorizovana baterija Grenadirskog jurišnog bataljona pridaće jedan brdski top borbenoj grupi „Bormann”.

Glavni je zadatak baterije potpomaganje Grenadirskog jurišnog puka.

Ako bi artiljerijska potpora bila potrebna grupi „Bormann”, tražiti je radiom od Štaba brigade.

Kad Grenadirski jurišni puk zauzme Jerinju Glavu, a ako grupa „Bormann” ne bi mogla naprijed zbog jakog otpora, baterija se stavlja na raspoloženje isključivo grupi „Bormann”. Ovo će utvrditi Štab grupe.

Grupa „Spurny” daće jedan brdski top sa natovarenom municijom grupi „Sartorius”, drugi brdski top vodi sobom grupa „Spurny”.

Grupa „Spurny“ može računati da će naša teška oruđa koja nastupaju drumom Murina—Andrijevića, ako neprijatelj bude pružio jak otpor grupi „Spurny“, znatno olakšati napredovanje.

XI. Veze:

Stab jurišne brigade opšti sa divizijom preko vlastitog 30 Watt predajnika u mrežu 80 Watt predajnika 'divizije, a sa tri potčinjene grupe preko mreže sa 4 pribora „Gustav“. Radi toga će vod za vezu brigade predati:

- 1 „Gustav“ pribor borbenoj grupi „Bormann“,
- 1 „Gustav“ pribor borbenoj grupi „Spurny“,
- 1 treći „Gustav“ pribor služi kao centar.

Grenadirski jurišni puk uspostavlja sa centrom mreže vezu vlastitim sredstvima.

Grenadirski jurišni puk uspostavlja vezu duž drumova, u početku do vatrenog položaja baterije, a potom do pukovske osmatračnice. U ovu liniju uključuje se Stab brigade, tako da je svakog momenta moguć telefonski razgovor između osmatračnice brigade i komandanta jurišnog puka.

Cim bude zauzeta Andrijevića, uspostaviti telefonsku liniju do grupe „Bormann“ na k. 1555.

XII. Previjalište: Murina. Grenadirski jurišni puk daće dva laka kamiona za transport ranjenika na Murinu.

XIII. Nadimci za predviđene faze akcije: prema diviz. zapovjesti.

XIV. Svjetlosni znaci:

- a. — Bijelo — tu smo
1 bijela i jedna crvena ... neprijatelj zaposjeo i drži
1 bijela i više crvenih ... neprijatelj napada
zeleno premjestiti unaprijed artiljerijsku vatru
- b — Pri pojavi vlastitih aviona ima se prednja linija pokazati ispaljivanjem bijelih raketli pod nagibom 45% u pravcu neprijatelja. Da bi se izbjegla zabuna, ove znake ima davati *samo* prednja linija.

XV. Situacija u vazduhu:

Pomoć vlastitih aviona sigurno moguća.

Javiti samo one ciljeve koje se isplati tući iz vazduha. Treba računati sa upotrebom neprijateljske avijacije i to u prvom redu lovaca bombardera. Dužnost je svakog komandanta da se što bolje prikrije, a naročito vozila

XVI. Brigadna komanda mjesta:

16. VII. Peć, hotel „Skenderbeg”.

17. VII. od 12 sati — bataljonska osmatračnica 2 bataljona

I albanskog lovačkog puka (istočno od Murine).

18. VII. od 3 sata — prve kuće zapadno od mosta u Murini.

Po početku napada duž drumu iza Grenad. jurišnog puka.

XVII. Stalno javljati o situaciji. Uveče 18. VII. blagovremeno tražiti municiju. Iscrpan dnevni izvještaj podnijeti o stanju ishrane, važnijim pojedinostima, zarobljenicima (oficiri, podoficiri i vojnici), plijen, utrošak municije, utrošak benzina.

Snabdijevanje, izuzev municijom, brigom samih jedinica.

Von Rudno

major i komandant grupe Lim-istok

Dostavljeno:

Grupi „Sartorius”

Grupi „Spurny”

Grupi „Bormann”

(

BR. 356

OPERACIJSKI DNEVNIK PRVOG BATALJONA 14 PJESADISKOG PUKA 7 SS DIVIZIJE „PRINC EUGEN” ZA VRIJEME OD 1 JULA DO 22 AVGUSTA 1944 GODINE¹

I batalj. 14 SS brd. lov. puka

Stab batalj. 3.IX.44

14 SS brdskom lovačkom puku

Borbeni izvještaj o akcijama od 1. VII. — 22 VIII. 44

1. VII. 44 Do 20.30 časova bataljon zauzima polazni raspored sa zadatkom da zauzme Berane.

Ojačana 3 četa u Bioču sa zadatkom da noću forsira rijeku i da visinskim grebenom zapadno od

¹ Original, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistoriskog instituta pod reg. br. 2/1, k. 11.

Lima prodre do Berana i da parališe neprijateljske snage s boka.²

Ojačana 2 četa i Štab na Trubinu sa zadatkom da zauzme k. 1057 Gradinu — Tivran i dalje preko Tivrana da prodre do Berana.

Ojačana 1 četa i potčinjena policiska četa na Crinišu sa zadatkom da preko Babinog zauzmu drum kod Dimne.

U 22.30 časova 3 četa forsirala je rijeku i zauzela Štitare. 2 četa prodrli je do Podgrada, ali nije mogla da jurišem osvoji k. 1057 uslijed dobro- utvrđenih neprijateljskih mitraljeza (u kamenu ugrađeni mitralj. zakloni) i radi strmih padina. U svanuće povukla se 2 četa na Trubino.

1 četa jurišem je odbacila jačeg neprijatelja sa k. 922. Do svanuća neprijatelj je privukao udarne grupe i južno od k. 922 obrazovao jaku zaprečnu vatru. Odbijeni su svi neprijateljski protivnapadi na k. 922; ali u svanuće povukla se 1 četa do pukovskog komandnog mjesta na k. 1047.

U 06.00 časova 3 četa u svom daljem nastupanju doprla je do Lukovice — Krije. Neprijatelj se utvrdio na okolnim visovima i tuče 3 četu jakom bacačkom vatrom. U 13.00 časova pod zaštitom pt. oruđa, magljenika i artilj. četa se izvukla od neprijatelja i vratila se preko rijeke na polazni položaj.

Bat. komandno mjesto Trubino.

Vrijeme: lijepo.

Jedinice: 1 bat., 3 pt. oruđa, 1 magljenik, policiska četa.

Sopstveni gubici: 9 mrtvih, 26 ranjenih, 3 nestala.

Neprijatelj, gubici: izbrojano 15 mrtvih, ocijenjeno 30 ranjenih.

Plijen: 2 laka mitraljeza (engleska).

Gubitak u materijalu: 2 laka mitraljeza M 42,
2 mašin. pištolja, 9 pušaka,
1 signalni pištolj, 24 sanduka mitraljeske municije,
13 municiskih doboša, 3 bolesn. nosila, 25 ranaca.

Utrošak municije: 22000 mitralj. imetaka
3000 puščanih metaka
80 metaka lak. bacača

² O rasporedu naših jedinica vidi u dok. br. 2.

- 55 metaka ~sred. bacača
230 ručnih bombi
2. VII. 44 Prema naređenju bataljon zauzima kružnu od-
branu oko Trubina — M. Rudine — Bioče.
Bat. komandno mjesto Trubino.
Vrijeme: lijepo.
Jedinice: I bat., 3 pt. oruđa, 1 magljenik.
3. VII. 44 U 14.00 časova komandant bataljona otišao je na'
pukovsko komandno mjesto Crniš. Inače nije bilo
naročitih događaja.
Bat. komandno mjesto Trubino.
Vrijeme: lijepo.
4. VII. 44 Milicija ostaje na odsjeku. U 04.30 časova bataljon
se prikuplja na pukovskom komandnom mjestu
Crniš, radi promjene položaja na novoj prostoriji.
Motorizovani marš preko Radulića — Sipanje —
Uglo. U 23.00 časa dostignuta Sjenica, u 09.00 čas.
Prije polje (bez 1. mil. i 1 voda 4).
Bat. komandno mjesto Prije polje.
Vrijeme: poluoblačno.
5. VII. 44 Bataljon je pošao iz Prije polja preko Kolovrata
na visinsko zemljište Babine radi čišćenja.
3 četa osigurava Rujansko Guvno.
Potčinjena pukovska Leteća četa osigurava na
Gradini k. 783.
1 i 2 četa potčinjene su bataljonu „Steidel" radi
čišćenja prostorije oko Nove Varoši.
Bat. komandno mjesto Kolovrat.
Vrijeme: vedro.
Jedinice: 1 bat. bez 1 i 2 čete, pukovska Leteća
četa, p.t. oruđa, magljenik.
Sopstveni gubici: 3 ranjena.
Neprijatelj, gubici: izbrojano 8 mrtvih, procije-
njeno 15 mrtvih.
Utrošak municije: 2700 mitralj. metaka
550 puščanih metaka
330 metaka mašin. pištolja
50 puščanih bombi
50 ručnih bombi
30 metaka lak. bacača
23 „ magljenika
21 „ sred. bacača
6. VII. 44 Bataljon obrazovao osiguranje na novoj liniji:
Gradina — Ikonovac k. 1023 — Seljašnica — Ru-
jansko Guvno.

Bat. komandno mjesto Kolovrat.

Vrijeme: lijepo.

Jedinice: kao prošlog dana.

Utrošak municije: 350 mitralj. metaka
7 metaka lak. bacača
- 10 metaka magljenika

Sopstveni gubici:

Neprijatelj, gubici: izbrojano 6 mrtvih, ocijenjeno 8 ranjenih.

7. VII. 44 Bataljon bez naročitih događaja na Kolovratu.
Vrijeme: promjenljivo.

8. VII. 44 Upućeno je izvidanje:
Izviđačka patrola 3. k. 797 — k. 1179 — k. 1094 —Mijani—Ninčići—Sveta Gora — povratak dru-
mom, ustanovljeno da je neprijatelj jako posjeo
k. 1179.

Izviđačka patrola 3. Straševac — Đurđevo Brdo
k. 1130 — Rasovo — Polakovkia — Rikavce i
natrag, ustanovljene nepr. patrole u Straševcu i
da je neprijatelj posjeo Đurđevo Brdo. Izviđačka
patrola Leteće čete Seljane — Crni Vrh — D. Ba-
bine — Brašansko Brdo k. 1305 — k. 1119 — k.
1076 — i natrag ustanovila da je neprijatelj po-
sjeo Brašansko Brdo i da izviđa "do Barice.

Izviđačka patrola Leteće čete Dušmanići — Za-
luga — Leskovac — Krašljevići — Vranjača — i
natrag ustanovila da je neprijatelj noću prodro
do Zaluga radi pljačke životnih namirnica.

Bat. komandno mjesto Kolovrat.

Vrijeme: lijepo.

9. VII. 44 Bataljon u Kolovratu.
Vrijeme: promjenljivo.

10. VII. 44 U 05.00 časova polazak bataljona u napad sa ci-
ljem razbijanja neprijatelja na prostorijsi Babine.
2 četa prešla je Lim kod Bistrice da bi preko
Izbičana doprla do Dosudovića.

3 četa i Stab doprli su preko Zaluga — Barice
u 17.00 časova na Brašansko Brdo, bez dodira
s neprijateljem.

1 četa, ojačana, preko Ikonovca na Orni Vrh.

Neprijatelj se povukao s glavninom 8. VII. 44 u
jugozapadnom pravcu.

Bat. komandno mjesto na k. 1305.

Vrijeme: kiša.

Jedinice: I bat., 1 pt. vod, 1 vod magljenika, 1 artilj. bataljon.

11. VII. 44 Bataljon vrši napad u pravcu zapada u 3 napadne grupe:

2 četa ojačana Prkle — Mrkića Ograda— Klik.

3 četa i štab k. 1305 — Cardačina — Adrovići.

1 četa Crni Vrh — Ljeljenica.

Naredeni napadni ciljevi dostigriuti su bez dodira sa neprijateljem, a zatim naređenje od puka da se bataljon prikupi na prostiriji Jabuke.

Bataljon je u 16.00 časova protjerao sa Jablanovice neprijateljske pretstraže.

Izvidanjem prema zapadu i jugu ustanovljeno je da je neprijatelj jako posjeo Kamenu Goru. (Jugozapadno od Prijepolja).

U 19.00 časova neprijatelj posjeda zaprečnu liniju:

3 četa k. 1294 — Jabuka prevoj;

2 četa Jabučko Prisoje;

1 četa k. 1194 — Cauševie.

Bat. komandno mjesto Jabuka prevoj.

Vrijeme: kiša.

Jedinice: I bat., pt. vod, vod magljenika.

12. VII. 44 Bataljon na starom položaju.

Izvidanjem prema s. Kozarevini³ ustanovljeno da je neprijatelj posjeo Strmenicu.

Vrijeme: kiša.

13. VII. 44 Bataljon je na sedlu Jabuka, u 21.00 čas polazak za Prijepolje, odatle motorizovani marš.

Bat. komandno mjesto Prijepolje.

Vrijeme: Poluoblačno.

Jedinice: I bat., pt. vod, vod magljenika.

14. VII. 44 U 06.00 časova dostignuta Raška. Do 19.30 odmor u Raškoj — motorizovani marš na prostoriju Kos. Mitrovica..

Vrijeme: uveče kiša.

15. VII. 44 Bataljon bez 2 i 3 čete u toku poslijepodneva VELIKA.

Bat. komandno mjesto Velika (zapadno od Cakora)

Vrijeme: vedro. Pripreme za „Draufgänger” ofanzivu⁴.

³ Vjerovatno Koroševina

⁴ P planu „Draufgänger” ofanzive vidi u dok. br. 354 i 355.

16. VII. 44 Bataljon očekuje 2 i 3 četu i komoru.
Izviđanjem l⁵ u pravcu zapada ustanovljeno da je albansko-crnogorska granica posjednuta od albanske milicije; granica Greben—Vizitor Pl.—Murina—Sjekirica.
Bat. komandno mjesto Velika.
Vrijeme: vedro.
Jedinice: I bat., 2 magljenika.
18. VII. 44 01.00 čas polazak bataljona u napad u sjevernom pravcu. K. 2121⁶ zauzela je jurišem 1 četa, k. 2045 zauzela je 3 četa u bliskoj borbi, k. 2125 zauzela je jurišem u 08.30 časova 3 četa, j^ači neprijatelj otstupio je u pravcu sjeverozapada. Na k. 1240 odbijen je neprijateljski protivnapad, tom prilikom je ranjen SS poručnik Par-datschar. 3 četu jDrimio je ' zastavnik Weigant. K. 1261 na juriš je zauzeta od 3 čete i uspostavljena je veza sa jedinicama vojske.
Bat. komandno mjesto u kružnoj odbrani oko k. 1441.
Vrijeme: magla, kiša.
Jedinice: I bat., 1 vod magljenika, 1 p. t. vod.
Utrošak, municije: 2500 mitralj. metaka
300 puščanih metaka
500 metaka mašin. pištolja
80 metaka lak. bacača
20 metaka magljenika
15 metaka p.t. oruđa
20 ručnih bombi
Sopstveni gubici: 7 ranjenih.
Neprijateljski gubici: izbrojano 11 mrtvih, procijenjeno 27 mrtvih.
19. VII. 44 U 04.00 časa nastupanje k. 1261 — k. 1547. Odatle 2 četa upućena ka Andrijeveci. U 12.00 časova zauzeta Andrijeveci⁷.
3 četa upućena je zapadno k. 1547 na Zuljevo Brdo. 1 vod 1 čete kao pojačanje za Andrijevecu. Neprijatelj se učvrstio u dobro ugrađenim poljskim položajima na Veljem Kršu i Zuljevom Brdu. Neprijateljska vatra iz mitraljeza, srednjih

⁵ Odnosi se na Prvu četu

⁶ Vjerovatno k. 1221

⁷ O borbama za Andrijevecu vidi u dok. br. 24, 25, 26, 27, 28, 51 i 52.

bacača i p.t. oruđa ležala je do dolaska II/14⁸ bataljona (na k. 1443) na 1/14 bataljonu.

Poslije zauzeća Zuljevog Brda neprijatelj se povukao u pravcu sjeverozapada i sjeveroistoka.

U 21.00 čas polazak batailjona u napad radi ponovnog zauzimanja k. 1443.

Bat. komandno mjesto istočno od k. 1443.

Vrijeme: vedro.

Jedinice: kao prošlog dana.

Utrošak municije: 6.000 mitralj. metaka
400 pušćanih metaka
500 metaka mašin. pištolja
130 pušćanih bombi
20 ručnih bombi
110 metaka lak. bacača
35 „ sred. bacača
25 „ p.t. oruđa
36 „ magljenika
15 signalnih metaka

Sopstveni gubici: 3 mrtva, 4 ranjena.

Neprijatelj, gubici: Izbrojano 58 mrtvih, procijenjeno 110 mrtvih.

Plijen: U 02.00 časa 1 četa odbila je neprijateljski povratni napad na Andrijevicu.

U 12.00 časova 2, 3, 7 i lovačka četa odbile su jakom vatrom 12 bacača i pt. oruđa neprijateljski napad na k. 1443.

Bat. komandno mjesto k. 1443.

Vrijeme: lijepo.

Utrošak municije: 5.500 mitralj. metaka
1.200 pušćanih metaka
1.000 metaka mašin. pištolja
82 lak. bacača
38 sred. bacača
25 magljenika
23 p.t. oruđa
45 ručnih bombi
25 signalnih metaka

Sopstveni gubici: 1 mrtav, 8 ranjenih.

Neprijatelj, gubici: izbrojano 38 mrtvih, ocijenjeno 50, ocijenjeno 25 ranjenih.

⁸ Drugi bataljon 14 pješadijskog puka

Jedinice: kao dan ranije.

Sopstveni gubici: 1 mrtav, 7 ranjenih, 2 nestala.

Neprijatelj, gubici: izbrojano 11 mrtvih, procijenjeno 26.

25. VII. 44 Bataljon bez 3 čete posjeo je položaj na k. 1598 Visibaba. U cilju pripreme napada neprijatelj tuče mitraljeskom i artiljeriskom vatrom k. 1598. U podnevnim časovima neprijatelj je izvršio napad koji se slomio u našoj zaprečnoj vatri. Uveče neprijateljska uznemiravajuća vatra bez dejstva. U žestokoj bliskoj borbi odbijen je neprijateljski noćni napad.

Batalj. komandno mjesto Visibaba. *Vrijeme:* lijepo.

Jedinice: kao prošlog dana.

Utrošak municije: 1800 mitr. metaka

600 metaka mašin. pištolja

18 metaka sred. bacača

400 pušč. metaka

10 metaka lakih bacača

10 metaka magljenika

Sopstveni gubici: 2 mrtva, 6 ranjenih.

Neprijateljski gubici: izbrojano 16 mrtvih, procijenjeno 38.

26. VII. 44 Preko dana mirno.
Noću je neprijatelj izvršio napad koji je sa uspjehom odbijen.

Bataljonsko komandno mjesto. Visibaba. *Vrijeme:* lijepo.

27. VII. 44 Neprijatelj je noću napao sa slabijim snagama i bio. je odbijen.

Bataljonsko komandno mjesto Visibaba. *Vrijeme:* lijepo.

U 10.00 časova polazak 2 čete i Štaba sa k. 1598 — k. 1635 — Stit.

3 četa potčinjena je puku.

1 četa polazi u 12.00 časova kao zaštitnica za bataljonom.

28. VII. 44 Bataljon na Štitu brani, uglavnom liniju protivnapada sa sjeveroistoka.

2 četa Stit.

3 četa k. 1635

1 četa k. 2005

Bataljonsko komandno mjesto Stit. *Vrijeme:* lijepo.

29. VII. 44 Bataljon je ostao na Štitu braneći Stit — k. 1635
 • — Murina (1 čet).
 Izviđa prema sjeveru.
 Izviđačka patrola na pravcu k. 1989 — k. 1671 ustanovila je slabije neprijateljske snage na k. 1671. Izviđačka patrola sa k. 1989 ustanovila je da je neprijatelj posjeo Omarsku Glavu i Goleš, k. 1724.
 Bataljonsko komandno mjesto Stit. *Vrijeme*: lijepo.
i Jedinice: I bataljon 1 p.t., 1 vod magljenika.
 Utrošak municije: 1100 mitr. metaka.
Neprijateljski gubici: izbrojano 1 mrtav, procijenjeno 5, ocijenjeno 4 ranjena.
30. VII. 44 U 05.00 časova neprijatelj je pucao sa slabijim snagama i odbijen je sa gubicima.
 Izviđanjem na Visibabi ustanovljeno je da su u toku noći slabe nepr. snage posjele vis.
 Bat. komandno mjesto Stit. *Vrijeme*: vedro.
Neprijateljski gubici: izbrojano 12 mrtvih, procijenjeno 17 ranjenih.
31. VII. 44 U 02.00 časa poslije artiljerijske pripreme neprijatelj je napao na Štitu Stab i 2 čet. i poslije duže borbe odbijen je sa gubicima.
 U 14.00 časova očišćen je pošumljeni vis k. 1989, kojom je prilikom ranjen SS poručnik Gross. SS poručnik Adam primio je 2 čet. SS potporučnik Fidomski komanduje 1 četom.
 Izviđačke patrole prema k. 1598 i k. 1757 ustanovile su da su oba visa posjednuta od neprijatelja.
 Bat. komand. mjesto Stit. *Vrijeme*: vedro.
Utrošak municije: 1500 mitr. metaka
 40 metaka sred. bacača
 18 svjetlećih metaka
 200 puščanih metaka
 15 metaka magljenika
Sopstveni gubici: 1 mrtav, 1 ranjen.
Neprijateljski gubici: izbrojano 12 mrtvih, procijenjeno 17 ranjenih.
1. VIII. 44 U 18.00 časova odlazak bataljona pravcem Cakor — Peć — Raušić. *Vrijeme*: kiša.
Neprijateljski gubici: 5 mrtvih, ocijenjeno 9 ranjenih.

2. VIII. 44 Bataljon u Peći.
Nz U 19.00 časova polazak bataljona motorizovanim maršem preko Kos. Mitrovice. *Vrijeme*: kiša.
3. VIII. 44 U 08.00 časova dolazak u *Leposaviće*.
U 13.00 časova nastupanje bez 1 i 2 čete na k. 1102 Crni Vrh.
Nz U 17.00 časova očišćena je k. 1102 od slabijih neprijateljskih snaga.
Pošto su stigle 1 i 2 četa u 20.00 časova obrazovana je odbrana u jugoistočnom pravcu.
U toku noći prešao je neprijatelj na istočnu obalu Ibra. Bat. komand. mjesto Crni Vrh. *Vrijeme*: oblačno.
Utrošak municije: 2800 mitr. metaka
300 puščanih metaka
30 metaka lakih bacača
35 „ srednjih bacača?
15 puščanih bombi ftrombl.)
25 metaka magljenika
Sopstveni gubici: 4 mrtva, 8 ranjenih.
Neprijateljski gubici: izbrojano 11 mrtvih.
4. VIII. 44 Izviđanjem prema jugozapadu ustanovljeno je da se neprijatelj u toku noći kretao kroz Vrletnicu i Grka je u istočnom pravcu radi prebacivanja preko rijeke.
Bat. komand. mjesto Crni Vrh. *Vrijeme*: lijepo.
Jedinice: 1 bataljon, 1 magljenik.
5. VIII. 44 Izviđanje do Oseničkog potoka bez dodira sa neprijateljem.
U 16.00 časova novi zadatak: bataljon prima odbranu Berberišta — k. 1174.
Bat. komand. mjesto Berberište. *Vrijeme*: lijepo.
Jedinice kao prošlog dana.
6. VIII. 44 U 17.00 časova polazak bataljona u pravcu *Novog Pazara*.
Bat. komand. mjesto Berberište. *Vrijeme*: lijepo.
7. VIII. 44 U 01.00 čas dolazak u Banju.
U 19.00 čas polazak bataljona iz Banje — Novi Pazar — Duga Poljana.
Bat. komand. mjesto Banja. *Vrijeme*: kiša.
8. VIII. 44 U 05.00 čas. dolazak u Dugu Poljanu.
U 17.00 čas. polazaik bataljona iz Duge Poljane — Sjenica — Babinjača.

- Bat. komand. mjesto Duga Poljana. *Vrijeme:* oblačno.
9. VIII. 44 U 05.00 čas. dolazak u Babinjaču.
U 17.00 čas. odlazak bataljona pravcem: Milošev Dol — Prijepolje. *Vrijeme:* lijepo.
10. VIII. 44 U 0.3 časa dolazak u Prijepolje — Taševu. Bataljon u bivaku.
Bat. komand. mjesto Taševu. *Vrijeme:* lijepo.
11. VIII. 44
12. VIII. 44 Bataljon u Taševu.
13. VIII. 44 U 00.00 časova bataljon polazi u napad u pravcu juga u tri napadne kolone:
A) ojačana 2 četa, Leteća četa i 1 četa M F K^{1U}
B) ojačana 3 četa — Štab — 1 četa M F K
C) ojačana 1 četa — 1 četa M F K
Pravac kretanja:
A) preko Jablanovice — k. 1483 stigla je u 08.00 časova na k. 1345 i do mraka je ostala da leži pred planinskim masivom k. 1483 (Kamena Gora);
B) Preko Maljevca poslije kraće borbe zauzela je Vis i Duge Njive.
U 21.00 čas stigla na Koritnicu i zauzela kružnu odbranu na k. 1228.
C) u 08.30 časova dostigla Skokuće, u 21.00 čas Podjevac, gdje je ubrzavala kružnu odbranu.
Bat. komand. mjesto: k. 1228. *Vrijeme:* lijepo.
Jedinice: 1 bataljon, 2 voda Leteće čete, 1 pit. puk, 1 magljenik, bataljon MFK.
Sopstveni gubici: 2 mrtva, 11 ranjenih, 1 konj.
Neprijateljski gubici: izbrojano 32 mrtva, ocijenjeno 40 ranjenih.
Utrošak municije: 3000 mitr. metaka
300 pušćanih metaka
200 metaka mašin. pištolja
24 metka lakog bacača
16 metaka srednjeg bacača
20 metaka magljenika
5 p.t. granata
7 ručnih bombi

w Vjerovatno Muslimanski dobrovoljački korpus (Legija „Krempler“).

14. VIII. 44 U 07.00 časova napadna grupa A zauzela je k. 1483.

U 10.00 časova srednja napadna grupa poslije žilavih borbi u šumi na Kleču—Pribojnu.

U 13.00 časova lijeva napadna grupa poslije kraće borbe zauzela k. 1353.

U 20.00 časova zaustavljen je napad u cilju potpomaganja 11/14 bataljona uslijed velike neprijateljske nadmoćnosti i četa se povukla na k. 1353.

U 22.00 časa bataljon je odbio jak neprijateljski protivnapad na k. 1353 sa velikim gubicima po neprijatelja.

Za noć je posjednuta linija odbrane: k. 1483 — k. 1228 — k. 1353 — Dolovi.

Bat. komand. mjesto k. 1353 *Vrijeme:* lijepo.

Jedinice: kao prošlog dana.

Utrošak municije: 10000 mitralj. metaka
400 puščanih metaka
30 metaka maš. pištolja
55 puščanih bombi
85 ručnih bombi
60 metaka lakih bacača
30 „ sred. bacača
25 „ magljenika
8 pt. granata
26 svjetlećih metaka

Sopstveni gubici: 1 ranjen.

Neprijateljski gubici: izbrojano 38 mrtvih, ocijenjeno 66 ranjenih.

15. VIII. 44 Nastupanje na Jablanovac. u 13.00 časova dostignut Vis k. 1213 bez dodira sa neprijateljem i uspostavljena je veza sa 11/14 bataljonom.

Dan je prošao mirno sem malih okršaja na *Ravnjoj Gori*.

Bat. komand. mjesto k. 1353. *Vrijeme:* lijepe.

Jedinice: kao prošlog dana.

Utrošak municije: 2500 mitr. metaka
200 puščanih metaka
30 ručnih bombi
8 metaka magljenika

Sopstveni gubici: 3 mrtva, 1 ranjen.

Neprijateljski gubici: izbrojano 23 mrtva, procijenjeno 15 ranjenih.

16. VIII. 44 Lijeva napadna grupa u 11.00 časova nadire na Zečju Glavu (k. 1245), srednja napadna grupa u 12.00 časova na k. 1270 — Barice, desna napadna grupa u 13.00 časova na Prisoje — Vrščić. U 21.00 čas dostignuta je naređena linija: k. 1281 — Goli Krš, k. 1492 — k. 1396 — k. 1412 — Duga, k. 1230.
Veza sa 11/14 bataljonom na Radoviću.
Bat. komand. mjesto k. 1412 Klanac. *Vrijeme:* kiša.
Jedinice: kao prošlog dana.
Utrošak municije: 350 mitr. metaka
100 pušcan. metaka
31 metak sred. bacača
Sopstveni gubici: —
Neprijateljski gubici: izbrojano 6 mrtvih.
17. VIII. 44 Bataljon bez naročitih događaja na ranijoj liniji odbrane. *Vrijeme:* kiša.
18. VIII. 44 U 09 časova bataljon polazi u napad u južnom pravcu u tri napadne kolone. Bez dodira sa neprijateljem dostignuta je linija: Grubanova Gora — Vrhovi — Orlovača — Lisa, k. 1509.
Bat. komand. mjesto Orlovača. *Vrijeme:* promjenljivo.
Jedinice: kao prošlog dana.
19. VIII. 44 Bataljon se prikupio kod pukovskog komandnog mjesta u Draškovini i otišao na prostoriju Mataruga. U naslonu na jedinice vojske zauzet je zaiprečni položaj od Kataibuna — k. 975 — k. 1203 — k. 1182.
Bat. komand. mjesto: Tulovo. *Vrijeme:* lijepo.
20. VIII. 44 Bataljon maršuje preko Ivanovog Polja za Pljevlja 18.00 čas.
Neprijateljske jake snage nalaze se na prostoriji sjeverno od Pljevalja i ugrožavaju grad. 1/14 bataljon sa 2 batalj. MFK za noć preuzima odbranu. Pljevlja nisu napadnuta.
Bat. komand. mjesto Pljevlja. *Vrijeme:* vedro.
Jedinice: 1/14 bataljon, 2 bataljona MFK, magljenik, p. t. top, dijelovi vojske.
21. VIII. 44 Bataljon je motorizovanim maršem prebačen na sedlo Jabuka. U 21.00 čas pošao na sjever.
Vrijeme: lijepo.

22. VIII. 44 U 05.00 časova dostignuto je Brašansko Brdo (k. 1305). Bataljon je produžio nastupanje i stigao u 08.00 časova na Borak (k. 1423). Dva neprijateljska izviđača pobjegla su u pravcu sjeveroistoka, u 12.00 časova dostignut je Miliješ. Izviđačke patrole upućene su prema Biču i Priboju. U Biču nema neprijatelja, Priboj posjednut sa slabim neprijateljskim snagama. Bat. komand. mjesto Gradiberine. *Vrijeme*: lijepo. *Jedinice*: 1 bataljon, 1 pt. top, 1 magljenik.

BR. 357

KATNI DNEVNIK MAJORA BEHMA IZ ŠTABA DVADESET
PRVOG ARMIJSKOG KORPUSA GRUPE ARMIJA „E”¹

RATNI DNEVNIK

Major B e h m XXI (plan.) armijski korpus (A. K.)
421 korpusni bataljon za vezu

23. 10. 1944

181 pješ. div.: Iz Grahova prispjela milicija (70 ljudi) javlja: posade iz uporišta Grahova i Pod Hana probijaju se na jug.* Gubici milicije: 3 mrtva, 10 ranjenih. Pri prepadu na jedno sprovodno odjeljenje u 6,50 čas. kod Risna 1 mrtav, 3 ranjena.³ Nacionalisti⁴ 5 km jugozapadno od Risna u borbi sa bandama. Torpedna baterija Na Kobilje dignuta u vazduh.

24. 10. 44

181 pješ. div.: Odbijeni neprijateljski napadi na prostoru sjeverno od Kotorskog Zaliva⁶ i kod Podgorice⁷ i koncentrični

¹ Original, na njemačkom jeziku, nalazi se u arhivi Vojnoistorijskog instituta pod reg. br. 1/5, k. 6.

² O borbama za Grahovo i jedinicama koje su ga oslobodile vidi u dok. br. 192 i 352.

³ Borbu su vodile jedinice Prve bokeljske NOU brigade. Vidi dok. br. 281.

⁴ Četnici

⁵ Jedinice Prve bokeljske NOU brigade

⁶ Sjeverno od Kotorskog Zaliva nalazile su se jedinice Prve bokeljske, Desete crnogorske NOU brigade i Druge proleterske dalmatinske. Vidi dok. br. 192, 281 i 353.

⁷ Drugi i Četvrti bataljon Pete proleterske brigade (vidi dok. br. 229) i jedinice Zetskog NOP odreda.

napadi na Danilovgrad, koji je tučen vatrom minobacača i četiri topa 7,5 cm. Neznatni sopstveni gubici."

25. 10. 44

U 9 čas. razmatranje situacije u Operativnom štabu. Dubrovnik je napušten prerano. Time je otkriven desni bok 21 brd. arm. korpusa, tako da se sada mjere za evakuaciju moraju ubrzano izvršiti. Štab korpusa idućih dana premjestiće se na komandno mjesto 181 pješ. div. u Zadenju.

181 pješ. div.: Pri prepadima na prostoru Kotorskog Zaliva i pri zaustavljanju neprijateljskih prodora ka Danilovgradu pretrpjeli smo neznatne gubitke. Neprijatelj, gubici: 22 mrtva i 8 ranjenih (utvrđeno). 6 naših nestalih vojnika vratilo se iz Grahova.

26. 10. 44

181 pješ. div.: Neprekidni prodori i prepadi bandi na prostoru sjeverno od Kotorskog Zaliva i na drum Cetinje—Podgorica⁹ Sopstveni gubici: 5 mrtvih, 13 ranjenih, 4 nestala, 28 konja. Neprijateljski gubici ne mogu se utvrditi.

28. 10. 44

181 pješ. div.: Evakuisani su Molunat, Herceg Novi, Zelenika i Kumbor. Prilikom evakuisanja Herceg Novog protivnik je jakim snagama vršio upade u raspored naših odstupnih pokreta.¹⁰ Sopstveni gubici: 8 mrtvih, 20 ranjenih, 2 nestala. Utvrđeni gubici neprijatelja: 5 mrtvih. Odbijeni prodori bandi drumom Cetinje—Kotorski Zaliv ka sjevernoj ivici Cetinja i ka Rijeci Crnojevića.¹¹ Komandno mjesto Korpusa premješteno je u Zadenju, komandno mjesto 181 pješ. div. u Podgoricu.

29. 10. 44

181 pješ. div.: I dalje jak pritisak neprijatelja na prostoru Kotorskog Zaliva i drumu Kotor—Cetinje. Sopstveni gubici pri napadima bandi: 9 mrtvih, 7 ranjenih, 18 nestalih. Uporište 2 1/2 km istočno od Kotora zauzeto od strane mnogo jačeg neprijatelja. Ostala uporišta na drmu Cetinje—Kotor pod jakim neprijateljskom vatrom.¹² Drum zatvoren. Kod Ledenica,

⁸ O borbi na sektoru Danilovgrada vidi u dok. br. 229 i 352.

⁴ Na komunikaciji Podgorica (Titograd) — Cetinje nalazile su se jedinice Lovćenskog NOP odreda i Prvi bataljon Desete crnogorske NOU brigade.

¹⁰ Na ovom sektoru su djelovale jedinice Druge dalmatinske proleterske brigade i jedinice Dvadeset devete hercegovačke divizije.

¹¹ Vidi dok. br. 192

¹² Na ovom sektoru bile su jedinice Prve bokeljske i Desete crnogorske NOU brigade. Vidi dok. br. 192 i 281.

sjeverno od Risna, primijećeno je bacanje iz aviona 75 bala sa hranom i drugim potrebama.

30. 10. 44

181 pješ. div.: Neprijateljski pritisak na prostoru Kotor—Cetinje još traje. Prilikom prepada na uporišta imali smo 16 ranjenih. Obalska artiljerija tukla neprijatelj, sakupljanja u Herceg Novom. Utvrđena su jaka razaranja kao i gubici kod neprijatelja. 4 nestala vojnika vratila su se iz Herceg Novog. Namjera: nakon dovođenja pojačanja (dijelovi 2 bataljona 359 puka) otvaranje drumca Cetinje:—Kotor.

SS divizija „Skenderbeg”: Rožaj ponovo zauzet od strane nacional. bandi.¹³ Crvene snage prodrle do 8 km južno od Peći.

31. 10. 1944

181 pješ. div.: Pojaćao se neprijateljski pritisak na Cetinje—Kotor—Risan. Naše slabe posade uličnih uporišta — već dani prepuštene same sebi — nalaze se u teškoj odbranbenoj borbi sa daleko nadmoćnijim neprijateljem. Sopstveni gubici: 5 mrtvih, 25 ranjenih, 5 muslimana prebjegli protivnicima. Napadi 2 bataljona 359 puka od Cetinja na Dubovik nisu uspjeli. Neprijateljski gubici 4 mrtva, izbrojano 4 ranjenika, procijenjeno još 60 mrtvih ranjenih.

SS divizija „Skenderbeg”: Grupe bandi južno od Peći potisnute ka jugozapadu. Neprijatelj je izgubio 10 izbrojanih mrtvih i 20 ranjenih (po procjeni).

1. 11. 44

181 pješ. div.: Jak neprijateljski pritisak na prostoru Kotor—Cetinje traje i dalje. Sopstveni gubici: 6 mrtvih, 23 ranjena. Jedan pješad. top tućen vatrom. 2 bataljon 359 puka stigao je na 1 km južno od Dubovika (5 km sjeverozapadno od Cetinja). Osujećen pokušaj iskrcavanja dvaju neprijateljskih brzih čamaca u Zal. Kruće, sjeverozapadno od Ulcinja. Ziva djelatnost neprijateljskih aviona, 5 napada bombarderima na most kod Vau Dejesa. Most oštećen.

2. 11. 44

181 pješ. div.: Jak napad artiljerijom i minobacaćima na Risan i neprekidni napadi nadmoćnijih neprijatelj, bandi na uporište Dubovik. Napad 2 bataljona 359 puka radi deblokade Dubovika još nije uspio. Dubovik ima naređenje da se poslije utroška cjelokupne municije probije ka Cetinju. Sopstveni gubici: 14 mrtvih (1 oficir), 44 ranjena, 5 nestalih. Neprijateljski gubici: utvrđeno 15 mrtvih, a po procjeni dalji visoki gubici.

¹³ Jedinice Devete crnogorske NOU brigade. Vidi dok. br. 220.

Drum Cetinje—Rijeka Crnojevića neprijatelj je momentalno zatvorio. Uslijed napada na kolonu kamiona istočno od Puke i na uporišta s obje strane Puke pretrpjeli smo sljedeće gubitke: 4 mrtva, 20 ranjenih, 5 nestalih, 12 kamiona onesposobljeno. U toku je smjena dijelova 334 strjeljačkog puka na otkretu Bar—Budva od strane vazduhoplovne marševske grupe pukovnika Heynatza.

3. 11. 44

181 pješ. div.: Pri odbrani od neprijateljskih napada na prostoru Kotor—Cetinje sopstveni gubici: 2 mrtva, 8 ranjenih. Nepr. gub.: 11 mrtvih, 2 ranjena (utvrđeno), jedan laki mitraljez. Posada u Risnu nije odgovorila na više upućenih joj poziva za predaju. Zaprečni položaj jugoistočno od Puke ponovo zauzet; na našoj strani jedan mrtav.

4. 11. 44

181 pješ. div.: Prilikom vatrenih prepada kao i napada bandi na prostoru Kotor—Podgorica imali smo 3 mrtva i 7 ranjenih; kod neprijatelja 32 mrtva (utvrđeno). Dijelovi 222 polj. dopunskog bataljona sa dijelovima vazduhoplovne marševske grupe „Becker” uprkos neprijateljskog otpora stigli na prostor 6 km istočno od Puke. 3 ranjena. Posada uporišta Dubovik probila se ka Cetinju. Pri napadu bombardera na Podgoricu neznatni sopstveni gubici (ali sve linije razorene).

Nedelja 5. 11. 44

181 pješ. div.: Prilikom odbrane od napada na prostoru Risna i Cetinja sop. gub.: 4 mrtva, 13 ranjenih, 5 dezertera; nepr. gub.: 29 mrtvih, (izbrojano). Dijelovi 222 poljskog dopunskog bataljona sa vazduhoplovnom marševskom grupom „Becker” uslijed miniranog drumova imali zastoj, nisu još stigli u Puku. Izbrojano 3 mrtva neprijatelja i još 6 po procjeni; sopstveni gubici neznatni. Prilikom napada 31 [4-motornih] bombardera na Podgoricu nije bilo velikih gubitaka.

6. 11. 44

181 pješ. div.: Bande prodrle u jugozapadni dio Cetinja.¹⁴ Oštre ulične i kućne borbe. Pri neprijat. artiljerijskoj vatri na Risan sop. gub.: 4 mrtva, 8 ranjenih. Drum Kukes—Puka borbom oslobođen. Prilikom bombardovanja Podgorice (50—80 4-motornih bombardera), Kukesa, Tirane kao i prilikom mitraljiranja drumova: 12 mrtvih, 48 ranjenih; ubijeno 25 konja i 1 kamion uništen. Od toga broja prilikom bombardovanja Podgorice imao je 222 bataljon za vezu: 2 mrtva, 2 teško i 2 lakše ranjena i 25 konja, tj. skoro polovinu konja zaprežnog voda.

¹⁴ O borbama za oslobođenje Cetinja vidi u dok. br. 234.

7. 11. 44

181 pješ. div.: Prilikom borbi na prostoru Risan—Kotor sopstveni gubici: 2 mrtva, 19 ranjenih. Neprijateljski gubici: 8 zarobljenih. Poslije privremenog upada u Cetinje i izvršene pljačke neprijatelj je napustio grad i ponovo se učvrstio na visovima oko Cetinja. Namjera: napad nacionalista, pod voćstvom Đurišića, od Rijeke Crnojevića ovamo u cilju rasterećenja. Na drumu Kukes—Skadar angažovane snage divizije prikupljaju se u pravcu Podgorice. Vazduhoplov. maršev. grupa „Becker” preuzela je osiguranje druma.

8. 11. 44

181 pješ. div.: Pri vatrenim prepadima i prodorima bandi na prostoru Risan — Ledenice i Cetinje — Budva imali smo: 7 poginulih, 18 ranjenih i 2 nestala. Kod neprijatelja izbrojano 41 poginuli. Prodiranjem u cilju rasterećenja, pod komandom Đurišića, napredovalo se do na prostor 6 km istočno od Cetinja.

9. 11. 44

181 pješ. div.: Poslije otvaranja puta Kotor—Risan neprijatelj razvija živahnu vatrenu djelatnost na drumu kod Risna. Nepr. gubici: izbrojano 25 poginulih i jedan teški mitraljez zaplijenjen. Nacionalisti, pod voćstvom Đurišića, stigli do Cetinja i osiguravaju drum Rijeke Crnojevića—Cetinje. U noći od 9 na 10 11. jaća artiljerijska vatra na Cetinje. Odbijeni neprijateljski napadi na istočnu ivicu Cetinja. Dijelovi vazduhopl. marš. grupe „Becker” preuzeli su Ulcinjski odsjek. Prilikom bombardovanja Peći 7. 11. poginulo 38 a ranjeno 60 civil. lica.

10. 11. 44

181 pješ. div.: Prilikom odbrane od neprijateljskih napada i neprijateljske artilj. vatre na prostoru Risan—Ledenice i Cetinje¹⁵ sopst. gubici: 6 poginulih, 27 ranjenih, 2 nestala; 38 konja i 2 brdska topa izbaćeni iz stroja. Otpočela je smjena dijelova 363 Gren. puka na osiguranju na prostoru Podgorice. Njih smjenjuje marševska grupa teretnih automobila.

11. 11. 44

181 pješ. div.: Na prostoru Risan—Ledenice, pri obostranoj artiljerijskoj djelatnosti, naizmjenične borbe sa nadmoćnijim neprijateljem. Neprijateljski gubici: izbrojano 5 poginulih i 1 zarobljen, 2 teška mitraljeza zaplijenjena. Sopstveni gubici: 5 poginulih, 17 ranjenih. Po izjavama zarobljenika neprijatelj ima na prostoru sjeverno od Risna 14 topova, među ovima

¹⁵ O borbama na sektoru Ledenice i njenom oslobodenju vidi u dok. br. 281.

2 od 15 cm. Cetinje se i dalje nalazi pod neprijateljskom vatrom za uznemiravanje. Drum istočno od Cetinja ponovo zatvoren.

Nedelja 12. 11. 44

181 pješ. div.: Dijelovi borbene grupe „Steyerer“ (3 bataljona, jedna pionirska četa, jedan artiljerijski divizion i dvije baterije) na prostoru Skadar—Danilovgrad pridati i potčinjeni 181 pješ. div. Pri obostranoj borbenoj i artiljerijskoj djelatnosti na prostoru Risan—Ledenice i kod Danilovgrada sopstv. gub.: 4 mrtva, 10 ranjenih, 8 konja izbačeno iz stroja. Drum Rijeka Crnojevića—Cetinje ponovo oslobođen. Živahna djelatnost lovačkih aviona. Prilikom bombardovanja Risna 6 kamiona izbačeno iz stroja. Jedan nepr. lovač. avion oboren vatrom protivavionske artiljerije. Namjera za 13.11: napuštanje Cetinja; za 14. 11: polazak desne napadne grupe 181 pješ. div. u napad u pravcu Nikšića. Pojačanje lijeve napadne grupe sa ojačanim 523 gren. pukom koji je motoriz. maršem prebačen u Kotor i potčinjen 181 pješ. div.

13. 11. 44

181 pješ. div.: Uslijed jake neprijateljske artiljerijske vatre na prostoru Risan—Ledenice dalji sopstveni gubici. Odbijeni jaki neprijateljski napadi sjeverno od Risna. Neprijatelj ima 3 mrtva. Poslije napuštanja Cetinja borbe sa neprijateljem koji energično nadire. Gub. do sada: 9 mrtvih (1 oficir), 16 ranjenih, 23 nestala, 6 kamiona, 2 poljske kuhinje. Napadi 6 „jabosa“ (bombardera-lovaca) na Kotor prouzrokovali neznatnu štetu, 3 kamiona uništena. Sanitetska lađa „Tuebingen“ stigla u Bar. Lađa može da primi 1.000 ranjenika. Ukcavanje ranjenika otpočelo je (među njima i p. poručnik Veith).

14. 11. 44

181 pješ. div.: Desna grupa u 4.30 časova krenula u napad s obje strane drumu Danilovgrad—Nikšić, ali zbog jakog neprijateljskog otpora samo malo napredovala.¹⁶ Sop. gub.: 3 mrtva, 7 ranjenih; 2 bataljon 359 puka zauzeo zaprežni položaj 6,5 km zapadno od Kokota, dok je 181 DFB¹⁷ bataljon sa 86 bataljonom crnih košulja zauzeo položaj na prostoru Farmaci—Kokoti (jugozapad, od Podgorice). Pri odbijanju neprestanih neprijateljskih napada, potpomognutih jakom artiljerijskom

¹⁶ O borbama na sektoru Danilovgrad — Nikšić vidi u Vojnoistoriskom glasniku br. 5 str. 61—79. Izdanje „Vojnog dela“ 1954 godine.

¹⁷ DFB — nepoznata skraćenica, vjerovatno neki tvrđavski ili fizilirski bataljon.

vatrom, na prostoru Ledenice sop. gub.: 3 mrtva, 19 ranjenih. Sanitetska lađa „Tuebingen“ tučena vatrom orudima sa dva manja neprijateljska ratna broda. Armijska obalska artiljerija uzvratila je vatru. Na jednom neprijateljskom ratnom brodu osmotren pogodak naše artiljerije. Sop. gubitaka ni štete nije bilo.

15. 11. 44

181 pješ. div.: U napadu u pravcu Nikšića uslijed sve većeg neprijateljskog otpora postignut je samo neznatan dobitak u terenu. Na prostoru sjeverno od Risna i dalje traje jak neprijateljski pritisak. Prodiranje bandi u pravcu zaprečnog položaja, 14 km jugozapadno od Podgorice, odbijeno. Sopst. gubici: 15 mrtvih, 32 ranjenih, 19 muslimana sa 2 mitraljeza dezertiralo; neprijatelj je izgubio 12 mrtvih (utvrđeno). Drum sjeverozapadno od Bara uslijed porušenog mosta bio prekinut u trajanju od 48 časova.

16. 11. 44 ,

181 pješ. div.: Napad u pravcu Nikšića desnom grupom napredovao do Rsojevića (6 km sjeverno od Danilovgrada). Lijeva grupa kod Grope (4 km južno od Danilovgrada) odbila je uzastopne jake neprijateljske napade. Napadi bandi na zaprečni položaj 12 km jugozapadno od Podgorice odbijeni. Jak neprijateljski pritisak u prostoru Risna ne popušta. Sopstveni gubici: 3 mrtva, 54 ranjena. Neprijatelj: 5 mrtvih, 7 ranjenih (izbrojano). Namjera: nastavljjanje napada po pristizanju 181 DFB bataljona na prostoru Spuž—Gropa.

17. 11. 44

181 pješ. div.: napad u pravcu Nikšića sporo napreduje. Izbilo se na liniju Vinići—Slap—Ržište. Sopstveni gubici: 11 mrtvih, 131 ranjen. Namjera: 2 bataljon 359 puka dovesti i postaviti na zaprečni položaj 14 km jugozapadno od Podgorice. Uzastopni napadi neprijatelja, potpomognuti artiljerijom, na prostoru Risan—Ledenice uz velike sopstvene gubitke odbijeni. Pri napadu niskoletećih aviona na Podgoricu i Danilovgrad kao i kod Skadra 6 mrtvih (među ovima 1 oficir, p. poručnik Fauser) i 8 ranjenih. Prizren evakuisan po planu i bez neprijateljskog pritiska.

18. 11. 44

181 pješ. div.: Neprijatelj sjeverno od Danilovgrada još više se pojačao, to je navodno dobro naoružana (mitraljezima, minobacačima i brdskim topovima) i dobro vođena regularna

trupa.¹⁸ Dosada zadobijeni prostor istočno od drumu pao je ponovo neprijatelju u ruke. Bande napale i razbile kolonu tovarnih grla. Artiljerijska vatra za uznemiravanje na Danilovgrad. Situacija na prostoru Risna i dalje neizvjesna. Snabdijevanje iz Ledenica i transportovanje ranjenika uslijed artiljerijske vatre i miniranih drumova nemoguće. Vazduhopl. marševski bataljon „Wagner” preuzeo je, uz stalni pritisak neprijatelja, od 2 bataljona 359 puka zaprečni položaj 15 km jugozapadno od Podgorice. Sopstv. gub.: 19 mrtvih, 71 ranjen i 71 nestao.

20. 11. 44

Vrijeme i dalje lijepo. Korpus je ujutro otpočeo sa prebacivanjem komandnog mjesta za Podgoricu.

181 pješ. div.: Uporište Ledenice izgubljeno je uslijed oskudice municije — svi pokušaji da se municija i hrana doture do Ledenica (već nekoliko dana ne uspijevaju) — komunistima je uspjelo da ovo uporište savladaju i da pobiju cjelokupnu posadu sem jednoga narednika koji je uspio da pobjegne i da o ovome izvijesti. Na prostoru Risna naizmjenične borbe. Glavnina 334 grenad. puka razbijena. Napadi u cilju rasteućenja nisu uspjeli. Izvlačenje borbene grupe pukovnika Neumannsa sa prostora Kotor. Zaliva počelo je 20. 11. izjutra. Sjeverozapadno od Danilovgrada dobiveno je neznatno u terenu. Neprijateljski protivnapadi odbijeni. Sopstveni gubici: 8 mrtvih, 25 ranjenih.

21. 11. 44

181 pješ. div.: Sjeverozapadno od Danilovgrada neznatno pojačanje utvrd. položaja i obostrana artiljerijska djelatnost. Sopstveni gubici: 13 mrtvih, 54 ranjena, od toga 5 Italijana. Grupa „Neumann” otstupila je sa prostora Risan neprimijećena od neprijatelja. Sva zaprečna utvrđenja napuštena su. Posljednji dijelovi prešli su drum 3 km južno od Kotora. Namjera: ubrzano otstupanje u pravcu Skadra. 2 bataljon 523 puka uputiti motorizovanim transportom kao prethodnicu preko Skadra na prostor Podgorice.

22. 11. 44

181 pješ. div.: Prilikom sopstvenih ograničenih napadnih akcija kao i obostrane artiljerijske, izviđačke i izviđačko-borbene djelatnosti na prostoru Danilovgrada imali smo 13 mrtvih, 52 ranjena i 16 nestalih. Bobena grupa „Neumann” otstupila je

¹⁸ Na ovom sektoru borbe je vodio Prvi bataljon Pete crnogorske proleterske brigade i jedinice Šeste crnogorske NOU brigade. Vidi dok. br. 280.

dalje po planu bez neprijatelj, pritiska. Posljednji dijelovi nalaze se kod Bara. Borbena grupa „Neumann“ po dolasku u Skadar biće ponovo podčinjena 297 pješ. div.

297 pješ. div.: Napad 1 bataljona 523 puka i 297 fizilirskog bataljona¹⁹ na Bioče napredovao je, uz neznatan neprijateljski otpor do na 8 km sjeveroistočno od Podgorice. Namjera: obražovanje mostobrana i podizanje mosta kod Bioča. Neprijateljski napad 8 km jugozapadno od Podgorice kao i na zaprečni položaj južno od Skadra, zatim pokušaj forsiranja rijeke kod Vau Dejese odbijeni. Živahna djelatnost neprijatelj, izviđačkih aviona. Ponovnim napadima neprijat. bombardera na Podgoricu i Danilovgrad pretrpjeli smo neznatne gubitke.

23. 11. 44

181 pješ. div.: Na prostoru Danilovgrada zauzet je vis 1.5 km sjeverno od Frutka uprkos žilavog neprijateljskog otpora inače neznatno poboljšanje utvrđenih položaja i obostrana artiljerijska djelatnost. Sop. gub.: 14 mrtvih, 52 ranjena, od tih 6 Italijana. Nepr. gub.: izbrojano 6 mrtvih, a vjerovatno i još veći gubici.

297 pješ. div.: Jedan bataljon prešao Moraču kod Bioča preko brvna. Slab neprijateljski otpor. Namjera za 24. 11.: proširenje mostobrana i otpočinjanje sa gradnjom mosta. Napad bandi na zaprečni položaj 8 km jugozapadno od Podgorice odbijen. Neprijatelj imao 8 mrtvih, zaplijenjen jedan mitraljez. Pokušaji prelaza preko Drima istočno-jugoistočno od Skadra osuđeni. Živahna djelatnost neprijat. aviona. Uslijed bombardovanja i mitraljiranja od strane neprij. aviona na prostoru Podgorice i Danilovgrada neznatni sopstveni gubici.

24. 11. 44

181 pješ. div.: Pri ograničenim sopstvenim napadnim akcijama u cilju poboljšanja položaja s obje strane drumu Danilovgrad—Nikšić i pri obostranoj izviđačkoj i artiljerijskoj djelatnosti na prostoru Spuž—Danilovgrad sopstveni gubici: 16 mrtvih, 38 ranjenih, 3 nestala (među mrtvima poručnik Stimmer iz 222 bataljona za vezu).

297 pješ. div.: 523 grenadirski puk preuzeo komandovanje na otcjeku Bioča. Mostobran proširen i održan i pored nekoliko slabijih neprijateljskih napada. Grupa „Steyerer“ sa 3 tvrd. pješadiska bataljona upotrebljena za osiguranje drumu na otcjeku Podgorica—Bioče. Pristižu nove snage u cilju pojačanja položaja na mostobranu. Banda u jačini jedne čete koja

¹⁹ DFB bataljon

je kod Vau Dejesa prešla rijeku Drim i prodrla na sjeverozapad odbačena nazad. Živahna djelatnost neprijateljskih lovač. bombardera na mostove i drum Skadar—Podgorica—Danilovgrad. Neznatni sopstveni gubici. Jedan „hurricane“²⁰ sa 2 cm topom oboren.

25. 11. 44

181 pješ. div.: Poslije jake artiljerijske pripreme neprijatelj prešao u obuhvatni napad na 363 grenadirski puk sjeverozapadno od Danilovgrada. Puk djelimično razbijen. Komandant puka major Bosse poginuo, visoki sopstveni gubici. Protodvjmjere preduzete. Dovedeno pojačanje. Na ostalim odsjecima živahna djelatnost sopstvenih jurišnih odjeljenja i obostrana artilj. djelatnost.

297 pješ. div.: Neprijateljski napad na zaprečni položaj 8 km jugozapadno od Podgorice odbijen. U prostoru Skadra jači neprijateljski napadi dijelom u protivnapadu odbijeni. Namjera: proširenje mostobrana Bioče, uređenje jednog prihvatnog položaja za otstupajuće dijelove sa prostora Skadra i to na padinama sjeveroistočno od Skadarskog Jezera. Stanje u vazduhu: uslijed bombardovanja i napada avionskim mitraljezima i topovima na Podgoricu, na artiljerijske položaje u Danilovgradu kao i na drumove i mostove na ovom prostoru 2 mrtva i 2 ranjena. Most kod Spuža oštećen.

26. 11. 44

Uveče uslijed sabotaže gorjela je fabrika duvana u Podgorici. 181 pješ. div.: Obrazovan novi front sa ostatkom 363 gren. puka, 222 poljskog dopunskog bataljona i 7 čete 359 puka zapadno od Orje Luke. Neprijateljski napadi protiv desnog krila 964 tvrđav. pješ. brig. odbijeni. Na prostoru Danilovgrada djelatnost neprijateljske artiljerije, mitraljeza i pojedinih odlič. strijelaca. 2 mrtva, 9 ranjenih.

297 pješ. div.: Proširen mostobran Bioče uz slab neprijateljski otpor i neznatne sopstvene gubitke. Neprijateljski protivnapadi odbijeni. 297 poljski dopunski bataljon posjeo je prihvatni položaj koji je uspostavljen na sjeveroistoč. uglu Skadra. Jezera za dijelove koji otstupaju sa prostora Skadra. U toku je podizanje mosta Bioče sa tri radne smjene dnevno; neprestane kiše otežavaju rad.

27. 11. 44

181 pješ. div.: Obostrana izviđačka i neznatna artiljerijska djelatnost. Završeno personalno formiranje I bat. 363 gren. puka

²⁰ Tip aviona

(novo) iz ostataka 363 gren. puka (Štab, dvije strjeljačke i jedna teška četa sa teškim naoružanjem). 1003 tvrd. pješ. bataljon na otkretu Spuža i vazduhoplovni bataljon „Hackmann“ jugoistočno od Spuža upotrijebljeni za borbene akcije.

297 pješ. div.: Dijelovi za osiguranje istočno od Skadra u sukobu sa nadmoćnijim neprijateljem, 6 mrtvih i 12 ranjenih. 1 četa 297 protivtenk. bataljona u cilju pojačanja krenula za Skadar. Daljih 11 Turkmena (među njima jedan p. poručnik) zajedno sa oružjem dezertirali. U međuvremenu naredeno razoružanje bataljona. Komandno mjesto premješteno u Bioče. Namjera: ojačani 523 grenadirski puk polazi 28. 11. u 7.00 časova sa mostobrana Bioče u obuhvatni napad na vis Vjetarnik.

28. 11. 44

Jutros u 8.30 časova pozvao me načel. Štaba radi uvida u jednu hitnu radiodepešu koja se odnosila na protivudar 22 pješ. divizije LXXXXI armijskog korpusa sa sjevera od Pljevalja i Prijepolja. Neprijatelj je otkrio naš novi pravac kretanja i prebacuje svoje snage od Berana i Andrijevice ka Mateševu.²¹ I iz Danilovgrada se odvlače neprijateljske snage da bi bile prebačene na istok. Potrebno je najhitnije djelovati. Uspostaviti radio-vezu između LXXXXI. armijskog korpusa i nas, zatim između 22 i 297 pješ. div. Po odlasku od načel. Štaba provezao sam se kroz varoš Podgoricu i došao u ešalon za snabdijevanje 297 batalj. za vezu. Varoš Podgorica, koja je ranije imala 10.000 stanovnika, potpuno je razorena, nijednakuća nije više čitava. Prošli smo pored džamije i pored dvije crkve, jedna je bila stara, sa četvrtastim masivnim tornjem, a druga novijeg stila; potom smo preko Ribničkog mosta prošli kroz cijelu varoš ka sjevernom izlazu do gimnazije, ranije ugledne masivne građevine a sada napola uništene, u čijem je parteru i podrumu bio smješten ešalon za snabdijevanje 297 bataljona za vezu. Tu sam razgovarao sa poručnikom Burkhardtom i višim blagajnikom Joschkom. Oko 11 časova vratio sam se kroz grad u naš logor. Poslije podne vrijeme se razbistrilo i odmah je nad nama bilo mnogo neprijateljskih aviona. Na drumu za Goricu zapalili su nekoliko vozila. Kod Danilovgrada oboren je jedan lovački bombarder od strane 181 pješ. div.

181 pješ. div.: Pri sopstvenoj živahnoj izviđačkoj djelatnosti i uspješnoj djelatnosti jurišnih odjeljenja neznatni gubici. Neprijatelj imao 3 mrtva (izbrojano).

297 pješ. div.: Napad 523 ojačanog grenadirskog puka uz neprijateljski otpor napredovao do neposredno južno od

²¹ Deveta crnogorska NOU brigada. Vidi dok. br. 252 i 314.

Klopota. Nastavljanjem napada noću uz pojačani neprijateljski otpor i dejstvo neprijat. minobacača cilj se nije postigao. Nepr. napadi sa zapada na mostobran Bioče u bliskoj borbi odbijeni III batalj. (turkmenski) 359 grenadirskog puka razoružan i smijenjen od strane 1 čete 297 polj. dopunskog bataljona. Kod Bioča pušten u saobraćaj žičani most kao i dvije skele, napravljene od gumenih čamaca. Izgradnja glavnog mosta pri opadanju vode dobro napreduje. Za zaštitu od neprijatelj, aviona određena je 3 četa 297 pt. bataljona. Pri živahnoj borbenoj djelatnosti u i oko Skadra sopstv. gub.: 3 mrtva, 4 ranjena. Punim pogotkom zrna pt. topa uništena su dva neprijatelj. mitraljeza. Povlačenje iz Skadra otpočelo. Živahna djelatnost lovač. aviona. Pa. topovi od 2 cm oborili dva „Spit-fajera”.²²

29. 11. 44

181 pješ. div.: Pri obostranoj artiljerijskoj i izviđačkoj djelatnosti sopstveni gubici neznatni. Jedna laka poljska haubica uslijed artilj. vatre izbačena iz stroja. Namjera: U noći od 29 na 30. 11. izvlačenje 181 fizilirskog bataljona i 86 bataljona crnih košulja sa fronta sjeverozapad, od Daniloigrada i njihovo prebacivanje u korpusnu rezervu na prostor Spuža. Neprestani noćni napadi, potpomognuti artiljerijom i minobacačima, jakih neprijateljskih bandi (oko 800) na zaprečni položaj 16 km zapadno-jugozapadno od Podgorice odbijeni od strane vazduhoplovnog bataljona „Wagner”.

297 pješ. div.: Napad 523 grenadirskog puka uz žilav neprijateljski otpor u laganom napredovanju na visove s obje strane Peleva Brijega. Kod I bataljona 523 puka, čelnog, 30 boraca izbačeno iz stroja. Komandant bataljona poginuo, kod neprijatelja izbrojano 10 mrtvih. Pri odbrani od neprijateljskih napada na visovima oko Bioča sopstveni gubici: 15 mrtvih, 19 ranjenih, 4 nestala. Izgradnja glavnog mosta kod Bioča napreduje po planu. Mostovi preko Bojane i Drima u Skadru razoreni. Zaštitnica u Kopliku. Pri napadu niskoletjećih neprijateljskih aviona na drumove neznatni gubici, vozila izbačena iz stroja. Namjera 30. 11.: 334 fizilirski puk sa pridatim mornaričkim bataljonom „Mühle” određen za pojačanje zapad, boka mosta Bioče.

30. 11. 44

Vrijeme jutros lijepo. Neprijateljski avioni preko cijelog dana letjeli nad ravnicom oko Podgorice i tukli je iz svojih topova. Bombe tu nisu bacali, ali su se iz pravca Bioča čule detonacije

²² Tip aviona

od eksplozija bombi. U podne je uspostavljena radioveza sa LXXXXI armijskim korpusom koji treba da se probije ka nama. Poslije podne sve jače naoblachenje. 1 podoficir, 6 vojnika i 1 ital. dobrovoljac iz 185 prolaznog logora ušli u sastav 1 čete.

181 pješ. div.: 181 fizilirski bataljon i 86 bataljon crnih košulja povučeni su sa fronta kod Danilovgrada i radi pojačanja udarnog klina 297 pješ. div. prebačeni u Bioče i potčinjeni 297 pješ. div. Kod slabijih neprijateljskih napada i artiljerijske vatre za uznemiravanje na lijevi bok zapadno od Danilovgrada imali smo 18 ranjenih.

297 pješ. div.: 297 fizilirski bataljon zauzeo visove sjeverno od Zagreda. I bat. 523 puka odbio je, uz visoke sopstvene gubitke, kod Peleva Brijega mnogobrojne protivnapade dobro naoružanog neprijatelja. II bat. 523 puka zauzeo je, uz slab neprijat. otpor, visove sjeverno od Kisjelice. Ponovni napadi protiv I i II bat. 523 puika u noći od 30. 11. na 1.12 odbijeni. Sopstveni gubici: 14 mrtvih, 36 ranjenih. Neprijateljska artiljerijska vatra za uznemiravanje na prostoru Bioče. Neprijateljski napadi na zapadni dio mostobrana odbijeni. 334 fizilirski puk upotrebljen za pojačanje zapadnog dijela mostobrana. I bat. 523 puka sa isturenim dijelovima stigao u Bioče. 222 poljski dopunski bataljon razvijen za borbu na zaprečnom položaju na sjeveroistoč. uglu Skadarskog Jezera. Izgradnja mosta Bioče nalazi se u završnoj fazi. Kod Peleva Brijega osmotrene su na drumu dvije eksplozije, pri čemu je drum razoren. Namjera: produženje napada sa 297 fizilirskim bataljonom odmah, sa 523 gren. pukom po dolasku I bat. 522 puka, zatim sa snagama 181 pješ. div. vjerovatno oko 1.12 uveče. Stanje u vazduhu: živahna djelatnost neprijatelj, lovač. aviona kao i izviđačka djelatnost, naročito na prostoru Bioča, 3 nepr. lovač. aviona oborena od strane pa. topova od 2 cm.

1. 12. 44

181 pješ. div.: Pri odbrani od neprijateljskih napada na prostoru jugozapadno od Danilovgrada kao i uslijed artiljerijske vatre za uznemiravanje na prostoru Danilovgrada 3 mrtva (1 oficir), 21 ranjen. Namjera: u noći od 2 na 3.12 povlačenje fronta sjeverozapadno od Danilovgrada na liniju s obje strane Orje Luke, da bi se time mogle osloboditi ostale snage (vazduhopl. bataljoni „Buschmann“ i „Hackmann“) u cilju prebacivanja istih pozadi 297 pješ. divizije.

297 pješ. div.: 297 fizilirski bataljon neznatno dobio u terenu. U noći od 1 na 2.12 (2 časa) 297 pješ. div. sa 5 bataljona otpočela produženje napada. Đurišić (Crnogorski dobrovoljački

korpus)²³ poslije proboja²⁴ priključuje se daljem prodiranju, ali sa oklijevanjem. Njegovo držanje ostaje nejasno. Njegovih 250 ljudi zasada podčinjeno 297 fizilirskom bataljonu a 800 ljudi pukovniku Neumannu (desno krilo). Most kod Bioča (nosivosti 10 tona) završen. Pri neprijateljskoj artiljerijskoj vatri za uznemiravanje (100 ispaljenih metaka) na prostoru Bioča sopstveni gubici: 5 mrtvih, 16 ranjenih, 2 kamiona potpuno uništena (421 korpusnog bataljona za vezu), 3 kamiona oštećena.

2. 12. 44

181 pješ. div. Front sjeverozapadno od Danilovgrada planski je povučen unazad na liniju s obje strane Orje Luke. 910 tvrdj. pješ. bataljon i 222 poljski dopunski bataljon izvučeni su iz borbe i prebačeni na prostor s obje strane Spuža. Slaba obostrana artiljerijska djelatnost. Namjera: dovodenje u noći od 2 na 3.12 vazduhopl. bataljona „Hackmann“ i „Buschmann“ u sastav 297 pješ. div. na prostor Bioča.

297 pješ. div.: Napad 297 fizilirskog batalj. 4 km sjeveroistočno od Klopota i Vjetarnika. 257²⁵ landessicen batalj. razvijen za borbu kod Vilaca. Namjera: poslije privlačenja teškog oružja i pojačanja oba krila Borbena grupa „Neumann“ produžuje napad 3.12 u 3 časa. Stanje u vazduhu: preko dana neprekidni napadi aviona na most kod Bioča. Žičani most razoren. Glavni most oštećen. 212 ranjenika evakuisano avionima.

Nedelja 3. 12. 44

Lijepo vrijeme, uslijed toga su neprestano bili prisutni neprijateljski avioni čiji je glavni cilj bio most kod Bioča, koga su oni, i pored živahne protivavionske odbrane, neprekidno napadali. Što je na kraju most pogođen nije ni čudo. Telefonske linije, na drumu kojim se otstupalo uslijed mnogih avionskih napada bile su stalno prekidane. 1 četa uputila je na čelo još jedan telef. vod za građenje linije u cilju pojačanja. Tel. linija na drumu kojim se otstupalo produžena danas za 5 km. Kako mi je tek danas javljeno, prilikom jučerašnjih napada vazduhoplovstva na prostor oko mosta poginuo je u blizini mosta, i tu u blizini i sahranjen, četni narednik policije bezbijeđenosti Moser, pogođen u glavu parčetom granate. Narednik Moser bio je dodijeljen čelnoj radiostanici narednika Ulbricha. Crnogorci (Crnogorski dobrovoljački korpus) koji su bili razmješteni po seljačkim kućama u mjestu Dana²⁶ otstupili su i pri-

²³ Četnički korpus na čelu sa Pavlom Đurišićem.

²⁴ Sa komunikacije Podgorica — Cetinje

²⁵ 576 landessicen bataljon određen za osiguranje na Pelev Brijeg.

²⁶ Vjerovatno se odnosi na selo Djana u neposrednoj blizini Titograda.

tom oduzeli stanovništvu skoro svu stoku i namirnice, zatim su sve muškarce sposobne za borbu odveli sa sobom, a tamo gdje su se muškarci sakrili isprebijali su žene. Tako postupa ovo društvo u sopstvenoj zemlji.

181 pješ. div.: Neznatna borbena djelatnost. Vazduhopl. bataljoni „Buchmann” i „Hackmann” izvučeni su iz borbe i prebačeni u 297 pješ. div. na prostoru Bioča. Komandno mjesto divizije premješteno je 4 km sjeverno-sjeveroistočno od Podgorice. Istaknuto komandno mjesto divizije ostaje u Danilovgradu.

297 pješ. div.: Napad ojačanog 523 gren. puka po veoma teškom krševitom zemljištu napreduje a neprijateljski otpor popušta. Neprijatelj se, vjerovatno uslijed većih gubitaka, povukao ali još drži glavni dominirajući vis s obje strane prevoja Vjetarnik. Boljesestra zauzeta. Prednje linije naših napad, dijelova nalaze se neposredno ispred Vjetarnika. Odbijeno više neprijateljskih napada od oko 500 bandita na zaprečni položaj na sjeveroistočnom uglu Skadarskog Jezera. Namjera: poslije privlačenja artiljerije i teškog oružja osvojiti vis k. 1283 [Antoševac] i vis [k. 1084 (Vjetarnik)] 1,5 km sjeverozapadno od njega, nakon toga proboj sa motorizovanim snagama preko prevoja u pravcu sjeveroistoka. Stanje u vazduhu: uslijed neprekidnih napada neprijateljskih višemotornih bombardera kao i „jabosa” na most [Bioče], na drumove i na trupne logore nanese su znatne štete. Pošto neprijatelj potpuno vlada vazдушnim prostorom, to je na ovom golom terenu povlačenje znatno otežano. Uslijed oštećenog mosta kod Bioča i neprekidnih neprijateljskih napada na most i na drum onemogućeno je danju brzo privlačenje teškog oružja i motorizovanih snaga kao i pothranjivanje sopstvenog napada.

4. 12. 44

181 pješ. div.: Pri sopstvenoj izviđačkoj djelatnosti kao i odbrani od neprijateljskih napada na prostoru Danilovgrada i istočno od s. Tuzi,²⁷ zatim uslijed neprijateljske artiljerijske vatre za uznemiravanje neznatni sopstveni gubici. Odbijeni ponovni neprijateljski napadi na zaprečni položaj na prostoru južno od s. Tuzi.

297 pješ. div.: Prevoj Vjetarnik počev od 4. 12. u 0.30 časova, poslije kratke borbe, nalazi se u našim rukama. 523 gren. puk, po savladivanju velikih terenskih teškoća, nalazi se u daljem napadu na dominirajuće visove s obje strane prevoja. Motorizovani odred (brzi odred br. 48, 10 baterija 297 art.

²⁷ Na ovom sektoru su bile jedinice Šeste divizije NOV Albanije. Vidi dok. br. 287.

puka i. 1 čete 297 pt. bataljona) u daljem prodiranju stigli su u Jablan. Namjera: zauzeti s. Ptič i time obezbijediti lijevi bok, napad motorizovanim snagama, osiguranje drumu sa tri landesšicen bataljona, zatim vazduhopl. bataljonima „Buschmann“ i „Hackmann“ i sa dva bataljona crnih košulja. U noći od 4 na 5.12. u neprekidnom saobraćaju prešli su preko mosta kod Bioča motorizovani dijelovi 297 pješ. div., protivavionske baterije i ešalon I. Gubici od 28. 11.: 74 mrtva, 264 ranjena, 30 nestalih. Stanje u vazduhu: živahna djelatnost nepr. aviona sa bombardovanjem mosta Bioče. Prije podne pod zaštitom vještačke magle most je bio popravljen pa je pogotkom bombe ponovo oštećen i uveče ponovo popravljen. 190 ranjenika sa 13 JU-aviona evakuisano. Dva aviona pri dolasku zakasnila.

5. 12. 44

181 pješ. div.: Jaki neprijateljski napadi na zaprečni položaj istočno od s. Tuzi odbijeni. Lokalni upadi u protivudaru, uz visoke neprijateljske gubitke, očišćeni. Pri odbrani od neprijateljskog napada na Danilovgrad izbrojano 10 poginulih neprijat. vojnika.

297 pješ. div.: 523 ojačani gren. puk u nadiranju za otstupajućim neprijateljem (oko 300 vojnika) u pravcu Ptiča zauzeo je oko podne visove jugozapadno od Lijeve Rijeke. Rdavo vrijeme iskorišćeno je za neprekidni danonoćni saobraćaj preko mosta kod Bioča. Međutim kamuflirano raspoređivanje velike mase motornih i zaprečnih vozila duž drumu veoma je otežano pošto do vrha prevoja ne postoji nikakav pogodan teren za odmor, a drum je potpuno otkriven. S. Ubli (4 km jugoistočno od Bioča) posjele jake neprijatelj. snage.

6. 12. 44

181 pješ. div.: Pri obostranoj artiljerij. i minobacač. vatri na prostoru Danilovgrada i na zaprečnom položaju jugozapadno od Podgorice neznatni sopstveni gubici.²⁸ Pri odbrani od neprijateljskih napada na zaprečni položaj 297 polj. dopun. bataljona istočno od s. Tuzi u vremenu od 3 do 5.12 ustanovljeni neprijateljski gubici od 102 mrtva; sopstveni gubici: 8 mrtvih, 24 ranjena i 2 nestala.

297 pješ. div.: Prednji napadni dijelovi (2 bataljona 523 puka sa 1 četom 297 pt. bataljona) izbili su do Pilane Marica, dok je neprijatelj i dalje otstupao. 3 baterija 297 art. puka

²⁸ Na ovom sektoru dejstvovale su jedinice Prve bokeljske, Šeste crnogorske i Desete crnogorske NOU brigade kao i jedinice Zetskog NOP odreda.

privučena je više unaprijed na prostor sjeveroistočno od Lijeve Rijeke. Odbijeni neprijateljski napadi sa istoka na mostobran Bioče. Komandno mjesto divizije premješteno u Jablan. Jutros je pogoeima bombi glavni most kod Bioča ponovo lakše oštećen, dok je pomoćni most jako oštećen. U 21 čas glavni most je bio ponovo popravljen. Mostovi kod Jablana i Lijeve Rijeke dignuti u vazduh, kod Lopata drum razoren eksplozivom.

7. 12. 44

181 pješ. div.: Pri obostranoj izviđačkoj i artiljerijskoj djelatnosti kod Danilovgrada i na zaprečnom položaju jugozapadno od Podgorice neznatni gubici.²⁹

297 pješ. div.: Trupa koja se počev od 22. 11. nalazi u neprestanom napadu naišla je, uslijed kiše koja već tri dana neprekidno pada, zatim uslijed teškoća pri kretanju i snabdjevanju po najtežem brdskom terenu kao i oskudice kantonmana, na izvanredne teškoće i zahtjeve. Rijeke i potoci jako su nadošli tako da prelaz preko istih bez mostova nije više moguć. Stoga je napad 523 gren. puka pred porušenim mostom južno od Pajkova Vira morao zastati. Most je tučen neprijateljskom vatrom. 523 grenadirski puk podišao je u plitkom rasporedu položaja na liniji Tara Vukovet—Pajkov Vir. Ranije oštećeni dijelovi na drumovima bili su popravljeni, ali su uslijed jakog saobraćaja i potkopavanja vode ponovo oštećeni. Svi mostovi sjeverno od Lijeve Rijeke razoreni su.

8. 12. 44

181 pješ. div.: Na prostoru Danilovgrada, Spuža i zaprečnog položaja jugozapadno od Podgorice obostrana artiljerijska djelatnost kao i živahna djelatnost neprijateljskih juriš, odjeljenja. Namjera: istureni dio fronta kod Danilovgrada povući unazad na međupoložaje sjeverozapadno od Spuža i kod s. Dajbabe.

297 pješ. div.: Napad uz neprestanu kišu napredovao do Jabuke. Visovi s obje strane Jabuke još su u rukama neprijatelja. Vazduhoplov. bataljon „Hackmann“ vrši smjenu dijelova 523 gren. puka na prostoru Pil. Marića — Pajkov Vir. Most kod Bioča ugrožen od nabujale vode koja stalno raste. Uslijed odronjavanja terena i nemanja prostora za sklanjanje vozila s obje strane drumova, nesmetano napredovanje kolona veoma otežano. Podizanje mosta kod Lijeve Rijeke završeno, most kod Pil. Marića biće gotov vjerovatno 9. 12 u podne, a most kod Pajkova Vira do 9.12. uveče.

²⁹ O borbama na ovom sektoru vidi u dok. br. 192 : 350.

9. 12. 44

Uveče prošao je pored nas I bat. 363 puka (kapetan Roessig) da bi ovdje obrazovao novi zaprečni položaj. Ljudstvo koje je došlo iz Danilovgrada bilo je potpuno malaksalo i mokro do gole kože.

181 pješ. div.: Poslije razaranja mosta preko Zete u 10 čas. evakuisan je Danilovgrad. Zatim je poslije razaranja mosta 2 km zapadno od Spuža i miniranja predterena, položaj napušten i trupe povučene na glavnu liniju odbrane, kojoj je neprijatelj svojim prednjim dijelovima podišao tek poslije podne.

297 pješ. div.: Kiša sa provalom oblaka i olujom. Bura i snijeg otežavali su i nadalje napredovanje 297 pješ. div. Saobraćaj između Podgorice i Bioča uslijed jake poplave prekinut. Saobraćaj od Bioča od momenta kada je voda odnijela glavni most moguće je samo preko mosta nosivosti od 2 tone. Namjeravano je pojačanje mosta za nosivost od 4 tone. Prednji odred pukovnika Neumanna otpočeo je u 9 časova nastupanje sa 181 fizilir. batalj. desno, sa I batalj. 522 puka lijevo i sa I batalj. 523 puka uzduž drumu u pravcu visova zapadno od Jabuke koje drži neprijatelj. Divizija vrši i dalje privlačenje svojih pozadnjih dijelova bliže ka čelu.

10. 12. 44

Već juče ujutru voda je odnijela glavni most kod Bioča, a u toku današnjeg dana i ostali mostovi postadoše žrtva visokog vodostaja, i to oni kod Jablana, Pil. Marića i Tara Vukovet. Kameni most kod Rogama leži 2 metra ispod narasle vode. Most za vodeničare (preko M. Rijeke) kod Bioča već je naprsnuo i održava se užadima. Svi pokreti na drumu zastali su. Radioveza preko dana održavana je donekle aparatima od 15 vati, te su radiotelefonski razgovori vršeni i pored stalnih atmosferskih smetnji; noću radioveza bila je ponovo prekinuta. Sa telefonskom linijom dospjeli smo do Boljesestre (do nove bataljonske centrale „Renate“). Od ove tačke unaprijed telefonski saobraćaj nije postojao. U 2.45 čas. Kroz čitava žuboreća jezera, čiji niz je označavao pravac ranijeg drumu, odvezao sam se u Operativ. štab na konferenciju kod pukovnika v. Klockea, na kojoj su učestvovali svi pretstavnici trupa koje su se nalazile na ovoj strani mosta kod Bioča i koje su bile potčinjene Korpusu, a takođe i pretstavnici vazduhoplovstva i mornarice. Radilo se o tome da se odredi koja se vozila moraju zadržati ovdje radi gradnje drugog mosta od 4 do 5 tona nosivosti a koja od njih pak moraju biti istovarena, prebačena preko mosta i ponovo natovarena.

181 pješ. div.: Podilaženje slabih neprijateljskih dijelova položaju kod Spuža. Na zaprečnom položaju jugozapadno od Podgorice obostrana artiljerijska vatra za uznemiravanje.

297 pješ. div.: 181 fizil. batalj. kod Jasena odbacio je neprijateljske bataljone u pravcu sjevera. II batalj. 523 puka zauzeo je zaselak Lazi i visove istočno od istog. I batalj. 522 puka stigao u Jasen. Kod neprijatelja izbrojano 12 mrtvih, zaplijenjena 3 mitraljeza. Pri odbijanju neprijateljskog napada sjeverozapadno od Pil. Marića i artiljerijskog vatrenog prepada na Pajkov Vir neznatni sopstveni gubici. Između Jabuke i Jasena drum na pet mjesta razoren, most sjeverno od Jasena i 90 m dugački most kod Mateševa razoreni eksplozivom.

11. 12. 44

181 pješ. div.: Više neprijateljskih napada, potpomognutih artiljerijom i bacačima, kod Spuža, zatim na zaprečni položaj jugozapadno od Podgorice, istočno od s. Tuzi i 2 km zapadno od Bioča dijelom u bliskoj borbi odbijeni. Kod neprij. izbrojano 20 mrtvih. Sopstveni gubici: 4 mrtva, 18 ranjenih, 28 vojnika pri povlačenju iz Danilovgrada (9. 12.) nestalo.

297 pješ. div.: 523 ojačani gren. puk pod borbom zauzeo Mateševo. Komandno mjesto 523 gren. puka u Jabuci. Visovi istočno od Jablana u rukama neprijatelja. Sopstveni gubici: 6 mrtvih, 32 ranjena, 3 nestala; neprijateljski gubici: 21 mrtav (utvrđeno), 1 engleski mitraljez zaplijenjen. Namjera: prodiranje 181 fizilirskog bataljona u cilju zavaravanja u pravcu istoka, zauzimanje visa istočno od Jablana. Protivnik pruža otpor na izgrađenim položajima zapadno i sjeverno od Mateševa i ima 2 topa. Drum preko Rogama, pošto je voda opala, ponovo upotrebljiv za saobraćaj. Most kod Jablana ponovo opravljen, mostovi kod zaselka Lazi i u Mateševu razoreni. 214 ranjenika sa 15 aviona evakuisano.

12. 12. 44

297 pješ. div.: 523 ojačani gren. puk u pregrupisanju i pripremanju za napad preko rijeke Dreke³⁰ na visove sjeverno i sjeverozapadno od Mateševa koji se nalaze u rukama neprijatelja. I bat. 522 puka dobio zadatak da posjedne visove zapadno od Mateševa (k. 1767) koji se nalaze u rukama neprijatelja. Mostobran Mateševo proširen prema istoku do visova zapadno od Sunge. Neprijateljska artiljerija i minobacači tuku vatrom Jasen i visove južno od Mateševa. Jake detonacije iz pravca Kolašina ukazuju na dalja rušenja mostova. Neprija-

³⁰ Dreka Rijeka

teljski napadi zapadno od Pajkovog Vira i sjeverozapadno od Pil. Marića odbijeni. U toku je pojačanje sopstvenih dijelova za osiguranje istočno od Lijeve Rijeke protiv javljenog sakupljanja neprijatelja.

181 pješ. div.: Odbijena jača prodiranja neprijatelja u pravcu Bioča i Kokota. Obostrana artiljerijska vatra na prostoru Bioče-Spuž. Most preko Morače kod Bioča pušten u saobraćaj 12. 12. u 23 časa. Ima nosivost 4 tone. Most nosivosti od 8 tona preko M. Rijeke, 500 m sjeverno od Bioča (vodenič. most), biće završen vjerovatno 13. 12. uveče. Stanje u vazduhu: uslijed više napada 2—4 aviona („jabos“) na prostoru Bioča kao i na marš. kolone neznatni sopstveni gubici. Neprijatelj, izviđač, dijelovi izvršili desant kod Danilovgrada.

13. 13. 44

297 pješ. div.: 297 fizilir. i 2 batalj. 523 krenuli su 13. 12. u 22 časa preko rijeke Dreke radi proširenja mostobrana Mateševo. Četničke snage u uspješnoj borbi protiv bandi na prostoru sjeveroistočno od Lijeve Rijeke. Kod neprijatelja oko 100 mrtvih.

181 pješ. div.: Napadi bandi kod Spuža i noćni napadi (oko 200 bandita) sjeverno od Bioča djelimično u bliskoj borbi odbijeni. Sopstvenom artiljerijskom vatrom razbijena su sakupljanja bandi istočno od s. Tuzi. Namjera: u noći od 14 na 15. 12 povlačenje sa prostora Tuzi i Kokoti do položaja 5 km južno do jugozapadno od Podgorice. Izvlačenje iz borbe vazduhoplovni bataljon „Wagner“, „Pichel“ i „Mueller“ i njihovo prebacivanje usiljenim marševima u 297 pješ. div. Nakon završetka izgradnje mosta od 8 tona sjeveroistočno od Bioča komandno mjesto Korpusa premješteno je 2 km južno od Pil. Marića.

14. 12. 44

297 pješ. div.: Dominirajuće visove sjeverno od drumu Mateševo-Sunga zauzeli su II bat. 523 puka na desnom i 297 fizil. batalj. na lijevom krilu. Više neprijateljskih napada na zaprečni položaj 181 fizil. batalj. 3 km istočno od Mateševa odbijeno je. Sunga i visovi sjeveroistočno odatle u rukama su jakog neprijatelja. Nepr. gub.: izbrojano 6 mrtvih, zaplijenjen 1 mitraljez i 20.000 metaka pješ. municije. 1 četa 297 pt. bataljona po prelazu Tare iznenadno prodrla do Crne Poljane i utvrdila prisustvo jakog neprijatelja na visovima sjeverno od Skrbuše. 2 četa 522 puka izbila na visove južno od Lugova.

181 pješ. div.: Neprijateljska artiljerija, vjerovatno oko 4 baterije, (poslije podne u trajanju oko 1.5 čas sa 700—800 metaka) tukla je cio otkaj južno od Spuža i Veljeg Brda.

Poslije podne i uveče odbijeno je više neprijateljskih napada na glavnu borbenu liniju sjeverno i južno od Spuža kao i južno od Bioča. Sopstvena artiljerija tukla neprijateljsku motorizovanu kolonu na drumu Danilovgrad—Spuz. Odstupni pokreti na međupoložaj 5 km jugoistočno do južno i jugozapadno od Podgorice teku po planu. Vazduhopl. bataljon „Wagner” izvučen iz borbe bez neprijateljskog pritiska. Aerodrom Podgorica više nije upotrebljiv. Pri povlačenju razorili smo eksplozivom most 2 km južno od Kokota.

15. 12. 44

297 pješ. div.: 523 grenadirski puk ojačan sa 297 fizilir. bat., 48 brzim odredom i 1 četom 297 pt. bataljona zauzeo je Kolašin i visove oko Kolašina. Vazduhopl. grupa „Becker” sa vazduhopl. bataljonom „Feuer”, zatim 1 bataljon 522 puka, 181 fizilirski bataljon, dvije baterije 297 art. puka, sedam pa. baterija iz vazduhoplovstva i mornarice i 297 pt. bataljon preuzeli su obezbjeđenje mostobrana Mateševo. Uslijed artiljerijske i mitraljeske vatre sopstveni gubici: 5 mrtvih, 13 ranjenih. Namjera: komandno mjesto Štaba divizije prebaciće se 16. 12. ujutro u Crnu Poljanu, 5 km južno od Kolašina.

181 pješ. div.: Nema izvještaja. Stanje u vazduhu: veoma živahna djelatnost neprijateljskih aviona. Uslijed mnogobrojnih napada neprijat. bombardera na kolone i mostove na prostoru Podgorica—Mateševo izbačen je iz stroja veliki broj motornih vozila. Stanje drumova: drum „otvoreno plavo”³¹ uslijed više lijevaka od bombi privremeno prekinut. Između Mateševa i Kolašina ima 6 eksplozivom oštećenih mjesta na drumu i uništenih mostova. Most preko Tare u Kolašinu razoren. Pomoćni most (nosivosti 4 tone) neoštećen pao u naše ruke. Oправка oštećenih mjesta na drumu i mostova trajaće vjerovatno do 17. 12. uveče. Mostovi kod s. Lazi i Mateševa ponovo upotrebljivi za teret do 8 tona.

16. 12. 44

U međuvremenu bio nam je u posjeti viši savjetnik dr. Hancke. Sa avionima jutros nije bilo tako zlo, ali poslije podne doletjeli su opet kao bijela jata bombarderi (2—4 motora) i mnogo lovaca, kružili neprestano nad nama i tukli nas svojim orudima čitav sat i po. Bombardovanje i mitraljiranje je trajalo od 2 do 3.30 čas., što nas je nažalost opet stajalo žrtava. Padom mraka nastala je pucnjava iz pušaka i mitraljeza od strane bandita sjeverno i južno od našeg logora. Za borbu protiv ove bande upotrijebljen je eskadron „Karther”, kome

³¹ Šifrovan naziv terena (hellblau)

je oko ponoći stvarno uspjelo da potjera bande. Sve linije su, naravno, bile do temelja razorene uslijed bombardovanja. Uveče smo se ponovo vratili do Boljesestre i tu sam čuo da je kod Peleva Brijega zapaljeno najmanje 25 kamiona dijelom natovarenih municijom.

297 pješ. div.: Divizija je svojom glavninom prošla kroz Pajkov Vir. Dalji izvještaji javljaju da je odbijeno više neprijateljskih napada sa istoka na drum Lijeva Rijeka—Pil. Marića. 181 pješ. div.: Jači neprijateljski pritisak na međupoložaj sjeverozapadno od Podgorice. Neprijateljski napadi zapadno i istočno od Bioča djelimično protivnapadom odbijeni. Jaka neprijat. artiljerijska vatra kod Spuža. Sopstveni gubici 15 i 16. 12.: 14 mrtvih, od toga 1 oficir, 19 ranjenih. Nepr. gubici: 16 mrtvih, 3 zarobljena i 1 mitraljez zaplijenjen. Namjera: povlačenje II batalj. 359 puka na zaprečnu liniju neposredno južno od Podgorice, tamo se nasloniti desno na 363 gren. puk, a lijevo na 297 polj. dop. batalj. Stanje u vazduhu: neprekidni napadi dvo i četvoromotornih bombardera i „jabosa“ onemogućuju po danu svaki saobraćaj i prouzrokuju stalno znatne gubitke u ljudstvu i materijalu. Na komandnom mjestu Korpusa 2 mrtva, 9 ranjenika. Gubici prouzrokovani napadima aviona do 15. 12.: 8 mrtvih, 21 ranjen, 29 motor. vozila, 1 pt. top sa motor, vučom, 12 konja. Stanje drumova: Mnogobrojni lijevci od bombi na drumu „otvoreno plavo“ biće uklonjeni vjerovatno do 17. 12. ujutro. Sjeverno od Bakovića drum u dužini od 500 metara razoren.

Nedelja 17. 12. 44

Tek što smo izradili zaklon protiv napada aviona, već su u 12 časova došli engleski avioni (bombarderi i lovci) te su 1 i po čas kružili nad nama. Nažalost i ovaj bombardman prouzrokovao nam je žrtve. Uslijed ovih bombardovanja telefonske linije unaprijed i unazad, koje smo u noći sa mnogo muke iskrpili, bile su na mnogo mjesta prekinute, ali je radioveza funkcionisala. U noći jak mraz. U noći od 16 na 17. 12. u 4 časa ujutro dva kamiona prislušno-obavještajne stanice (narodnik Schiersmann) napadnuta od oko 60 četnika, koji su sve što je bilo za jelo odnijeli sa sobom (oko 35 porcija).

297 pješ. div.: Liniju Vojkovići—Blatina—k. 1664 (Vagan) Žirci zapadno od Kolašina i visove kod Ključa istočno od Kolašina posjeo je neprijatelj. U toku je smjena 297 fizilirskog bataljona i 2 bataljona 523 puka na prostoru jugoistočno od Kolašina kao i I batalj. 522 puka jugozapadno od Mateševa od strane vazduhoplovnih bataljona „Wagner“ i „Pichl“, koji su prebačeni usiljenim marševima. Neprijatelj protjeran sa

visa 3 km istočno od Lijeve Rijeke. Kod neprijatelja 8 mrtvih (izbrojano). Namjera: produženje napada sa 297 fizilir. bataljonom desno i II batalj. 523 puka lijevo od drumu radi hvatanja veze sa 22 pješ. div. Obrazovanje zapreč. položaja 5 km sjeverozapadno od Kolašina. Preuzimanje obezbjeđenja na prostoru Kolašina od strane vazduhopl. grupe „Becker“, neposredno obezbjeđenje Mateševa i Kolašina od strane vazduhopl. bataljona „Mueller“.

181 pješ. div.: Pri odbrani od neprijateljskih napada sjeverozapadno i istočno od Podgorice tučeni smo jakom neprijateljskom artiljerijskom vatrom (1.200 do 1.500 metaka). Na prostoru Rogami sop. gub.: 8 poginulih, 20 ranjenih, 8 nestalih; nepr. gub.: izbr. 20 mrtvih. Podgorica, poslije temeljnog razaranja mostova, evakuisana po planu. Novu glavnu borbenu liniju Momišići—Gorica—vis 240 posjeo je 363 gren. puk. Namjera: u noći cd 18 na 19. 12. napuštanje prostora sjeverno od Podgorice i organizovanje zaprečnog položaja Zavala—Bo-ljev Do. Stanje u vazduhu: uslijed neprekidnih napada aviona na nastupni drum novi gubici i iz stroja izbačena motorna vozila. Stanje drumova: osposobljeno za saobraćaj 7 mostova između Mateševa i Kolašina, posljednji most južno od Kolašina biće vjerovatno osposobljen 18. 12. uveče.

18. 12. 44

Tek poslije podne ponovo je stupilo u dejstvo u talasima neprijateljsko vazduhoplovstvo sa lovcima („jabosima“) i sa dvo i četvoromotornim bombarderima. Poslije toga otišao sam u Štab Korpusa. Isti je ovoga puta više nastradao. U Štaba Korpusa poginula su dva vojnika. U 20.30 časova stigla je k nama kolona tovarnih grla iz Klopota i istu sam poslao u Pil. Marića. Veze unaprijed i unazad uslijed napada aviona bile su, naravno, ponovo razorene, ali nam je ipak uspjelo da se linija do 297 pješ. div. do 21.30 časova ponovo opravi. . . 181 p. div. ima namjeru da se noćas preseli u Jablan.

297 pješ. div.: Divizija je poslije 27-dnevnih borbi na visokim planinama, pod najtežim vremenskim i terenskim prilikama. oslobodila drum „otvoreno plavo“ i *danās u 12.30 časova uhvatila vezu sa 22 pješ. div. 1 km sjeverno od Sjergošta*. Neprijatelj koji se u početku žilavo branio odbijen je uz visoke krvave gubitke i neumornim gonjenjem spriječen u namjeri da se ponovo učvrsti na položaju. Borbe, vremenske prilike i teren zahtijevali su velike napore za napadnu grupu koja se nalazila pod komandom komandanta 523 grenadirskog puka pukovnika Neumanna. Pionirske snage pod komandom komandanta korpusnih pionira majora Rohrlacha stvorile su

svojim radom u podizanju novih i stalnim opravljavanjem mnogobrojnih razorenih mostova, djelimično pod veoma teškim tehničkim uslovima, preduslov za uspješan ishod probojnih operacija. Od neprijateljskih snaga na suprotnoj strani nalazilo se 7 brigada sa 12 topova, od kojih je jedna brigada potpuno razbijena.³² Neprijateljski gubici iznosili su: 217 izbroj. poginulih, po procjeni ima još oko 200 mrtvih, a na osnovu mnogih iskaza (mještana) preko 400 ranjenih. Sopstveni gubici: 104 mrtva, 276 ranjenih, 39 nestalih. Dodatak dnev. izvještaju. Visovi između Trebaljeva i Sjerogošta od strane 297 fizilir. batalj. desno i II batalj. 523 puka lijevo zauzeti. Komandno mjesto divizije premješteno u Trebaljevo.

181 pješ. div.: Povlačenje na liniju Zavala—Boljev Do izvršeno po planu. Mostovi 1 i 3 km sjeverno od Podgorice temeljno razoreni. Neprijatelj nadire sa prostora Spuža za nama. Jaka artiljerijska vatra (u toku od 2 časa 2000 metaka) od 6—8 baterija na Rogame. Uslijed neprekidnih avionskih napada veliki gubici u mot. vozilima, konjima i zaprež. vozilima. Komandno mjesto divizije premješteno u Boljesestru. Namjera za 20.12: povlačenje na položaj mostobrana Bioče.

19. 12. 44

Stanje u vazduhu: Svakodnevna djelatnost neprijateljskih aviona koja se sve više pojačava ugrožava ozbiljno cjelokupno stanje motornih vozila kao i zalihe za snabdijevanje i znatno slabi raspoloženje trupe zbog nemanja mogućnosti da se brani od njih. 19. 12. samo na prostoru Mateševo izbačeno je iz stroja 30 motornih vozila, a između Klopota i Jablana 32 mot. vozila. Preko dana otstupni marševi bili su nemogući. Otstupanje 181 p. div, uslijed toga se usporava.

Stanje drumova: Drum „otvoreno plavo“ do Mojkovca upotrebljiv za laka vozila. Vrš se pripreme za podizanje mosta u Mojkovcu. Jedna bomba udarila na prilaz k mostu 2 km sjeverozapadno od Kolašina. Saobraćaj bio prekinut 4 sata.

297 pješ. div.: 1 bataljon 522 puka zauzeo visove istočno od Vojkovića. Neprijatelj odbačen na sjeverozapad. Odmah poslije toga 1 četa 48 brzog odreda smijenila je ovaj bataljon sa položaja, koji je potom krenuo na marš u cilju smjene dijelova 16 gren. puka južno od Mojkovca. 2 bataljon 523 puka odbio je noćne napade neprijatelja na visove sjeverozapadno od Sjerogošta. *Od 181 p. div. nema izvještaja.*

³² Nijedna brigada nije razbijena. Ovdje se vjerovatno misli na vjsinu gubitaka.

20. 12. 44

U 2 časa ponovo je otpočelo bombardovanje od strane 2 i 4-motornih bombardera; na drumu su potpuno uništena dva kamiona jedne kolone koja je tamo zastala. Kod radio-telef. čete oštećeno je 12 kamiona, hladnjaci ili rezervoari izrešetani. Nažalost ovo bombardovanje opet je prouzrokovalo ljudske žrtve. Naknadno je javljeno da je jutros u 5 časova prethodnica našeg bataljona pod komandom p. poručnika Dreiera sa jednom radiogrupom od 80 vati, jednom telefon, centralom i telefon, stanicom 3 čete otišla za Trebaljevo gdje se momentano nalazi komandno mjesto 297 pješ. divizije. U toku je smjena 16 gren. puka od strane dijelova 297 pješ. div. Stanje u vazduhu: Ponovni napadi aviona na kolone i trupne logore uz velike gubitke. Saobraćaj uslijed lijevaka od bombi na drumovima privremeno prekinut. Mostovi u Kolašinu i 3 km južno od Kolašina oštećeni. Opravka će trajati 6 časova. Moj-kovački most biće završen vjerovatno 21. 12. uveče. 297 pješ. div.: Neprijateljska artilj. vatra za uznemiravanje na prostoru Mateševa. Od 181 p. div. nema izvještaja.

21. 12. 44

21. 12. uveče napušten je mostobran Bioče uz slabo gonjenje od strane neprijatelja. Most je temeljno razoren. Djelatnost vazduhoplovstva u odnosu na prethodne dane smanjena. 297 pješ. div.: 16 grenadirski puk smijenjen je od strane 1 bataljona 522 i 2 bataljona 523 puka. U toku je smjena ostalih dijelova 22 p. div. južno od Mojkovca. 181 pješ. div.: 363 grenadirski puk, 222 polj. dopun. bataljon i 81 bataljon crnih košulja u povlačenju na ranije pripremljene zaprečne položaje s obje strane serpentina Peleva Brijega. Uslijed vatrenog prepada neprijatelj. artiljerije na prostoru Bioče—Klopot neznatni gubici. Namjera: zauzimanje novog zaprečnog položaja s obje strane Jablana od strane 334 fizilirskog puka, 2 bataljona 359 puka i 82 bataljona crnih košulja. Premještanje diviz. komandnog mjesta u Pil. Marića.

22. 12. 44

Prije podne bio sam kod Operativ. štaba radi pokreta bataljona. U 18.00 časova krenuo je Štab Korpusa, u 19.00 časova eskadron poručnika Karthera i na njegovo začelje došli smo mi u 19.15 časova sa oko 70 vozila. Tako smo produžili u etapama i posve lagano prispjeli do Tare Vukovet. Kod Jasena bio je duži zastoј jer su vozila od zaustavljenih kolona morala biti prethodno primaknuta sasvim uz stijenu da bi se oslobodio

prolaz. Umjeren snijeg u međuvremenu pretvorio se u sniježnu vijavicu. Noću smo prošli kroz razoreno Mateševo.

297 pješ. div.: Pri odbrani od neprijateljskih napada na zaprečni položaj istočno od Mateševa imali smo 2 mrtva i 4 ranjena, a kod neprijatelja bilo je 5 mrtvih. Od 181 pješ. div. nema izvještaja.

23. 12. 44

Išlo se u etapama stalno dalje ka Kolašinu, jednom potpuno razorenom mjestu, na čijem je sjeverozapadnom izlazu bio srušen veliki most preko Tare; na tome mjestu su pioniri podigli pomoćni most sa strmim prilazom preko koga se moralo preći. Kod Bakovića, baš kad smo se pored Tare uspjeli na pola padine, svanulo je. Kod kapele Trebaljevo čekao nas je p. poručnik Dreier sa svojom prethodnicom. U rano popodne izgrađena je telefonska linija do Mojkovca, gdje se sada nalazi odjeljenje za pozadin. službu Štaba Korpusa (Qu).

297 pješ. div.: 23. 12. u 17.00 časova divizija je izašla iz sastava Korpusa i potčinjena LXXXXI armijskom korpusu. Otsjek Kolašin—Mojkovac preuzela je Borbena grupa "Steyerer" (komandno mjesto Sjerogošta), koja je komandantu Korpusa bila neposredno potčinjena. Otsjek Kolašin—Mateševo preuzela je 181 pješ. div. U noći od 23 na 24. 12. kolone za snabdijevanje evakuisane su preko Mojkovca na sjever.

181 pješ. div. otpočela je 23. 12. u 17 čas. sa svojim povlačenjem sa međupoložaja na Pelevu Brijegu na liniju Duške—Jablan. Neprijatelj slijedi naše povlačenje sa oko 300 ljudi s obje strane drumu kojim se oštupalo. Vatra za uznemiravanje pojedinih artiljerijskih oruđa na Vjetarniku. Namjera: zauzimanje novog prihvatnog položaja na visovima jugoistočno i jugozapadno od Pil. Marića od strane pukovske grupe 363 puka.

Borbena grupa „Steyerer“: Nije bilo borbene djelatnosti.

Nedelja 24. 12. 44

Danas je otpočelo skidanje i skupljanje linije od Jablana do Pil. Marića, tj. do komandnog mjesta 181 pješ. div., koje se sada tu nalazi. Povlačenje 181 p. div. tečg po planu. Povlačenje 363 pukov. grupe u noći od 23 na 24. 12. sa linije Pelev Brijeg na novi položaj na visovima jugoistočno i jugozapadno od Pil. Marića bez neprijateljskog pritiska. Neprijateljski napad na zaštitnič. položaj 334 fizilirskog puka s obje strane Jablana i na visovima jugozapadno od Kolašina odbijen. 24. 12. prešlo je preko mosta kod Mojkovca 820 mot. vozila. Ovim su sve korpusne kolone za snabdijevanje, sem neznatnih dijelova, evakuisane prema sjeveru.

Božić 25. 12. 44

U 21.00 čas krenuli su za Sarajevo ostali dijelovi bataljona — ešalon za snabdijevanje i radiotelegrafska stanica p. poručnika Dreiera pod komandom p. poručnika Zorna. Povlačenje 181 pješ. div. teče i dalje po planu. Preko dana pješad. vatra za uznemiravanje na međupoložaj kod Jablana. U noći od 25 na 26. 12. otstupio je 334 grenadirski puk sa linije s obje strane Jablana bez neprijateljskog pritiska i, prihvaćen od 363 pukovske grupe na međupoložaju s obje strane Pil. Marića, dobio je zadatak da posjedne novi međupoložaj na visovima jugozapadno i jugoistočno od Mateševa.

Borbena grupa „Steyerer“: Odbijen napad bandi sa 5 mitraljeza na zaprečni položaj Vojkovići—Blatina (sjeverozapadno od Kolašina). U početku živahna, docnije slabija djelatnost neprijateljskih lovačkih aviona.

26. 12. 44

Povlačenje 181 p. div. teče i dalje po planu. Međupoložaj sa obje strane Pil. Marića uveče napušten. Zaštitnice posjele novi međupoložaj kod Mateševa. Otsjek južno od Mojkovca 26. 12. u 24 časa predat LXXXXI armijskom korpusu. Namjera: prebacivanje komande XXI arm. korp. sa korps-trupama 27 i 28 12. za Sarajevo.

27. 12. 44

... i krenuli smo u 2.50 časova iz Trebaljeva. Preko Sjerogošta stigli smo u svanuće u Podbišće. Vozeći se nešto ispred kolone stigao sam u 7.15 časova kod velikog mosta preko Tare kod Mojkovca. Djelatnost aviona bila je opet veoma živahna. Na mostu kod Mojkovca nalazila se doduše protivavionska odbrana od 3. 7 i 2 cm topova kojoj je uspjelo da obori 2 lovca. Uporedo sa nama marševao je jedan bataljon crnih košulja (81) i jedan pješadijski bataljon, oba sa zaprežnim komorama. Potom smo se po drumu u serpentinama penjali uzbrdo. Pošto je drum bio zaleđen, konji su neprestano padali, napredovalo se skoro u sasvim kratkim etapama. To je bilo jedno strašno guranje. Kroz lijepu dolinu Lepešnice i Ravne Rijeke izbili smo kod Kisilice u dolinu Lima i oko ponoći stigli u Bijelo Polje. Kuće su skoro sve spaljene, djelimično i razorene. Jedno civilno lice koje sam upitao koji drum vodi za Brodarevo pokazalo nam je, vjerovatno namjerno, pogrešan put, tako da smo se uskoro našli pred nekim malim mostom preko koga nismo mogli preći vozilima i moradosmo se vratiti nazad. Po prilici u visini Nedakusa naišli smo na dijelove marš. grupe I., koja se tamo sakupljala. Pošto je drum od Bijelog Polja nadalje bio dobar i pokriven samo suvim snijegom, naredio sam zastanak...

РЕГИСТАР

А

Абазовић Павле — 207;
 Абрамовић К, Милан — 40, 51, 52;
 Андријевица — 49, 50, 66, 70, 71,
 76, 79, 32, 86, 90, 92, 93, 95, 99,
 103, 108, 110, 112, 114, 134, 198,
 204, 215, 219, 257, 269, 270, 300,
 301, 303, 321, 352, 370, 387, 388,
 407, 411, 464, 575, 576, 701, 703,
 716, 717;
 Антешевац — 529;
 Асан Јеуф — 636;
 Асанец — 98;
 Арсланатића Мост — 675;

Б

Бабине (Г. и Д.) — 714;
 Бабин Врх — 154, 212;
 Бабић Радомир — 118, 317;
 Бабља Грета — 120, 620;
 Бабљак — 219, 292, 293, 325, 612;
 Бабовић (чет. љекар) — 298;
 Баић Митар — 36, 63;
 Баковићи — 614;
 Бал (к. 1555) — 52, 64, 66, 72, 79,
 86, 89, 95, 99, 192, 194, 718;
 Баљевић Павле — 383;
 Бандовића Мост — 51, 98;
 Банићевић Драго — 46;
 Бановић Никола — 295, 305, 332,
 402, 403, 404, 412, 419, 421;
 Баошићи — 432, 503;
 Бар — 507;
 Баре (Краљске) — 97, 608, 609;
 Барин Кармело — 663;
 Барни До — 127, 129;
 Барице — 724;
 Батаљон први бокељски — 652,
 657, 662, 666, 667, 675, 678;
 Батаљон други бокељски — 652,
 657, 660, 661, 662, 667, 675;

Батаљон васојевићки ударни —
 58, 68, 72, 77;
 Батаљон доггунски Другог ударног
 короуса НОВЈ — 68, 72, 77;
 Батаљон извиђачки Другог ударног
 корпуса НОВЈ — 43, 45, 294;
 Батаљон пратећи штаба Другог у-
 дарног корпуса НОВЈ — 174;
 Батаљон трећи Зетског НОП одре-
 да — 359, 367, 498;
 Батаљон Ловћенски Озне — 328;
 Батаљон никшићки ударни — 116,
 117, 657, 667;
 Батаљон никшићки Команде под-
 ручја — 208;
 Батаљон трећи Никшићког НОП
 одреда — 638;
 Батаљон други Озне — 158, 163,
 183;
 Батаљон трећи Озне — 298;
 Батаљон четврти Озне — 206, 298;
 Батаљон Озне (Тара) — 254;
 Батаљон Озне — 268, 285, 288, 310,
 324, 340, 346, 355, 356, 490;
 Батаљон први Друге далматинске
 (пролетерске) НОУ бригаде —
 431, 652, 659, 660, 661, 662, 667,
 674, 675, 676, 679, 681, 683, 684,
 686, 687, 688, 689, 692, 695, 697;
 Батаљон други Друге далматинске
 (пролетерске) НОУ бригаде —
 431, 667, 674, 675, 676, 677, 678,
 681, 682, 683, 685, 687, 688, 689,
 693, 694;
 Батаљон трећи Друге далматинске
 (пролетерске) НОУ бригаде —
 314, 432, 648, 651, 652, 654, 662,
 669, 674, 675, 676, 685, 696;
 Батаљон четврти Друге далматин-
 ске (пролетерске) НОУ бригаде —
 430, 431, 648, 660, 661, 662, 667,
 670, 675, 678, 679, 685, 686, 687,
 693, 694;

- Баггальон пети Друге далматинске (пролетерске) НОУ бригаде — 431, 648, 650, 651, 656, 659, 660, 662, 665, 667, 671, 675, 676, 678, 680, 682, 685, 686, 687, 690, 691, 692, 693;
- Батаљон први Пете (црногорске) пролетерске бригаде — 29, 38, 39, 40, 91, 93, 94, 95, 96, 103, 104, 147, 148, 155, 180, 181, 194, 213, 223, 231, 232, 241, 250, 260, 261, 265, 281, 290, 293, 304, 323, 324, 344, 375, 405, 406, 409, 436, 438, 493, 494, 495, 497, 498, 499, 502, 508, 546, 547, 565, 571, 573, 574, 575, 576, 607, 608, 611, 638, 732;
- Батаљон други Пете (црногорске) пролетерске бригаде — 38, 39, 40, 91, 93, 94, 95, 96, 104, 147, 148, 154, 180, 194, 213, 223, 231, 241, 242, 243, 261, 265, 281, 282, 290, 293, 324, 344, 375, 401, 405, 409, 437, 438, 439, 456, 465, 478, 485, 487, 493, 495, 496, 497, 502, 503, 511, 534, 547, 566, 571, 573, 574, 576, 595, 608, 609, 610, 611, 725;
- Батаљон трећи Пете (црногорске) пролетерске бригаде — 29, 38, 39, 40, 92, 93, 94, 96, 104, 147, 148, 155, 179, 180, 213, 223, 242, 243, 250, 261, 266, 281, 290, 291, 293, 324, 344, 375, 401, 409, 437, 438, 439, 456, 465, 473, 476, 478[^], 485, 488, 493, 495, 496, 497, 498, 508, 571, 573, 574, 575, 593, 607, 608, 611;
- Батаљон четврти Пете (црногорске) пролетерске бригаде — 29, 38, 39, 40, 91, 93, 95, 96, 104, 147, 148, 154, 179, 180, 194, 213, 223, 231, 241, 242, 250, 265, 281, 282, 290, 291, 293, 344, 375, 401, 405, 409, 410, 437, 438, 439, 465, 478, 480, 483, 485, 493, 496, 497, 498, 510, 512, 529, 534, 547, 565, 571, 573, 575, 576, 607, 608, 609, 610, 611, 725;
- Батаљон пети Пете (црногорске) пролетерске бригаде — 512, 548, 576, 608, 609, 610;
- Батаљон први Шесте црногорске НОУ бригаде — 106, 201, 202, 203, 333, 403, 414, 419, 537, 624, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641;
- Батаљон други Шесте црногорске НОУ бригаде — 106, 202, 203, 366, 404, 538, 624, 628, 629, 630, 631, 632, 635, 636, 637, 638, 640, 641;
- Батаљон трећи Шесте црногорске НОУ бригаде — 106, 201, 202, 203, 332, 368, 538, 624, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 635, 636, 637, 640, 641;
- Батаљон четврти Шесте црногорске НОУ бригаде — 106, 201, 538, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 651, 652, 654;
- Батаљон први Седме црногорске НОУ бригаде — 31, 32, 113, 157, 159, 164, 182, 187, 225, 235, 247, 263, 284, 285, 337, 346, 350, 391, 396, 433, 460, 541, 604, 615, 616;
- Батаљон други Седме црногорске НОУ бригаде — 31, 32, 112, 113, 157, 158, 159, 163, 164, 183, 225, 226, 248, 263, 285, 343, 346, 355, 396, 433, 460, 491, 492, 542, 543, 567, 588;
- Батаљон трећи Седме црногорске НОУ бригаде — 31, 32, 113, 157, 158, 164, 182, 187, 225, 235, 248, 263, 284, 285, 337, 346, 348, 350, 460, 491, 492, 542, 603, 614;
- Батаљон четврти Седме црногорске НОУ бригаде — 31, 32, 112, 113, 157, 158, 159, 164, 168, 182, 225, 235, 248, 263, 285, 337, 348, 460, 491, 541, 604, 615, 616;
- Батаљон први Девете црногорске НОУ бригаде — 97, 98, 108, 110, 288, 322, 327, 329, 370, 411, 443, 453, 455, 461, 476, 481, 483, 484, 485, 512, 529, 536, 567, 568;
- Батаљон други Девете црногорске НОУ бригаде — 97, 98, 108, 110, 111, 288, 322, 327, 330, 371, 379, 443, 454, 455, 461, 481, 487, 529, 533, 535, 536, 568;
- Батаљон трећи Девете црногорске НОУ бригаде — 24, 97, 98, 108, 110, 197, 288, 322, 327, 329, 330, 370, 379, 443, 454, 455, 461, 481, 483, 529, 536, 568, 593;
- Батаљон четврти Девете црногорске НОУ бригаде — 24, 108, 110, 288, 322, 327, 329, 330, 370, 379, 411, 443, 455, 481, 483, 529, 535, 536, 567, 568;
- Батаљон први Десете црногорске НОУ бригаде — 333, 413, 420, 545;
- Батаљон други Десете црногорске НОУ бригаде — 332, 333, 414, 420, 544; ч

- Батаљон трећи Десете црногорске НОУ бригаде — 332, 333, 415, 420, 545;
Батаљон четврти Десете црногорске НОУ бригаде — 332, 333, 414, 420, 545;
Батаљон пети Десете црногорске НОУ бригаде — 314, 332;
Батаљон други Десете херцеговачке НОУ бригаде — 661;
Батаљон трећи Десете херцеговачке НОУ бригаде — 431;
Бач — 232;
Башање Брдо — 215, 292, 293, 611;
Бедаотов Винко — 649;
Безбрадмца Раде — 649;
Белило — 111, 250;
Беране (Иванград) — 19, 49, 51, 63, 69, 75, 76, 83, 85, 94, 130, 134, 172, 198, 204, 210, 215, 219, 246, 257, 269, 275, 283, 287, 296, 297, 299, 300, 321, 384, 461, 541, 543, 561, 578, 701, 704, 711;
Беран Село — 249;
Бехм (шеш. мајор) — 725;
Бијела — 503, 686, 687;
Бијело Поље — 250, 253, 256, 258, 264, 266, 267, 270, 291, 335, 471, 472, 516, 520, 522, 527, 568, 570, 571, 585, 593, 614;
Бијочки Стан — 199;
Билећа — 135, 628, 656;
Биоче (с.) — 97, 309, 406, 437, 463, 465, 467, 469, 470, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 482, 485, 489, 490, 493, 496, 497, 498, 509, 510, 514, 515, 518, 537, 570, 572, 585, 620, 630, 713, 733, 734, 736, 738, 740, 743, 744, 749;
Бјеласица — 209, 210, 219, 228, 233, 257, 301;
Бјелица Симо — 329;
Бјелуха — 100;
Блатина — 325, 746, 751;
Бобичићи — 436;
Богетићи — 452;
Богићевић Милинко — 268;
Богићевићи — 446, 470, 495, 524;
Богмилићи — 101;
Божих Милош — 663;
Божовић Милутин — 564;
Божурово Брдо — 105;
Бојање Брдо — 627;
Бојичић Војо — 298;
Бојште — 255, 292;
Бојовић Бошко — 207;
Бојовићи (с.) — 94;
Бока Которска — 328, 452, 537;
Бољ — 199;
Бољев До — 478;
Бољевићи — 632, 633, 634;
Бољесестра (с. код Пелева Бријега) — 513, 739;
Борета Јоко — 334;
Бориковац — 126;
Боровник — 158, 176;
Боровњачки Крш — 574;
Брајић Раде — 329;
Бранеловица — 638;
Бранков До — 661;
Братоножићи — 497, 498, 562;
Брашанско Брдо — 725;
Бреза — 391;
Брезовица — 192, 194;
Бригада прва бокељска НОУ — 334, 423, 431, 445, 500, 537, 549, 589, 618, 621, 693, 725, 740;
Бригада прва дивизије „Гарибалди“ — 12, 17, 27, 28, 173, 376, 377, 408, 464;
Бригада друга дивизије „Гарибалди“ — 115, 121, 174;
Бригада четврта дивизије „Гарибалди“ — 109, 174;
Бригада друга далматинска (пролетерска) НОУ — 106, 107, 115, 116, 117, 118, 201, 312, 315, 430, 432, 476, 502, 643, 653, 725;
Бригада прва крајишка Пете НОУ дивизије — 10, 56, 72, 73, 74;
Бригада четврта крајишка Пете НОУ дивизије — 31, 54, 72, 73, 74;
Бригада десета крајишка Пете НОУ дивизије — 26, 29, 39, 72, 74;
Бригада петнаеста магјевичка НОУ — 23, 37, 41, 48, 49, 64, 65, 77, 78, 87;
Бригада прва пролетерска — 152;
Бригада друга пролетерска — 27, 28, 58, 63, 72, 80, 97;
Бригада трећа пролетерска — 152;
Бригада трећа орпска — 10, 11, 13, 14, 15, 53, 63, 72, 80;
Бригада четврта (црногорска) пролетерска — 33, 58, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 71, 72, 74, 75, 76, 77, 80, 82, 83, 88, 95;
Бригада пета (црногорска) пролетерска НОУ — 9, 10, 26, 28, 38, 40, 51, 53, 56, 68, 70, 72, 77, 82, 83, 84, 85, 86, 90, 91, 93, 99, 101, 103, 107, 110, 111, 113, 114, 115, 119, 120, 121, 131, 132, 147, 154, 156, 166, 173, 177, 178, 179, 183,

184. 185. 186. 190. 191. 197. 205.
209. 210. 211. 221. 222. 225. 226.
229. 220. 231. 232. 234. 238. 241.
242. 243. 245. 250. 253. 255. 258.
259. 260. 264. 268. 270. 272. 276.
280. 283. 290. 296. 299. 300. 302.
303. 306. 309. 319. 322. 342. 344.
362. 374. 382. 400. 405. 409. 422.
436. 452. 456. 457. 463. 465. 468.
473. 477. 488. 482. 485. 489. 490.
492. 493. 511. 514. 515. 517. 519.
521. 529. 532. 533. 535. 540. 542.
546. 564. 565. 568. 570. 580. 593.
602. 605. 606;
- Бригада шеста црногорска НОУ —
105. 116. 117. 160. 166. 167. 174.
175. 200. 305. 313. 358. 366. 368.
403. 434. 486. 494. 497. 523. 537.
568. 569. 572. 574. 585. 624. 732. 740;
- Бригада седма црногорска НОУ —
9. 10. 11. 12. 13. 15. 17. 26. 27. 28.
30. 53. 102. 112. 118. 119. 120. 132.
147. 148. 154. 156. 158. 159. 163.
165. 166. 168. 172. 173. 176. 177.
179. 181. 186. 188. 190. 195. 205.
209. 210. 211. 212. 214. 221. 224.
225. 229. 230. 234. 238. 246. 247.
251. 253. 255. 256. 258. 260. 263.
270. 277. 280. 283. 287. 288. 297.
300. 302. 303. 305. 306. 310. 320.
322. 323. 335. 339. 340. 344. 345.
346. 349. 353. 355. 359. 364. 375.
379. 390. 396. 433. 441. 443. 453.
459. 460. 471. 491. 520. 522. 540.
541. 543. 556. 567. 568. 569. 577.
580. 587. 603. 604. 613. 615;
- Бригада осма црногорска НОУ —
10. 21. 27. 28. 55. 115. 131. 153;
- Бригада девета црногорска НОУ —
7. 24. 26. 27. 28. 30. 54. 68. 72.
77. 82. 83. 84. 85. 86. 91. 93. 94.
95. 97. 99. 107. 110. 111. 114. 115.
119. 120. 121. 131. 132. 133. 147.
148. 154. 166. 169. 173. 177. 178.
179. 184. 185. 186. 190. 195. 196.
197. 206. 209. 210. 211. 212. 213.
214. 219. 220. 222. 223. 224. 238.
244. 246. 247. 250. 251. 252. 253.
255. 256. 258. 260. 270. 277. 279.
280. 284. 287. 291. 300. 301. 303.
306. 310. 321. 326. 329. 345. 347.
351. 352. 364. 370. 375. 378. 388.
407. 411. 433. 441. 442. 452. 453.
457. 460. 461. 473. 476. 479. 480.
481. 482. 486. 490. 498. 509. 511.
514. 515. 517. 520. 528. 529. 531.
532. 540. 542. 544. 560. 567. 568.
571. 573. 574. 580. 584. 589. 597.
602. 707. 739;
- Бригада десета црногорска НОУ —
294. 295. 305. 312. 313. 332. 333.
394. 402. 403. 404. 412. 413. 419.
420. 422. 440. 486. 502. 537. 572.
637. 725. 740;
- Бригада гхрва Шеснаесте НОУ ди-
визије — 125. 142;
- Бригада друга Шеснаесте НОУ ди-
визије — 125. 142;
- Бригада четврта Шеснаесте НОУ
дивизије — 125. 142;
- Бригада десета српска НО Дваде-
сет друге дивизије — 606. 616;
- Бригада трећа Тридесет шесте
НОУ дивизије — 127. 129. 144. 145;
- Бригада пета Тридесет шесте НОУ
дивизије — 127. 129. 144. 145;
- Бригада трећа санџачка Тридесет
седме НОУ дивизије — 318. 320.
356. 540;
- Брзава — 279;
- Бродарево — 540;
- Броз Јосип-Тито — 653;
- Броћанац — 660. 661;
- Брскут — 582;
- Брчели (Г. и Д.) — 631;
- Бубања Владо — 435;
- Будва — 507;
- Будимље — 62. 322. 327. 389;
- Букова Пољана — 574. 575. 576.
608. 610;
- Буковица — 120. 198. 213. 333. 453;
- Букоровић Милош — 663;
- Бурић Саво — 111. 118. 119. 121.
133. 156. 165. 169. 178. 184. 185.
190. 204. 206. 209. 210. 219. 222.
227. 230. 233. 234. 238. 250. 251.
254. 256. 258. 267. 268. 272. 279.
296. 300. 301. 306. 321. 365. 442.
457. 459. 521. 522. 584. 586. 589.
592. 597. 602. 605. 617. 618;
- Буроњи — 627. 628. 629;
- Буче — 246. 297;
- Бучје — 42. 249;
- Ваганица — 389;
- Вау Дејес — 727. 733;
- Васојевићи (предео) — 319;
- Вежешник — 456. 467. 468. 469. 478.
480. 482. 485. 495. 496. 497. 519;
- Велета — 448. 524;
- Велика (с.) — 72. 82. 95. 98. 192. 194;

Велика Заграда — 333;
 Веља Страна — 508;
 Веље Врдо — 619, 744;
 Веље Дубоко — 264;
 Веље Поље — 627, 634;
 Вељи Врх — 502;
 Вељи Крш — 50, 51, 86, 94, 95;
 Веруша — 582;
 Видовић Жарко — 150;
 Визитор — 191, 192, 194;
 Вилотијевић (др) — 208;
 Вилусе — 105, 114, 537, 643, 658, 655, 662;
 Винићи (с. код Даниловграда) — 439, 731;
 Вир Пазар — 632, 633, 634;
 Вис — 40;
 Висиоаба — 98, 192, 194, 718;
 Висока Главица — 332;
 Височица — 8;
 Вјетарник — 247, 473, 479, 510, 513, 518, 521, 527, 528, 562, 572, 585, 592, 593, 738, 739;
 Вјетрено Брдо — 660;
 Влашки До — 648;
 Војиновић Радован — 239, 374;
 Војковићи — 746, 748, 751;
 Војник — 165;
 Еолујак — 333;
 Врањештица — 219, 308, 323, 342;
 Вратло — 211;
 Вроица (код Ивантрада) — 216;
 Врбица (код Титолрада) — 457, 493;
 Врмош — 90, 95, 98;
 Вруља — 353, 354;
 Врх (с.) — 392, 399;
 Врховни штаб НОВ и ПО Југославије — 19, 20, 22, 40, 50, 150, 294, 334, 368, 385, 474, 479;
 Вујачић Саво — 239;
 Вукановић Блажо — 25;
 Вукановић Радован — 28, 52, 68, 84, 138, 168, 175, 240, 268, 295, 296, 318, 335, 381, 385, 440, 445, 583;
 Вукић Ђуро — 44, 47;
 Вукићевић (чет.) — 298;
 Вукићевић Милијана — 455;
 Вукићевић Радивоје — 240, 269;
 Буксановић Митар — 334;
 Вулетић Бруно — 115, 116, 315, 430, 431, 664;
 Вусање — 103;
 Вуча — 561;
 Вучији Крш — 529;

Вучинових Вукашин — 25;
 Вучинин Хан — 446;
 Вучковић Блажо — 47;
 Вучковић ЈБубо — 51, 52, 56, 61, 68, 81, 85;

Г

Гацко — 135;
 Гвозд — 199;
 Главица (код Даниловграда) — 632, 633, 638;
 Главни штаб НОВЈ за Космет — 386;
 Глибаћи — 23;
 Глоговик — 392, 396, 433;
 Гњили Поток — 576, 608;
 Годијево — 392, 399, 471;
 Голи Врх — 505, 506, 639, 640;
 Горажде — 507;
 Горица — 382, 497;
 Г. Опила — 660;
 Горња Морача — 264;
 Горња Поља (код Колашина) — 574;
 Горња Ровца — 199, 215;
 Горња Слатина — 148;
 Горње Годијеље — 148;
 Горње Липово — 264;
 Горње Момче — 511, 518;
 Горње Мрке — 463, 473, 478, 496, 498;
 Горње Поље (с. код Никшића) — 200;
 Горњи Ротами — 493;
 Граб — 652;
 Градац (код Даниловграда) — 436;
 Градац (код Шавника) — 168;
 Градачка Пољана — 158, 164;
 Градина (к. 1010) — 198, 251;
 Градина (код Бијелог Поља) — 531, 539;
 Градина (код Вратла) — 212;
 Градина (код Колашина) — 620;
 Градиште — 131;
 Грађани — 631;
 Гракала — 213;
 Граница — 199, 214;
 Гранчарево — 659, 676;
 Граховац — 627;
 Грахово — 105, 114, 332, 338, 381, 537, 630, 635, 637, 725;
 Грачаница — 98, 192, 194;
 Гребен — 504;
 Грковац — 332, 338, 504, 505, 507, 508, 639, 640;

Грковац (Обер) — 500;
 Грлић — 637, 638;
 Гробница — 648;
 Грозданић Крсто — 347, 580;
 Грозданић Миливоје — 32, 164;
 Груда — 502, 517;
 Грујић Периша — 126, 143;
 Грулово — 660;
 Група артиљериска Другог ударног корпуса НОВЈ — 69, 557, 590, 597;
 Група бокелских батаљона — 312, 314;
 Група приморска оперативна — 101, 114, 115, 131, 172, 174, 175, 176, 295, 305, 311, 332, 337, 358, 401, 410, 417, 420, 421, 434, 504, 523, 549, 621, 624, 651;
 Гурдијељ — 433;
 Гусар (к. 1907) — 198;
 Гусиње — 90, 95, 103, 192, 388, 561;
 Гуснице — 389;

Д

Дакић Радоје — 138, 168, 175, 240, 295;
 Дакић Спаеје — 373;
 Даљам — 621;
 Даниловград — 20, 333, 358, 366, 368, 439, 445, 446, 450, 452, 474, 486, 493, 523, 537, 557, 618, 619, 621, 627, 630, 638, 726, 730, 733, 734, 736, 737, 739, 740, 741, 744, 745;
 Дапсићи (с. код Берана) — 209, 290, 388, 389, 704;
 Дапчевић Ј. Мил. — 118, 317;
 Дапчевић Пеко — 19, 36, 50, 51, 69, 92, 150, 215;
 Дачићи — 352;
 Дврсник — 332, 637;
 Дебела Гора — 121;
 Деверичке Греде — 504;
 Дедић Насто (чет.) — 20;
 Делимеђе — 392;
 Дечани — 103;
 Дечићи — 366;
 Дивизија прва пролетерска — 41, 115, 131, 135, 139, 152;
 Дивизија друга пролетерска — 10, 19, 27, 39, 56, 57, 61, 62, 67, 69, 75, 79, 83, 92, 452;
 Дивизија трећа НОУ — 9, 12, 13, 14, 18, 20, 21, 26, 28, 39, 50, 51, 52, 56, 63, 68, 69, 70, 72, 80, 82, 85, 86, 92, 93, 100, 101, 109, 111, 114, 118,

119, 120, 121, 130, 135, 156, 161, 165, 166, 172, 176, 184, 185, 188, 190, 204, 209, 210, 219, 220, 227, 228, 232, 233, 234, 237, 238, 243, 244, 245, 250, 251, 252, 253, 255, 256, 257, 267, 268, 269, 272, 275, 279, 287, 296, 299, 300, 301, 302, 305, 306, 309, 317, 318, 345, 355, 364, 376, 377, 381, 382, 384, 386, 396, 407, 433, 440, 441, 445, 452, 456, 457, 459, 463, 464, 468, 473, 480, 485, 489, 492, 509, 514, 515, 519, 520, 521, 522, 527, 530, 532, 539, 540, 542, 543, 555, 556, 559, 564, 567, 569, 570, 580, 581, 582, 584, 585, 586, 588, 592, 594, 601, 602, 605, 617;
 Дивизија пета (крајишка) НОУ — 18, 20, 26, 28, 55, 62, 63, 67, 69, 71, 75, 77, 80, 82, 83, 84, 88, 92;
 Дивизија шеста пролетерска — 161, 165, 170, 171;
 Дивизија шеснаеста НОУ — 122, 123, 124, 126, 128, 139, 140, 141, 144, 145, 161, 170, 171;
 Дивизија седамнаеста НОУ — 22, 23, 37, 41, 48, 56, 57, 58, 61, 63, 64, 67, 69, 71, 75, 77, 79, 80, 82, 87, 88;
 Дивизија двадесет друга — 585;
 Дивизија двадесет девета херцеговачка — 107, 118, 131, 135, 172, 175, 176, 312, 315;
 Дивизија тридесет шеста НОУ — 122, 123, 126, 127, 140, 143, 144, 161, 171;
 Дивизија тридесет седма НОУ — 21, 27, 37, 135, 317, 336, 339, 354;
 Дивизион брдским артиљеријеки Другог ударног корпуса — 67, 68, 557;
 Дивизион први брдски артиљериски групе Другог ударног корпуса — 393, 590;
 Дивизион други брдски артиљериски групе Другог ударног корпуса — 557, 590;
 Дивизион артиљериски Пете НОУ дивизије — 73;
 Дивизион хаубички Другог ударног корпуса — 591;
 Дивизион дјотаризовани први — 591;
 Димић Стеван — 663;
 Дјевојачка Глава — 198;
 Дјевојачки Крш (к. 2046) — 193, 370;
 Добри Дуб — 648, 659, 662, 675;

Добријевић Урош — 663;
 Доброта (с.) — 430;
 Додоши — 629;
 Долац — 80, 81, 206, 222, 237;
 Долово — 561;
 Доње Вучје — 199;
 Доње Момче — 518;
 Доњи Броканац — 660;
 Доњи Рсојевићи — 493;
 Драгаљ — 332, 338;
 Драговић Владимир — 295, 338, 422;
 Дратовић Душан — 8, 25, 100, 109,
 200, 244, 252, 289, 323, 328, 330,
 331, 348, 353, 371, 372, 381, 389,
 409, 444, 456, 462, 482, 484, 536,
 546, 563, 569;
 Дражин Врт — 430, 689;
 Дренова Глава — 528;
 Дријенак — 120, 196, 292, 620;
 Дрим (р.) — 733;
 Дроњак Душан — 663;
 Дрпе — 611, 660, 661;
 Дубовик — 333, 402, 403, 404;
 Дубровник — 311, 385, 432, 696;
 Дуга Пољана — 390, 391, 392;
 Дуге Њиве — 722;
 Дужи (с.) — 169, 214;
 Дујке — 392, 433;
 Дурковић Радивоје — 325;
 Дурмитор — 130, 170, 198;
 Душке (с.) — 573;

Ђ

Ђукић Андрија — 21;
 Ђукић Милета — 141, 171;
 Ђукић Милинко — 25;
 Ђукић Радун — 345;
 Ђулиће (с.) — 92, 95, 192, 703;
 Ђулов До — 660;
 Ђурашевић Војислав — 8, 111, 289,
 323, 328, 331, 348, 353, 381, 412,
 444, 484, 500, 518, 530, 534, 548,
 566, 577, 596, 613;
 Ђурђево Брдо — 714;
 Ђурић Мома — 153;
 Ђуричковић Бошко — 429;
 Ђуричковић Видо — 308;
 Ђуришић Павле — 50, 204, 206,
 207, 210, 214, 220, 275, 375, 738;
 Ђуровић Милинко — 61, 81;

Е

Егић Обрад — 115, 643, 644, 645,
 646, 647, 649, 650, 651, 653, 654,
 655, 657, 658, 664, 665, 666, 668,
 669, 670, 671, 672, 673, 676, 677,
 678, 680, 681, 682, 683, 685, 686,
 687, 688, 689;

Ж

Жабљак — 134, 474;
 Жабрен — 392;
 Жари (с.) — 260, 292;
 Жарска Коса — 539;
 Жарски Крш — 96;
 Жељево — 648, 652;
 Жива — 214;
 Живковић Никола — 295, 419;
 Жирци — 746;
 Житниће — 391;
 Жлијебови — 504;
 Жула Добрска — 624, 629;
 Журим (В. и М.) — 214;

З

Завала — 478, 493, 496;
 Загора (с.) — 105, 660, 662;
 Загорич (с. код Подгорице) — 405;
 Загорје — 73;
 Загреда — 445, 618, 622, 737;
 Закурјај — 628;
 Занка Мишо — 652;
 Заостро — 290, 291;
 Зарубица Милорад — 419, 421;
 Застрм — 659;
 Затон — 17, 238, 241, 245, 297;
 Затријебач — 437;
 Зауглина — 546;
 Звечава — 503;
 Зеленика — 726;
 Зета (р.) — 86, 95, 98, 99, 192, 474;
 Зечја Глава — 724;
 Златибор — 152;
 Злоречица — 82, 95, 98;
 Змијиница — 237;
 Змиња Глава — 79;
 Зубци — 648;
 Зуљево Брдо — 98, 194, 716;

II

Ибар (р.) — 721;
Ивање — 17, 117, 200;
Изласци — 602, 611;
Илијино Брдо — 660, 662, 671;
Иташија — 210, 271, 300;

J

Јаблан — 741, 750;
Јаблан Брдо — 157;
Јабланов Врх — 131;
Јаблаковица — 715;
Јабланово Брдо — 576, 611;
Јабука (код Матешева) — 102, 185, 343, 544, 546, 555, 563, 573, 574, 575, 597, 602, 609, 610, 743;
Јабука (код Пљеваља) — 135;
Јабуке (код Грахова) — 107, 661;
Јабукова Глава — 620;
Јабуковац — 332, 656;
Јабучна — 255;
Јаворак — 199;
Јаворје — 119, 121, 130, 131, 156, 189;
Јагрић — 660;
Јанков Врх — 332;
Јанковић Зарије — 384;
Јанковић Никица — 395;
Јанковић (поруч.) — 558, 590;
Јањевић Вој. — 509, 620;
Јарчева Страна — 290;
Јасен — 105, 215, 343, 540, 544, 557, 559, 563, 575, 610, 743;
Јасеново Поље — 214;
Јасиковац — 125, 126;
Јауковић Мићун — 393, 399, 461, 472, 615;
Јауковић Радивоје (чет.) — 207;
Јауковић Урош — 207;
Јашовићи — 73;
Јелин Дуб — 478;
Јеленик — 111;
Јеловица — 227;
Јелушић Станко — 329;
Јериња Глава — 86, 95, 98, 99, 194;
Јечмиште — 389;
Јовановић Божо — 185, 250, 254, 334;
Јовановић Васо — 150, 153;
Јовановић Ђоко — 150;
Јовановићи — 439;
Јовић Радосав — 130, 146;
Јовићевић Вељко — 46;

Јовићевић Нико — 11, 12, 22, 50, 51, 56, 70, 85, 86, 93, 100, 101, 109, 114, 133, 178, 230, 246, 258, 279, 303, 305, 310, 318, 377, 378, 387, 408, 434, 464, 509, 510, 516, 542, 555, 560, 570, 586;
Јовићевић Павле — 204, 440, 516;
Јововић Јаков — 101;
Јововоћ Јово — 8;

K

Казновица («. 249) — 333, 382, 494;
Кајпер (њем. оф.) — 524;
Калезићи — 436, 439, 493;
Калиновик — 373;
Калудра — 63, 73;
Каљат — 8;
Камена Глава — 529;
Камена Гора — 715;
Каменар — 503;
Камено — 502;
Каменско — 117;
Камешница — 391, 392;
Капе — 64;
Капичић Јово — 120, 133, 178, 206, 222, 230, 234, 238, 254, 258, 272, 279, 301, 321, 442, 492;
Кашељева Градина — 660;
Кацибер — 64;
Качари — 561;
Кековић Драго — 471;
Кикањице — 168;
Килибарда Милан — 239;
Кисјелица — 409, 520, 571, 737;
Кликовача — 619;
Клобук — 675;
Клолот — 465, 473, 478, 489, 493, 497, 510, 511, 514, 516, 568, 586, 588, 593, 738, 748;
Кључ — 219, 299, 342, 746;
Кнезлаз (с.) — 679;
Ковачевић Максим — 232, 243, 250, 262, 266, 272, 294, 299, 305, 326, 344, 363, 376, 383, 400, 405, 409;
Ковачевић Стево — 295;
Ковачево Брдо — 82, 98, 195, 213;
Козица — 624;
Кокарицка Гора — 382, 405, 435, 494;
Кокоти — 508, 730;
Колашин — 92, 93, 94, 120, 134, 149, 172, 185, 195, 198, 204, 211, 214, 215, 220, 222, 223, 225, 228, 244, 264, 268, 269, 270, 275, 280, 293, 296, 299, 300, 309, 323, 342, 486, 541, 557, 565, 571, 572, 573, 581;

- 585, 593, 597, 602, 605, 607, 611,
612, 704, 745, 750;
Кољеншић Милисав — 8, 25, 111,
200, 227, 289, 348, 353, 372, 381,
412, 444, 456, 462, 484, 530, 536,
546, 563;
Комани — 474;
Комарница — 165, 214, 391;
Конавље — 502;
Кониче — 472;
Коњско — 172, 652;
Коњско Брдо — 246, 247, 251, 252;
Кониљача — 192;
Копривица Веселко — 383;
Коравац — 332;
Кордель — 231, 290;
Корман — 120, 131;
Корпус други ударни НОВЈ — 19,
20, 22, 32, 49, 50, 51, 52, 56, 63, 66,
70, 85, 86, 88, 93, 100, 101, 109, 120,
131, 134, 139, 142, 149, 156, 161,
165, 172, 176, 184, 185, 190, 204,
210, 219, 227, 233, 239, 244, 251,
267, 268, 269, 294, 296, 300, 301,
306, 317, 334, 358, 366, 372, 381,
384, 433, 434, 440, 445, 450, 452,
467, 469, 474, 509, 515, 520, 522,
523, 527, 530, 539, 542, 556, 559,
570, 580, 581, 582, 584, 586, 588, 592;
Корпус трећи ударни НОВЈ — 22;
Корпус дванаести ударни НОВЈ —
122, 126, 131, 134, 139, 149, 160,
161, 165, 170, 245;
Косић Војо — 610;
Косови Луг — 627, 631, 632, 633,
634, 638;
Косор — 465;
Котич — 563, 609;
Котор — 306, 332, 504, 681, 683, 688,
689, 695, 726, 727, 728;
Которски Залив — 725, 726;
Коће — 398, 437;
Коштам Поље — 391, 392, 472;
Крајина — 638;
Краљево — 450;
Крило — 650;
Крља — 712;
Крново — 159, 160, 163, 189;
Крновска Главица — 157;
Крновско Поље — 157;
Крња Јела — 332;
Крстац — 127, 333, 578;
Круси — 367, 627, 628;
Крушевац — 450;
Крушеви Бријег — 658;
Крушево — 53, 192, 194, 291;
Кујава — 445, 474;
Кулина — 502;
Куљача Бошко — 267;
Кумбур — 503;
Купусце (с.) — 478, 496, 562;
Курикуће — 238, 290, 567, 603;
Куришо — 618, 627, 631, 632, 634,
638, 639;
Кусиде — 107, 317, 654;
Кути (с.) — 66, 71, 79, 95, 98, 192;
Кућиште — 387, 388;
Кучи (предео) — 112, 476, 478, 485,
489, 497, 498, 510, 516, 518, 567,
571, 582;

Л
Лабудовић Вјера — 455;
Лазарев Крст — 332, 635;
Лалевићи (с.) — 524;
Лалић Леко — 436;
Ластва (Г. и Д.) — 650, 651, 675, 676;
Леденице — 332, 445, 502, 505, 506,
507, 680, 682, 691, 692, 693, 694,
729, 730, 731;
Лекић Данило — 124, 162;
Лепенац (с.) — 266;
Леперић — 333, 624, 629;
Лер (Ббћг) — 524;
Ливаде Хађевић — 68, 71;
Лијева Ријека — 97, 467, 482, 491,
493, 532, 533, 535, 537, 539, 540,
562, 573, 593, 596, 630, 740, 741;
Лим (р.) — 17, 63, 66, 71, 76, 79, 82,
83, 89, 95, 98, 99, 197, 228, 246, 309,
520, 528, 543, 578, 585, 702;
Лимљани — 633;
Липово (с.) — 119, 147, 211, 270;
Лиса — 114, 195, 219, 227, 231, 237,
391;
Лојаник — 199;
Локвичко Брдо — 51, 94;
Лола (пл.) — 163;
Лом — 620;
Лопате — 533, 535, 573, 741;
Лопичић Стево — 44, 47, 240, 314;
Лубнице — 250;
Лубово (к. 310) — 493;
Луг — 637;
Лугови — 575, 611;
Лукавица — 163, 712;
Лукачко Брдо — 198;
Луке Војовића — 214;
Лутово — 521, 572;
Лучка Гора — 198;

Љ

Љешанска Нахија — 367, 474;
Љуботин — 630, 631;

М

Маганичко Поље — 214;
Мажибрада Јово — 663;
Мајсторовина — 17, 241, 243, 245, 279, 291, 578;
Маклеи Фицрој (Maclean) — 219;
Мала Заграда — 635;
Мала Ријека — 465, 478, 509, 518;
Мале Кржуље — 297;
Малеш — 51, 94, 95, 195;
Мало Брдо — 619;
Ман. Морача — 19, 50, 51, 215;
Манастир Острог — 469;
Мандић Глиго — 23, 38, 42, 49, 63, 65, 67, 78, 88;
Маочићи — 660, 661;
Марин Мато — 663;
Мариновић Јозо — 649;
Марковић Блатоје — 107, 203, 402;
Марковић Блажо — 538;
Марковића Лаз — 573;
Марково Брдо — 120, 198, 199;
Мартиновић Блажо — 329;
Мартиновић Илија — 239;
Марчетић Мићан — 663;
Матерић Илија — 56, 75, 90;
Матешево — 27, 185, 186, 195, 204, 219, 220, 270, 299, 300, 302, 303, 306, 342, 343, 518, 539, 540, 565, 568, 570, 573, 575, 576, 602, 607, 609, 610, 630, 743, 744;
Матић Петар — 676;
Матковић Лука — 653;
Матовић (чет.) — 373;
Махала — 676;
Мацоли Луиђи (итал.) — 47;
Машановић Крцун — 569;
М. Рудине — 713;
Медено Гувно — 614;
Медун (Г. и Д.) — 97, 102, 437, 465, 493;
Медиговић Миле — 334;
Међуријечје — 113, 119, 214, 572;
Мека (к. 1652) — 247;
Мелаја — 219, 433;
Метаљка — 354;
Метохија — 400, 486;
Милојевићи — 101;
Михајлов До — 661;
Млини — 697;

Мојан — 95, 98;
Мојдеж — 504;
Мојковац — 234, 244, 267, 268, 270, 272, 276, 292, 527, 528, 530, 543, 559, 568, 570, 573, 574, 579, 585, 593, 612, 615, 617;
Мокра Планина — 64, 66, 79;
Мокри До — 656;
Мокри Луг — 399;
Мокрине — 501, 502;
Мокро Поље — 231;
Молунат — 726;
Момчиловић (чет.) — 373;
Морача (Г. и Д.) — 121, 270;
Морача (р.) — 437, 465, 476, 477, 478, 482, 496, 733;
Морача Милутин — 18, 19, 20, 56, 67, 75, 90;
Морачице (заселак) — 473;
Морињ (Г. и Д.) — 679, 680, 681, 686, 687;
Мраморје — 154, 212;
Мратиње — 122, 127;
Мрђан Винко — 663;
Мрђеновић Станко — 294, 344, 363, 376, 405, 439, 500, 548, 612;
Мрцине — 501, 502;
Мугоша Михаило — 436;
Мујића Речине — 342;
Мурина — 66, 71, 79, 82, 88, 91, 94, 95, 96, 98, 100, 101, 105, 112, 192, 388;
Мушин Крш — 578;
Мушовића Ријека — 227, 237;

Н

Невесиње — 51;
Нецвијеће — 651;
Никшић — 107, 114, 207, 305, 368, 452, 474, 486, 527, 537, 630, 662, 669, 676, 696, 730, 731, 733;
Нови Пазар — 386, 392, 393, 433;
Нововић Н. Војислав — 203, 361, 367, 369, 642;
Ново Село — 524, 618, 619;
Нурковићи — 352, 577;

Њ

Његуши (с.) — 333, 504;

О

Обадов Бријег — 445, 446, 627, 639;
 Обзовик — 195;
 Обло Брдо — 98;
 Облутак — 199;
 Обод — 262, 266, 292;
 Обров — 17, 520, 527, 578,
 Овчи До — 107;
 Огорела Глава — 227, 548;
 Оцево — 392;
 Одред НОП бјелопољски — 337,
 340, 346, 355;
 Одред НОП дурмиторски — 239,
 318, 336, 339, 340, 346, 355, 372, 583;
 Одред НОП зетски — 8, 27, 239,
 366, 583, 638, 725, 740;
 Одред НОП комски — 239, 364,
 377, 406, 583;
 Одред НОП ловћенски — 239, 314,
 403, 583;
 Одред НОП никшићки — 45, 239,
 315, 583;
 Одред НОП пљеваљски — 320, 346;
 Одред НОП пријепољски — 356;
 Околишта — 105, 219, 232, 233, 247;
 Омарска Глава — 98;
 Омугић — 627, 670, 671;
 Орао — 627;
 Ораховац — 430, 648, 651, 652, 682,
 683, 685, 688, 689, 693;
 Орахово — 97, 470, 518, 582;
 Орја Лука (с. код Даниловграда)
 — 101, 366, 627, 630, 631, 632, 634,
 638, 639;
 Осјеченица — 661, 662;
 Острвица — 157, 163;
 Острел — 242, 291, 578;
 Островица — 573, 574, 575;
 Осуђеник — 198;
 Оштра Стијена — 495;

П

Павино Поље — 353;
 Падеж — 575, 609, 611;
 Пажићи — 524;
 Пајков Вир — 544, 573, 609, 741,
 744;
 Пајковић Ђоко — 269;
 Пајовић Тодор — 436;
 Пали — 292, 578;
 Патковица — 219, 232;
 Паучине — 561;
 Пејовић Радован — 47;
 Пејовић Стеван — 436;

Пелев Бријег — 479, 489, 490, 499,
 511, 515, 519, 520, 522, 571, 576,
 586, 588, 589, 736, 737;
 Пелиново — 507;
 Пепићи — 105, 192, 194;
 Пераст — 430, 689, 693;
 Перичин Марко — 126, 143;
 Перовић Богдан — 325;
 Петњица — 388, 389;
 Петричевић Б. — 23, 49, 63, 65, 78;
 Петричевић Мићан — 240;
 Петровац — 507;
 Петровићи — 473, 478, 480;
 Петровић Мато — 334, 429, 555, 623;
 Петровић Недељко — 663;
 Пећ — 71, 76, 98, 114, 364;
 Пећарац — 212;
 Пех — 93, 94;
 Пештер — 391, 472;
 Пешца (с.) — 222, 224, 226, 230, 237,
 249;
 Пива (р.) — 127;
 Пивска Планина — 122, 160;
 Пивски Манастир — 122;
 Пил. Марића — 741, 744;
 Пилатовци — 656;
 Пипери (предео) — 97, 333, 476, 485,
 479, 572;
 Пиперска Локва — 199;
 Пиперска Ријека — 375, 474, 433,
 571, 572;
 Пишче — 145;
 Пјешивци — 508;
 Пјешчаница (р.) — 196;⁴
 Плав — 90, 91, 103, 192, 194, 375,
 388, 561;
 Плана — 135, 332;
 Планиница — 193, 293, 309, 323, 574,
 575, 602, 607, 608, 609, 611;
 Плочице — 502;
 Плужине — 127;
 Пљевља — 19, 20, 135, 149, 345,
 353, 354, 356;
 Подбишће — 574;
 Подбожур — 105, 107, 661;
 Подгорица (Титоград) — 8, 20, 304,
 343, 366, 367, 386, 400, 434, 435,
 446, 450, 486, 493, 514, 523, 527,
 537, 569, 571, 572, 576, 590, 617,
 619, 621, 624, 638, 725, 726, 728,
 731, 734, 736, 740, 741, 743, 746, 748;
 Подгреда — 497;
 Подстијена — 493, 495, 571;
 Под Хан — 725;
 Појатиште — 247, 251;
 Полица — 290, 389, 577;
 Пољак Вјера — 652;

Пољана — 214;
 Поље Смајилагића — 611;
 Пољице — 503, 685;
 Пониквица — 199;
 Поповић Вујадин — 52, 92, 105, 148, 156, 181, 196, 216, 224, 233;
 Поповић Илија — 594;
 Поповић Радомир — 380;
 Поткрш — 473;
 Потоци — 402, 406, 478;
 Прага — 165, 199;
 Превија — 86, 95, 98, 99;
 Превиш — 213;
 Прентовић Јоко — 329;
 Пресека — 174;
 Пржине — 472;
 Пржишта — 614;
 Пржник — 624;
 Прибиловић Мило — 329;
 Прибој — 393;
 Привијанско Брдо — 256, 531, 539, 542, 578, 579;
 Пријевор — 502;
 Приједолска Главица — 193, 194;
 Пријелог — 245, 542;
 Пријеполје — 18, 135, 393, 433, 568, 578, 593;
 Припчиће — 18;
 Провалија — 120, 199;
 Прогоновићи — 624, 627;
 Псоглава — 597;
 Птич — 577;
 Пука — 728;

Р

Равна Гора — 723;
 Равна Градина — 297;
 Равна Ријека — 11, 14, 17, 246, 520, 568, 578;
 Равни — 185, 309;
 Равно — 215;
 Радећа — 478, 499;
 Радованово Брдо — 197;
 Радовић Вукота — 559, 591, 601;
 Радовић Драгутин — 18, 188;
 Радовић Јоксим — 476, 477;
 Радовића Главица — 508;
 Радојевић Павле (чет.) — 207; •
 Радојевић Светозар — 30, 40, 96, 181, 196, 216, 224, 250, 266, 272, 294, 326, 344, 363, 490, 500, 513, 514, 548, 566, 577, 596, 613;
 Радончић Салих — 55, 102, 113, 160, 184, 188, 249, 264, 286, 338, 341, 347, 351, 354, 393, 472, 580;

Радуловић Радоје — 308, 329;
 Раждагиња — 390, 391, 392;
 Развршје — 573, 578, 614;
 Раичевић Пејо — 100, 109, 518, 569;
 Ракита — 243, 280;
 Рамошево — 433;
 Рапти — 648;
 Раскрсница — 231;
 Расно — 433, 472;
 Расоваш — 154, 212;
 Раћи — 496, 497, 562;
 Рацкљве Греде — 158;
 Рашково Гувно — 533, 563, 573, 597;
 Рашовићи (с.) — 437;
 Рваши — 624, 629;
 Ребула Ото — 146;
 Режевиће — 433;
 Рекочица — 214;
 Ржаница — 65, 389;
 Ржиште — 624, 731;
 Риђани — 662;
 Ријека Марсенића — 209;
 Ријека Црнојевића — 440, 624, 726, 730;
 Ријечани — 117, 660;
 Рикало — 652;
 Ринчић Лука — 652;
 Рисан — 332, 430, 440, 445, 505, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 692, 693, 694, 725, 727, 728, 729, 730, 731;
 Рова — 446;
 Ровачко Брдо — 215;
 Ровачко Требаљево — 199;
 Ровин — 45;
 Рогами (Г. и Д.) — 333, 467, 747;
 Рожај — 216, 326, 329, 345, 352, 378, 386, 433, 441, 442, 459, 460, 486, 561, 577, 578;
 Розин Врх — 214;
 Ромац Пашко-Здравко — 126;
 Росандић Марко — 663;
 Рсојевићи — 446, 494;
 Рудине — 661;
 Рудо Брдо — 98;
 Ружић Иван (чет.) — 101, 207; .

С

Савино Брдо — 662;
 Сађевац (брдо код Спужа) — 332;
 Санац — 619;
 Санџак — 257, 263, 270, 317, 319, 335, 339, 349, 567;
 Сватовско Гробље — 609;
 Седло — 199;

Секулићи (с. код Даниловграда) — 8;
 Секушћ Душан — 559, 591, 601;
 Секуловић Никица — 383;
 Семољ — 121;
 Сеоца — 635;
 Сердар Кула — 524;
 Сињајевина — 134, 147, 149, 270;
 Сјекирица — 64, 66, 79, 82, 96, 98, 101, 102, 191, 192, 194, 703, 717;
 Сјеница — 93, 135, 386, 390, 393, 400, 437, 463, 478, 493, 562, 578;
 Сјенокоси — 579;
 Скадар — 366, 382, 400, 435, 450, 486, 493, 523, 734, 735, 736;
 Скадарско Језеро — 474, 739;
 Скорча Гора — 660, 662, 665, 675;
 Скрбуша — 215, 575, 576, 607, 609, 611;
 Слп (с.) — 101, 474, 731;
 Слатина — 439;
 Слепач Мост — 578;
 Смиљевац — 391;
 Смиљевица — 64;
 Смоковац — 493, 495, 499;
 Смрчје — 576, 611;
 Сњијежница — 154, 212;
 Соко (к. 1422) — 252, 297;
 Сотонићи — 633, 634, 635;
 Спаљевићи — 73;
 Спила — 662;
 Спуж — 524, 619, 733, 734, 736, 741, 743, 744, 745, 746, 748;
 Срдановић Војин — 337;
 Станишић Крсто — 329;
 Ставишић Милован (поруч.) — 559, 590;
 Станишић Раде — 329;
 Станковић Миливоје — 559;
 Станојевић Саво — 30, 40, 85, 517, 532;
 Стањево Брдо — 297;
 Стијена Пиперска — 499;
 Стоглав — 524;
 Столац — 51;
 Стражница — 120, 131;
 Стрганица — 457;
 Стрменица — 252, 715;
 Сругар Нико — 18, 113, 157, 158, 160, 184, 188, 226, 237, 249, 264, 268, 338, 341, 347, 393, 399, 461, 472, 527, 542, 580, 588, 615, 616;
 Стуба — 117, 662;
 Стубица — 95;
 Суботић Вукашин — 65, 78;
 Сува Гора — 576;
 Сунга — 608, 744;

Суторман — 632, 635;
 Сућеска (с.) — 99;
 Сушица (р.) — 333, 619;

Т

Тадић Аћим — 239;
 Тадић Јанко — 538;
 Тара (р.) — 196, 198, 244, 272, 292, 546, 556, 569, 574, 575, 585, 612, 620;
 Тара Вуковет — 544;
 Тараш (к. 280) — 404, 439, 497, 638, 639;
 Тацовић Бранко — 113, 160, 164, 184, 249, 264;
 Тиват — 681, 695;
 Тимар — 212;
 Тиса (с.) — 203;
 Тодоровић Војо — 25, 52, 56, 100, 109;
 Тојага Ђуро — 663;
 Томињача — 390, 391;
 Тори (с.) — 118;
 Точилов — 391, 392, 396, 433;
 Требаљево — 219, 267, 612;
 Требинац — 392;
 Требиње — 51, 114, 390, 433, 644, 659, 675;
 Требишница — 659;
 Трепча — 79, 195, 226, 297;
 Трешњевик — 94, 186, 195, 219, 228, 231, 270, 323, 565, 607, 609;
 Трешњевица — 392;
 Тријебач — 382;
 Троглав — 219, 244, 250, 290;
 Тројица — 507;
 Трса (с.) — 142, 145;
 Трубина — 713;
 Трубјела — 107, 661;
 Трунића До — 342, 602, 607, 608, 611;
 Тузи (с.) — 435, 523, 524, 533, 739, 740, 743;
 Тузиње — 391;
 Тупања (проф.) — 436;
 Турија — 214, 246, 247;
 Турјак — 64, 216, 389, 577;
 Тутин — 392, 433, 453, 486, 561;
 Тушиња (р.) — 213;

Ћ

Ћафа (к. 1586) — 578;
 Ћемовско Поље — 366;
 Ћепетићи — 627;
 Ћеранића Гора — 359;
 Ћурувија Александар — 694;

У

Увач — 563, 575, 597, 609;
 Угло — 520;
 Узлуп — 122, 124;
 Улићи — 630;
 Улотина — 95, 98, 99, 193;
 Улошевина — 260, 266, 573, 616;
 Улцињ — 311, 508;
 Уњарина — 685;
 Ускоковић Јагош — 118;
 Ускоковић Максим (чет.) — 471;
 Урошевић Средоје — 56;
 Усовиште — 64;

Ф

Фармаци — 524, 730;
 Фемића Крш — 219, 238, 241, 245,
 291, 297, 527, 528, 578, 614;
 Франета Саво — 329;
 Фрутак (с. код Даниловграда) —
 446, 469, 627;
 Фундина — 493;

Х

Хамовић Раде — 138, 151, 168, 175;
 Хан Гаранчића — 563, 573, 593, 609;
 Хан Дрндарски — 195, 576;
 Херцег Нови — 697, 726, 727;
 Хоти — 103;

Ц

Цавтат — 503, 697;
 Царичине — 392;
 Цварин — 437, 463, 496;
 Цвитковац Перо — 663;
 Цеклин — 630;
 Цер — 243, 260, 292, 573;
 Церово — 291, 578;
 Цетиње — 332, 333, 367, 400, 412,
 413, 419, 420, 440, 726, 727, 729, 730;
 Цецуне — 94, 95, 98;
 Црвена Кита — 105, 660;

Црвско (с.) — 392, 471;
 Црквина — 185, 199, 215;
 Црквице — 501, 502;
 Црмница — 631;
 Црни Врх — 197, 290, 391, 392;
 Црнокрпе — 453;

Ч

Чагоровић Ђуро — 449, 458, 468,
 471, 476, 477;
 Чајниче — 354;
 Чакор — 82, 91, 95, 100, 103, 130,
 192, 193, 364, 370, 371, 375, 388,
 407, 411, 464, 560;
 Чево (с.) — 305, 332, 368;
 Четник Ђуро — 649;
 Чешљари — 624, 629;
 Чигењ — 619;
 Читлук — 392;

Џ

Џамија — 88, 95, 96;

Ш

Шабан Јован — 336;
 Шабова Глава (к. 1906) — 192, 193,
 194;
 Шавник — 114, 147, 159, 170, 200;
 Шалетић Петар — 239;
 Шарановић Ђорђе — 96, 196, 216;
 Шаулић Јеврем — 360;
 Шаулић Станко — 207;
 Шаховићи — 292, 353;
 Шекулар — 63, 64, 101, 194;
 Шекуларац Никола — 267, 404, 436,
 527;
 Шшловићи — 631;
 Шкарић Срђа — 663;
 Шкуљевац — 648;
 Штедим — 662;
 Штит — 719;
 Штитари — 712.

Ч

С А Д Р Ж А Ј

БОРБЕ У ЦРНОЈ ГОРИ 1944 ГОДИНЕ

јуни — децембар

I

Документа јединица Народноослободилачке војске
и партизанских одреда Југославије

	Страна
Бојна релација Девете црногорске НОУ бригаде за вријеме од 15 јуна до 1 јула 1944 године — — — — —	7
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 2 јула 1944 год. за форсирање Лима ради олакшања Другој пролетерској дивизији — — — — —	9
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 2 јула 1944 год. Штабу Прве италијанске бригаде да се стави под команду Седме црногорске бригаде у циљу пребацивања непријатеља на десну обалу Лима — — — — —	12
Обавјештење команданта Седме црногорске НОУ бригаде од 1 јула 1944 год. политкомесару и замјенику команданта бригаде о наређењу Треће ударне дивизије да њихова бригада контролише лијеву обалу Лима између Р. Љубовије и Штитара — — — — —	13
Наређење Штаба Седме црногорске НОУ бригаде од 2 јула 1944 год. за одбацивање непријатеља на десну обалу Лима у области Штитара — — — — —	15
Бојна релација Седме црногорске НОУ бригаде за вријеме од 20 јуна до 1 јула 1944 године — — — — —	17
Обавјештење Штаба Пете ударне дивизије НОВЈ од 3 јула 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије о одбијању нијемачких јединица на просторији Пљевља—Пријепоље. —	18
Извјештај Штаба Другог ударног корпуса НОВЈ од 4 јула 1944 год. Врховном штабу НОВ и ПОЈ о борбама Дрете пролетерске дивизије на сектору Берана — — — — —	19
Извјештај Штаба Другог ударног корпуса НОВЈ од 4 јула 1944 год. Врховном штабу НОВ и ПОЈ о одбијању четничко-нијемачког напада са правца Подгорице (Титограда) и Даниловграда — — — — —	20
Обавјештење Штаба Пете ударне дивизије НОВЈ од 5 јула 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије о одбијању Нијемаца у Пљевља — — — — —	20
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 6 јула 1944 год. Штабу Осме црногорске НОУ бригаде за прикључење Тридесет седмој ударној дивизији — — — — —	21

	Страна
Наређење Штаба Седамнаесте ударне дивизије НОВЈ од 7 јула 1944 год. за затварање правца на комуникацији Пљевља — Тара — — — — —	22
Наређење Штаба Девете црногорске НОУ бригаде од 8 јула 1944 год. Штабу Трећег и Четвртог батаљона за акцију на Рогаме ради пружања заштите партизанским породицама — — — — —	24
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 10 јула 1944 год. за рокирање јединица — — — — —	26
Наређење Штаба Пете црногорске НОУ бригаде од 10 јула 1944 год. за пребацивање на сектор Колашина — — — — —	28
Наређење Штаба Седме црногорске НОУ бригаде од 12 јула 1944 год. за пребацивање у Колашин ради присуствовања прослави 13 јула — — — — —	30
Проглас Штаба Другог ударног корпуса НОВЈ од 13 Јула 1944 год. поводом прославе трогодишњице Југаског устанка	32
Наређење Штаба Седамнаесте ударне дивизије НОВЈ од 14 јула 1944 год. за предузимање мјера предострожности због појачања непријатеља на сектору Пљевља — — — — —	37
Бојна релација Пете црногорске пролетерске бригаде за вријеме од 1 до 15 јула 1944 године — — — — —	38
Наређење Штаба Седамнаесте ударне дивизије НОВЈ од 15 јула 1944 год. за покрет на просторију сјеверно од комуникације Пљевља—Пријепоље — — — — —	41
Извјештај Штаба Извиђачког батаљона Другог ударног корпуса НОВЈ од 15 јула 1944 год. Штабу корпуса о ситуацији на сектору Никшића, Цетиња и Бара — — — — —	43
Бојна релација Штаба Извиђачког батаљона Другог ударног корпуса НОВЈ за вријеме од 6 до 15 јула 1944 године — — — — —	45
Наређење Штаба Седамнаесте ударне дивизије НОВЈ од 17 јула 1944 год. за покрет на просторију Штитари—Беране — — — — —	48
Извјештај Штаба Другог ударног корпуса НОВЈ од 19 јула 1944 год. Врховном штабу НОВ и ПОЈ о борбама на свом сектору — — — — —	49
Обавјештење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 19 јула 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о заузимању Вељег Крша — — — — —	50
Извјештај Штаба Другог ударног корпуса НОВЈ од 20 јула 1944 год. Врховном штабу НОВ и ПОЈ о борбама на сектору Андријевице — — — — —	50
Обавјештење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 20 јула 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса, о заузимању Локвичког Брда и Малеша од јединица Пете црногорске пролетерске бригаде — — — — —	51
Обавјештење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 20 јула 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о продору дијелова дивизија „Принц Еуген“ и „Скендербег“ у Андријевицу — — — — —	52
Бојна релација Седме црногорске НОУ бригаде за вријеме од 1 до 16 јула 1944 године — — — — —	53
Наређење Штаба Пете ударне дивизије НОВЈ од 21 јула 1944 год. за покрет на сектор С. Црни Врх—Праћевац — Буче — — — — —	55
Обавјештење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 21 јула 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о исводима на свом сектору — — — — —	56

	Страна
Наређење Штаба Друге пролетерске дивизије од 21 јула 1944 год. за напад на сектору Андријевица—Беране — —	57
Наређење Штаба Седмнаесте ударне дивизије НОВЈ од 21 јула 1944 год. за напад на непријатеља на сектору Берана —	61
Наређење Штаба Другог ударног корпуса НОВЈ од 21 јула 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије за напад на непријатеља ради садејства Седмнаестој ударној дивизији	63
Наређење Штаба Седмнаесте ударне дивизије НОВЈ од 23 јула 1944 год. за активност на сектору Смиљевица—Турјак и Велика—Чакор — — — — — — — — — —	64
Наређење Штаба Другог ударног корпуса НОВЈ од 23 јула 1944 год. за разбијање и одбацивање непријатеља са просторија: Рујиште, Андријевица, Чакор — — — — —	66
Обавјештење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 23 јула 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о извлачењу главнине непријатеља из Андријевице и његовим губицима на сектору дивизије — — — — — — — — — —	70
Наређење Штаба Пете ударне дивизије НОВЈ од 23 јула 1944 год. за разбијање и одбацивање неоријатеља са просторије Чакор—Велика—Полимље—Плав — — — — — — — — — —	71
Наређење Штаба Седмнаесте ударне дивизије НОВЈ од 24 јула 1944 год. за садејство с јединицама Друге пролетерске и Пете крајишке дивизије у одбрани Бера-на — — — — —	75
Наређење Штаба Друге пролетерске дивизије од 24 јула 1944 год. за разбијање и одбацивање непријатеља са просторије Рујишта—Андријевица—Чакор — — — — — — — — — —	79
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 24 јула 1944 год. Штабу Пете црногорске пролетерске и Девете црногорске НОУ бригаде о заузимању Андријевице, Плава и Гусиња — — — — — — — — — —	82
Наређење Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 24 јула 1944 год. за општи напад на непријатеља правцем Кути—Зелетин—Мурина — — — — — — — — — —	84
Обавјештење Штаба Треће- ударне дивизије НОВЈ од 24 јула 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о заузимању Жуљева Брда и губицима непријатеља — — — — — — — — — —	85
Обавјештење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 24 јула-1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о уласку Девете ударне бригаде у Андријевицу и борбама на Баљу — — — — —	86
Обавјештење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 25 јула 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о заузимању Превије, Вељег Крша, Јериње Главе и Зелетина — — — — —	86
Наређење Штаба Седмнаесте дивизије НОВЈ од 26 јула 1944 год. за пребацивање на просторију Бабино—Горажде —Заграђе — — — — — — — — — —	87
Извјештај Штаба Пете ударне дивизије НОВЈ од 26 јула 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о ослобођењу Плава и Баља — — — — — — — — — —	88
Наређење Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 27 јула 1944 год. за затварање правца од Мурина, Плава, Гусиња и Врмоша, према Андријевици — — — — — — — — — —	90
Наређење команданта Оперативне групе дивизија од 28 јула 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије НОВЈ за извршење притиска на непријатеља на сектору Андријевице — — — — —	92

	Страна
Обавјештење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 29 јула 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса да непријатељ држи Сјеницу — — — — —	93
Бојна релација Девете црногорске НОУ бригаде за вријеме од 10 до 13 јула 1944 године — — — — —	97
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 1 августа 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о јачини непријатеља на комуникацији Мурина—Чакор — — — — —	100
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 2 августа 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о освајању Сјекирице — — — — —	101
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 2 августа 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о борбама на свом сектору и сектору Приморске оперативне групе — — — — —	101
Бојна релација Седме црногорске НОУ бригаде за вријеме од 15 јула до 1 августа 1944 године — — — — —	102
Наређење Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 7 августа 1944 год. за затварање правца од Чакора ка комуникацији према Андријевици — — — — —	103
Наређење Штаба Шесте црногорске НОУ бригаде од 8 августа 1944 год. за напад на сектору Вилусе—Подбожур и Грахово—Загора ¹ —Подбожур — — — — —	105
Наређење Штаба Девете црногорске НОУ бригаде од 8 августа 1944 год. за нови распоред — — — — —	107
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 10 августа 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о положају својих и непријатељских јединица — — — — —	109
Наређење Штаба Девете црногорске НОУ бригаде од 12 августа 1944 год. за садејство са јединицама Пете пролетерске бригаде на сектору Андријевице — — — — —	110
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 13 августа 1944 год. Штабу Девете црногорске НОУ бригаде за постављање на Јеленик—Белило — — — — —	111
Наређење Штаба Седме црногорске НОУ бригаде од 13 августа 1944 год. за напуштање положаја у Кучима — — — — —	112
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 14 августа 1944 год. Штабу Девете црногорске НОУ бригаде за хватање везе са Петом пролетерском која се налази на Лиси — — — — —	114
Наређење Штаба Приморске оперативне групе од 14 августа 1944 год. за нов распоред ради затварања правца Никшић—Шавник и Никшић—Вилусе—Грахово—Требиње — — — — —	114
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 15 августа 1944 год. Штабу Седме црногорске НОУ бригаде за постављање два батаљона на Прекобрђе — — — — —	118
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 15 августа 1944 год. Штабу Седме црногорске НОУ бригаде за изравнање са Петом пролетерском бригадом која се налази на Црквини — — — — —	119
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 15 августа 1944 год. Штабу Девете црногорске НОУ бригаде за одбрану Липова — — — — —	119
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 15 августа 1944 год. Штабу Седме црногорске НОУ бригаде за садејство са Петом пролетерском бригадом — правац Јаворје — — — — —	119

Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 15 августа 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о паду Колашина и наступању својих јединица — — — — —	120
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 16 августа 1944 год. Штабу Девете црногорске НОУ бригаде за повлачење на линију Корман;—Стражница и сријентацију у области Г. Буковица—Провалије — — — — —	120
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 16 августа 1944 год. Штабу Седме црногорске НОУ бригаде за затварање излаза из Мораче на линији Семољ—Јаворје—Дебела Гора — — — — —	121
Обавјештење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 16 августа 1944 год. Штабу Девете црногорске НОУ бригаде о упућивању Друге италијанске бригаде на њено лијево крило	121
Наређење Штаба Дванаестог ударног корпуса НОВЈ од 16 августа 1944 год. за посидењање положаја на Пивској планини и затварање правца од Мратиња, Пивског ¹ Манастира, Шћепан Поља и Узлупа — — — — —	122
Наређење Штаба Шеснаесте ударне дивизије НОВЈ од 16 августа 1944 год. за затварање правца од Узлупа и Шћепан Поља, да би се борцима обезбиједио краћи одмор — —	124
Заповијест Штаба Тридесет шесте ударне дивизије НОВЈ од 16 августа 1944 год. за затварање правца на линији Мратиње—Пива—Барни До и Плужине—Крстац — — — —	127
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 17 августа 1944 год. за груписање на нове прихватне положаје: Дурмитор—Јаворје — — — — —	130
Обавјештење Штаба Другог ударног корпуса НОВЈ од 17 августа 1944 год. Штабу Дванаестог ударног корпуса о офанзиви њемачко-бугарских снага на слободну територију правцем Андријевица—Колашин—Жабљак — — — —	134
Наређење Штаба Дванаестог корпуса НОВЈ од 17 августа 1944 год. за пребацивање на нове положаје — — — —	139
Наређење Штаба Шеснаесте ударне дивизије НОВЈ од 17 августа 1944 год. за покрет на нове положаје — — — —	141
Наређење Штаба Тридесет шесте ударне дивизије НОВЈ од 18 августа 1944 год. за покрет на нове положаје са наслоном на херцеговачке јединице — — — — —	144
Наређење Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 18 августа 1944 год. за затварање правца од Липова и Штитарице преко Сињајевине у правцу Шавника — — —	147
Обавјештење Штаба Другог ударног корпуса НОВЈ од 19 августа 1944 год. Штабу Дванаестог ударног корпуса о наступању непријатеља од Колашина према Сињајевини и од Пљеваља према Левертари — — — — —	149
Наређење Штаба Прве пролетерске дивизије НОВЈ од 19 августа 1944 год. за покрет на нове положаје у правцу Златибора — — — — —	152
Наређење Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 19 августа 1944 год. за напад на непријатеља на положају Расоваш, Бабин Врх, Снјежница и Мраморје уз садејство са дијеловима Седме црногорске НОУ бригаде — —	154
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 20 августа 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о избијању јачих снага непријатеља на Јаворје и Тимарско Поље — —	156

Наређење Штаба Седме црногорске НОУ бригаде од 20 августа 1944 год. својим батаљонима за посиједање положаја — Крновска Главица, Млечно Брдо, Крновско Поље и Јаблан Брдо — — — — —	157
Наређење Штаба Седме црногорске НОУ бригаде од 20 августа 1944 год. Штабу Трећег батаљона и Другом батаљону ОЗНЕ за посиједање положаја Рацкових Грета и Боровника — — — — —	158
Наређење Штаба Седме црногорске НОУ бригаде од 20 августа 1944 год. за посиједање положаја на сектору Крново—Шавник — — — — —	153
Наређење Штаба Дванаестог ударног корпуса НОВЈ од 20 августа 1944 год. за противнапад и разбијање непријатеља на сектору Пивске Планине — — — — —	160
Наређење Седме црногорске НОУ бригаде од 21 августа 1944 год. за напад на непријатеља и одбацивање истог са Острвице—сектор Лукавица—Крново — — — — —	163
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 22 августа 1944 год. Штабу Седме црногорске ударне бригаде за отступницу према с. Праги и Војнику — — — — —	165
Наређење Штаба Другог ударног корпуса НОВЈ од 22 августа 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије за пребацивање њених јединица на лијеву обалу Комарнице — — — — —	165
Наређење Штаба Седме црногорске НОУ бригаде од 22 августа 1944 год. Штабу Четвртог батаљона за посиједање положаја Цуклин—Градац—Киканице — — — — —	168
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 22 августа 1944 год. Штабу Девете црногорске НОУ бригаде за покрет преко Дужи за Брезну — — — — —	169
Наређење Штаба Дванаестог ударног корпуса НОВЈ од 22 августа 1944 год. за постављање на нове положаје — — — — —	170
Наређење Штаба Другог ударног корпуса НОВЈ од 23 августа 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије за забацивање преко Штитова на сектору среаа Беранског и Колашинског — — — — —	172
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 24 августа 1944 год. за пробијање непријатељског фронта — правац Штитово, ради забацивања на сектор среза Колашинског и Беранског — — — — —	176
Наређење Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 24 августа 1944 год. за пробој непријатељског фронта на правцу Штитова — — — — —	179
Наређење Штаба Седме црногорске НОУ бригаде од 24 августа 1944 год. за пробој кроз непријатељски фронт — правац Штитово — — — — *	181
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 25 августа 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о избијању у област Штитова — — — — —	184
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 27 августа 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о избијању Пете црногорске пролетерске бригаде на линију Црквина—Равни — — — — —	185
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 27 августа 1944 год. Штабу Девете црногорске НОУ бригаде за покрет ка Црквини — — — — —	185

	Страна
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 28 августа 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о губицима непријатеља у борбама за Колашин, Матешево и Јабуку —	185
Наређење Штаба Седме црногорске НОУ бригаде од 28 августа 1944 год. за ликвидирање непријатељског упоришта Матешево—Трешњевик — — — — — — — — — —	186
Извјештај Штаба Седме црногорске НОУ бригаде од 29 августа 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије о борбама од 13 до 29 августа и резултатима тих борби — — — — —	188
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 29 августа 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о распреду својих јединица — — — — — — — — — —	180
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 30 августа 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса да је Пета црногорска пролетерска бригада заузела Беране — — — — —	190
Бојна релација Пете црногорске пролетерске бригаде за вријеме од 1 до 15 августа 1944 године — — — — — — — — — —	191
Бојна релација Девете црногорске НОУ бригаде за вријеме од 10 до 30 августа 1944 године — — — — — — — — — —	197
Наређење Штаба Шесте црногорске НОУ бригаде од 31 августа 1944 год. за заузимање положаја ради ликвидирања непријатељског упоришта у Горњем Пољу — — — — — — — — — —	200
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 1 септембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о борбама на Матешеву — — — — — — — — — —	204
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 1 септембра 1944 год. за обезбјеђење територије Колашин, Беране, Андријевица — — — — — — — — — —	204
Извјештај Окружног комитета КПЈ за Никшић од 3 септембра 1944 год. Покрајинском комитету за Црну Гору и Боку о војно-политичкој ситуацији на терену среза Шавничког — — — — —	207
Обавјештење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 3 септембра 1944 год. Штабу Девете црногорске бригаде о чишћењу Бјеласице од четника — — — — — — — — — —	209
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 3 септембра 1944 год. Штабу Седме црногорске ударне бригаде о пребацивању батаљона у Ријеку Марсенића—Дансићи — — — — —	209
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 3 септембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о отпремању рањеника са аеродрома Беране за Италију — — — — —	210
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 4 септембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о чишћењу Бјеласице од четника Пагут Ђуришића — — — — — — — — — —	210
Бојна релација Пете црногорске пролетерске бригаде за вријеме од 16 до 31 августа 1944 године — — — — — — — — — —	211
Извјештај Штаба Девете црногорске НОУ бригаде од 5 септембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије о борбама против четника на просторији Бабљак—Требаљево, Врање—Штица—Кључ—Малаја — — — — — — — — — —	219
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 5 септембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о паду Колашина — — — — — — — — — —	219
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 5 септембра 1944 год. за разбијање четника у области Колашина — — — — — — — — — —	220

	Страна
Наређење Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 5 септембра 1944 год. Штабу Другог и Четвртог батаљона да садејствујући деветој ударној бригади изврше напад на четнике у рејону Колашина — — — — —	222
Наређење Штаба Седме црногорске НОУ бригаде од 5 септембра 1944 год. за садејство с Петом пролетерском и Деветом НОУ бригадом ради разбијања четника на сектору Колашина — — — — —	225
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 6 септембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о паду Лисе и борбама уз Мушовића Ријеку — — — — —	227
Извјештај Девете црногорске НОУ бригаде од 7 септембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије о борбама око Јеловице и Огареле Главе — — — — —	227
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 7 септембра 1944 год. за разбијање непријатеља на подручју Колашина	228
Наређење Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 7 септембра 1944 год. Штабу Првог батаљона за запосиједање и држање положаја на Шишко Планини и Мокром Пољу	231
Извјештај Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 8 септембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије НОВЈ о неуспјелом нападу на непријатеља — — — — —	232
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 8 септембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о притиску непријатеља на линији Бјеласица—Околишта — — — — —	233
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 8 септембра 1944 год. Штабу Пете црногорске пролетерске бригаде за затварање правца од Мојковца — — — — —	234
Наређење Штаба Седме црногорске НОУ бригаде од 8 септембра 1944 год. за пребацивање на нове положаје — — — — —	234
Извјештај Девете црногорске ударне бригаде од 8 септембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије НОВЈ о паду Лисе	237
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 8 септембра 1944 год. Штабу Девете црногорске ударне бригаде за задржавање непријатеља на просторији Шишко Језеро—Кури-куће — — — — —	238
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 8 септембра 1944 год. Штабу Пете црногорске пролетерске бригаде за концентрацију на просторији Фемића Крш—Затон — — — — —	238
Наређење Штаба Другог ударног корпуса НОВЈ од 9 септембра 1944 год. за поновно формирање партизанских одреда на територији Црне Горе — — — — —	239
Наређење Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 9 септембра 1944 год. за покрет на просторију Мајсторовина—Фемића Крш и Затон — — — — —	241
Извјештај Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 9 септембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије НОВЈ о долазку на линију Ракита—Мајсторовина — — — — —	243
Извјештај Штаба Девете црногорске ударне бригаде од 9 септембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије НОВЈ о паду Троглава — — — — —	244
Наређење Штаба Другог ударног корпуса НОВЈ од 10 септембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије за пребацивање једне бригаде на лијеву обалу Таре — сектор Мојковац—Колашин — — — — —	244

Обавјештење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 10 септембра 1944 год. Штабу Пете црногорске пролетерске бригаде о ситуацији на сектору дивизије — — — — —	245
Наређење Штаба Седме црногорске НОУ бригаде од 10 септембра 1944 год. за напад на непријатеља правцем Коњско Брдо—Турија—Околишта — — — — —	247
Извјештај Пете црногорске пролетерске бригаде од 10 септембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије НОВЈ о распореду батаљона за притисак на Бијело Поље — — — — —	250
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 10 септембра 1944 год. Штабу Девете црногорске ударне бригаде за затварање правца Лубница и напад правцем Белило—Троглав—Огорела Глава — — — — —	250
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 10 септембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о борбама на линији Шишко Пл.—Градина — — — — —	251
Извјештај Штаба Девете црногорске НОУ бригаде од 10 септембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије о паду Коњског Брда — — — — —	251
Извјештај Штаба Девете црногорске НОУ бригаде од 10 септембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије о паду Шишко Пл. и Стрменице — — — — —	252
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 10 септембра 1944 год. Штабу Пете црногорске пролетерске бригаде за концентрацију бригаде у области Бијелог Поља — — — — —	253
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 10 септембра 1944 год. Штабу Девете црногорске ударне бригаде за пребацивање на линију Јабучна—Бојиште — — — — —	255
Обавјештење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 11 септембра 1944 год. Штабу Пете црногорске пролетерске бригаде о покретима осталих својих јединица — — — — —	255
Извјештај Штаба Девете црногорске НОУ бригаде од 12 септембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије о разбијању четника на Привијанском Брду — — — — —	256
Обавјештење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 12 септембра 1944 год. Штабу Девете црногорске НОУ бригаде о доласку Штаба дивизије и Седме бригаде у Бијело Поље — — — — —	256
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 12 септембра 1944 год. за пребацивање у јужни Санџак — — — — —	257
Наређење Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 12 септембра 1944 год. за покрет на нове положаје на линији Жари—Цер—Улошевина — — — — —	260
Наређење Штаба Седме црногорске НОУ бригаде од 12 септембра 1944 год. за посиједање нових положаја у јужном Санџаку — — — — —	263
Наређење Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 12 септембра 1944 год. за покрет према Колашину — — — — —	264
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 12 септембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о заузимању Мојковца и бројном стању својих јединица — — — — —	267
Наређење Штаба Другог ударног корпуса НОВЈ од 12 септембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије за разбијање непријатеља у области Бијелог Поља, Мојковца и Требаљева — — — — —	267

Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 12 септембра 1944 год. Штабу Пете црногорске пролетерске бригаде за прикупљање у области Мојковац—Штитарица и извиђање Колашина — — — — —	268
Обавјештење Штаба Другог ударног корпуса НОВЈ од 13 септембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије о току мобилизације на територији Црне Горе — — — — —	268
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 13 септембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о пзвршеном маневру и борбама на сектору Колашина—Андријевице и Берана — — — — —	269
Извјештај Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 13 септембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије о ослобођењу Мојковца — — — — —	272
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 13 септембра 1944 год. за разбијање четника Павла Ђуришића у области Колашина и Берана — — — — —	275
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 14 септембра 1944 год. Штабу Девете црногорске ударне бригаде за покрет правцем Мајсторовина—Брзава — — — — —	279
Наређење Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 14 септембра 1944 год. за правце напада на Колашин — — — — —	280
Наређење Штаба Седме црногорске НОУ бригаде од 14 септембра 1944 год. за правце напада на Беране — — — — —	283
Наређење Штаба Девете црногорске НОУ бригаде од 14 септембра 1944 год. за правце напада на Беране — — — — —	287
Бојна релација Пете црногорске пролетерске бригаде за вријеме од 1 до 15 септембра 1944 године — — — — —	290
Наредба Штаба Другог ударног корпуса НОВЈ од 15 септембра 1944 год. за формирање Десете црногорске ударне бригаде — — — — —	294
Обавјештење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 15 септембра 1944 год. Штабу Пете црногорске пролетерске бригаде о ослобођењу Берана — — — — —	296
Наређење Штаба Другог ударног корпуса НОВЈ од 16 септембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије за разбијање четника на сектору Колашина — — — — —	296
Извјештај Штаба Седме црногорске НОУ бригаде од 16 септембра 1944 год. о току и резултатима борбе за Беране — — — — —	297
Извјештај Пете црногорске пролетерске бригаде од 16 септембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије НОВЈ о резултатима борбе на сектору Колашина и Берана — — — — —	299
Обавјештење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 16 септембра 1944 год. Штабу Пете црногорске пролетерске бригаде о разбијању четника на сектору Берана и покретима непријатеља — — — — —	300
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 16 септембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о ослобођењу Колашина и Берана — — — — —	300
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 17 септембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о ослобођењу Андријевице — — — — —	301
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 18 септембра 1944 год. Штабу Седме црногорске ударне бригаде за напад на Матешево — — — — —	302
Наређење Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 18 септембра 1944 год. за напад на Матешево — — — — —	303

Извјештај Штаба Десете црногорске НОУ бригаде од 18 септембра 1944 год. Штабу Приморске оперативне групе о формирању бригаде — — — — —	305
Обавјештење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 19 септембра 1944 год. ШтЗбу Седме црногорске ударне бригаде о ослобођењу Никшића и Чева — — — — —	305
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 21 септембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о неуспјелом нападу на Матешево — — — — —	306
Писмо Окружног комитета КПЈ за Боку од 21 септембра 1944 год. Среском комитету Котор о потреби масовне мобилизације људства за НОВЈ — — — — —	306
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 22 септембра 1944 год. Штабу Пете црногорске пролетерске бригаде да се постави на просторији Врањештица—Планиница—Равни—Колашин у циљу спречавања непријатељског пробоја од правца Биоча и из долине Лима — — — — —	309
Наређење Штаба Приморске оперативне групе од 24 септембра 1944 год. за разбијање непријатељских упоришта на Приморском појасу Дубровник—Улцињ — — — — —	311
Наређење Штаба Другог ударног корпуса НОВЈ од 25 септембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије за разбијање четника у Санцаку — — — — —	317
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 26 септембра 1944 год. за посједање нових положаја — — — — —	318
Наређење Штаба Девете црногорске НОУ бригаде од 26 септембра 1944 год. за посједање положаја у области Берана и Андријевице — — — — —	321
Наређење Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 26 септембра 1944 год. за посједање положаја Колашин—Планиница—Врањештица—Трешњевик — — — — —	323
Наређење Штаба Девете црногорске НОУ бригаде од 27 септембра 1944 год. за покрет у правцу Рожаја — — — — —	326
Писмо Окружног комитета КПЈ за Боку од 28 септембра 1944 год. Штабу ловћенског батаљона ОЗНЕ о потреби њихове интервенције на терену Боке — — — — —	328
Наређење Штаба Девете црногорске НОУ бригаде од 28 септембра 1944 год. Штабу Првог, Трећег и Четвртог батаљона за напад на Рожај — — — — —	329
Извјештај Штаба Десете црногорске НОУ бригаде од 28 септембра 1944 год. Штабу Приморске оперативне групе о овладавању положајима изнад Грахова—Драгаља—Грковца и Леденица — — — — —	332
Наредба Штаба Другог ударног корпуса НОВЈ од 29 септембра 1944 год. о формирању Прве бокелеке ударне бригаде — — — — —	334
Наређење Штаба Седме црногорске НОУ бригаде од 29 септембра 1944 год. за формирање колоне ради пребацивања на терен Санцака — — — — —	335
Извјештај Штаба Десете црногорске НОУ бригаде од 29 септембра 1944 год. Штабу Приморске оперативне групе о положају бригаде — — — — —	338
Наређење Штаба Седме црногорске НОУ бригаде од 29 септембра 1944 год. за разбијање четника на терену Санцака — — — — —	339
Бојна релација Пете црногорске пролетерске бригаде за вријеме од 15 до 30 септембра 1944 године — — — — —	342

Извјештај Штаба Девете црногорске НОУ бригаде од 30 септембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије о ослобођењу Рожаја — — — — —	345
Наређење Штаба Седме црногорске НОУ бригаде од 30 септембра 1944 год. за напад на Пљевља — — — — —	345
Наређење Штаба Девете црногорске НОУ бригаде од 30 септембра 1944 год. за обезбјеђење терена око Рожаја од муслиманске милиције — — — — —	347
Наређење Штаба Седме црногорске НОУ бригаде од 5 октобра 1944 год. за разбијање четника у Санџаку — — — — —	349
Бојна релација Девете црногорске НОУ бригаде за вријеме од 16 септембра до 7 октобра 1944 године — — — — —	351
Бојна релација Седме црногорске НОУ бригаде за вријеме од 26 септембра до 11 октобра 1944 године — — — — —	353
Извјештај Штаба Седме црногорске НОУ бригаде од 11 октобра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије о разбијању четника на сектору Бијелог Поља — — — — —	355
Извјештај Штаба Шесте црногорске НОУ бригаде од 13 октобра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса и Приморског оперативнеј групи о нападу на непријатељска упоришта на сектору Даниловграда — — — — —	358
Бојна релација Пете црногорске пролетерске бригаде за вријеме од 1 до 15 октобра 1944 године — — — — —	362
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 16 октобра 1944 год. Штабу Девете црногорске НОУ бригаде за спречавање отступнице нијемцима на комуникацији Чакор—Пећ — — — — —	364
Извјештај Штаба Шесте црногорске НОУ бригаде од 16 октобра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о ситуацији на сектору Подгорице и Даниловграда — — — — —	366
Наређење Штаба Шесте црногорске НОУ бригаде од 16 октобра 1944 год. Штабу Трећег батаљона за рушење комуникације Даниловград—Никшић и Даниловград—Чево — — — — —	368
Наређење Штаба Девете црногорске НОУ бригаде од 16 октобра 1944 год. за рушење комуникације Андријевица—Чакор — — — — —	370
Извјештај Штаба Дурмиторског НОП одреда од 17 октобра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса НОВЈ о ситуацији на свом терену — — — — —	372
Наређење Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 19 октобра 1944 год. за постављање на нове положаје — — — — —	374
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 21 октобра 1944 год. Трећој ксманди подручја за обезбјеђење Прве италијанске бригаде храном — — — — —	376
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 21 октобра 1944 год. Штабу Комског НОП одреда за помоћ Првој италијанској бригади у војном и политичком погледу — — — — —	377
Наређење Штаба Девете црногорске НОУ бригаде од 22 октобра 1944 год. за ликвидирање непријатеља у Рожају — — — — —	378
Обавјештење Штаба Другог ударног корпуса НОВЈ од 23 октобра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије о ослобођењу Грахова — — — — —	381
Извјештај Штаба Пете црногорске пролетерске бротаде од 24 октобра 1944 год. Штабу Треће дивизије НОВЈ о ситуацији на сектору бригаде — — — — —	382

Наређење Штаба Другог ударног корпуса НОВЈ од 26 октобра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије за рушење комуникације ради задржавања и уништавања непријатеља —	384
Писмо Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 26 октобра 1944 год. Главном штабу за Космет о заједничким војним операцијама на сектору Пећи — — — — —	386
Бојна релација Штаба Девете црногорске НОУ бригаде за вријеме од 8 до 31 октобра 1944 године — — — — —	338
Бојна релација Седме црногорске НОУ бригаде за вријеме од 12 октобра до 1 новембра 1944 године — — — — —	390
Наређење Штаба Другог дивизиона артиљериске групе. Другог ударног корпуса НОВЈ од 1 новембра 1944 год. за заузимање положаја — — — — —	393
Извјештај Штаба Седме црногорске НОУ бригаде од 1 новембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије о борби Првог и Другог батаљона на положају Точилову и Глоговик —	396
Наређење Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 2 новембра 1944 год. за разбијање четничког збјега у Коћима —	400
Извјештај Штаба Десете црногорске НОУ бригаде од 2 новембра 1944 год. Штабу Приморске оперативне групе о борби на Дубовику — — — — —	402
Извјештај Штаба Десете црногорске НОУ бригаде од 3 новембра 1944 год. Штабу Приморске оперативне групе о неуспјелом покушају непријатеља да извуче снаге из Дубовика — — — — —	403
Обавјештење Штаба Шесте црногорске НОУ бригаде од 4 новембра 1944 год. Штабу Првог батаљона о стављању овог батаљона и штаба Ловћенског НОП одреда под команду бригаде — — — — —	403
Извјештај Штаба Десете црногорске НОУ бригаде од 4 новембра 1944 год. Штабу Приморске оперативне групе о ослобођењу Дубовика — — — — —	404
Бојна релација Пете црногорске пролетерске бригаде за вријеме од 15 до 31 октобра 1944 године — — — — —	405
• Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 5 новембра 1944 год. Штабу Девете црногорске НОУ бригаде за рушење комуникације Чакор—Андријевица ради затварања правца од Пећи — — — — —	407
Наређење Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 5 новембра 1944 год. за посиједање нових положаја — — — — —	409
Наређење Штаба Девете црногорске НОУ бригаде од 5 новембра 1944 год. за затварање правца Чакор—Андријевица —	411
Извјештај Штаба Десете црногорске НОУ бригаде од 6 новембра 1944 год. Штабу Приморске оперативне групе о нападу на Цетиње — — — — —	412
Наређење Штаба Десете црногорске НОУ бригаде од 6 новембра 1944 год. за напад на цетињски гарнизон — — — — —	413
Извјештај Штаба Десете црногорске НОУ бригаде од 7 новембра 1944 год. Штабу Приморске оперативне групе о неуспјелом нападу на Цеп-гње — — — — —	419
Наређење Штаба Десете црногорске НОУ бригаде од 7 новембра 1944 год. за поновну припрему напада на гарнизон Цетиње — — — — —	420
Извјештај Штаба Десете црногорске НОУ бригаде од 7 новембра 1944 год. Штабу Приморске оперативне групе о упаду у Цетиње — — — — —	422

	Страна
Наређење Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 7 новембра 1944 год. за већу будност према непријатељу —	422
Извјештај политичког комесара Прве бокељске брмгаде од 7 новембра 1944 год. политичком комесару Приморске оперативне групе о општем стању у бригади — — —	423
Наређење Штаба Друге пролетерске далматинске бригаде од 9 новембра 1944 год. за посиједање нових положаја —	430
Наређење Штаба Друге пролетерске далматинске бригаде од 9 новембра 1944 год. Штабу Трећег батаљона за контролу морске обале од Дубровника до Баошића — — —	432
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 10 новембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о борбама Првг батаљона Седме црногорске НОУ бригаде на сектору Точилова и Глоговика — — — — —	433
Извјештај Штаба Шесте црногорске НОУ бригаде од 10 новембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса и Приморске оперативне групе о ситуацији на сектору Подгорице	434
Бојна релација Пете црногорске пролетерске бригаде за време од 1 до 15 новембра 1944 године — — — — —	436
Обавјештење Штаба Другог ударног корпуса НОВЈ од 15 новембра 1944 год. о ослобођењу Цетиња и ријеке Црнојевића — — — — —	440
Обавјештење Штаба Другог ударног корпуса НОВЈ од 15 новембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије о резултатима борбе за Цетиње — — — — —	440
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 15 новембра 1944 год. Штабу Дезете црногорске ударне бригаде за напад на Рожај — — — — —	441
Наређење Штаба Девете црногорске НОУ бригаде од 15 новембра 1944 год. за заузимање Рожаја — — — — —	442
Обавјештење Штаба Другог ударног корпуса НОВЈ од 19 новембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије о борбама на сектору Рисна и Даниловграда — — — — —	445
Извјештај Друге команде подручја од 20 новембра 1944 год. Војној области Другог ударног корпуса НОВЈ о ситуацији на фронту' око Даниловграда — — — — —	446
Директивно писмо комесара Другог ударног корпуса НОВЈ од 22 новембра 1944 год. политичким руководиоцима у јединицама ради уништења непријатеља на сектору Скадар —Подгорица—Даниловград — — — — —	450
Наређење Штаба Другог ударног корпуса НОВЈ од 22 новембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије за пребацивање Пете црногорске пролетерске бригаде на сектор Даниловград—Никшић — — — — —	452
Наређење Штаба Девете црногорске НОУ бригаде од 22 новембра 1944 год. за ослобођење Тутина — — — — —	453
Извјештај Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 22 новембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије НОВЈ о паду Вежешника — — — — —	456
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 23 новембра 1944 год. Штабу Девете црногорске НОУ бригаде за пребацивање на сектор Пете црногорске пролетерске бригаде — — — — —	457

	Страна
Извјештај Друге команде подручја од 23 нсвемора 1944 гсд. Војној области Другог ударног корпуса НОВЈ о нападу непријатеља на Пету црногорску пролетерску бригаду на фронту од Врбице до Стрганице — — — — —	457
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 23 нсвембра 1944 год. Штабу Седме црногорске НОУ бригаде за пребацивање у област Рожаја — — — — —	459
Наређење Штаба Седме црногорске НОУ бригаде од 23 нсвембра 1944 год. за пребацивање у област Рожај — — — — —	460
Наређење Штаба Девете црногорске НОУ бригаде од 23 новембра 1944 год. за пскрет у правцу Берана — — — — —	461
Извјештај Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 23 новембра 1944 гсд. Штабу Треће ударне дивизије НОВЈ о избијању непријатеља на Биоче, Горње Мрке, Цварин	463
Извјештај Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 24 нсвембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије НОВЈ о паду Сјенце, Цварина, Биоча и Горњих Мрка — — — — —	463
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 24 новембра 1944 год. Штабу Прве италијанске бригаде дивизије „Гарибалди“ за справку комуникације Андријевица—Чакор—Пећ — — — — —	464
Наређење Штаба Пете црногорске прслетерске бригаде од 24 новембра 1944 год. Штабу Трећег батаљона за повлачење десном сбалсм Мораче у случају јачег притиска непријатеља — — — — —	465
Обавјештење Друге команде подручја Војне области и Другог ударног корпуса НОВЈ од 24 новембра 1944 год. Ксманди мјеста манастир Острог — — — — —	467
Извјештај Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 25 нсвембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије НОВЈ о борбама око Вежешника — — — — —	468
Извјештај Друге ксманде подручја од 25 новембра 1944 гсд. Војној области Другог ударног корпуса НОВЈ о ситуацији на свом подручју — — — — —	469
Бојна релација Седме црногорске Омладинске НОУ бригаде за вријеме од 15 до 26 новембра — — — — —	471
Извјештај Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 26 новембра 1944 гсд. Штабу Треће ударне дивизије НОВЈ о борбама на сектору Биоче—Клопот — — — — —	473
Извјештај Друге команде подручја од 26 новембра 1944 гсд. Војној области Другог ударног корпуса НОВЈ о ситуацији на свом подручју — — — — —	474
Обавјештење Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 27 новембра 1944 год. о ситуацији на сектору бригаде — — — — —	477
Извјештај Штаба Пете црногорске прслетерске бригаде од 27 новембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије НОВЈ о долаеку Девете црногорске НОУ бригаде у Лијеву Ријеку	480
Наређење Штаба Девете црногорске НОУ бригаде од 27 новембра 1944 год. за покрет на нове положаје — — — — —	481
Наређење Штаба Девете црногорске НОУ бригаде од 27 новембра 1944 год. за напад на непријатеља на положају Биоче—Вежешник — — — — —	482
Извјештај Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 28 новембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије НОВЈ о општем нападу на непријатељске положаје на сектору Кучи—Пипери — — — — —	485

	Страна
Наређење Штаба Пете црногореке пролетерске бригаде од 28 новембра 1944 год. за напад на непријатеља на положају Биоче—Вежешник — — — — —	485
Извјештај Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 29 новембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије НОВЈ о паду Клопота — — — — —	489
Извјештај Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 29 новембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије НОВЈ о резултатима борбе на сектору Биоче—Пелев Бријег —	490
Наређење Штаба Седме црногорске Омладинске НОУ бригаде од 29 новембра 1944 год. за пребацивање Другог и Трећег батаљона у Лијеву Ријеку — — — — —	451
Извјештај комесара Треће ударне дивизије НОВЈ од 29 новембра 1944 год. своје штабу о формирању Руског батаљона у саставу Пете црногорске пролетерске бригаде — —	492
Бојна релација Пете црногорске пролетерске бригаде за вријеме од 15 до 30 новембра 1944 године — — — — —	493
Бојна релација Прве бокелске НОУ бригаде за вријеме од 5 октобра до 1 децембра 1944 године — — — — —	500
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 30 новембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о борбама на сектору Биоча — — — — —	509
Наређење Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 1 децембра 1944 год. за напад на непријатељске положаје код Клопота и Пелева Бријега — — — — —	511
Извјештај Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 1 децембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије НОВЈ о развоју ситуације на сектору Подгорица—Биоче—Клопот	514
Обавјештење Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 1 децембра 1944 год. Штабу Девете црногорске НОУ бригаде о ситуацији око Пелева Бријега — — — — —	515
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 1 децембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о борбама на сектору Биоча — — — — —	515
Обавјештење Штаба Девете црногорске НОУ бригаде од 2 децембра 1944 год. Штабу Пете црногорске пролетерске бригаде о успостављању везе са јединицама Друге дивизије НОВ Албаније и о ситуацији на своје сектору — — —	517
Извјештај Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 2 децембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије НОВЈ о борбама на положајима Вежешник—Мрке — — — — —	519
Извјештај Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 2 децембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије НОВЈ о борбама око Пелева Бријега — — — — —	519
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 2 децембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о намјерама непријатеља да се пробије на сјевер долином Лима и о ситуацији на свим отсјецима дивизије — — — — —	520
Извјештај Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 3 децембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије НОВЈ о ситуацији око Вјетарника и Лутова — — — — —	521
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 3 децембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о одбранбеним борбама око Пелева Бријега и о противнападу Седме црногорске НОУ бригаде на правцу Бијелог Поља — —	522

Извјештај Штаба Шесте црногорске НОУ бригаде од 3 децембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса и Приморској оперативној групи о стању код непријатеља на сектору Даниловград—Подгорица—Тузи—Окадар — — —	523
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 4 децембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о борбама око Вјетарника, Мојковца и Бијелог Поља — — —	527
Наређење Штаба Девете црногорске НОУ бригаде од 4 децембра 1944 год. за чврсто држање својих положаја и за садејство са јединицама Пете црногорске пролетерске бригаде — — —	529
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 5 децембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о борбама дивизије око Мојковца и Лијеве Ријеке — — —	530
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 5 децембра 1944 год. Штабу Пете црногорске пролетерске и Штабу Девете црногорске НОУ бригаде за држање поеједнутих положаја и за садејство са Шестом албаноком дивизијом — — —	532
Наређење Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 5 децембра 1944 год. за пооједање нових положаја и за садејство са јединицама Девете црногорске НОУ бригаде — — —	533
Наређење Штаба Девете црногорске НОУ бригаде од 5 децембра 1944 год. за напад на непријатеља који надире од правца Лијеве Ријеке ка сјеверу — — —	535
Наређење Штаба Шесте црногорске НОУ бригаде од 6 децембра 1944 год. за пребацивање на нове положаје — — —	537
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 6 децембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о борбама на свим отсецима дивизије — — —	539
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 6 децембра 1944 год. Штабу Пете црногорске пролетерске и Девете црногорске НОУ бригаде за одбрану Матешева — — —	540
Обавјештење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 6 децембра 1944 год. Штабу Седме црногорске Омладинске бригаде „Будо Томовић“ о ситуацији око Матешева и на сектору Јасен—Бродарево — — —	540
Наређење Штаба Седме црногорске Омладинске НОУ бригаде „Будо Томовић“ од 6 децембра 1944 год. за држање својих положаја у циљу спречавања непријатељског продора ка Беранама и Колашину — — —	541
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 7 децембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о борбама на свим отсецима дивизије — — —	542
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 7 децембра 1944 год. Штабу Седме црногорске Омладинске НОУ бригаде „Будо Томовић“ за држање сектора уз Лим ради одбране Берана — — —	543
Наређење Штаба Девете црногорске НОУ бригаде од 9 децембра 1944 год. за напад на непријатеља на линији Јасен—Јабука—Пајков Вир—Тара Вуковец — — —	544
Наређење Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 9 децембра 1944 год. за напад на непријатеља у долини ријеке Таре на правцу Јабука—Зауглина — — —	546
Извјештај политичког комесара Прве бокелске НОУ бригаде од 9 децембра 1944 год. политичком комесару Приморске оперативне групе о општем стању бригаде — — —	549

	Страна
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 10 децембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о борбама ско Јабукe — — — — —	555
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 10 децембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о борби ско Јасена и распореду дивизије — — — — —	556
Наређење Штаба артиљериске групе Другог ударног корпуса НОВЈ од 10 децембра 1944 год. за садејство пјешадиским јединицама на подручју корпуса — — — — —	557
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 11 децембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о борбама око Јасена и Мојковца — — — — —	559
Бојна релација Девете црногорске НОУ бригаде за вријеме од 1 новембра до 11 децембра 1944 године — — — — —	560
Извјештај Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 12 децембра 1944 год. Штабу Треће ударне дивизије НОВЈ о формирању батаљона од руских заробљеника — — —	564
Наређење Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 12 децембра 1944 год. за постављање на комуникацији Матешево—Трешњевик и Матешево—Колашин — — —	565
Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 13 децембра 1944 год. Штабу Седме црногорске Омладинске бригаде „Будо Томовић“ за пребацивање Другог батаљона на правац Пл. Шишка—Курикуће — — — — —	567
Наређење Штаба Девете црногорске НОУ бригаде од 13 децембра 1944 год. Штабу Првог и Четвртог батаљона за пребацивање у област Куча — — — — —	567
Обавјештење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 14 децембра 1944 год. Штабу Седме црногорске Омладинске бригаде „Будо Томовић“ о ситуацији на евим отсјецима дивизије — — — — —	569
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 14 децембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о својим и непријатељским губицима на сектору Биоче—Матешево—Бијело Поље—Мојковац до 11 децембра — — —	570
Бојна релација Пете црногорске пролетерске бригаде за период од 1 до 15 децембра 1944 године — — — — —	570
Бојна релација Седме црногорске Омладинске бригаде „Будо Томовић“ за вријеме од 30 новембра до 15 децембра 1944 године — — — — —	577
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 15 децембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о бројном стању и наоружању Пете, Седме и Девете бригаде — — —	580
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 15 децембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о надирању непријатеља у правцу Колашина — — — — —	581
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 16 децембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о уласку непријатељских снага у Колашин — — — — —	581
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 17 децембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о борбама у Кучима и Брскути — — — — —	582
Наређење Штаба Другог ударног корпуса НОВЈ од 19 децембра 1944 год. за реформирање партизанских одреда на територији Црне Горе — — — — —	582

Наређење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 20 децембра 1944 год. Штабу Девете црногорске НОУ бригаде за напад на непријатељске заштитнице — — — — —	584
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 21 децембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о повлачењу непријатељских снага и нападу наших јединица на његове заштитне дијелове — — — — —	584
Обавјештење Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 22 децембра 1944 год. Штабу Двадесет друге ударне дивизије о борбама и рапореду дивизије — — — — —	585
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 23 децембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о борби око Клопота и Пелева Бријега — — — — —	586
Наређење Штаба Седме црногорске Омладинске бригаде „Будо Томовић“ од 23 децембра 1944 год. за правилан однос према заробљеницима и најхитније обавјештавање о ситуацији код непријатеља — — — — —	587
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 24 децембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о ослобођењу Клопота и Пелева Бријега — — — — —	588
Наређење Штаба артиљеријске групе Другог ударног корпуса НОВЈ од 24 децембра 1944 год. за напуштање положаја на сектору Подгорице (Титограда) — — — — —	590
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 25 децембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о ослобођењу Вјетарника и распореду јединица — — — — —	592
Наређење Штаба Пете црногорске пролетерске бригаде од 25 децембра 1944 год. за напад на комуникацију Хан Гаранчића—Колашин у циљу пресијецања и уништења непријатељских заштитних дијелова — — — — —	593
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 26 децембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о ослобођењу Лијеве Ријеке — — — — —	596
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 27 децембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о борбама на комуникацији Јабуча—Колашин и о напредовању Девете црногорске ударне бригаде — — — — —	597
Наређење Штаба артиљеријске групе Другог ударног корпуса НОВЈ од 27 децембра 1944 год. за пребацивање на нове положаје — — — — —	597
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 28 децембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о борбама на свим одсјецима дивизије — — — — —	601
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 29 децембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о ослобођењу Матешева — — — — —	602
Наређење Штаба Седме црногорске Омладинске бригаде „Будо Томовић“ од 29 децембра 1944 год. Штабу Трећег батаљона за пребацивање у село Курикуће — — — — —	603
Наређење Штаба Седме црногорске Омладинске бригаде „БУД“ од 29 децембра 1944 год. Штабу Првог и Четвртог батаљона за посједање нових положаја — — — — —	604
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОВЈ од 30 децембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о ослобођењу Колашина и о распореду јединица — — — — —	605

\

	Страна
Бојна релација Пете црногорске пролетерске бригаде за вријеме од 15 до 31 децембра 1944 године — — — — —	606
Бојна релација Седме црногорске Омладинске бригаде „Будо Томовић“ за вријеме од 15 до 31 децембра 1944 године —	613
Наређење Штаба Седме црногорске Омладинске бригаде „Будо Томовић“ од 31 децембра 1944 год. Штабу Првог и Четвртог батаљона и Команди чете пратећих оруђа за напад на непријатељску заштитницу у Улошевини — — — — —	615
Извјештај Штаба Треће ударне дивизије НОБЈ од 31 децембра 1944 год. Штабу Другог ударног корпуса о нашим и непријатељским губицима за вријеме пробоја од Подгорице до Мојковца — — — — —	617
Честитка Штаба Треће ударне дивизије НОБЈ од 31 децембра 1944 год. борцима и руководиоцима Дивизије поводом ослобођења Црне Горе — — — — —	617
Бојна релација Прве бокелске НОУ бригаде за вријеме од 1 до 31 децембра 1944 године — — — — —	618
Извјештај политичког комесара Прве бокелске НОУ бригаде од 14 јануара 1945 год. политичком комесару Приморске оперативне групе о стању у бригади — — — — —	621
Операцијски дневник Шеете црногорске НОУ бригаде од 7 новембра 1944 год. за мјесец октобар — — — — —	626
Извод из дневника Друге пролетерске Далматинске бригаде за период од 1 јула до 27 новембра 1944 године — — — — —	643

II

Њемачка документа

Наређење брдске дивизије СС трупа „Скендербег“ од 14 јула 1944 год. својим борбеним групама за црвце напада на Андријевицу и Беране — — — — —	701
Наређење групе Лим — Исток од 16 јула 1944 год. за припрему напада у акцији „Драуфгангер“ — — — — —	707
Операцијски дневник Првог батаљона 14 пјешадијског пука 7 СС дивизије „Принц Еуген“ за вријеме од 1 јула до 22 августа 1944 године — — — — —	711
Ратни дневник мајора Бехма из Штаба Двадесет првот Армијског корпуса Групе армија „Е“ — — — — —	725
Регистар — — — — —	753

Технички уредник
Џинић Драгослав, мајор

Коректори
Жугић Недељка
Хаџиалић Асима

Рукопис предат у штампу маја 1955 год.
Штампање завршено јуна 1956 год.
Тираж 2.500 примерака

И С П Р А В К А

Страна	Ред	Стоји	Треба
56	19 одозго	Матарић	Матерић •
370	18 одозго	на сјеверу!	ка сјеверу!
394	1 одоздо	Бобову ул.	Бобову Ул.
475	20 одозго	би котлина Биоча до- шла под унакрсну ар- тиљериску ватру,	би са Живе, Кокотова Ждријела или Стијен- ског Ђерда од
488	7 одозго	Ничин—Главица	Ничин-Главица
678	15 одоздо	[Селој]	[Село]
718	1 одоздо	⁸ Други батаљон 14 пјешадиског пука	⁹ 21 СС летионарска дивизија „Скендербег“
742	10 одоздо	У 2.45 час. Кроз	У 2.45 час. кроз
781	17 одозго	Црварина,	Цварина,
784	24 одозго	Пл. Шишка	Пл. Шишко